

ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ

ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΔΙΑΗΡΕΨΑΝΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ.

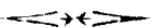
Υ II 0

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΓΟΥΔΑ

*Διδάκτορος τῆς ἀστρικῆς, ἐπόπτου τοῦ τάγματος
τοῦ ἁγίου Σταυρού, μέλους διαφόρων ἐπιστημονικῶν
καὶ φιλανθρωπικῶν ἔταιριών.*

ΤΟΜΟΣ Ε

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ,
ΤΥΠΟΙΣ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ
(παρὰ τὴν Πίλην τῆς Αγορᾶς ἀριθ. 4.)

1872

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ - 1971 - RÉIMPRESSION ANASTATIQUE
ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★ BAS. N. GRÉGORIADÈS
ΟΔΟΣ ΦΕΙΔΙΟΥ 2 - ΑΘΗΝΑΙ (142) 2, RUE PHIDIAS - ATHÈNES (142)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ
23834

ΤΩ ΚΑΛΩ ΚΑΓΑΘΩ ΠΡΙΓΚΙΠΙ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΩΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΟΥΡΟΥΖΗ¹

ΦΙΛΟΤΙΜΩ ΜΕΝ ΥΙΩ ΕΝΔΟΞΟΥ ΠΑΤΡΟΣ,

ΤΟΥ ΕΝ ΣΟΥΜΛΑ ΑΠΟΚΕΦΑΛΙΣΘΕΝΤΟΣ

ΜΕΓΑΛΟΥ ΔΙΕΡΜΗΝΕΩΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΟΥΡΟΥΖΗ

ΑΡΙΣΤΩ ΔΕ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗ

ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΠΑΤΡΩΩΝ ΑΡΕΤΩΝ·

ΤΟΝ ΑΝΑ ΧΕΙΡΑΣ ΤΟΜΟΝ

ΩΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

O ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Σεβαστὴ Πριγκηψ,

Πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι υἱοὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν ἔκληρον
νόμησαν βεβαίως καὶ ἔξασκούσιν ἥδη ὑπέρ τῆς πατρί-
δὸς πολλὰς ἀρετάς. Τοιοῖς δὲ, καίτοι ὡς εἰς ἄπαντα πα-
τρώζοντες, ἐφαρμόζετε αὐστηρῶς ἐπὶ τῆς ἔξασκήσεως
τῶν ἀρετῶν «τὸ μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἢ δεξιά
σου» μόλις διμως ἀναγνόντες δσα διὰ τοῦ ἀ καὶ 6' τόμου
τοῦ ἀνὰ χειρας ἔργου μου ἐδήμοσίευσα, μόλις ἀναπολή-
σαντες δσα δ ἐνδοξος πατήρ ὑμῶν ἐπραξε πρὸς σύστα-
σιν τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς ἐν Κουροῦ Γεσμὲ, καὶ
μόλις ἀκούσαντες διὰ ζώτης φωνῆς τό τε σύνολον τοῦ
σχεδίου τοῦ δωδεκατόμου τούτου συγγράμματος μου
καὶ τὸν δὶ' αὐτοῦ ἐπιδιωκόμενον ἐθνῶφελῆ σκοπὸν, δὲν
ἐδυνήθητε νὰ μὴ ἐπιφωνήσητε μετὰ δεδαχρυσμένων ἐκ
συγκινήσεως δρθαλμῶν, «ὅταν ἐύρεθῶσιν οἱ περιγρά-
ψοντες ζωηρῶς πάσας τὰς ἀρετὰς τῶν πατέρων ἡμῶν
καὶ καταστήσωσι ταύτας ὅσον ἕνεστιν εὐλήπτους καὶ
προχείρους εἰς μίμησιν ὑπό τε τῶν ζώντων καὶ τῶν
μεταγεγεστέρων, δὲν θὰ στερηθῇ τὸ ἔθνος καὶ τῶν

ς'.

δυνηθησομένων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν τοιούτων χοινωφελῶν ἔργων.»

Προβάντος θεία συνάρσει τοῦ ἐμοῦ μέχρι τῆς διημοσιεύσεως τοῦ ἀνὰ χεῖρας τόμου, ἐτοίμων δυτῶν πρὸς τύπωσιν τοῦ τε μετ' αὐτὸν, τοῦ περιέχοντος καὶ τὸν βίον τῶν ἐνδόξων ὑμῶν προγόνων, ὥσπερ καὶ ἀπάντων τῶν λοιπῶν, δὲν θὰ μὲ παρεξηγήσῃτε, ἐλπίζω, ἀναμεμήσκοντα τὰ ἐν Πετρουπόλει λεγθέντα.

Πράττω δὲ τοῦτο τοσούτῳ μᾶλλον θαρραλέως καὶ ἐν πεποιθήσει, δσῳ γνωσταί μοι ἐγένοντο ἦδη ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἀπασκι αἱ χαρακτηρίζουσαι τούς τε ὑμετέρους ἐνδόξους προγόνους καὶ ἀπαντα τὰ ζῶντα μέλη τῆς μεγάλης Μουρουζικῆς οἰκογενείας ἀρεταὶ, ὡν πρωτεύουσιν ἡ φιλογένεια καὶ ἡ εὔσεβεια.

Δὲν πρόκειται λοιπὸν πρίγκηψ, ὡς βλέπετε ἐν τοῖς ἐνταῦθα ἐπισήμοις ἐγγράφοις, εἰμὴ μόνον περὶ ἐκπληρώσεως ἐθνικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ εὐτεθῶν εὐχῶν, ἐπισήμως καὶ ἐπανειλημμένως ἐκφρασθεισῶν.

Εἴθε ἡ θεία πρόνοια ν' ἀνταποδώσῃ διὰ τῶν πλουσίων αὐτῆς δωρεῶν, πρὸς δόξαν τῆς πατρίδος, πολλαπλασίονα τὴν ἀμοιβὴν πᾶσι τοῖς πρὸς ἐκπλήρωσιν τοιούτων εὐσεβῶν εὐχῶν καὶ ἐθνικῶν ἐπιθυμιῶν συντελοῦσιν.

‘Υποσημειοῦμαι μετὰ σεβασμοῦ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ν. ΓΟΥΔΑΣ.

ΤΟΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΣ.

Πρὸ παντὸς ἄλλου ὁφείλομεν ν' ἀναγγείλωμεν ὅτι ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας τόμῳ μετὰ τῶν ἄλλων τυπογραφικῶν παροραμάτων διέλαθον τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ τινα οὐσιώδη τὰ ἔξης.

Ἐν τῇ σελίδῃ 48 στιχ. 28 ἀντὶ τῆς λέξεως Ἰερόθεος, ἀνάγνωθι τὴν λέξιν Ἰάκωβος, ἀδελφὸς τοῦ παρ' ἡμῖν γνωστοῦ Παγκώστα.

Ἐν τῇ σελ. 80 στοιχ. 9 ἀντὶ τῶν φράσεων καθ' ὅσορ δὲ εἴραι. Οὕτε δὲ ἀμφιβάλλουσι, ἀνάγνωθι «καθ' ὅσορ δύνασαι. οὗτο δὲ μὴ ἀμφιβάλλουσα ἡ Ἀρχὴ...

Ἐν τῇ σελίδῃ 313 σι. σ'. ἀντὶ τῆς λέξεως Ἡπατρος ἀνάγνωθι τὰς λέξεις Ἀριστείδης Ηπατᾶς.

Ἐπιτραπήτω δ' ἐνταῦθα νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ τὰ ἔξης ἐπίσημα ἔγγραφα, ἵνα διατρανώσωμεν καὶ οὕτω τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τοὺς εὐχρεστηθέντας νὰ πέμψωσιν ἡμῖν καὶ νὰ γράψωσιν ὑπὲρ τοῦ ἔργου ἡμῶν ταῦτα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Πρὸς τὸν K. Araostásiοr N. Γούδαρ iatρόν.

Εἰ καὶ ἡ Σύνοδος διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Αὐγούστου 1869 καὶ ὑπ' ἀριθ. 404 ἐγγράφου Αὔτης ἐξέφρασσεν ὑμῖν τὴν Αὔτης εὐ-

τ.

ρέσκειαν ἐπὶ τῇ σπουδαίᾳ συγγραφῇ ὑμῶν τῶν Παραλλήλων βίων, εὐξαμένη συνάμα, ὅπως τὸ πόνημα ὑμῶν τοῦτο καταστῇ χοινὸν τῶν τοῦ γένους ἐκπαιδευτηρίων ἀνάγνωσμα καὶ τῶν οἰκογενειῶν ἡ ψυχαγωγία, ἀλλ' ὅμως, βλέπουσα ἥδη μετ' εὐχαριστήσεως μεγάλης τὴν εὐχήν της ἐκείνην δσημέραι ἐκπληρωμένην, ἐπείγεται, ἵνα καὶ αὖθις συγχαρῇ ὑμῖν ἐπὶ τούτῳ καὶ εὐχηθῇ δικαιαῶς, ἵνα τάχιον δσον εὔρεθῇ τις τῶν ἀπανταχοῦ δμογενῶν καὶ δμοδόξων, τῶν τὴν ἀληθῆ δόξαν ἐπιθυμούντων, καὶ ὑπὸ δντως χριστιανικῶν καὶ φιλανθρώπων αἰσθημάτων ἐμφορουμένων, καὶ θέση εἰς ἐνέργειαν τὰς Ἑλληνοσωτηρίας καὶ φιλανθρωποτάτας ἰδέας ὑμῶν, δις τόσον ἐπιτυχῶς ἐπενοήσατε καὶ σαφῶς ἐκτίθετε ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ ἅρτι ἐκδοθέντος τετάρτου τόμου περὶ ἀνεγέρσεως γενικῶν σωφρονιστηρίων πρὸς θήικοποίησιν τῶν ἐν αὐτοῖς καθειργμένων διέτι δ τοιαῦτα ἔργα ἐπινεῶν καὶ διαπράττων ἔξυπηρτετε θαυμασίως τὴν τ' Ἐκκλησίαν καὶ Πατρίδα, ὃς καὶ δλην τὴν ἀνθρωπότητα, καθιστάμενος οὗτως δ εὐεργέτης τοῦ κόσμου!

Ἐν Ἀθήναις τὴν 14 Ιουλίου 1871.

† Ἀθηνῶν ΘΕΟΦΙΛΟΣ πρόεδρος.

† Μαντιν. καὶ Κυν. ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ.

† Ὁ Γυθείου ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ.

† Ὁ Ζακύνθου ΝΙΚΟΛΑΟΣ.

† Ὁ Οιτύλου ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

Ο γραμματεὺς Ἀρχιμ.

(Τ. Σ.) ΑΒΕΡΚΙΟΣ ΛΑΜΠΙΡΗΣ.

Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Ἀργους, συγκείμενον ἀπὸ τὰ κάτωθι τῆς παρούσης ὑπογεγραμμένα μέλα.

Συνελθόν σήμερον τὴν 27ην τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1871, ἐν τῷ Δημοτικῷ καταστήματι, παρουσίᾳ καὶ τοῦ Δημάρχου Ἀργείων Μιχαὴλ Παππαλεξούπολου, πρὸς συζήτησιν καὶ

Λαθὸν γνῶσιν τοῦ συγγράμματος τοῦ ἴατροῦ κυρίου Γούδα, τοῦ ἐπιγραφομένου «Βίος παράληλοις τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεψάντων ἀνδρῶν».

Λαθὸν ὑπὸ ὅψιν τάν τε δημοσίᾳ ἐκφρασθεῖσαν εὐχὴν τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Συνόδου «νὰ κατασταθῇ τὸ σύγγραμμα τοῦτο κοινὸν πάντων τῶν τοῦ γένους ἐκπαιδευτηρίων ἀνάγνωσμα καὶ τῶν οἰκογενειῶν ἢ φυχαγωγία» καὶ τὰς ὑπὸ ἀρ. 101 καὶ 183 ἐγκυλίους τοῦ νπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰς περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου πράξεις τῶν Δημοτικῶν Συμβουλίων Ἀθηναίων, Ἐρμούπολεως καὶ Πειραιῶς.

Ίδον δτὶ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ περιέχονται καὶ Βίοι ἐνδόξων συνδημοτῶν του.

Μελετῆσαν ἐπισταμένως τούς τε Βίους καὶ τὰ ἐν ἔκαστῳ τῶν ἄχρι τοῦδε ἐκδοθέντων τεσσάρων τόμων προλεγόμενα καὶ ἰδίως τὰ ἐν τῷ Δ'. τόμῳ, ἔνθα, ἀφ' οὗ δ συγγραφεὺς δεικνύει λίαν ἐπιτυχῶς τὴν κατάλληλον χρῆσιν τοῦ πλούτου, διαιρῶν αὐτὴν εἰς εὐεργετήματα, οἷα τὰ τῶν Ζωσιμάδων, τοῦ Καπλάνη, τοῦ Βαρβάκη, τοῦ Ἀρσάκη, τοῦ Στουρνάρη, τοῦ Χατζῆ Κώνστα, τοῦ Ζάππα, τοῦ Σίνα καὶ ἄλλων, καὶ εἰς ἐπικερδεῖς καὶ εὐεργετικάς συνάμματα ἐπιχειρήσεις, οἷαι ἡ δόδοποιέα, ἡ δαστοποιέα, ἡ ἀποδήρανσις λιμνῶν, ἡ χρησιμοποίησις τῶν παντοίων ἴαματικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς πληθύος τῶν ἐν αὐτῇ μεταλλείων κτλ. καὶ πάνυ εὔδοκίμως ἀποφαινόμενος, δτὶ ἡ κατασκευὴ κεντρικῶν φυλακῶν ἐν τινὶ ἀκατοικήτῳ νήσῳ τοῦ Κράτους καὶ ἡ ἐν αὐταῖς ἐπασχόλησις τῶν καταδίκων εἰς τέχνας ἢ καὶ ἄλλας ἐργασίας, ἥθελεν εἶσθαι μέγα τε εὐεργέτημα εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ συνάμματα λίαν ἐπικερδῆς ἐπιχειρήσεις, περιγράφει ἐπειτα μετὰ πολλῆς ζωηρότητος τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν ἡμετέρων προγόνων· καὶ ἐπὶ τέλους ἀποφαίνεται πάνυ δρῶς δτὶ

ε.

μόνον πρὸς διατήρησιν τῆς τε θρησκείας καὶ τῶν πολυτίμων τούτων ήθῶν καὶ ἔθιμων των προσήνεγκον οἱ πατέρες μας ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος τοσαύτας καὶ τηλικαύτας θυσίας καὶ διεπράξαντο τοσαύτα ἀνδραγαθήματα.

Ἄναγνωρίζον ἄπαντα ταῦτα ὡς δρῦτα καὶ λίαν ὠφέλιμα, θεωρεῖ καθηκόν του πρώτον μὲν νὰ συγχαρῇ τὸν συγγραφέα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου του· ἐπειτα δὲ καθηκόν του θεωρεῖ ἐπίσης τὸ μὲν νὰ συντελέσῃ ἐκ τῶν ἐνόντων εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἀρχῶν τούτων, τὸ δὲ νὰ ἐνισχύσῃ τὸν συγγραφέα εἰς τὸ ἐπίπονον καὶ δαπανηρὸν τοῦτο ἔργον.

Ψ η φ ι ζ ε ι.

α) Ἐξ ἑκάστου τόμου τοῦ συγγράμματος «Βίοι Παράλληλοι» νὰ ἀγοράζῃ δ' Δῆμος ἀντίτυπα δέλαι.

β) Τὰ ἀντίτυπα ταῦτα νὰ μεταχειρίζηται πρὸς βράβευσιν τῶν εὐδοκιμησάντων ἐν ταῖς ἐξετάσεσι μαθητῶν, ἵνα διαπλάσσηται ἡ καρδία αὐτῶν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν περιεχομένων Βίων τῶν πατέρων των, καὶ ὑπεκκαίεται δ' ζῆλος των πρὸς μίμησιν.

γ) Παραχγέλλει δὲ τὸν Δήμαρχον νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ψήφισμα τοῦτο καὶ διὰ τινος τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐφημερίδων.

‘Ο Δήμαρχος

Μ. ΠΑΠΠΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ.

Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον

Δ. Τσόκρης, Κ. Ι. Μπαχόπουλος, Π. Παρασκευόπουλος, Γ. Α. Μπίσμπος, Ν. Πλατανίτης, Ιω. Κοβάζης, Σωτ. Ἀναστασίου, Γ. Θ. Λυκόδυρίζας, Ν. Τσοροβίλης, Στ. Δενεζάκος, Ζαχ. Σακελλαρόπουλος, Χ. Καζάκος, Ιω. Λαγοδημόπουλος, Π. Κούζης.

—

L'INDÉPENDANCE HELLÉNIQUE

Nous avons sous les yeux le tome quatrième des *Vies parallèles des hommes illustres de la Grèce régénérée*, ouvrage dont M. le docteur Goudas avec un zèle digne de tout éloge et malgré des obstacles de toute nature, continue depuis plusieurs années la publication.

Dans les *Prolegomènes* de ce volume, que l'écrivain a consacré aux hommes qui par leur richesse ou par le sacrifice de presque toute leur fortune ont été les bienfaiteurs de leur pays, a mis en avant des idées qui ne peuvent qu'être approuvées par tous les hommes de bon sens, par tous ceux qui s'occupent de la situation générale de la Grèce et qui ne visent pas à de mesquins intérêts particuliers. Ainsi, il prouve avec des arguments concluants que c'est à tort qu'on a soutenu et qu'on s'est attaché à faire croire à l'étranger qu'il n'y a pas de sûreté dans notre pays et il appelle tous nos compatriotes établis chez nous et dans les différents pays à consacrer leurs capitaux à l'exploitation des richesses naturelles dont la Grèce abonde et qui n'ont jusqu'à présent profité qu'aux étrangers, à concourir par leur grande fortune à instruire le clergé, à instituer des sociétés littéraires, telles que celles de Constantinople ou celles pour la propagation de la langue grecque qui est depuis plusieurs années établie à Athènes, à léguer dans leurs testaments une certaine somme pour les orphelinats et d'autres institutions de cette nature etc.

Mais là où il insiste, et avec beaucoup de raison, c'est quand il traite de la question des prisons et des profits que l'établissement d'un grand pénitencier dans une petite île inhabitée, et où tous les prisonniers de l'Etat seraient soumis à un travail fortifiant aussi pour le physique que pour le moral, aurait procuré au capitaliste

qui en auroit entrepris la construction, et qui tout en étant largement rétribué, auroit en même temps des droits imprescriptibles à la reconnaissance nationale. L'état actuel de nos prisons est si déplorable et réagit d'une manière aussi funeste sur la moralité publique qu'il incombe à l'Etat aussi bien qu'aux individus d'y aviser par tous les moyens possibles. Nous ne pouvons que savoir gré à M. Goudas de sa bonne inspiration, et nous espérons que parmi ceux qui disposent de grands moyens se trouvera quelqu'un pour entreprendre une œuvre aussi productive, une œuvre qui sera autant profitable à lui qu'à son pays.

Nous avons la conviction que les encouragements de toute sorte ne pourront manquer à l'historien national, à un écrivain aussi utile que M. Goudas. C'est avec un véritable plaisir que nous faisons mention d'un acte par lequel le conseil municipal d'Argos a voté à l'unanimité pour un abonnement annuel pour dix exemplaires de son ouvrage, et d'un autre par lequel le Saint Synode du Royaume Hellénique, tout en adressant ses félicitations à M. Goudas pour le succès de l'œuvre qu'il a entreprise, a émis le vœu ardent de voir ses idées humanitaires et patriotiques trouver, à l'aide d'un de nos riches compatriotes, une application aussi prompte que possible. (1)

---

(1) 'Επί L'Indépendance Hellénique No 305 11]23 Fevr. 1872.

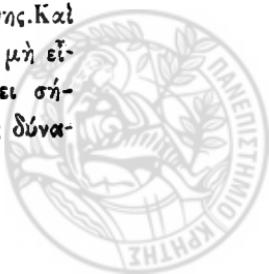
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

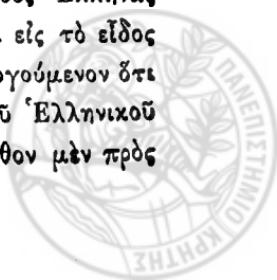
Πολλοί ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐμέμφθησαν τοὺς "Ἐλληνας ὡς μὴ ἔχοντας δῆθιν τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ, διὸ οὐ προήχθησαν ἀπαντα τὰ ἔθνη. Ἀλλ' ἡ μομφὴ αὗτη εἶναι καθ' ἡμᾶς ἀδικος· διότι ἐὰν καλῶς ἐρευνήσωμεν, θέλομεν πεισθῆ δτι καθῶς ἐπὶ πολλῶν ἄλλων κοινωφελῶν ἀνθρωπίνων ἔργων οἱ "Ἐλληνες οὐ μόνον πρωτηγωνίσθησαν πολλῶν ἄλλων ἔθνων, ἀλλὰ καὶ κατεστάθησαν, οὗτως εἰπεῖν, διδάσκαλοι, οὓς εἰσέτι δὲν ἦδυνήθησαν νὰ μιμηθῶσι πολλὰ ἔτερα ἔθνη, οὕτω καὶ τὸν συνεταιρισμὸν πρῶτοι ἴσως οἱ "Ἐλληνες ἐπενδύσαν καὶ προήγαγον μάλιστα εἰς βαθὺδεπάτευτο.

Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν μυθικῶν χρόνων, γνωστὸν εἶναι, δτι οἱ "Ἐλληνες, συνεταιρισθέντες, ἔζετέλεσαν τὸν ἐκπλήξαντα τὸν τότε κόσμον Ἀργοναυτικὸν πλοοῦν, οὗτινος βεβαίως σκοπὸς δὲν ἦτο τὸ μυθολογούμενον χρυσοῦν δέρας, ἀλλ' ἡ μεταφορὰ ἔνικῶν προϊόντων καὶ γνώσεων καὶ τεχνῶν εἰς τὴν ἴδιαν αὐτῶν πατρίδα. Βραδύτερον δὲ, οἱ "Ἐλληνες διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐπεμψάν ἀποικίας εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης. Καὶ πιθανὸν μὲν δ συνεταιρισμὸς ἐκεῖνος τῶν "Ἐλλήνων νὰ μὴ εἴχε τότε τὸ κερδοσκοπικὸν πνεῦμα, δπερ χαρακτηρίζει σήμερον τοὺς συνεταιρισμοὺς ἄλλων ἔθνων. Οὐδεὶς δικαίως δύνα-

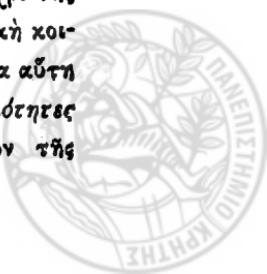
ταὶ ν' ἔργονθι, ὅτι ὁ συνεταιρισμὸς ἐκεῖνος ὡφέλησε μεγάλως τὴν ἀνθρωπότητα. Τὰ παράλια τοῦ Πόντου τούλαχιστον, τὰ μισημέρινὰ τῆς Γαλλίας, ποιλλὰ ἄλλα τῆς Ἀφρικῆς, ἴδιας ἡ Καρχηδὼν καὶ σύμπασα ἡ Ἰταλία ἐξήχθησαν ἀπὸ τῆς ἀγρίας αὐτῶν καταστάσεων, ἀφ' ἣς ἐποχῆς ἐστάλησαν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι· ἡ τελευταία μάλιστα αὕτη χώρας ἔνεκκα τούτου ὀνομάσθη τότε καὶ μεγάλη Ἐλλάς.⁷ Ετι δὲ βραδύτερον δὲ Πυθαγόρειος λεγόμενος συνεταιρισμὸς κατέστη, ὡς πανθομολογεῖται, ἵκανδες νὰ ἀναμορφώσῃ κοινωνίαν δλόχληρον· νὰ ἀνγκάσῃ τὰς γυναῖκας τῶν Κροτωνιατῶν νὰ ἀποβάλλωσιν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πάντα τὸν περιττὸν αὐτῶν κόσμον καὶ νὰ ἀφιερώσωσιν αὐτὸν τῷ ναῷ. Τοσαύτην δὲ σχῆν ἔσχε τότε τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ παρὰ τοὺς Ἐλλησιν, ὃστε ἡ μὲν Τιτυμαχία, συνέταιρος οὖσα καὶ βασανιζομένη, ἵνα μαρτυρήσῃ τὰ μυστήρια τοῦ Πυθαγορείου συνεταιρισμοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν τούτου, ἔκοψε τὴν γλῶσσαν διὰ τῶν ἴδιων αὐτῆς δδόντων καὶ ἀπέπτυσεν αὐτὴν κατὰ πρόσωπον τοῦ τυράννου Διονυσίου. Καταδικάσαντος δὲ τούτου καὶ τὸν Πυθαγόρειον Ἐταιριστὴν Φιντίαν εἰς θάνατον, ἐγγυήθη ὑπὲρ αὐτοῦ δὲ συνέταιρος Δάμων, ἵνα ἀπέλθῃ πρὸ τοῦ θανάτου του πρὸς διευθέτησιν τῶν ἴδιων ὑποθέσεων· ἐπειδὴ δὲ ἐβράδυνεν ἐκεῖνος νὰ ἐπικνέλθῃ, ὡδηγήθη οὗτος εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, καὶ δε τέ ἐπανῆλθεν δΦιντίας, δ Δάμων δὲν ἐνέδιδε νὰ τῷ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν· τοῦ καταδίκου, διεκδικῶν τὴν τιμὴν νὰ σφαγῇ οὗτος ὑπὲρ τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἀντὶ τοῦ βραδύναντος νὰ ἐπανακάμψῃ.

Ἐὰν δὲ θεωρήσωμεν καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς εἴδος τι συνεταιρισμοῦ, γενομένου μόνον ἐκ πεποιθήσεων καὶ διὰ διδασκαλίας, οὐδόλως φοβούμεθα νὰ ἐκληφθῶμεν ὡς ὑπερβολικοὶ, ἀν προτείνωμεν τοὺς Ἐλληνας ὡς πρότυπον καρτερίας καὶ αὐταπαρνήσεως καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ εἰναι ἥδη πανθολογούμενον δτι οὐδὲν ἔτερον ἔθνος συνετέλεσε πλειότερον τοῦ Ἐλληνικοῦ πρὸς διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Καὶ δὲν μετῆλθον μὲν πρὸς

τοῦτο οἱ Ἔλληνες τότε ὅσα εὔσεβη καὶ φιλάνθρωπα, ἵνα μὴ εἰπώμεν ἀποτρόπαια μετέρχονται σήμερον οἱ Ἰησουίται μέσα, ἵνα πληρώσωσι τὸν Παράδεισον διὰ τῶν ὁμολογούντων τὸ ἀναμάρτητον τοῦ Πάπα· ἀλλ' οὐδέποτε ἐφείσθησαν τῆς ζωῆς τῶν πρὸς διάδοσιν καὶ ἐμπέδωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ, οὕτε ἔξωμοιώθησαν πρὸς τὰς ἀδελφὰς τοῦ ἐλέους ἑκείνας, ὅσαι ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλανθρωπίας, ἐπιδαψιλεύουσιν ἄκρατον καὶ τὸ δηλητήριον τῆς ἀλλαζοπιστίας. Ἰσως ἐκλάθει τὶς ἡμᾶς ὡς ὑπερβολικοὺς, τοιαῦτα γράφοντας· ἀλλ' ἐπιτραπήτω νὰ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα πρὸς ἀπολογίαν τὴν περὶ τούτων κρίσιν διασήμου εὐρωπαίου Κληρικοῦ μάλιστα καὶ Δυτικοῦ τὸ δόγμα συγγραφέως, τοῦ διασήμου Διλιγγέρου, πρυτάνεως ἥδη τοῦ ἐν Μονάχῳ Πανεπιστημίου.

«Ἀλλ' ἐπειδὴ, ὡς γνωσὸν, λέγει ὁ διάσημος οὗτος Θεολόγος, ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ὡρμήθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Δύσιν, ἐπειδὴ ἀπαντα τὰ χριστιανικὰ ἔγγραφα, ἰδίως δὲ αἱ ἀγίαι Γραφαὶ καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη χριστιανικὴ φιλολογία συνετάχθησαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ μέχρι τέλους τῆς δευτέρας ἐκατονταετηρίδος, δόπτε πρῶτον ἤρξαντο οἱ ἐν τῇ Δύσει νὰ συγγράφωσι περὶ Ἐκκλησίας λατινιστὶ (εἰ καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον ἐπεκράτει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἡ Ἑλληνικὴ) τούτου ἔνεκεν ἡ ἀνατολικὴ τῆς Ἐκκλησίας μερὶς ἐτήρησεν ἐπὶ πολὺν χρόνον πληρεστάτην τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν της. Παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὁμοδόξων τῶν ἐδέπεσε νὰ μανθάνωσιν οἱ Δυτικοὶ τὰ πάντα· ὑπὸ τούτων ἐδέπεσε νὰ ἐκπαιδευθῶσι καὶ ἀνατραφῶσιν ἐκκλησιαστικῶς καὶ θεολογῆκῶς. Σύμπασσα ἡ λατινικὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας θεολογικὴ φιλολογία μέχρι τῆς πέμπτης ἐκατονταετηρίδος, μέχρι τοῦ Λύγουστένου, εἶναι κυρίως ἔξοικείωσις καὶ ἀποδιμησίς τῶν ὑπὸ Ἑλλήνων συντεταγμένων ἔργων.... Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς 12 ἐκατονταετηρίδος δὲν εἶχε διαρράγῃ ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μεθ' ὅλην τὴν ἐκατέρωθεν ἀποστροφὴν, ἡ κοινωνία αὕτη ἐσώζετο εἰσέτι· ἐπῆλθον δῆμως αἱ σταυροφορίαι, αἱ βιαιότητες τῶν Δατίνων, οἵτινες, διερχόμενοι διὰ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς

έλληνικής αὐτοκρατορίας, προσεφέροντο λίαν ἀποτόμως ἀπέναντι τῶν ἀσθενῶν Ἑλλήνων. (1)

Ἐπὶ δὲ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, τῶν μετακομισάντων δυστυχῶς ἀπὸ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἄπασαν τὴν διαφθορὰν τῆς παρακμασάσης Ῥώμης, οἱ Ἑλλήνες δὲν διεκρίθησαν μὲν διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐμιμήθησαν οὔτε τοὺς σταυροφόρους οὔτε τοὺς Κατελάνους, τοὺς συνεταιρισθέντας, ὡς γνωστὸν, λόγῳ μὲν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἱερῶν τόπων καὶ ἀλλων ἀπὸ τῶν Σαρακινῶν κατακτηθέντων πράγματι δμως, πρὸς κατάκτησιν ή μᾶλλον εἰπεῖν πρὸς λήστευσιν καὶ πρὸς ἐρήμωσιν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων εἰς τὴν χώραν ταύτην δισυνεταιρισμὸς τῶν Ἑλλήνων περιωρίσθη τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὴν φυσικὴν ἔνοπλον ἀμυναν καὶ διαμαρτύρησιν· βραδύτερον δὲ καὶ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν προνομίων τινῶν, κατ' ἀνάγκην παραχωρηθέντων ὑπὸ τῶν κατακτητῶν καὶ ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθη εἰς μὲν τὰ ἀπρόσιτα ὅρη τὸ σύστημα τῶν ἀρματωλῶν, καθ' ὃ πολλοὶ ἔνοπλοι συνεταιρίζοντο πρὸς κοινὴν ἀμυναν, κοινοὺς κινδύνους καὶ κοινὴν ὡφέλειαν· σπανιώτατα δὲ εἶναι τὰ παραδείγματα, καθ' ὃ συνέβησαν ἀποσκιρτήσεις ή προδοσίαι καὶ ἐκ τοῦ συνεταιρισμοῦ τούτου τῶν πάντῃ ἀγροίκων τούτων συνεταίρων. Εἰς δὲ τὰς πόλεις ἐσχηματίσθη τότε τὸ σύστημα τῶν συντεχνιῶν ή ἴσναφίων, διπερ καὶ σήμερον ἀν διετηρεῖτο ἀκματὸν, ζηθελον ζηλεύσει ἵσως πολλὰ πεπολιτισμένα ἔθνη τῆς Δύσεως, ὥσπερ εἶχον ζηλεύσει ἀλλοτε καὶ τὸν συνεταιρισμὸν τῶν Ἑλλήνων Ἀμπελακιωτῶν ἐν Βιέννῃ, ἔνθα ή ἐταίρια τούτων, ή λεγομένη τῶν Σφάργος-δωρ, ἔχαιρε τότε ὑπόληψιν, δμοίαν ἵσως τῆς τοῦ Lloyd σήμερον.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν ναυτελλομένων; Πᾶξ δ συγαισθανόμενος ὅτι δύναται νὰ κυβερνήσῃ

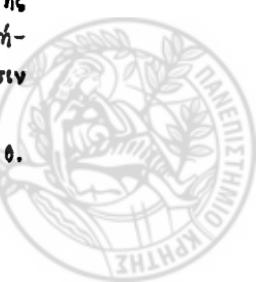
(1) Ἰδὲ Κλεοῦς ἡρ. 556. 12) 24 Φεβ. 1872.

πλοίον, δὲν εἶχεν ἀνάγκην οὔτε νὰ ἐτοιμάσῃ πρότερον ἄπαντα τὰ πρὸς ἀπόκτησιν τούτου κεφάλαια, οὔτε νὰ ναυτολογήσῃ διὰ μισθοῦ ἀλλ' ἔκεινα μὲν προσήρχοντο, ἀφθονα μάλιστα, διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἢ μετοχῶν ἀπαν δὲ τὸ πλήρωμα ἐναυτολογεῖτο διὰ μερίσματος ἐκ τῶν κερδῶν καὶ ζημιῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ συνεταιρισμοῦ συνετέλεσε τεραστίως εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος πρὸ τοῦ ἀγῶνος· διότι τά τε κέρδη, αἱ ζημίαι, οἱ κίνδυνοι, καὶ αἱ ἐπιτυχίαι ἀπέβλεπον πάντας τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ ἄπαντες λοιπὸν συνεμερίζοντο τῶν πάντων κατά τε τὴν ἐπιβαλομένην ὑπὸ τῶν κοινῶν συμφερόντων εὐθύτητα καὶ τὴν κατὰ παραδεδεγμένην συνήθειαν δικαιοσύνην. Οὔτε ναυσιβάρειαι ἐγένοντο τότε πολλαῖ, οὔτε διενέζεις μεγάλαι· αἱ δὲ ναυταπάται ἦσαν ἄγνωστοι.

'Αλλὰ καθὼς καὶ ἄπαντα τὰ ἔμφυτα ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀγαθὰ, τὸ μὲν πρῶτον ἐμβύνων τὰ ἐκ τῆς Δύσεως μεταφυτευθέντα κακὰ, ἔπειτα δὲ κατέπνιξεν ἢ ἐκ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων ἀποκτήνωσις, οὕτω κατεπνίγη καὶ τὸ αἰσθημα τοῦ πρὸς εἰρηνικὴν ἀνάπτυξιν συνεταιρισμοῦ παρὰ τοῖς "Ἑλλησιν" ἀντικατέστη δὲ τοῦτο ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τοῦ διὰ συνωμοσιῶν. Καὶ ἐντεῦθεν βλέπομεν διτο μόλις ἀνέτειλον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀμυδρῷ τινὰ ἵχνη παιδείας καὶ ξρέαντο οἱ "Ἑλληνες" νὰ συνεταιρίζωνται κυρίως πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν. Πρῶτος δὲ ίσως, δοτις συνέλαβε τὴν ἰδέαν τοῦ πρὸς τοῦτο συνεταιρισμοῦ, ἥτο δ 'Ρήγας ἀπέτυχε μὲν τοῦ σχεδίου του δ τῷ δητὶ μεγαλουργὸς οὗτος "Ἑλλην" (χάρις εἰς τὴν μέριμναν τῆς Δύσεως νὰ ὑποστηρίζῃ διὰ τῆς Τουρκίας τὴν καθ' ἑκάστην αὐξανομένην μέχρι τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἐρήμωσιν τῆς Ἀνατολῆς) ἀλλ' δ σπόρος, δην δ 'Ρήγας ἔσπειρεν ἐν αὐτῇ, δὲν ἔπεσεν ἐπὶ πετρῶν, τούναντίον μάλιστα ἐπὶ τῆς γονιμοτάτης πρὸς εύδοκιμησιν τοῦ συνεταιρισμοῦ γῆς τῆς Ἑλλάδος· ἔκτοτε οἱ μὲν συνιστῶσι τὴν φιλόμουσον ἐν Ἀθήναις Ἐταιρίαν. Ἄλλοι δὲ κατὰ Σκυλίτζην (1) δργανίζουσιν

(1) Ἰδὲ Ιστορ. Δοκ. Ἑλλ. ἐπ. ὑπὸ Φιλήμ. Προλογ. Τομ. ἀ Σελ.α θ.

έτεραν ὄμοίαν ἐν Παρισίοις. Μής δὲ τὴν Θεσσαλίαν ἐμάθοιμεν
ὅτι καὶ εἰς προγενεστέραν ἵσως τῆς τοῦ Ῥήγα ἐποχὴν ὑπῆρ-
χεν ὡργανισμένη μυστική τις Ἐταιρία, συγκειμένη ἐκ προε-
στῶν, ἵερέων καὶ ἀρματωλῶν, οἵτινες ἀπαντες ὑπέσχοντο
μεθ' ὅρκου οὐ μόνον νὰ βοηθῶνται ἀμοιβαίως ἐπὶ τῶν κατα-
διωγμῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ κληροδοτήσωσιν εἰς τὰ τέκνα των
τὴν αὐτὴν ἀμοιβαίαν βοήθειαν μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως
τοῦ Γέρους. Ἐμάθομεν πρὸς τούτοις ὅτι ἐσώζετο μέχρι πρὸ^τ
διάλιγου εἰς τὰς χεῖρας ὑπερεκατοντούτους τινὸς ἵερέως, Οἰκο-
νόμου, τοιοῦτον συνωμοτικὸν ἔγγραφον, ὅπερ ἔλεγεν, ὅτι ἐ-
κληρονόμησε παρὰ τοῦ πατρός του, ἵερέως καὶ τούτου καὶ Οἰ-
κονόμου, καὶ προεζοῦ ἐνὸς τῶν χωρίων τῆς Ζαγορᾶς χρηματί-
σαντος, καὶ ὅπερ ἔφερεν ὑπογραφὰς ἀνδρῶν, πρὸ ἐνὸς καὶ ἐπέ-
κεινας αἰῶνος ἀκμασάντων. Λυπούμεθα διότι, καίτοι ἐρευνή-
σαντες, δὲν ἦδυνήθημεν νὰ εὑρώμεν καὶ δημοσιεύσωμεν τὸ
ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις λίαν περίεργον τοῦτο ἔγγραφον· αἱ πλη-
ροφορίαι ὅμως ἥμων προέρχονται ἐκ πηγῆς λίαν ἀξιοπίστου.

'Εντεῦθεν λοιπὸν θλέπομεν ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρι-
σμοῦ ἀείποτε ὑπῆρξεν ἀκμαῖον παρὰ τοῖς "Ἐλλησι" καὶ δσάκις
μὲν οὕτοις δὲν κατεπίζοντο ὑπερβαλόντως, ἐκαλλιέργουν αὐ-
τὸς εἰς τὴν δι' εἰρηνικῶν μέσων προαγωγήν· δσάκις δὲ ἡ κα-
ταπίσις ἦτο μεγάλη, συνεταιρίζοντο εἰς τὴν διὰ συνωμοσί-
ῶν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος των. 'Ἐν τοιαύτῃ καταστά-
σει διακειμένων τῶν πνευμάτων ἐμφράσθη τῷ 1814 ἐκ τοῦ
μηδενὸς ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία. Καὶ κατὰ πόσον μὲν αὗτη ὠφέλη-
σε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἴδιας τὴν Ἀνατολὴν, εἰδομεν ἐκ τοῦ
τελικοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς "Ἐλλάδος,
ἐν ᾧ ἔπαισε τούλάχιστον ἡ ἀλλαχοῦ τῆς Τουρκίας δσημέραις
αὐξάνουσα ἐρήμωσις καὶ ἐγκαίνιασθη ἡ ἀναγέννησις καὶ ἡ
πρόοδος. Κατὰ πόσον δὲ ἔκαστος ἐκ τῶν ἀρχιγῶν τῆς φιλε-
κῆς Ἐταιρίας συνεισέφερεν εἰς τὸ τελικὸν τοῦτο ἀποτέλεσμα,
θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ ἔκαστῳ τούτων θίρῳ· αἱ φράσεις αὗται ἵσως
παρεξηγηθῶσιν ἐν Τουρκίᾳ καὶ προκαλέσωσι καταδιωγμοὺς
κατὰ τοῦ συγγράμματος ἥμῶν. 'Αλλὰ καὶ αὗτὴ ἡ Βυζαντίς,

επίσημον δργανον τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἀδημοσίευσεν ἔκτινος ἀναφορᾶς τοῦ ἐν Βάρνῃ Ἀγγλου προξένου πρὸς τὴν κυβέρνησίν του τὰ ἑξῆς.

« Ἡ ἀξία τοῦ ἑξαχθέντος ἐκ Βάρνης σίτου, ἥτις τῷ 1867 εἶχεν ἀναῦθη εἰς λίρας 1,000,000 ἡλαττώθη τῷ 1868 εἰς λίρας 493,554. Τῷ δὲ 1869, ἔνεκα τῆς γενικῶς κατὰ τὸ ἕτος ἔκεινο ἐπικρατησάσης ἀνομοβίρας, ἢ ἐσοδίᾳ ἀπέτυχε καθ' ὅλοκληρίαν· οἱ δὲ ἐνοικιασταὶ τῆς δεκάτης ὑπῆρξαν ἀπολύτως ἀνίκανοι νὰ ἔκπληρώσωσι τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ἥτις ἔχορκήγενεν αὐτοῖς προθεσμίαν πενταετῆ πρὸς πληρωμὴν τῶν συμφωνηθέντων ποσῶν. . . . . .

« Ἐκ τούτου δὲ ἐπήγασεν ἡ συνέπεια ὅτι πολλοὶ τῶν γεωργῶν, εὑρίσκοντες ἦκιστα ἐπικερδῆ τὴν γεωργίαν, ἐπεδόθησαν αὐθίς εἰς τὸ ἐπικερδέστερον καὶ σχετικῶς ἀνετώτερον ἔργον τοῦ κλέπτου καὶ τοῦ λῃστοῦ· οὗτω δὲ δ τόπος μαστίζεται ἐκ νέου ὅπλο τῆς λῃστείας.

« Ἐν τῷ πλησιοχώρῳ τῆς Σούμλας μοὶ λέγουσιν, δτὶς ἡ ζωοκλοπὴ ἑξαπλοῦται ἐκ νέου, λαβοῦσα μεγάλην ἔκτασιν. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμία ἐκ τῶν ζωοκλοπῶν τούτων ἀνακαλύπτεται καὶ οὐδεὶς τῶν αὐτούργων συλλαμβάνεται, ὑποθέτουσιν, δτὶς ἡ κλοπὴ κατέστη αὐθίς σύστημα διωργανισμένον, οὗτος μετέχουσι καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῆς κυβερνήσεως.

« Πρὸ δύο ἑταῖρων τοιοῦτον διωργανισμένον σύστημα ζωοκλοπῆς ἑησκεῖτο πέριξ τῆς Σούμλας ἐφ' ἕκανδν χρόνον· αἱ δὲ ἔρευναι τῆς ἀστυνομίας οὐδὲν ἐπήνεγκον ἀποτέλεσμα. Ἡ ὑπὸ τῶν χωρικῶν δὲ ἀνακάλυψις ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Μουρτζῆ τῆς Σούμλας τινῶν ἐκ τῶν κλαπέντων κτηνῶν διήγειρε τὰς ὑπονοίας καὶ ἐνηργήθη τότε ἀνάκρισις παρὰ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ ‘Ρουχτσουκίου. Ἄνεκαλύφθη δὲ δτὶς καὶ ἀνώτεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι τοῦ μέρους ἐκείνου, συμπεριλαμβανομένους καὶ τοῦ διοικητοῦ (Καίμακάμη) ἐνείχοντο εἰς τὸ σύστημα τῆς ζωοκλοπῆς, καὶ δτὶς, οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι, γινώσκοντες ποὺ ἐπήγοντο τὰ κλαπέντα ζῶα, διεύθυνον τὴν προσοχὴν καὶ τὰς ἀναζητήσεις τῆς ἀστυνομίας ἀλλαχοῦ. »

« 'Ο γενικὸς διοικητὴς ἐν τούτοις, φοβδόμενος ἵσως μὴ τὸ ἀπροδόκητος αὐτῇ ἀνακάλυψις προξενήσῃ μέγα σκάνδαλον, κατέπνιξε τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἡρχέσθη νὰ διορίσῃ ἐν Συύμλᾳ ἐν τῶν ὅργάνων αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ κατηγορηθέντας Καΐμαχάμη. » (1).

Ἄς ἐλπίσωμεν λοιπὸν ὅτι ἡ δημοσίευσις τούτων, ὑφ' οἶου δήποτε γενομένη, οὐχὶ μόνον δὲν δυσπερστεῖ τὴν πεφωτισμένην ἥδη κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ καὶ διαφυτίζει· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, καὶ τοι μὲν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ ἑστίᾳ τῆς τε Κυβερνήσεως καὶ τῆς Δυναστείας, ὧν τὴν ἀνατροπὴν ἐπεδίωκεν ἔργασθεῖσα, συμιχρὰ ὅμως ἔπαθε· καὶ τοι δὲ ὑπὸ πασῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων κατασκοπευμένη καὶ μισουμένη, πάνυ ὅμως εἰδάριθμα καὶ ὄλως ἀσήμαντα προδοσίας περιστατικὰ ἀριθμεῖ· ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης εἶναι ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκληρὰν τῆς θανατώσεως τῶν μελῶν αὐτῆς ἀνάγκην, εἰς οὐκέτιλλονται ἀπασχαί αἱ τοιαύτης φύσεως ἐταιρίαι, δσάκις ἀπειλοῦνται· ὑπὸ προδοτικῶν διαθέσεων, ἀπαξὴ δὲ μόνον ὑπεβλήθη ἡ ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων ὅργανισθείσα Φιλικὴ Ἐταιρία.

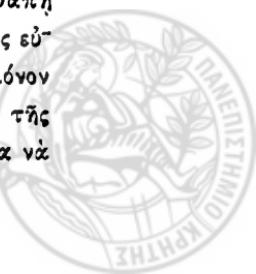
Μόνον τοῦ Γαλάτου τὸ τοιοῦτον τραγικὸν τέλος εἶναι ἀναμφιλέκτως πανθομολογούμενον· δὲ δὲ θάνατος τοῦ Καμαρινοῦ, τοῦ σταλέντος ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη εἰς Πετρούπολιν πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἀγνώστου Ἀρχῆς καὶ ἀπειλούντος, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν σαθρῶν αὐτῆς θάσεων, γὰ ἀποκαλύψη τὰ πάντα, δ θάγατος, λέγομεν, τούτου δὲν εἴναι εἰσέτι ἐξηκριβωμένος, ἀν ἐγένετο ἡ παρηγγέλθη ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας.

Ἄξιον ὡσαύτως πολλῆς σπουδῆς καὶ μελέτης εἶναι ὅτι οἱ ἐταῖροι, καὶ τοι τὰ πάντα θυσιάσαντες, πολλοὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν καὶ αὐτὴν τὴν ἴδιαν αὐτῶν ζωὴν δλοκαύνωσι προστενεγκόντες, οὐδέποτε ὅμως οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἔσχε τὴν ἀξίωσιν

(1) Πὲ Βαζαντῖδης ἔτος ΙΖ'. 12 Φεβρουαρίου 1872. ἁριθ. 1558.

καὶ νὰ ἐπωφεληθῇ τὸ παράπαν ἐκ τῶν τοιούτων καὶ τὴλε-
κούτων, θυσιῶν του· τούναντίον μάλιστα πολλοὶ ἔξ αὐτῶν,
καὶ τοι δυνάμενοι ἐν κινδύνοις νὰ σώσωσιν ἑαυτοὺς, προύτε-
μησαν ὅμως νὰ συναπωλεσθῶσι μετ' ἐκείνων, οὓς ὥπλισαν
πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Ὁ ἡρωῖκὸς θάνατος τοῦ
Γεωργάκη Ὄλυμπίου, τοῦ Παπαχλέσα καὶ τοῦ Πεπαθέαμαν-
τοπούλου εἶναι παραδείγματα δυσεύρετα, εἴπον οἱ Εύρωπαί-
οι Γόρδων, Φίνλανδοι καὶ ἄλλοι, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ ἄξια
νὰ συγκαταλεχθῶσι μετὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ Λεωνίδα.
Τί δὲ ἥθελον ἐξηπή οὗτοι ἀν ἐγίνωσκον καὶ περιέγραψον καὶ
τὰς λεπτομερείας τοῦ θανάτου τοῦ Ἀριστείδου Παπᾶ; Οὗτος
ἴνα μὴ, έπειτα ζόμενος, ἀναγκαθῆ, νὰ δμολογήσῃ τὰ μυστή-
ρια τῆς ἐταιρίας, ηύτοκτόνησε δὲν δμοιάζει ἀρά γε τὸ περι-
στατικὸν τοῦτο πρὸς τὸ τῆς Πυθαγορείου Τιτυραχίζει; Ταῦτα
δὲ καὶ περὶ συνεταιρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων πρὸς προπαρασκευὴν,
ἔκρηξιν καὶ εὐόδωσιν τοῦ ἀγῶνος.

Μόλις δὲ ἀναγνωρισθείσης τῆς ἀνεξαρτησίας μέρους τῆς ἐπ-
τούτου ὅλης σχεδὸν αἰματοκυλισθείσης Ἐλλάδος καὶ ἀπαντες οἱ
“Ἐλληνες ἐπεδόθησαν εἰς τὴν δί’ εἰρηνικῶν μέσων καλλιέργει-
αν τοῦ συνεταιρισμοῦ” καὶ οἱ μὲν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἐλλάδι ζῶν-
τες, καὶ τοι μὴ καλῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διοικούμενοι καὶ
πολλαπλῶς ὑπὸ τῶν ἔξωθεν περισπασμῶν περισπώμενοι, ἐδυ-
νήθησαν ὅμως διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τὸ καθ’ ὅλοκληρίαν
καταστραφὲν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἐμπορικὸν ναυτικὸν νὰ ἀνακτή-
σωσι, καὶ κεφάλαια οὐκ εὔκκταφρόνητα δί’ αὐτοῦ νὰ θηταυ-
ρίσωσι, καὶ πόλεις πολλὰς καὶ ὥραίας ἐκ βάθρων νὰ οἰκοδο-
μήσωσι καὶ τὰ ἐρείπια ἄλλων νὰ ἀνεγείρωσι καὶ διὰ διαφό-
ρων δημοσίων τε καὶ δημοτικῶν καταστημάτων νὰ κοσμή-
σωσι, καὶ τὸ ἐμπόριον κατὰ τὸ ἐνὸν νὰ προάξωσι· πόσα δὲ
διεπράξαντο διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ
“Ἐλληνες, δύναται τις νὰ ἴδῃ ἐκ τῆς προαγωγῆς καὶ τῆς εὐ-
ημερίας αὐτῶν ἐν ταῖς διαφόροις μεγαλουπόλεσιν οὐ μόνον
τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐνίαις τῶν τῆς
Ἀμερικῆς, τῆς Κίνας, καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Καὶ δὲν φοβούμεθα νὰ

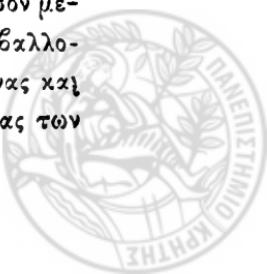
έλεγχθώμεν ἐπὶ ὑπερβολῆς, ἀν ισχυρισθῶμεν, ὅτι ἔνθα τῆς γηίου σφαίρας ὑπάρχει ἐστία τις μικρὰ ἢ μεγάλη πολιτείας, ἐκεὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπάρχωσι καὶ πολλοὶ ἢ δλίγοι; Ἐλληνες καὶ νὰ μὴ προάγωνται καὶ διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ. Τὰ δνδματα τῶν Ἑλλήνων Σίνα, Ράλλιδων, Σκαραμαγκάδων, Ροδοκανάκιδων, Μποτασαίων, Ἀναργυρούσιων, Μαυροκορδάτων, Πετροκοκίνων, Σεκιάριδων, Μελάδων, Βελλάνων, Βαλτατζίδων, Βουτζίναδων, Πχαγιάννιδων, Σπάρταλη, Ἰονιδῶν, Κασσαβέτη, Ἀντωνιάδη, Γεωργαλάδων, Ἀβιέρωφ, Δούμπιδων, Νεγρηπόντιδων, Ζωγράφων, Ζαρίφιδων, Ζαφειροπόύλων, Στεφανοβίκιδων, Δημητρακοπούλων, Ρογκότιδων, Σεβαστοπούλων καὶ ἄλλων πλείστων Ἑλλήνων, προαγομένων καὶ διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ, δὲν εἶναι πάντη ἄγνωστα, νομίζομεν, οὔτε εἰς ἀπαντα τὸν ἀρχαῖον κόσμον, οὔτε εἰς τὸν νέον, οὔτε ίσως εἰς αὐτὰ τὰ ἐνδότερα τῆς Κίνας καὶ τῶν Ἰνδῶν.

Ἐν μόνον ίσως δύναται τις δικαίως νὰ ἐλέγξῃ κατὰ τοῦτο τοὺς "Ἑλληνας τὸ ἔξης" ὅτι δηλ. ἐνῷ ἔχουσιν ἐν τῇ γῇ τῆς γεννήσεως ἢ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν εὑρύτατον στάδιον νὰ πλουτήσωσι τεραστίως καὶ διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ, οὔτοις, ἐγκαταλιμπάνοντες τὸν πλοῦτον τοῦτον τῆς Ἀνατολῆς ἢ πάντη ἀνεκμετάλλευτον ἢ ἐκμεταλλευόμενον μόνον ὑπὸ τῶν τυχοδιωκτῶν τῆς Δύσεως, ἀπέρχονται εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης νὰ ἀναπτύξωσι διὰ τοῦ σύνεταιρισμοῦ καὶ τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς δραστηριότητός των ἔτερον, ἔτεροις ἔθνεσιν ἀνήκοντα, πλοῦτον, δοτίς οὔτε τόσον δαψιλῶς ἀμείβει καὶ πάντη ἀμιγῆς πικριῶν καὶ σπουδαίων ἄλλων ἥθειῶν ἐλαττωμάτων δὲν προσκτάται. Τι ὥφελει π. χ. δ δι' ἐντίμων ἰδρώτων κτώμενος πλοῦτος τὸν πλουτοῦντα ἐν Αὔστραλῃ καὶ Καλλιφρονίᾳ, δταν ἀναγκάζη αὐτὸν νὰ διεκδικῇ τὴν κατοχὴν του διὰ τῶν ὅπλων; τι ὥφελει δ πλοῦτος τὸν πλουτοῦντα μεταξὺ τῶν ζώντων ἐν πολυτελείᾳ καὶ διαφθορᾷ; μήπως πολλάκις δὲν εἴναι τις ἐκεὶ ἡναγκασμένος νὰ δαπανᾷ πλείονα τῶν ὅσων ἐντέμως κερδίζει; καὶ μήπως δύναται τούλαχιστον νὰ εἴπῃ ὅτι δεπανῷ τὸν πλοῦτόν του ἐν τῇ ἐ

δίᾳ αὐτοῦ πατρίδι πρὸς ὡφέλειαν καὶ ἄλλων δμοφύλων, δμογχάσσων καὶ δμυπίστων αὐτοῦ συμπατριώτῶν; καὶ μήπως εἰναὶ ποτε δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἐκεῖ τὸ γλυκὺν κλίμα, τὸν αἴθριον οὐρανὸν καὶ τὰς ἄλλας ὅσον ἀμιμήτους τόσον καὶ θελκτικωτάτας τέρψεις τῆς πατρίδος; ἀντὶ τίνος δύναται τις π. χ. νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ δμόπιστον, τὸ δμόγχωσσον, τὸ γλυκὺν καὶ τερπνὸν κλίμα, τὸν ἀνέφελον οὐρανὸν, τὸν ποικιλλώτατον καὶ περικαλλέστατον δρίζοντα τῆς πατρίδος του Ἑλλάδος;

Ἄλλὰ καὶ ἡ μομφὴ αὕτη ταχέως, ἐλπίζομεν, νὰ παύσῃ τὰ μυθώδη κέρδη τῆς ἑθνικῆς τραπέζης, τὰ ἔτι μυθωδέστερα τῆς τοῦ 'Ροῦ καὶ Σερπιέρη ἑταιρίας, (ἥτις ὡς μὴ ἔξ οὐλήνων κατὰ τὰ πλειστα συγκειμένη, βαδίζει πορείαν γνωστὴν μὲν γενομένην ἥδη, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἴσως δὲν θὰ βραδύνωμεν νὰ καταδεῖξωμεν ἐν πάτη λεπτομερίᾳ)· τὰ οὐκ εὐκαταφρόνητα κέρδη τῆς Ἀγγλικῆς ἑταιρίας τοῦ ἔξ Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ σιδηροδρόμου, τὰ μεγάλα τῆς ἑταιρίας τοῦ Ἀρχαγγέλου, τὰ σχεδὸν δέσμια τῆς μεταλλουργικῆς ἑταιρίας, τὰ διαφόρων ἀλλων διὰ συνεταιρισμοῦ γενομένων ἐπιχειρήσεων, καθ' ἃς τὰ κεφάλαια διπλασιάζονται ἀσφαλῶς ἐντὸς θρηγυτάτου διαστήματος χρόνου, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ πείσωσι τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐπὶ γλίσχρων κερδῶν ἀσχολοῦντας τὰ κεφάλαιά των Ἐλληνας, ὅτι ἡ Ἀνατολὴ παρέχει διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ πλοῦτον, ἀσυγκρίτως μεγαλείτερον τοῦ παρεχομένου ἐκ τῶν ἐν τῇ Δύσει ἐπισφαλῶν ἐνίστε ἐπιχειρήσεων.

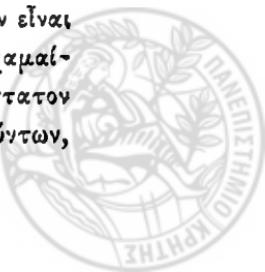
* Ας μὴ λησμονήσωσι δὲ οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δμογχεῖς, ὅτι διὰ τῶν ἐκεῖθεν πεμπομένων εὐεργετημάτων τῶν εἰς τὴν πατρίδα, αὕτη δὲν ὡφελεῖται τόσον, ὅσον ἥθελεν ὡφεληθῇ ἐκ τῆς ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς διαμονῆς των· οἶχν ἀρά γε σύγκρισιν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ προκυψομένη π. χ. ἐκ τῆς Ἀκαδημίας Σίνας καὶ ἐκ τῶν Ζαππείων Ὀλυμπίων ὡφέλεια, ὅσον μεγάλη καὶ ἀν ὑποθέσωμεν ὅτι ἔσεται αὕτη, παραβαλλομένη πρὸς ἐκείνην, ἥτις ἥθελεν ἐπέλθει, ἀν δὲ Σίνας καὶ δ Ζαππας, ἐργόμενοι ἐνταῦθα, διὰ μὲν τῆς δέξιαρχίας των

ἡθελον ἀνακαλύψει, ὡραὶ δὲ πατὴρ τοῦ Σίνα, δτι δὲν εἶναι μόνη ἡ δι' ἀτμοῦ ποταμοπλοΐα τοῦ Δουνάβεως, ἵτις παρέχει πλοῦτον μέγαν, ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ δι' ἀτμοῦ ἐπίστης γενησομένη εὔκολωτερόν τε καὶ διηγοδαπανώτερον συγκοινωνία τῆς Ἐλλάδος, καὶ δτι δὲν εἶναι μόνα τὰ ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις κτήματα τῶν Ζάππα, ἅτινα παρέχουσι σήμερον εἰσόδημα δεκαπλάσιον τοῦ ὑπάρχοντος πρὸ τῆς ὑπ' αὐτῶν γενομένης τὸ πρῶτον ἐνοικιάσεως, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἐν Ἐλλάδι κτήματα, ἅτινα μετὰ καιρὸν εἶναι ἐπιδεκτικὰ νὰ δῶσωσι τοσοῦτον ἐνιαύσιον εἰσόδημα, δι' ὅσων χρημάτων θὰ ἀγορασθῶσιν ἥδη· ἀν., λέγομεν, διὰ μὲν τῆς δξυδερεκείας των δ Σίνας καὶ δ Ζάππας ἡθελον ἀνακαλύψει ταῦτα· διὰ δὲ τοῦ πλοῦτου των ἡθελον ἐπιχειρήσει τὴν κατασκευὴν σιδηροδρόμων, τὴν σύστασιν νέων ἀτμοπλοϊκῶν ἔταιριῶν, τὴν ἀγορὰν καὶ τὴν διὰ τῆς νοημοσύνης καὶ δραστηριότητος αὐτῶν καλλιέργειαν ἐν Ἐλλάδι κτημάτων· οἶταν, ἐπαναλαμβάνομεν, σύγχρισιν θὰ ἐδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ προκυψομένη ἐκ τῆς Ἀκαδημίας Σίνα καὶ ἐκ τῶν Ζαππείων· Ολυμπίων ὠφέλεια, παραβαλλομένη πρὸς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις; Οὐδὲν μιμητικώτερον τοῦ ἀνθρώπου, . εἴπε τις τῶν πάλαι ποτὲ σοφῶν· καὶ οὐδὲν δραστικώτερον τοῦ παραδείγματος, προσθέτομεν ἡμεῖς. Εὔθυς ὡς ἀπεφάσιζον τοιοῦτόν τι οἱ δύο οὗτοι "Ἐλληνες, πολλοὶ μὲν τῶν ἐκτὸς δύμογενῶν ἡθελον μιμηθῆ τὸ παράδειγμά των· οἱ δὲ ἐντὸς τῆς Ἐλλάδος ζῶντες, βλέποντες τὴν αὔξησιν τῶν εἰσοδημάτων τῶν ὑπὸ τῶν Σίνα καὶ Ζάππα ἀγορασθησομένων κτημάτων, ἡθελον καλλιεργήσει ταῦτα ὡς ἔκεινοι· ἀντικαθιστῶντες δὲ τὴν ἡμιαγρίαν διὰ τῶν αἰγῶν κτηνοτροφίαν, δι' ἄλλης ἡμέρου, ἡθελον δεκαπλασιάσει τὰ εἰσοδήματά των, καὶ ἡθελον συντελέσει τεραστίως εἰς τὴν φιζικὴν ἔξαλειψιν τῆς ληστείας· διότι διὰ πολλῶν ἀπεδείχθη ἥδη δτι τὴν ἐπάρκειαν ταύτην μάστιγα τῆς Ἐλληνικῆς κοινωνίας καὶ ἄκον. ὑποτρέφει τὸ εἶδος τῆς ἡμιαγρίου κτηνοτροφίας μας. Κατ' δὲν Σίνας εύτυχῶς ἤγόρασεν ἥδη ἐν Ἐλλάδι τοιοῦτόν τι κτήμα, τὸ ἄλλοτε ἀνηκον τῇ βασιλίσσῃ Ἀμαλίᾳ· ἤγόρα-

σε δὲ ἵσως τοῦτο τότε, χαριζόμενος αὐτῇ μᾶλλον, ἢ χάριν δλικῆς ὡφελείας· διαβεβαιοῦμεν ὅμως τὸν Σίναν ὅτι καὶ αὕτη δὲν θὰ δραδύνῃ νὰ ἐπέλθῃ· ή δὲ κήθικὴ ἐν τῷ τόπῳ διὰ τοῦ παραδειγματισμοῦ καὶ ἐπὶ λίθεν ἥδη καὶ εἶναι ἀνυπολόγισος· ἀξιέπαινοι εἶναι ἐπίσης καὶ οἱ Δούμπα, οἱ ἀγοράσαντες τὸ κτημάτιον Καλογρέζαν· ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο· πρέπει καὶ νὰ καλλιεργῶνται τὰ κτήματα ταῦτα διὰ τῆς νοημοσύνης, τῆς δραστηριότητος, τῆς ἐμπειρίας καὶ ἰδίως διὰ τοῦ πλούτου τῶν ἀγοραστῶν. Θὰ καταδεχθῇ ἀρά γε δὲ Ζάππας νὰ φανῇ καὶ κατὰ τοῦτο δλιγόντερον πατριώτης τοῦ Σίνα καὶ Δούμπα καὶ δλιγόντερον εὐεργετικὸς ἀμφοτέρων τούτων καὶ διὰ τοῦ παραδειγματος;

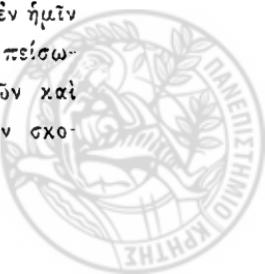
Τὸ τοιοῦτον παράδειγμα τῶν Σίνα, Δούμπα καὶ Ζάππα, ἃς μὴ ἀμφιβάλλωσιν οἱ φιλογενεῖς οὗτοι, τάχιστα κήθελον μιμηθῆ καὶ ἄλλοι καθ' ἄπαντα τὰ ἀγαθά· καὶ τότε ή 'Ελλὰς δὲν κήθελε μυκτηρίεσθαι ὑπὸ τοῦ Φίνλανδίου ἔλλειψιν δρόμων, δὲν κήθελε προσβάλλεσθαι ὑπὸ τοῦ Καρναρβῶνος καὶ ἀπὸ τοῦ κοινοθουλίου τῆς 'Αγγλίας διὰ τὴν σφαγὴν τῶν 'Αγγλων· δὲν κήθελον ἀποκλείεσθαι τῶν χρηματιστηρίων τῆς Εὐρώπης τὰ χρεώγραφα αὐτῆς· δὲν κήθελεν ἐμπατίζεσθαι ἡ πατρίς των νῦν μὲν ὑπὸ μιᾶς τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν φυλῶν ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἐκλαϊκέσσεως τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις μοναστηριακῶν κτημάτων· νῦν δὲ ὑπὸ τῆς ἐτέρας, διὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ λεγομένου ζητήματος· ἀλλ' κήθελεν εἰσθαι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἔτοιμος νὰ πρωταγωνισθῇ ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρὸς ἀνάπλασιν αὐτῆς διὰ τῶν ἴδιων αὐτῆς τέχνων. "Οσοι λοιπὸν ἀγαπῶσιν εἰλικρινῶς τὴν πατρίδα των, ἃς μὴ περιορίζωνται μόνον εἰς εὐεργετήματα· ταῦτα δύσον μεγάλα καὶ ἀνήναι, οὐδέποτε ισχύουσιν, δύσον τὸ ζωηρὸν παράδειγμα· ἄλλως ἃς μὴ λησμονήσωσιν οἱ ἔξω δύμογενεῖς ὅτι ἐφ' δύσον οὗτοι μένουσι μακράν τῆς ἀπελευθερωθείσης κοινῆς πατρίδος, δὲν εἶναι δύνατὸν νὰ ἐκλείψωσιν ἐπ' αὐτῆς αἱ μικρότερες, τὰ χαμαζήλα πάθη καὶ αὐτὴ ἡ κακοδιάκησις διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι θὰ διοικεῖται ἡ χώρα ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων,

τῶν στερουμένων κατὰ τὰ πλεῖστα διοικητικῆς τε πείρας, τῶν ἀναγκαῖων ἐνίστε γνώσεων ἂν καὶ αὐτῶν τῶν μέσων πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς εὐημερίας αὐτῆς. "Οταν ὁμως μεταφερθῇ εἰς αὐτὴν δὲ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὅμοιγενῶν πλοῦτος, καὶ διετεθῇ εἰς ἐπιχειρήσεις, δταν οὕτοι μετακομίσωσι σὺν αὐτῷ καὶ τὴν ἀλλαχοῦ ἔξασκηθεῖσαν νοημοσύνην των καὶ τὴν ἐν εὐνομούμενης χώραις κτηθεῖσαν πεῖραν καὶ δραστηριότητά των, ἃτινα ἄπαντα δὲν ἔτο δυνατὸν οὔτε ν' ἀναπτύξωσιν οὔτε γὰ καλλιεργήσωσιν οἵ ἐν τῇ χώρᾳ ζῶντες διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, δτι οὐδέποτε ἐκαλλιέργησεν αὐτὴν, ὡς ἔδει, δταν λέγωμεν μεταφερθῶσιν ἐν τῇ χώρᾳ ἄπαντα ταῦτα, τότε εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀναλάμψωσιν ἄπασκι αἱ ἔμφυτοι παρ' ἄπασι τοῖς Ἐλλησιν ἀρεταῖ. Δὲν εἶναι δὲ ἀληθὲς δτι οἵ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἐλλάδι γεννηθέντες δὲν ἀνέχονται τοὺς μὴ ἔξ αὐτῆς καταγομένους καὶ δὲν ἀπονέμουσιν αὐτοῖς τὰ ἴσχ. Ἐξ ἐπτὰ μὲν χρηματισάντων ἐπὶ πολὺ λὰ ἐτη δημάρχων τῆς πρωτευόστης τοῦ Κράτους 4 μόνον ἦσαν Ἀθηναῖοι· οἵ δὲ λοιποὶ ἐγεννήθησαν ἐν τῇ μὴ ἐλευθέρᾳ. Δῆμαρχοι δὲ Πειραιῶς καὶ Σύρου ἐχρημάτισαν ἄχρι τοῦδε κατὰ τὰ πλεῖστα ἄνδρες, καταγόμενοι ἐκ τῆς μὴ ἐλευθέρας Ἐλλάδος. Ἐν δὲ ταῖς Πατραις οὐ πρὸ πολλοῦ καὶ ἀπών καὶ διαμένων ἐν Ἀγγλίᾳ ἔξελέγη παμφηφεὶ σχεδὸν Δῆμαρχος δὲ ἐκ Χίου καταγόμενος Γερούστης. Ἀλλ' ὁ ἀλλως ἀξιότιμος οὗτος Ἐλλην ἀπεποιήθη τὴν τιμὴν ταύτην. Κατ' εὐτυχίαν δμως οὐδόλως ἔζημιώθη ἐκ τούτου δ Δῆμος· διότι καὶ δ Δῆμαρχος Πατρέων εὐπατρίδης Ῥούφος, καλὸς γόνος ἐνδόξων προγόνων φιλοτιμεῖται ν' ἀναδειχθῇ εἰς τῶν καλλιτέρων Δημάρχων τοῦ Κράτους.

Αἴτιοι λοιπὸν τῆς σημερινῆς μὴ καθ' ἄπαντα καλῆς καταστάσεως τῆς κοινῆς πάντων τῶν Ἐλλήνων πατρίδος Ἐλλάδος δὲν εἶναι μόνον οἵ ἐν αὐτῇ ζῶντες καὶ πολιτευόμενοι, ἀλλὰ καὶ οἵ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διὰ τῆς ἀποχῆς των καὶ τῆς ἐν ξένῃ γῇ διαχρονῆς των. Δὲν εἶναι δὲ ἐπίσης ἀληθὲς (ῶσπερ καὶ ἀλλοτε ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ Δ'. τόμου ἀπεδείχαμεν διὰ πολλῶν ἀναμφιλέκτων τεχμηρίων τοῦτο) δὲν εἶναι, λέγομεν, ἀ-

ληθὲς, δτι δὲν ὑπέρχει καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκατασταθῇ τελεία ἀσφάλεια ἐν 'Ελλάδι. "Ἄς ἀποφασίσωσιν δὲ Σίνας καὶ δὲ Ζάππας καὶ ἄλλοι δμοιοι αὐτῶν δμογενεῖς νὰ μετοικήσωσιν εἰς αὐτὴν καὶ τοῖς ἔγγυωμεθα οὐ μόνον τὴν ὡς διὰ μαγείας τελείαν καὶ παρχδειγματικὴν μάλιστα ἀποκατάστασιν ἀσφαλείας ἐν 'Ελλάδι, ἀλλὰ καὶ νὰ δοξασθῇ αὖθις αὗτη ἀσυγκρίτως ἵσως πλειότερον τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης, θὺν δσῳ λυσωδέστερον προσπαθοῦσί τινες τῶν καθ' ἡμᾶς χρήγων ἀγνώμονες τῆς Δύσεως συγγραφεῖς νὰ ἀμαρφώσωσι, παριστῶντες τοὺς Πέρσας ὡς νικήσαντας· δῆθεν καὶ κατατροπώσαντας τὴν 'Ελλάδα, καὶ οὐχὶ ὡς νικηθέντας καὶ δίκην λαγωῶν καταδιωχθέντας ὑπὸ τῶν ἐνδόξων πατέρων ἡμῶν, τόσῳ λαμπροτέραν καθιστῶσι· διότι τὰ ληρήματα τῶν Γκομπινώ καὶ ἄλλων καὶ ἀληθῆ ἢν ὑποτεθῶσιν, οὐδόλως ἐλαττοῦσι τὴν δόξαν τοῦ Σωκράτους, τοῦ Φωκίωνος, τοῦ 'Ιπποκράτους, τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀρχιμήδους, τοῦ Αριστοτέλους καὶ ἄλλων, οἵτινες καὶ ἄχρι τῆς σήμερον χρησιμεύουσιν ὡς διδάσκαλοι ἀπάντων τῶν ἐθνῶν Τοιοῦτοι διδάσκαλοι τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ τούλαχιστον ἐθνῶν δύνανται καὶ σήμερον λίγαν εὐχερῶς νὰ κατασταθῶσι καὶ οἱ νεώτεροι "Ἐλληνες, ἢν οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δμογενεῖς αὐτῶν θελήσωσι νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν 'Ελλάδι καὶ νὰ χρησιμοποιήσωσιν ἐν αὐτῇ οὐχὶ τόσον τὸν πλοϊτόν των, οὔτινος βεβαίως δὲν ἔχει μεγάλην ἀνάγκην ἡ πατρίς των, δσον τὴν νοημοσύνην, τὴν δραστηριότητα, τὸν ἀκραίφνη πατριωτισμὸν καὶ τὰς ἄλλας πολλὰς καὶ μεγάλας ἀρστάς των, δι' ὧν καὶ μόνων ἐδοξάσθησαν καὶ ἐπλούτησαν καὶ οὔτοι τοσοῦτον ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, καίτοι πένητες ἐκεῖ ἀπελθόντες. "Ἄς πιστεύσωσι δὲ οἱ δμογενεῖς δτι δὲν γράφομεν ἐκ προκαταλήψεως, ἀλλ' ἐξ ἀκραδύντου πεποιθήσεως, πόρισμα οὔσης τριακονταετοῦς ἥδη καὶ διηνεκοῦς μελέτης πάντων τῶν τ' ἐν ἡμῖν καὶ τῶν ἀλλαχοῦ γιγνομένων. Πρόθυμοι δὲ εἴμεθα νὰ πείσωμεν αὐτοὺς περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν πεποιθήσεων ἡμῶν καὶ διὰ μαθηματικῶν, οὕτως εἰπεῖν, ἀποδεῖξεων. Πρὸς τὸν σκο-

πὸν δὲ τοῦτον ἐπαναλαμβάνομεν καὶ αὐθις τὰς πρὸς σπουδὴν καὶ μελέτην ἐκδρομὰς ἡμῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, φέροντες προχείρους καὶ τὰς ἀποδεῖξες πάντων τῶν ἴσχυρισμῶν μας.

Ἐπιτραπήτω δ' ἐνταῦθα νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὰς μελέτας ἡμῶν ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δὲν ἔκτελοῦμεν οὔτε ὕσπερ δὲ Φίνλανδο, δὲ ίσχυρισθεὶς δημοσίᾳ διὰ τοῦ Χρόνου τῆς Ἀγγλίας, ὅτι ἔχει ἀνάγκην νὰ φέρῃ μεθ' ἐαυτοῦ καὶ τὰ μαγειρικά του σκεύη, ἵνα ἀπέλθῃ μέχρι Πύλου, οὔτε διὰ ξένων διφθαλμῶν ή διόπτρων, ὕσπερ συνήθως οἱ συμπατριώται του Λόρδοι. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν μεγάρων τῶν πλουσίων, μεταβαίνομεν αὐτόκλητοι, καὶ συνήθως καταλύομεν ή φιλοξενούμεθα εἰς οἰκίας πάντη ἀγνώστων, ἵνα μάθωμεν ἀπ' αὐτῶν ἀπροκαλύπτως τὴν ἀλήθειαν καὶ ἔκτιμησωμεν κατ' ἀχρίσειν τὰ ὑπὸ μελέτην. Οὕτω περιοδεύσαντες ἐφέτος, τινὰς μὲν ἐκ τοιαύτης ἐν τῇ ἡμιδαπῇ περιοδείας ἡμῶν ἐντυπώσεις ἐδημοσιεύσαμεν ηδη Γαλλιστὶ διὰ τῆς ἐφημερίδος Courrier d' Athènes· τὰς δ' ἐκ τῆς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, δσας μάλιστα Ἰεν πρέπει νὰ δημοσιεύσωμεν, ἐτοίμους ἔχομεν νὰ δώσωμεν πρὸς μελέτην πᾶσι τοῖς βουλομένοις.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 20 Φεβρουαρίου 1872.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΒΙΩΝ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΥΦΑΣ	Σελ. 4—19
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΤΣΑΚΑΛΩΦ	» 21—42
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΞΑΝΘΟΣ	» 43—76
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ	» 77—92
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΕΚΕΡΙΣ	» 93-120
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗΣ	» 121-144
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ Ἡ ΠΑΠΑΦΛΕΣΑΣ	» 145-180
ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΛΑΣΣΩΠΟΥΛΟΣ	» 181-202
ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ	» 203-248
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ Η ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Ή ΑΝΑ-	
ΓΝΩΣΤΑΡΑΣ	» 249-284
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ	» 285-328
ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ	» 329-398
ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ	» 399-439

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΥΦΑΣ:

Τῆς μὲν μορφῆς αὐτοῦ εἰκόνας οὐδεὶς σχεδὸν τῶν πρωτίστων ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς ἐταιρίας ἐιληροδότησεν εἰς τοὺς μεταγενετέρους· μόνον τοῦ Ἐμπρουνήλ Ξάνθου ἔμαθομεν ὅτι σώζεται ἐν Πάτμῳ εἰκών τις, γενομένη τῷ 1820, καὶ μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν προεμηθεύθημεν ἐν φωτογράφημα. Τῆς δὲ ἵκανότητος ἀλάνθαστον τεκμήριον ἔχομεν τὴν τε σύστασιν καὶ τὴν εὑόδωσιν αὐτῆς ταύτης τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, η̄τις καὶ τοι ἐκ σμικρῶν καὶ τρόπον τινα γελοίων ἀρξαμένη, ὑπῆρξεν ὅμως ἐν τῶν γονιμωτέρων συμβεβηκότων τοῦ καθ' ἥμᾶς αἰῶνος· ἀλλὰ καὶ τοῦ τεκμηρίου τούτου δυσχερεστάτη καθίσταται δυστυχῶς ἡ λεπτομερής περιγραφή· διότι δύο μὲν οἱ πρώτιστοι ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, Σκυρόδης καὶ Τσακλώφ, ἀπεβίωσαν χωρὶς νὰ ὑπομνηματίσωσί τι περὶ τοῦ ἔργου των· οἱ δὲ λοιποὶ δύο, Ἀναγνωστόπουλος καὶ Ξάνθος, περιῃλθον δυστυχῶς δὲ μὲν οὐχὶ διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ δι' ὅσων, μεταπεποιημένων κατά τι πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον, ἔδωκε πληροφοριῶν εἰς συγγραφεῖς, δσωζηλωτὰς τῆς ἐθνικῆς δόξης τόσῳ καὶ εὐπίστους καὶ ιδίως εἰς τὸν Φιλέμονα· δὲ δὲ δι' ἴδιου αὐτοῦ ὑπομνήματος-οἴ δύο οὗτοι, λέγομεν, ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἐρέτι

σαντες πρὸς ἀληθίους περὶ πρωτείων, περιήλθον εἰς τοιαύτας ἀντεγχλήσεις, ὡστε δυσκόλως δύναται τις νὰ ἐξάξῃ τέξι αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν.

Ἐγεννήθη δὲ δὲ Σκουφᾶς τῷ 1779 ἐν Κομποτίῳ, χωρίων τρεῖς μόλις ὥρας ἀπέγοντι τῆς Ἀρτης, πόλεως γνωστῆς τῆς Ἡπείρου, διατεμνομένης ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἰνάχου καὶ τρεῖς περίπου ὥρας ἀπὸ τῶν σημερινῶν Ἑλληνικῶν μεθορίων ἀφισταμένης. Ἐπειδὴ δὲ δύστυχῶς ἀγνωστα ἡμῖν εἰσὶ τὰ τούτοις ἀμφοτέρων τῶν γονέων τοῦ Σκουφᾶ, καὶ τὰ τῆς παιδείας αὐτοῦ ἡλικίας, ὅσκοπον δὲν εἶναι ἵσως νὰ ἔνδιατρίψωμεν κατά τις πλειότερον εἰς τὰ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἐνθα διεδραματίσθησαν, ὡς γνωστὸν, λίγαν σπουδαῖαν σχηματίσπεις.

Τὸ Κομπότιον ἦτο πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανυστόσεως ἱδιοκτησία (τοιφτλίκη) τοῦ Μουχτάρ πασσᾶ, ώς τοῦ διαβοήτου Ἀλῆ πασσᾶ, καὶ ἔχαιρεν ὡς τοιοῦτον προστασίας τινὸς, ἀν δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ προστασίαν τὴν μὴ καταπίεσιν μὲν ὑπὸ κακοποιῶν, ἀλλὰ τὴν μέχρις διτέων ἀπογύμνωσιν τῶν κατοίκων διὰ διαφόρων φορούλωγιῶν, εἰς πραττομένων ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ἰδιοκτήτου· τὸ Κομπότιον τότε ἔδιδεν, ὡς καὶ ἀπαντατὰ τοιφτλίκια τοῦ Μουχτάρ πασσᾶ, εἰς τὸν ἰδιοκτήτην, πλὴν τῶν ἀλλών ἐκτάκτων δαπανημάτων, καὶ τριάκοντα τρία καὶ ἐν τρίτον τοῖς ἔκατὸν ὡς τακτικὸν καὶ νόμιμον φόρον ἐκ τοῦ ἀκαθαρίστου εἰσοδήματος τῶν γεωργικῶν προδυντῶν. Σήμερον δὲ ἀπαντα τὰ τότε τοιφτλίκια δίδουσεν νομίζομεν εἰς τὸν Σουλτάνον σμικρόν τι πλειότερον τούτου, τεσσαράκοντα τέσσαρα τοῖς ἔκατον. Ἀλλὰ τὸ Κομπότιον, καίτοι οὕτω φορολογούμενον, διὰ τὴν τεραστίαν ὅμως ἐγεργητικότητα τῶν κατοίκων του, ἦτο τότε ἐν ἀγθηρᾷ τιγὶ καταστάσει· καὶ γαδὴ ἀξιοπρεπῆ

εἶχε, καὶ σχολείον τι διετήρει καὶ τριακοσίας περίπου οἰκογενείας ἡρίθμει, ἀπάσας κατοικούσας οὐχὶ φύρδην μίγδην μετὰ τῶν ζώων, ὥσπερ ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἀνέτως εἰς οἷκους λιθοκτίστους, γαλ ἐκ πολλῶν δωματίων συγκειμένους. Βάσκανος δῆμως; δαιμώνιαν ἐφθόνησε τὴν εὐημερίαν ταύτην τοῦ Κομποτίου, καὶ κατέστρεψεν αὐτὸν σμικρὸν πρὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος δέκειθεν διαβάς πρὸς πολιόρκησιν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ Μπαμπάπασσᾶ ἩΠεχλιβάνπασσᾶς.

‘Ο θηριώδης εὗτος σατράπης διετάγη, ώς γνωστὸν, νὰ στρατολογήσῃ ἀπὸ τῆς Θράκης, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας καὶ ἡ ἐκστρατεύση κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Εὑρὼν δὲ κατειλημμένα ὑπὸ τῶν στρατῶν αὐτοῦ ἡ μᾶλλον εἰπεῖν ὑπὸ τῶν ἀρματωλῶν ἑλλήνων τὰ στενὰ τοῦ Πίνδου, ἐστράφη πρὸς τὴν Φθιώτιδα, διηλθεν ἀμαχητὲς Τερμοπύλας, καὶ ἐστάθμευσεν ἡμέρας τινὰς εἰς Λεβαδείαν ἐκεῖθεν δέστραφη ἔπειτα πρὸς τὴν Φωκίδα, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν “Ηπειρον διὰ τῆς Ἀκαρνανίας” πανταχοῦ δὲ τῆς διαβάσεώς του, καὶ ἴδιως ἔνθα εἴκαζε συμπάθειάν τινα ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, διέσπειρε τὸν τρόμον καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Ἐν τινὶ χωρίῳ τοῦ Ζυγοῦ, Παπαδάταις λεγομένῳ, οἱ στρατιῶται τοῦ σατράπου τούτου ἀπήγαγον καὶ ἵσως ἐξεβίασαν τὴν σύζυγον χωρικοῦ τινος· παραπονεθέντος δ' αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον, «Πόσα ἔτη εἶχες τὴν σύζυγον ταύτην; ἡρώτησεν οὗτος, ἐνώπιον τοῦ προεστοῦ Μαγγίνα· «εἴκοσιν ἢ ἀπήγνητησεν δ παθών· «καὶ δὲν σοὶ ἀρκεῖ τοσαύτι, συμβίωσις; ἀπελθε.» Αὕτη ἵτο ἡ μίην κανοποίησις, ἣν ἔδωκε τῷ παθόντι δ πασσᾶς. Τότε λοιπὸν κατεστράφη καθ' ὀλοκληρίαν καὶ τὸ Κομπότιον, διεσωθεισῶν μόνον τῶν ἀσθετοκτίστων οἰκιῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν τῷ ἀτυχεῖ τούτῳ χωρίῳ ἐμελλον γὰρ διαδραματισθῶσι καὶ βραδύτερον σπουδαιότεραι καὶ τραγικώτεραι σκηναί.

Μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Τριπόλεως καὶ τὴν κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν ἐπικράτησιν τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων ἐν Πελοποννήσῳ, ἀπεφαίσθη, ως γνωστὸν, ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ ἵδιως κατὰ τὴν Ἡπειρον, ἔνθα ἀντεῖχον εἰσέτι καὶ ἐποιορκοῦντο οἱ Σουλιώται. Πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς συνάμα ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀπῆλθεν αὐτοπροσώπως αὐτὸς οὗτος ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ Μαυροκορδάτος. Οὗτος, στρατοπεδεύσας ἐν Λαγκάδι, μίαν περίπου ὥραν ἀπεγούσῃ τοῦ τε Κομποτίου καὶ τοῦ Πέτα, κατέσχε στρατιωτικῶς καὶ ἀμφότερα τὰ χωρία ταῦτα, ἔνθι μετ' οὐ πολὺ ἐγένοντο οἱ πεισματωδέστεραι ἴσως καὶ αἴματωδέστεραι τῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος μαχῶν· συνοψίζομεν δὲ ταύτας ἐκ τοῦ διτόμου συγγράμματος τοῦ Γάλλου Μαξίμου Ραϋβώ, αὐτόπτου μάρτυρος.

«Τὴν 26 Μαΐου (1822), λέγει οὗτος, πλοιάριά τινα «Γαλαξιδιωτικὰ, διασωθέντα ἐκ τῆς κατὰ τὸ προλαβὸν «ἴτος καταστροφῆς, ἦλθον νὰ ἐπιβιβάσωσιν (ἐκ Κορίνθου) τοὺς φιλέλληνας, καὶ τὸ πρῶτον τάγμα, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Ταρέλλα, ἵνα μεταφέρωσιν εἰς Βόνιατζαν ... Τὴν ἐπιοῦσαν ἔξεκίνησαν διὰ ξηρᾶς εἰς Ηλατρας δ τε πρόεδρος, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐπιτελείου του, δ δ ἀνδρεῖος Μάρκος Μπότσαρης μετὰ τῶν Σουλιωτῶν «τρυ, ἐπτανήσιοί τινες, διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Σπύρου «Πανᾶ, καὶ τινες ἔκατοστες Πελοποννησίων. Οὐδεὶς «ἀράνταζετο τότε ὅτι αἱ δυνάμεις αὗται, ἐνούμεναι καὶ «ἀρετὰ τῶν ἐν Πάτραις ἀναμενουσῶν ἐπὶ τούτῳ, δὲν ἦθελον ἐπαρκέσει οὐχὶ μόνον τὴν πολιορκίαν τοῦ Σουελίου νὰ λύσωσιν, ἀλλὰ καὶ ἀμφοτέρας τὰς Ἀλβανίας «νὰ κατακτήσωσι.»⁽¹⁾

(1) 'Est Mémoires sur la Grèce par Maxime Raybaud tom. ii pag 249—250.

‘Η αἰσιοδοξία αὗτη τοῦ Παῦμπώ δὲν πρέπει νὰ φανῆ⁵ ὑπερβολική· διότι καὶ αἱ δυνάμεις αὗται ἡσαν ἀποχρῶ-
σαι καὶ ὑπὸ ἀκαθέκτου ἐνθουσιασμοῦ κατείχοντο οἱ πάν-
τες τότε, καὶ ἀλλας δυνάμεις εἶχεν ἀποστείλη δ συνε-
τὸς Μαυροκορδάτος ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον Κυριακούλην Μαυ-
ρομιχάλην εἰς Σπλάντιζαν, ἵνα αὕται μὲν εἰσδύσωσιν
ἀπὸ δυσμῶν καὶ ἐγγύτατα τοῦ Σουλίου εἰς τὴν Ἡπειρον·
αἱ δὲ ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον, ἀπὸ μεσημβρίας· ἀλλὰ
φονευθέντος μὲν τοῦ Κυριακούλη, ἐπαμφοτερισάντων δὲ
ἐν ὥρᾳ μάχης καὶ τινῶν τῶν ἀπὸ μεσημβρίας εἰσβαλόν-
των Ἑλλήνων, καὶ ἀγνοούντων τῶν φιλελλήνων τὴν τε
χώραν καὶ τὸ ἀτάκτως μάχεσθαι, καίτοι ἐκθύμως ἄγω-
νισαμένων τούτων τε καὶ τῶν πλείστων ἐκ τῶν Ἑλλή-
νων, ἐπῆλθε δυστυχῶς ἡ γνωστὴ κατὰ τὰ μέρη ἔκεινα
καταστροφή.

Μετὰ πολλὰς περιπετείας ἔφθασε τέλος ἡ ἔκστρα-
τεία αὗτη εἰς Λαγκάδα, Ήέτα καὶ Κομπότιον, ἐνθα τὰ
ἔλληνικὰ ὅπλα ἐδρέψαντο πρὸ ἐνὸς ἔτους περιφανεῖς
δάφνας. Ταῦτα δὲ πάντα, τὰ ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Σκουφᾶ
διαδραματισθέντα ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος, καθὼς καὶ τὰ τῆς
παιδικῆς ἡλικίας τοῦ περὶ οὐ ὁ λόγος ἐνταῦθα ἀρχηγοῦ
τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, παρεκάλεσαμεν τὸν συμπατριώ-
την του Σπυρίδωνα Καλέλην, τελειόφοιτον τῆς φιλολο-
γίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ηανεπιστημίῳ, νὰ σταχυολογίσῃ
ἀνετώτερόν πως καὶ εἰδικώτερον, ἵνα καταγωρίσωμεν
ἐνταῦθα.

«Ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ Κομποτίου, λέγει ὁ Κα-
λέλης, κεῖται ἡ Λαγκάδα· σμικρὸν δέ τι ἀπωτέρω ταύ-
της ὑπάρχει ἡ Ηαληγοκούλια· αἱ μόναι πύλαι τῆς ἀπὸ
τῆς Ἡπείρου διόδου πρὸς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα· ἀμα
δὲ τῇ ἐχρήξει τῆς ἐπαναστάσεως, μαθὼν δ Ἰσμαΐλ
πασσᾶς Ηλιάσας τὰς ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι ἐπιτυχίας

τῶν Ἑλλήνων, ὥρμησε τῇ 29 Μαΐου μετὰ δισχιλίων περίπου Ἀλβανῶν νὰ διέλθῃ πρὸς αὐτήν· ἀλλ' ὁ Ἀνδρέας Ἰσκος, ἔχω μόνον τεσσαράκοντα τρεῖς ἐπιλέκτους στρατιώτας καὶ ἀποτελῶν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ ἐκ 200 περίπου ἀνδρῶν συγκειμένου σώματος τῶν Ἑλλήνων, τὸν ἀνεχαίτισεν, ἐν τῇ Λαγκάδι πολεμήσας, καὶ τὸν ἡγάγκασε ν' ἀποσυρθῆ εἰς τὸ Κομπότιον· ἀλλὰ τινὲς τῶν πέριξ Ἑλλήνων, μεθ' ὧν ἡγάθη καὶ τις Σουλεϊμάν Μέτος, Ἀλβανὸς ἀληπασσίζων, μαθέντες μεθ' ὑπερβολῶν τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην τῶν ἡρετέρων, καὶ νομίσαντες συντετριμμένας τὰς δυνάμεις τοῦ Ἰσμαήλ πασσᾶ, ὥρμησαν, ἵνα καταλάβωσι καὶ τὸ Κομπότιον. Τὸ παράτολμον δὲ τοῦτο ἰδόντες cί ἐν Λαγκάδι Ἑλληνες, ἔσπευσαν νὰ τοὺς ἐμποδίσωσιν, ἀλλ' ἦτον ἀργά· ὁ Ἰσμαήλ πασσᾶς εἶχεν ἐπέλθη ἡδη κατ' αὐτῶν· διὸ συνήφθη περὶ τὸ Ἀννινον. Τὸ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Κομπότιου καὶ τοῦτο κείμενον, μάχη αἰματηρὰ, ἐν ᾧ πολλοὶ μὲν τῶν ἀναγκασθέντων νὰ υποχωρήσωσι Τούρκων ἔπεσαν, ἀλλὰ καὶ σύν ὀλίγοι τῶν ἡμετέρων ἐφονεύθησαν ἡ ἐπληγώθησαν· εἰς τοὺς τελευταίους τούτους συγκατελέγετο τότε καὶ ὁ Καραϊσκάκης, μεταβὰς μετὰ ταῦτα εἰς Λουτράκιον, δπως θεραπευθῆ.

Τῇ δὲ 27 Ιουνίου ὁ Ἰσμαήλ πασσᾶς, μεθ' οὗ συνηνθησαν καὶ ἔτεροι πασσᾶδες καὶ σωματάρχαι Τούρκοι, ὥρμησε καὶ πάλιν ἐκ Κομποτίου μετὰ 7 περίπου χιλιάδων, ὅπως ἐκβιάσῃ τὴν δίστον· ἀλλ' οἱ παραφυλάττοντες Ἑλληνες εἶχον ἡδη κατειλημμένα τὰ στενά· καὶ δ μὲν Γῶγος Μπαχώλας μετὰ 78 ἐπιλέκτων ἐκ τῶν Ἀρματωλῶν του, κατεῖχε τὴν Λαγκάδα, ὁ δὲ Ἰσκος μετὰ πολλῶν ἀλλων ὅπλαρχηγῶν καὶ στρατιώτων 700 περίπου συμποσουμένων, κατεῖχον τὴν Παλιοκούλιαν, πρὸς ἣν ἐφάνησαν διευθυνόμενοι κατ' ἀρχὰς οἱ Τούρκοι· ἀλλ'

αἴφνης, στροφὴν κελεύσαντος τοῦ Ἰσμαήλ πατσᾶ, ἐφώρ-
μησαν, ώς χείμαρρος, πρὸς τὴν Λαγκάδα. Τότε ὁ ἀτρό-
μητος Γῶγος τοὺς ἐδέχθη μὲν ψυχρὸν αἷμα· βοηθούμε-
νος δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ στενοῦ τῆς θέσεως, ἀπέχρουσε μὲν τὸ
ξίφος εἰς τὴν χεῖρα τὰς ἐπανειλημμένας τῶν Τούρκων
ἐφόδους, ἔως οὖν μετὰ μίαν καὶ ἐπέκεινα ὥραν ἡνῶθη-
σαν μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ ἐκ Παληοχούλιας ἐλθόντες· τότε
δ' οἱ Τούρκοι, ἀπολέσαντες τοὺς πλείστους τῶν ἀρχη-
γῶν των, ἐνικήθησαν κατὰ χράτος, τραπέντες εἰς αἰσχρὰν
φυγὴν· τοσαύτην δὲ φθορὰν ἐπαθον καὶ ὑπὸ τοσούτου
φόβου κατελήφθησαν, ὥστε ἐπὶ πολλοὺς ἔκτοτε μῆνας
ποὺς ἔχθρικὸς δὲν ἐπάτησε τὴν γῆν ταύτην.

Μετὰ είκοσιν ἡμέρας ἀπὸ τῆς μάχης ταύτης δ Γῶγος,
καταλαβὼν τὸ Πέτα, χωρίον μίαν ὥραν ἀπέχον τοῦ
Κομποτίου, κείμενον δὲ εἰς θέσιν ὄχυρωτάτην, τοσοῦτον
λαμπρὰν νίκην ἤρατο μετὰ τῶν 200 ὀπαδῶν του κατὰ
τετράκις χιλίων Τούρκων, ὥστε ἔκτοτε οὗτοι ἔλεγον,
«ὅπου δ Γῶγος ἔκει καὶ ή νίκη.» Μετὰ ἐν σχεδὸν ἕτοι
ἀπὸ τῶν περιφαγῶν τούτων νικῶν ἔφθασαν εἰς Κομπό-
τιον αἱ προμηνούμονεις ἐλληνικαὶ δυνάμεις, ἡνῶθη-
σαν μετ' αὐτῷν καὶ οἱ ὅπλαρχηγοὶ τῆς Ἡπείρου Γῶγος,
Βαρνακιώτης καὶ ἄλλοι.

«Ἐφθάσαμεν, λέγει ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν
»Φιλελλήνων, Μάξιμος Ῥαῦθω, εἰς χώραν κατεστραμ-
»μένην πρὸ τριετίας ὑπὸ πολέμου, ὅστις κυρίως ἦρή-
»μωσε τὸ Κομπότιον· τὸ χωρίον δὲ τοῦτο εἶναι· διά τε
»τὰ ὄδατά του καὶ τὴν δι' αὐτῶν ἀρδευσιν τὸ τερπνότε-
»ρον τῶν πέριξ· ἀλλὰ δημιουρὸν καὶ πυρποληθὲν κατὰ
»μέγα μέρος ὑπὸ τῶν ὄρεῶν τοῦ Ηεγλιβάν πανσᾶ, ἐ-
»ρημώθη καθ' ὄλωκληρίαν· οἱ δὲ κάτοικοι αὐτοῦ ἀπεσύρ-
»θησαν εἰς τὸ Ξηρόμερον καὶ Μεσολόγγι.»⁽¹⁾ Τὴν ἐ-

(1) M. Raybaud. Mémoires sur la Grèce pag 291.

πιοῦσαν τῆς ἀφίξεώς των οἱ ἡμέτεροι εἶδον πρὸς τὸν δρόμον τῆς Ἀρτης ἐρχομένους Τούρκους ἵππεῖς περὶ τοὺς ὁξακοσίους· καίτοι δὲ οὐδόλως ἔχοντες καιρὸν ὅπας ὀχυρωθῶσιν, ἔδραμον δύως τάχιστα εἰς ὑπάντησίν των. Οἱ δὲ Τούρκοι ἀνεπτύχθησαν ἐν μεγίστῃ ὑπαξίᾳ καὶ προεχώρουν μετὰ θάρρους· ἀλλὰ μετὰ τὸ πρῶτον σφοδρὸν τῶν Ἑλλήνων πῦρ, πεσόντων ὀλίγων καὶ πληγωθέντων τινῶν ἵππων, ἡ ἀταξία ἐκυρίευσε τὰς τάξεις τῶν ἔχθρων· αἱ μὲν εὔστοχοι τῶν ἀτάκτων σφαῖραι ἐθέριζον αὐτοὺς, οἱ δὲ ἀνδρεῖς φιλέλληνες ἐπέπεσαν διὰ τῆς λόγχης, ὡστε δὲ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων Μεχμέτ πασσᾶς παρήγγειλεν ὑπογώρησιν· τότε οἱ μὲν Τούρκοι ἐτράπησαν εἰς ἀτακτὸν φυγὴν, οἱ δὲ ἡμέτεροι ξιφήρεις κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τῆς Ἀρτης· κατησχυμένεις εἰσελθόντες καὶ κακῶς ἔχοντες οἱ Τούρκοι, ἀνήγγειλαν εἰς τὸν τὴν πόλει ταύτην, διεγάλη δύναμις Γκιασούριδων ἐκ δέκα χιλιάδων, ἐν οἷς πλεῖστοι τακτικοὶ Φράγκοι, κατέλαβον τὸ Κομπότιον· καὶ ταῦτα μὲν συνέβησαν τῇ 10 τοῦ Ιουνίου τοῦ 1822· οἱ δὲ ἡμέτεροι, εἰς διυχιλίσυς συμποσεύμενοι, ἔκριναν καλὸν νὰ καταλάβωσι τὸ ἐφ' ὅλης τῆς πεδιάδος τῆς Ἀρτης δεσπόζον διὰ τὴν θέσιν του χωρίον Πέτα, ἐνθα ἔπαθον ὡς γνωστὸν, μεγίστην φθορὰν, ἀπάντων τε σχεδὸν τῶν φιλέλλήνων καταστραφέντων καὶ τῆς ἐκστρατείας ἀποτυχούσης διὰ λόγους, ἀγωτέρω προμνημονευθέντας.

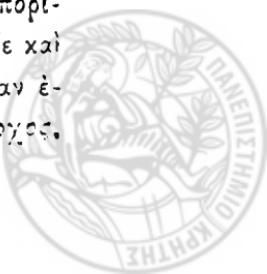
Ἐνῷ δὲ ταῦτα διεδραματίζοντο ἐν Πέτα τὸ Κομπότιον ἐφαίνετο κεκαλυμμένον ὑπὸ φλογῶν· χίλιοι Ἀλοΐνοι εἶχον συγχρόνως διευθυνθῆ πρὸς αὐτὸν· δὲ ἐκεῖ εὑρίσκομενος μετὰ 300 Ἀλ. Μαυροχορδάτος, ὀχυρωθεὶς ἐν τῇ περισσοτερούμενῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Εὐαγγελιστρίας, ἀπώθησε μὲν τοὺς ἔχθρους τὸ πρῶτον, ἀλλὰ στερον ἥναγκάσθην ἀπέλλη, ἐγκαταλιπὼν τὴν γώραν εἰς τὴν

διάκρισιν τῶν πολεμίων, οἵτινες παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ
πάν τὸ δρθὸν ἵσταντο· καὶ οὕτω τὸ ἀλλοτε πλούσιον καὶ
τερπνὸν Καμπότιον κατέστη βράχος ἔηρὸς καὶ ἐρείπιον!

Ἐκ τοῦ ἡρωϊκοῦ λοιπὸν ἀλλὰ τὰ μάλιστα ἀτυ-
χεῖς τούτου Καμποτίου ἦσαν οἱ γονεῖς τοῦ Νικολάου
Σκουφᾶ, οὗτινος δὲ πατὴρ ἐπωνομάζετο Κουμπάρος, ἐκ
τῆς μεσαίας μὲν τάξεως, οὐχὶ ὅμως καὶ παντάπασιν
ἀμοιρος γραμμάτων· διὸ, ἐν Ἀρτῃ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
διαμένων, ἐφρόντισε νὰ δώσῃ τὴν καλλιτέραν, ἀναλό-
γιος τῶν τότε μέσων, ἀνατροφὴν εἰς τὸν μικρόν του
Νικόλαον. Καὶ τὰ μὲν κοινὰ λεγόμενα γράμματα ἔδι-
δάχθη οὗτος ὑπό τινος ἀσκητοῦ Θεοχάρους Α. Ντούΐα,
ἐντὸς τῆς Ἀρτης διατρίβοντος· ἐν κατερειπωμένη τινὶ
ἔκκλησίᾳ, Κασσοπετρίᾳ λεγομένῃ. Πρὸς σπουδὴν δὲ
τῶν Ἑλληνικῶν ἐμαθήτευσε παρά τινι Βεντραμῇ Μεσο-
λογγίτῃ, τῆς τε Ἑλληνικῆς παιδείας ἐγχρατεῖ καὶ τὰ
μάλιστα φιλοπόνω ἀνδρὶ, οστις μὲν ὅλην τὴν κατ' ἔκει
νους τοὺς γρόνους ἔλλειψιν τῶν διδαχτικῶν βιβλίων,
πολλοὺς τῶν μαθήτεως διψώντων νέων εἰς τὰ νάμα-
τα τῆς ἀληθεῖς παιδείας ἐπότισεν, ἀτρύτους ὑφιστάμε-
νος κόπους· διότι ἀπὸ φυλακῆς πρωίς μέχρι νυκτὸς,
ὅτε μὲν διδάσκων, ὅτε δὲ ὑπαγορεύων τὰ διδασκόμενα,
ἔφαμιλλος ἀγεδείκνυτο· τῶν ἀπανταχοῦ διεσπαρμένων
τότε ἀκουράστων συναδέλφων του, καὶ τῶν εὐλογιῶν
τοῦ ἔθνους του ἄξιος κατέστη.

Ἐν Ἀρτῃ σώζεται καὶ ἐξ ἀδελφῆς ἀγεψιὰ τοῦ Νι-
κολάου Σκουφᾶ· καὶ ἀδελφὸν δέ εἶχεν οὗτος ἔγγαμον
μὲν, ἀλλὰ τούτου σένιον ζῶσιν ἥδη ἐν Βλαγίᾳ.

Ἀνδρωθεὶς δὲ ὁ Νικόλαος ἤνοιξεν ἐν Ἀρτῃ ἐμπορι-
κὸν, ἔνθα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀργίας κατεσκεύαξε καὶ
ώραιας σκούφιας (πύλους), ἐξ οὓς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐ-
λαβε Σκουφᾶ· καὶ οὕτω παιδεία· μὲν μετρίας κάτογες.

έμπορος δὲ καὶ βιομήχανος ἔζη ὁ Σκουφᾶς ἄγνωστος συεδὸν ἐν Ἀρτῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεγαλεπηθόλου καὶ ἀνθρωποκτόνου τούτου αἰῶνος. Φύσει ὅμως εὐχίσθητος καὶ ἀγαθὴν ψυχὴν ἔχων, δὲν ἤδυνατο νὰ βλέπῃ μετ' ἀπαθείας τὰ περὶ αὐτὸν τότε διαδραματιζόμενα. Καὶ τώρα μὲν, διεγειρομένης τῆς φύσει θερμῆς φαντασίας του ὑπὸ τῶν διαπύρων τοῦ Φερράσιου ἀοιδοῦ ἀσμάτων, μὲ ὅμμα ὑπόδακρυ ἥτενιζε τὰς κορυφὰς τοῦ Ηίνδου, ὅπου ἡ ἀγρία τῶν ἀρματωλῶν ἐλευθερία ἐβασίλευεν· Ὁστερον δὲ μὲ νοῦν ψυχρότερον τούς τε ἀγόνους καὶ μονομερεῖς τούτων ἀγῶνας, καὶ τὰς ὑπὸ τῶν τυράννων ἐπιδεξίως τεκταινομένας ἀλληλοκτονίας αὐτῶν παρατηρῶν, εἰς δεινὴν ἐδρίπτετο ἀπελπισίαν καὶ διὰ παντὸς τρόπου ἔζητει νὰ ἔξελθῃ τοῦ τυραννικοῦ ἐκείνου χλωβοῦ, ἔνθα τὸ μὲν φρόνημα κατ' ὀλίγον ἔξωστραχίζετο· ἡ δὲ ζωὴ εύρισκετο εἰς τὴν διάχρισιν καὶ τοῦ πλέον οὐτιδανοῦ δπαδοῦ τοῦ Μωάμεθ. Διὸ κατέλιπε τὴν προσφιλῆ του Ηατρίδα, ἵς τὸ δνομα μόνον ἤρκει νὰ μεθύσῃ τὴν εὐαίσθητον αὐτοῦ καρδίαν, ὅπως ζήσῃ μακρὰν τῆς φαρμακερᾶς ἀτμοσφαίρας τῆς ὡμοτάτης καὶ φρικωδεστάτης ἐκείνης τυραννίας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ.

Ἔσως νομίσωσινοί μεταγενέστεροι ἢ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως μεθ' ὑπερβολῆς τινὸς γραφεῖσαν τὴν φράσιν ταύτην, ἀλλὰ μεταφέρομεν ἐνταῦθα αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπίσημον κατηγορίαν τῆς Γψηλῆς Ηύλης κατὰ τοῦ τυράννου τούτου. «Ἄι παρανομίαι, ἔγραφεν ἡ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τεθεῖσα ἐπίσημος καταδίκη (Πιαρτᾶς) τῆς τουρκικῆς χιθερήσεως, αἱ παρανομίαι καὶ ἀθεμιτουργίαι, τὰς ὁποίας ἔπραξεν οὗτος ὁ ἄνθρωπος, οὔτε ἥκούσθησαν οὕτε ἐφάνησαν ἀλλοτέ ποτε... . ἔσθυσε πολλὰς οἰκογενείας εἰς τὴν Ἀλβανίαν, εἰς τὴν Λάρισσαν, εἰς τὸ Νοναστήριον, εἰς τὴν Σαρίγκωλην καὶ εἰς ἄλλους τόπους, ὅπου

ητο δυνατόν νὰ ἔχεινη τὸ φονικόν του βραχίονα· καὶ μὲ τοιαύτας ἀδικίας σύνηλασεν εἰς ἀπελπισίαν πολλὰς οἰκογενείας καὶ πολλοὺς κατοίκους ἐκείνων τῶν τόπων νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πατρίδα των» (1)

Τοιαύτην λοιπὸν τυραννίαν φεύγων ὁ Σκουφᾶς, τὸ 1813 ἀγαφάίνεται ἐν Πρωσσίᾳ, κρατῶν καὶ πάλιν ἐν χερσὶ τὸν ἐμπορικὸν πῆχυν, κύριος ὧν καὶ μικρᾶς οἰκίας. Ἐκεῖ ἐσχετίσθη μετὰ πελῶν ὁμογενῶν του· μάλιστα δὲ μετὰ τοῦ Τσακάλωφ Ἀναγνωστοπούλου καὶ Ξάνθου· διὰ στενῆς δὲ φιλίας συνδεθείς, διήρχετο μετ' αὐτῶν τὰς πλείστας τῆς σχολῆς του ὥρας, διαλεγόμενος ἀείποτε μετὰ ζέσεως περὶ τῆς τυραννούμενης Πατρίδος. Οὐχὶ δὲ ὁ γώτερον τούτου ἀγαπῶντες τὴν Πατρίδα καὶ οἱ λοιποὶ φίλοι, μεγίστην εὑρισκον εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς περὶ αὐτῆς λόγους καὶ σκέψεις τοῦ Σκουφᾶ, ἀσμενοὶ δὲ καθ' ἑκάστην ἀγεπόλουν πάντα τὸν περὶ αὐτῆς λεγόμενα ἢ πραττόμενα· καὶ δλίγα μὲν φίλπιζον ἐξ τῆς σποράδην διαφαινομένης εὔμενείας τῶν Εύρωπαικῶν λαῶν, μόνην δὲ βεβαίαν ἐλπίδα ἔβλεπον ἐν τῷ προσώπῳ καὶ τῷ πατριωτισμῷ τοῦ Καποδιστρίου⁽²⁾. ἡ δὲ ὑπὸ αὐτοῦ συστήθεισα καὶ ὑπὸ πολλῶν σπουδαίων ὑποστηριζομένη Φιλόμουσσος Ἐταιρία τῶν Ἀθηνῶν γλυκείας παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς σκέψεις· ἀλλ' εἰς τοὺς θερμοὺς ἐκείνους πατριώτας ἀτελεῖς καὶ βραδεῖς ἐφαίνοντο καὶ οἱ ἐξ αὐτῆς καρποί, καὶ ποτε δὲ σκέψεις τοῦ δυνατῆς τινος συνδέσεως καὶ ὁμοθύμου ἐξεγέρσεως τοῦ σύμπαντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανισμοῦ καὶ ἰδίως τοῦ

(1) Ἡδὲ τὰ σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων ἐκδιδόντος Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων Ιανουᾶ 1871 τόμ. α. σελ 378 - 379.

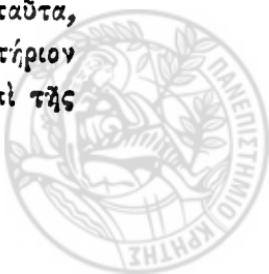
(2) Τοῦ Φιλήμονος Δοκ. μ. Ἐλλ. ἐπαναστ. τόμ. I. σελ. 2.

έλληνισμοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν τε ἡθικὴν πρὸς τοὺς Τούρ-
κους ὑπεροχὴν καὶ τὴν ζωὴν, ἥ, μάλιστα ἐσχάτως ἐ-
δείχνυεν ἐπὶ τε τῶν κορυφῶν τῶν ὄρέων καὶ ἐπὶ τῶν
νώτων τῆς Θαλάσσης ἀναλογιζόμενοι, ἀσθενῆ μὲν τὰ
τείχη ἔκριναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὐθρύπτους δὲ
τοὺς στόλους τοῦ Σουλτάνου, ὡς ἀγέληνδὲ, ἀπονητὶ δια-
σκεδανυμένην ὑπὸ τῶν τὰς τυραννικὰς ἀλύσους ὅμοιοι
μαδὸν κατασυντριψόντων λεόντων, ἐθεώρουν τοὺς ἀπειρα-
ρίθμους στρατοὺς αὐτοῦ· ἀλλὰ διὰ τῶν σκέψεων τούτων
βαυκαλίζουσι μόνον τὴν πεπυρωμένην φαντασίαν των
καὶ διαλύονται, μηδὲν ὄριστικὸν ἀποφασίσαντες. Ὁ
Σκουφᾶς ὅμως δὲν θέλει ν' ἀποσπασθῇ τῶν προσφιλῶν
αὐτῷ τούτων σκέψεων· ἀπορρίπτει τὸν πῆχυν καὶ νομί-
ζει τὸν ὑπνον περιττὸν, ἀφ' οὗ ἡδονικώτερα ὄνειρα δὲν
δύναται νὰ τῷ παράσχῃ· δὲν ἡσυχάζει· ἐμμανῆς παρα-
δίδοται εἰς τὰς περὶ πατρίδος σκέψεις· ἀρπάζει χάρτην
καὶ ρίπτει ἐπ' αὐτοῦ σχέδιά τινα περὶ ἀπελευθερώσεως
τῶν ἀδελφῶν του, ὅλως ἀσυνάρτητα ἔνεκα τῆς πυρεσ-
σούσης τότε φαντασίας του· τῇ δὲ ἐπαύριον παρουσιά-
ζει τὰ σχέδια ταῦτα πρὸ τῶν φίλων του· ἀγαθῇ τύχῃ
οὔτε οὔτοι θεωροῦσι ταῦτα ὡς ἀπλᾶ παίγνια τῆς φαν-
τασίας, οὔτε ὁ Σκουφᾶς παύει νὰ δνειροπολῇ· τούναν-
τίον μάλιστα ἐξάπτει τὴν καὶ ἐμφύτως ἐξημμένην
οὖσαν φαντασίαν ἀπάντων τῶν συνεταίρων· ἀπαντεῖ οὐ-
τοὶ διέρχονται νύκτας ὅλας, παραδεδομένοι εἰς ἀτελευ-
τήτους περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς Ηπειρίδος μελέτας
καὶ ἐμβριθεῖς σκέψεις· Ἐπὶ τέλους ὑπερισχύει μία ἴδεα:
τοῦ νὰ κατορθώσωσι δῆλοι μυστηριώδη τινὰ δεσμὸν ὅλων
τῶν· Ἔλλήνων καὶ προδιαθέσωσιν αὐτοὺς πρὸς πόλεμον·
δῆπως ἀποκτήσωσι μόνοι, δοτοὶ ματαίως πρὸ πολλοῦ παρ'
ἄλλων ἥλπισαν· καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταῦτη ἐξακολουθοῦσι
τὰς σκέψεις των μάγιρι τῶν μέσων τοῦ 1814, ὅτε συ-

νελθόντες πάλιν, ἐπαναλαμβάνουσι τὰς περὶ ἑταιρικοῦ δεημοῦ σκέψεις τινων· ὁ Σχουφᾶς καὶ πάλιν παρουσιάζει, ἀλλ' ἥδη καλλιόν πως συντεταγμένα τὰ πρότερα σκέδιά του, ἀτινα ἐπιτρίνονται φίλικῶς ἢ ἀναπληροῦνται συνετῶς ύπὸ τῶν ἀλλων, καὶ οὕτω τοὺς πρὶν ἐπιπλαίους σοχασμούς, ἐπικαλεούμεντες τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν, μετατρέπουσιν εἰς ἔμβριθεis σκέψεις καὶ ἐσκεμμένας ἐνεργείας· καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβε τὴν ἀρχήν της ἢ πολύκροτος ἑταιρία τῶν Φιλικῶν· ὁ δὲ Σχουφᾶς πρῶτος ἵσως συνέλαβε τὴν τολμηρὰν καὶ σωτηριώδη ἰδέαν τῆς γενικῆς τῶν Ελλήνων ἐπιναστάσεως, ἀναχοινώντα ταύτην εἰς τοὺς φίλους· τὴν παραδέχονται οὗτοι καὶ μετασχηματίζονται εἰς ἐπιτροπὴν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ σύμπαντος ἔθνους.

Βραδέως καὶ μετὰ προφυλάξεως κατέρρεαντο ἐν Ὁδησσῷ τοῦ ἔργου, ἀποφασίσαντες νὰ περιορίσωσι τὸν κύκλον τῆς κατηγήσεως εἰς δλίγα, μετρίας μὲν κοινωνικῆς τάξεως, ἀλλ' εὐυπόληπτα, ἀγχίνοις καὶ εὔγλωττα πρόσωπο. Ἀρχομένου δὲ τοῦ 1815 ὁ Σχουφᾶς μετέβη εἰς Μόσχαν εἰς ἴδιωτικήν του τινὰ ὑπόθεσιν, καὶ ἐκεῖ ἀποπειραθεὶς νὰ κατηγήσῃ τινὰς τῶν ἐππόρων οὐ μόνον ἀπέτυχεν, ἀλλὰ καὶ ἐχλευάσθη, ἀπολέσας πολὺ τῆς πρὶν ὑπολήψεώς του. Ἀλλ' ὁ ἐνθυσιασμὸς τοῦ Σχουφᾶ δὲν ἐσβένυτο τόσον εὐχόλως ὑπὸ τῆς ἀναιθησίας τῶν φιλοπλούτων ἔκείνων τῆς Μόσχας ἐμπόρων, ἀλλὰ μᾶλλον ηὕξανε. Ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὴν Ὁδησσὸν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1816 κ' ἐκεῖ ἀνεκοίνωσε μὲν τοῖς φίλοις τὴν εἰς Μόσχαν ἀποτυχίαν, «ἀλλ' οὐδὲν κώλυμα, προσέθηκε, καὶ οὐδεμία δυσχέρεια πρέπει ν' ἀποτρέψῃ ἡμᾶς τοιούτου ἱεροῦ σκοποῦ.» Πάντων δ' ἐπιδοκιμασάντων ταῦτα, ἐκάθησαν περὶ τράπεζαν, ἔχουσαν δίφος καὶ ποτήριον πλήρες οἶνου. θεὶς δ' ἐκαστος τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς

χαρδίας καὶ χύνων διὰ τῆς ἀριστερᾶς μέρος τοῦ οἴνου
ώρκισθησαν τὸν ἔξτης ὄρχον.

«Ορκιζόμεθα ὡς τίμιοι ἀνθρωποι, ὡς ἀνθρωποι, εἰ
»δποῖοι δὲν κινούμεθα ἀπὸ κανὲν ἄλλῳ αἰσθῆμα, εἰμὴ
»ἀπὸ τὸ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ταλαιπώρου Πατρί-
»δος μας, ἵνα συντρέξωμεν μὲ τὸν νοῦν, μὲ τὴν καρ-
»δίαν καὶ μὲ τὸ σῶμά μας εἰς τὴν ἐλευθερίαν της, μὴ
»πτοούμενοι μήτε πῦρ, μήτε σίδηρον, μήτε σίγνηποτε
»βάσανον, ὡς ἀπὸ μέρους οὐτινοσδήποτε, δοτις ἥθελε
»τολμήσει νὰ μᾶς ἀποκόψῃ ἀπὸ τὴν ἴερότητα τοῦ σχο-
»ποῦ μας. — Οἱ κόποι καὶ ἀγῶνες θέλουν λογίζεσθαι
»νῶς μηδὲν ὡς πρὸς τὴν ἀπόφασίν μας. «Ο, τι δὲ ἥθε-
»λεν εἶναι μυστικὸν μεταξὺ ἡμῶν, τοῦτο ἐπ' εὐδεμιᾷ
»περιστάσει δὲν 'μπορεῖ νὰ κοινοποιηθῇ εἰς ἄλλον, ἀν
»ἐκ συμφώνου δὲν ἐγκριθῇ ἡ κοινοποίησίς του.

«Ορκιζόμεθα δὲ πρὸ πάντων, ὅτι μεταξὺ ἡμῶν καὶ
»πτῶν τυράννων τῆς Πατρίδος μας τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος
»εἶναι τὰ μόνα μέσα τῆς διαλλαγῆς καὶ τίποτ' ἄλλο.»

«Ἄν δὲ τούγαντίον ἥθελομεν ἀναιρέσει τὴν ἴερότητα
»πτῶν γρεῶν μας, κινούμενοι ἀπὸ αἰσχροκέρδειάν τινα
»ἢ δειλίαν ἢ ἄλλην ὅποιανδήποτ' αἰτίαν, τὸ ὄνομά μας
»νὰ παραδίδηται εἰς τὸ οἰώνιον ἀνάθεμα καὶ εἰς τὴν
»κατάραν τῶν ὁμογενῶν μας, τὸ αἷμά μας νὰ χυνῇ,
»ὡς χύνεται αὐτὶν ταύτην τὴν στιγμὴν ὁ οἶνος οὗτος
»(καὶ ἔχουσαν ἀμφότεροι ἐκ τοῦ οἴνου ἐπὶ τοῦ ξίφους)
»πτὸ δὲ σῶμά μας, μὴ ἀξιούμενον ταφῆς, νὰ γίνῃ βορὰ
»πτῶν θηρίων καὶ τῶν ὀρνέων Ἀμήν.» (1)

Περιπτυξάμενοι δὲ ἐπειτα ἀλλήλους, ἐπιον τὸ ὑπό-
λοιπον τοῦ οἴνου, ὑπέγραψαν τὸν ὄρχον, συνέθεντο λίαν-
τερον λεξικὸν καὶ ἀλφάβητον, ἐλαβεν ἕκαστος ἐκ τοῦ ἐν

(1) Τὰ Δοκ. Ισορ. Φιλ., Μεταρ. ὑπὸ Φιλέμ., σελ. 180.

χρήσει ὅντος δύο στοιχεῖα, δι' ᾧν τοῦ λοιποῦ ὥφειλε νὰ
ὑπογράφηται εἰς τὰς πρὸς τοὺς συνεταίρους ἀνταποκρί-
σεις καὶ ἀνέβαλον τὰ περαιτέρω, ἵνα διαρρύθμισῃ φαίνεται
ὅ μεγάλην ὑπόληψιν χαίρων καὶ ἐκεῖ περιμενόμενος" Αν-
θιμος Γεζῆς· ἀλλ' οὗτος, ἀκούσας ταῦτα, εἶπε κατὰ Φι-
λήμονα «Σκουφᾶς σεῖς εἶσθε νέοι καὶ κάμετε καλὰ ν'
»ἀφήσητε ἡμᾶς τοὺς γέροντας ν' ἀκολουθήσωμεν τὸ
υστάδιον τῶν φώτων.» (1) Ο Σκουφᾶς δικαίως δὲν ἦτο
φαίνεται ἐκ τῆς τάξεως τῶν διπισθοδρομούντων. Κατ'
αὐτὴν περίπου τὴν ἐποχὴν «νέα περιστασις, λέγει ὁ Φι-
λήμων, παρουσιάζεται ὑπὸ οἰωνοὺς ἐπίσης καλοὺς καὶ
κακούς. Εἰς τὴν Ὁδησσὸν φαίνεται Νικόλαος τις Γα-
λάτης Ἰθακίσιος, φιλιωθεὶς μὲ τὸν Σκουφᾶν... οὗτος
τὸν δέχεται εἰς τὴν Ἐταιρίαν, τὸ σφάλμα τοῦτο δια-
δέχεται ἀμέσως ἄλλο ἀνοικονόμητον· ὁ Σκουφᾶς φανε-
ρώνει πρὸς τὸν ἴδιον πλαγίως πως τὰ περὶ τῆς Ἀρ-
χῆς.» (2) Άλλ' ὁ Γαλάτης, ὁ λέγων πρότερον ὅτι εἶναι
συγγενὴς τοῦ Καποδίστρια, ἀπεδείχθη ἔπειτα ὅτι ἦτο
ἄκατάλληλος συνέταιρος. Έν Πετρουπόλει διεπράξατο
τοσάντας ἀκριτομυθίας, ὥστε ἡ ῥώσική Κυβέρνησις τῇ
εἰσηγήσει καὶ τῇ διαταγῇ μάλιστα τοῦ Καποδίστρια τὸν
ἀπέπεμψεν εἰς Βουκουρέστιον ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ
ῥώσου προξένου Πίνη. Ένταῦθα ἐπιβίλεπει μὲν αὐτὸν
οὗτος τε καὶ ὁ Λεβέντης, ἀλλ' ἡ συμπεριφορά του κατέ-
στη ἀνοικονόμητος. Ταῦτα πάντα προύξανεν ἐνδόμυχον
καὶ ἄφατον λύπην εἰς τὸν πατριώτην Σκουφᾶν, ὃστις
κατὰ Φιλήμονα ἦτον ἀνθρωπὸς αὐστηρᾶς ἥθικῆς μὲ
εὐαίσθητον καὶ ἀγαθὴν καρδίαν, φιλάνθρωπος, ἐνεργη-
τικὸς καὶ μὲ μέγαν πατριωτισμόν. "Πτο μετρίας πα-
δείας, ἀλλὰ μεγάλης πείρας. Τὸ ὄνομα 'Ελλὰς ἐθεώ-

(1) Ιδὲ δοξ. Ισ.: Φιλ., 'Ετ. διπ. Φιλίμ., σελ. 182.

(2) Ιδὲ Αντόθι σιλ., 196.

ρει ως τὸ γλυκύτερον ὑποκείμενον τῶν στοχασμῶν του.
 Ἐπίμα τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν ἐνάρετον ἀνθρωπον. Δὲν ἐ-
 φρόνει ὡς τοιοῦτον τὸν πολλὰ μὲν πεπαιδευμένον, πλὴν
 ἀνωφελῆσις τὴν ἀνθρωπότητα καὶ εἰς τὸ Εθνος του· ἀλλὰ
 τὸν μὲ δλιγύτερα φῶτα, πλὴν μὲνοῦν ὅγιη καὶ ὀφέλιμον.
 Δὲν ἔχθρεύετο τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τὴν Διοίκησιν καὶ
 τὴν πολιτικήν των. Ἡτον ἔχθρὸς ἀδιάλλακτος καθενὸς
 ἐν γένει μισέλληνος. Ἀστεῖος καὶ εὐάρεστος εἰς τὴν
 ὄμιλίαν καὶ τὰς εὐθυμίας, ἐνθυμεῖτο πολὺ τὴν εὐεργε-
 σίαν, χωρὶς νὰ καταδέχηται ἐκδικούμενος τὴν κακίαν
 τοῦ ἀλλού. Εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Ἐταιρίας ἐνόμιζε χρή-
 σιμα τὰ στρατηγήματα καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, ώς εἴπα-
 μεν· ἀλλὰ πετύγγανε συχνὰ εἰς τὴν ἐκτέλεσίν των. Τοι-
 οῦτος ἦτον ὁ πρωταγωνιστὴς τοῦ ἐνδόξου σκοποῦ τῆς
 Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας φεύγοντος ΣΚΟΥΦΑΣ! (1)

Τοιοῦτος ὡν οὗτος ἔχαιρε μὲν καὶ ἐσκίρτα ἐνδο-
 μύχως ὑπὸ χαρᾶς, δσάκις εὔρισκε συνεταίρους ὁμοίους
 του· ἀλλὰ κατετήκετο δσάκις ἀνελογίζετο τὰ ἐνδεχό-
 μενα δυστυχήματα ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Γαλάτου.
 Κατὰ δὲ τὰ τέλη Μαρτίου 1817 κατῆλθε μετὰ τοῦ
 Ἀναγγωνοπούλου εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἐνταῦθα δὲ ὁ
 μὲν Ἀναγγωνόπουλος κατέκηρτε τὸν μεγαλέμπορον τότε
 δντα Παναγιώτην Σέκερην, δστις ἀμέσως προσέφερε δέκα
 χιλιάδες γρόσια, κατέκηρτεν ἐπίτης καὶ τὸν Ἀσημάκην
 Κροκλδαν ἐπίτροπον τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ πυρὰ τῇ 100ω-
 μανικῇ Πόρτᾳ. Οἱ ἐντιμος οὗτος πολίτης συνετέλεσε
 σημαντικὰ διὰ τῶν ἐντέλγων πυρακινήσεών του εἰς τὸ
 νὰ μυηθῶσι τὴν Ἐταιρίαν. Ο Μάνθος Οίκουνδρου καὶ
 ἄλλοι σημαντικοὶ ὑποψήφιοι τοῦ πυράνου τῶν Ἰωαν-
 νίγων (2).

(1) Ἱδε βιτορ. δοκ. Φιλήμονος; σ. 195—197.

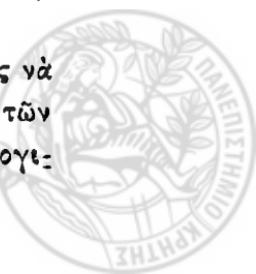
(2) Ἱδε βιτορ., δοκίμ. Φιλημ., σελ. 192.

‘Ο δὲ Σκουφᾶς πρὸς ἀπόκριψιν βεβαίως τῶν διαβημάτων του διέδιε κατὰ Φιλέμονα στὶς ἀσχολεῖται καὶ πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου.

Αἱ πολυάριθμοι ἐπιτυχίαι ἐπαργγόρουν μὲν καὶ ἐνεθάρρυνον τὸν Σκουφῖν, ἀλλὰ καὶ ἡ Ολίβις του ἔνεκα τῆς ἀπρεποῦς διειργαγῆς τοῦ Γαλάτου καὶ οἱ φόβοι του ἔκ τε ἐνδεχομένης τινὸς ἀποκαλύψεως τῆς συναρμοσίας καὶ ἐξ ἀποτυχίας τοῦ μεγάλου σχεδίου συνετέλουν οὐκ δλίγον εἰς τὸ νὰ φθίνηται. Νοσήσας δὲ περὶ τὰ τέλη Ιουλίου 1819 ἐτελεύτησεν ἐν Κιονοταντινουπόλει, ἡλικίαν ἄγων τεσσαράκοντα ἔτην, καὶ λύπην ἀρχαν τὸ φέρει τοῦ μόνον εἰς τοὺς ὁρανοισθέντας, οὕτως εἰπεῖν, συνεταίρους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπαντας τοὺς ὅπως δήποτε γνωρίσαντας αὐτόν.

Καὶ τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ βίος ἐνὸς τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἡ τοῦ πρώτου ἴσως συλλαβόντος τὴν ίδεαν τῆς ἰδρύσεως συνεταρισμοῦ, τοιοῦτον ὑψηλὸν καὶ μεγαλαπήθολον ἔχοντος σκοπόν. Ὁ βίος οὗτος εἶναι ἀναντιρρήτως σύντομος, ἀλλὰ εἶναι, φρονοῦμεν, ὁ διδακτικῶτερως ἴσως πάντων. Ἀπλοῦς κατασκευαστῆς σκούφων ἐν τῇ πατρίδι του γίγνεται ἐμπόρος ἐν Τρωσσίᾳ, καὶ δὲν εὑδοκιμεῖ μὲν μεγάλως εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ δὲν μεταχειρίζεται καὶ διπλὰ κατάστιχα, ἵνα καλύψῃ τὴν κατάστασίν του. Οὐδεὶς ποτε ἥλεγξε τὸν Σκουφᾶν ὡς καταχρασθέντα τῆς ἐμπιστοσύνης του. Ἀποσύρεται τοῦ ἐμπορίου καὶ δὲν σταυρώνει τὰς χεῖρας. Καθαρὸν δ' ἔχων τὸ μέτωπον καὶ μὴ βεβαρημένην τὴν συνείδησιν, ἀναδέχεται μετ' ὀλίγων νέων μεγίστην ἐπιχείρησιν καὶ κληροδοτεῖ αὐτὴν εἰς ὀλόκληρον τὸ ἔθνος.

Ἔδιον μὲν πανηγυρικόν δὲν προτιθέμεθα βεβαίως νὰ γράψωμεν οὔτε τοῦ Σκουφᾶ σύτε ἀλλου τινὸς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας. Ἐάν σμως ἀναλογε-

σιδῶμεν τί ήτο ἡ Ἀνατολὴ πρὸ τῆς ιδρύσεως ταύτης τί ἐγένετο ἔπειτα μετὰ τὴν έιάδοσιν αὐτῆς καὶ οἵαν τελικὴν μεταβολὴν ἐπηγγέλλετο νὰ ἐπιφέρῃ ὁ κατ' ἀρχὰς γελοῖος Θεωρηθεὶς συνεταιρισμὸς δλίγων νέων, δὲν θὰ θεωρηθῶμεν ἵσως ὑπερβολικό, ἀν ὄνομάσωμεν τὸν Σκουφᾶν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συνεταιρισθέντας κατ' ἀρχὰς, πρώτους μεταρρυθμιστὰς καὶ μεγάλους εὐεργέτας τῆς Ἀνατολῆς· διότι πανταχοῦ τῆς ὅσου ὥραιάς τόσον καὶ πλουσίας καὶ ἀπεράντου ταύτης χώρας, πρὸ μὲν τοῦ συνεταιρισμοῦ τούτων ἐδέσποζε τὸ αἱθαίρετον καὶ ἐπολλαπλασιάζετο ἡ ἐρήμωσις· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπῆλθον μὲν πολλαχοῦ δικταράξεις καὶ καταστροφαὶ· ἀλλ' ἐνιαχοῦ ἀποκατέστη ὁριστικὴ πρόοδος, εὐημερία καὶ ἀληθῆς ἀναγέννησις· καὶ αὐτὴ ἡ Τουρκία ἦδη ὑπερεπιθυμεῖ τὴν ἀνάπλασιν τοῦ Κράτους της. Ναὶ μὲν πάσας τὰς σωτηρίους ταύτας μεταβολὰς δὲν ἐπήνεγκεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν μόνη ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, ἡς ἀρχηγὸς ἦτο καίο Σκουφᾶς, ἀλλ' ἀν μὴ προϋπήρχεν αὕτη· η δὲν θὰ ἐγίνετο ἡ θὰ κατεπνίγετο ἐν τῇ ἐκρήξει του δ 'Ελληνικὸς ἀγών.

Τούτου δὲ μὴ γενομένου οὔτε τὰ χριστιανικὰ στοιχεῖα τῆς Ἀνατολῆς ἥθελεν ἐνθυμηθῆ ποτὲ ἡ Δύσις, οὔτε τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς Τουρκίας ἥθελεν ἀποκαλύψει, ἀν ὑποθέσωμεν ὅτι ἦδη τούλαχιστον ἀπεκάλυψεν αὐτήν· ἀλλ' οὔτε αὐτὸς ὁ Ἰσλαμισμὸς ἥθελε ποτε ἀναχαιτισθῆ ἐξ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς, ἢν πρὸ τῆς ιδρύσεως τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας διέτρεχε. Δικαίως ἀρά δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἐταιρίας ταύτης ὡς τοὺς πρώτους μεταρρυθμιστὰς καὶ μεγάλους εὐεργέτας τῆς Ἀνατολῆς.

Τοῦδε Σκουφᾶ οὔτε μνημεῖον σώζεται· που οὔτε ἐπιτάφιος λόγος, γιγώνχομεν, ἀγ ἐξεφωνήθη. Μετὰ τὴν θαγήν

του ὅμως ὁ Ζαχαρίας Αἰνιὰν, ἐλλόγιμος ἵερεὺς, μετερχόμενος τὸν διδάσκαλον ἐν Κωνσταντινούπολει, καὶ πατὴρ τῶν γνωστῶν παρ' ἡμῖν Αἰνιάνων ἔγραψε τὸ ἔξης ὠραῖον ἐπιτύμβιον.

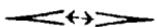
«Εἰμ’ ὑπὸ γὰν φθισίμοτον, οἴμοι! τηλόθι πάτρης
 »Ἄργειος τὰν κτίσεν εὗ πάρος Ἀμφίλοχος
 »Οἴμοι! γειναμένῳ δ’ ἀπεκλώσατο μοῖρ’ δλοή μοι
 »Μὴ δόμεναι θρέπτεα πάτριδι τὴν φίλοις.
 »Οἴμ’ ὡς ἄχθομ’ δοῦ Ἐλλάδις ματέρι φάσθαι
 »οὐκ ἔφθην γῆθος, Καλλικράτες δ’ οἶά περ.
 »Σωζεσθ’ οὖν φίλοι· Ἐλλὰς σώζου φοίνικος δ’ ξπτου.
 »Κ’ οὐ κυπαρίττοιο· ἔγρεο δ’ ὡς τάχιον.
 »Νῦν μὲν ἵαντα νήδυμα βοσπορικῷ ἐν ἀνάπλῳ
 »”Ὑστατα τὸ δ’ αὖ δείξειμ· Ἐλλάδος υἱα ἔνθουν.” (1)

(1) Ἰδὲ Δεκάμ. ίστ. Ελλ. ἐπ. ὑπὸ Φιλέμ. τόμ. α. σελ. 139.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΤΣΑΚΑΛΩΦ.

Τινὲς μὲν τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ πρὸς ἄλληλους ἥρισαν περὶ πρωτείων καὶ τοὺς οἰκειουμένους ταῦτα ὡς πάντη δευτερεύοντας διὰ τεκμηρίων ἀπέδειξαν. Μόνοις δὲ τοῖς Ἡπειρώταις Σχουφᾶς καὶ Τσακάλωφ, ὡσπερ πάλαι ποτὲ τῷ Ἀθηναίῳ Θεμιστοχλεῖ, οὐδεὶς τὰ πρωτεῖα διεφίλονείχησεν. Ἄλλὰ τίς καὶ ἐκ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν συνέλαβε πρῶτος τὴν ιδέαν τῆς ιδρύσεως τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας; Κατὰ μὲν τὸν Φιλήμονα καὶ Ἀναγνωστόπουλον, ὁ Σχουφᾶς⁽¹⁾. Κατὰ δὲ αὐτὸν τοῦτον τὸν Φιλήμονα καὶ τὸν Πέτρον Σκυλίτζην, ὁ Τσακάλωφ[·] ὡς ἐν Παρισίοις κατηγηθεὶς τὰ μυστήρια ἄλλης τινὸς Ἐταιρίας, καὶ ὡς κατέχων τὴν πρώτην θέσιν ἐν τοῖς τοῦ Ἀλφαβήτου στοιχείοις, ἢ τινα παρεδέχθησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς φιλικῆς Ἐταιρίας ὡς δηλωτικὰ τοῦ δνόματος[·] αὐτῶν⁽²⁾. Ἄλλ᾽ ἔτερος ἀρχηγὸς τῆς φιλικῆς Ἐταιρίας ὁ Ξάνθος, οἰκειοποιεῖται ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὰ πρωτεῖα. «Εἰσήχθη λέγει εἰς τὴν ἑταῖρίαν τῶν ἐλευθέρων ακτιστῶν· ὃν δὲ ιδεῶν ἐλευθέρων, συνέλαβεν ὅμέσως τὴν ιδέαν, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐνεργῇ μίχ μυστικὴ Ἐται-

(1) Ἰδὲ Πετρ. Δοκίμιον καὶ περὶ τῆς φιλικῆς Ἐταιρίας δὶς Φιλήμονας ἐν Ἀθήναις 1834 Σελ. 132.

(2) Ιδὲ Πετρ. Δοκίμιον περὶ Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως ὑπὸ Φιλήμονας; Ἀθήναις 1861 τού. Λ', προλογόμενη Σελ. κ.

»ρία, κατὰ τοὺς κανόιας ταύτης; (τῆς τῶν ἐλευθέρων κτι-
»στῶν), βάσιν ἔχουσα τὴν ἔνωσιν ὅλων τῶν ἐν Ἑλλάδι,
»καὶ εἰς ἄλλα μέρη εὐρισκομένων διαφόρων καπετανέων
»ἀρματωλῶν καὶ ἄλλων ἐπισήμων πάσης τάξεως ὅμο-
»γενῶν, διὰ νὰ ἐνεργήσωσιν, εὐχαρίας δοθείσης, τὴν ἐ-
»λευθέρωσιν τῆς πατρίδος . . . ἐφιλιώθη μὲ τοὺς ἔκει
»(ἐν Ὁδησσῷ) τότε εὑρεθέντας Νικόλαον Σκουφᾶν ἐξ
»Ἀρτης καὶ Ἀθανάσιον Τσαχάλωφ ἐξ Ἰωαννίνων . . .
»οὐδὲνθος ἐλαβεν ἀφορμὴν νὰ προτείνῃ εἰς τοὺς ῥη-
»θέντας φίλους του τὴν ἦν συνέλαβεν ἰδέαν νὰ συστή-
»νῃ μίαν ἑταιρίαν, σκοπὸν ἀμετάτρεπτον ἔχουσαν τὴν
»ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος»⁽¹⁾. Ἐκ τῆς διαμάχης λοι-
πὸν ταύτης ἐξάγεται ὅτι μόνοις τῷ Σκουφᾷ καὶ Τσα-
χάλωφ πυρέμενεν ἀδιαφιλονείκητος ἀν οὐχὶ ἡ ἀρχικὴ
ἰδέα τῆς συστάσεως τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, τούλαχιστον
ὅμως ἡ παραδοχὴ καὶ γονιμοποίησις αὐτῆς.

Ἐγεννήθη δὲ ὁ Τσαχάλωφ ἐν Ἰωαννίνοις, πιθανῶς
μετὰ τὸ 1790 ὑπὸ πατρὸς μὲν Νικηφόρου ἢ Φόρου, ἐκ
Τυρνόβου τῆς Θεσσαλίας καταγομένου, καὶ τὸ ἐμπόριον
τῶν γουναρικῶν ἐν Μόσχᾳ καὶ Νιζίνᾳ μετερχομένου μη-
τρὸς δὲ Βασιλικῆς, ἐκ μιᾶς τῶν καλλιτέρων οἰκογε-
νειῶν τῶν Ἰωαννίνων καταγομένης. Ἐκ τῆς πόλεως δὲ
ταύτης ἔγραψάν ποτε ἡμῖν ὅτι ὁ Τσαχάλωφ ἐγεννήθη
ἀκριβῶς τῷ 1798 καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ρωσίαν τῷ 1816.
Ἄλλ' οὐδειμίᾳ τῶν χρονολογιῶν τούτων συμβιβάζεται
οὔτε πρὸς ὅμα φαίνεται ὅτι ἔπραξε καὶ ἔγραψεν ἐνω-
ρίata ὁ Τσαχάλωφ σύτε πρὸς τὴν ἐν Παρισίοις δια-
μονήν του. διότι ὅσῳ ἀδιαφιλονείκητον εἶναι ὅτι αἱ πρῶ-
ται βάσεις τῆς ἐταιρίας ἐτέθησαν τῷ 1814 καὶ ὅτι εἰς

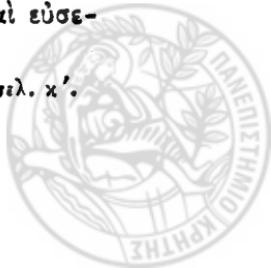
(1) Ἰδὲ Ἀπομνημονεύμα περὶ φιλικῆς ἐταιρίας ὑπὸ Ἐμμαν. Ξένθου
Ἀθηναῖς 1845 Σελ. 2 καὶ 3.

τῶν ἀδιαφίλονευκήτων ἀρχηγῶν αὐτῆς ὑπῆρξε τότε καὶ δὲ Τσακάλωφ, τόσῳ δυσκολευόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν δτι ὁ ὥριμος ἀνὴρ τότε ὧν Σχουφᾶς ηθελε συνεταιρισθῇ μετὰ δεκαεξατοῦς νεανίου περὶ τοσοῦτον μεγίστης ἐπιχειρήσεως. Ἀλλως ὁ ζῶν εἰσέτι Σχυλίτζης ισχυρίζεται δτι ὁ Τσακάλωφ ἐμβοήτευεν ἐν Ημερίσιοις τῷ 1814, ⁽¹⁾ κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ἔκεινην δύσκολον ἐπίσης εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν δτι μείρας σχεδὸν "Ελληνη ηθελε σταλῆ ἀνευ κηδεμονίας εἰς Ημερίσιους καὶ ηθελεν ἀναμιγνύεσθαι εἰς μυστικὰς ἑταιρίας, σπως ισχυρίζεται δὲ Σχυλίτζης.

Εὔθυς ἐκ τῆς νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας, λέγεται δτι δὲ Τσακάλωφ ἐφαίνετο ὅσῳ νοήμων τόσῳ καὶ ἐμβριθῆς· οὐδέποτε ἔξφερε τοῦ στόματός του ἡέξιν τινὰ περιττὴν ἄσκοπον. Καὶ τὰ μὲν τῆς παιδικῆς ἡλικίας αὐτοῦ γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τοῖς ἀκμάζουσι τότε σχολείοις τῆς πατρίδος του, καὶ πιθανὸν ὑπό τε τὸν Μπαλάνον καὶ τὸν Ψαλλίδαν διέτι οὐ μόνον τὰ καλὰ γραμματικὰ, εἰς δὲ δὲ Μπαλάνος ησχολεῖτο, ἐγίνωσκεν, ἀλλα καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωτσῶν, (Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς καὶ Ῥωσικῆς) δις δὲ Ψαλλίδας ἐδιδασκεν, ἐιωρῆς ἐπεμελήθη. Ἐκπαιδευομένω δὲ μετὰ ζήλου ἐν Ιωαννίνοις συνέβη αὐτῷ τὸ ἔξῆς περιστατικόν.

Κατηγγέλθη εἰς τὸν ἀσελγῆ οἶδαν τοῦ τυράννου τῶν Ιωαννίνων Μουχτάρ Πασσᾶν, ὡς νέος εὐείδης καὶ ἔχων ἀπαντα τὰ προσόντα γὰ κοσμήσῃ τὰ ἀνάκτορα τοῦ λάγνου τούτου τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ οἴδη. Ἀλλὰ δύτε κατὰ διάνοιαν ἐδύνατο οὕτος γὰ ἐλπίσῃ, δτι ηθελε πεισθῆ εἰς τοιαύτην μυστικὰν πρότασιν οὔτε ὁ σεμνὸς καὶ ἐμβριθῆς νέος Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, οὔτε ἡ ἐνάρετος καὶ εὔσε-

(1) Εἰς Δοκίμιον Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως προλεγόμενα εἰλ. x'.

εήσει μήτηρ του Βασιλική. Κατέφυγε λοιπόν εἰς τὴν βίαν· ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν, ἀπερχόμενος ὁ γέος οἴκαδε ἐκ τῆς σχολῆς, ἐγένετο ἀνάρπτος ὑπὸ τῶν δορυφόρων τοῦ Μουχτάρ Πασσᾶ, καὶ μετενεχθεὶς εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ, ἐκλείσθη εἰς τὸν γυναικωνίτην. Μαθοῦσα τοῦτο ἡ μήτηρ του Βασιλική, κατώρθωσε νὰ φύάσῃ ἀγνώριστος μέχρι τῆς θύρας τῆς αἰθούσης τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἔνθα ὁ τύραννος συγεσκέπτετο τότε περὶ διαφόρων σπουδαίων ὑποθέσεων μετά τινων ἐκ τῶν αὐτοκῶν του, ἐν οἷς εὔτυχῶς ὑπῆρχε καὶ ὁ λίαν εύνοούμενος αὐτοῦ Νούτσος. Μόλις μὲν συλλαβοῦσα διὰ τῶν δύο αὐτῆς χειρῶν τὰ χλεύθρα τῆς θύρας ἡ Βασιλική, ἀνεβόησεν αἰφνῆς «Θέλω τὸν υἱόν μου». Οφεύσου δὲ γενομένου ἐκ τῶν βιωνῶν ἐν τῷ συμβουλίῳ καὶ πολλῶν (ιδίως τοῦ Νούτσου) καταδειξάντων τῷ τυράννῳ τὸ ἀπερπές τῆς διαγωγῆς τοῦ υἱοῦ του, ὁ Ἀλῆς διέταξε νὰ ήσυχάσωσιν ἡ καὶ διὰ τῆς βίας ν' ἀποσύρωσι τὴν κραυγάζουσαν, ὑποσχόμενος νὰ ἀποδώσῃ αὐτῇ βραδύτερον τὸν υἱόν. «Οχι!» ἀνεβόησεν ἡ μήτηρ, «οὐδειμίᾳ ἀνθρώπινος »δύναμις εἶναι ἵκανη νὰ μὲ ἀποσπάσῃ ἐντεῦθεν ζῶσαν ἀνευ τοῦ υἱοῦ μου. Εἶμαι μήτηρ ἀδικουμένη, εἶσαι πατήρ »ἀδικῶν· διέταξε τὸν υἱόν σου νὰ ἀποδώσῃ τὸν ἐμόν.» Αὕτη θέντος ἔτι μᾶλλον τοῦ θερύβου καὶ τοῦ Νούτσου παραστήσαντος τὸ ἐπιβλαβές νὰ ἀδικῶνται οὗτα αἱ οἰκογένειαι τῶν ἐν τῇ Ρωσσίᾳ διαμενόντων, ὁ Ἀλῆς διέταξε νὰ ἀποδοθῇ παραχρῆμα ὁ υἱός. Μαθὼν δὲ ταῦτα δὲν Τρωσσίᾳ ἔισιμένων πατήρ Τσαχάλωφ, τινὲς μὲν λέγουσιν ὅτι ἔπεισεν αὐτοπροσώπως νὰ παραλάβῃ τὸν υἱόν· τινὲς δὲ ἀλλοι ἴσχυριζονται, ὅτι οὗτος αὐτονυκτὶ τῆς ἀπελευθερώσεώς του ἐφυγάδεύθη εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν ἐστάλη εἰς Ρωσσίαν.

Τι νὰ ἀσφαλεία γενόμενος παρὰ τῷ πατρὶ ὁ Ἀθανά-

σιος, ἀπῆλθε βραδύτερον εἰς Παρισίους, χάριν σπουδῶν· ἀγνωστον δ' ἔμενεν ἐτινὰν ἀπεπεράτωσε ταύτας, πόσον χρόνον διέμεινεν ἐν τῇ μητροπόλει· τῆς Γαλλίας καὶ τενὸς ἔνεκα, «ὁ Τσακάλωφ, μεταβάσι·ων κατὰ Σκυλίτσην, ἐξ Παρισίων τῷ 1815 εἰς τὴν ἐν Μόσχῃ μετοικοῦσαν πατρικήν οἰκογένειαν αὐτοῦ, κατήχησέ τινας ἐν Βουλούρεστίῳ, διος ἀπεστάλη κατόπιν καὶ ὁ Σεραφείμ Βρευτών καὶ ἐν τῇ Μόσχῃ φθάσας παρέλαθε καὶ τὸν Νικόλαον Σκουφᾶν, πρώην ἐμπορευόμενον, ἐκεῖθεν κατέβησαν καὶ ὁ Τσακάλωφ καὶ Σκουφᾶς διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς Οδησσὸν, διος ἀνεμορφώθη τὸ σύστημα ἐπὶ ταῖς αὐταῖς (τῆς ἐν Παρισίοις δηλ. μυστικῆς ἑταίριας,) ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βάσεις.»⁽¹⁾

Πλὴν ἐε τῆς ἐκκαθαρίσεως δισοὶκήψιῶν τινῶν τοῦ πατρός του, ἀμφίβολον εἶναι ἂν μετῆλθε πρὸ τοῦ ἀγῶνος συστηματικῶς τὸ ἐμπόριον ἐν Τρασίᾳ ὁ Τσακάλωφ· ὥστε πάνυ ἀδικος καθίσταται κατ' αὐτοῦ τούλαχιστον ἡ μορφὴ τιγῶν, ισχυρισθέντων ὅτι τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν ἰδρυσαν χρεωκόποι ἢ οἱ λίγοι ἐπίσημοι κατὰ Ηρόκες ἐμποροι «ἡδη ἐν ἔτει 1814, λέγει οὗτος, συνεχρότησαν ἐν Οδησσῷ τρεῖς καθ' ἕαυτοὺς οἱ λίγοι ἐπίσημοι ἄνδρες ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἐξ Ἀρτης, ὁ Αθανάσιος Τσακάλωφ ἐξ Ἰωαννίνων, καὶ ὁ Ιαναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος ἐξ Ἀνδριτσαίνης μυστικὴν τινὰ ἑταίριαν»⁽²⁾ 'Αλλ' ὅσον ἀμφίβολον εἶναι ἀι ὁ Τσακάλωφ μετῆλθε ποτε πρὸ τοῦ ἀγῶνος τὸ ἐμπόριον, τοσοῦτον ἀναντίρρητον καθίσ. αται ὅτι οὐδέποτε ἐλημόνησε τὸ ἐν Ιωαν-

(1) Ήδὲ Ιστ. Δοκίμ. περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικυρείας ἡπὸ Φιλήμ. μονος Προλεγόμενα Τόμ. δ'. Σ.λ., 1.

(2) Ήδὲ Ιστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικυρείας; ὡπὸ Ηρόκες, Οστευ Ελλ. Μεταρρ. π.λ. ά. Σ.λ., 9.

νίνοις πάθημα· διότι τοῦτο προύξένησε τὸ σαύτην ἐντύπωσιν εἰς σύμπασαν τὴν ἐντῇ πόλει ἐκείνῃ κοινωνίᾳν, ὡστε καὶ ἡμεῖς αὐτὸν πολὺ βραδύτερον ἦκούσαμεν τοῦτο διηγούμενον ὑπὸ πολλῶν μετὰ πλείστης ὅσης παθητικότητος. Οὐδὲν παράδοξον λοιπὸν νὰ διηγεῖτο τοῦτο δροίως τοῖς συνομήλιξι καὶ ὄμδόφροσιν αὐτοῦ καὶ ὁ Τσαχάλωφ· οὐδὲν παράδοξον ἐπίσης ὁ τοιαῦτα παθών καὶ τοιαῦτα διηγούμενος νὰ εἴρε πολλοὺς οὐ μόνον τοὺς ἀγανακτήσαντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς προθύμους νὰ συνομόσωσι μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς τυραννίας. Οὐδὲν παράδοξον ὡσαύτως καὶ συνέταιρος τῆς ἐν Παρισίοις μυστικῆς ἑταίριας νὰ ἔγενετο ὁ Τσαχάλωφ, καὶ μετὰ τοῦ Σκουφᾶ καὶ τοῦ Ἀναγγωστοπούλου καὶ τοῦ Ξάνθου νὰ συνεταιρίσθη βραδύτερον καὶ συστηματικώτερον. Οὐδὲν παράδοξον δροίως ὁ τε Ἀναγγωστόπουλος καὶ ὁ Ξάνθος νὰ ἥσαν μὲν ἀμφότεροι ἐκ τῶν πρώτων ἀρχηγῶν, ἀλλὰ νὰ μὴν ἐγίνωσκεν ἀρχῆθεν ἔκαστος τὴν συμμετοχὴν τοῦ ἑτέρου.

Πρῶτος δρός τῶν συνεταιρισθέντων ἦτο νὰ μὴ δηλώσωσι τὴν ἀρχὴν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἀνευ τῆς κοινῆς συγκαταθέσεως. Τοσοῦτον δὲ σκόπιμον ἦτο τοῦτο, ὡστε ἀνευ αὐτοῦ ἢ ἀποτυχία ἦτο βεβχιοτάτη. Ὡς δεύτερον δρός ἀναγκαιότατον ἐθεώρησαν τὴν κατήγοριν κατὰ βαθμοὺς καὶ οὕτως ἐδημιούργησαν τὰς τάξεις τῶν βλάψηων, τῶν συστημάτων, τῶν Ἱερέων, τῶν ποιμένων, τῶν ἀρχιποιμένων, τῶν ἀφιερωμάτων, καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀφιερωμάτων. Ὡς τρίτον ἐπίσης ἀναγκαῖον δρός τοῦ ἐθεώρησαν τὸ νὰ δημιουργήσωσιν εὐ μόνον ἰδιαίτερον τῆς Ἐταιρίας ἀλφάβητον, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερον λεξικὸν τῶν ἔνχρήσει τῆς Ἐταιρίας λέξεων. Τὸν μὲν Ἀλῆ Πασσᾶν π.χ. ὠνόμασαν πεθερόν τὸν δὲ Ἀλέξανδρον, Ὑψηλάντην, Καπιλόντον Καποδιστριαν, εὔεργετικόν τὸν Μάνθον, Ριζάρην, πρόθυμον τὸν Ζώην Ζωσιμῆν, πιτέρα καὶ ἀλλούς ἀλλω-

Ἐκ δὲ τοῦ κοινοῦ ἀλφαβήτου ἐκαστος ἔλαβεν ώς ἕδια δύο στοιχεῖα καὶ δι' αὐτῶν ἵτο γνωστὸς καὶ ὑπεγράφετο ἐν τοῖς συνωμοτικοῖς ἐγγράφοις. Καὶ δὴ μὲν Τσακάλωφ ἔλαβε τὰ στοιχεῖα ΑΒ. δὲ δὲ Σκουφᾶς, τὰ ΑΓ. δὲ Ξάνθος κατ' ἀρχὰς μὲν καὶ κατ' αὐτὸν, τὰ ΑΔ· ἐπειτα δὲ, παραχωρηθέντων τούτων τῷ Γαλάτῃ, ἔλαβε τὰ ΑΘ. Ο Κομιζόπουλος, τὰ ΑΕ· δὲ Γαζῆς, τὰ ΑΖ, δὲ Ἀθανάσιος Σέκερης, τὰ ΑΗ· δὲ Ἀναγνωστόπουλος, τὰ ΑΙ· δὲ Παναγιώτης Σέκερης, τὰ ΑΚ· δὲ Λεβέντης, τὰ ΑΛ καὶ δὲ Γρηγόριος Δικαῖος Φλέσσας, τὰ ΑΜ. Ἐπιμένομεν εἰς τὴν λεπτομέρειαν ταύτην διότι μεταξὺ Ἀναγνωστοπούλου καὶ Ξάνθου ἐγένετο, ώς εἴπομεν, πολλὴ ἔρις περὶ πρωτείων· τὰ δὲ περὶ στοιχείων, τῶν ἐμφαινόντων ἴσως καὶ τὴν προτεραιότητα ἐκάστου τῶν ἀρχηγῶν, ἀντιγράφομεν ἀπὸ τοῦ Ξάνθου. (!)

Κανονισθέντων δὲ καὶ ἀπάντων τῶν λοιπῶν καὶ μάλιστα τῶν περὶ ὅρκων, τῶν περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατηχήσεως καὶ τῶν περὶ τῶν ἐξωτερικῶν σημείων, δι' ὃν ἐγνωρίζοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ Εταῖροι, κανονισθέντων λέγομεν, καὶ ἀπάντων τῶν λοιπῶν, περὶ ὃν οἱ βουλόμενοι πλειοτέρας λεπτομερείας δύνανται νὰ ἀναγνώσωσιν ἀμφότερα τὰ ἱστορικὰ δοκίμια, τὰ ὑπὸ Φιλήμονος καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξάνθου, ἐκαστος τῶν ἀρχηγῶν ἐπελήφθη τοῦ ἔργου. Καὶ ὁ μὲν Τσακάλωφ κατὰ τὸν Ξάνθον διέμεινεν ἐν Μόσχᾳ μέχρι τῶν ἀρχῶν Ιουλίου 1817. Ἐπειτα δὲ ἥλθε μετὰ τοῦ Σκουφᾶ εἰς Ὁδησσὸν καὶ ἐκεῖθεν ἐγράφε τῷ Ξάνθῳ τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν, ἥτις εἶναι ἴσως ἐν τῶν ἀρχαιοτέρων ἐγγράφων τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας.

(!) Τὸν Απομνημονεύματα περὶ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας ὑπὸ Ἐμμ. Ξάνθου Σελ. 4-15.

Οδέσση τῇ 8 Αύγουστου 1817.

Λύριε Ξάνθε.

Μ' ὅλον ὅτι ἡ φιλία μας, ἐστάθη διλιγοχρόνιος, καὶ χωρισθέντες δὲν ἔγράψαμεν ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον, διμῶς ὡς πρὸς ἐμὲ ἡ ἐντύπωσίς της δὲν ἔγινεν ἐπιπόλαιος· ὅχι πρὸ πολλοῦ ἔφθασα ἐδὼ μὲ σκοπὸν νὰ ἔλθω αὐτοῦ, διμῶς μαθὼν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπικαταράτου πανώλης, ἔχων καὶ ἄλλας μερικὰς αἰτίας, ἀναβάλλω τὸν μισευμόν μου, καὶ ἵσως πηγαίνω διὰ Βλαχίαν. δὲν πιστεύω νὰ σοὶ φαίνεται παράξενον, ὅτι μετὰ παρέλευσιν τόσου χρόνου σοῦ γράφω· ἀσχολίαι, ἐναντιότης τῆς τύχης, καὶ ἀγνοια τῆς διατριβῆς σου μὲ ἐμπόδιζαν· τώρα διμῶς μαθὼν, ὅτι ἀπεκατεστάθης εἰς Κωνσταντινούπολιν, μὲ εὐχαρίστησιν σοῦ γράφω, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ δέσω σφικτότερα μίαν φιλίαν, ἥτις ἤρχισε τόσον ἀδύωρος· γράψε μου ἐδὼ, συστενίων τὸ γράμμα εἰς Ἀθανάσιον Σέκερην διὰ νὰ μοῦ σταλθῇ, ἀνίσως ἐδώθεν μισεύσω· ἔσο βέβαιος, ὅτι ἐπιθυμῶ ἐξ ὅλης καρδίας τὴν εὔτυχίαν σου καὶ θέλω εἶμαι πάντοτε φίλος σου καὶ δοῦλος.

ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ (2)

'Εξ Ὁδησσοῦ δὲ καὶ ἴδιας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀρχονται αἱ σπουδαιότεραι ἐνέργειαι τῆς ἑταιρίας. Ναὶ μὲν εἶχε καταρτισθῆ αὕτη καὶ πρὸ τῆς μνημονεύθείσης ἐποχῆς καὶ εἶχον κατηχηθῆ πολλοὶ εἰς διάφορα μέρη· ἀλλ' ἡ ἀποποίησις τινῶν ἐν Μόσχᾳ καὶ ἡ ἀφρων διαγγή τοῦ συναιτέρου Γαλάτη, καθίστων πᾶν διάβημα τῶν συνεταίρων ἐπισφαλές. Ο δὲ Τσακάλωφ, ο Σκουφᾶς καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ νὰ μὲν δὲν ἥσαν ἐκ τῆς τάξεως τῶν

(2) Ιδὲ Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς φιλικῆς ἑταιρίας ὑπὸ Ξάνθου Σελ. 30.

φοβουμένων τούς ἀτομικοὺς κινδύνους καὶ ἀπισφευγόντων τούτους, ἀλλὰ δὲν ἥθελον νὰ διαχεινδυνεύσωσι καὶ τὴν ἔταιρίαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἑκείνην διήρχοντο τῆς Ὀδησσοῦ, πορευόμενοι εἰς Πετρούπολιν, καὶ πολλοὶ διάσημοι ὄπλαρχηγοι Ἐλληνες, ὑπηρετήσαντες ἀλλοτε τὴν Ρωσίαν καὶ ἔχοντες ἀξιώσεις. Οὗτοι δὲ ήσαν κατὰ Ξάνθου «δ' Ἀναγνώστης παπᾶ Γεωργίου, λεγόμενος Ἀναγνωσταρᾶς, Ηελοποννήσιος, διακεκριμένος ἔχθρος τῶν Τούρκων, καὶ σύντροφος τοῦ περιφήμου Σαχχαρζά. Ο Ἡλίας Χρυσοσπάθης καὶ Παναγιώτης Δημητρακόπουλος Μανιάται καὶ ὁ Καπετᾶν Φαρμάκης, Θεσσαλὸς, διακεκριμένος ἔχθρος τοῦ Ἀλῆ Παπᾶ τῶν Ιωαννίνων» (1). τοὺς ὄπλαρχηγοὺς τούτους δὲν ἔθραδύναν νὰ οἰκειωθῶσιν οἱ ἔταιροι καὶ νὰ κατηχήσωσιν· εὐρόντες δ' αὐτοὺς προθύμους ἐγένοντο θαρράλαιότεροι. Μετ' οὐ πολὺ ἔφθασεν ἔκει ἐκ Βιέννης καὶ ὁ πολλὴν χαίρων ὑπόληψιν παρὰ τοῖς δμογενέσιν Ἀνθιμός Γαζῆς, ἀπερχόμενος εἰς τὴν Ιδίαν αὐτοῦ πατρίδα πρὸς σύστασιν σχολείου. Καὶ δ μὲν Σκουφᾶς ἐξεμυστερεύθη τὰ πάντα εἰς τὸν Γαζῆν· ἀλλ' οὗτος δὲν ἔδειξε μὲν κατ' ἀρχὰς, ως εἶπομεν, πολλὴν προθυμίαν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους προσέθηκε «μόλον ὅτι δὲν εἴμαι καὶ ἐναγτίος.» (2)

Ἡ τοιαύτη ἀπάντησις σύχι μόνον δὲν ἀπήλπισε τοὺς συνεταίρους, ὅλλα' ἔτι μᾶλλον ἐνεθάρρυνεν αὐτούς. Κατερχομένου δὲ τοῦ Γαζῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν, παρηκολούθησεν αὐτὸν καὶ ὁ Τσακάλωφ, δστις ἀνεδέχθη τὴν φροντίδα νὰ τὸν ἐξευμενίσῃ, καὶ ἐπέτυχε πληρέστατα. Ἐπὶ ἓνα μὲν περίπου μῆνα ἐμελέτησε μόνον τὰ ἐν Κων-

(1) Ἔδει Λπορν. περὶ φιλ. ἔταιρ. ὑπὸ Ξάνθου Σελ. 7.

(2) Ἔδει Διαχίμιον, Ιστορικὸν φιλ. ἔταιρίκες ὑπὸ Φιλήμονος Σελ. 186.

σταντινουπόλει δὲ Γσακάλωφ, κατοικῶν σχεδὸν λάθρᾳ καὶ ἀποφεύγων πᾶσαν ἀσχοπὸν γνωριμίαν. Ἐπειτα δὲ ἐπελήφθη μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν περινοίας τὴν κατήχησιν. Πλεῖστον δὲ ὅσον εὔδοξιμήσας ἐνταῦθα, ἔξηλθε καὶ εἰς περιοδείαν. Καὶ κατὰ πολλὴν μὲν πιθανότητα ἐπεσκέψθη πολλὰ τῶν παραλλίων τῆς τε Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου· ἐκ δὲ τοῦ Βάλου, πρὴν ἀπέλθη εἰς Σμύρνην, ἔγραψεν εἰς ἑνα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συναιταίρων τὴν ἔξῆς ἐπιστολήν.

‘Απὸ Βᾶλου τῇν 31 Μαρτίου 1818.

Κύριε Ξάνθε.

Τῇ 24 τοῦ λήγοντος πάλιν σὲ ἔγραφον ἀπὸ Τρίκερι τὴν ἡμέραν τοῦ ἔκει κατευοδίου μου καὶ τοῦ ἔκειθεν μισευμοῦ μου, ἃς ἔχῃ δόξαν ὁ Κύριος, ἐξέκαμα καθὼς ἐπιθυμοῦσα· χθὲς ἥλθον ἐδώ διὰ νὰ μισεύσω διὰ Σμύρνην, κατὰ καλὴν τύχην εὗρον καὶ καράβι, μάλιστα ίσως αὔριον σηκωθῶμεν καὶ εἰς τὰ πανιά. Σὲ παρακαλῶ στεῖλε τὴν ἕσωθεν διὰ Μόσχαν (1), καὶ τὴν ἑτέραν διὰ Ὁδέσσαν (2) καὶ τὰς δύω διὰ τῆς πόστας περικλείοντές τας εἰς ἐδικήν σου ἐπιστολήν· ίσως ἔλαθες ἀπὸ τὸν ὄστερον καὶ καμμίαν εἰδῆσιν ποῦ εὑρίσκεται· ἀνίσως ἔλαθες κἀνένα γράμμα πρὸς ἐμὲ, στεῖλέ μέ το εἰς Σμύρνην, κατ’ εὐθεῖαν εἰς ὄνομά μου εἰς τὴν πόσταν, καὶ ἐγὼ ἔκει ἔξετάζω καὶ τὸ λαμβάνω· ἀνίσως δμως καὶ δὲν ἔλαθες, πάλιν σὲ παρακαλῶ γράψε μου εἰδοποιῶν με, ὅτι δὲν ἥτον, διὰ δέγουλάν μου· ἀπὸ Σμύρνην σὲ γράφω πλέον ἐκτεταμένως, σὲ ἀσπάζομαι ἐκ ψυχῆς καὶ μένω.

‘Ο σδε

ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ.

(1) Εἰς τὸν Κομιζόπουλον.

(2) Εἰς τὸν Σιουφᾶν.

Ἐν Σμύρνῃ φαίνεται ὅτι διέτριψεν ἐπὶ πολὺ δὲ Τσακάλωφ, διότι ἐν πόλει, ἔχούσῃ μὲν πάντοτε ἀπειρά στοιχεῖα ἡλεκτριζόμενα ὑπὲρ τοῦ Ἐλληνισμοῦ, ἀλλ' ἔχούσῃ σύναμα καὶ ἀπειρον. Γιανιτσαρισμὸν καὶ ἐξιδιασμένην κατασκοπείαν, ἔξασκουμένην διάτε τῶν προξένων καὶ διὰ τῶν καθολικῶν, τῶν λεγομένων Λατίνοις Ραγιασί—ἐν πόλει, λέγομεν, τοιαύτη ὁ Τσακάλωφ ὥρειλε νὰ ἐνεργήσῃ μετὰ πολλῆς περισκέψεως, διότι οὐχὶ μόνον ἡ ἐλαχίστη ἀπροσεξία ἔχει μέρους τοῦ κατηχοῦντος, ἀλλὰ καὶ ὑπόνοιά της ἡ καὶ ἀπλῆ συχοφαντία ἔξεσιουδήποτε, ἐπιδιώκοντος τὴν εὔνοιαν τῶν Τούρκων ἵτο ἕκανὴ νὰ προκαλέσῃ δεινὰ ἀνυπολόγιστα. Ὡφειλε λοιπὸν ὁ Τσακάλωφ νὰ σπουδάσῃ πρότερον καλῶς ἐνα ἔκαστον σχεδὸν ἔχει τῶν χαρακτήρων καὶ ἐπειτα νὰ ἐμπιστευθῇ. Ἐν Σμύρνῃ δὲ ἔγραψε καὶ τὰς ἔξης σπουδαίας ἐπιστολάς.

Απὸ Σμύρνην τῇ 13 Ἀπριλίου 1818.

Κύριε. Τῇ 24 τοῦ παρελθόντος σὲ ἔγραφον ἀπὸ Τρίκερι τὸ ἔως ἐκεῖ κατευόδόν μου, δομοίως καὶ τῇ 31 τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ Βῶλον περὶ τοῦ ταξειδίου μου, περικλείοντας καὶ δύνω γράμματα νὰ στείλετε ἐν εἰς Μόσχαν, καὶ ἄλλο εἰς Ὁδεσσαν. Τώρα δὲ σὲ εἰδοποιῶ, ὅτι εύτυχῶς ἐκατευοδώθην ἐδῶ προχθές· εἴμαι καλὰ εἰς τὴν ὑγείαν μου· δὲ καιρὸς δὲν μὲ συγχωρεῖ νὰ σὲ γράψω ἐκτεταμένως, σὲ λέγω μόνον, ὅτι εὐχαριστήθην μεγάλως ἀπὸ τὸ ταξειδίόν μου· ἀμφιβάλω ἀνίσως ἐλαθεῖς τὰ γράμματά μου μάλιστα τὸ δεύτερον, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἔδοσα ἐνὸς Γραικοῦ Νάύτου, εὑρισκομένου εἰς ἐν Τουρκικὸν Μπειλίτικον Κρήτικὸν Καράβι, τὸ δποῖον ἐφόρτωνε σιτάρι τῆς Διοικήσεως εἰς τὸν Βῶλον· πέντε ημέρας ἐκάθητα εἰς τὸν φίλον (1), παρὰ τοῦ δποίου ἐμελλε νὰ λάβω

(1) Εἰς τὴν Ἀνθίμου Γαζῆν.

τὸ ἀνηκόν μου, ἀπέρασσα θαυμασίαν ζωὴν μὲ τὸν ἀπ' ἐδὼ κορρίερην θέλω σὲ γράψει πλέον ἔκτεταμένως· γράψε μου, διευθύνων τὸ γράμμα ἀπλῶς εἰς ὄνομα Δημητρίου Μαργαρίτου, εἰς τὸν ὅποιον κατοικῶ καὶ τὸ λαμβάνω ἀσφαλῶς, στειλέ μοι καὶ δι, τι γράμμα Ἐλαῖες ἀπό τινα φίλον μου· ἂν ὅμως καὶ δὲν ἔλαθες πάλιν γράψε μου διὰ νὰ ἡξεύρω, ἀνίσως ἔως οὗ μισεύσῃ ἡ αὐτοῦθεν πόστα τὴν ἀ. Μαίου δὲν ἥθελε φθάσει δὲ ἀπὸ ἐδὼ κορρίερης, μὲ τὸν ὅποιον θέλω σᾶς περικλείσει καὶ γράμματα, εἰδοποίησον τὸν Ἀντώνιον περὶ τοῦ ἐδὼ κατευοδίου, σὲ ἀσπάζομαι.

Ο σὸς
ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ.

'Απὸ Σμύρνην τῇ 21 Μαΐου 1818.

Κύριε. Κατὰ τὸν ἀπερασμένον ταχυδρόμον δὲν σοὶ ἔγραφον, ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶχα λάθει ἀκόμη τὰ γράμματά σας, τώρα δὲ ἀποχρίνομαι καὶ εἰς τὰ τῶν δύω σας δροῦ (¹). ἐξ ὧν ἰχάρην πρῶτον μεγάλως καὶ χυρίως διὰ τὸ εύτυχες κατεύόδιον τοῦ ἀγαπητοῦ σου, μ' ὅλον δτι μεγάλως μ' ἐδυσαρέστησεν ἡ ἀσθένειά του, πλὴν τοῦτο ἵσως γίνει εἰς καλόν· εἶναι περιττὸν νὰ σᾶς ἔχτανθῶ, καθὼς ἦτον περιττὸν νὰ γράψητε τόσα, ἀφ' οὗ φίλος εἶδεν ὅλην τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ γράμμα μου τῶν 20 καὶ μάλιστα ἀνίσως ἤνοιξες καὶ τὸ πρὸς τὸν φίλον (²) σελλόμενον περιττὸν ὠσαύτως νὰ γράψητε καὶ τοῦ θείου σᾶς· (³) ἀπὸ τὰ γραφόμενά σας βλέπω, δτι καὶ σεῖς οἱ ἰδιοι δὲν ἡξεύρητε τί θέλετε, καὶ μάλιστα δ σκοπὸς τοῦ φίλου· (⁴) περὶ τοῦ ταξειδίου, ἐκ τοῦ δροίου

(¹) Δηλαδ. εἰς τὸν Ξάνθον καὶ Σχουφᾶν, ἐπειδὴ δὲν ἔγνωριζε τὸν Ἀναγνωστόποιλον ὡς Ἀρχηγὸν, ἀλλ' ὅτε ἤλθεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν Ξαθήν, δτι τῷ ἐφανερώθη ἐκεῖ τὸ μυστήριον τῆς Ἀρχῆς. (²) Κομιζόποιλον.
(3) Γαζῆ. (4) Σχουφᾶν.

κατὰ καλὴν τύχην ἐμποδισθη, εἶναι παντελῶς χωρὶς βάσιν· τί ἐπιθυμοῦσε νὰ κάμῃ προτοῦ νὰ ἔλθουν οἱ δύω φίλοι ἀπὸ μέσα, ἐξ ὃν ὁ ἑνας εἶναι πολλὰ ἀναγκαῖος; μὲ κακοφαίνεται διὰ τὸν καλὸν φίλον σου, δτι αἱ τόσαι ἐναντιότητες δὲν τὸν ἔκαμαν ἀκόμη νὰ σκέπτηται πλέον ἡσύχως, καὶ νὰ βλέπῃ καλλίτερα τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ διακρίνῃ μεταξὺ τόσων πραγμάτων, τὰ δποῖα παρουσιάζονται μὲ τὸ σχῆμα τῆς· ἀπὸ τὸ παράδειγμά του ἐσύρθης καὶ σὺ φίλε νὰ μοῦ εἰπῆς, τι θέλω κάμει εἰς διάστημα ἐνὸς γρόνου, καὶ ἵδοσες ἐλεύθερον τρέξιμον τῆς φαντασίας σου· εἴμι βέδαιος, δτι σοῦ ἀνέγνωσε τὰ γράμματα τοῦ Ἀντωνίου· αὐτὸς βλέπεις τί γράφει περὶ τοῦ Γεροντοτέρου, καὶ εἶναι ἡ καθ' αὐτὸ ἀλήθεια· δθεν χρειάζεται πολλὰ λεπτὴ πραγμάτευσις, διὰ νὰ μὴ προσκρούσῃ· γράψε τοῦ φίλου Ἀντωνίου, δτι ἐλαβα τὰ γράμματά του, καὶ δτι δὲ' δῆλα ἔχει δρθῶς, ἐκτὸς ἕνδε μεγάλου ἀσυγχωρήτου, δηλαδὴ τῆς καθιστικῆς ζωῆς του· πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐθνομάρδος ἐμβαίνω εἰς καράβι, τὸ δποῖον ἐτοιμάζεται, καὶ ἐργάζομενς αὐτοῦ τότε θέλω τοῦ γράψει κατὰ πλάτος. Μὲ κακοφαίνει μεγάλως, δτι σᾶς ἔγραψα νὰ μοῦ στείλητε τὰ γράμματα μου έδω, ἐπρεπε τώρα πρὸ πολλοῦ νὰ ἥμαι αὐτοῦ, πλὴν ἔστω, ἵσως καλλίτερα, ἀμποτε νὰ ἔλεω κατευσόσιον καὶ χωρὶς ἄργηταν· ἐλπίζω ἀλλο γράμμα νὰ μὴ μου γράψητε, καὶ θὰ κάμητε καλῶς· εἶναι περιττὸν νὰ γραφωμεν· καὶ ἐγὼ πλέον δὲν σᾶς γράψω μὲ τὴν ἐλπίδα, δτι θέλω σᾶς ἀπολαύσει ἐν τάχει.

δ σδς

ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ. (1).

'Αποπεριχτώσας δὲ καὶ ἐν Σμύρνῃ τὰς ἐργασίας του

(1) Ήδὲ 'Απομνημ. περὶ τῆς Φιλ. Ετερ. 6 τὸ Ξάγχου Σελ. 40—43.

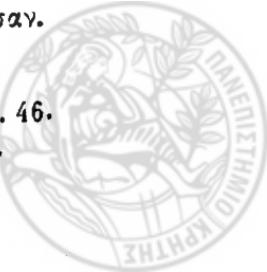
δ Τσαχάλωφ, ἀπῆλθε κατὰ πρόσκλησιν τῶν συνεταίρων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἦταν προέκειτο νὰ συσκεψθῶσι περὶ σπουδαίων πραγμάτων. "Οσον μείζονα ἐπέκτασιν ἔλαμβανεν ἡ Ἐταιρία, τοσοῦτον καὶ μεγαλειτέρους διέτρεχε κινδύνους. Εἰς μάλιστα τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς, δ Γαλάτης, κατέστη ἀνοικονόμητος. Ἀποπεμφθεὶς, ὡς εἰπομέν, ὑπὸ τῆς Ῥωσίας καὶ φυλώς δάγων ἐν Βλαχίᾳ, ἔφθασε τέλος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ήπειλει ἀναφανδόν νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ πάντα τοῖς Τσούρχοις.

Οἱ ἔτεροι λοιπὸν Ἀρχηγοὶ ἡ δοσὶ ἔξι αὐτῶν ἐδύναντο, ὥφειλον νὰ συνέλθωσιν ἐν αὐτῇ τῇ ἐστίᾳ τοῦ κινδύνου, ἵνα ἀσφαλίσωσιν ἐκ τῶν ἐνόντων τὴν Ἐταιρίαν καὶ οἰκονομήσωσι τὸν ἀνοικονόμητον Γαλάτην. Καὶ περὶ μὲν τῆς Ἐταιρίας ἀπεφάσισαν νὰ χωρισθῶσι, λαμβάνων ἔχαστος ἐπέραν διεύθυνσιν, διὰ τὰς ὑποθέσεις αὐτῆς· ἀλλὰ πρὸ τούτου συνεφώνησαν. «Οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς κινοῦντας εἰς τὸ ἔξης δὲρ ηθελει ἐνεργεῖ ἢ πράττει πρὸς ιδιαίτερον τέλος» Ἰδίως δὲ ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι τὸν μὲν Ξάνθον εἰς Πετρούπολιν, ἵνα ἀναθέσῃ τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν τῆς Ἐταιρίας εἰς τὸν Καποδίστριαν. Ἐνῷ δὲ ἐπέβαλλον ἀπαντες εἰς ἑαυτοὺς τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ φανερώσωσί τινι τὴν Ἀρχὴν «Γίνεται ἑξαίρεσις μόνον, εἶπον, ὡς πρὸς τὴν φαγέρωσιν τῆς κινητῆς Ἀρχῆς) τοῦ Ἐμπραγουηλ Ξάνθου, ὑπάγοντος εἰς ἐντάμωσιν τοῦ κόμητος Ἰωάννου, ἔχοντος τὴν ἀδειαν νὰ φανερώσῃ αὐτῷ μόνον τὴν ἀρχήν.» (1).

Τύπεγραψαν περὶ τούτου ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 22 Ιουνίου 1818 πρᾶξιν, ἣν καὶ ἡμεῖς ἐδημοσιεύσαμεν ἀλλοτε κατὰ γράμμα (2) καὶ διελύθησαν.

(1) Ήδὲ ἀπόμν. περὶ Φιλ. Ἐτ. διὰ Ξάνθου σελ. 46.

(2) Ήδὲ Βίων Ηρακλήγλων Τομ. α. Σελ. 361.

Τὴν πρᾶξιν ταύτην «ὑπέγραψαν λέγει δὲ Ξάνθος, εἰς
οὐμὲν τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲ Ἀθ. Τσαχάλωφ, δὲ Ἐμμ.
·Ξάνθος, δὲ Παναγιώτης· Ἀναγνωστόπουλος, καὶ δὲ
·Παναγιώτης Σέκερης· εἰς δὲ τὸ Πήλιον δρος, δὲ Ἀνθι-
·μος Γαζῆς· εἰς δὲ τὴν Μόσχαν, δὲ Νικόλαος Πατσιμά-
·δης καὶ δὲ Ἀντώνιος Κομιζόπουλος· καὶ εἰς Βουκου-
·ρέστιον, δὲ Γεώργιος Λεβέντης.» (1)

Τὸν δὲ ἀνοικονόμητον Γαλάτην ἀπεφάσισαν νὰ φο-
νεύσωσι· καὶ τὴν σπουδαιοτέραν ἵσως καὶ δυσχερεστέ-
ραν πασῶν τῶν λοιπῶν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύ-
της ἀνέθηκαν τῷ Τσαχάλωφ. Ήαραλιθών λοιπὸν οὗτος
τὸ θῦμα αὐτοῦ ἀπῆλθεν. Ἀλλὰ τίποτε, λέγει δὲ Φιλή-
·μων, δὲν ἐφαίνετο ἱκανὸν νὰ πείσῃ τὸν μακρυσμὸν(τοῦ
·Γαλάτου) ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μέχρις οὗ γράμ-
·ματά τινα τῶν Πελοπονησίων, παρουσιασθέντα μεθοδι-
·νῶς καὶ πρὸς τοῦτον, καθὼς καὶ μύριαι ἄλλαι ὑποσχέ-
·σεις τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἑταιρίας, ἐμψυχόνουσι τους
·πλεονεκτικοὺς σκοπούς του. Τοιουτοτρόπως πείθεται
νοῦτος νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Τσαχάλωφ εἰς τὴν Πελο-
·πόννησον καὶ Μάνην διὰ νὰ συνεργήσῃ περὶ τῶν μέ-
·σων τοῦ μέλλοντος πολέμου, καὶ ἀναχωρεῖ τὸν 7βριον
·τοῦ 1818, συνοδευόμενος καὶ ἀπὸ τὸν Δημητρόπουλον
·μὲ πλοίαρχόν τινα Ηετσιώτην, ὁ Σέκερης συνιστᾶ εἰς
·τὰς Ηέτσας πρὸς φίλους του τινὰς τὸν Τσαχάλωφ.» (2)

Περίεργον εἶναι διὰ οὗτος ἀνεχώρησε μὲν ἐκ Κων-
·σταντινουπόλεως κατὰ τὴν μνημονεύθεταν ἐποχὴν, ἔξετέ-
·λεσε δὲ τὴν ἐντολὴν του ἀντικρὺ τῶν Σπετσῶγέν· Ερριόνη
κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1819 τούτεστι μετὰ παρέλευσιν
δεκατεσσάρων ὅλων μηνῶν. Κύριος οὖδε πόσων ἀπεπει-

(1) Ἰδὲ Ἀπομν. Φιλ. Ἐταρ. ὑπὸ Ξάνθου Σελ. 34.

(2) Ἰδὲ Τετ. Δοκίμιον τῆς Φιλ. Τετραράξ θὰ Φιλήμονος. Σελ. 228.

ράθη κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο μεταίως ὁ ἐνάρετος Τσακάλωφ, ἵνα ἀποφύγῃ τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Γαλάτου. Τὰ δὲ περὶ τούτου προτιμῶμεν νὰ μετατέρωμεν ἀπὸ τοῦ Φιλήμονος.

«Ο Τσακάλωφ φθίζας εἰς Πέτσας, λέγει οὗτος, ἐπροσπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Γαλάτην, διὰ νὰ διευθυνθῶσιν εἰς τὴν Μάνην αὐτὸς ὅμως ἐπέμενεν εἰς τὴν ἐκ τῆς Τριπολιτσᾶς διέλευσίν του, λέγων, διὰ ἐπεθύμει νὰ ἐνταρώσῃ ἔνα φίλον του Ἰατρὸν Ἐπτανήσιον. Πρὸς ταῖς ἄλλαις καὶ ἡ περίστασις αὐτὴ ἐπεσφράγισε τοὺς δόποίους εἶχεν οὗτος κακοὺς σκοπούς. Ο Τσακάλωφ συμμορφώνεται εἰς τὴν πρότασίν του· τὸ πείθει δὲ νὰ περιηγηθῶσι πρῶτον μνημεῖά τινα τῆς ἀρχαιότητος εἰς τὴν καταντικὴν Ἐρμιόνην, ὅπου μετέβησαν. Αὐτὸς καὶ δι Γαλάτης, βηματίζοντες εἰς παραληλόγραμμον ἔφθασαν εἰς ἓν κοίλωμα, ὅπου ὁ Δημητρόπουλος εἰδοποιεῖ διὰ νεύματος τὸν πρῶτον, διὰ εἶναι ἡ ὥρα. Ο Τσακάλωφ ἐντεῦθεν δὲν προοδεύει, ὑποχρινόμενος, διὰ παρατηρεῖ τι. Ο Δημητρόπουλος λαμβάνει τὴν θέσιν του καὶ πυροβολεῖ τὸν Γαλάτην. Αὐτὸς καὶ πληγωμένος ἀποσύρει τὸ ξίφος, καὶ ὅρμῃ κατὰ μέτωπον πρὸς τὸν φονέα του, ὃς τις τὸν πυροβολεῖ ἐκ δευτέρου εἰς τὸ στήθος καὶ τὸν θανατώνει. Τοιούτον ἐστάθη τὸ τέλος τοῦ διαβοήτου Γαλάτου κατὰ τὸν Θεριον τοῦ 1819.

• Μετὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην δι Τσακάλωφ καὶ δι Δημητρόπουλος κατέφυγον ἀμέσως διὰ τῶν Πετσῶν εἰς τὴν Μάνην. Ἡ τουρκικὴ Ἐξουσία ἔλαβε τοῦτο ὡς αἰτίαν τοῦ νὰ ὑποβάλῃ εἰς πρόστιμον τὴν Πελοπόννησον. Μετ' ὅλεγον ἐζήτησεν ἐπιμόνως ἀπὸ τὸν Μαυρομιχάλην τοὺς ἐνεργοὺς τῆς δολοφονίας· ἀλλ' οὗτος ἤρνήθη τὴν εἰς τὰς ἐπαρχίας του διαμονὴν τοιούτων ἀνθρώπων. Ο Τσακάλωφ τελευταῖον ἐβιάσθη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Πί-

··ν τῆς Ἰταλίας, ὅπου διέμεινε σχεδόν μέχρι τῆς βήσεως τοῦ Πολέμου»⁽¹⁾). Πρὸ τούτου ὅμως, φαίνεται, ὅτι ο Τσακάλωφ περιηγήθη καὶ ἀλλὰ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος μέρη· ἐξ Ὅδρας τούλαχιστον καὶ ἐκ Καλαμῶν ἐξέδωκε, χάριν βεβαίως τῶν ἔξόδων του, συναλλαγματικὰς εἰς βάρος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ταμία τῆς Ἐταιρίας Παναγιώτου Σέκερη. Τὰς συναλλαγματικὰς ταύτας, σωζόμενας ἐν πρωτούπω, δημοσιεύσομεν ἐν τῷ βίῳ τούτου.

Απαλλάξας λοιπὸν οὗτω τὴν Ἐταιρίαν ἀπὸ τοῦ ἐπικινδύνου τούτου ἀνθρώπου ὁ Τσακάλωφ καὶ ἀπαλλαγεῖς καὶ οὗτος ἐκ τῶν ἑνεκα τούτου καταδιώξεων τῶν Τούρκων, μόλις ἐν ἀσφαλείᾳ γενόμενος, ἐπελήφθη ἐν Πίση ἑτέρων οὐχ ἡττον σπουδαίων ὑπηρεσιῶν, εἰργάζετο δηλαδὴ ἐκεῖ μετὰ τοῦ Ἰγνατίου, Καρατζᾶ, καὶ Μαυροκορδάτου, πρὸς ἔξευμένισιν τῆς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ τῆς ἐκρηκτομένης Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ πρὸς παρασκευὴν ταύτης. Ήόσον μὲν ἀναγκαίᾳ ἦτο τότε καὶ ἡ ἐργασία αὕτη θὰ ἴσωμεν ἔντε τῷ βίῳ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἰγνατίου καὶ Πορφυρίου (ἄν ἐπιζήσωμεν καὶ προσθῶμεν εἰς δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ ἀνὰ χεῖρας συγγράμματος εἰς τὸν πρῶτον τόμον ἔχομεν ἀπὸ τοῦδε ἔτοιμον νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ τοὺς βίους τῶν ἔξοχων τούτων Κληρικῶν). Πόσον δὲ συνετῶς ἐπολιτεύετο τότε ἐν Πίσῃ ὁ Τσακάλωφ, ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐξῆς ὑστερογράφου τοῦ Μαυροκορδάτου. «Ἐνεχείρησα, λέγει οὗτος, εἰς τὸν πρίγκιπα Καρατζᾶν ἐν γράμμα τοῦ Ἀθανασίου Τζακάλωφ, τὸ ὅποιον ἐπίσης περιέχει πολλὰ περίεργα καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Τσακάλωφ δὲν ψεύδεται»⁽²⁾.

(1) Ἰδὲ Δοκίμ. Ἰστορ. Φιλ. Ἐταιρ. δπὸ Φιλήμονος Σελ. 228-231.

(2) Ἰδὲ Ιστ. Δσκ. Ἐλ. ἐπαναστ. Φιλήμονος Τόμ. 3'. Σελ. 515.

Μόλις μὲν ἤκουσε τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν ταῖς ἡγεμονίαις δὲ Τσακάλωφ ἐσπευσε ν' ἀπέλθη, «ἀλλ' ἀσθενήσας καθ' ὅδὸν, ἐμποδίσθη εἰς Βιέννην πλέγει δὲ Ξάνθος⁽¹⁾. Μόλις δὲ ἀναρρώσας, ἀπῆλθε πρὸς ἔκτελεσιν τοῦ καθήκοντος καὶ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ὑπουργὸς ἢ μέλος τοῦ συστηθέντος τότε γενικοῦ βουλευτηρίου· «ἀλλὰ συνάμα, λέγει δὲ Φιλήμων, διωρίσθη καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Ἱεροῦ λόχου δὲ ΑΘ. Τσακάλωφ καὶ πρὸς αὐτὸν ὥφειλον παρουσιάζεσθαι καὶ ὁρκοδοτεῖσθαι ἀπαντες οἱ κατατασσόμενοι»⁽²⁾.

Καὶ πόσα μὲν ὑπέστη ὁ Τσακάλωφ ἐν τῇ ἀτυχεῖ ἐκείνῃ ἐπιχειρήσει κατὰ δυστυχίαν ἀγνοοῦμεν, διότι «ό τσακάλωφ ἦτο, κατὰ Φιλήμονα, ἀνὴρ λίαν ἐχέμυθος, σκεπτικὸς πάντοτε, καὶ πᾶσαν ἐπίδειξιν ἀποφεύγων»⁽³⁾. Εἰς τὸν Τσακάλωφ ἀποδίδουσί τινες καὶ τὴν σύνταξιν τῆς ἡμερησίας ἐκείνης διαταγῆς, καθ' ἣν δὲ Ὑψηλάντης κατηράσθη τοὺς δειλοὺς καὶ προδότας⁽⁴⁾.

Ἐκραγείσης δὲ βραδύτερον καὶ ἐν Ἑλλάδι τῆς ἐπαναστάσεως, «ό Ξάνθος κατέβη, λέγει οὗτος, μετὰ τῶν Τσακάλωφ εἰς τὴν Ηελοπόννησον, ἀπελθὼν εἰς Τριπολιτῶν καὶ κατώκησ παρὰ τῷ Δημητρίῳ Ὑψηλάντη». •

Ἐν Ἑλλάδι ὁ Τσακάλωφ οὐδεμίαν οὐδέποτε ἔσχεν ἀξίωσιν, ἀλλ' ἤρχεσθη νὰ ὑπηρετήσῃ μόνον τὴν πατρίδα ως ἀπλοῦς πολίτης καὶ ἔξετέλει πανταχοῦ τὸ καθῆκον. Μίαν δὲ μόνον εὔρομεν ὅτι ἀνέθηκεν αὐτῷ ἡ κυβέρνησις ἐπίσημον ἐντολὴν τὴν ἔξιδη. • Ἐπειδεγγώσθη προβούλευσμα τοῦ ἔκτελεστικοῦ ὑπ' ἄριθμ. 2812, προβαλόντος εἰς σύντασιν πενταμελῆ ἐπιτροπὴν κριτῶν, συγκειμένην παρὰ

(1) Ἰδὲ Ἀπομνημονεύματα Φιλ. Επ. Σ. 22.

(2) Ἰδὲ Δοx. Ιστ. Φιλ. Επ. δὲ Φιλάμ. Τομ. 6' Σελ. 122.

(3) Ἰδὲ Αὐτόθι Τομ. 8'. Προλεγόμενα Σελ. ια'

(4) Ἰδὲ Αὐτόθι Τομ. 6 Σελ. 184.

·τῶν Γαβριὴλ Ἀμανίτου, Στάμου Δασκαλοπούλου, Στα-
·ματίου Ψωμᾶ, Ἀθανασίου Τσαχάλωφ καὶ Κωνσταν-
·τίνου Ζώτου, ἐπιτρέποντες ἀδειαν νὰ χρίνῃ καὶ ἀποφα-
·σίζῃ δι' οἰασδηποτοῦ διαφορὰς, καὶ ἔμεινεν εἰς ἄλλην
·ν σκέψιν. ¹ (·).

Ἐλθόντος τοῦ Κυθερνήου ὁ Τσαχάλωφ διωρίσθη
·ὑπάλληλος τοῦ Γενικοῦ φροντιστηρίου, ιδίως δὲ ἀνα-
·τέθη εἰς αὐτὸν τὸ τοῦ τμῆματος τοῦ στρατοῦ λογι-
·στικὸν, διπερ ἥτο τότε τὸ δυσχερέστερον. Ὁ Τσαχά-
·λωφ διεξήγαγε μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν τιμιό-
·τητος καὶ ἐμβριθείας τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην διαλυθέντας
·τος βραδύτερον τοῦ φροντιστηρίου καὶ σχηματισθέντων
·τῶν ὑπουργείων, ὁ Τσαχάλωφ ἔξετέλεσε τὰ αὐτὰ δυσ-
·χερῇ καθήκοντα ἐν τῷ τῶν στράτιωτικῶν ὑπουργείω.
Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν εὑρίσκομεν αὐτὸν ὑπο-
·γραφόμενον ὡς πληρεξούσιον τῇ; ἐν Ἀργει Ἐθνικῆς
·Συνελεύσεως ⁽²⁾. Ήερὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην αὐτὸς οὗτος
·ὁ Τσαχάλωφ διηγεῖτο, διτὶ ἀπῆλθεν ἀγνώριστος καὶ εἰς
·τὴν Ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα, τὰ Ἰωάννινα· ἀλλ' οἴαν
·φρικώδη διαφορὰν εὗρεν αὐτόσε αὖν τῷ δοντὶ ἀπῆλθεν, ὡς-
·περ ἐπληροφόρησαν ἡμᾶς. "Οτε μὲν ἐγκατέλιπε τὴν
·πατρίδα του ὁ Τσαχάλωφ, αὕτη ἦκμαζεν εἰς μέγαν τινὰ
·βιθμόν· εἶγε πρὸς τοὺς ἀλλοις δύο μεγαλοπρεπῆ σχο-
·λεῖα τὸ τοῦ Καπλάνη καὶ τὸ τῶν Ζωσιμάδων, δύο πλου-
·σίας ἐν αὐτοῖς βιβλιοθήκας· τὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐντε-
·λεστέραν ἵσως συλλογὴν ἐργαλείων τῆς φυσικῆς πει-
·ραματικῆς· καλῶς διατηρούμενον νοσοκομεῖον καὶ γε-
·ροντοκομεῖον καὶ πολλὰς λαμπρὰς ἐκκλησίας· "Οτε ἐ-
·πανῆλθε τὰ πάντα σχεδὸν ἦσαν ἕρημα· τινὰ μὲν τούτων

(1) Ἰδὲ Ἀρχεῖα τόμ. 6'. Σελ. 114.

(2) Ιδὲ Μάρμουρα τ. id. Σ. 26.

κατεστράφησαν, ώς γνωστὸν, ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πυρκαϊᾶς· τινὰ δὲ, ἐκ τοῦ ρανδαλισμοῦ, δυνέξικουν ἐν τῇ πόλει ταύτη σῖ τε στρατοὶ τοῦ ἐπαναστάτου τούτου τυράννου καὶ σὶ πολεμοῦντες αὐτοὺς βασιλικοί. Ἀν δὲ αἱ πληροφορίαι ἡμῶν ἔναι, ώς πιστεύομεν, ἀληθεῖς, οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐπήνεγκον εἰς τὴν πόλιν πλειστέραν ἐρήμωσιν. Μόλις συνῆλθον οἱ Ἰωαννῖται καὶ ἤρξαντο νὰ οἰκοδομῶσι τὴν ἀγορὰν, καὶ ίδοὺ ἀκριβῶς τῷ 1829, τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ, καθ' ἣν ἐπεσκέπτετο ἀγνώριστος τὰ Ἰωάννινα ὁ Τσακάλωφ, ἐνσκήπτει ἑτέρα καταστροφὴ καὶ πυρκαϊά, ἢ τῶν Ἀλβανῶν, οὓς δὲ μὲν Κιουταχῆς ἐν Βετωλίοις ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἐμὴν Πασσᾶς ἐν Ἰωαννίνοις, ἀντὶ νὰ ἡσυχάσωσι, πληρώνοντες τὰ καθυστερούμενα, ἐπυροβόλησαν ἐξ ἀπάτης ώς ἄγρια θηρία ἀπεθηριώθησαν, τῷ δοντὶ καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ὥθησαν, ἵνα ἐπιφέρωσι τὸν τελευταῖον κτύπον, οὐχὶ τὸν τῆς γάριτος, ἀλλὰ τὸν τῆς ἐρήμωσεως καὶ καταστροφῆς τῶν δυστήνων ἔκείνων χωρῶν.

Ἐν Ἰωαννίνοις εὗρε τότε ὁ Τσακάλωφ ἐν μόνον πεντηρόδην σχολείον ἐντὸς δθωμανικῆς οἰκίας, ἔνθα οἱ μαθηταὶ ἐδιδάσκοντο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν ὑπαίθρῳ, διότι οἱ ἄγριοι Ἀλβανοὶ κατέλαβόν ποτε καὶ αὐτὴν τὴν ἐν δθωμανικῇ οἰκίᾳ σχολὴν, ἀλλ' ἂς στρέψωμεν τὰ δύματα ἀπὸ τοῦ ἀξιοδακρύτου ἔκείνου θεάματος.

Εὔθυς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυθερύντος ὁ Τσακάλωφ ἐγκατέλιπε διὰ παντὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐπανῆλθεν εἰς Ρωσσίαν, ἐγκατέστη ἐν Μίσχᾳ καὶ βραδύτερον ηλθε καὶ εἰς γάμον, ἐξ οὐ ἔσχε καὶ τρεῖς υἱούς. Βιώσας δὲ ἔκει ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ ἐτελεύτησε τῷ 1851. Λίγαν ἀμφιβολού εἶναι ἀν ἐνθυμήθη ποτὲ τὸν Τσακάλωφ ἐλληνικὴ τις Κυθέρνατος, καὶ ἔτι ἀμφιβολότερον ἀν ἀντήμειψεν αὐτὸν ἡμίκωδες τούλαγιστον ἀλλ' ὅσον ἀμφιβολον

είναι τοῦτο, τόσον βέβαιον είναι δις ὁ Τσακάλωφ οὐδέ ποτε ἐλησμόνησε τὴν πατρίδα. Πανταχοῦ καὶ πάντοτε ηὔχετο μὲν τὴν εὐδώσιν, τὸν ἐντελῆ καταρτισμὸν καὶ τὴν εὐημερίαν αὐτῆς, ἀλλὰ κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἐξ Ἑλλάδος ἀποδημίας του ἔτη διετήρει φαίνεται καὶ τινας φόβους καὶ δισταγμοὺς περὶ ἐκπληρώσεως τῶν εὐχῶν του. Τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Εάνθον.

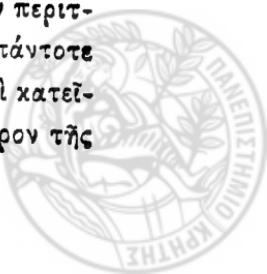
Τῇ 8 Αὐγούστου 18^ο εν' Οδησσῷ

Ἄγαπητέ μου φίλε.

Ἄναμφιβόλως θὰ ἔσαι περίεργος νὰ μάθῃς τὰ κατ' ἐμὲ, σοὶ λέγω εἰς ὅλιγα λόγια, διτι τὸ Πάσχα ἀνεχώρησα ἀπὸ τὸ Ναυπλίον διὰ Πόλιν, καὶ ἀπὸ ἔκει ἐδῶ. Πῶς ἀνεχώρησυ καὶ διὰ ποῦ, καὶ δὲ ἵδιος τὸ ἀγνοῶ. Ἐφυγα χωρὶς νὰ ἐξεύρω ποῦ ὑπάγω. Μίαν φορὰν ἀπὸ Τριέστης σοὶ ἔγραφα εἰς Ἀγκῶνα καποιας παραβλέψεις μου περὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος· δι' ὅλιγον καιρὸν ἐνόμισα, διτι τότε εἶχα ἀπατηθῆ, ἀλλ' ὅχι ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή· γράψε μου ἀπ' εὐθείας ἐδῶ εἰς ὄνομά μου.

δ ἀδελφός σου
ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ.

Παρ' ἀνδρὸς δὲ ἀξιοπίστου, ἐπὶ πολὺ συνυπηρετήσαντος ἐν Ἑλλάδι καὶ συνοικήσαντος μάλιστα μετὰ τοῦ Τσακάλωφ ἐν τῇ Αἰγίνῃ καὶ ἐν Ναυπλίῳ, ἐμάθομεν διτι οὕτος ἡτον δυνητούνεστερος, δ δραστηριώτερος, δ ἐμβριθέστερος ἀπάντων τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλεκῆς Ἐταιρίας. Οὐδέποτε, μᾶς εἶπεν, ἥκουσεν, οὔτε λέξιν περιττὴν, προφερθεῖσαν ἀσκόπως ὑπὸ τοῦ Τσακάλωφ· πάντοτε δὲ συνεζήτει μετὰ πλείστης ὅσης λογικότητος καὶ κατείχεν εἰς τὸν ὄψιστον βαθμὸν τὸ ἀνεκτίμητον δῶρον τῆς

πειθοῦς. Ἡτον ἀδύνατον, μᾶς προσέθηκε, νὰ μὴ σᾶς ἔ-
πειθεῖν ὁ Τσαχάλωφ εἰς τὰ ώριμως ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ
πρότερον μελετηθέντα καὶ ὑποστηριζόμενα ὡς δρθά. Τοι-
ούτου δὲ ὅντος ἐνδεικτῶν τῶν ἀρχηγῶν, τῶν πρωτουργῶν μά-
λιστα τῆς Φ. Ἐταιρίας, οὐδὲν παράδοξον ἀν εὔδοκίμη-
σεν αὗτη περὶ λαῷ μεγαλοπράγμονι, φιλοτίμῳ καὶ αἰω-
νίῳ δυνειροπολοῦντι τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας του.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΞΑΝΘΟΣ.

‘Η νῆσος Πάτμος, ἡ πατρὶς τοῦ Ξάνθου, ἡ δικαίως σεμνυνομένη ἄλλοτε ἐπὶ τε τῇ ἀρχαιότητι καὶ τῇ ἀρίστῃ καταστάσει Ἑλληνικῆς σχολῆς, ἵερᾶς Μονῆς, καὶ πλουσίας βιβλιοθήκης, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ παράξῃ καὶ ἀνδρας, ἔνθερμον ἔχοντας ζῆλον πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας. Καὶ ἡμὲν σχολὴ τῆς νήσου ἦτο μία τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς νέας ‘Ἐλλάδος’ ἐν ἐκείνῃ ἐξεπαιδεύθησαν καὶ Πατριάρχαι, διαπρέψαντες, καὶ ἀρχιερεῖς κοσμήσαντες τὸν δρῦδοξον Κλῆρον διὰ τῶν ἀρετῶν των, καὶ προεστοί, ἀποτελεσματικὴν προστασίαν παρασχόντες εἰς τε τὰ γράμματα καὶ εἰς τοὺς παντοειδῶς καταπιεζόμενους τότε δόμογενεῖς των· ἐν ἐκείνῃ ἐμαθήτευσαν πρὸς τούτοις ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ δὴ καὶ δ Βάμβας, ὥσπερ καὶ ἄλλοτε εἴπομεν τοῦτο (!).

Ἡ σχολὴ αὕτη οἰκοδομηθεῖσα ἐπὶ τοῦ σπηλαίου, ἐνθα δ Θεολόγος ἔγραψε τὸ Εὐχαγγέλιον, μικρὰ οὖσα κατ’ ἀρχὰς, κατέστη ἐπειτα τοσοῦτον περίφημος, ἵωστε λέγεται, διὶ ἡριόθμει περὶ τοὺς δικτακοσίους μαθητάς. Λυπηρὸν δῆμως εἶναι, δτὶ σήμερον μόνον τὰ τείχη αὐτῆς σώζονται, ἰστάμενα, ὥσπερ σκελετὸς μεγαλοπρεποῦς ἵπ-

(1) Ιδὲ Βάμβα Ναζάρη. Τομ. 2 Σ. 290.

που, πρὸ πολλοῦ τὸ ζῆν ἐκμετρήσαντος· ἐν τοιαύτῃ τινὶ καταστάσει εἶδομεν παρὰ τὸ Βατοπαιίδιον καὶ τὰ τείχη τῆς ἄλλοτε περιωνύμου Ἀθωνιάδος σχολῆς. Ἀμφότεραι δὲ αὗται ὅσον λαμπραὶ ὑπῆρξαν ἄλλοτε, τοσοῦτον τελείως κατεστράφησαν ἥδη. Καὶ τινὰ μὲν τῶν αἰτίων τῆς παρακμῆς τῆς Ἀθωνιάδος ἀφηγήθημεν ἐν τῷ βίῳ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως (¹). Ἡ δὲ σχολὴ τῆς Πάτμου παρήκμασε καὶ κατεστράφη, διότι οἱ πόροι αὐτῆς προήρχοντο ἐκ κληροδοτημάτων, δανεισθέντων εἰς συντεχνίας (ἰσνάφια) τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καταστραφέντων τῶν ἴσναφίων, ἔξελιπον καὶ οἱ τῆς σχολῆς πόροι. Ἐν δυσνομούμενοις Κράτεσι καὶ τὰ ἐδραιότερα καὶ ἴσχυρότερα τῶν ἰδρυμάτων καταστρέφονται· τινὰ μὲν, δι’ ἀπαιδευσίαν τῶν λαῶν, τινὰ δὲ, διὰ κακοβουλίαν τῶν Κυβερνήσεων. Τὰ ἴσναφία ἦσαν ἄλλοτε ἐν τῇ Τουρκίᾳ δι φυσικώτερος καὶ ἴσχυρότερος συνεταιρισμὸς πρὸς πραγωγὴν τῶν ἐπαγγελμάτων· ὅσῳ μᾶλλον προήγοντο ταῦτα, τόσῳ πλείονα ἐκαρποῦτο καὶ ἡ Κυβέρνησις. Ἐφαυλισθείσης ταύτης πρὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἀπεκτηνώθησαν καὶ οἱ μετερχόμενοι τὰ ἐπαγγέλματα· ἐπιτώχυνον διά τε τὴν ἵδιαν ἑαυτῶν ἀμάθειαν καὶ διὰ τὰς παντοιεῖδες κακώσεις· ἐχρεωκόπησαν καὶ ἐπήνεγχον τὴν καταστροφὴν πολλῶν λυσιτελῶν ἰδρυμάτων, διατηρουμένων ἐκ δανείων ἡ χρεωγράφων τῶν ἴσναφίων.

Ἡ δὲ Μονὴ τῆς Πάτμου τιμᾶται ἐπ’ δινόματι Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον ἄλλα τε πολλὰ κειμήλια καὶ δὴ καὶ ἀρχαῖα χειρόγραφα, ἐξ ὧν πιθανὸν νὰ ἐσώζοντο καὶ τινὰ ἀνέκδοτα. Ἡ δὲ ἐν αὐτῇ βιβλιοθήκη λέγεται δι τὸν ἡ πλουσιωτέρα τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ναὶ μὲν καταστροφὰς μεγάλας, οἵας ὑπέστησαν ἐπει-

(1) Ἡδὲ Βίων Πορει. Τομ. 6. Σελ. 10—21.

τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος ἄλλαι χῶραι, δὲν ὑπέστη ἡ Πάτμος, διῃδήθεν ὅμως καὶ αὐτῇ διὰ πολλῶν περιπετειῶν. Μετ' ἄλγους δ' ἡκούσαμεν παρὰ τοῦ Πατμίου συνταγματάρχου Γεωργίου Καλοῦ, ὃτι ὑπῆρξεν ἐποχὴ, καθ' ἣν καὶ φοῦρνον ἔκαυσαν οἱ ἀπαίδευτοι μοναχοὶ διὰ σκωληκοβρώτων συγγραμμάτων τῆς πλουσίας ταύτης βιβλιοθήκης, εἰς ἣν ἤντλησαν τὴν σοφίαν τῶν οἱ μνημονεύσμενοι ὑπὸ τοῦ Βάμβα Δανιὴλ καὶ Μισαήλ. Κύριος εἶδε πόσοι πολύτιμοι φιλολογικοὶ θηταυροὶ ἀπωλέσθησαν τότε σὺν τοῖς καεῖσι σκωληκοβρώτοις. Εὔτυχῶς διαμένει ἡδη ἐν Πάτμῳ εὑπαίδευτος ἀνὴρ, ὁ Σακελίων, φροντίζων νὰ περισώσῃ τὰ λείψανα τῆς βιβλιοθήκης ταύτης, δημοσιεύων μάλιστα διὰ τῆς Πανδώρας καὶ κατάλογον τῶν σωζομένων βιβλίων. Εἴθε τὸ ἔργον τοῦ Σακελίονος νὰ διεγείρῃ τὴν φιλοτιμίαν τῶν εὐπορούντων Πατμίων πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς σχολῆς ἐπὶ ἑδραιστέρων βάσεων. Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωσιν οὗτοι ὅτι ἐγεννήθη καὶ ἦκμασεν ἐν Πάτμῳ τῷ 1670 Δανιὴλ ὁ Καστρίτσιος, δεινότερος κατὰ τὸν καθηγητὴν Όλέαρον σοφώτατος Doctissimus, ὡς γινώσκων πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τὴν τουρκικὴν, τὴν ἴταλικὴν, τὴν ἰσπανικὴν καὶ τὴν λατινεκὴν γλῶσσαν (¹). Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶσιν ἐπίσης οἱ Πάτμιοι ὅτι ἡ σχολή των ἀλλοτε ἦκμαζεν εἰς τοσοῦτον, ὥστε ἐξ αὐτῆς, καθ' ἀ ἐβεβαίωσεν ἡμᾶς ὁ συνταγματάρχης Καλός, καὶ αὐτὸ τὸ ἐν Πίσσῃ Πανεπιστήμειον προσεκάλεσεν ὡς καθηγητὴν τὸν ἐν Πάτμῳ διδάσκοντα πρότερον Παίσιον Καραπατᾶν, ναυαγήσαντα δυστυχῶς καὶ καταποντισθέντα ἐν τῷ Αιγαίῳ πελάγει πρὸ τῆς ἀφέξεώς του εἰς τὸ μετὰ τιμῶν πρόσκαλέσαν αὐτὸν Πανεπιστήμειον. Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωσιν δμοίως οἱ Πάτ-

(1) Ίδε Νεοελληνικῆς Φιλολογ. ὅπλ Σάθα Σ. 373.

μιοις δτι μόνον ἐν τῇ σχολῇ των ἐμορφώθη καὶ δ μνη-
μονευόμενος ὑπὸ τοῦ Βάμβα Δανιὴλ, δστις ἀπὸ οὗδα
κεραμέως ἐγένετο καθηγητής περιώνυμος, συγγράψας
μάλιστα καὶ γραμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, χρη-
σιμεύσασαν τὰ μέγιστα εἰς τοὺς διδασκομένους τότε.
Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶσιν ὡσαύτως οἱ Πάτμιοι δτι ἐν
τῇ πατρίδι των ἐγεννήθη καὶ δ Πατριάρχης Ἀλεξαν-
δρείας Θεόφιλος, δν δ Ὑψηλάντης ἔξωμοιάζε πρὸ τοῦ
Ἑλλ. ἀγῶνος πρὸς τὸν Μέγαν Βασιλείου καὶ Χρυσόστο-
μον (¹) καὶ δστις ἐδικαίωσε πληρέστατα τὴν ἔξομοιώ-
σιν ταύτην, ἐγκαταλείψας Πατριαρχικὸν θρόνον, ἐλθών
εἰς Ψαρᾶ καὶ ἀγωνισθεὶς τὸν ὑπέρ πάντα ἐνδοξότερον
ἀγῶνα τῆς Ἑλληνικῆς ἔθνεγερσίας (²). Δὲν πρέπει νὰ λησμο-
νήσωσιν, ἐπαναλαμβάνομεν, οἱ Πάτμιοι, δτι ἐν τῇ νήσῳ των
ἐγεννήθη καὶ ἐν τῇ σχολῇ των ἐμορφώθη τὸ πρῶτον καὶ
δ παρ' ἡμῖν μνημονευθεὶς ἐνταῦθα συνταγματάρχης Γ.
Καλδς, δστις, μόλις ἐχραγέντος τοῦ ἀγῶνος, ὑπηρέ-
τησε σπουδαίως τὴν πατρίδα ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρα-
τάρχου Δ. Ὑψηλάντου· καὶ συνηγωνίσθη εὐδοχίμως μετ'
αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1826· τότε δὲ κατελέγη ὡς ἔθελον-
τῆς εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν καὶ συνετέλεσε μεγάλως
εἰς τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ· προβιβαζόμενος δὲ κατ' ἀξίαν
ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ, δν κατέχει καὶ τιμῇ ἥδη διά τε
τῆς στρατιωτικῆς του ἴκανότητος καὶ διὰ τῆς περινοίας.
Ἐπὶ τέλους δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωσιν οἱ Πάτμιοι δτι
ἐν τῇ νήσῳ των ἐγεννήθη καὶ ἐν τῇ περιώνυμῳ σχολῇ
των ἐμορφώθη καὶ δ πρώην Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας
Ἱερόθεος, δ ἀδελφὸς τοῦ παρ' ἡμῖν γνωστοῦ Παγκώστα,
καὶ δτι δ ἄωρος καὶ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Πατριάρχου

(¹) Ἰδὲ Δοκ. ίστ. Ἑλλ. ἐπαν. δπὸ Φιλ. Τόμ. ፲. Σ. 371.

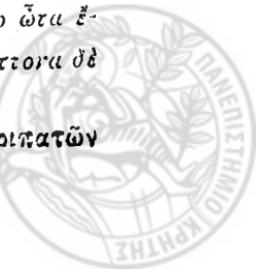
(²) Ἰδὲ Ὑπόμν. τῆς νήσου Ψαρῶν ὑπὸ Νικοδήμου Τομ. ፲. Σ.

τούτου ἐπέφερεν εἰς τὸν Ἀλεξανδρινὸν θρόνον τοσαῦτα δεινὰ, ὡς ε σμικροῦ ἐδέσθησεν νὰ προκύψῃ ἐκ τούτων καὶ σχίσμα.

Τοιούτους δὲ καὶ τοσούτους περιφανεῖς ἄνδρας ἀναδειξάστης τῆς Πάτμου ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν κατεδιώκοντο τὰ γράμματα, δικαιούμεθα νὰ ἐλπίσωμεν δτι ἥδη, δτε ταῦτα προστατεύονται καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, οἱ Πάτμιοι θὲ φιλοτιμηθῶσιν ν' ἀναδείξωσι τὴν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν οὐρανὴν, ἀν οὐχὶ ὑπερτέραν τῆς πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τούλαχιστον ὅμως ἐφάμιλλον ἔκείνης, ἵνα μὴ ἀκούωσιν ὑπό τε τῶν ζώντων καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων τὸ «ἀργώσης ἀπάσης τῆς Ἀρατολῆς πρὸς τὴν διὰ τῶν τέκνων αὐτῆς ἀραγέρρησιν, μόρον οἱ Πάτμιοι ὀπισθοδρόμησαν» ρένον οἱ ἐν τῇ πλουσίᾳ Μονῇ τῆς Πάτμου μοναχοὶ δὲν συναίσθανται τὸν προορισμόν των, καὶ μόνον τὰ εὔπορα αὐτῆς τέκνα ἀκούωσιν ἀπαθῶς τῆς φωνῆς τῆς πατρίδος των, τρανῶς ἥδη παρῳδούσας τὸ «ἴδοὺ ή Ἀνατολὴ ἀναγεννᾶται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αἰώνος τούτου καὶ μακάριοι οἱ Ἀνατολῖται, οὓς εὕρισει γρηγοροῦντας.»

· 'Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν πατρίδι, τοιούτους καὶ τοσούτους ἄνδρας παρασχούσῃ, ἐγεννήθη καὶ δὲ Εμμανουὴλ Ξάνθος, περὶ τῷ 1772 ὑπὸ πατρὸς μὲν Νικολάου Ξάνθου, ἐν τῷ Ῥωσικῷ στρατῷ ἀλλοτε ὑπηρετήσαντος καὶ διαπρέφαντος· μητρὸς δὲ Δούκαινας, ἐκ μιᾶς τῶν πρώτων οἰκογενειῶν τῆς νήσου καταγομένης. Ἐξεπαιδεύθη δὲ ἐν τῇ πατρίδι, καὶ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας διεκρίνετο μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν διὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ σκέπτικότητα καὶ διιγολογίαν· λέγεται μάλιστα δτι πολλάχις παρώδει τὸ γνωστὸν ἔκεινο ἀξίωμα «διὰ τοῦτο μόνο ὡς εἶχοισιν ἐς δὲ στόμα, ἵνα π.λεόρα μὲν ἀκούωμεν, μέττοις δὲ καὶ ὄρημα λέγωμεν.»

Λέγεται πρὸς τούτοις δτι παῖς ὧν ἡγάπα περιπατῶν

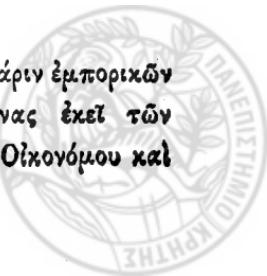

μόνος νὰ ῥεμβάζῃ μᾶλλον ἢ νὰ παιζῃ καὶ κατατρί-
βῃ τὸν χρόνον μετὰ τῶν συνομηλίκων· λέγεται ώσαύ-
τως, διὰ τοῦτο εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ δῶρον τῆς πει-
στικότητος. Τοιοῦτος δὲ ὡν, οὐδὲν παράδοξον ἂν ἐπέ-
δωκεν εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας.

Κάτοχος μὲν πολλῆς παιδείας δὲν ἦτο φαίνεται δὲ Ξάν-
θος, διότι ἡναγκάσθη ν' ἀποφοιτήσῃ νεώτατος τῆς σχο-
λῆς, μόλις τὸ εἰκοστὸν ἔτος ἄγων καὶ νὰ ἐπιδοθῇ ἐνω-
ρὶς εἰς τὸ ἐμπόριον. Κατεῖχεν δομῶς εἰς μέγαν τινὰ βαθ-
μὸν τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἐκθέτειν καὶ γράφειν σαφῶς
τὰς ἴδιας αὐτοῦ σκέψεις. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀπεστάλη
εἰς Τεργέστην, ἵνα μαθητεύσῃ ἐκεῖ τὰ περὶ τὸ ἐμπόριον
ἐν τῷ μεγαλειτέρῳ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐλληνικῷ κα-
ταστήματι. Ταχέως δὲ εὔδοκιμήσας εἰς τὰ τῆς μαθη-
τείας, προεβιβάσθη εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν μετὰ τῆς
Ἀνατολῆς ἐμπορικῶν ὑποθέσεων τοῦ αὐτοῦ καταστή-
ματος· ἵκανῶς δὲ εὔδοκιμήσας καὶ ἐν αὐτῷ, ἀπῆλθε τῷ
1810 εἰς Οδησσόν καὶ ἔχρησίμευσεν ὡς γραμματεὺς
τοῦ ἐκεῖσε ἀποκατεστημένου μεγαλεμπόρου Βασ. Ξένου.

'Ενταῦθα, ἐπειδὴ μεγάλη ἐγένετο ἕρις περὶ πρωτείων
μεταξὺ Ἀναγνωστοπούλου καὶ Ξάνθου, ἐπιτραπήτω ν'
ἀφηγηθῶμεν τινά τε τοῦ βίου τούτου καὶ τὰ τὴν ἀρχι-
κὴν ἴδρυσιν τῆς Φ. Ἐταιρίας δόπιας αὐτὸς οὗτος δὲ Ξάν-
θος ἐδημοσίευσεν, ἀμυνόμενος, διὰ τῶν Ἀπομνημονευ-
μάτων του. Τοῦτο θέλει ἐπιφέρει βεβαίως ἐνιαχοῦ φορ-
τικὴν τινα ἐπανάληψιν περιστατικῶν ἀφηγηθέντων τε
καὶ ἀφηγηθησομένων· ἀλλ' ἦτο ἀναπόφευκτον, χάριν τῆς
διφειλομένης ἀμεροληψίας.

«Περὶ δὲ τῷ 1812 ἀπῆλθε, λέγει δὲ Ξάνθος, χάριν ἐμπορικῶν
ὑποθέσεων καὶ εἰς Κων]πολιν καὶ συνῆψε μέ τινας ἐκεῖ τῶν
ἐμπόρων Ἀσημάκην Κροκίδαν, Χριστόδουλον Οίκονόμου καὶ

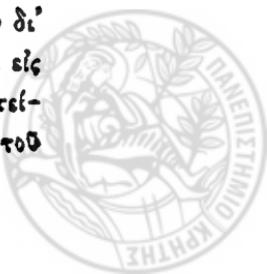
ΕΜ. ΣΑΝΘΟΣ

Κυριακὸν Μπιτζαχτζῆν, Ἰωαννίτας, μίαν ἐταιρίαν ἐμπορικῶν ἑπιχειρήσεως καὶ ἀπῆλθε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1813 εἰς τὴν Πρέβεζαν διὰ ἀγορὰν λαδίων· καὶ ἔκειθεν διέβη εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν' Αλῆ Πασσάν τὴν ἀδειὰν τῆς ἀγορᾶς, διὰ μέσου τῶν πολλὰ ἴσχυρότων ὑπαλλήλων του Μάνθου Οἰ-
ζονόμου, ἀδελφοῦ τοῦ ἄνω εἰρημένου Χριστοδόλου, καὶ Κων-
σταντίνου Μαρίνογλου, φίλων του· μεταβάξις ἀκολούθως εἰς τὴν
Ἄγιαν Μχύρχν, διὰ περικινήσεως φίλου του τινὸς Παγαγιώ-
τάκη Καρχιγιάννη, εἰσήχθη εἰς τὴν ἐταιρίαν τῶν ἐλευθέρων
Κτιστῶν, (Μχτσόνων). ὡν δὲ ἰδεῶν ἐλευθέρων καὶ πνέων πάν-
τος μίσος κατὰ τῆς τουρκικῆς τυρχαννίας, συνέλαβεν ἀμέσως
τὴν ἰδέαν, διτὶ ἐδύνατο νὰ ἐνεργηθῇ μίχι μυστικὴ ἐταιρία
κατὰ τοὺς κακόνας ταύτης τῆς τῶν ἐλευθέρων Κτιστῶν, βά-
σιν ἔχουσα τὴν ἔνωσιν ὅλων τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς ἄλλα
μέρη εὐρισκομένων διαφόρων Καπιτάνων Ἀρματωλῶν καὶ ἄλ-
λων ἐπισήμων πάσης τάξεως δμογενῶν, διὰ νὰ ἐνεργήσωσιν
εὐκαιρίας δοθείσης, τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Πατρίδος.

«Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν λοιπὸν τῶν εἰς ἔκεινα τὰ μέρη
ἐμπορικῶν ἐργασιῶν του δ Ξάνθος ἐπιστρέψας εἰς Ὁδησσόν,
κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1813, ἐφιλιώθη μὲ τοὺς
ἔκει τότε εὑρεθέντας Νικόλχον Σκουφῆν ἐκ τῆς Ἀρτης καὶ
Ἀθανάσιον Ν. Τσακάλωφ Ἰωαννίτην, (ἐκ τῆς γενεᾶς, ὡς ἐλε-
γε, τοῦ περιφήμου Τεκελῆ) νέους μὲ αἰσθήματα πατριωτικὰ
καὶ φιλελευθεροῦ ἐν μιᾷ τῶν φιλικῶν των συναναστροφῶν
κατὰ τὰ 1814, οἱ τρεῖς οὗτοι φίλοι, συνομιλοῦντες περὶ τῆς
ἀθλίας καταστάσεως καὶ τυρχαννίας, εἰς ἣν οἱ δμογενεῖς ὑπε-
κειντο εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ μάλιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον,
καὶ μερικὰς νήσους, καὶ ταλανίζοντες τὴν σκληρὰν τύχην τοῦ
ἴθους, ἐμέμφοντο τὴν ἀδιαφορίαν, ἣν οἱ χριστιανοὶ βασι-
λεῖς εἰς τὴν Βιένη Σύνοδον, μετὰ τὴν πτῶσιν καὶ ἀπο-
πομπὴν εἰς τὴν νῆσον Ἐλβαν τοῦ Ναπολέοντος, ἔδειξαν δι'
αὐτό· ἐν ῥῷ σοφός τις εἰς Βιέννην ἐξέδωκε διατριβήν τινα εἰς
φυλλάδιον, συμβουλεύων τοὺς συμμάχους βασιλεῖς νὰ στε-
λωσι τὰ ἥδη ἐνωμένα γιανθρόρα στρατεύματά των πέραν τοῦ

Δουνάθεως, πρὸς ἐλευθέρωτιν ἐνὸς παλαιῶν ἐνὶ ὅξου ἔθνους, τοῦ Ἐλληνικοῦ, πρὸς αἰώνων δουλωμένου ἀπὸ ἄλλο βάρβαρον καὶ ἀνεπίδεκτον πολιτισμοῦ ἔθνος, τὸ τουρκικὸν κτλ. ἀλλ᾽ ἡ Αὐστριακὴ Κυβέρνησις, εἰδοποιήθεισα περὶ τούτου παρὰ τοῦ ἐκεὶ ἐπιτετραμμένου τῆς Ὀθωμανικῆς Πόρτας Μαυρογένους, ἐμπόδισε, κατασχοῦσα τὸ ρῆθὲν φυλλάδιον καὶ εἰποῦσα ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς χώρικς τῶν ἔθνων Ἐλληνικὸν ἔθνος καὶ ἄλλα τοιαῦτα· τότε δὲ Ξάνθος ἔλαχεν ἀφορμὴν νὰ προτείνῃ εἰς τοὺς ρῆθέντας φίλους του, τὴν ἣν συνέλαβεν ἰδέαν νὰ συστήσωσε μίαν ἑταῖρίαν, σκοπὸν ἀμετράτρεπτον· ἔχουσαν τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Πατρίδος· φανερώσας δὲ εἰς αὐτοὺς τὴν εἰσοδόν του εἰς τὴν ἑταῖρίαν τῶν Μασόνων καὶ τινα τῶν σημείων αὐτῆς, σσα ἐδύναντο νὰ προσαρμοσθῶσιν εἰς αὐτὴν καινοτοικήσας, ἔβαλεν αὐτοὺς ὑπόδιψιν τὸν χρακτῆρα τοῦ Ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὰς πηγὰς τῆς δυνάμεως του, τὴν πολειτείαν καὶ τὴν κατάστασιν τῶν τυραννούντων αὐτὸν Τούρκων, τὰ ἐπιχειρήματα· Ῥήγα τοῦ Θετταλοῦ, τὰς κατὰ ἈλῆΠασσα, τυράννου τῶν Ιωαννίνων νίκας τῶν ἀνδρείων Σουλιών, Παργύρων καὶ ἄλλων διαφόρων ἀρματωλῶν, δυνομάζομένων καταχρηστικῶς κλεπτῶν, τὰς κατὰ καριόδους νίκας τῶν θαλασσίων μας ἐπὶ Λάμπρου Κατζάνη, καὶ ἄλλοτε τὸ γενικὸν μίσος τῶν δμογενῶν κατὰ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων, τὰς διαθέσεις τῶν διαφόρων χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ οὕτως ἀπεφάσισαν οἱ εἰρημένοι νὰ ἐπιχειρισθῶσι τὴν σύστασιν τοιαύτης ἑταῖρίας καὶ νὰ εἰσάξωσιν εἰς αὐτὴν δλους τοὺς ἔκλεκτοὺς καὶ ἀνδρείους τῶν δμογενῶν. Διὰ νὰ ἐνεργήσωσι μόνοι των διαταίως καὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἥλπιζον ἀπὸ τὴν φιλαρθρωπίαν τῶν χριστιανῶν βασιλέων.

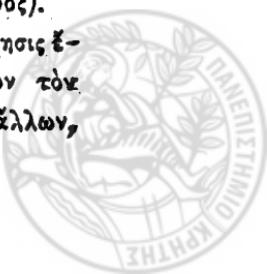
«Ἐταιρία τοιαύτης φύσεως, ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν παλαιὴ γενεσίαν ἐνὸς πρὸς αἰώνων δεδουλωμένου ἔθνους, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ ἀρχηγῶν· ἢ διμάς τούτων, ἥτις ἔμελλι νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀγωτέραν διεύθυνσεν τοὺς τολμηροὺς καὶ δυσκόλους τούτους ἔργους, ὀνομάσθη Ἀρχὴ, ἀγνωστος καὶ ἀφανῆς εἰς δλους τοὺς προστηλύτους ἀδελφοὺς τῆς ἑταῖρίας ταύτης

τὰ συμβάντα τοῦ ἀειμνήστου· Ρήγα καὶ Παππᾶς Εὐθυμίου καὶ ἄλλα δικαιολογούμενα αἰτια, παρεκίνησαν τοὺς ἀρχηγοὺς· νὰ φυλάξωσι μυστικὴν τὴν Ἀρχὴν, μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως· διὰ τοῦτο πολλοὶ, ἀπαντηθέντες, ἔξελαθον ὡς ἀρχηγοὺς διάφορων ὑποκείμενα, δχι μόνον ἐκ τῶν κατηχηθέντων προσύληπτων ἀδελφῶν τῆς ἐταιρίας ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑκείνων, οἵτινες δὲν εἶχον γνῶσιν, ίσως καὶ διάθεσιν τοῦ ἐπιχειρήματος.

«Ἐσχεδίασαν λοιπὸν, οἱ εἰρημένοι τρεῖς φίλοι τὴν λεγομένην κατήχησιν τῆς ἐταιρίας ταύτης καὶ ἐστογάσθησαν, διὰ περισσοτέρων αὐτῶν ἀσφάλειαν εἰς τὴν μεταξὺ των ἀλληλογραφίαν, ἵντι νὰ ὑπογράψωνται μὲ τὰ ὄνοματά του, νὰ μεταχειρίζωνται ἔκαστος αὐτῶν ἄλλα στοιχεῖα τοῦ ἀλφαριθμητικοῦ δηλαδὴ ὁ μὲν Τζακάλωφ τὰ Α Β, ὁ Σκουφᾶς ΑΓ, δ Ξάνθος Λ Δ. ἀλλ' ὅστερον οὗτος, (ἀφ'οῦ ὁ Γαλάτης ἐγνώρισε τὴν ἀρχὴν περὶ τοῦ Σκουφᾶ εἰς Ὁδησσὸν, ὡς ἀκολούθως ῥηθήσεται) ἥθελησε νὰ μεταχειρισθῇ τὰ αὐτὰ στοιχεῖα, ἐμεταχειρίζετο τὰ Α Θ εἰς τὸ ἔξης· μέτα δὲ ταῦτα κατεπείγουσας ὑποθέσεις ἤναγκασαν τὸν μὲν Σκουφᾶν καὶ Τζακάλωφ νὰ ἀπέλθωσι, περὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1814), εἰς Μόσχαν, διου αὐτοὶ ἐτελειοποίησαν τὸν κκνονισμὸν αὐτῆς, τὸν δποτον· Ἐταιρίας τῷρ Φιλικῶν ὄνομασαν· τὸν δὲ Ξάνθον, περὶ τὸν Δεκέμβριον δμοίως ν' ἀπέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

«Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ὁκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ ῥηθέντες δύω ἀδελφοὶ εἰς Μόσχαν ἀπεφάσισαν ν' ἀποπειραθῶσι. νὰ κατηχήσωσι τινας τῶν φιλογενεστέρων δμογενῶν, δσους ἐγνῶριζον, δτι ἐπεθύμουν τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τοῦ ἔθνους· μεταξὺ τούτων λοιπὸν, δ πρῶτος κατηχηθεὶς ὑπῆρξεν δ μακρίτης Γεώργιος Σέκερης, Πελοποννήσιος, νέος μὲ παιδείαν καὶ χρηστοήθης· (ὅστις καὶ πραγματικῶς ἤγωνίσθη εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ Πατρίδος).

«Ιδόντες δ' οἱ δύω ῥηθέντες Ἀρχηγοὶ, δτι ή κατήχησις ξεκαμένη ἐντύπωσιν καὶ ἐνθουσίασεν ὅσον ἦτον ἐπιθυμητὸν τὸν πρῶτον κατηχηθέντα, ἐπεγέιρησαν τὴν κατήχησιν καὶ ἄλλων,

ἐν οἷς καὶ τοῦ Ἀντωνίου Κοριζόπούλου ἐκ Φιλιππουπόλεως, εἰς τὸν δόποιον (ἀφ' οὐ δοκιμάσαντες εὔρον αὐτὸν χριστοήθην καὶ ἔντιμον,) ἀνεκάλυψαν ὅτι ἡσαν αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ, καὶ σύ-
τῳ τὸν ἐδέχθησαν ὡς μέλος τῆς μυσικῆς ἀρχῆς καὶ ἔλαβε καὶ
οὗτος τὰ στοιχεῖα Α. Ε. Ἐκκατόντας δὲ καὶ ἄλλους ἐκ τῶν
ἀκεν εὐρισκομένων ἐμπόρων 'Ελλήνων' τινὲς δὲ τούτων, ἀπερ-
χόμενοι εἰς Μολδαυίαν καὶ Βλαχίαν, ἐκκατόντας διαφόρους ἐ-
μογενεῖς, εἰς ταύτας τὰς ἐπαρχίας εὐρισκομένους, ἐν οἷς καὶ
τὸν Θεόδωρον Νέγρην, γραμματέα ὃντα τοῦ ἐν Ιασίῳ ἡγεμο-
νεύοντος Σεκρλάτου Καλλιμάχην, καὶ τινας 'Ιερωμένους καὶ
'Ηγουμένους 'Ελληνικῶν Μοναστηρίων. Ἀναγωρήσας δὲ ἀπὸ¹
Μόσχαν δὴ θεῖς Γεώργιος Σέκερης διὰ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰ Πα-
ρίσια, ἀπέρασεν ἀπὸ τὴν Βιέννην, διοῦ, ἐνταμώσας τὸν ἐκεὶ ἐ-
φημερεύσαντα Ἀρχιμανδρίτην Ἀνθιμὸν Γαζῆν, ἐτοιμαζόμενον
νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὸ Πήλιον δρός, τὴν πατρίδα του, διὰ νὰ συ-
στήσῃ σχολεῖν, τῷ ἐφανέρωσεν, ὅτι ὑπάρχει Ἐταιρία τις μυ-
στική, σκοπὸν ἔχουσα τὴν βελτίωσιν καὶ ἐλευθέρωσιν τοῦ Γέ-
νους, μέλη τινὰ τῆς ὁποίας εὐρίσκοντο εἰς 'Ρωσίαν, χωρὶς δ-
μως νὰ τὸν κατηγήσῃ ἢ νὰ τῷ εἰπῇ τι περισσότερον.

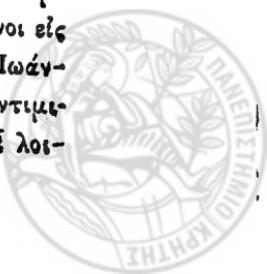
« Ἐντοσούτῳ οἱ ἐν Μόσχᾳ Ἀρχηγοὶ ἀπεφάσισαν, ἵνα δὲ εἰς
τούτων καταβῇ εἰς 'Οδησσὸν, οἱ δὲ ἄλλοι δύω μείνωσιν εἰς
Μόσχαν, καὶ εἰς κοινόμενοι καὶ μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπό-
λει συναδέλφοι τῶν Ξάνθου, ἐνεργήσωσιν ἀδύνως καὶ μὲ συ-
στηματικώτέραν πρόδον τὸ μέγιστον τοῦτο ἐπιχείρημα.

« Ἡλθε λοιπὸν δὲ Σκουφᾶς εἰς 'Οδησσὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ
1846 ἔτους καὶ ἐνεργῶν τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καθήκοντα,
πρὸς τοὺς ἄλλοις ἐκατόντας καὶ τὸν Παναγιώτην Ἀναγνω-
στόπουλον, τὸν δόποιον πρώτην φορὰν ἐγνώρισε τότε ἐκεῖ· δ
δὲ Ἀναγνωστόπουλος ἐκατόντας τὸν Ἀθανάσιον Σέκερην,
πρὸς τὸν δόποιον δὲ Σκουφᾶς ἐπειτα ἐφανέρωσε τὴν Ἀρχὴν, προ-
σθεὶς καὶ τοῦτον εἰς τὰ μέλη αὐτῆς καὶ δοὺς τὰ στοιχεῖα
Α. Η. εἰς δὲ τὸν Ἀναγνωστόπουλον δὲν ἐφανερώθη· ἡ Ἀρχὴ
τότε, ἀλλ᾽ ἐμεινεν αὐτὸς ἀπλοῦν μέλος τῆς Ἐταιρίας, ὡς καὶ
ἄλλοι, μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ιερέως· (καθότι οἱ Ἀρχηγοὶ εἶχον

συστήτει κατ' ἀρχὰς τέσσαρας βαθμούς· τῶν Βλάμιδων, διὰ τοὺς ἀπλοὺς; καὶ ἀγροχμάτους· τῶν Συστημένων, διὰ τοὺς μικρᾶς τάξεως διογενεῖς· τῶν Ἰερέων καὶ τῶν Ποιμένων, διὰ τοὺς ἐκλεκτοτέρους; καὶ πεπιστευμένους· ἐσύστησαν δὲ καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ ταῦτα δύω ἄλλους βαθμούς στρατιωτικούς, τῶν Ἀφιερωμένων, καὶ Ἀρχηγῶν τῶν Ἀφιερωμένων, ὡς ἀκολούθως ἥρθήσεται.

«Κατ' ἔκεινην δὲ τὴν ἐποχὴν ἦλθεν εἰς Ὁδησσὸν καποιοὶ Νικόλαος Γαλάτης, δῆτις ἐκαυχᾶτο, διὰ τοῦ συγγενῆς τοῦ Κόμητος Καποδιστρίου, καὶ διὰ διὰ ὑποθέσεις σημαντικὰς εἰχε σκοπὸν νὰ ἀπέλθῃ εἰς Πετρούπολιν πρὸς ἐντάμωσίν του. Ο Σκουφᾶς, ἀγρυπνος παρατηρητὴς ὅλων τῶν διογενῶν, ἐπρόσεξε καὶ εἰς αὐτὸν, καὶ φιλιωθεὶς μετ' αὐτοῦ ἐστοχάσθη νὰ τὸν εἰσάγῃ εἰς τὴν Ἐταιρίαν· καὶ τῷ δητὶ, κατηχηθεὶς καὶ μαρθῶν τὴν Ἀρχὴν ὑπεσχέθη μεγάλα πράγματα· δὲ Σκουφᾶς λοιπὸν τὸν ἐφοδίασε μὲ ἔξιδρα καὶ μὲ συστατικὰ εἰς τοὺς ἐν Μόσχᾳ Τσακάλωφ, Κομιζόπουλον καὶ ἄλλους φίλους, οἵτινες τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ πολλὴν περιποίησιν, καὶ τὸν ἐσύστησαν εἰς τὸν Πρίγκιπα Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, τὸν Φυραρῆν τὸν δποίον ἐκπατήησαν καὶ εἰς τὴν Ἐταιρίαν, τῆς δποίας ἐδέχθη μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν τὸ μυστήριον· ἀφ' οὗ δὲ τῷ εὐκόλυντι τὴν ὁδοιπορίαν του διὰ τὴν Πετρούπολιν, ἐφθασεν εκεῖ, ἀλλὰ μὲ τὴν κακὴν καὶ ἀφρονα διαγωγὴν του ἡνάγκασε τὴν Διοίκησιν νὰ τὸν ἀποπέμψῃ ἐκτὸς τῶν συνόρων, καὶ οὕτως ἀπῆλθεν εἰς τὴν Μολδαυταν, διόπου εὑρίσκεται, κατεχράτο τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐταιρίας πρὸς ὄφελος καὶ εὔχαριστησιν τῶν παθῶν του.

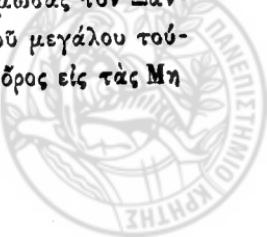
«Μετὰ δὲ ταῦτα, περὶ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἦλθον ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα εἰς Ὁδησσὸν μερικοὶ Κχπιτάνοι· Ἐλληνες, ὑπηρετήσαντες ἐν τῇ Ἐπταννήσῳ τοὺς Ρώσους εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον τοῦ 1806 μέχρι τοῦ 1812, καὶ ἀπερχόμενοι εἰς Πετρούπολιν διὰ νὰ ζητήσωσι διὰ μέσου τοῦ Κόμητος Ἰωάννου Καποδιστρίου ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ἀντιμεσθίαν τῶν ἐκδουλεύσεών των· αὐτοὺς δὲ Σκουφᾶς καὶ οἱ λοι-

ποι εἰς Ὁδησσὸν ἀδελφοὶ ὑπεδέχθησαν, καὶ περιποιηθέντες, ἐκτήχησαν καὶ κατέταξαν εἰς τὴν Ἐταιρίαν. Ἔκαστος δύναται νὰ ἔννοησῃ δις οἱ τόσον ἀσπόνδοι ἔχθροὶ τῶν Τούρκων ὑπεδέχθησαν μὲ ἐνθουσιασμὸν τὴν τοιαύτην πρότασιν, καὶ νομίσαντες δις τοῦτο ἦτον ὑποκίνημα τῆς Ῥωσσίας, ἐδείχθησαν πιστότατοι εἰς τὸν δρόκον τῶν. Ἀναχωρήσαντες δὲ διὰ τὴν Μόσχαν, ἔλαβον συστατικὰ γράμματα παρὰ τοῦ Σχουφᾶ πρὸς τοὺς ἔκει Τσακάλωφ καὶ Κομιζόπουλον, οἵτινες τοὺς ὑπεδέχθησαν καὶ ἐπεριποιήθησαν ὡς ἐσύμφερε, καὶ γνωρισθέντες μὲ αὐτοὺς ὡς ἀπλοὶ ἀδελφοὶ τῆς Ἐταιρίας καὶ οὐχὶ ὡς Ἀρχηγοὶ, τοὺς ἐσύστησαν εἰς διαφόρους ἐκλεκτοὺς ἐμπόρους Ἐλληνας, καὶ μάλιστα εἰς τὸν μακκαρίτην Πρίγκιπα Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον τὸν Φυραρῆν. Αὐτοὶ δὲ ἐκτήχησαν πολλοὺς ἃξ αὐτῶν, ὥστε εἰς Μόσχαν ὅλοι σχεδὸν οἱ διακεχιριμένοι Ἐλληνες ἔγειναν ἀδελφοὶ τῆς Ἐταιρίας. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Καποδιστρίου εἰς Μόσχαν, οἱ ῥηθέντες Καπιτάνοι ἐπαρουσιάσθησαν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ Κόμητος, καὶ εὐεργετηθέντες, ἐπέστρεψαν εἰς Ὁδησσὸν κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1818.

«Ο Τσακάλωφ, κατὰ τὴν γνώμην τῶν συναδέλφων του Ἀρχηγῶν, ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Μόσχαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Ιουλίου τοῦ 1817, ἦλθεν εἰς Ὁδησσὸν, καὶ ἀπεφάσισε μετὰ τοῦ Σχουφᾶ νὰ καταβῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐντάμωσιν τοῦ συναδελφοῦ τῶν Ξάνθου, πρὸς δὲ ὁ Τσακάλωφ ἀπὸ ἔκει ἔγραψε κατὰ τὴν 8 Αὔγουστου.

«Τῶν ῥηθέντων δύω ἀδελφῶν εὑρισκομένων εἰσέτι εἰς Ὁδησσὸν, ἦλθεν ἔκει ἀπὸ Βιέννην δ Ἀνθίμος Γαζῆς, μὲ τὸν διποῖον ἐντάμωθέντες δ Σχουφᾶς καὶ Τσακάλωφ, δοκιμάσαντες αὐτὸν καὶ κρίναντές τον ἄξιον, τὸν ἐκτήχησαν, καὶ τῷ ἐφανέρωσαν τὴν Ἀργὴν, καὶ οὕτως ἔγινε καὶ αὐτὸς μέλος αὐτῆς καὶ ἔλαβε τὰ στοιχεῖα Α.Ζ. Ἀναχωρήσας δὲ αὐτὸς ἔκειθεν, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διόπου ἐντάμωσας τὸν Ξάνθον καὶ συνομιλήσας πολλὰ μὲ αὐτὸν περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἐπιγειρήματος, ἀνεγώρητες διὰ τὸ Ηλίον δρός εἰς τὰς Μηλέας διὰ νὰ σχολαργύησι.»

«Περὶ δὲ τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἥλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ Τσακάλωφ μόνος, ἐνταμωθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Ξάνθου, περὶ ὃ κατώκησε, καὶ συνομιλήσας καὶ συσκεψθεὶς μετ' αὐτοῦ ἀρκετὰ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεώς των, ἀνεχώρης περὶ τὸν Μέρτιον τοῦ 1818, εἰς τὸ Ηλίον δρός πρὸς ἐντάμωσιν τοῦ Γαζῆ, διὰ νὰ τὴν καταπείσῃ νὰ δεχθῇ, ὥστε οἱ Ἀρχηγοὶ νὰ συνέλθωσιν ἐκεῖ καὶ νὰ συστηθῇ ὁ τόπος κατὸ δέκατρον τῶν ἑργασιῶν των τὸ Ηλίον δρός, ὡς τόπος ἀσφαλῆς ἀλλ᾽ ὁ Γαζῆς, ὑποπτεύων ὅτι ὁ Γρηγόριος Κωνσταντῖνος, ὡς ὑπιπτος, δὲν ἐδέχετο, ἐπρότεινε τὴν Μάνην διεν διατάξας ἀρχὰς Ἀπριλίου ἀπῆλθεν εἰς Σμύρνην διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ ἐνταμώσῃ τινὰς τῶν φίλων του, καὶ ἐπειτα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, διόπου ἐπεριμένετο καὶ ὁ Σκουφᾶς.» (¹).

Εἰς τὰ ἐπὶ τῆς σκοτεινῆς ἐποχῆς τῆς Φ. Ἐταιρίας προτιμῶμεν, ὡς εἴπομεν, νὰ μεταχειρισθῶμεν κατὰ γράμμα δσαοὶ ἐρίσαντες περὶ πρωτείων δύο ἀρχηγοὶ Ξάνθος τε ἐπὶ ίδιῳ αὐτοῦ δνόματι καὶ ὁ Ἀναγνωτόπουλος διὰ τοῦ Φιλήμονος ἐδημοσίευσαν. Ἐν ἑκάστῳ δὲ τῶν βιῶν θελομεν ἐκφέρει ἐπειτα καὶ τὰς ίδιας ἡμῶν κρίσεις. Ἄν δὲ ἡ Ἐταιρία συνέστη τῷ ὄντι ύπο τοῦ Ξάνθου τῷ 1814, τοῦτο κατόυδεν ἐκώλυσεν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον τῷ 1815 μετὰ τῆς ἀξίας αὐτοῦ συζύγου Σεβαστῆς. Ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ἐσχεν ἀκολούθως τρία τέκνα, περὶ ὃν κατωτέρω λεχθήσεται.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Ξάνθος, γενόμενος εἰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἐστησε τὸ στρατοπεδαρχεῖον αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν αὐτῇ δηλ. τῇ ἐστίᾳ τῆς τε Διγναστείας καὶ τῆς Κυβερνήσεως, ὃν τὴν ἀνατροπὴν ἐπεδίωκε διὰ τῆς Ἐταιρίας. Η ἐστία αὗτη ἐξέθε-

(1) Ιδὲ Απομν. περὶ Φιλ., Επιμ. ὃπ. Ξάνθου Σελ. 2-8.

τε μὲν τοὺς ἑταίρους εἰς μεγίστους κινδύνους, ίδιως διὰ τὴν ἐξασκουμένην ὑπὸ τῶν πρεσβειῶν τῶν ξένων Δυνάμεων ἔμπειρον κατασκοπείαν ἀλλὰ παρεῖχεν αὐτοῖς ἐπίσης καὶ ἀνυπολόγιστα πλεονεκτήματα· διότι ὅσῳ μεγαλειτέραν αὐθαιρεσίαν μετεχειρίζετο ἡ τότε τουρκικὴ Κυβέρνησις κατὰ τῶν ὑπηκόων της, ἀποκεφαλίζουσα αὐτοὺς καὶ ἀπογυμνοῦσα ἀδικάστους, ὅτε μὲν ἀνεύ τινὸς αἰτίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ, ἵνα ἐπαρκῆ διὰ τοῦ πλούτου αὐτῶν εἰς τὰς παντοιδεῖς ἀσωτείας καὶ ἀνάγκας της, τόσῳ καὶ εὔκολώτερον ἐπλούτιζον οἱ διαφεύγοντες τοὺς ὄνυχας τῆς ἐξουσίας. Μυθώδη χέρδη ἐσχημάτιζον τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐντὸς βραχέος διαστήματος χρόνου ὅσοι ἐν αὐτῇ ἐμπορεύοντο. Όσῳ δὲ πλειότερον καὶ εὔκολώτερον ἐπλούτουν τόσῳ καὶ μεγαλειτέραν ἐπιθυμίαν εἶχον νὰ ἐξευρεθῆ ὁ τρόπος, ἵνα ἐξασφαλίσωσι τοῦ λοιποῦ τὰ πλούτη των. Ἀλλὰ γνωστὸν εἴναι ὅτι πλὴν τῆς εὐνομίας οὐδεὶς ἀλλος τρόπος ὑπάρχει πρὸς τοῦτο. Εὐνομίαν δὲ οὔτε ν' ἀκούσωσιν ἥθελον οὕτε νὰ ἐννοήσωσιν ἥδυναντο οἱ δυναστεύοντες τότε Τούρκοι. Οὐδὲν παράδοξον λοιπὸν ἀν καὶ βαθύπλουτοι ἐμποροι, οἵοι οἱ Σέκεροι, οἱ Κουμπάραι, καὶ ἀλλοι ἡσπάσθησαν εὐκόλως καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ μάλιστα τὰ δόγματα μυστικῆς ἑταίριας, ἐπαγγελμένης τὴν κατάργησιν τῆς αὐθαιρεσίας καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῆς διὰ εὐνομουμένου μάλιστα χριστιανικοῦ Κράτους. Οὐδὲν παράδοξον ἐπίσης ἀν καὶ μεγάλοι διερμηνεῖς ἢ μεγιστᾶνες ἢ προεστῶτες Χριστικοὶ καὶ περιφανεῖς Κληρικοί, οὓς ἀπαντας ἐθεώρουν κατ' ἀρχὰς ὡς ὑπόπτους οἱ Ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἡσπάσθησαν μετὰ ζήλου τὰ δόγματα αὐτῆς· διότι εἰς τί ἐχρησίμευον π. χ. τοῖς μεγάλοις διερμηνεῦσι καὶ προεστῶσιν ἢ δόξα καὶ δ πλούτος, ἐνῷ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἥτον ἐκτεθεί-

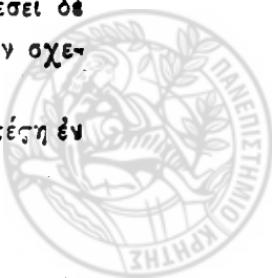
μένοι νὰ ἀπαγγχον ισθῶσι καὶ νὰ δημευθῇ ἡ περιουσία των; Εἰς τί ἐχρησίμευσε τῷ ὄρθιοδόξῳ Κλήρῳ ἡ ἔξασκησις τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ, ἐνῷ ἦτον ἡναγκασμένος νὰ διέπῃ καθ' ἑκάστην τὸ χριστεπώνυμον αὐτοῦ ποίμνιον, πιεζόμενον, διαφθειρόμενον, ἀπογυμνούμενον καὶ ἀριθμητικῶς ἔτι ἐλαττούμενον;

'Ἐντεῦθεν δ' ἐννοεῖται ὅτι μέγα ἄδικον εἶχον οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς 'Ἐταιρίας νὰ θεωρῶσιν ὑπόπτους τοὺς ἐν ἀξιώμασι καὶ τοὺς εὐημεροῦντας χριστιανοὺς τῆς Τουρκίας ἀλλως δὲ καὶ οὗτοι εἶχον ἡλεκτρισθῇ ἥδη πρὸ πολλοῦ ἐκ τῶν ἀθανάτων στίχων τοῦ 'Ρήγα

«Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
«παρὰ σχράντα χρόνων σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ.»

'Ἐντεῦθεν εὐνόητος καθίσταται ἐπίσης καὶ ἡ ἐκπληκτικὴ ἐπίδοσις ἀπάντων τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς 'Ἐταιρίας πρὸς εὑρεσιν καὶ πολλαπλασίασιν συνεταίρων καὶ ἀποστόλων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ εἶναι καθ' ἡμᾶς ἐναργῆς ἀπόδειξις, διὶ μόνη ἡ Θεία Πρόνοια καθωδήγει τὰ διαβήματα καὶ τὰς πράξεις τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς 'Ἐταιρίας· ἀλλως δὲν ἐννοοῦμεν πῶς καί τοι ἀποφασίσαντες οὗτοι νὰ μὴ ἐμπιστεύωνται πολὺ εἰς τοὺς ἔχοντας ὑλικὰς ὀφελείας ἀπὸ τῶν Τούρκων, ἐξελέξαντο δῆμως ὃς ἔστιαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα διέμειναν τινὲς μὲν διαρκῶς, ἀλλοι δὲ κατὰ περιόδους ἐκ τῶν θωπευομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων. Δὲν ἐννοοῦμεν ἐπίσης πῶς ἄνδρες περινούστατοι καὶ μεγάλα ἔχοντες ἐν τῇ Τουρκίᾳ ἀξιώματα ἐσαγηνεύθησαν ὑπὸ νέων πάντη ἀγνώστων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅντων· τῇ ἐξαιρέσει δὲ μόνου τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς χρυψίνσιας σύδεν σχεδὸν ἔξοχον πλεονέκτημα ἔχοντων.

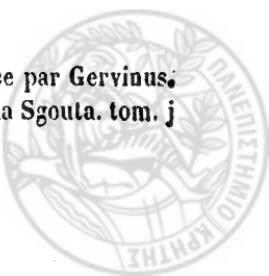
Καὶ κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον ὁ Σάνθος ἀποκατέστη ἐν

Κωνσταντινουπόλει χάριν τού ἐμπορίου. Σπουδάσας δὲ τὴν κοινωνίαν καὶ τοὺς χαρακτῆρας, κατήρξατο τῶν κατηγήσεων. Ἡ δὲ Θεία Ηρόνοια ἐπροστάτευσε ταῦτας τε καὶ τοὺς κατηγούντας εἰς τοσοῦτον, ὥστε μετ' οὐ πολὺ ἐπλήσθη, ὡς γνωστὸν, ἡ Κωνσταντινούπολις κατηγητῶν τε καὶ ἀποστόλων, διατρέγοντων ἀπὸ περάτων ἔως περάτων τὴν Τουρκίαν πρὸς διάδοσιν τῶν ἀρχῶν τῆς Φελικῆς, Ἐταιρίας. Οἱ Ξάνθοι τότε ἐχρησίμευεν οὐ μόνον παρ' ἄπασι τούτοις, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς συναρχηγοῖς τρόπον τινὰ ὡς ἐστία, ἐν τῇ συνεχεντροῦντο ἄπασαι αἵ τε πληροφορίαι καὶ αἱ ἑκτελεσθεῖσαι ἐνέργειαι, καὶ ἀφ' ἣς ἐλάμβανον τὴν ἀναγκαίαν ὥθεσιν αἱ πρὸς ἑκτέλεσιν εἰς αὐτὸν εἰδομεν ἀπετάθη καὶ ὁ Τσακάλωφ ἐξ Ὁδησοῦ τῷ 1817, εἰς αὐτὸν κατῆλθε βραδύτερον ἐκεῖθεν οὗτος τε καὶ ὁ Σκουφᾶς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ παρὰ τῷ Ξάνθῳ, ὥσπερ παρ' Αργῆ τινὶ, ἀφίκετο τελευταῖον καὶ αὐτὸς δὲξιώλεστατος Γαλάτης, ἀπειλῶν ν' ἀποκαλύψῃ τὰ πάντα, ἀν μὴ ἀναγορευθῆ, κατὰ Γερβίνον, αὐτὸς μόνος ἀπόλυτος Ἀρχηγός (¹).

Οἱ ἐντεῦθεν δὲ κίνδυνος καὶ ἀλλαὶ σπουδαῖαι ὑποθέσεις προύχαλεσαν τῷ 1818 σύσκεψιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρεθέντων ἀρχηγῶν περὶ τοῦ πρακτέου. Μετὰ δὲ τὴν σύσκεψιν δύο τῶν σπουδαιοτάτων ἐντολῶν ἀνετέθησαν εἰς δύο τοὺς ἐμπειροτάτους, φαίνεται, τῶν ἀρχηγῶν. Καὶ τὴν μὲν φροντίδα πρὸς ἀποζυγὴν τοῦ ἐκ τῆς προδοσίας τοῦ Γαλάτου κινδύνου ἀνέθηκαν, ὡς εἰδομεν, τῷ Τσακάλωφ, διετις ἀπήλαχε τῷ ὅντι τὴν ἐταιρίαν τοῦ ἐπιφόβου τούτου ἀνέρός. Τὴν δὲ ἔτι σπου-

(¹) Τὸ Insurrection et Régénération de la Gréce par Gervinus, traduction Française par I. F. Minssen et Leonida Sgoula. tom. j pag. 152.

δαιοτέραν φροντίδα πρὸς εῦρεσιν ὑπερτάτου ἀρχηγοῦ, ἀνέθηκαν τῷ Ξάνθῳ. Οὗτος δὲ, ὑπογράφας τὰ ἀποφασι- σθέντα καὶ λαβὼν τὰ ἀναγκαῖα γράμματα, ἀπῆλθε πρῶ- τον εἰς τὸ Πήλιον δρός, ἐνθα διέμενεν ὁ σπουδαιότερος τῶν συναρχηγῶν Γαζῆς, ἵνα ὑπογράψῃ καὶ οὗτος καὶ ἵνα τῷ δώσῃ συστατικὰ γράμματα πρὸς τὸν Καποδί- στριαν, ὃν παμφηφεὶ ἔξελέξαντο ἐν τῇ συσκέψει· οἱ ἀρ- χηγοὶ ὡς ὑπέρτατον ἀρχηγὸν καὶ ὃν μόνος ἴσως ὁ Γα- ζῆς ἐγνώριζε προσωπικῶς ἐκ τῆς ἐν Βιέννη διαμονῆς του.

Ἐκ τοῦ Ηλίου δρους ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον δὲ Ξάνθος· «ἐκεῖ δὲ μετὰ τοῦ Γεωργίου Λεβέντη, λέγει ὁ Φιλήμων, καὶ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Γρηγορίου Δικαίου, μελῶν ἡδη τῆς Ἀρχῆς ἐνεργητικωτάτων, εἰργάζετο διὰ τὴν κυρίαν ἀποστολὴν ἔχυτον· τρὸς δὲ τὸν Ὁλύμ- πιον καὶ Ἰωάννην Φαρμάκην παρέστη ὡς ἀναγκαῖος, ἵνα μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν καὶ ἐπικαλεσθῇ βοηθήματα ὑλικὰ διὰ τὸν μέλλοντα πόλεμον. Διερχόμενος ἐκ τῆς Κιεύτας, ἔμαθεν ἀσθενοῦντα τὸν Νικ. Ὑψηλάντην, καὶ οὐδεμίαν διὰ τοῦτο ἔλαβε μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν, ὡς ἐπεθύμει. Φθάσας δὲ ἐν Μόσχᾳ παρέλαβε, συμβουλευθεὶς μετὰ τοῦ Κομιζοπούλου, μέλος τῆς Ἀρχῆς τὸν μεγαλέμ- πορον Νικόλαον Πατσιμάδην, Ἰωαννίτην, ἀνδρα φρό- νιμον καὶ ἐν πολλῇ ὑπολήψει. Ἐκεῖ καὶ Ξάνθος καὶ Κο- μιζόπουλος καὶ Πατσιμάδης, συσκεπτόμενοι, ὡς εἰκός, περὶ παντὸς δυνατοῦ μέσου πρὸς τὴν παρασκευὴν τοῦ πολέμου, ἀναγκαίαν εὔρον τὴν δσον ἐνεστι ταχυτέραν κατάβασιν τοῦ Βαρβάκη εἰς τὸ Αίγαλιν, ὡς ἀνδρὸς πλουσίου καὶ ὅλην ἔχοντος τὴν προσαίρεσιν περὶ τῆς χρήσεως τοῦ πλούτου αὐτοῦ πρὸς σκοποὺς ἐθνικούς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τοιοῦτον ὑπισχνεῖτο μόνη ἡ ἐπὶ τοῦ πνεύ- ματος τοῦ Βαρβάκη ἐπιφρόὴ τοῦ Καποδιστρίου, δὲ Ξάν-

Θος ἐπεφορτίσθη, ὅπως ὑπστηρίξῃ παρ' αὐτῷ καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. (1)

Οὗτοι λοιπὸν ἔσκευασμένος ὡν δὲ Ξάνθος καὶ τοιαῦτα καθ' ὅδὸν διαπράξας, ἀπῆλθεν εἰς Πετρούπολιν. Δύο δὲ μόνον ἡμέραι εἶξήρχεσαν αὐτῷ, ἵνα ἔξεύρη τὸν τρόπον καὶ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Καποδίστριαν. 'Αλλ' δὲ σον ἐνθερμός οὗτος πατριώτης τόσον καὶ ἔξοχος διπλωμάτης, καίτοι φλεγόμενος νὰ ὑπήρετήσῃ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος, μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ συμβιβάσῃ ταῦτα πρὸς τὸ τοῦ τιμίου ὑπαλλήλου καὶ ὑπουργοῦ μάλιστα ξένης δυνάμεως καθηκόν καὶ μὴ νομίζων τότε εὕθετον τὸν χρόνον νὰ παραιτηθῇ τῆς ξένης ὑπηρεσίας, ἀπεποιήθῃ μὲν τὴν προσενεγχθεῖσαν αὐτῷ ὑπέρτατην ἀρχηγίαν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπέτρεψε τὸν Ξάνθον τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Ἡ Λεβέντης μάλιστα ἐφρόνει ὅτι δὲ Καποδίστριας ἔδωκε τῷ Ξάνθῳ νύξεις τινὰς περὶ τοῦ ζητουμένου σπουδαίου προσώπου, πρὸς δὲ ὥφειλεν ἡ ἀταιρία νὰ ἐπιειτήσῃ τὴν προτοχήν της καὶ ἔξήνεγκεν εἰλικρινεστάτας εὐχάς διπέρ τῆς ταχίστης καὶ αἰσιωτάτης ἐκτελέσεως τῶν τῆς ἀταιρίας σκοπῶν. (2)

Δὲν ἔβράδυνε δὲ δὲ Ξάνθος νὰ παρουσιασθῇ διὰ τοῦ Ιωάννου Μάνου καὶ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὅψηλάντην.

«Πόθεν εἰσθε καὶ πῶς ἥλθατε εἰς Πετρούπολιν;» ἤρωτησεν οὗτος.

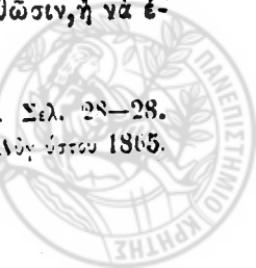
«Εἴμαι ἐκ Πάτρου καὶ ἥλθον διέμπορικάς ὑποθέσεις.»

«Πῶς περνοῦν οἱ ὁμογενεῖς εἰς τὴν πατρίδα σας καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη ἀπὸ τὴν τουρκικὴν τυραννίαν;» «Πανταχοῦ ἡ τυραννία τῶν Τούρκων κατήντησεν ἀνυπόφορος.»

«Πῶς δὲν προσπαθοῦσιν ἢ νὰ ἐλευθερωθῶσιν, ἢ νὰ ἐ-

(1) Τὸ Δακίμ. ἴστ. Ἐλλ. ἐπ. ὑπὸ Φιλίππ. Τέλ. ά. Σελ. 28—28.

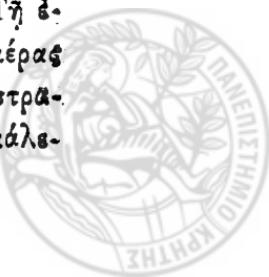
(2) Τὸ Κλ. ιων. ἐπιφύλλιδα ἐν τῷ ἀριθ. 246 6118 Μύη ὑπέτου 1865.

λαφρώσωσι τούλαχιστον τὸν ζυγόν των;» — «Μὲ ποῖα δύμας μέσα καὶ μὲ ποίους δόηγοὺς, ἀφ' οὗ ἔμειναν ἐγκαταλειπμένοι ἀπὸ ἔχεινους, ὅσοι ἡμπόρουν νὰ τοὺς δόηγήσωσι; ἀφ' οὗ οἱ τοιοῦτοι καταφεύγωσιν εἰς ξένους τόπους, καὶ ἀφίνωσιν ὄρφανοὺς τοὺς ὁμογενεῖς των; Οὐ δείμνηστος πατέρης σας κατέφυγεν ἐδῶ, καὶ ὁ Καρατζᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ κόμης Καποδίστριας ὑπηρετεῖ τὴν Ἄρωσίαν, καθὼς καὶ ἡ ἐκλαμπρότης σας, γάσαντες ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρά σας. Ομοίως καὶ ἀλλοὶ πολλοὶ ὁμογενεῖς, καταφεύγοντες εἰς τὴν Εὐρώπην, μένουσιν ἐκεῖ καὶ διλίγον φροντίζουσι διὰ τοὺς δυστυχεῖς ἀδελφούς των.»

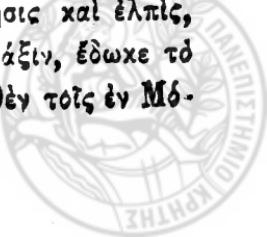
«Ἄν ἐγνώριζον, ὅτι οἱ ὁμογενεῖς μου εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ ἐμὲ καὶ ἐστοχάζοντο, ὅτι ἡμπόρουν νὰ συντελέσω διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, σὲ λέγω ἐντέμως, κύριε Ξάνθε, ὅτι μετὰ προθυμίας ἥθελον κάμει κάθε Θυσίαν καὶ τῆς καταστάσεώς μου καὶ τοῦ ἔσυτοῦ μου.» — «Δότε με, Πρίγκιψ, τὴν χεῖρά σας εἰς βεβαίωσιν, ὅσων μὲ εἰπατε. (Δοθείστης δὲ αὐτῆς, ἐξηκολούθησεν ὁ Ξάνθος,) Σᾶς λέγω λοιπὸν, ὅτι δὲν ἥλθα εἰς τὴν Πετρούπολιν δι' ὑποθέσεις ἐμπορικάς, ἀλλὰ δι' ἀλλην σημαντικωτάτην αἰτίαν . . . »

«Ἐπανελθών δὲ τῇ ἐπιούσῃ ὁ Ξάνθος, ἐξηγήθη καθαρῶς περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἑταιρίας προσφέρων τούτῳ, προσεῖπε τοὺς ἀκολούθους λόγους: «Ο Θεός Πρίγκιψ, σᾶς προσκαλεῖ νὰ δόηγήσῃς τὸν λαὸν αὐτοῦ, τὸν νέον Ἰσραὴλ, εἰς τὴν γῆν αὐτῆς ἐπαγγελίας. Ο Θεός εὐλογεῖ ἥδη ἀνωθεν τὴν ἀρχηγίαν, τὴν ὁποίαν σᾶς προσφέρει τὸ ἔθνος». Τῇ ἐπεύριον ὁ Ὅψηλάντης ἐδέχθη αὐτήν καὶ μεθ' ἡμέρας δύτετο, ἐν ἀναρρώσει ὡν καὶ μὴ ἐξερχόμενος τοῦ στρατιώνος τῶν σωματοφυλάκων, ἐν ᾧ κατώκει, προσεκάλε-

σεν εἰς δεῖπνον τὸν φίλον αὐτοῦ Καποδίστριαν. Τότε ἐ-
ξηγήθη πρὸς τοῦτον τὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ξένθου καὶ
τὴν δεκτὴν γενομένην παρ' αὐτοῦ ἀρχηγίαν. 'Ο Καποδί-
στριας οὐδεμίαν ἀντέταξεν ἐναντίαν γνώμην, τούναντίον
μάλιστα ὑπεστήριξε τὴν ἀπόφασιν τοῦ 'Υψηλάντου. Οὗ-
τος δὲ, χαίρων καὶ λαβόμενος τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἡρω-
τησε, «Τίνα, Κόμη, ἔχετε γνώμην, ὅταν οἱ 'Ελληνες
· ἐπαναστατήσωσι κατὰ τοῦ Σουλτάνου; » Εναντία ἄρα
οὐθέλει εἶσθαι ἡ 'Ρωσία, ἡ βοηθήσει, ἀν οὐχὶ δι' ὅπλων,
· δπερ οὐκ ἀξιῶ, ἀλλὰ τούλαχιστον δι' ὑλικῶν μέσων; ·
· Ό Καποδίστριας, ἀπεκρίθη : «'Αρκεῖ ἡ ἐμφάνησις
· δλίγων χιλιάδων ἐπαναστατῶν κατὰ τὴν 'Ελλάδα, ὁ-
· πως ἡ 'Ρωσία συνδράμη ἐκ τῶν ἐνόντων. » — «Οὐδὲν
· πλειότερον, εἴπε τότε ὁ 'Υψηλάντης, ἐπεθύμουν ἀνα-
· δεχθεῖς τὴν ἀρχηγίαν, καὶ θέλω, ίνα δμιλήσω τῷ αὐ-
· τοκράτορι ἐπὶ τοῦ προχειμένου». Πρὸς τοῦτο μάκρων
ἀπάντησεν ἀρνητικῶς ὁ Καποδίστριας, οὐχὶ δι' ἀλληναλ-
τίαν, ἀλλὰ διὰ τὰ προηγηθέντα ἔνεκα τοῦ Καμαρηνοῦ,
καὶ εἶπε: «Μὴ δμιλήσετε ὑμεῖς· γνωρίζετε, ὅσα πρὸ δ-
· λίγου συνέβηταν δυσάρεστα. 'Αλλὰ, καὶ ἔκτὸς αὐτῶν,
· τοσοῦτον δ αὐτοκράτωρ ἐθαρύνθη τὸν πόλεμον, ώστε
· πούδεμίαν ἀκρόασιν δίδει, ὅταν περὶ τοιούτου ζητήμα-
τος πρόκειται. » Επιμένοντος δμως τοῦ 'Υψηλάντου,
· εζήτησεν ἐγγράφως τὰ αιτήματα τούτου, δπως σκεφθῆ
περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ ἥδύνατο νὰ ὑποστηρίξῃ αὐ-
· τὰ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι, ἀμα τυχῶν καιροῦ ἀρμοδίου.
Καὶ δ μὲν 'Υψηλάντης, δι' ὅλης τότε ἐργασθεὶς τῆς
νυκτὸς, ἀπέστειλε ταῦτα τῇ ἐπιούσῃ διὰ τοῦ Ιω. Μάνου·
δ δὲ Καποδίστριας ἔταξεν δκταήμερὸν προθεσμίαν.

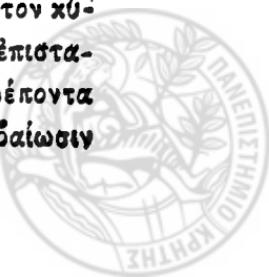
Οὕτως δ 'Υψηλάντης, δλως πεποίθησις καὶ ἐλπίς,
κατηγήθεις καὶ δρκοδοτήσας κατὰ τὴν τάξιν, ἔδωκε τὸ
ἀφιερωτικὸν αὐτοῦ γράμμα, παρακατατεθέν τοῖς ἐν Μό-

σχα Πατσιμάδη καὶ Κομιζοπούλω. Συνέταξε δὲ ἔγγραφόν τι, διὸ γνωστοποιῶν τοῖς διευθυνταῖς τῆς Ἐταιρίας τὴν συνάίνεσιν ἔσωτοῦ, ἐζήτει, ὅπως ἐν τῷ μέλλοντι οὐδόλως ἀναμιγνύωνται οὗτοι, ἐθεώρει δὲ κύριον ἔσωτὸν, ὅπως κάρμνη γρῆσιν τῶν προσώπων τούτων, ἢ οὐχί διατάττῃ δὲ περὶ πάντων ὡς ἀνώτατος ἀρχηγός, καὶ πρὸς αὐτὸν μόνον, ἐλεγε, ν' ἀπευθύνωνται ὅλοι· τέλος δὲ ὑπηρεσχεῖτο λόγον τῶν πράξεων αὗτοῦ ἐνώπιον τοῦ ἔθνους μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως.

Διὰ τοῦ Μάνου ἐλαθεν ὁ Ξάνθος τὸ ἔγγραφον τοῦτο, καὶ περεδέχθη ἐτοίμως τὰς περιεχομένας προτάσεις, καὶ τοις ἀντιθέτους πρὸς τὸ γράμμα τῆς ἀπὸ 22 Φεβρίου 1818 ὑποχρεωτικῆς συνθήκης. Τί ἄλλο ἦδύνατο νὰ πράξῃ τῶν πραγμάτων κατεπειγόντων; Ἐν δνόματι λοιπὸν τῶν διευθυντῶν ὅλων ὑπογράψας, ἐνεχείρησε μὲν τῷ Ὑψηλάντῃ τὸ δίπλωμα μέλους τῆς Ἀρχῆς, παρέδωκε δὲ δσα ἔφερεν ἔγγραφα ταύτης, τὰ ἀφιερωτικὰ δηλ. τῶν μελῶν τῆς Ἐταιρίας καὶ τὸν λογαριασμὸν τῶν μέχρι τῆς 19 φεβρουαρίου 1819 γενομένων δαπανῶν, καὶ, τέλος, ἐξέθετο πάνθ' ὅσα ἀνήκε πρὸς χειραγωγίαν τῶν ἐν τῷ μέλλοντι ἐργασιῶν τούτου. Οὕτως ἀνηγορεύθη δ' Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης Γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς περὶ τὰ τέλη ἀπριλίου τοῦ 1820, λαβών τὸ συνθηματικὸν ἐπώνυμον *Kaldis*. Ιδοὺ ἀπλουστάτη ἡ πρᾶξις τῆς ἀναγορεύσεως.

«Κατὰ τὴν ἀπαξὲ ἐγχριθεῖσαν γνώμην, συνελθόντα τὰ μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρίας καὶ συσκεφθέντα μετ' ἀκριβοῦς ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως, ἐγνώρισαν Ἐφορον Γενικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρίας τὸν ἐκλαμπρότατον κύριον Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ἵνα ἐφορεύῃ καὶ ἐπιστατῇ ἐν πᾶσιν, ὅσα κρίνονται ἀξια, ὡρέλιμα καὶ πρέποντα τῇ Ἑλληνικῇ Ἐταιρίᾳ. Εἰς ἀσφάλειαν δὲ καὶ βεβαίωσιν

τῶν ἐγχριθέντων βεβαιοῦται τῇ ὑπογραφῇ ἐκάστου τῶν
μελῶν.

Ἐν Πετρουπόλει, τῇ 12 ἀπριλίου 1820.

ΑΛΕΞ. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

ΙΩ. ΜΑΝΟΣ

ΕΜΜ. ΞΑΝΘΟΣ.»⁽¹⁾

Ἡ μακρὰ αὗτη περιοδεία τοῦ Ξάνθου διήρκεσεν ἑνέα περίπου μῆνας, καθ' οὓς καὶ εἰς τὴν Μόσχαν ἤνα-
γκάσθη νὰ ἀπέλθῃ πολλάκις καὶ πρὸς τοὺς συνεταίρους
του νὰ ἀνταποκρίνηται. Εἰς δὲ τὸν ὑπάυτοῦ χειροτονη-
θέντα ἀρχιγγὸν ἔδωκε τὴν ἑῆσι λογοσίαν.

	Γρόσια
«Τῷ Σκουφῷ.	10000
«Πεντεδέκᾳ.	1500
«Ιδίῳ.	1400
«Τῷ Καπετᾶν Ἀναγνωσταρῷ ἐμετρήθησαν.	500
α' Ιδίῳ ἐμβάσθησαν.	10000
«Ο ίδιος ἐτράβηξε πόλιτσαν.	3000
«Τῷ Χρυσοσπάθῃ.	2000
«Καπ. Ἰω. Χ. Φαρμάκη.	10000
«Καπ. Ἰω. Μαυροιμιχάλη.	1000
«Τοῖς υἱοῖς τοῦ Πετρόμπεη.	3000
«Τοῖς ίδίοις δμοίως.	5000
«Τῷ Ὑπάτρῳ.	1200
«Τῷ Λουριώτῃ διὰ τὴν Ἰταλίαν.	1600
«Τῷ Καπ. Βλαχοπούλῳ.	750
«Τῷ Τσακάλωφ εἰς διάφορας φοραῖς καὶ ὅσα ἐτράβ.	6500
«Τῷ Καμαρηνῷ.	1300
«Εἰς διαφόρους ἀδελφοὺς Κάπιτάνους εἰς Κων- σταντινούπολιν κατὰ καιρούς.	3300
«Τῷ Πετρόμπεη ὅσα ἐτράβηξε.	15000

(1) Ήδὲ Ιστορ. Δοκίμιον περὶ Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως ὑπὸ Φιλήμ.
Σελ. 31—33.

«Οσα δμοίως.	10000
«Οσα τῷ ἔμβασάν εἰς δύο ἔτι φοράς.	7000
«Τῷ Ἀρχιμανδρίτῃ Δικτίῳ.	10000
«Οσα ἐγώ ἐξώδευσα τώρα μετά τὸν μισευ-	
«μόν μου ἀπὸ Κωσταντινούπολιν τῇ 19	
«φεβρουαρίου 1819.	13000
	Γρ. 121,630

«Οπόσα διεπράχθησαν, προσθέτει ὁ Φιλήμων, ἕργα διὰ ποσός-
τητος τόσῳ μικράς! Άλλὰ καὶ ἐὰν ὑποθέσωμεν τὸν λογ/σμὸν
τοῦτον τῆς ἐν Κων/πόλει ἐδρευούσης Ἀρχῆς μὴ περιλαμβάνοντα
καὶ ἐτέρας παρ' ἄλλων γενομένας ἐδῶ καὶ ἔκει δαπάνας· ἐὰν
προσέτι παραδεχθῶμεν καὶ καταχρήσεις τινας, λαβούσας χώ-
ραν ἐν τῷ μακρῷ αὐτῷ διαστήματι, ἐξάγεται οὐχ ἡττον, δτι
ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἔκείνης κατωρθοῦντο μεγάλα διὰ μικρῶν μέ-
σων, διότι δ πατριωτισμὸς καὶ ἡ αὐταπάρνησις τὸ πᾶν ἀν-
πλήρουν».(·)

Ἐκ τούτου καὶ ἐξ ὅσων αὐτὸς οὗτος ὁ Φιλήμων ἀνω-
μιλόγησε διὰ τοῦ μεταγενετέρου συγγράμματος αὐτοῦ
περὶ Ξάνθου τεχμαίρεται· ὅσα ἐδημοσίευσετῷ 1834 διὰ
τοῦ πρώτου συγγράμματός του περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ
Ξάνθου κατ' εἰσήγησιν ἀλλων εἶναι πάντῃ ἀνυπόσατα· διότι
πῶς εἶναι ποτε δύνατὸν νὰ ὑπέθετεν ὁ Σκουφᾶς τὸν Ξάν-
θον ἀσωτὸν καὶ σπαταλῶντα τὰ χρήματα τῆς Ἐταιρίας,
ῶς διατείνεται διὰ τοῦ πρώτου συγγράμματός του ὁ Φι-
λήμων (2), ἐνῷ κάλλιστα ἐγίνωσκεν, δτι οὔτε τοιαῦτα
μάλιστα ταξείδια γίνονται ἀνευ ἐξόδων, οὔτε ὁ Ξάνθος
ἡτον δ ταμίας, οὔτε τὸ ταμεῖον τῆς Ἐταιρίας εἶχεν εἰσ-
πράξῃ τοσαῦτα, ὡς ενὶ καταλäß ἐξ αὐτῶν ὁ Ξάνθος.
Άλλ' ἡμεῖς οἱ Ἐλληνες προπατορικὸν φαίνεται ἔχομεν

(1) Ιδὲ Δοκ. ισορ. Ἐλλ. ἐπ. δπὸ Φιλήμ. Τομ. ፲. Σελ. 178.

(2) Ιδὲ δευτέραν σημ. τοῦ ισορ. Δοκιμίου τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας
καὶ Φιλήμογος Σελ. 195.

ἀμάρτημα τὸν φθόνον· παρ' ἡμῖν δὲ λέγεται δτι ἐγεννήθη καὶ αὐτὴ ἡ λέξις συκοφαστία.

'Αποπερατώσας εῦτω τὰς ἐργασίας του ἐν Πετρουπόλει δ Ξένθος κατῆλθε μετὰ τοῦ Υψηλάντου εἰς Κισινόβιον, ἐκεῖ δὲ οὗτος μὲν ἡτοιμάζετο νὰ καταβῇ εἰς Μάνην, ἵνα κατάρξηται τοῦ ἀγώνος ἀπὸ τῆς Ηλ.οποννήσου· παρήγειλε μάλιστα νὰ ἔτοιμασθῇ, ἵνα πεμφθῇ καὶ πλοιὸν ἑλληνικὸν εἰσιτινα τῶν τῆς Δύσεως λιμένων, ὅπως τὸν μεταφέρῃ εἰς τὴν Ελλάδα. 'Αλλ' ἡ ἀφίξις τοῦ Παπαρρήγοπούλου, ὡς περ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ λεχθήσεται, ἐπεισεν αὐτὸν ν' ἀλλάξῃ σχέδιον καὶ νὰ ὑψώσῃ πρῶτον τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν ταῖς ἡγεμονίαις.

'Η δὲ μετατροπὴ αὕτη τοῦ σχεδίου ἐπεδοκιμάσθη καὶ ὑπὸ τοῦ Ξένθου, διότι εῦτος, διελθὼ· διὰ Βουκουρεστίου, εἶδε μετὰ μεγάλης βεβαίως εὐχαριστήσεως ἰσχὺοντα ἐν τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ, τὸν Καμενάρεν Σάββαν Μπίνμπασιν. Εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον, κατηχηθέντα κατὰ τάξιν καὶ εὑρεθέντα πρόθυρον, εἶχε μεγάλην ἐμπιστοσύνην ὁ τε Λεβέντης καὶ ὁ Γεώργιος Ὁλύμπιος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὁ Σάββας ἐδείχθη τῷ ὄντι τοιοῦτον ζηλωτής, ὡστε συνέταξε καὶ σχέδιον ἐπαναστάσεως καὶ ὑπέβαλεν αὐτὸ τῷ Υψηλάντῃ⁽¹⁾. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἡ ἐπανάστασις ἐπρεπε νὰ ὀρχίσῃ ἀπὸ τῆς Σερβίας. Εἰς τὸν Σάββαν τοῦτον ἐξήσκει οὐκ δίλιγμν ἐπιφρότην καὶ δ Ξένθος, ως ἐξάγεται τοῦτο ἐκ τίνος ἐπιστολῆς τοῦ Περρίαριου πρὸς τὸν Υψηλάντην, ἐν ᾧ ἔγραφε πρὸς τοὺς ἀλλοῖς καὶ τὰ ἐξῆς. «Στοχάζομαι λοιπὸν δτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γράψῃς τῷ Κ. Ξάνθῳ διὰ νὰ γράψῃ εἰς τὸν Σάββαν, δτι ὁπόταν ἀλληλογραφῇ μὲ τὸν Μιλώσον νὰ συμβουλεύωνται καὶ οἱ τρεῖς (Γ. Ὁλύμπιος καὶ Φαρ-

(1) Τὸ Ιερ. Δικτύων τῆς Φιλ. Επανάστασις δ τὸ Φιλήμονος. Σελ. 434.

μάκης) (1). Εις αὐτὸν τοῦτον τὸν Σάββαν εἶχε φαίνεται κατ' ἀρχὰς ἐμπιστοσύνην καὶ ὁ Ὑψηλάντης, διότι ἐν ταῖς γενικαῖς ὁδηγίαις του ἔγραψεν ἐν ὑστερογράφῳ καὶ τὰ ἔξης.

«Ἄγαπητοί μου Σάββα καὶ Γεωργάκη, χυτιάξετε νὰ μὴν ἐντροπικοθῶμεν. Οσα σᾶς ἔγραψα εἰς αὐτὸν τὸ γράμμα μου, νὰ μὴν τὰ ἡξεύρη ἀλλος παρὰ σι δύο σας. Τὰ στρατεύματα ἐδῶ ἐλαθον μυτικήν προσταγὴν νὰ ἔναιται ἔτοιμα, διὰ νὰ κινήσουν εἰς τὴν πρώτην προσταγὴν, καὶ συνάζονται κρυφίως. Ἐγὼ ἐλαθον προσταγὴν νὰ ἀρχήσω τὸ ὄγκιγωρότερον. Εὰν κρίνετε εὔλογον καὶ εὔχολον, ἥτον πολλὰ καλὸν δ Σάββας νὰ εὑρεθῇ εἰς τὰς 14 δεκατέσσαρας τοῦ νοεμβρίου κρυφίως εἰς Ἰάσι, διὰ νὰ μὲ βοηθήσῃ εἰς ὅλα· ἐπειδὴ καὶ γνωρίζει καλὰ καὶ τὸ Ἰάσι καὶ τοὺς ἔκει ἀνθρώπους. Πάλιν σᾶς λέγω, δτε νὰ μὴν ξεστομίσητε εἰς κανένα τὸ παραμικρότερον, ἀπὸ δτι σᾶς γράφω. Ἐγὼ προσμένω μὲ ἀνυπομονησίαν τὴν ἡμέραν, ὅποῦ θὰ σᾶς γλυκοφιλήσω καὶ τοὺς δύο σας, καὶ μαζὴ νὰ εὐγάλοουμεν τὸ σπαθί. Εὰν δ Φαρμάκης ἔναιται ἀκόμη ἔκει, τὸ ὅποῖον καὶ δὲν πιστεύω, εἰπέτε του, πῶς τὸν γλυκοφιλῶ, καὶ νὰ πηγαίνῃ ἀμέσως χωρὶς ἀργοπορίαν. Ἡλθεν ἡ ὥρα· ὁ καθεὶς τώρα θὰ φανῆν» (2).

Καὶ τῷ ὄντι δ Σάββας κατ' ἀρχὰς μὲν, ἔχων δικτυκοσίους Ἀλβανοὺς κατὰ Γόρδονα (3), διέθετε τούτους ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ κινήματος· μόλις δμως ἐπιφανείσης δυσμενείας τινὸς τῆς τύχης εἰς τὸν Ὑψηλάντην, δ ζηλωτὴς Σάββας τὸ μὲν πρώτον ἤρξατο νὰ ἐπαμφοτερίζῃ, ἐπειτα δὲ ἔκηρύχθη ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν Τούρ-

(1) Ιερά Δοκ. Μετ. Ἑλλ. ἐπαν. Νπὸ Φιλ. Τόμ. Ι. Σ. 249.

(2) Ιερά Δοκ. Μετ. Ἑλλ. Ἐπ. Νπὸ Φιλήμ. Τόμ. α' Σελ. 235.

(3) Ιερά Hist. of the Greek revolution by Gordon vol. ii. pag. 142

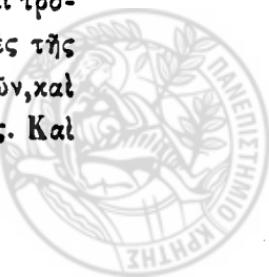

χων· ἐπρόδοσε τὸν δρόκον του καὶ ἐπολέμησεν οὓς ὥρκι-
σθη νὰ ὑπερασπισθῆ καὶ διὰ τοῦ αἰματός του· καὶ τοῦ-
το ὑπῆρξεν ἐν τῶν ισχυρῶν αἰτίων τῆς ἀποτυχίας καὶ
καταστροφῆς τοῦ Ὑψηλάντου ἐν ταῖς ἡγεμονίαις. «Ο
Σάββας προδίδων τὸν Ηρίγγιπα προσεδόκα προαγω-
γὴν, λέγει ὁ Φίνλανδος (1). Ἀλλ᾽ ἡ Θεία Πρόδνια εἶναι ἐ-
θράδυνε νὰ τιμωρήσῃ τὸν προδότην. Μετὰ τὴν οἰκτρὰν
λύσιν τοῦ ἔκει δράματος ·Τῇ ἐπιούσῃ, λέγει ὁ Φιλή-
μων, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, παραλαβὼν δὲ Σάββας τοὺς δύο
πρώτους ὑφοπλαρχηγοὺς αὐτοῦ Μιχαὴλ δελήμπασην καὶ
Γκέντσην μπουλούχπασην μετὰ 25 σωματοφυλάκων,
ἀπῆλθεν εἰς τὸν Κεχαγιᾶ βεγῆν, καταλύοντα ἐν τῇ με-
γάλῃ οἰκίᾳ τοῦ λογοθέτου Βέλιου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μογο-
σδίας. Ἐν τῷ προαυλίῳ αὐτῆς ἔλαβεν ὑποδοχὴν καλ-
λίστην. Ἄμα δὲ ἀνέβη μετὰ τῶν δύο ὑφοπλαρχηγῶν,
καὶ πρὶν ἡ, εἰσελθὼν ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἵδη τὸν Κεχαγιᾶ
βεγῆν, νέφος πυκνὸν παρεσκευασμένων Τούρκων ἀστρά-
πτει καὶ χροτεῖ, χάλαζα δὲ θανατηρόρων σφαιρῶν κα-
ταπίπτει ἐπὶ τοῦ σώματος τούτου, νεκροῦ ἔκταθέντος.
Ο Μιχαὴλ δελήμπασης προέλαβεν, ἔξελθὼν τῆς αἰθούσης
ξεφήρης, ἀλλ᾽ ἐφονεύθη ἐπὶ τῆς κλίμακος. Ωσάυτως
καὶ ὁ Γκέντσης μπουλούχπασης ὥρμησεν ἐκπηδήσων
ἀπό τινος τῶν θυρίδων αὐτῆς, ἀλλ᾽ ἔκει κατεκόπη καὶ
σύτος. Ή αὐτὴ συγγρόνως ἤρξατο δολοφόνος σκηνὴ
καὶ ἐν τῷ προαυλίῳ κατὰ τῶν σωματοφυλάκων ἀλλ᾽
ἔκεινοι ἔξηγόρασαν τὴν θυσίαν ἔαυτῶν διὰ μεγαλητέρας
τῶν Τούρκων, πραγματικῶς μετασχηματισθέντος τοῦ
προαυλίου εἰς σφαγεῖον ἀνθρώπων. Εἰς δὲ μόνος σωθεὶς
ἔδραμεν εἰς τὰ καταλύματα τοῦ Σάββα κραυγάζων,
εδ σώζων σωσάτω τὴν ἔαυτοῦ ζωήν. ἀλλὰ καὶ κατ'

(1) Hist. of the Greek revolution by Finlay volum I pag. 158.

αὐτῶν προδιατεταγμένον τὸ τουρχικὸν ἵππικὸν ἐπετέθη ἀμέσως καὶ ἐπὶ τῶν ὁδῶν κατέθραυσεν λάπαντας. Μό-
νοὶ περὶ τοὺς πεντήκοντα φθάσαντες ἔκρυβησαν ἐν-
τὸς ἀνυπόπτων οἰκίσκων τῶν προαστίων. Ἐπίσης δὲ
καὶ ὁ Ἀθανάσιος Πίπης Χειμαριώτης ἐξ τοῦ χωρίου
Βούνου· εἰς δὲ τῶν περὶ τὸν Σάββαν ὑφοπλαρχηγῶν,
ἐκλείσθη μεθ' ἑτέρων εἰκοσιέξ ἐν τῇ πλησίον τῆς συνοι-
κίας ἐκκλησίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κεχαγιᾶ βεγῆς προϋπε-
σχέθη ἀμοιβὴν ἐνὸς «μαχμουδιὲ» δι' ἐκάστην κεφαλὴν
τῶν στρατιωτῶν τοῦ Σάββα, οἱ βάρβαροι, ἐξαντληθέν-
των τούτων, ἔκοπτον τὰς κεφαλὰς τῶν τυχόντων, ἵνα
μὴ στερηθῶσι τοῦ τιμήματος. Ἐντεῦθεν δὲ, ἀτελεύτητον
βλέπων οὗτος τὴν σωρευομένην πληθὺν τῶν κεφαλῶν,
γνωστοῦ ὄντος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τοῦ Σάββα στρατιω-
τῶν, ἀπηγόρευσε διὰ κήρυκος τὴν παῦσιν τῆς ἐπὶ τρεῖς
ῶρας διαρκεσάσης σφραγῆς, οὐχὶ διὰ φιλανθρωπίαν, ἀλ-
λὰ διὰ χρηματικὴν οἰκονομίαν, καὶ μόνης ἐπεμελήθη
τῆς στενῆς πολιορκίας τοῦ Ἀθανασίου Πίπη, καύσας
τὰς περὶ τὴν ἐκκλησίαν οἰκίας.

«Ἐπέκεινα τῶν δισχιλίων Τούρκων καὶ Ζαπορόζων
περιέζωσαν τὸν ἄνδρα αὐτὸν, καὶ διὰ τῶν τηλεβόλων
οὐ μόνον τὴν στέγην τῆς ἐκκλησίας παρέδωκαν εἰς τὰς
φλόγας, ἀλλὰ καὶ τὴν θύραν καὶ τὰς θυρίδας ταύτης
κατασυνέτριψαν πρὸς ἔφοδον· ἀλλ' οὐδὲν ἔτερον ἤδυ-
νήθησαν ἀπὸ τῆς μεσημβρίας μέχρι τῆς ἐσπέρας, ζημι-
ωθέντων ιδίως τῶν Ζαπορόζων ὡς ὄρμητικωτέρων.
Πλὴν, καὶ ἂν μὴ ἀπέλειπε τοὺς κεκλεισμένους τὸ στρα-
τιωτικὸν αἴσθημα καὶ ἡ γενναιότης, ἡ κατανάλωσις ὅ-
μως τῶν πολεμοφοδίων καὶ ἡ στέρησις ὄδατος καὶ τρο-
φῆς κατηγάκασαν αὐτοὺς, ἵνα περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς
ἐπιούσης ὄρμήσωσιν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολιορκητῶν, καὶ
διὰ τῆς μαχαίρας τύχωσι θανάτου ἡ σωτηρίας. Καὶ

μυθῶδες μὲν θεωρεῖται τὸ ποσὸν τῶν κατὰ τὴν ἔξοδον ταύτην σφραγέντων καὶ τραυματισθέντων ἐχθρῶν· βεβαιότατον δῆμως, διὶ πολυαριθμων τούτων ἔπεσσον νεκρὸν δι, τε Ηίπης καὶ σὶ μετ' αὐτοῦ ἀπηλπισμένοι, δύο μόνων διὰ τῆς φυγῆς σωθέντων. Διὰ τοιούτου σι Τοῦρκοι ἐπλήρωσαν νομίσματος τὴν προσδοσίαν τοῦ Σάββαν⁽¹⁾.

Διὰ τὴν πρὸς τὸν Σάββαν λοιπὸν ὑπόληψίν του διένει οὐκέτι οὐκέτι τοῦ Υψηλάντου· ἀλλὰ δὲ τὴν θεία Ηροντίην. Μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ Υψηλάντου διένει οὐκέτι οὐκέτι τοῦ Τσαχάλωφος ηγεμονίαν καὶ κατώκησε παρὰ τῷ Δημητρίῳ Υψηλάντη⁽²⁾. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀνέμενεν αὐτὸν ἑτέρα δυσκολωτέρα καὶ ἐπικενδυνωτέρα ἐντολὴ. Οἱ ἐν Εἰλλάδι ἐπιτροπος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἑταίριας Δημήτριος Υψηλάντης, βιρέως φέρων τὰ ἐν Αὐστρίᾳ δεινοπαθήματα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐλπίζων ἵσως διὶ διὰ τῆς παρουσίας του ἐν Εἰλλάδι ἥθελον ἐπιφρόση τὰ πράγματα αὐτῆς, συνέλαβε τὸ τολμηρὸν καὶ λίαν δισεκτέλετον σχέδιον νὰ φυγαδεύσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς Αὐστρίας. Τὴν ἀκροσφραγῆτε ταύτην καὶ δλῶς ἐμπιστευτικὴν ἐντολὴν ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ξάνθον· ὁ ἐπιτίθειος καὶ οὐχ ἥττον τολμηρὸς Ξάνθος, λέγει δ Φιλέμων, ἐπέτυχεν δπως γράψη διὰ θεραπαινίδος τενὸς πρὸς τὸν Υψηλάντην τὰ περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ σύτος, ὅπερ τὸν αὐτῶν ὡς καὶ πρότερον ὄρμωμενος λόγων, ἀπήντησε πρὸς τοῦτον «φύγε διότι θέλεις κάμει δυστυχεστέραν τὴν θεσιν μου»⁽³⁾.

Ἀποτυχὼν τούτου ὁ Ξάνθος, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν

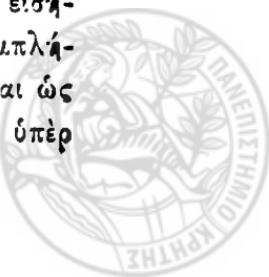
(1) Ιδὲ Δοκίμ. Ιστ. ΕΠ. ὃπερ θεοφάνεια Φιλέμ. Τόμ. 6. Σελ. 203.

(2) Ιδὲ Απορρηματικά περὶ τῆς φλακῆς ἐπιμέτριας Ερμηνείας Σελ. 29.

(3) Ιδὲ Ιστορ. Δοκ. Φιλέμ. Επ. θεοφάνεια Φιλέμ. Τόμ. 6. Σ. 219.

Ἐλλάδα καὶ διετέλει ἡ γωνιῶμενος ώς ἀπλοῦς πολίτης.
 Ἐπὶ πασῶν τῶν περιπετειῶν τοῦ μαχροῦ τούτου ἀγῶνος, καθ' ὃν καὶ ἀπεὶ πισίνα κατέλαβεν εὐκόλος οὐδίγους καὶ περὶ πικρατείων ἔρισαν πολλοῖ, μέχρις αἰμάτων μάλιστα καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν, ὁ Ξάνθος εὑδέποτε μὲν ἐξεστόμισε τὴν ἐλαχίστην ἀξιωσιν, ἢ περάπονον, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε παρημέλησε τὸ καθῆκον. Κατὰ δυστυχίαν εἴ δύνδρες τῆς ἥθικῆς καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τοῦ Ξάνθου φλέγονται ἐπὶ ἐπαναστασεων, διότι ἐπ' αὐτῶν ἀναδείκνυνται ώς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ θρασεῖς. Εὔδοξιμοισι δὲ αἱ ἐπαναστάσεις, ὅταν εἰς τοὺς θρασεῖς παρέχῃ ἡ θεία πρόνοια καὶ πατριωτισμὸν καὶ αὐταπάρνησιν ὅμοια τῶν τοῦ Ξάνθου, ὅστις, στερούμενος φαίνεται μόνον τῆς θρασύτητος δὲν ἀειδείχθη ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος. Πολὺ δὲ μετ' αὐτὸν ἐνθυμήθη τέλος καὶ ἡ Κυθέρηνησις, ὅτι ὥφειλες νὰ περιποιηθῇ κατά τι καὶ τὸν Ξάνθον, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀνέδειξεν αὐτὸν τῷ 1837 ἵπποτῷν τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος· ἐπειτα δὲ διώρισε τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν Νικόλαον ὑπότροφον τᾶς στρατιωτικῆς σχολῆς τῶν εὐελπίδων καὶ ἐξεπαίδευσε περὶ τὰ μαθηματικά.

Καὶ αὐτὴ μὲν εἶναι ἡ μόνη ἐθνικὴ ἀμοιβὴ, ἡς ἡξιωθῇ ζῶν ὁ Ξάνθος· πικρίας δὲ καὶ λύπας, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ εἴπωμεν, ὑπέστη πολλάς· ἀλλ' οὐδέποτε ώς ἐβεβαιώθημεν οὕτε ἡγανάκτησεν ἐκθύμως, οὕτε ἐμέμψατο τινὸς ἐκ τῶν διεπόντων τὰ τῆς πατρίδος ἐπὶ τῇ προσβαλούσῃ τὴν φιλοτιμίαν του δλιγωρίᾳ καὶ τῇ μέχρι σερήσεως τῶν ἀπολύτως πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων πενίᾳ. Μόνον δὲ ὅτε εἶδεν δσα ὁ Φιλήμων ἐδημοσίευσεν εἰσηγήσεις ἀλλων, «Καὶ τοῦτο μόνον ἔλειπε πρὸς συμπλήρωσιν τῶν πικρῶν μου» εἶπε «τὸ νὰ κατηγορῶμαι ώς σπάταλος τῆς περιουσίας τῆς Φιλικῆς Έταιρίας, ὑπὲρ

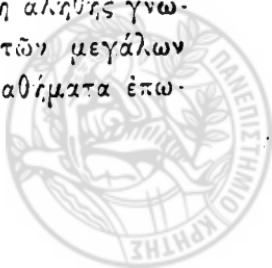

ἥς κάχγῷ συνετέλεσα τὸ κατὰ δύναμιν, καὶ πᾶν ὅ, τι εἰ-
χον συνεισφερον, καὶ ἐμαυτὸν πολλάκις καὶ εἰς μόχ-
θους καὶ εἰς κινδύνους ὑπέβαλον.»

Καὶ λεπτομερῆ μὲν ἀπολογίαν εἰς ὅσα κατ' αὐτοῦ
ἔδημοσιεύθησαν ἀπηξίωσε, φαίνεται, νὰ γράψῃ ὁ Ξάνθος·
δὲν ἡμέλησεν δύως νὰ δημοσιεύσῃ βραδύτερον μέρος
τῆς πρὸς αὐτὸν ἀλληλογραφίας τῆς ἐταιρίας καὶ σύν-
τομον ἀφήγησιν περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς μορφώ-
σεως καὶ βαθμιαίας ἐπιδότεως αὐτῆς μέχρι τῆς ἐκρή-
ξεως τοῦ ἀγῶνος. Τὸ ἀξιόλογον τοῦτο συγγραμάτιον
ἀποκαλεῖ «Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐται-
ρίας.» Ἀφιεροῦ μὲν τῇ νεολαίᾳ τῆς Ἑλλάδος, προσ-
μιάζεται δὲ οὕτως· :

«Ἡ Ἑλλὰς πολυειδῶς περιστρισθεῖσα, δὲν ἔφθασεν
εἰς τὸν προορισμόν της ὅ, τι οἱ πατέρες σας ἥρχισαν διὰ
τοῦ πολέμου, ὑμεῖς πρέπει διὰ τῶν φώτων νὰ ἀποπε-
ρατώσητε· δι' αὐτῶν καὶ μόνων ἡ Ἑλλὰς δύναται νὰ
ἐνώσῃ καὶ πάλιν τὴν ὄποιαν ἡ τύχη διήρεσε μεγάλην
Ἑλληνικὴν φυλήν.

«Δημοσιεύων σήμερον τὰ ὅσα ἐδυνάθην νὰ διασώσω
ἔγγραφα τῷ πρώτῳ ἐργασιῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας,
σκοπὸν ἀλλον δὲν προτίθεμαι, εἰμὴ νὰ ἀποδείξω εἰς τὴν
νεολαίαν τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὄποιους
οἱ πατέρες των ὑπέρερον διὰ νὰ θέσωσι τὸν πρῶτον
λίθον τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Αὐτοὺς ἃς μιμήθωσιν,
αὐτῶν τὰ πυρεύειγματα ἃς παρακολουθήσωσιν· ὁ πρὸς
τὴν παιδείαν ἔηλος τῶν Ἑλλήνων εἶναι πασίγνωστος καὶ
τὰ ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας οισθίματά των ἀκαταμάχητα.
Ἀλλὰ ἡ ἐξαρθρώσις τοῦ παρελθόντος, ἡ ἀληθής γνῶ-
σις τῶν αἰτιῶν καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν μεγάλων
ἔργων, πιρέχουσι μαθήματι πέρας, μαθήματα ἐπω-

φελέστατα εἰς τοὺς νέους, εἰς τοὺς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ πολιτικοῦ βίου προβαίνοντας.»⁽¹⁾

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἐνρίσκει ὁ ἴστορικὸς ἀπειρον καὶ περίεργον ὥλην. Ἐπτὰ μόνον ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ ἐπέζησεν ὁ Ξάνθος, ἀείποτε μὲν πενόμενος καὶ δλιγωρούμενος, ἀλλ’ οὐδέποτε βαρυθυμῶν καὶ πάντοτε προτρέπων τοὺς πάντας διὰ τοῦ ἰδίου ἑκυτοῦ παραδείγματος εἰς μίμησιν τῶν ἀρετῶν τῶν χθὲς μόλις ἀκμασάντων πατέρων ἡμῶν, τῶν διὰ μαχροῦ ἀγῶνος, δι’ ἀνηκούστων θυσιῶν καὶ ἀπαραμίλλου καρτερίας καὶ ἡρωϊσμοῦ ἀναδειξάντων τὴν πατρίδα ἐλευθέραν.

Ἔισας νομίσει τις ὑπερθολικὰ τὰ περὶ Ξάνθου ἐνταῦθα· ἀλλ’ ἐπιτραπήτω πρὸς ἀπολογίαν ν’ ἀντιγράψωμεν ἀπὸ τοῦ «Αἰώνος», τοῦ ἐκδιδομένου ὡς γνωστὸν, ὑπὸ τοῦ Φιλήμονος, τοῦ συγγράψαντος ἀλλιτε πολλὰ περὶ τῆς σπατάλης τοῦ Ξάνθου, ὃσα ὁ εὔσυνες θητεῖς τῷ δυντὶ σύτος συγγραφεὺς, μόλις μαθὼν τὴν ἀλήθειαν, ἔγραψε διὰ τῆς ἐφημερίδος του· ἔχουσι δὲ ταῦτα σύτωρε:

«Τοῦ Ξάνθου αἱ ἐκδουλεύσεις χρονολογοῦνται πρὸ ἕκαστι πέντε ἥδη ἐτῶν. Ἐξὸν καθ’ ὅλας τὰς περιστάσεις οἱ ἀρχηγοὶ θεωροῦνται ἀγώτεροι τῶν ἀκολούθων, ἐὰν αἱ πρῶται ἐπιχειρήσεις εἶναι δυσκολώτεραι τῶν ὑστέρων. Πρέπει νὰ ὀμολογήσωμεν, ὅτι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν εἶναι ἀξιοί ἐκείνης τῆς τιμῆς, ὃποίαν δφείλει ν’ ἀποδώσῃ ἔθνος εὐαίσθητον καὶ εὐγνῶμον εἰς τοὺς ἐνεργοὺς τῆς ἐλευθερίας του.

• Ἀπὸ τοῦ 1820 ὁ Ξάνθος εἶδεν ὡς ἔργον πρωτίστης ἀνάγκης ἐκεῖνο, τὸ ὄποιον ἡ Ἑλλὰς, συνηγγένη εἰς Ἑθνικὴν Συνέλευσιν κατὰ τὴν Τροιζῆνα ἐπὶ τοῦ 1827,

(1) Ι. Λπομνημον. περὶ Φιλικῆς, Επαιρίας ὑπὸ Εμμαν. Ξάνθου ἐν Αθήναις 1841, Σ. 2.

έιόντες καὶ ἐπέτυχε τότε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της τὸν κόμητα Ἰω. Καποδίστριαν.

«Πρὸς ήσυχίαν τῆς συνειδήσεώς μας ὅμολογοῦμεν ἥδη ὅτι εἰς τὴν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας συγγραφήν μας ἐκδοθεῖσαν τῷ 1834 ὑπεπέσαμεν ἐξ ἀγνοίας εἰς παραδρομάς τινας καὶ ως πρὸς τὰ συστατικὰ τῆς Ἀρχῆς τοῦ συστήματος τούτου ἐν γένει, καὶ ως πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ξάνθου ἰδιαιτέρως.»

Προσκαλῶν ἔπειτα ὁ Φιλήμων τοὺς ἐμπιστευθέντας τῷ Ξάνθῳ χρήματα νὰ δηλ. ὡσωσι τοῦτο, καὶ περιγράφων τὰ καθήματα, τὰς ἐκδουλεύσεις καὶ τὴν τιμιότητα τοῦ Ξάνθου, ἐπιφέρει καὶ τὰ ἔξης: «Ο δὲ Ξάνθος προσκληθεὶς ἐπισήμως τῷ 1837 παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἤξιοθή μὲν ἀρ' ἐνὸς τῆς τιμῆς τοῦ Σταυροῦ τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Σωτῆρος, κατεδικάσθη ὅμως ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἐλεεινοτέραν καταδίκην τοῦ ἐπαίτου [ἀπὸ] τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν συμπολιτῶν του, βιῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθέρας πατρίδος του τὸν ἀβίωτον βίον. Ποιὸν δὲν θέλει καταλάβει η δεινοτέρα λύπη, ὅταν ἀκούσῃ ὅτι δ Ξάνθος ζῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα δι' ἐλέους; Ποίαν φεύγει (ἴσως φέρει) καταισχύνην εὐγνωμοσύνης η Πατρὶς εἰς τοιαύτας σκληρότητας εἰκόνας ζώσας;»⁽¹⁾.

Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ δὲ συγγράμματι ὁ αὐτὸς εὔσυνείδητος συγγραφεὺς ἐδημοσίευσε πλὴν πολλῶν ἀλλων ὑπὲρ τοῦ Ξάνθου καὶ τὰ ἔξης περὶ αὐτοῦ τε καὶ ἀλλων.

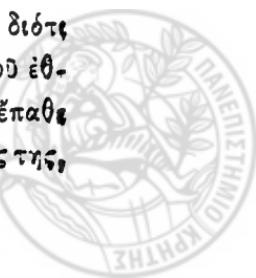
«Ἄν μὴ ὑπῆρχον ἐν μὲν ταῖς ἡγεμονίαις Λεβέντης, Ρίζος Νερούλδες καὶ Δημ. Θέμελης, ἐν δὲ τῇ Ηπειρουπόλει, Ξάνθος: ἐν δὲ τῇ Μόσχᾳ; Κομιζόπουλος καὶ Πατσιμάδης: ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει, Σέκερης, Κύριος οἶδε τίνα θάλαμον τύχην τὰ πράγματα»⁽²⁾.

(1) Τὰ Αιῶνας, τ. θεο. 49-19 Μαρτίου 1839.

(2) Τὰ Ιστορ. Δεκτά, Ἑλλ. ἐπαν. ὑπὸ Φιλήμονος Γομ. ά. Σελ. 29.

Ο δὲ θάγατος τοῦ Ξάνθου συγέβη τῇ 28 Νοεμβρίου 1852 κατὰ τὸν ἔξης τραγικώτατον τρόπον. Σφοδρᾶς συζητήσεως οὕστης ἐν τῇ Βουλῇ καὶ Βουλευτῶν τινῶν ἐλθόντων εἰς χεῖρας, δὲ Ξάνθος εὐρίσκετο ἀτυχῶς ἐν τῷ μεγάλως θορυβήθέντι θεωρίῳ διαταγείσης τῆς ἐκκενώσεως τούτου καὶ τῶν πάντων ἐμφόβως φευγόντων, κατήρχετο ἐσπευσμένως τῆς κλίμακος καὶ δὲ οὐπρεβδομηκοντούτης τότε ὡν Ξάνθος, κατὰ κακὴν δὲ τύχην ἣ κλίμαξ ἐστερεῖτο τοῦ ἐτ' αὐτὴν ξύλου ἐνθα ἐπακομβῶσιν οἱ ἀναβαίνοντες καὶ καταβαίνοντες δὲ Ξάνθος ὠθούμενος καὶ μὴ ἔχων ποῦ νὰ στηριχθῇ, ἐξέπεσεν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κλίμακος εἰς τὸ λιθόστρωτον ἐδαφος καὶ ἐμεινεν ἀναίσθητος καὶ σχεδὸν ἡμιθανής. Μετακομισθεὶς οὗτως ἐν τῷ στρατιωτικῷ νοσοκομείῳ ἀνέκτησε μὲν τὰς αἰσθήσεις του, ἀλλὰ μόλις δώδεκα ὥρας ἐπέζησε· καθ' ἄπαν δὲ τὸ διάστημα τοῦτο δὲ Ξάνθος προσήγετο ἐν καταγύξει καὶ ἐδέετο τοῦ 'Ψίστου νὰ δικάσῃ σύμενῶς τὰ παραπτώματα αὐτοῦ.

Τὴν ἑκρορὰν τοῦ γενεροῦ τοῦ Ξάνθου συγώνευσεν ἀπασα σχεδὸν ἡ πόλις τῶν 'Αθηνῶν ἀπεδόθησαν δὲ αὐτῷ αἱ τιμαὶ στρατηγέων. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ Κυθέρωνησις τὸν μὲν δευτερότοκον υἱὸν Περικλέα, διώρισεν οἰκονομικὸν ὑπάλληλον καὶ προήγαγε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐφόρου· ἀλλ' ἐτερος ὑπουργὸς ἐπαυσεν αὐτὸν καὶ ἡ ἐκ τούτου ἵσως λύπη συνετέλεσεν εἰς τὸν μετ' οὐ πολὺ ἀριθμὸν θάνατον αὐτοῦ· τὴν δὲ θυγατέρα αὐτοῦ 'Ασπασίαν ἐπροίκισε τὸ 'Εθνος διὰ διακοσίων πεντήκοντα στρεμμάτων ἐθνικῆς γῆς. Ἀλλ' ἡ προϊξ αὐτῇ κατ' οὐδὲν ὠρέλησε τὴν ἀτυχῆ 'Ασπασίαν· διότι ἀκριβῶς καθ' ἦν ἐποχὴν ἐδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ ἐθνικοῦ δώρου πρὸς κοινωνικὴν ἀποκατάστασιν, ἐπαθε δυστυχῶς ἡμιπληγίαν κατὰ τὸ θύμισυ τοῦ σώματός της,

καὶ οὕτω τὸ Ἐθνικὸν δῶρον κατέστη ἄχρι τοῦτο ἀδωρούν. Ή δὲ δον σεμνὴ τοσοῦτον καὶ φιλάνθρωπος νεανίς ἀποζῆ σήμερον, διατρέφουσα μάλιστα καὶ γραίαν πρὸς μητρὸς θείαν καὶ δύο ἀτυχεῖς ἀνεψιάς, θυγατέρας τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ της Νικολάου, διὰ συντάξεως συγχειμένης μόνον ἐξ ἔκατὸν καὶ τεσσαράκοντα δραχμῶν. «Ἐκ τούτων με-ὰ συγχινήσεως μᾶς ἔλεγε πρὸ ἡμερῶν εἶμαι ἡναγκασμένη νὰ παρέχω τὸ ἥμισυ εἰς τὴν Τράπεζην πρὸς ἀπότισιν τοῦ τόκου τοῦ δχνείου μου, δι' οὗ εἶναι ἐπιβεβαρημένη ἡ καλύβη μου. Θέλει τις νὰ ἔρῃ τὴν καλύβην ταύτην, ἔνθα τῷ ὅντι στενάζει ἡ ἀρετὴ, κατατρυχομένη ὑπὸ τῆς ἐπαράτου πενίας; ἀς διευθυνθῇ πρὸς ἀνατολὰς τῆς ὁδοῦ Νικοδήμου ἐν τῇ ὑπάρ. 27 οἰκίᾳ· ἐν αὐτῇ θὰ εὑρητίγραίσιν ἔβδομη κοντούτιδα, παρθένον τεσσαρακοντούτιδα καὶ δύο νεάνιδας, ἀποζώσας δι' ἔβδομη κονταδράχμου κατὰ μῆνα συντάξεως.

Εἴθε τὸ ὑπουργεῖον νὰ σέρη εἰς τὴν Βουλὴν ταχέως νόμον, ἐπιτρέποντα εἰς τὰς ὑπερηλίκους θυγατέρας τῶν ἀγωνιστῶν, τὰς προικισθείσας ὑπὸ τοῦ Ἐθνους, νὰ καρπῶνται τῆς προικίσεως αὐτῶν, ὅταν μετά τινα ὁρισθησομένην ἡλικίαν δὲν δυνηθῶσιν, ἢ δὲν θελήσωσιν, ἢ δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἔλθωσιν εἰς γάμον· ἀλλως ἢ εὐεργεσία τοῦ ἔθνους καθίσταται ἀπρόσιτος τοῖς ὑπέρ ὧν ἐγένετο, καὶ τοιεῦτον δὲν εἶναι φρονοῦμεν τὸ πνεύμα τῶν ἀποθλεπόντων τὰς τοιαύτας προικοδετήσεις ιόμων.

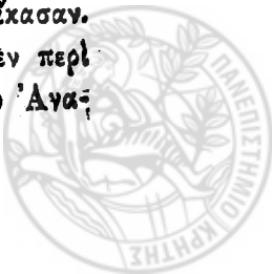

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Όλιγων ίσως ἐκ τῶν ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ βίος εἶναι τόσον γνωστὸς καθ' ἄπασαν τὴν Ἑλλάδα, διὸν δὲ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου. Καὶ πρὸ τοῦ ἀγῶνος εἰργάσθη οὗτος ἐκθύμως ὡς εἰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς φιλικῆς ἑταιρίας, καὶ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ἐπαναστάσεως ἡγωνίσθη ἐν Ἑλλάδι καὶ διαρχῶς μετὰ τὴν ἀποχατάστασιν τῶν πραγμάτων διέμεινεν ἐν Ἀθήναις, καὶ πρὸ δλίγων μόλις ἐτῶν ἀπεβίωσεν. Ἄλλ' ὅμως εἰς δλίγων βεβαίως ἐτέρων βίων τὴν συγγραφὴν ἀπηντήσαμεν δυσχερείας τοσαύτας, δῆσας εἰς τὴν τοῦ βίου τοῦ Ἀναγνωστοπούλου· οὔτε τὰ κύρια δνόματα ἀμφοτέρων τῶν γονέων αὐτοῦ ἐμάθαμεν, οὔτε τῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἔχνος ποὺ εὑραμεν, καὶ τοι πολλοὺς καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους πολλάκις ἐρωτήσαντες· ὁ μὲν ἐπιστήθιος φίλος του Φιλήμων οὐδὲν περὶ τοῦτων γινώσκει. Οὐ δὲ ἐν Πειραιεῖ τελώνης Φαρμάκης συμπατριώτης καὶ μαχρυνὸς συγγενὴς μάλιστα τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, πολλάκις κατ' αἰτησιν ἡμῶν ἔγραψεν, ὡς μᾶς ἐβεβαίωσεν, εἰς τὴν πατρίδα, καὶ οὐδὲν ἐμαθε. Τεκμήριον καὶ τοῦτο τοῦ μὴ προώρου τῆς συγγραφῆς ἡμῶν, ὥσπερ τινὲς εἴκασαν.

Τὰ μόνα, ἀπερὶ ἐδυνήθημεν νὰ ἐξαχριθώσωμεν περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας του Ἀγα-

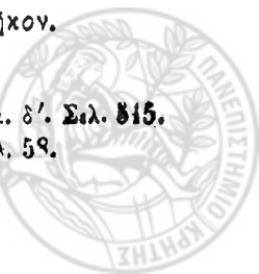

γνωστοπούλου είναι ότι ούτος ἐγενήθη ἐν Ἀνδρίτσαι· νῇ τῆς Πελοπονήσου περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἔχαντο ταυτηρίδος, ὑπὸ γονέων εὐσεβῶν καὶ ἀπεδήμησεν ἐν τρυφερᾷ ήλικίᾳ εἰς Ῥωσίαν χάριν ἐμπορίου. Ἐκεῖ δὲ κατὰ μὲν τὸν Φιλήμονα τρεῖς νέοι ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ καὶ ὁ Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος συνέρχονται τῷ 1814 ἐν Ὁδησσῷ, συσκέπτονται πρῶτον καὶ συζητοῦσι τὰς βάσεις τῆς Φιλεκτῆς ἑταίριας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος⁽¹⁾. Κατὰ δὲ τὸν Ξάνθον τὰς μὲν βάσεις τῆς Φιλεκτῆς ἑταίριας ἔθεσαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐν Ὁδησσῷ πρῶτος αὐτὸς οὗτος ὁ Ξάνθος, ὁ Σκουφᾶς καὶ ὁ Τσακάλωφ· τὸν δὲ Ἀναγνωστόπουλον κατήγησε τῷ 1816 ὁ Σκουφᾶς, ἐπανελθὼν ἐκ Μόσχας εἰς Ὁδησσόν⁽²⁾ καὶ τότε μὲν δὲν ἐφανέρωσεν αὐτῷ τὴν Ἀρχὴν, ἀλλὰ παρεδέχθη ὡς ἀπλοῦν μέρος· βραδύτερον δὲ φεύγει τὰς πάντας «καὶ οὕτω ἔγινεν, ἴσχυρίζεται ὁ Ξάνθος, καὶ προσετέθη καὶ αὐτὸς (ὁ Ἀναγνωστόπουλος) εἰς τὴν πάξιν τῶν ἀρχηγῶν, καὶ ἐλαβε τὰ στοιχεῖα ΑΙ.»

Καὶ τὰς μὲν περὶ πρωτείων διενέξεις θεωροῦμεν ἀναξίας πάσης περεταίρω ἐρεύνης, διότι δοσον βέβαιον είναι ότι εἰς ἄπαντας τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Φιλεκτῆς ἑταίριας ὀφείλεται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων εὑφημος μνεία καὶ εὐγνωμοσύνη μάλιστα, τόσον δυσχερὲς ἡ καὶ ἀδύνατον καθίσταται νὰ ἀποκαλυφθῇ τὸ τίς πρῶτος ἐξ αὐτῶν συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρύσεως τοιαύτης ἑταίριας. Βέβαιον μόνον είναι ότι ἄπαντες ἐξετέλεσαν μετὰ ζῆλου καὶ μεγάλου μάλιστα πατριωτισμοῦ τὸ ἐκ τοῦ συνεταιρισμοῦ αὐτῶν ἐπιβληθὲν εἰς ἔκαστον καθηκον.

(1) Ἰδεῖ Πατ. Δοκ. Ἑλλ. ἐπαναστ. Φιλήμονος Τόμ. δ'. Σελ. 515.

(2) Ἰδεῖ Ἀπομν. Φιλ. Ἐταιρ. ὅπλ. Εμμ. Ξάνθου Σελ. 59.

Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ, δύμάσαντες δὲν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Σκουφᾶ ἔδημοςσιεύσαμεν ὄρχον, ἔλαβεν ἔκαστος ἰδίαν διεύθυνσιν κατὰ μίμησιν φαίνεται τῶν Ἀποστόλων, τῶν εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης διεσπαρέντων πρὸς διάδοσιν τοῦ θείου κηρύγματος. Ὁ Ἀναγνωστόπουλος φαίνεται δτὶ ἔλαβε τὴν εἰς τὰς ἡγεμονίας διεύθυνσιν. «Μεταβὰς εἴ-τος, λέγει ὁ Φιλήμων, εἰς τὸ Ἰσμαήλιον, παρέλαβεν οὐεὶς τὸ σύστημα τοὺς ἔχει ἐπισημοτέρους. Ἐλληνας, δηλ. τὸν ἐξιωματικὸν Παπαδόπουλον (Καλχματιανὸν) τὸν Βατικιώτην, καὶ πολλοὺς μεγαλεμπόρους.»⁽¹⁾ πέραν δὲ τοῦ μέρους τούτου ἄγνωστον εἶναι ἀν προύχωρησε· διότι αὐτὸς οὗτος ὁ Φιλήμων λέγει δτὶ «ὁ Σκουφᾶς καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ἀνεχώρησαν αἵρνιδίως ἐκ τῆς Ὁδησσοῦ, καὶ φαίνονται μετὰ παρέλευσιν τεγδὸς καιροῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου 1817 κατοικήσαντες εἰς Ἀργασοῦ Κιοῦ.»⁽²⁾

Ἐν δὲ τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ τῆς Ἀνατολῆς συνεκεντρώθησαν, φαίνεται, οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς ἐταιρίας, τὸ μὲν, ἵνα διαδώσωσι τὰς καθιερωθείσας ὑπ' αὐτῶν ἀρχὰς τῆς Φιλικῆς ἐταιρίας· τὸ δὲ, ἵνα συσκεφθῶσι καὶ προλάβωσι τοὺς ἐκ τοῦ ὑπερμέτρου ζήλου καὶ τῆς ἀπρεποῦς διαγωγῆς τοῦ συναρχηγοῦ των Γαλάτη, κινδύνους. Ὅθεν δὲ μὲν Σκουφᾶς, καὶ τοι ἐνεργῶν δραστηρίως, ἵνα καλύπτῃ ὅμως τὰς πράξεις του, ἐκήρυττεν, ὡς εἰδομεν, δτὶ ἀσχολεῖται, πρὸς εὔρεσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου. Ὁ δὲ Ἀναγνωστόπουλος κατήγησε κατὰ Φιλήμονα τὸν ΙΙ. Σέκερην, δστὶς πρῶτος ἴσως παρέσχε καὶ νεῦρα εἰς τὴν Ἐταιρίαν, προσενεγκών δέκα χιλιάδας γροσίων.⁽³⁾

(1) Ίδε Δοκίμ. 1στ. Φιλ. Ἐτ. δπδ Φιλήμ. Σελ. 186.

(2) Ίδε Αὐτόθι Σελ. 159.

(3) Ίδε Αὐτόθι Σελ. 159.

Διευθετήσαντες δὲ οἱ ἑταῖροι καὶ τὰ περὶ Γαλάτου, ωσπερ εἴπομεν ἡδη τοῦτο, ἄλλοι μὲν ἔλαβον ἄλλας διευθύνσεις, δὲ δὲ Ἀναγνωστόπουλος ἀπεστάλη φαίνεται καὶ αὗθις εἰς τὰς ἡγεμονίας. Τὸ δὲ περὶ τούτου συστατικὸν γράμμα τῆς ἀγνώσου ἀρχῆς ἔχει οὕτω «'Ο Κύριος Ἀναγνωστόπουλος χαίρων τὴν ἐμπιστοσύνην μας οὐδιὰ τὴν καθαρὰν ἀφοσίωσίν του εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς πατρίδος μας, διετάγῃ νὰ μεταβῇ αὐτῷ, οὐδιὰ νὰ ἐκτελέσῃ ὅσα ἐπερφοτίσθη εἶναι δὲ ἐπιτεταγμένος νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομήν σου, καθ' ὃσον δὲν εἶναι. Οὕτω δὲ ἀμφιβάλλουσα (ἢ Ἀρχὴ) εἰς ὅτι ἐξεφράσθη σ' ἀπονέμει τὰς εὐλογίας της.»⁽¹⁾।

Εἰς Γαλάτιστι, φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἀπήγνωσε καὶ ῥᾳδιουργίας τινὰς, ὡς δὲ αὐτὸς οὗτος διεβεβαίωσε τὸν Φιλήμονα, ἀπήγνωσε καὶ κινδύνους διλόφονίας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπήρκεσε τῇ συγδρομῇ τοῦ Λεβέντη καὶ ἄλλων νὰ κυταπραύη τὰ πιεύματα, νὰ συστήσῃ πανταχοῦ τῶν μεγαλοπόλεων τῶν ἡγεμονιῶν ἐφορίας, νὰ ἐπιβάλλῃ δὲ αὐτῶν πειθαρχίαν τινὰ εἰς τοὺς ἑταίρους, καὶ μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἰταλίαν, ἵνα συσκεφθῇ φαίνεται μετὰ τοῦ ἐκεῖ ἐκ Μάνης καταφυγόντος συναρχηγοῦ του Τσακᾶλωφ.

Τὰς ἐν ταῖς ἡγεμονίαις καὶ ἐν Βεσταρχίᾳ προσπαθείας τοῦ Ἀναγνωστοπούλου πρὸς διάδοσιν τῆς Ἐταιρίας ἐπέχρινε πικρῶς δὲ Ξένθος, ἀπορχινόμενος ὅτι οὗτος ἥλθεν εἰς ἔριδας καὶ διαπληκτισμοὺς μετὰ πολλῶν καὶ ιδίως μετὰ τοῦ Γρηγορίου Δικαίου, τοῦ Ηεντεδέκα καὶ ἄλλων, τοὺς διαπληκτισμοὺς δὲ τούτους οὕτε ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἤρνετο, διεβεβαίωσε μᾶλιστα τὸν Φιλήμονα ὅτι καὶ τὴν ζωήν του ἐπεδουλεύθησαν τινὲς τῶν ἑταίρων τῶν ἐν Γαλαζίῳ ἀλλὰ ταῦτα πάντα προέκυψαν.

(1) Ιδὲ Δοκ., Ιστορ. Φιλ., Ἐταιρ. Φιλήμονος, Σελ. 226.

πτον τὸ μὲν ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν, τὸ δὲ ἐκ τοῦ ὑπερμέτρου ζήλου ἔταιριστῶν τινῶν, καὶ κατὰ τρίτον λόγον ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῶν πάντων νὰ ἀνακαλύψωσι τὴν ἄγνωστον Ἀρχήν. Μὴ ἐπιτυγχάνοντες δὲ τούτου, ἐμέμφοντο σφόδρα τοὺς φαινομένους διὰ ἔχουσι σχέσιν τινὰ μεγαλειτέραν μετ' ἐκείνης. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτος τις ἐφίνετο ἐξ ἀ-ἀγκης διὰ τοῦ καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος, εὐνόητος καθίσταται καὶ ἡ κατὰ αὐτοῦ καταφορά. Φρονοῦμεν δὲ ἀδιστάχτως διὰ οὗτος Ἑάνθος θήθελεν ἀποκαλύψῃ ταῦτην, ἀν μὴ ὁ Ἀναγνωστόπουλος πρότερον ἐπειθεὶ τὸν Φιλίμονα νὰ κηρύξῃ τὸν Εάνθον σπάταλον καὶ καταγραστὴν τῆς περιουσίας τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας. Ἄλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ Φιλίμων περὶ μὲν τοῦ Εάνθους ἔγραψεν εἰς τὸν Αἰῶνα «ποῖον δὲν θέλει καταλάβει ἡ δεινοτέρα λύπη, διταν ἀκούσῃ διὰ τοῦ Εάνθους ζῆν τὴν Ἑλλάδα διὲ ἐλέους». (1) Ήροὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν ἔγραψε πρότερον «ὁ Σκυφᾶς ἀπέθανεν ἐν ἀναρριπτώσασι, ὁ Τσακάλωρ ἐγνωρίσθη ἐπίσης πάμπτωντος, καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος δὲν καυχᾶται εἰμὴ εἰς τὴν ἀνέχειάν του». (2)

Μόνον λοιπὸν ὑπέρμετρος ζῆλος καὶ ἀνθρώπειναι ἀδυναμίαι προσύκλεσαν τὰς ἀλλίας ταύτις ἀντεγκλίσεις, ἀλλως ἀπαντες εἰργάσθησαν μετὰ ζῆλου καὶ μεγίστης ἐπιτηδειότητος.

Ἄπαντες οὐχὶ μόνον δὲν κατεχρίσθησαν, ἀλλὰ καὶ προσέφερον πᾶν, ὅτι ἔκαστος ἐδύνατο, τινὲς μέλιστα καὶ διὰ εἶχον· ἀπαντες καὶ ἔκακούχησαν μεγάλως διὰ τῆς ἔκτελέσεως τῶν ὑποχρεώσεων, εἰς ὃσας ὑπέβαλεν αὐτοὺς ὁ συνεταιρισμός των καὶ ἔκινδύνευσαν πολ-

(1) Ι. 188 Αἰῶνος Ἀριθ. 49 τῆς 17 Μαρτίου 1839.

(2) Ι. 18 Δοκίμ. Ιατ. περὶ Φιλ. Ἐτ. ὑπὲ Φιλίμ. σελ. 169.

λάχις· τινάς τῶν περιπετειῶν τούτων τοῦ Ἀναγνωστο-
πούλου περιγράφει ὡς ἔξης ὁ Φιλήμων.

«Εἶναι περίεργα τὰ συμβάντα τοῦ Ἀναγνωστοπούλου-
κατὰ τὴν περίστασιν αὐτὴν, ὅτε ὁ Δούναβις δὲν διεπλέετο
διὰ τὴν διάλυσιν τῶν πάγων. Βιαζόμενος οὗτος, κινεῖ διὰ
ξηρᾶς παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Ποταμοῦ (Δεκέμβριον τοῦ
1819), συνοδευόμενος ἀπὸ ἕνα προτήλυτον πλοίαρχον
Κρῆτα καὶ πέντε ναύτας. Ηροχωρεῖ καὶ αἴφνης εὑρίσκεται
ἐν τῷ μέσῳ μιᾶς θαλάσσης, χωρὶς νὰ διακρίνη πλέον
τὸν κατ' εὐθείαν δρόμον, περιπλέχθεις ἐντὸς τῶν βάλ-
των καὶ τῶν καλαμίων. Ὁ πλοίαρχος παρεχίνει τὴν δ-
πισθοδρόμησίν των· ἀλλ' ὁ Ἀναγνωστόπουλος. ὡθού-
μενος ἀπὸ τὴν ἀγνωστον εἰς ἔκεινον περίστασιν, τὸν ἐφι-
λοτίμει εἰς τὴν προόδευσίν των. Ἐντοσούτῳ τοὺς κατα-
λαμβάνει τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐξη-
θείστης πλημμύρας. Ὁ πλοίαρχος ἥδη συλλογίζεται,
ὅτι παρομοία ἐπιμονὴ εἶναι ἐν εἶδος ἀπελπισίας. Ἀλλ'
αἴφνης φαίνεται ἐν φῶς· πλησιάζουν εἰς τοῦτο μετὰ πολ-
λὴν ὥραν, καὶ εὐρίσκουν μίαν καλύβην· Ρώσων ἀλιέων,
οἵ δποτε τοὺς ἐδέχθησαν. Ἡ πλημμύρα ἐγένετο τρο-
μερωτέρα δι' ὅλης τῆς νυκτὸς. Τὰ περιφράγματα τῆς
καλύβης δὲν ἀντεῖχον πλέον· αἱ φωτὶαι ἐσβέννυντο· καὶ
μέχρι πρωΐας ἔμενον ὅλοι δρθεὶς ἐντὸς τῶν ὑδάτων. Ἡ
ἥμέρα διαδέχεται τὴν νύκτα, τὰ ὑδάτα παλινδρομοῦν,
καὶ δ Ἀναγνωστόπουλος ἀκολουθεῖ τὴν ὁδοιπορίαν του
μὲ βίαν. Δὲν ἔχουν δύμας ὅλοι τὰς δυνάμεις τῆς πρώτης
ἥμέρας, διὰ νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τοὺς ἥμιπηγμένους βάλ-
τους. Συλλογίζονται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν καλύβην, καὶ
νὰ ζητήσωσι συνδρομὴν καὶ ὁδηγίας. Ἀλλ' ἥδη φαίνεται
ἐν πλοιάριον, διωρισμένον εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Ἀναγνω-
στοπούλου παρὰ τοῦ Δ. Θέμελη. Διὰ τούτου σώζονται
ἥμιθανεῖς εἰς τὸ Γαλάται, ὅθεν ὁ Ἀναγνωστόνιος

μετέβη εἰς τὸ Βουκουρέστιον, καὶ ἐκεῖθεν λαβὼν συνέτευξιν μυστικὴν μετὰ τοῦ Λεβέντη, ἀνεγχώρησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν.⁽¹⁾

Ἐν Ἰταλίᾳ διέμεινε φάίνεται ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἐπὶ πολὺ, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Τσαχάλωφ καὶ ἀλλῶν· ἐκεῖθεν δὲ, περὶ τὰς παραμονὰς τῆς ἔκρήξεως τοῦ ἀγῶνος ἐν ταῖς ἡγεμονίαις, προσκληθεὶς ἐσπευσεν εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἔγραψεν εἰς τὸν Ξάνθον τὰς ἔστης ἐπιστολάς.

Τῇ 15 Ἰανουαρίου 1821 Βουκουρέστι.

Περιπόθητε ἀδειγρέ.

Κισνόδιον.

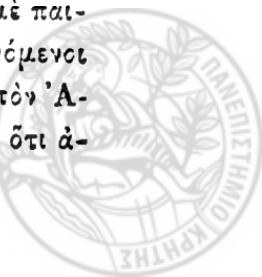
«Ἄδελφε! ἡ χαρὰ, τὴν δύσλαν ἡσθάνθην τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἔλαθον τὴν πολυπόθητον ἐπιστολήν σου, τὴν 30. Δεκεμβρίου τοῦ ἀπελθόντος μηνὸς καὶ χρόνου, εἶναι μία ἐξ ἐκείνων τῶν πλέον μεγαλειτέρων, ὅποῦ νὰ μοὶ ἔτυχαν εἰς τὴν ζωήν μου. «Ωστε ἀφ' οὗ μοὶ ἐγχειρίσθη ἡ εἰρημένη ἐπιστολή σου, τότε πλέον σὲ ἐνόμισα ζῶντα καὶ ὑγειαίνοντα, καὶ ἀνυπομόνως ἐπῆγα εἰς τὴν κατοικίαν μου, καταρριπώντας τὴν ἐπιστολήν σου, ώσταν νὰ είσουν ὁ ἕδιος. Τοῦτο σὲ τὸ βεβαιῶς τίμιος ἄνθρωπος. Τὸ διατί νὰ εὑρισκώμεθα εἰς τοσοῦτον σκότος τῶν ἀπὸ τὸ μέρος σας πραγμάτων, τοῦτο ἀπαιτεῖ προσωπικὴν ἐντάμωσιν. Τὸ ἀν ἐφοβήθημεν, διὸ καὶ ἐτραβήχθημεν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ χόσμου, ἡ τὸ παρ' ἥμᾶν ζητούμενον ἀλλο ἦτον, ἀπαιτεῖ καὶ τοῦτο ὡσαύτως προσωπικὴν ἐντάμωσιν. Πημεῖς, ὃπου λέγεις μέσον Πατζιμάδη ἀπὸ Μδσχαν μᾶς ἐγράψατε, δχι μόνον γράμμα σας δέγι εἰδομεν, ἀλλ' οὐτε ἡέεύραμεν τί ἀπέγεινες, καὶ πῶς αἴ ἐμπορικαὶ μας ὑποθέσεις ἀποκατεστάθησαν, ἐως εἰς μίαν ἐποχὴν, ὃπου παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συντρό-

(1) "Ιδε Δοκίμ. Ιστ. Φιλ. Ἐταιρ. ὑπὸ Φιλήμ. Σελ. 259.

φων ἐπληροφορήθημεν δπωσοῦν, μ' ὅλον ὅτι ἀμφίβαλλα καὶ εἰς ἔκεινα τέλος πάντων μένοντες διὰ πολὺν καιρὸν ἀμφίβολοι, ἔκριναμεν ἀναγκαιότερον νὰ ἀκολουθήσωμεν, παρὰ νὰ μείνωμεν ἔκει ἀκολουθούντες μετὰ τοῦ Ἀθανασίου (Τζαχάλωφ), ἐφθάσαμεν εἰς Βιέννην, ἐνθ' ἀρρώστησεν. Ἐγὼ δὲν ἦθελον τὸν ἀφίσην ποτὲ μονάχον ἔκει ἀν εἴχομεν ἔξοδα ἀκολουθησα κατὰ τὴν ἀπόφασίν μας, καὶ ἐφθασσα ἐδὼ κατὰ τὴν 30. Δεκεμβρίου ἀνταμώθην μετὰ τοῦ Α. Λ. (Λεβέντη), παρὰ τοῦ ὁποίου ἔμαθον τὴν ἀπὸ τὸ μέρος σας, δσον τὸ δυνατόν, καλὴν ἀποκατάστασίν τῶν πραγμάτων ἔχόρην μεγάλως, εὐχαριστήθηκα καθ' ὑπερβολὴν διὰ τὸν σεβαστὸν ἡμῶν ὑπερασπιστὴν, διὰ τὸν ὁποῖον εὔχομαι πάντα τὰ ἐφετά. Ποραχάλω εἶπε, πρόσφερε, καθὼς ηξεύρεις, τὰς ἐκ μέρους μου προσκυνήσεις· Ἐγὼ ἦθελον ἀκολουθήσει τὸν δρόμον μου δι' αὐτοῦ, ἀν δ' χύριος Λ. (Λεβέντης) δὲν μὲ ἐμπόδιζεν διὰ λαγγῶν διὰ νὰ προσμείνω τὸν Ἀθανάσιον, καὶ ὅτι μέλλει νὰ ἐλθῃ διέτοις εἰς ἀντάμωσιν τοῦ Καλοῦ, καθὼς τὸν ἔγραψε. Εὐρέθην λοιπὸν βιεσμένος διὰ νὰ προσμείνω μ' ὅλον ὁποῦ εἶναι ἐναντίον καὶ εἰς τὴν κρίσιν μου, καὶ εἰς τὰς παρατηρήσεις, δποῦ καὶ ἐδὼ ἐρχόμενος καὶ ἄλλος, δποῦ εἴμουν, ἔχαμεν. Ἐδὼ ἐφάνησαν μερικαὶ διαταγαὶ τοῦ Καλοῦ, αἱ δποῖαι ὅχι μόνον ἀνεβάλθησαν καὶ ἀναβάλλονται, αἱ λ' ἀκόμη κοι κριταὶ τούτων γίνονται, οἱ κριταὶ εἶναι μερικοὶ καὶ τὰ αἴτια, τὰ δποῖα τοὺς δίδουν τοῦτο τὸ δίκαιον, καθὼς αὐτοὶ λέγουν, εἶναι πολλά· λέγουν ὅτι προβλέψεις διόλου δὲν ἔγειναν εἰς Βουλγαρίαν καὶ Σερβίαν, εἰς καιρὸν δποῦ ἔκεινοι οἱ τόποι εἶναι προμυθευμένοι ἀπὸ ἀρχετὰ προσέδντα, καὶ προσέδντα δποῦ συντείνουν εἰς τὸ μελιούμενον πανυγύρι, διὰ τὴν λέγουν δὲν ἡμποροῦμεν, οὔτε κρίνομεν ὠρέλιμον νὰ ἀνοίξωμεν τὸ πανυγύρι, μὲ μέντος τὰς κάτω προβλέψεις, διότι τὰ

χέρδη τότε είναι δλίγα ἀναλόγως; τῶν προθλέψεων, οὐ μεῖς, λέγουν, πρέπει νὰ ἔχωμεν ἀναλόγους τούλάχιστον προβλεμμένας πραγματείας, μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγοραστῶν καὶ περισσοτέρας μάλιστα, διὰ νὰ τὰς μεταχειρίσθωμεν, χρείας τυχούσσες, εἰς τὴν ζήτησιν τῶν ἀγοραστῶν. Αὐτὰ καὶ ἄλλα λέγουν ταλαινίζοντες ἔαυτοὺς διὰ κῆρυξίν ἐνδεχομένην ἀπευκταίσιν ζημίαν. Ἐν ὑποκάτω εἰς αὐτὸν δὲν κρύπτηται κἀνένα ἀλλο, φάίνεται νὰ ἔχουν κάποιον δίκαιον ἀναλόγως τῶν ίδεῶν, ὅπου ἔχουν. Ο Λεώντιος (Λεθέντης) λέγει, δτι ἔχρειάζετο νὰ ἡγεύρη τὶ ἡμπορεῖ νὰ μὴν βλάπτῃ καὶ αὐτὸν κατὰ τοὺς ἐμπορικοὺς νόμους, ἐπειδὴ αὐτὸς ἔχει συμφωνητικὸν γράμμα μετὰ τοῦ ἐξώ καπιταλίστου του, καὶ ἐπομένως μετὰ τοῦ ἐν Πρωτσίᾳ μεγαλεμπορευουσαρᾶ, ὅποῦ νὰ μὴν ἀνακατωθῇ εἰς ἄλλο ἐμπόριον, ἐκτὸς ἔκεινου, ὅποῦ ἐσυμφώνησεν ὅθεν ἀνευ τινὸς ἀδείας πράττοντας διαφορετικὰ, βλάπτεται· διὸ καὶ θέλει, ἀπ' ἔκεινο, ὅποῦ ἐκατάλαβα, καὶ ποιαν πληροφορίαν. Αὐτὰ λέγουσα νὰ λέγουν, καὶ ἂν ἦνται αὐτὰ μόνον, μὲ φάίνεται, δτι εἴναι δίκαιον, ὅποῦ δσον δύναται νὰ γείνῃ τὸ πρῶτον, καὶ καθὼς συγχωροῦν οἱ ἐμπορικοὶ νόμοι, νὰ ἀσφαλισθῇ τὸ δεύτερον. Δὲν ἔχω καιρὸν νὰ ἐκτανθῶ περισσότερον· ἀλλὰ τόσον μόνον σᾶς λέγω, δτι ἔχω ἀνάγκην διὰ νὰ σᾶς ἀνταμώσω. Ἐγὼ ἐγνώρισα ἐκτὸς ἔκεινων, ὅπου εὑρίσκονται ἔκει, δποῦ εἴμουν, ἀλλούς τέσσαρες ἀξιολόγους φίλους. (Ἐν-
νοοῦσε τοὺς δύω ἀδελφοὺς Καπετανάκιδες εἰς Βιέννην, καὶ τὸν Ἀθανάσιον Χριστόπουλον, καὶ Σεραφήμ Βρετῶν εἰς τὸ Συμπίνιο.) Τοῦτο ἡχολούθησε, διότι αἱ περιστάσεις τὸ ἥθιλησαν· είναι ἀνθρωποι μὲ ἀρετὴν καὶ μὲ παιδείαν, καὶ μὲ κατάστασιν ἐνταυτῷ, ὥστε ἀνταμονόμενοι καὶ πληροφορούμενοι θέλει εὐχαριστηθῆτε. Ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον (Τάκαχλωρ) ἔχω γράψυματα, μὲ λέγει, δτι ἀ-

νάλαθε καὶ μετ' οὐ πολὺ θέλει ἔλθῃ. Προσμένω ἀγνοπο-
μόνως νὰ μὲ εἰπῆτε τί πρέπει νὰ κάμω· ἔως νὰ ἐντα-
μωθῶμεν νὰ μὴν ἀποφασίσητε κἀνένα πρᾶγμα, διὰ νὰ
σᾶς βάλω μερικὰ πρὸ ὁφθαλμῶν. Ἐν τοσούτῳ σᾶς προ-
σκυνῶ ἀσπαζόμενος, καὶ μένω.

Ἄδελφός καὶ δοῦλος

Π. Α. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Τῇ 15' Ιανουαρίου. 1821. Βουκουρέστι.

'Ετιμότατε κύριε! κατασπαζόμενος προσκυνῶ. Ισμαήλ.

«Καὶ ἄλλοτε μὲ τοιαύτας παραχλήσεις μου, καθὼς καὶ
τώρα σᾶς ἔβαρυνα, καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἀκολουθῶ· τοῦτο
τὸ κάμνω πεπεισμένος εἰς τὸ φιλοκάγαθόν σας. Παρα-
καλῶ λοιπὸν στεῖλον τὸ ἔσωθεν, δι' ὅποιον μέρος εύ-
ρισκεται δὲ εἰς τὸ ἔσωθεν ἐπιγραφόμενος φίλος, καὶ μὲ
ὑποχρεώνετε μεγάλως. Παρακαλῶ ἀποχριθῆτε μοι διὰ
τὴν παραλαβὴν τῆς παρούσης μου, μέσον τοῦ ἐδῶ κυρ
Βελησαρίου Παυλίδου. Μένω.»

Π. Α. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.»⁽¹⁾

Τῶν ἐπιστολῶν τούτων, τὴν αὐτὴν ἡμέραν γραφεί-
σῶν, φαίνεται λελανθασμένη κατά τι ἡ ἡμερομηνία· ἀλ-
λῶς τὸ περιεχόμενον εἶναι γνησιώτατον. Ἐν μέρος τῆς
πρώτης ἐδημοσίευσε καὶ ὁ Φιλήμων, ἀλλ' ὡς γραφεί-
σης ἐκ Βουκουρεστίου τὴν 25' Ιανουαρίου (2). .

«Ἄμια ἀφιχθεὶς ὁ Υψηλάντης ἐν Κισνοβίω, προσεκά-
λεσε, λέγει ὁ Φιλήμων, «τὰ πριωτευργὰ ὑποχείμενα τῆς
Ἐταιρίας διὰ νὰ σπεύσωτι νὰ τὸν περιστοιχίσωσι·
κατὰ συνέπειαν τούτου χινοῦσιν δὲ Ἀναγνωστόπουλος
καὶ ὁ Τσακάλωφ μέχρι τῆς Βιέννης, ὅπου δὲν δεύτε-

(1) Ιδὲ, Απομνημονεύματα Φιλ. Ετ. ὅπλ. Ξάνθου, Σ. 129-132.

(2) Ιδὲ Δοκ. Ντ. Ελλ. Επταν. ὅπλ. Φιλήμ. Τομ. α. Σ. 310-311.

»ρος ἔμεινεν, ἀσθενήσας· ὁ δὲ πρῶτος ἄκολούθησε τὴν
»διεύθυνσίν του εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐκεῖ ἔλαβε τὴν
»πολὺ λὰ ἐπαινετικὴν πρόσκλησιν τοῦ Ὑψηλάντου.»⁽¹⁾

Ο δὲ Ἀναγνωστόπουλος ἐσπευσε βεβαίως νὰ συμ-
μορρῷαθῇ μετὰ τῆς προσκλήσεως καὶ συνεβούλευσε πι-
θανὸν τὰ δέοντα· ἀλλ᾽ ἦτο, φχίνεται, πολὺ ἀργά, διότι
τὰ πάντα εἶχον ἀποφασισθῆ ἐσπευσμένως καὶ ἀνευ τῆς
ἀπαιτουμένης σκέψεως καὶ γνώσεως τῶν τε πραγμάτων
καὶ τῶν προσώπων. «Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἐταιρίας, λέγει
ὁ Φιλήμων, ἀγγοῦντες τὴν τεκταινομένην στάσιν τοῦ
Ἴασίου, ἐνόμιζον, ὅτι ἡ ῥῆξις ἐκ τοῦ πολέμου θέλει πα-
ραταθῆ διά τινα καιρὸν, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὴν ἐδει-
κνυσον ὀγλιγορωτέραν πολὺ τὰ κινήματα τοῦ Ὑψηλάν-
του. Ο Σάββας καὶ δὲ Ολύμπιος ταράσσονται σημαντικὰ
εἰς τοὺς διορισμοὺς τῶν χιλιάρχων, ἐν ᾧ ἡσαν οὗτοι
πρωτοπατήκαρα τῶν ἴδιων. Τοισυτετρόπως ἀρχεται τὸ
κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου πρῶτον μίσος τοῦ Σάββα, τὸ δ-
ποτεν ἐγενικεύθη ἀκολούθως καθ' ὅλου τοῦ κινήματος.
Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι παραπονοῦντο πρὸς τὴν ἐφορίαν τοῦ
Βουκουρεστίου, διόπου ἦτον καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος.»⁽²⁾

Ἐνταῦθα ὁ Φιλήμων περιγράφει καὶ ἄλλην τινὰ συ-
κοφαντίαν, γενομένην κατὰ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, διν
μάλιστα τινὲς ἐπρότειναν καὶ νὰ δολοφονήσωσιν ἡ διὰ
δηλητηρίου ἡ ἀναφανδὸν διὰ πυρεβόλου ὅπλου, ὡς
προσενεγκόντα δῆθεν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἐλληνικοῦ
ἀγῶνος εἰς τὸν ἐν Ἰταλίᾳ διαμένοντα τότε I. Καρα-
τζᾶν, καὶ ὡς προτείνοντα τὰς ἀναβολὰς μόνον, ίνα δο-
ξασθῇ ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐκλεχθεὶς ἀρχηγὸς καὶ οὐχὶ δὲ Ὑψη-
λάντες, εἰς διν ἀπέδωκαν καὶ γραπτὴν τὴν συκοφαντίαν

(1) Ήδὲ Δοκίμ. Ιστ. Φιλ. Ἐταιρ. ἥπλο Φιλ. Σελ. 270.

(2) Ήδὲ Αὐτόθι, Σελ. 271.

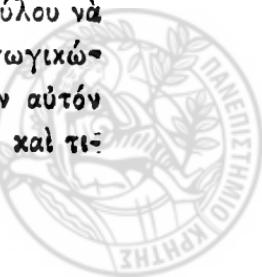
ταύτην· ἀλλ' οὗτος οὐ μόνον τὴν περὶ δολοφονίας τοῦ Ἀναγνωστοπούλου πρότασιν ἀπέρριψε μετ' ἀγανακτήσεως, ἀλλ' εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύθη βραδύτερον καὶ τὴν φροντίδα τῆς καθόδου τοῦ αὐταδέλφου του Δημητρίου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἀντιπροσωπεύσῃ ἐνταῦθα τὸν ἀρχηγὸν ὃς πληρεξόδιος αὐτοῦ.

Οὐ οὐδεὶς τοῦτον, γινώσκων ἐκ πείρας τὰς δυσκολίας, ὅσας ἥθελεν ἀπαντήσει καθ' ὁδὸν, ἀν διήργετο ὡς ἔταιριστής, ἢ ὡς ἐπαναστάτης, εὗτος μὲν μετασχηματίζεται εἰς ἔμπορον τῆς Βασσαραβίας Ῥῶσσον μεταβαίνοντα εἰς Ἰταλίαν χάριν ἐμπορικῶν ὑποθέσεών του, μετασχηματίζει καὶ τὸν Δημήτριον. Υψηλάντην ὡς διευθυντὴν τοῦ ἐμπορικοῦ του καταστήματος, μετονομάζει αὐτὸν Χαρίτον, προμηθεύεται ταχτικὸν διαβατήριον, ἀπέρχεται ἐξ Ἰασίου κατὰ Μάρτιον, διέρχεται διὰ Γρανσούλβανίας, Κροατίας καὶ Γερμανίας, καὶ κατέρχεται σεις Τεργέστην. ἔκειθεν δ' ἀποπλεύσας περὶ τὰς ἀρχὰς Μαλού σφιχνεῖται εἰς. Υδραν τὴν 8 Ιουνίου, ἥμέραν, λέγει ὁ Φιλήμων, καθ' ἣν, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Δημητρίου, Ἀλέξανδρος, ύψηλάντης, κατεπτράφη ἐν Δραγατσάνῳ.

Ἐπὶ τῶν γενομένων μετὰ τὴν ἀποχὴν ἔκεινην ἐν Ἑλλάδι, δ' Ἀναγνωστόπουλος οὐδὲν μὲν σπουδῶν οὔτε πολιτικὸν οὔτε στρατιωτικὸν διεπράξατο, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε ἐπιχειρεῖ νὰ γρησιμεύῃ ὡς ἄλλος Νέντωρ παρὰ τῷ Δ. Υψηλάντῃ. Γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι ὅσω μεγαλόχαρδος ἐκ φύσεως ἦτο δ' ἐπίτροπος οὗτος τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, τοσούτῳ καὶ ἀδαής καὶ πάντῃ ἀπειρος εὑρέθη ἐν Ἑλλάδι τῶν τε προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Γνωστὸν εἶναι ἐπίσης ὅτι ὁ Δημήτριος, ύψηλάντης καὶ τοι κατὰ Εύρωπαϊκοὺς κανόνας καὶ ἡγεμονικῶς ἀνατροφεῖς, δὲν ἔδειξεν δῆμως οὔτε ἀπέχθειαν τὴν ἐλαχίστην ἀλλ' οὔτε ἀδεξιότητα μεγάλην εἰς τὸ σὸλως ἀτα-

κτεν χαὶ ἀνάτραχον τὸν βίου, ὃν ἡγαγχάσθη νὰ διέλθῃ
ἐν Ἐλλάδι εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς ἀφίξεώς του ἡ-
μερῶν. Τοῦτο δὲ ὄρεῖται μὲν βεβαίως καὶ εἰς τὴν ἔμ-
φυτον αὔτοῦ ἀγαθότητα, ἀλλὰ μέγα μέρος αὐτοῦ πρέπει
νὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ Ἀναγνω-
στοκούλου.

Καὶ εῖχ μὲν ᾧτο πρότερον ἡ ἀνατροφὴ τοῦ Δημητρίου
Ὑψηλάντου δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ τὴν περιγράψωμεν
ἴνταυθα διὰ πολλῶν. Ήσον δὲ ἀνεκτικὸν κατέστησεν
αὐτὸν ὁ Ἀναγνωστόπουλος, τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐξῆς
περιστατικοῦ. Φιλέλλην τις Εύρωπαῖος, ὁ Ἰορδάνης
(Jourdain) νομίζομεν, ἡ ὁ Μάξιμος Ραϊβώ, περιγράφει
τὴν πρώτην ὑποδοχὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς Ἀργολίδα
ῶς ἐξῆς: «Οἱ προσελθόντες Ἐλλήνες, λέγει, ἡτοίμασαν
ἐγ ύπακίθρω γεῦμα, τὰ δὲ ἐδέσματα ἔθεσαν ἐπὶ τίνος
τράπεζης καὶ πέριξ αὐτῆς ἐλέγχον καθίσματα· ἀφιχθεὶς
δὲ στιγμὰς τινὰς πρὸ τοῦ γεύματος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης
καὶ ἰδὼν τὴν συσκευὴν ταύτην, τί εἶναι αὐτὰ, εἶπεν; · Ο
Πρίγκιψ πρέπει ἀπὸ τοῦτο νὰ συνεθίσῃ νὰ τρώγῃ καὶ νὰ
πίνῃ ώς ἡμεῖς» καὶ ἀμέσως διέταξε νὰ παραμερήσωσι τὴν
τε τράπεζαν καὶ τὰ καθίσματα καὶ νὰ θέσωσι τὰ ἐδέσμα-
τα ἐπὶ τῆς χλόης. Εκάθησαν ἀπαντες σταυροποδιστέ· δ
δὲ Ὑψηλάντης μόλις ἐδευνάθη νὰ κάμψῃ τὰ γόνατα αὐ-
τοῦ ἐκ τοῦ ἀκταλλήλου τῶν Εύρωπαικῶν φορεμάτων.
Ἄλλ' οὐδὲν ἦτον συνεμορφώθη ἀμέσως μὲ τὸ εἶδος
τοῦτο τοῦ βίου τῶν Ἐλλήνων, καὶ ἐπιεν,. ὕπαρε καὶ εὑ-
τοι, οἵνον διὰ τῆς Τσότσας· καὶ τοῦτο μὲν ἐ Εύρωπαῖος
θεωρεῖ ώς λίαν ἀγρεῖκον, ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης ἐδιδάχθη
φαίνεται ὑπὸ τοῦ Μέντορός του Ἀναγνωστοπούλου νὰ
ἀνεχθῇ καὶ ἔτερα ἀγρεικότερα καὶ σκληραγγικώ-
τερα. Αὐτόπτης μάρτυς μᾶς διηγήθη δι τε εὗρεν αὐτόν
ποτε καθήμενον σταυροποδιστὶ παρὰ τὴν πυρὰν, καὶ τις

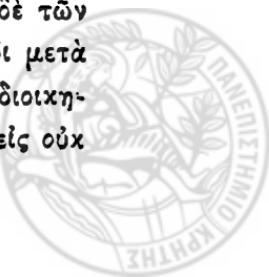
νάσοντα ἐπ' αὐτῆς τὰς φθείρας τοῦ περιλαμίου του.

Καθ' ἄπασαν τὴν μακρὰν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἐγρηγόριμευσεν ὡς ὑπασπιστῆς τοῦ Δημητρίου Ὅψηλάντου, συνεμερίσθη μετ' αὐτοῦ πάσας τὰς κακουχίας, πάσας τὰς θλίψεις καὶ πάσας τὰς περιπτείας, ὅσας ἐγένηντες τὸ πρόσδιλλων ἀρξάμενον καὶ παρ' ἄλλων ἀποπερατωθὲν πολύδικρυ τοῦτο δράμα. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Μάξιμος Ῥαιθώ ἐξ ὀλων τῶν περιποιηζόντων ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος τὸν Δημήτριον Ὅψηλάντην μόνον τὸν Βάζικην θεωρεῖ σπουδαῖον, «ἄπαντες δὲ τοὶ τέσσαρες ὑπασπισταὶ αὐτοῦ, λέγει, Σάλας, Ἀναγνωστόπουλος, Ὁροχανδός, καὶ Βλαστός, ησαν ἄνδρες ἀδυνατοῖ, καὶ οὐδεμίαν ἔχοντες παρὰ τοῖς συμπατρίᾳώταις αὐτῶν σημασίαν. (1) Οστις δικιασθῇ ὅτι δ Δημήτριος Ὅψηλάντης ὡς γεννηθεὶς μὲν καὶ ζῆσας ἐν Τρωσίᾳ μόνον ταύτην ἐγίνωσκεν, ως συμμεθέξας δὲ μόνον τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐκστρατείας, χροιάν τινα μόνον τῆς πολεμικῆς τέχνης ἐδιδάχθη ὡς αὐτὸς οὗτος ὁ Ῥαιθώ λέγει, ὅτι τριακονταετής φυ τότε νεανίας, τὸ μὲν πρῶτον ἐδυνήθη ἀν οὐχὶ νὰ ἐπιβληθῇ τούλαχιστον δικιασθῇ οὐεωρήθῃ ως ἀξιος συναργηγός τῶν γηρασάντων ἐν τῷ ἀτάκτῳ πολέμῳ Κολοκοτρώνη Ἀναγνωσταρᾶ καὶ λοιπῶν, νὰ ἐλκύσῃ μάλιστα τὸ σέβας αὐτῶν καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ πέμψωσι πρεσβείαν, ἵνα τὸν παρακλήσην νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ἐγκαταλειφθὲν μετ' ὅργης στρατόπεδον τῶν Βερβαίων, ὑποσχόμενοι πλειστέραν ἀνεκτικότητα ἥ καὶ δικτατορίαν, ἐπειτα δὲ δ νεανίας οὗτος ἀνεδείχθη καὶ στρατάρχης, ὅστις λέγομεν ἀναλογισθῇ ταῦτα καὶ δὲν λησμονήσῃ ὅτι ὁ Δημήτριος Ὅψηλάν-

(1) *Ed. Mémoires sur la Grèce par Maxime Raybaud tom. i pag. 290.*

της ἡτο μὲν ἀγαθὸς καὶ μεγαλόχαρδος, ἐστερεῖτο δικαῖος εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ ἀναστήματος σοβαροῦ καὶ φωνῆς βροντώδους καὶ μορφῆς ἐπιβλητικῆς καὶ πάντων τῶν ἔξωτερικῶν προσόντων τοῦ στρατάρχου, καὶ ὅτι τέλος οὗτος οὐ μόνον κατ' οὐδὲν ὑστέρησεν, ἀλλὰ καὶ οὐκ ὄλιγων ἀλλων ὑπερτέρησεν, ὅστις λέγομεν ἀναλογισθῇ ταῦτα πάντα, θὰ ἀναγκασθῇ, φρονοῦμεν, νὰ ἀποδώσῃ ἀξίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ εἰς τοὺς ὑπασπιστὰς καὶ συμβούλους τοῦ Ὑψηλάντου· διότι βεβαίως αἱ πολεμικαὶ ἀρεταὶ, ὅσας ἀνέπτυξεν ἐπὶ τοῦ ἀτάκτου ἐλληνικοῦ ἀγῶνος ὁ Δημήτριος, Ὑψηλάντης, ὅταν δὲν ἦναι φυσικαὶ, μόνον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης καὶ ὑπὸ ἀξίων ὑπασπιστῶν καὶ συμβούλων διδάσκονται. Καθίσταται δὲ ἡ ἔξασκησις τῶν ἀρετῶν τούτων κατὰ τοσοῦτον εὐεργετικὴ, καθ' ὃσον δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ἀτομικῶν ἀξιώσεων. Καὶ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ὑποδειξῶμεν διὰ πολλῶν ὅτι, ὥσπερ ὁ Ξάνθος οὗτος καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος, οὐδέποτε ἔσχε τὴν ἐλαχίστην ὑπὲρ αὐτοῦ ἀξιώσιν· ἀλλ' ἀπαντεῖς ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐκείνων, οὓς αὐτοὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὰ ὕπατα τῶν ἀξιωμάτων. Τὸ μόνον δὲ, ὅπερ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐπεφυλάξαντο ήτο τὸ τοῦ συμβούλου ἡ τὸ τοῦ ὑπασπιστοῦ καὶ τὰ ἐπιβαλλόμενα ὑπὸ τοῦ ἀξιώματος τούτου καθήκοντα ἐξεπλήρωσαν, φρονοῦμεν, ἀπαντεῖς πατριωτικῶς μὲν ὃσον δλίγοι ἵσως ἀλλοι· εὔδοξίμως δὲ, ὃσον αἱ περιστάσεις ἐπέτρεπον· ἀλλ' ἀείποτε ἐντίμως καὶ οὐδέποτε δι' ἐπιφυλάξεων. Τοιοῦτος ἦν δὲ Ἀναγνωστόπουλος· οὐδέποτε μὲν βεβαίως ἔξητήσατο, ἀγνωστον δὲ εἶναι ἀν ἐδέχθη, καὶ στρατιωτικὸν τινὰ βαθμὸν ἢ ἀλλην τινὰ γέθικὴν ἀμοιβήν. Ἡ μεγίστη δὲ τῶν ἐμμίσθων ὑπηρεσιῶν, ἀς ἔξετέλεσεν ἐν Ἐλλάδι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἦτο ἡ τοῦ διοικητοῦ καὶ πιθανὸν νὰ ἔχρημάτισεν ώς τοιοῦτος εἰς οὐκ

δλίγας ἐπαρχίας ιδίως τοῦ νομοῦ Εύβοίας, πανταχοῦ δὲ διεκρίνετο διά τὸν ἀκραιφνῆ αὐτοῦ πατριωτισμόν.

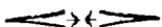
Τὸ μόνον, ὅπερ γινώσκουμεν μετὰ βεβαιότητος εἶναι δτε φ' Ἀναγνωστόπουλος ἔζη ἐν Αθήναις πενόμενος μὲν, ἀλλ' οὐδέποτε παύων σύχι μόνον νὰ εὔχηται, ἀλλὰ καὶ νὰ συντελῇ τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν εὐόδωσιν τῶν τῆς πατρίδος. Πρὸς τοῖς ἀλλοῖς δὲ παρέσγε καὶ εὔχρινεῖς τινὰς πληροφορίας τῷ Φιλέμονι περὶ τῆς Φ. Ἐταιρίας, καὶ οὕτω αὗτος μὲν ἐδύναθη νὰ δημοσιεύσῃ τὸ 1834 τὸ περὶ αὐτῆς Ιστορικὸν Δοκίμιον. Ο δὲ Ἀναγνωστόποπλος ἀπεβίωσε περὶ Δεκεμβρίου τοῦ 1854 ὑπὸ χολέρας, ἡλικίαν ἄγων κατὰ Φιλέμονα ἔζηκοντα περίου ἐτῶν. "Ἐνεκα δὲ τῆς λαοκτόνου τάυτες ἐπιδημίας οὔτε ἐπιτάφιος λόγος ἐξεφωνήθη ὑπὲρ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, οὔτε τιμαὶ ἀπεδόθησαν τῷ νεκρῷ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐτάφη ἀσήμως ἐν πολυανδρίῳ.

"Αγ δὲ ἦναι ἀναγαῖον νὰ ἔχφέρωμεν ἥδη καὶ περιληπτικήν τινα χρίσιν περὶ τε τοῦ χαρακτῆρος καὶ περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, καλλιτέραν βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν ἐκείνης, ἦν ό ἐπὶ πολὺ συμβιώσας μετὰ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου Φιλέμων ἔζηνεγκεν εἰπών, «ο Ἀναγνωστόπουλος εἴχε καρδίαν εὐθεῖαν καὶ πατριωτικήν· ἀλλ' ἀμειλικτος ὡν πολέμιος ο τοῦ συστήματος τῶν προσωρίτων, διεκρίνετο ἐπίμονος ἐπὶ τῶν ιδεῶν, ἃς συνελάμβανεν ἀπαξ, μεγάλα γροτῶν καὶ μικρὰ στράγειος.» (')

(1) Ήδὲ Δεκ. ἴστορ. 'Ελλ. ἐπαν. ὑπὸ Φιλέμ. Τομ. δ'. Σελ. 57.

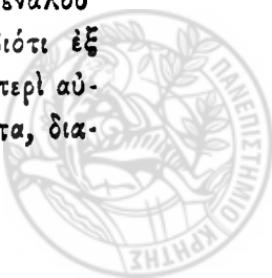

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΕΚΕΡΙΣ.

Ἡ Τρίπολις, ἡ πατρὶς τοῦ Παναγιώτου Σέκερι, καὶ τοι ἐγγύτατα δύο περιωνύμων ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος πόλεων (τῆς Μαντινείας καὶ τῆς Τεγαίας) κειμένη, δὲν εἶναι δῆμως φαίνεται πόλις ἀρχαῖα· ἡ μὲν πρὸ τοῦ ἀγῶνος καὶ ἡδη παρὰ τῷ λαῷ ἐπικρατοῦσα κατάληξις αὐτῆς εἰς τὰ Τριπολιτά σημαίνει ὅτι ωκίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν Πελοπόννησον Σλάβων ἀλλὰ κοινὴ καὶ ἄχρι τῆς σήμερον σωζομένη παρὰ τῷ λαῷ διξασία ὑπάρχει, ὅτι ἐν αὐτῇ μετώφησαν ἀπὸ πάντων τῶν πέριξ χωρίων Τούρκοι, ὃν σώζονται μάλιστα παρά τισι τούτων ἐρείπια τεμενῶν, ἐρημωθέντων πολὺ πρὸ τοῦ Ἐλληνικοῦ ἀγῶνος. Τοῦτο δὲ καθιστᾶ πιθανὴν τὴν διξασίαν ὅτι εἰς οὐ πολὺ ἀφισταμένην ἥμῶν ἐποχὴν συνεκεντρώθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀθρόοι χριστιανοί τε καὶ Τούρκοι καὶ οὗτω κατέστησαν αὐτὴν πρωτεύουσαν τῆς Πελοποννήσου.

Κεῖται δὲ ἡ πόλις αὕτη ἐν τῷ μέσῳ περικαλεστάτου καὶ εύφόρου δροπεδίου καὶ παρὰ τὴν ὑπώρειαν σχεδὸν σειρᾶς δρέων τὸ μὲν πάλαι καλουμένων τοῦ Μενάλου· ἡδη δὲ Τριχόρφων ἡ δρόθότερον Τριχορύφων· διότι ἐξ οίου δήποτε μέρους τῆς τε Τριπόλεως καὶ τοῦ περὶ αὐτὴν δροπεδίου ἀποβλέψει τις πρὸς τὰ δρη ταῦτα, δια-

κρίνει ἔξεχούσας τρεῖς κορυφὰς καὶ ἔχει πέριξ μὲν ἄπειρα ἐπίσης περικαλλῆ καὶ γόνιμα χωρία, σίον τὸ Σέχι τὸ Μπασιάκου, τὸν Μαντζαγρᾶν, τὸν ἄγιον Βασίλειον, τὸν Μπόσονα, τὸ Μπεδένι, τὸ Μαυροθοῦνι, τὸ Ηερθῶρι, τὴν Μπολέταν, τὰ Θάνα, τὸ Μπεσῆρι, τὸ Μουζάκι, καὶ τὸ Μπερμπάτι· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς πρὸς τὴν πόλιν ἐπιφανείας ἐνὸς τῶν Τρικόρφων ὅρεων κείται ἡ περιώνυμος κατασταθεῖσα ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος Μονὴ τῆς Χρέπας, ἀφ' ἣς ἐπολιόρχησαν ἐγγύτατα τοὺς Τούρκους οἱ Ἑλληνες.

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐγεννήθη ὁ Παναγιώτης Σέκερις τῷ 1785 ὑπὸ πατρὸς μὲν Δημητρίου καλουμένου, καὶ τὸ ἔγχώριον ἐμπόριον ματερχομένου· μητρὸς δὲ Χάιδως. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν αὐτοῦ γράμματα ἔδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι καὶ πιθανὸν ὑπὸ τινος ἱερέως ἢ τοῦ Ἐφημερίου, διότι ἔνθα δὲν ὑπῆρχον ἰδρυμένα σχολεῖα οἱ Ἱερεῖς ἐξεπλήρουν καὶ ἔργα διδασκάλου, ἐν τοῖς νάρθιξι τῶν ναῶν διδάσκοντες. Μόλις δ' ἐφηβος γενόμενος, ἀπεστάλη εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε τῆς Δημητζάνης σχολὴν, εἰς ἣν ἐμαθήτευσαν, ὡς εἴδομεν, ὑπὸ τὸν Χατζῆ Ἀγάπιον Μοναχὸν, δὲ Πατριάρχης Γρηγόριος, ὁ ἀπαγγονισθεὶς ἐν Κιωνσταντινούπολει καὶ ὁ μεγάλως διαπρέψας ἐπὶ τε τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος Γερμανὸς, ὁ Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν⁽¹⁾ καὶ ἄλλοι οὐκ διέγοι.

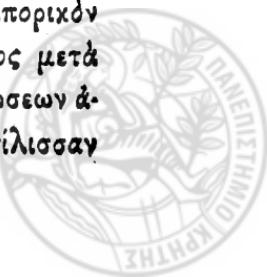
Ἄλλὰ καίτοι κατηρτισμένος κατά τι ὅν διὰ τῶν τότε ἐπαρκῶν θεωρουμένων γραμμάτων δὲ Παναγιώτης Σέκερης, οὗτε εἰς τὴν ἐν Δημητσάνῃ ὅμως σχολὴν διέτριψε πολὺν χρόνον, οὗτε εἰς ἄλλην τινὰ ἀπῆλθε διὰ τὴν ἔξῆς τραγικωτάτην αἰτίαν. Διατρίβοντος ἐπὶ διακοπῶν τινῶν τῆς σχολῆς ἐν Τριπόλει καὶ παρευρισκομένου ἐν

(1) ἴσε Παραλ. Βίου Τομ. ἀ. Σελ 39 καὶ 90.

τῷ ἐμπορικῷ καταστήματι τοῦ πατρός, Ὁθωμανός τις ἔνοπλος ἦλθε μετ' αὐτοῦ εἰς λόγους. Προφάσεις δὲ πρὸς τοῦτο οὐδέποτε ἐλείπον παρὰ τοῖς Ὁθωμανοῖς. Καὶ αὐτὴ ἡ μετριωτάτη τιμὴ τοῦ ἐμπορεύματος, ἀν ἐφαίνετο αὐτοῖς μεγάλη, ἵτοι ἴχανή νὰ προκαλέσῃ οὐχὶ μόνον ὑβριστικὰς λέξεις κατὰ τοῦ αἰτοῦντος αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ αὐθαίρετον πληρωμὴν ἡ καὶ ἀρπαγὴν τοῦ αἰτηθέντος ἐμπορεύματος· ἀν δὲ ὁ ἔγ. πορος ἀντέτεινε, τὰ μὲν ὅπλα τοῦ Ὁθωμανοῦ διέλυον ἐκ τοῦ προχείρου τὴν ἔριν· οὗτος δὲ, ἀν ποτε συνελαμβάνετο ἡ κατεδιώκετο, ὑπεραπολογεῖτο, προφασιζόμενος ὅτι δ Γκιαούρης τῷ ὕβρισε τὴν πίστιν. Δύο δὲ μάρτυρες, Ὁθωμανοὶ καὶ εὗτοι, ἀν ἐβεβαίουν τὴν ὕβριν, δ φονεὺς ἐδύνατο νὰ προμηθεύηται δσα ἀν ἥθελεν ἐμπορεύματα, πληρώνων αὐτὰ πάντοτε διὰ φαπισμάτων, διὰ σφαιρῶν ἡ καὶ διὰ μαχαιρῶν.

Ἐπὶ τοιαύτης τινὸς ἔριδος παρευρίσκετο ὁ Παναγιώτης ἐν τῷ ἐμπορικῷ καταστήματι τοῦ πατρός του· καὶ οὗτος μὲν πυροβολεῖται ὑπὸ τοῦ Ὁθωμανοῦ διὰ τοιαύτην αἰτίαν καὶ ἐκπνέει παραχρῆμα ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ ἀγηλέκου αὐτοῦ υἱοῦ. Ὁ δὲ Παναγιώτης ἔκτοτε ὄμοσεν ἀσπονδον μῆσος κατὰ τῶν Τούρκων. Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ βλέπῃ τὸν φονέα τοῦ πατρός του ἀτιμώρητον, καὶ φοβούμενος ἵσως καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὑπαρξίην, ἀπῆλθεν εἰς Σπέτσας παρὰ τοῖς ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ ἐμπορευομένοις ἐκ πατρὸς θείοις αὐτοῦ καὶ ἐπεδόθη ὡς μαθητεύομενος εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἄλλ' αἱ Σπέτσαι, καίτοι ὡς αὐτοδιοικούμεναι σχεδὸν τότε, σπανιώτερον παρέσχον τοιαῦτα τραγικὰ θεάματα, δὲν παρεἶχον δύμας καὶ εὔρù στάδιον ἐνεργείας εἰς τὸ μεγαλουργὸν καὶ φύσει ἐμπορικὸν πνεῦμα τοῦ Παναγιώτου. Τούτου δὲ ἐνεκα οὗτος μετά τὴν ἐκμάθησιν πρακτικῶν τινῶν ἐμπορικῶν γνώσεων ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν βασιλισσαν

ταύτην τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς· συνέστησεν αὐτόθι εἰδιον οἶκον καὶ ἐμπορεύετο δ' εἰδιον αὐτοῦ λογαριασμόν.

Μόλις εὐπορήσας ὁ Παναγιώτης, ἐπεμελήθη τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῶν μικροτέρων αὐτοῦ ἀδελφῶν, καὶ τὸν μὲν ἀμέσως μετ' αὐτὸν Ἀθανάσιον, διδάξας διά τε διδασκάλων καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ παραδείγματος ὅσα ἔθεωροῦντο τότε ἀναγκαῖα εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐπεμψεν εἰς Ὁδησσὸν, ἵνα ἐμπορεύηται, ἀπασχόλημένος συνάμα καὶ πρὸς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει κεντρικὸν κατάστημα τῶν ἀδελφῶν Σέκερι. Τὸν δὲ ἔτι μικρότερον, τὸν Γεώργιον, ἐκ φύσεως ῥέποντα παιδιόθεν εἰς τὰ πολεμικὰ, ἦθελε μὲν νὰ ἐκπαιδεύσῃ καὶ θεωρητικῶς εἰς τὴν τέχνην τοῦ μάχεσθαι, ἵνα προπαρασκευασθῇ σύτῳ εἰς τε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ φόνου τοῦ πατρός· μὴ ὑπερχρεωμένης ὅμως τότε ἐλπίδος τινὸς ἐπιτυχίας σύδενός τούτων, τὸ μὲν πρῶτον ἀπησχόλησε καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦτον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπεμψε πρὸς τοῦτο εἰς Μόσχαν· βραδύτερον δὲ, μόλις γενόμενος ἑταῖρος, ἐπεμψε τὸν ἀδελφὸν τοῦτον εἰς Παρισίους, ἵνα προπαρασκευασθῇ, ὡς ἔλεγεν, εἰς τὰ τοῦ πολέμου, ὃν ἔμελε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἡ πατρὶς πρὸς ἀπελευθέρωσιν της. Ὁ νέος σύτος προπαρεσκευασθῇ τῷ δύτι ἀριστα, ὡσπερ κατωτέρῳ λεγοῦσεται τοῦτο, ἀλλὰ δυστυχῶς βραχύν τινὰ χρόνον ἐξυπηρέτησε διὰ τῶν ὄπλων τὴν πατρίδα.

Ἄλλως δὲ αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις τῶν ἀδελφῶν Σέκερι, τοσοῦτον ἡχμαζόν τότε, ὥστε τὰ μὲν καταστήματα αὐτῶν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ὁδησσῷ, καὶ ἐν Μόσχᾳ ἔθεωροῦντο ὡς τὰ προτεύοντα. Τοσαύτην δ' ἐμπιστοσύνην ἐνέπνεεν εἰς πάντα ἢ τε τιμότης των καὶ διὰ πατριωτισμός των, ὥστε οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, καίτοι κατ' ἀρχὴν μὴ ἐμπιστευόμενοι πολὺ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΕΚΕΡΙΣ

τοὺς πλουσίους, κατ' ἐξιρεσίν ὅμως εἰς ἀπαντας τοὺς ἀδελφοὺς Σέκερι οὐχὶ μόνον ἐνεπιστεύθησαν ἐξ ἀρχῆς τὰ πάντα, ἀλλὰ καὶ συναρχηγοὺς παρέλαβον. Καὶ οἱ μὲν δύο ἀδελφοὶ Γεώργιος καὶ Ἀθανάσιος ἐμυήθησαν κατὰ Ξάνθον τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ὥσπερ εἰδομεν ηδὴ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ξάνθου.⁽¹⁾

Ο δὲ Ἀναγνωστόπουλος διηγήθη εἰς τὸν Φιλήμονα τὴν τοῦ Παναγιώτου ως ἔξῆς. «Οὗτο δέχεται εἰς τὴν Ἐταιρίαν (τῷ 1817) ὁ μὲν Σκουφᾶς τὸν Ξάνθον, ὁ δὲ Ἀναγνωστόπουλος τὸν Σέκεριν· ὁ πρῶτος ἐκτὸς τοῦ γράμματος τῆς καθιερώσεως δὲν συνεισέφερε τίποτ' ἀλλὰ λόγως στερούμενος· ὁ δὲ Σέκερις, δέκα χιλιάδες γρόσια τουρκικά, τὰ ὅποια ἐφύλαττεν ὁ κατηχητής του ὡς παραχαταθήκην ἱερὰν, διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πρώτων ἐνεργειῶν τῆς Ἐταιρίας ἐντὸς της Ἑλλάδος....»⁽²⁾. «Ο δὲ Ἀναγνωστόπουλος καὶ ὁ Τσακάλωφ συσκέπτονται περὶ δλων τούτων, καὶ εὑρίσκουσι σύμφωνοι, ὡς προηγητέαν ἐξ ἀνάγκης τὴν συμμετοχὴν τοῦ Σέκερι εἰς τὴν Ἀρχήν.»⁽³⁾

Οὗτοι λοιπὸν οἱ δύο ἐκ τῶν πρωτίστων ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας Ξάνθος καὶ Ἀναγνωστόπουλος, καὶ τοις ἐρίσαντες πρὸς ἀλλήλους περὶ πρωτοβουλίας, ἀναγνωρίζουσιν ὅμως ως πρώτους ὑπ' αὐτῶν κατηχηθέντας ἀπαντας τοὺς ἀδελφοὺς Σέκερι. Δὲν ἔχομεν δὲ ἀνάγκην νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἀν μὴ κατέθετε πρῶτος ὁ Σέκερις τὴν γενναίαν προσφοράντου εἰς τὸ ταμείον τῆς Ἐταιρίας, αὕτη δὲν θὰ ἐδύνατο ἵσως οὐχὶ μόνον νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἐνεργείας της, ἀλλ' οὕτε καν σπουδαίαν τινὰ ὑπόστασιν

(1) Ιδὲ Βίων Παραλλήλων Τομ. 4. Σελ. 48-54.

(2) Ιδὲ Δοκ. Ιστ. Φιλικῆς Ἐταιρ. ὑπὸ Φιλήμ. Σελ. 191.

(3) Ιδὲ Άντονι Σελ. 197.

νὰ λάθη: διότι ἀνευ χρημάτων, ὥσπερ ὑπὸ πάντων ἀ-
νομολογεῖται, οὐδὲν δυστυχῶς δύναται τις νὰ πράξῃ ἐν
τῷ κόσμῳ τούτῳ.

‘Ο Πρόκες-’Οστεν ἀποδίδει ἔτι μεγαλειτέραν σημα-
σίαν εἰς τὸν Ηλαγιώτην Σέχεριν. «'Αλλὰ μετά τινα σκέ-
ψιν, λέγει, μετέφεραν τὴν ἐδραν τῶν (οἱ ἑταῖροι) τὴν
ἀνοιξίν τοῦ 1817 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, προσείλ-
κυσαν ἐκεῖ τὸν Ηλαγιώτην Σέχεριν, ἔμπορον ἐκ Τρι-
πόλεως, συνεργὸν δραστηριώτατον, καὶ διεκλαδώθησαν
ἐκεῖθεν, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐκ Πετρουπόλεως εἰς Ἑλλάδα
ἐπανακαμπτόντων ἀπλαρχηγῶν καὶ δι' ἴδιων ἀποστόλων
εἰς τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους, καθ' ὅλην τὴν Ἑλ-
ληνικὴν Ἀπειρον, τὰς Ἡγεμονείας, τὴν Μακεδονίαν καὶ
μέχρι τῆς Αὐλῆς τοῦ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων....» Καὶ οὐ-
τῶς ἔκαστος μὲν ἐλαβεν ἀλλὰν διεύθυνσιν ὁ δὲ Σέχερις,
ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκουφᾶ κατέλαβε τὴν θέ-
σιν του μεταξὺ τῶν Ἀρχηγῶν, ὡρίσθη ν' ἀποτελέση ἐν
Κωνσταντινουπόλει τὸ κέντρον καὶ νὰ διαχειρίζηται τὰ
χρήματα, ἀτινα συνηθροίζοντο ἐκ συνεισφορῶν τῶν ἀ-
δελφῶν.⁽¹⁾

‘Ἐκ τούτων δὲ φάίνεται ὅτι, μόλις μὲν κατηγηθεὶς εἰς
τὰ μυστήρια τῆς Ἐταιρίας ὁ Ηλαγιώτης Σέχερις, προσ-
φέρει τὰ πρὸς ὑπαρξίν καὶ διάδοσιν αὐτῆς· μόλις δ' ἀ-
ναγναδείχνυται εἰς τῶν ἀρχηγῶν, ἀντικαθιστᾶ τὸν Σκουφᾶν
καὶ ἐκλέγεται ταμίας ἡ μᾶλλον εἰπεῖν θέτει τὸ ταμείον
του εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Ἐταιρίας· ἵνα μὴ νομίσῃ δέ
τις ὑπερβολικὴν τὴν φράσιν ταύτην, ἐπιτραπήτω νὰ ἀ-
ναμνήσωμεν ὅτι ὁ Ξάνθος, ἀναδείξας κατὰ Φιλήμονα ἐν
θνόματι τῇ; Ἐταιρίας τὸν Ὅψηλάντην ἀρχηγὸν, δῶκεν

(1) Ίδε Πρόκες-’Οστεν, Ιστ. τῆς ἐπαν. τῶν Ἑλλήν. μαστιχ. Γ. Α.
τωνιάδου Τομ. ἀ. Σελ. 11-13.

αὐτῷ καὶ ἀχριθῆ λογαριασμὸν τῶν τε εἰσπράξεων καὶ τῶν διπαγῶν, τῶν μέχρι τῆς ἡμέρα ἔκαινης γενομένων. Αὗται δὲ συνεποσοῦντο τότε, ώς εἶδομεν, εἰς ἕκατὸν εἴκοσι μίαν χιλιάδας καὶ ἑξακόσια τριάκοντα γρόσια. Αλλὰ πόσα ἐδιπάνησεν ὁ Σέκερις ἀντὶ τῶν εἰσπράξεων τούτων; ἀνθ' ἡμῶν πρετιψώμεν νἀπαντήσωσι κατὰ χρονολογικήν μάλιστα τάξιν τὰ ἑτῆς ἔγγραφα, σωζόμενα ἐν πρωτεύπω παρὰ τοῖς κληρονόμοις Σέκερι.

«Δηλοποιῶ ὅτι ἔλαχον παρὰ τοῦ Κυρίου Παναγιώτου Δημητρίου Σέκερης γρ. 10,000 ἤτοι δέκα χιλιάδας, τὰ δποτικ θέλει πέμψω ως μὲ τὴν ἐπιστολὴν του μὲ διορίζει. διὸ καὶ ὑποφεύγομαι.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 5 Μαρτίου 1818.

Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.»

«Ἐλαχὸν οἱ δπαγεγραμμένοι ἐνταῦθα διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἐπαρχίας παρὰ τοῦ Κυρίου Παναγιώτη Σέκερης γρ. δέκα χιλιάδας 10,000 τὰ δποτικ θέλομεν μισταχειρισθῆ δπου δει, καὶ διὰ τὰ δποτικ ὑποσχόμεθα νὰ δώσωμεν λόγον εἰς τὴν ἀρχὴν, διὰ νὰ φροντίσῃ νὰ τὰ ἐμβάσῃ τῷ εἰρημένῳ δανειστῇ μας, δμοῦ μὲ τὸ συνέθισμένον ἐμπορικὸν διέφορον τῆς ἀγορᾶς ταῦτης, καὶ εἰς ἐνδείξιν ὑπογραφόμεθα.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 6 Ιουλίου 1818.

Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.»

ΕΜΜ. ΞΑΝΘΟΣ.»

«Κύριε Παναγιώτη Σέκερη προσκυνῶ Σας.

«Δόσατε παρακαλῶ τὰ γρόσια 1,500 τοῦ Κυρίου Ἡλίκιο Χρυσοσπάθη καὶ βιστήξατε τὴν ὑπογραφήν μου.

Τῇ 24 Ιουλίου 1818 Σταυροδρόμι, δ δούλος Σας

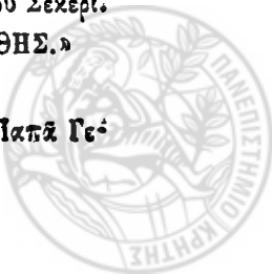
ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΟΦ.»

«Ἐλαχὸν τὰ ἄγνωθεν παρὰ τοῦ Κυρίου Παναγιώτου Σέκερης.

ΗΑΙΑΣ ΧΡΥΣΟΣΠΑΘΗΣ.»

«Κύριε Π. Σέκερη προσκυνῶ Σας.

«Δόσατε Σας παρακαλῶ τοῦ κύρου Ἀναγνώστη Παπᾶ Γε-

ωργίου, τὰς πέντε χιλιάδας γρόσια ἡτοί γρόσια 5,000 κατά τὴν κοινὴν δμιούλιαν ἐκάμαμεν καὶ βαστάξατε τὴν ὑπογραφήν μου καὶ μένω.

Τῇ 7 Αὐγούστου 1818 Κωνσταντινουπόλει δ δοῦλος Σας.

ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ.

ΕΜΜ. ΞΑΝΘΟΣ.

Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ»

«Υ. Γ. ᾧ Ελαθον τὰ ἄνωθεν.

Α. ΗΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.»

«Ἐλαθον ὁ ὑπογεγραμμένος, παρὰ τοῦ Κυρίου Παναγιώτη Σέκερι διὰ λογχριασμὸν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας γρόσια χίλια διακόσια πεντηντα 1,250 καὶ εἰς ἔνδειξιν ὑπογράφομαι.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 27 θερίου 1818.

ΕΜΜ. ΞΑΝΘΟΣ.»

«Υ. Γ. ᾧ Ελαθον ἔτι παρὰ τοῦ ἰδίου ἄνωθεν γρόσια χίλια πεντακόσια Α. Γρ. 1,500 καὶ εἰς ἔνδειξιν ὑπογράφω.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει 13 8θερίου 1818.

ΕΜΜ. ΞΑΝΘΟΣ.»

«Διὰ γρ. 700.

«Γρόσια ἐπτακόσια ἔλαθον παρὰ τοῦ Κυρίου Παναγιώτη Σέκερι, ἀτινα ἐννοοῦνται διὰ λογχριασμὸν τῆς Ἐταιρίας καὶ ὑποφάνιομαι.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει 18 8θερίου 1818.

Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.»

«Ἐλαθον παρὰ τοῦ Κυρίου Παναγιώτου Σέκερι γρόσια τριακόσια γρ. 300 δανεικῶς καὶ ὑποφάνιομαι.

Τὴν 11 Νοεμβρίου 1818.

ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ.»

«Ἐλαθον εἰσέτι τῇ 18 τοῦ αὐτοῦ γρ. πεντακόσια ἡτοι 500.

ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ.»

«Διὰ Κωνσταντινούπολιν. Ἐντιμότατε Κ. Παν. Σέκερι.

Καλαμάτα τῇ 20 Δεκεμβρίου. 1818.

«Τὸ παρόν μας χρησιμεύει νὰ Σᾶς εἴπωμεν, ὅτι μὲ τὸνά μας ἐγρειάζησαν μετρητὰ, διὰ τὰς ὑποθέσεις μας, ἐξ ὄρδινας τοῦ

Κυρίου Παναγιώτου Μπεϊγλοπούλου, ἔλαχον παρὰ τοῦ Κυρίου Ηανάγου Ζαρακοπούλου γρόσια δύο χιλιάδας, Νούμερον γρόσια 2,000, τὰ δποῖα παρουσάζοντάς σας, ἡ παροῦσα μου εἰς Ἑλλειψιν τῆς πρώτης γραφῆς μου νὰ τὰ μετρήσετε εἰς τὴν δρδίνιαν τοῦ ιδίου κυρίου Παναγιώτου Μπεϊγλοπούλου, καὶ πληρώνοντές τα, τὰ ἀπερνᾶτε εἰς παρτίδαν μου καὶ μένω τῶν διαταγῶν Σας, εἰς τοὺς δρισμούς Σας, γράφω δευτέρα.

Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ. (ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΡΑΣ.)

«Φανερώνω ὅτι ἔλαχον παρὰ τοῦ Κυρίου Παναγιώτου Μπεϊγλοπούλου γρόσια 600 ἥτοι ἑξακόσια διὰ χρείαν μου κατὰ τὸν διορισμὸν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κυρίου Παναγιώτου Σέκερι· διὸ καὶ ἔδωκα τὴν παροῦσάν μου ἀπόδειξιν, ἥτις ἔχει τὴν δύναμιν πόλιτζας εἰς βάρος τοῦ Κυρίου Παναγιώτου Σέκερι, ὅθεν ὑποσημειοῦμαι.

Τὴν 9 Ιανουαρίου 1819 ἐν Γέρα.

ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ.»

«Κύριε Παναγιώτη Σέκερι, ἀξιάγαστε ἀδελφέ.

Πληρώστατε τῷ Κυρίῳ Εμμανουὴλ Ξάνθῳ καὶ Κυρίῳ Παναγιώτῃ Ἀναγγωστοπούλῳ τὰ γρόσια δύο χιλιάδας πεντακόσια 2,500 καθ' 8ν τρόπον ὡμιλήσαμεν περὶ τούτων, περὶ ὧν ἔλαχον παρὰ τοῦ διαλειφθέντος Κυρίου Π. τὴν ἐνδεικτικὴν τῆς παραλαβῆς ἀπόδειξιν, μένω 1819 Φεβρ. 5.

Τῆς εὐγενείας Σας, πρόθυμος εἰς τὰ νεύματά Σας.

ό Π. Γραμ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ.»

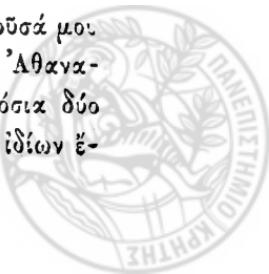
«Υ. Γ. Ἐλάχαμεν τὰ διαλειφθέντα γρόσια δύο χιλιάδας; καὶ πεντακόσια παρὰ τοῦ Κυρίου Π. Σέκερι, 10 Φεβρ. 1819

ΕΜΜ. ΞΑΝΘΟΣ. (ἰδιόγραφον.)

II. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΗΟΥΓΑΟΣ.»

Τὴν 12 Φεβρουαρίου 1819 Κελαμάτα.

«Μεῦ ἡμέρας ἐξ ἀρ' ἡς Σας παρουσιασθῇ ἡ παροῦσά μου πρώτη πόλιτζα, πληρώσατε εἰς δρδίνιαν τοῦ Κυρίου Ἀθανασίου Κυριακοῦ καὶ Ηανάγου Ζάρκου τὰ ἀνωτέρω γρόσια δύο χιλιάδας πεντακόσια, δι᾽ ἄλλα τόσα ἐδῶ παρὰ τῶν ἴδιων ἔ-

λαθον, καὶ ἀπεράπετέ τα ὡς διὰ τῆς ἔχωριστῆς μου, ὑγιαίνετε. Ήρὸς τὸν Κ. Παναγιώτην Σέκεριν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

ΑΘ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ.,»

«Διὰ χρείαν μου ἐλαθον δανεικῶς ἀπὸ τὸν Κύριον Παναγιώτην Σέκεριν γρόσια 150 ἡτοι ἔκατὸν πεντήκοντα, ὑπόσχομαι νὰ πληρώσω αὐτὰ εἰς πᾶσάν του καλὴν ἀναζήτησιν μετὰ τοῦ ἴντερέσου πρὸς ἓνα τοῖς ἔκατὸν τὸν μῆνα οὐδὲ διὰ σφράλειαν τοῦ δίδω τὸ παρόν μου εἰς χεῖράς του.

Τὴν 22 Μαρτίου ἐν Κωνσταντινούπολις 1819.

ΔΗΜ. ΗΙΑΤΡΟΣ. βεβεκιώνω.»

«Ἐντιμε Κύριε Παναγιώτη Σέκερι 18 Απριλίου 1819.

Ἐγὼ εὑρίσκομαι δλίγον συγχισμένος ἀπὸ ἀρώσειαν καὶ κάθομαι εἰς τὸ σπίτι, ὁ Ἀχολος ἐνεργειάσθη καὶ ἔχει γράμματά μας ἀρκετὰ, αὐτὰ μοῦ γράψουν. Εἶγα καὶ ἀναγκαῖα εἰς τὸν καπιτάν Πασσᾶ, τὰ ὅποια τὰ ἔδωκε χθές. Παρακαλῶ στείλετέ μου μὲ τὸν παρόντα γρ. 200 καὶ ἀπεράσπετέ τα εἰς παρτίθεν χρέους μου. Σᾶς προσκυνῶ καὶ μένω ἔτοιμος τῶν διαταγῶν ὁ δούλος Σας.

ΚΑΜΑΡΙΝΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ.»

«Υ. Γ. Ἐλαθον γρόσια 200 Κωνσταντῆς Λογοθέτης.»

«Ἐλαθον ἐγὼ ὁ κάτωθεν ὑπογραμμένος Ἄλιξ Χρυσοσπάθης παρὰ τοῦ Κυρίου Παναγιώτη Σέκερι γρόσια ἐπτακόσια πενήντα ἀριθ. 750, τὰ ὅποια ἐννοοῦνται μὲ τὸ διάφορόν τους πρὸς δέκα τοῖς ἔκατὸν καθ' ἔκκστον χρόνον, ὑποσχόμενος νὰ τοῦ τὰ ἐπιστρέψω εἰς πρώτην του ἀναζήτησιν, τέσσον τοῦ ἰδίου, καθὼς καὶ ὅποιος μοῦ παρουσιάσῃ τὴν Ρετζεζούταν μου, ἢ τὸ ἵσον αὐτῆς καὶ εἰς ἔνδειξιν σημειοῦμαι.

Τῇ 23 Ιουλίου 1819 Κωνσταντινούπολις.

ΙΛΙΑΣ ΧΡΥΣΟΣΠΑΘΗΣ.»

«Ἐντιμε Κύριε Παναγιώτη Σέκερι.

Ἐπειδὴ καὶ δὲν εἴχα καἱρόν νὰ προσμένω, ὅπου κατὰ δυστυχίαν ἐμείνατε εἰς τὸ λείψανον, ἐλαθον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἀνδρέα Παναγιώτου γρόσια πεντακόσια καὶ παρακαλῶ δέσποτέ

τα φέποντα, διπού σάς αφησα νὰ μου ἀλλάξητε εἰς Βενέτικα.

Τὴν 5 Διγούστου 1819 Χαβιαρόχανον δ δοῦλός σας
ΚΑΜ. ΚΥΡΙΑΚΟΣ.»

«Φανερόνω ὅτι ἔλαθο παρὰ τοῦ Κυρίου Φραντσέσκου τάλ-
ληρα ισπανικὰ ἔκπτὸν ἀριθ. 100 διὰ τὰ ὄποια τὸ διδώ τὸ
εἰς εἶδος πόλιτζας εἰς βάρος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κυ-
ρίου Η. Σέκερι, τὰ ὄποια παρακαλῶ νὰ τὰ πληρώσῃ εἰς τὸν
παρουσιάζοντα μεѓ' ἡμέρας τρεῖς τῆς ἑμέρανίσεως, λαμβάνων
τὸ παρὸν ἔξωφλημένον καὶ τὰ ἀπεράση ὡς διὰ ἔχωριστῆς τὸν
εἰδοποιῶ, δθεν καὶ ὑποσημειωῦμε. Τῇ 19' Ιουλίου 1819 Λ. Βέρνων.

ΑΘ. ΦΟΡΟΥ (ἰδιόγρ. Τσακάλωφ.)»

«Ἐλάρθησαν τὰ ἄνω δί' ἐμοῦ Ἀντ. Νίκα τῆς 17 Δεκεμ-
βρίου 1819.»

«Διὰ χίλια γρόσια, τὰ ὄποια ἔλαθον παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει χυρίου Παναγιώτη Σέκερι: ἐπὶ ὑποσχέσει νὰ τὰ ἐπι-
στρέψω εἰς ἐννεάκοντα μίαν ἡμέραν σῶν καὶ ἀνελλειπῆ. Εἰς
ἐνδειξιν δὲ ἀσφαλείας καὶ βεβαιότητος ὑποφεύγομει: Ιδιοχει-
ρῶς ὑπογραφόμενος.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει: τὴν 15 Μαρτίου 1820.

ΑΡ. ΠΑΠΑΣ

‘Αρχιμανδρίτης ΓΡ. ΔΙΚΑΙΟΣ μάρτυς.»

«Σοῦμα γρόσια τριακόσιαι ἔξηντα πέντε χιλιάδες ὁκτακό-
σια δγδοήκοντα πέντε ἔλαθον παρὰ τοῦ Παναγιώτου Σέκερι
κκτὰ τοὺς κατιροὺς τῆς ἄνω σημειώσεως (1819—1820) διὰ
λογαριασμὸν καὶ ἔξοδος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας.

Κωνσταντινούπολις τῇ 3 Ἀπριλίου 1820.

‘Αρχιμανδρίτης ΓΡ. ΔΙΚΑΙΟΣ μάρτυς» (ἰδιόγρ.)

«Ἐλαθον παρὰ τοῦ Παναγιώτη Σέκερι: δί' ἀνάγκην μου
ἀπὸ Φεβρουαρίου 6 εἰς τοὺς 1818 ἔως εἰς τοὺς 1820 Ἀπρι-
λίου εἴκοσι τέσσαρας μῆνας, τέσσαρας χιλιάδες ὁκτακόσια γρ.
πρὸς γρ. 200 τὸν καθ' ἔκαστον μῆνα καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ πα-
ρόν μου ὑπογεγραμμένον.

Κωνσταντινούπολις τῇ 25 Ἀπριλίου 1820.

Σεβαστὴ Ξάνθου ἔλαθε, τὰ ἄνωθεν καὶ δί' ἐμὲ ὑπογράφεται
ἡ ἀδελφὴ μου, Ἐλένη. Μηχ. Μηχανόδιτζ μαρτυρῶ.»

«Νούμερ. 11. Ἐλήφθησαν παρὰ τοῦ Κυρίου Παναγιώτου Σέκερι γρότικ δέκα πέντε χιλιάδες, τὰ ὅποῖς ἔξ οἰκείας του προαιρέσσως συνεισέφερε διὰ τὸν λογχαριασμὸν καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν κατὰ διάφορα μέρη ἐλληνικῶν σχολείων καὶ πρὸς βοήθειαν σπουδαζόντων μαθητῶν ἄνευ καμμιᾶς φεσπονσαλπιλιτᾶς ἐδικῆς μας πρὸς τε τὴν τιμιότητά του καὶ τοὺς κληρονόμους του. Εἰς ἔνδειξιν δὲ τῷ ἐδόθη τὸ παρὸν ἐσφραγισμένον μὲ τὴν ἐπὶ τούτῳ τριμελῆ σφραγίδα μας.

Τῇ 21 Νοεμβρίου 1820 ἐν Κωνσταντινουπόλει.

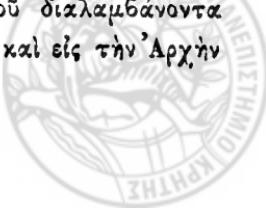
(Τ. Σ. καὶ δυσανάγνωστα συμβολικὰ σημεῖα ὑπογραφῶν).

Τινὲς τῶν ἐνταῦθα ἀποδείξεων ἴδιας ἡ τοῦ Ἀριστείδου Ηαπᾶ ἔχουσι τὴν μορφὴν δανείων, ὅριζουσι μάλιστα καὶ προθεσμίαν πληρωμῆς τούτων· ἀλλ' αἱ πρεφυλάξεις αὗται ἐλαμβάνοντο πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνων ἔξ ἀνακαλύψεως τῆς συνωμοσίας. Ἀλλως τὰ πάντα ἔδιδοντο ὑπὸ τοῦ Σέκερι, ὡς ὁμοιεικά, κατὰ τὴν παροιμίαν καὶ ἀγύριστα.

Ἡ εἰς τὸν Ἀριστείδην Παπᾶν προκαταβολὴ ἐγένεται χάριν μεγάλης περιοδείας πρὸς εὗρεσιν προσώπων καταλλήλων, ἵνα χρασιμεύσωσιν ὡς ἔφοροι. Ἐκτελέσας τὴν περιοδείαν ταύτην ὁ ἀποσταλεὶς, ἀπῆλθεν εἰς Ὁδησσὸν καὶ ὑπέβαλε κατὰ Φιλήμονα τῷ Ὑψηλάντῃ κατὰ μὲν τὴν 24 Τερίου τὰς πράξεις αὐτοῦ ἐν συνόψει κατὰ δὲ τὴν 28, σημείωσιν τῶν κατὰ τόπους ὑποληπτικωτέρων ἀδελφῶν, καίτοι λίαν ἀτελῆ, κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης συγγραφέα.

Ἐχουσι δὲ τὰ ἔγγραφα ταῦτα οὕτως·

«Α'. Πρὸ ἑνὸς χρόνου ἥδη ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐνεγχείρισα, κατὰ τὸ ἀπαρχίτητόν μου χρέος, πολλὰ γράμματα τῷ κυρίῳ Παναγιώτῃ Σέκερι, ὅλα ὅμοια διαλαμβάνοντα περὶ συνδρομῆς εἰς τὸ ἐμπορικὸν σύστημα καὶ εἰς τὴν Ἀρχὴν ἀναφερόμενα.

«Β'. Ἐνεγχείρισα προσέτι τῷ ἴδιῳ τρεῖς ἀναφοράς, δύο παρὰ τῶν ἐν Κερκύρᾳ εὑρισκομένων Σουλιώτῶν, καὶ μίαν παρ' ἐμοῦ τοῦ ἴδιου ἐν ἡ ἐσημειοῦντο κατὰ πλάτος, ὅ, τι ἄξιον σημειώσεως ἔδον καθ' ὅλην τὴν περιήγησίν μου, καὶ τίνες οἱ ἐπισημότεροι καὶ ὑποληπτικώτεροι: ἐκ τῶν κατὰ τόπους ἀδελφῶν, δι' ὧν καὶ ἡ συλλογὴ τῆς ὑποτιχείστης; συνδρομῆς εὐχολώτερον γίγνεται: καὶ ἀσφαλέστερον φυλαχθῆσεται.

«Γ'. Σὺν τούτοις ἐνεγχείρισα καὶ τινας ἴδιοχείρους ἀποδείξεις τῶν ἐν Κερκύρᾳ Σουλιώτῶν, ἐν αἷς ἐφαίνετο ἡ χρηματικὴ συνδρομὴ διὰ τινας πάντη ἀπόρους γενομένη, ὡς ὑπὸ τῶν ἐν Κερκύρᾳ ἀδελφῶν ἐκρίθη. Ἡ συνδρομὴ δὲ αὕτη ἐγένετο ἐξ ἴδιας μου περιουσίας, κτλ. κτλ.

«Δ'. Οἱ κόμης Ῥώμας ἐκ Ζακύνθου μοὶ γράφει, ὅτι ἐστάλησαν πρὸς τὸν ἐνταῦθα κύριον Ἀθανάσιον Σέκεριν εἰκοσιπέντε ἑπιστολαὶ, εἰς τὴν Ἀρχὴν καὶ αὗται ἀναφερόμεναι, περὶ ὧν ἐρωτήσας τὸν κύριον Αθανάσιον Σέκεριν μοὶ ἀπεκρίθη, ὅτι ἐστάλησαν καὶ ἐκεῖναι, πρός οὓς ἀνήκει, καὶ τὰ παρόμοια.

«Περὶ τούτων ἀπάντων ἕως τῆς ὥρας δὲν ἔχω καμμίαν εἰδησιν, ἀν ἔφθασαν ἀσφαλῶς, ἔνθα ἀνήκει.

«Ἐν Ὁδησσῷ τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1820.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΠΑΠΑ.

«Οἱ ἐκ τῶν κατὰ τόπους ἀδελφῶν ὑποληπτικώτεροι νομίζονται οἱ ἔξι.

Χριστόδουλος Πρινάρης ἐν San Severo τῆς Νεαπόλεως.

Κόμης Βιάρος Καποδίστριας καὶ

| ἐν Κερκύρᾳ

Κωνσταντίνος Γεροστάθης·

ἐν Παξοῖς

Γεώργιος Λουρόπουλος

| ἐν Ζακύνθῳ

Κόμης Διονύσιος Ῥώμας καὶ

| ἐν Πάτραις

Κόμης Ἄναστασιος Φλαμπουριάρης

| ἐν Χίῳ

Ίωάννης Βλασπόουλος, Ῥωσ. Κόνσ. καὶ

| ἐν Σάμῳ

Ίωάννης Παπαδικμαντόπουλος

Νικόλαος Μυλωνᾶς Ῥωσ. Κόνσ. καὶ

Γεώργιος Κάτσαρις

Γεράσιμος Σέρορῶνος

Σπυρίδων Δεστούνης, 'Ρωσ. Κόνσ.	} ἐν Σμύρνῃ
Γεωργίος Ηασχάλης καὶ	
Μιχαὴλ Ναύτης ίατρὸς	} ἐν Κυδωνίαις
Χ. Ἀθανάσιος Χ. Γεωργίου καὶ	
Νικόλαος Βαλσαμάκης, ίατρὸς	} ἐν Κων]πόλεις
Κυριακὸς Κουμπάρης καὶ	
Ἀλέξανδρος Μαῦρος	} ἐν Γαλατζίᾳ
Δημήτριος Ἀργυρόπουλος, 'Ρωσ. Κόνσ. καὶ	
Δημήτριος Θέμελης	} ἐν Βουκουρεστίῳ
Μιχαὴλ Χρησταρῆς, ίατρὸς, καὶ	
Βελισσάριος Παυλίδης	} ἐν Ιασίῳ
Εὐστάθιος ίατρὸς καὶ	
Παναγιώτης Πάνου	} ἐν Οδησσῷ τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1820 ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΠΑΠΑ.» ⁽¹⁾
«Περὶ δὲ τῶν ἐν ἄλλοις μέρεσιν οἰκούντων Ἀδελφῶν δὲ	
ἄλλης εὐκαιρίας.	

«Ἐν Οδησσῷ τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1820

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΠΑΠΑ.»⁽¹⁾

«Ἄλλως γνωστὸν εἶναι δτι τὸν μάρτυρα τοῦτον τῆς ἐλευθερίας, τὸν δανέισθέντα ὑπὸ τοῦ Σέκερη, καὶ πεμπόμενον ὑπὸ τοῦ ὑψηλάντου εἰς Σερβίαν συνέλαβον οἱ Τούρκοι εἰς Ἀτὰ-Καλέ· ἀλλ' οὗτος μὲν ηὔτοκτον θήη, ἵνα μὴ δομολογήσῃ τι, πεσὼν κατὰ Γερβίνον⁽²⁾ ἐκ βράχου· δὲ ὑψηλάντης εἰδοποιεῖ ἀπλῶς περὶ τῆς συλλήψεώς του τὸν Λεβέντην τῇ 2 Μαρτίου 1821⁽³⁾. Ο δὲ Φιλήμων, τεριγράφων τὸν μαρτυρικὸν αὐτοῦ θάνατον προσεπιλέγει,

«Θεσσαλὸς τὴν πατρίδα καὶ ἡλικίας ὥσει τριάκοντα τέντε ἔτῶν, ὁ Ἀριστείδης Παπᾶ, παρήτησε πᾶν ἄλλο, μα κατηγηθεὶς, καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἀποστόλου τὴν ὑπερσίαν ἀγεδέχθη ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ἐγκρατής παιείας ἐλληνικῆς καὶ ἔνων γλωσσῶν, σύννοος, εὐγλωττός, καὶ μειλίχιος λίαν τοῖς τρόποις, ἀπεριορίστου δὲ πα-

(1) Ήδὲ Δοκίμ. ίστ. Ἐλλ. ἐπ. ὑπὸ Φιλήμ. Τόμ. ἀ. Σελ. 208-209.

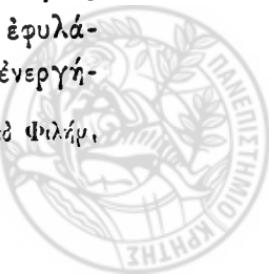
(2) Ήδὲ Insurrection et Régénération de la Grèce par Gervinus, n. j. pag. 119.

(3) Ήδὲ Δοκίμ. ίστ. Ἐλλ. Επ. ὑπὸ Φιλήμ. Τόμ. δ. Σελ. 292.

τριωτισμοῦ καὶ γένεσις αὐστηρᾶς, διὰ πολλῆς οὗτος εἰργάσθη ὡφελείας καθ' ὅλην τῆς Ἐταιρίας τὴν διάρκειαν καὶ ἐν τῇ Ἐπτανήσῳ, καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐν τῇ Ὁδησσῷ, καὶ ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις καὶ ἀλλαχοῦ. Ός εἰς τῶν οὕτω διαφερόντων προσώπων ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου τὴν δεινὴν ἀποστολὴν εἰς Σερβίαν, ἀπέτυχε μὲν, ἀλλ' ἀριστος καὶ τῇ καρδίᾳ, ὡς καὶ τῷ δύνοματι, ἔτοιμος ἔμετο τὴν ζωὴν αὐτοῦ λύτρον ὑπὲρ τοῦ ὄλου. Θυσία ἀξία ἀληθιοῦς Χριστιανοῦ καὶ Ἐλληνος φιλοπάτριδος! Τίς τῶν κοινωνιῶν οὐκ ἐγκαυχᾶται, τοιαῦτα ἔχουσα μέλη; Ἡ τίνων ἀφαιρεῖται ἐλπίδων ἀγαθῶν ἡ Ἐλλὰς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, τοιαῦτα κτωμένη καὶ παραδειγματιζομένη πρόσωπα πατριωτικῆς ἀρετᾶς καὶ θυσίας; Ἐκτοτε τὸ δύνομα τοῦ πολιτικοῦ τούτου μάρτυρος, τοῦ πρώτου αὐτοῦ εὐγενοῦς θύματος ὑπὲρ τῆς πατρίδος, κατέστη παρὰ τοῖς Ἐλλησιν ὄνομα ἥθικοῦ ἡρωϊσμοῦ, ἔθνικῆς τιμῆς, εὐσεβοῦς μνήμης καὶ ἀθανάτου εὐγνωμοσύνης.⁽¹⁾

Πρὸς τοιαύτην λοιπὸν χρῆσιν ἐδάνειζε τὰ χρήματά του δὲ Σέκερις, καὶ δὲν εἶναι μόνον τὰ ἐνταῦθα μνημονεύομενα ποσὰ, ἀπερὶ ἐδαπάνησεν οὕτως ὑπὲρ τε τῆς Ἐταιρίας καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἐλληνικοῦ ἀγῶνος δὲ Π. Σέκερις. Ἐννέα ἰδιόκτητα πλοῖα του τὲ μὲν πρῶτον ἐτέθησαν εἰς τὰς διαταγὰς τῶν Ἐταιριστῶν. Ἐπειτα δὲ τινὰ μὲν ἐδημεύθησαν, ἀλλα δὲ καὶ οίκοθεν προσεφέρθησαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Εν τοιούτοις ἀσχολουμένου τοῦ ταμία τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας συνέβη αὐτῷ τὸ ἔξτης περισσατικόν. Ογκώδης τις φάκελος συνωμοτεκῶν ἐπιστολῶν ἐπροδόθη εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες συνέλαβον ἀμέσως καὶ ἐφυλάκισαν τὸν Σέκεριν. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἐμελλόν νὰ ἐνεργή-

(1) Εἰς ίστορ. Δοκίμιον περὶ Ἐλλήν. Ἐπαναστάσεως ὑπὸ Φιλέρη. Τομ. 5'. Σελ. 91-92.

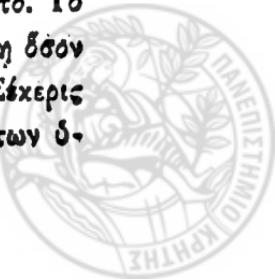

σωσι σωματικήν τε καὶ κατ' οἶκον ἔρευναν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ φακέλλου. Μαθὼν τοῦτο ἐμπιστευτικῶς ὁ συνωμότης ὑπὸ τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου Νικολάου Μουρούζου, αὐτονυκτὶ καταστρέφει τὰς συνωμοτικὰς ἐπιστολὰς, γράφει ἄλλας ὅμοιας μὲν τούτων τὸ μέγεθος, ἀλλὰ πάντη διαφόρους πρὸς ἀλλήλας τὸν χαρακτῆρα τοῦ γραψίματος καὶ δῆλως καθηρᾶς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις περιεχούσας, θέτει αὐτὰς εἰς τὸν φέροντα καὶ τουρκικὴν σφραγίδα φάκελον, καὶ μόλις ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου ἀποδεικνύει σαφῶς καὶ ἀδιστάκτως τὴν δῆθεν ἀθωότητά του, ἵσχυρισθεὶς μάλιστα ὅτι τὰ καταγγελθέντα ἦτο καθαρὰ συκοφαντία τῶν φθονούντων τὴν εὐημερίαν καὶ τὸν πλοῦτόν του. Καὶ ἀπηλλάγη μὲν τότε τοῦ κινδύνου, ἀλλ' ἔκτοτε ἐνόμισε φρόνιμον νὰ φέρῃ πάντοτε πρόχειρον καὶ δραστήριον δηλητήριον, ὥστε ἐν ὥρᾳ κινδύνου συλλήψεως ἡ βασανιστηρίων νὰ αὐτοκτονηθῇ ἀμέσως, ἵνα μὴ τυχὸν ἐνδούς εἰς ταῦτα ἀποκαλύψῃ τὶ τῶν τῆς Ἐταιρίας.

Μῆνας πολλοὺς πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος οἱ μὲν Τοῦρχοι, ὡς γνωστὸν, εἶχον ἐξαγριωθῆ. Πολλοὶ δὲ τῶν εὐπόρων εἴτε μεμυημένοι ἦσαν εἰς τὰ τῆς Ἐταιρίας εἴτε καὶ ἐν ἀγνοίᾳ διατελοῦντες τῶν ἐπαναστατικῶν προθέσεων αὐτῆς, ἀμα ὡς ἐδύναντο νὰ εὕρωσιν ἢ νὰ πλάσωσιν εὐλογοφανῆ τινὰ πρόφασιν ἢ εὔκαιρίαν, ἐπελαμβάνοντο αὐτῆς καὶ ἀπήρχοντο τῆς ἐσίας τοῦ κινδύνου.⁵ Ο Σέκερις ὅμως, καίτοι γινώσκων ἐν λεπτομερείᾳ καὶ προπαρασκευάζων μάλιστα τούτους, καίτοι εὔπορος ὡν καὶ πολλὰς συνάμα τε καὶ ἐκ διαλειμάτων προφάσεις καὶ εὔκαιρίας; ἔχων νὰ ἀπομακρυνθῇ τῶν κινδύνων, δὲν ἦθελησεν ὅμως, ἵνα μὴ στερηθῇ ἡ Ἐταιρία τοῦ ταμία αὐτῆς, δὸν μάλιστα ὧνόμαζον οἱ Ἐταιροὶ χρυσοδωδέκατοι. Μόλις ὅμως ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως, ἀγαθός τις

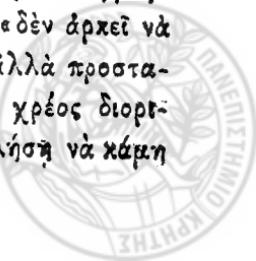
Ούωμανδς, προσελθών εις αὐτὸν ἐπὶ ἀλλη τινὶ προφάσει, ψιθυρίζει Τουρκιστὶ εἰς τὸ εὖς του δλίγας λέξεις, ἔχούσας τὴν ἑξῆς ἔννοιαν «τὰ σχισθῆντα τὴν τάξιν τοῦ καταπληγῆ». Ο Σέκερις, ἐννοήσας ἐγγύτατον τὸν κίνδυνον, οὕτε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένουσαν οἰκογένειάν του ἔσχε καιρὸν νὰ εἰδοποιήσῃ, ἀλλ' ἀμέσως κείρει τὸ γένειον, μεταμφιέννυται εἰς πλοίαρχον, εἰσέρχεται διὰ πολυκώπου ἀκατίου εἰς τὸ ἔτοιμον πρὸς ἔκπλουν ἴδιόκτητὸν του πλοῖον. Άγιας Ἐλένη, λαμβάνει ὑφος ἐμπειρου πλοιάρχου καὶ σώζεται εἰς Οδησσόν. Εύτυχῶς ἐσώθη ἐκεῖ βραδύτερον καὶ ἡ σύζυγος, φέρουσα μόνα ὅσα ἐνδύματα ἔτυχε νὰ ἔχῃ ἐπὶ τοῦ σώματός της καθῆται στιγμὴν ἀνηρπάγη σχεδὸν ἵνα δικσωθῇ. Σύμπασα δὲ ἡ κολοσσαία περιουσία τοῦ Σέκερι, μεγαλοπρεπής ολκος, πολύτιμα περσικὰ ἐνδύματα λεγόμενα λαχούρια, μεγάλης ἀξίας μηλωταὶ, πολυτελῆ ἔπιπλα καὶ κοσμήματα καὶ πλοῖα, τὰ μὲν διηρπάγησαν ἀμέσως τὰ δὲ ἐδημεύθησαν.

Μὴ νομίσῃ δέ τις ὅτι δέ Σέκερις, ὡς εἴς τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, προβλέπων τοὺς κινδύνους, διέσωσεν ἀλλαχοῦ μέρος τούλαχιστον τῆς περιουσίας του πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Οἱ ἄνδρες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ Ιδίως οἱ ἀρχηγοὶ εἰς ἐν μόνον ἀτέβλεπον, τὴν εὔδοξιμησιν τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεώς των. ἀλλως πολλοὶ τούτων οὐχὶ μόνον δὲν ἐφρόντιζον νὰ διασώσωσι μέρος τῆς περιουσίας των, ἀλλὰ τούναντίον καὶ ἐδάνειζον καὶ διεσκόρπιζον αὐτὴν ἐν εὐκολίᾳ εἰς τοὺς Τούρκους, ἵνα ἀποκοιμίζωσιν αὐτούς, ὡσπερ ἐν ἀλλοις βίοις τοῦ ἀνὰ χεῖρας τόμου λεχθήσεται λεπτομερέστερον τοῦτο. Τὸ μόνον δὲ, σπερ ἐθεώρησε καθηκόν του νὰ διασώσῃ δύον καὶ ὅπως ἐδύνατο ἐν τῇ στιγμῇ τοῦ κινδύνου δέ Σέκερις ἥτο ἡ ζωὴ τῶν ἐν τῷ καταστήματι του εὑρεθέντων δ-

παλλήλων. «σωθῆτε ὅπως κάλλιον δυνηθῆτε τέκνα μου, τοῖς εἶπεν, ἀν δὲ ἐρωτηθῆτε περὶ ἑμοῦ, οὐα μὴ βασανίσθητε, εἰπέτε δὲτι ἀπέρχομαι εἰς Ὁδησσὸν, οὐα παρερεθῶ εἰς τοὺς γάμους τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἀθανασίου.» Καὶ τοῦτον μὲν καθὼς καὶ τὸν περὶ τὰ στρατιωτικὰ ἐκπαιδευθέντα Γεώργεον ἀπέστειλαν, οὐα ἀγωνισθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀμα διασωθεῖς εἰς Ὁδησσόν δ Ηαναγιώτης· οὗτος δὲ, αἰδούμενος, φαίνεται, διότι ζὴν εἶχε τότε πλοῦτον, οὐα διαθέση ὑπέρ τῆς πατρίδος καὶ μὴ συνασθανόμενος ἔζυτὸν ἵκανὸν ν' ἀγωνισθῇ καὶ διὰ τῶν διπλῶν, παρέμεινε μὲν μέχρι τοῦ 1830 ἐν Ὁδησσῷ, ἀλλούδεποτε ἐπαύσατο νὰ κινῇ κατὰ Κοραῆν καὶ χειρας καὶ πόδας καὶ σῶμα καὶ κεφαλὴν ὑπέρ τῶν ἀγωνιζομένων ἀδελφῶν του.

Ἐν Ὁδησσῷ διεσώθησαν τότε ἀπειροι γυμνοὶ καὶ πετινῶντες· οὐχὶ μόνον εἰς οὐδένα ἡρνήθη δ Σέκερις πᾶν δ, τι ἐδύνατο, ἀλλὰ καὶ οἰκοθεν ἐσπεῦδε καὶ προσέφερε τοῦτο εὐαγγελικῶς. Ἰδὼν δέ ποτε τινὰ ῥιγῶντα καὶ γυμνήτεύοντα καὶ μὴ ἔχων πρόσχειρα τὰ πρὸς θέρμανσιν, ἀφελῶν ἀπὸ τῶν ἴδιων αὐτοῦ ὕμων τὴν μηλωτὴν «λάβε τῷ εἶπεν, ἐγὼ τούλάχιστον γυμνὸς δὲν θὰ μείνω καὶ ἀνευ τῆς γούνας μου.» Τὴν δὲ τοιαύτην ἐν ἀσφαλείᾳ διαμονὴν τοῦ Σέκερει ἵσως ἐκλάβει τις ὡς δειλίαν ἢ ἀδικοφορίαν, ἀλλὰ ἢ μομφὴ αὕτη εἶναι ἀδικωτάτη, διότι οὔτε δειλὸς ἐδείχθη ποτὲ, ὃς εἰδόμεν, δ Σέκερις, οὔτε ἀδιάφορος· ἀλλὰ μόνον πέραν ἵσως τοῦ μέτρου πατριώτης, πέραν τοῦ μέτρου εὑσυγείδητος, καὶ πέραν τοῦ ανήθους μετριόφρων. «Ἡ ἀσθένεια τοῦ νοός μου» ἔγραψε πρὸς τὸν Σάνθον νὰ εἰπῇ τῷ Ὅψηλάντῃ, «δὲν ἀρκεῖ νὰ δώσῃ σχέδιον ἢ γνώμην τῶν πραγτέων, ἀλλὰ προστατιζόμενος εἶμαι ἐτοιμός νὰ ἐνεργῶ διοίον χρέος διορθῶν καὶ δύναμαι νὰ ἐκτελέσω, καὶ ἀς θελήσῃ νὰ κάμη

ιτὴν δοκιμήν.»⁽¹⁾ Λίαν δὲ ἀμφίβολον εἶναι ἂν μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἑλλάδει ἐνθυμήθη τις ἐν αὐτῇ τὸν μετριόφρονα Η. Σέχεριν καὶ ἔδωκεν αὐτῷ προσταγὴν, ἵνα ἔκτελέσῃ. Οὗτος δέ τοι μὴ προσταζόμενος ἐπραττεν δι, τι δὲν ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τῆς μετριοφροσύνης του. Καὶ δομὸν περὶ τὰ στρατιωτικὰ νεώτερος ἀδελφὸς Γεώργιος, ἀποσταλεῖς, ὡς εἴπομεν, ἀματῇ ἔκρηξει τοῦ ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ Παναγιώτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὐ μόνον ἡγωνίσθη ἐκθύμως, ἀλλὰ καὶ διέπρεψεν εἰς διαρρόους μάχας, τὰς γενομένας ἰδίας εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πατρίδος του Τριπόλεως· μετὰ δὲ τὴν ἀλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δομὸν Πάνος Κολοκοτρώνης, λέγει δι Φιλήμων, διωρίσθη φρούραρχος «οὐπλαρχηγὸς δὲ τῆς Μαντινείας, δομὸν Παντελεήνης, δομὸν Σέχερις.⁽²⁾

Ο δὲ Πουκεβῆλ ἔγραψε τὰ ἔξτις περὶ τοῦ ἥρωος τούτου «δ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔντεν ἐβράδυνε νὰ στρέψῃ τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Αιτωλίαν ἐκεῖ δὲ ἀπεφασίσθη νὰ σταλῇ ὁ Σέχερις δομὸν πάρα πάντων ἐν γένει τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος. Εἶχε σπουδάσει καλῶς ἐν Παρισίοις, σὺν τοῖς φυσικοῖς δὲ πλεονεκτήμασι συνέδεε καὶ τὴν γνῶσιν πασῶν τῶν λαλουμένων ἐν Ἡπείρῳ γλωσσῶν. Ἐν μὲν τοῖς Παρισίοις τὸν ἐξελάμβανε τις ὡς Γάλλον· ἐν δὲ τῇ Πετρουπόλει ἐθεωρεῖτο ὡς αὐτόχθων· ἢ δὲ πολυμάθειά του, συνωδευμένη μετὰ μετριοφροσύνης, προδιδούσης πάσας τὰς λοιπὰς ἀξιεράστους ποιότητας τῆς καρδίας του, τὸν καθίστα φίλον προσφίλη εἰς πάντας. Ήσσοί τούτων εἶδον ἐαυτοὺς μετὰ λύπης στερηθέντας φίλου τοιούτου, ἀποχωρισθέντος αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἔκρηξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἑλλάδι, ἤτις τότε προσεκάλεσεν ἔπαντα τὰ τέκνα τῆς. Ἐγεννήθη δὲ οὗτος ἐν Τριπόλει.

(1) Ἰδὲ Δοκίμ. Ιστορ. Ἐλλ. ἐπεν. ὑπὸ Φιλέμωνος Τομ. ፭. Σελ. 238.

(2) Ἰδὲ Δοκίμ. Ιστ. Ἐλλ. ἐπ. ὑπὸ Φιλέμ. Τομ. ៥'. Σελ. 23.

ἀλλὰ ταύτην μὲν ἔχαιρέτησεν ἐκ τῶν Βουνῶν τοῦ Με-
νάλου μετὰ δέκα τεσσάρων ἑτῶν ἀπουσίαν· οἱ δὲ πο-
λιορκοῦντες αὐτὴν τότε στρατηγοὶ ἀπένειμαν τῷ Γεωρ-
γίῳ Σέκερι τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποταξιάρχου, ἢ ὑποταγμα-
τάρχου, καὶ ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον. (1)

Ἄλλὰ βάσκανος δαιμῶν ἐφθόνησε φαίνεται τὴν Ἑλ-
λάδα· δι Γεώργιος Σέκερις δὲν ἐπρόφθασσε ν' ἀπέλθῃ εἰς
Μεσολόγγιον, ἐνθα βεβαίως ἦθελε διαχριθῇ πλειότερον.
Νοσήσας, ἐτελεύτησεν αἴφνης, χωρὶς νὰ ἐξακριβωθῇ τὸ
αἵτιον τοῦ θαυμάτου του.

Οὐχ ἡττον μετριόφρων ὑπῆρξε καὶ δι πρεσβύτερος
μὲν τούτου μικρότερος δὲ τοῦ Παναγιώτου ἀδελφὸς
Ἀθανάσιος· ἀποσταλεὶς καὶ οὗτος ἐσπευσσεν εἰς τὴν ἀ-
γωνιζομένην πατρίδα· ἀλλὰ παρ' οὐδενὸς προσκληθεὶς
νὰ ὑπηρετήσῃ αὐτὴν οὔτε ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος οὔτε μετὰ
ταῦτα, ὥσπερ ἡξίου δι ἀναθρέψας αὐτὸν οὕτω πρεσβύ-
τερος ἀδελφὸς, ἐτελεύτησε πρὸ σμικροῦ ἐν Ναυπλίῳ
πάντῃ ἀσημός καὶ πενέστατος.

Ο δὲ Παναγιώτης μόλις ἴδων τῷ 1830 ἐλευθερω-
θεῖσαν τὴν πατρίδα «ἄγομεν» εἶπε τῇ συζύγῳ «εἰς τὴν
προσφιλῆ μας Ἑλλάδα, ὑπὲρ ἣς τοσαῦτα ἐπάθομεν, ἐκεῖ
θέλομεν εῦρει στέγην καὶ ἄρτον·» ἥλθε τῷ δντι, ἀλλ'
ὅπως προεῖπε μόνον στέγην εὗρεν, ἵνα δὲ! προσπορίζηται
δλίγον ἔηρδον ἄρτον, οἱ χυδερῶντες τὴν Ἑλλάδα διώ-
ρισαν αὐτὸν τελώνην τὸ μὲν πρῶτον εἰς "Γδραν, ἐπιειτά
δὲ εἰς Ναύπλιον. Περιοδεύων δέ ποτε δι Βασιλεὺς "Οθων
καὶ μόλις ἴδων παρουσιασθέντα αὐτῷ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ
τὸν Παναγιώτην Σέκεριν ἀπλοῦν πολίτην, οὐδὲν ἔχοντα
ἔθνικὸν παράσημον, οὔτε καν αὐτὸν τὸ τοῦ ἀγῶνος γο-

(1) Hist. de la régénération de la Grèce par Pouqueville tom. ii pag. 109.

μισματόσημον «νὰ μὲ δώσῃς, τῷ εἶπε, μίαν ἀναφορὰν, σῖνα Σᾶς ἀπονείμω τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος». Δὲ, ἔχω συνήθειαν ν' ἀπαιτῶ, Μεγαλειότατε!» ἀπήντησεν ὁ χρηστὸς πολίτης «Ἄλλως τὰ ἐθνικὰ παράσημα, ὅπως κατήντησαν ἡδη, δὲν πρέπει νὰ χοσμῶσι τὰ στήθη τῶν δύμαίων μου.» Μή λησμονήσωμεν δὲ, ὅτι κατέκεινην τὴν ἐποχὴν ἐγένετο μεγίστη κατάχρησις περὶ τὴν ἀπονομὴν παρασήμων, ίδιως εἰς Βαυαρούς, πάντῃ ἀσήμους καὶ μηδεμίαν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσενεγκόντες.

Ἐν Ἀθήναις δὲ ἐλθών ποτε ὁ Σέκερις χάριν ὑποθέσεων, εὗρε τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην μεγάλην ἐπιθυμίαν ἔχοντα νὰ ἀναχουρίσῃ, ὡς ἀπλοῦς τούλαχιστον πολίτης, τὴν συνείδησίν του ὑπὲρ τοῦ Σέκερι αἴγαμεν ἀδελφὲν τῷ εἰπεν, ὁ πρώην ἥγεμών της Μάνης, «νὰ διελογήσω ἐγὼ τούλαχιστον πρὶν ἀποθάνω καὶ ἐνώπιον ἐπισήμου ἀρχῆς καὶ μορτύρων πόσα παρὰ σοῦ ἔλαβον.» Ανευ σοῦ δὲ, ήθελον ἐπαρκέσει βεβαίως νὰ θρέψω τοὺς Μανιάτας μου καὶ νὰ καταστήσω οὕτω προθύμους εἰς ἐκστρατείαν ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος.» Ἀποποιεύμένου δὲ τοῦ Σέκερι, «πῶς! ἀρνεῖσαι νὰ μοῦ ἵκανοποιήσῃς καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν;» προσέθηκεν δὲ εὔσυνείδητος Πετρόμπετης «ἀγνοεῖς δτι εἰμεθα ἀμφότεροι γέροντες καὶ θνητοί, καὶ δὲν πρέπει νὰ κληροδοτήσωμεν τὰς δοσοληψίας μας εἰς τὰ τέχνα μας;» «ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην, ἀπήντησεν δὲ Σέκερις, συγχατατίθεμαι» καὶ οὕτω συνετάχθη τὸ ἔδης ἐπίσημον ουμβόλαιον.

'Αριθ. 943.

Τῷ χιλιοστῷ δικταχοσιοστῷ τριακοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῇ εἰκοστῇ διγδότῃ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἡμέραν τετάρτην τῆς ἑβδομάδος ἐν Ἀθήναις.

Ἐνώπιον ἴμου τοῦ συμβουλιαρχούραφου Ἀθηνῶν Κυνοσταντίνου Πιτάρη καὶ τῶν προσυπογραφούμένων μητρύρων, τῶν Κυρίων Γεωργίου Δασιώτου, κατοίκου εἰς τὸ Νησί τῆς Καλαμάτας καὶ Βασιλείου Χριστακούλου, κα-

τούχου Ναυπλίας, κτηματιῶν ἀμφοτέρων καὶ γνωστῶν μου. Ὁ Κύριος Πέτρος Μαυρομιχάλης, σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, εἰς ταχτικὴν ὑπηρεσίαν, κάτοικος ἡδη Ἀθηνῶν, γνωστός μου, ὡμολόγησεν διε τὸ 1819 ἔτος μέχρι τοῦ 1821 ἔλαχεν δὲ εἰμινιστος υἱός του Γεώργιος Μαυρομιχάλης παρὰ τοῦ Κυρίου Παναγιώτου Σέκερι ὡς μέλους τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλικῆς Ἐταιρίας, εἰς μετρητὰ τάλληρα Ἰσπανικὰ δεκτὰ χιλιάδας πεντακόσια ἀριθ. 8500 καὶ τὰ δποίχα ἐξηγήσιμεσσαν εἰς προπαρασκευὴν τῆς κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς ἐν Ἑλλάδι τυρχνίας Ἑλληνικῆς ἐπαναστάτειας εἰς δὲ ταῖς Κυτρικῆς διενεμήθη περὶ τοῦ υἱοῦ μου δειμνήστου Ἄλιξ καὶ τοῦ αὐταδέλφου μου Κυρίου Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη ἐν φορτίον πλοίου κριθῆς κοιλῶν Κωνσταντινουπόλεως πέντε χιλιάδων ἔξακοσίων, φερόντων δίστιλα τρεῖς χιλιάδας πεντακόσια ἀριθ. 3,500, διὰ τῆς δποίχας κριθῆς ἐφοδιάζεθεσαν κατὰ ἀρχὰς εἰς τροφὰς τῶν Σπεριτικῶν οἰκογένειας. Καὶ τοῦτο διότι δὲ φροδικυός ἀπὸ τροφὰς τῶν Σπεριτικῶν οἰκογένειῶν δρι μικρὸν ἐνθάρρυνε τοὺς ἀνδρας εἰς τὸ νὰ μὴ μεριμνῶσι περὶ τῆς οἰκογένειας των, διλλὰ ἔνν καὶ μόνον νὰ ἔχωσι σκοπὸν, τὴν καταδίωξιν τῆς τυραννίας.

‘Ομολογεῖ δὲ ὑπαρκινόμενος; Κ. Π. Μαυρομιχάλης ἐν βίρει τῆς ουειδήσεώς του, ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου καὶ τοῦ ἔνους, καὶ τῆς Σ. Κυβερνήσεως, διε δια τὰ εἰρημένα γρήματα ἔξιδεύθησκεν εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ ἐκστρατείαν τῆς ἀνταγονήσεως του Ἑλληνικοῦ ἔθνους; καὶ διε ἐξ αὐτῶν δὲν ἔλαβεν δ Κύριος Π. Σέκερις οὐδὲ λεπτὸν εἰς ἀποζημίωσιν. Ἐπόρχεται δὲ δ διελήρητες Κύριος Π. Μαυρομιχάλης δρι μόνον νὰ δυολογήσῃ την τοῦτο παρδηνίσι καὶ νὰ τὸ ὑποστηρήῃ, ἀλλ᾽ ἀκόμη, διέποτε λάβῃ πρότοιν ή Σ. Κυβέρνησις διὰ τὴν ἀπόσθετον τοῦ ἁσωτερικοῦ χρέους της νὰ προστατεύῃ τὸν ῥηθέντα Κύριον Π. Σέκεριν, μὲ τὸν ἰδίον ζῆλον καὶ προθυμίαν, μὲ τὸν δποῖον θέλει ζητήσεις καὶ διότι τὴν ἔσόρλησιν τῶν δσα ἰδια γρήματα ἰδαπάνησεν αὐτός τε καὶ ἀπαστήσας ή οἰκογένειά του εἰς τὸν ἕρον ἀγώνα καὶ ἔχει λαμβάνειν δι’ ἔθνικῶν ἀποδεξίων.’

Θέλουσι δὲ μένειν εἰς τὸ ἔζης ἀκυρωταὶ δσαις ὡς ἴδιωτικαὶ ἀποδεξίεις τῶν ἔθνων του ἢ τῶν αὐταδέλφων του ἢ καὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ Κ. Π. Μαυρομιχάλη ἐνρεθῶσιν εἰς τὸ ἔζης εἰς χεῖρας τοῦ διατεθέντος Κ. Π. Σέκερι, ἢ διλλου τινός, ἀναφερόμενας εἰς τὸ δνομα τοῦ ἰδίου Κ. Π. Σέκερι.

‘Ἐγένετο δια τὸ πραῦσα πρᾶξις ἐν τῇ ὑπὸ ἀριθ. ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κυρίου Ἀνδρέου Κομποτῆ κειμένη κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἐρμοῦ, εἰς ἣν κατοικεῖ ὑπὸ ἐνοίκιον ἡδη δ Κύριος Π. Μαυρομιχάλης καὶ ἀναγνωσθεῖσα εὐχρινῶς εἰς διήκοον πάντων τῶν ἐνδιαλχμανομένων ὑπεγράφη παρ’ αὐτῶν καὶ ἐμοῦ.

Γ. Δαριώτης μάρτυς.

Β. Χρυστακόπουλος.

Κωνστ. Πιερόπουλος.

Π. Μαυρομιχάλης.

Τίσον ἀπεκράλλακτον ἐν Ἀθήναις τὴν Ρεάλην Μάθην τοῦ χιλιοστοῦ ὁ-
κταχοσιοστοῦ - εσσεραχαστιν ἔτους.

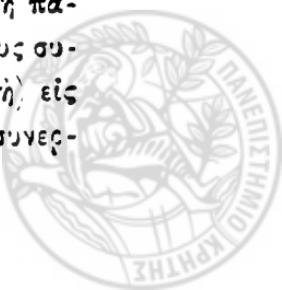
Ο Συμβουλαιογέράρδος Ἀθηνῶν
Κ. Π. Ηπαθίαμαντόπουλος.

Μόλις ἀπετεράτωσε τὰς ἑργασίας του ἐν Ἀθήναις ὁ
Σέχερις, ἀπῆλθε καὶ αὐθις εἰς ἔκτελεσιν τῶν ἐκ τῆς ὑπη-
ρεσίας καθηκόντων. Μόλις δ' ἀναγνοὺς τὸ ὑπὲτοῦ Φι-
λήμονος δημοσιεύθεν ἴστορικὸν δοκίμιον περὶ τῆς Φι-
λικῆς Ἐταιρίας «ἀξίοι μὲν πολλῆς τιμῆς καὶ εὐγνω-
μοσύνης μάλιστα εἶναι, εἴπεν, οἱ δημοσιεύοντες τοιαῦ-
τα ἔργα· διότι διὰ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν θὰ πολλα-
πλασιασθῶσι καὶ παρ' ἕμπει τὰ πρὸς μίμησιν παραδείγ-
νυματα· δὲν πρέπει ὅμως νὰ παρέχωσι καὶ τελείαν πί-
στιν ιδίως εἰς τὸν περιαντολογοῦντας» δτε δ' ἔμα-
θεν, δτι καὶ ὁ Ξάνθος προπαρασκευάζεται νὰ γράψῃ
περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου «ὦ! τότε, εἴπεν, ἀνάγκη νὰ
»γράψω καγώ τι» ἀλλὰ μόνον δυστυχῶς τὴν παρὰ πό-
δις ἐπιστολὴν ἔγραψε.

Ἐν τῷ Δεκεμβρίῳ 30 Αὐγούστου 1839.

Κύριε Μ. Ξάνθε σὲ ἀστάξοματ.

«Ἐπληροφορήθην δτι καταγίνεσθι εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς
Ἴστορίας μας· τολμῶ νὰ σοῦ προσέχλω, δτι νὰ μὴ τὴν
δόσης εἰς τύπον πρὸ τοῦ νὰ τὴν ίδω, διὰ νὰ μὴν ὑποπέ-
σης εἰς λάθη (παροργιζόμενος δικαίως κατὰ τοῦ Ἀνα-
γνωστοπούλου) ἔαν δὲ καὶ δὲν θελήσῃς νὰ κάμης τὴν
γνώμην μου, ἐνθυμήσου δτι τὸ ἔργον εἶναι οπουδαίαν.
κτλ. ἐνθυμήσου τέλος πάντων, δτι θέλεις εὗρει πλλούς
αὐτηρούς κριτὰς καὶ πρὸ πάντων τὸ δημόσιον· μὴ πα-
ραχείψῃς, καθὼς ἀχάριστος Ηεράριθδος, τοὺς ὅσους συ-
νέδραμον. Δὲν ἀνήκει αὐτὴ ἡ τιμὴ (ἐὰν γίναι τιμὴ) εἰς
τοὺς Ἀρχηγούς μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς συνερ-

γάτας καὶ συντελέσαντας· μάθε, ὅτι σώζονται καὶ εἰς
χειράς μου ἀπομνημονεύματα καὶ διὰ νὰ γείνη τέλειον
τὸ σύγγραμμα, κρίνω εὔλογον νὰ συνεννοηθῶμεν. Ἡ γνώ-
μη μους ὑπαγορεύεται ἀπὸ εἰλικρίνειαν, σὺ δὲ κάμε δ, τι
σοῦ φανεῖ καλόν· ἐὰν δὲν εὑρισκώμεθα εἰς ἔνα καὶ τὸν
αὐτὸν τόπον, ὅταν πλησιάσῃς εἰς τὸ τέλος, ἐὰν εὕρεθης
ἐκτὸς ὑπηρεσίας, πολλοὺς κόπους καὶ δρόμους ἔηρῶν
καὶ θαλασσῶν καὶ ποταμῶν ἔχαμες, κάμε ἀκόμη ἔνα με-
κρόδν, καὶ ἔλα νὰ μὲ εὕρης· ἐὰν ἥσαι εἰς ὑπηρεσίαν, συ-
νεννοούμεθα εἴτε διὰ γραμμάτων, ἢ ἔρχομαι ἐγώ. Ἀνα-
μένω τὴν ἀπάντησιν· σὲ ἐναγκαλίζομαι καὶ σοῦ εὔχομαι
ἀπὸ ψυχῆς κτ).⁽¹⁾

‘Ο γέλος σου
Π. ΣΕΚΕΡΙΣ.»

Τὸν πιερὸν τῆς πενίας ἄρτον ἤσθιεν ἐν Ναυπλίῳ δ
ἄλλοτε δλέιος Σέκερις, γλυκαίνων αὐτὸν, δσον ἐδύνατο,
τὸ μὲν διὰ τῆς συναισθήσεως, δτι ἔξεπλήρωσε τὸ ὑπέρ
Πατρίδος καθῆκόν του· οὐδέποτε ἥκούσθη παρ' αὐτοῦ
πιχράπονόν τι κατὰ τῶν οὗτω παρατίθεψάντων τοσαύτας
Θυσίας αὐτοῦ ὑπουργῶν τῆς Ἐλλάδος· τὸ δὲ, διὰ τῆς
δικαίας τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, ἦν ἀπέδιδεν αὐτῷ πᾶσα ἡ
Ἐλληνικὴ κοινωνία· ἀλλ' ὁ μόνος ἀνεκτίμητος τῷ δυτὶ¹
Θησαυρὸς, διέγρι τέλους τοῦ βίου παραμείνας τῷ Σέκερι,
ηὑξημένος μάλιστα, ἵτο ἡ οἰκογενειακὴ αὐτοῦ εὐημε-
ρία. Οὐδὲν τῷ ὅντι ἀντάξιον ταύτης, ὁ δὲ Σέκερις κατὰ
τοῦτο ἐδύνατο νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν εὐτυχῆ.

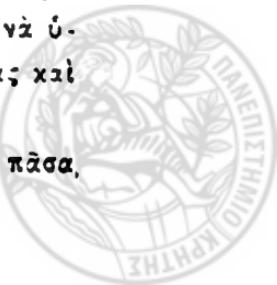
Καί τοι γάριν τῆς Πιτρίδος τὰ πάντα θυσιάσας καὶ οὔτε
λαβὼν, ὡς εἶδομεν, καρόδν νὰ φροντίσῃ περὶ διασώσεως
τούλάγιστον τῆς συζύγου, αὕτη δμως διατωθεῖσα ως ἐκ

(1) Εἰς ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐπαρχίας ὑπὸ Γ. Φ. Μ. Σάν-
ου Σελ. 218—219.

Θαύματος, συνεμερίσθη καὶ ἐγλύχαινεν, ὅσον ἐδύνατο, πάσας τὰς πικρίας τοῦ Σέκερι. Ἡ δὲ θεία πρόνοια ἀντήμειψεν ἐνωρὶς τὴν συζυγικὴν ταύτην εὐημερίαν διέξει δῶλων τέχνων· ἀλλ' ἔχ τούτων ἐπιζώσι μόνον δύο, ἡ Χαρίκλεια Τριγγέτα, βουλευτοῦ, καὶ ἀλλοτε ὑπουργοῦ, καὶ ὁ Δημήτριος Σέκερις, λοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ· ἐναρέτου πατρὸς ἄξιοι γόνοι. Προβλημάτους τῆς ἥλικίας καὶ τῆς ἀνατροφῆς τῆς θυγατρὸς τοῦ Σέκερι καὶ ἀναστενάζοντος τούτου, διότι οὔτε τὸ ἔθνος ἔλαβε πρόνοιάν τινα πρὸς προίκισιν, ὅπως ἐπροίκισε διὰ γαιῶν τούλαχιστον τὰς θυγατέρας ἑτέρων ἀγωνιστῶν, οὔτε αὐτὸς εἶχε καὶ τὰ πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῆς, ἀναλόγως τῆς προτέρας δλιούτητός του, μέσα· «μὴ Ολιβεσσαι φίλε» ἐλεγεν αὐτῷ ἡ ἐνάρετος σύζυγος Ζωὴ Θυγάτηρ Σελιβέργου, ἀνταδέλφη τῆς Εὐκλείδου· «ἡ θεία πρόνοια εὑδένατῶν εὔτεβῶς ἐπικαλουμένων τὴν ἀντίληψίν της ἀρίνει ἀπροστάτευτον.» Τῷ δοντὶ ἡ θεία πρόνοια δὲν ἐγκατέλειπεν ἀπροστάτευτον καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Σέκερι ὁ ἄξιος αὐτοῦ γαβρὸς Τριγγέτας, ὁ σύζυγος τῆς Χαρίκλείας Σέκερι τοῦτων μὲν καὶ τὴν εὐτεβή τούτου σύζυγον ἑτίμησεν ὡς ἀλλους γεννήτορας· εἰς δὲ τὸν ἐν τρυφερῷ ἥλικίᾳ ἀπροφανισθέντα πατρὸς Δημήτριον II. Σέκερι ἐχρησίμευτεν ὡς ἀλλοιοπατήρ· ὁ δὲ Ηγανχιώτης ταύτης μόνης ἀξιωθεὶς ἐν τῷ βίῳ του τῆς εὐδοκιμονίας ἐτελεύτησεν ἐν Ναυπλίῳ σχεδόν πέντης τῷ 1846.. Ἐκ δὲ των οἰκογενειῶν τῆς Χαρίκλείας Τριγγέτα καὶ τοῦ Δημητρίου Σέκερι ὡς νεόφυτα ἐλαῖαινν φύουνται· πέριττη τῆς τραπέζης τῶν γονέων αὐτῶν τέχνα· εἴθε ταῦτα ἀναδειχθῶσι, ἀντάξια τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, φίλοτεμογόθωσι μάλιστα νὰ υπερτερήσωσι κατὰ τὰς ὅριτάς τούς τε γεννήτορες καὶ τοὺς προγόνους.

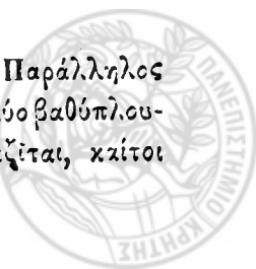
Ἐπὶ μὲν τῷ ἔχοντι σματι τοῦ Θανάτου τοῦ Σέκερι πᾶσα,

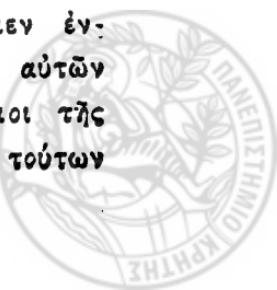
ἡ πόλις Ναυπλίχς σύνεχεινήθη ἀπεδόθησαν δάκτυῷ μετὰ περιπαθείας ὑπὸ πάσης τῆς κοινωνίας πᾶσαι αἱ ἀνήκουσαι τέματι.

Τὰ μὲν διπανηθέντα ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ὑπὸ τοῦ Σέκερι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ν' ἀνακεφαλαιώσωμεν· ἀλλ' ἐν μόνον ὄφειλομεν νὰ προσθέσωμεν, τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ σύγιτι μόνον, ὅτε ἐγίγνετο ἡ διπάνη αὕτη, τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους ἥτο πάντῃ ἀδηλων, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι τινὲς θεωροῦσιν αὐτὸ θυησοχόγενον· ὁ Σέκερις ὅμως καὶ οἱ ὅμοιοις αὐτοῦ, ἔχοντες ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι τὸ ἔθνος οὐ ἀναστῆθη καὶ οὐδὲ διξαθῆ, συνεισέφεραν ἐπὶ τῶν ἀβεβαίων ἀπασαν τὴν περιουσίαν των καὶ διεκιγδύνευσαν τὴν ζωήν των, ἵνα πολλαπλασιασθῇ ἐν τῇ πατρίδι τὸ τάλαντον τῶν ἀρετῶν ἐκείνων, δι' ὧν διεκρίνοντο οἱ ὅμοιοις τοῦ Σέκερι· εἶναι ἀρά γε ἀναγκαῖον νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ ἐποχὴν ἐδιπάνα ὁ Σέκερις τὸ γρόσιον ἐτιμάτο πλειότερον καὶ τῆς δραχμῆς; Εἶναι δέ ποτε δυνατὸν νὰ παραβληθῶσιν αἱ ἐπὶ ἀβεβαίων θυσίαι καὶ μέχρι πενίας διπάναι τοῦ Σέκερι καὶ τῶν ὄμοιών αὐτοῦ πρὸς τὶς σήμερον ἐπὶ ἀσφαλῶν κοι βεβαίων καὶ ἐκ περισσευμάτων, ὅμοιαζόντων τὰ ψυχία Λουκουλικῆς τραπέζης, καὶ ἐν' ἀνταλλαχμάτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γιγνομένας; "Ἄσ μὴ ὑπεράριονται τούλαχιστον πολὺ οἱ τὰς τελευταίας ταύτας πράττοντες· ἀλλ' ἂς φιλοτιμῶνται μόνον εἰς μίμησιν τῆς γεγναιότητος τῆς μετριοφροσύνης καὶ πεισῶν τῶν λοιπῶν ἀρετῶν τοῦ Σέκερι καὶ τῶν ὄμοιών αὐτοῦ, ἵν' ἀξιωθῶσι καὶ σύτοι τῆς μόνης ἀληθοῦς καὶ ἀθανάτου δόξης, ὅτι ἐξετέλεσαν τὸ ὑπέρ πατρίδος; καθῆχο;

Καὶ οὗτος μὲν εἶναι ὁ βίος τοῦ Σέκερι. Παράλληλος δ' αὐτοῦ εἶναι ὁ τοῦ Ηπαπάδιαμαντοπούλου. Δύο βαθύπλουτοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔμποροι καὶ τραπεζῖται, καίτοι

εὐρύτατον ἔχοντες ἐνώπιόν των στάδιον πλουτισμοῦ καὶ
ἀνέσεων καὶ τρυφῆς, μόλις ὅμως ἀκούσαντες ψυθίριζ-
μενον εἰς τὸ οὖς αὐτῶν τὸ δνομα τῇς μὴ ὑπαρχούσῃς
τότε ἡ δούλης μόνον οὕτης πατρίδος ἡλεκτρίζονται. Προ-
σφέρουσιν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ μέχρι πεντακισ πλοῦ-
τον των ἀγωνίζονται ἐκθύμως· ὁ Παπαδιαμαντόπουλος
μάλιστα προσφέρει καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὄλοκαύτωμα
ὑπὲρ Πατρίδος· ἀλλὰ οὐ προτάξωμεν τοῦ βίου τούτου
τὸν τοῦ Λεβέντη καὶ τὸν τοῦ Παπαφλέσια, ὡς ἀρχηγῶν
τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας. Παραλλήλους δὲ τοῦ βίου τοῦ
μὲν Λεβέντη ἔχομεν δύο· τὸν τοῦ Βλασσοπούλου καὶ
τὸν τοῦ Παπαφρήγοπούλου, ἀπάντων προξενικῶν ὑπαλ-
λήλων ἐν Ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ. Τοῦ δὲ Παπαφλέσια πα-
ράλληλον θὰ ἐπιτάξωμεν τελευταῖον τὸν τοῦ Γεωργάκη¹
Ολυμπίου. Λυπούμεθα δὲ γκαρδίως διότι δὲν ἔδυνήθη-
μεν νὰ συλλέξωμεν πληροφορίας, ἵνα γράψωμεν τοὺς
βίους καὶ δύο ἑτέρων ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας,
τὸν τοῦ Κομιζόπουλου καὶ τὸν τοῦ Πατσιμάδη· καθὼς
ἐπίσης καὶ τὸν τοῦ Θέμελη, καὶ τὸν τοῦ Χρυσοσπάθη,
καὶ τὸν τοῦ Πεντεδέκα καὶ τὸν τοῦ Υπάτρου καὶ οὐκ
δλίγων ἄλλων, συντελεσάντων μεγάλως εἰς ἐπίδοσιν
τῶν τῆς φιλικῆς Ἐταιρίας· παρηγορούμεθα ὅμως, ἀνε-
λογιζόμενοι, ὅτι αἵτιοι τῆς παραλείψεως ταύτης δὲν εἴ-
μεθα ἡμεῖς, οἱ τεθησαυρισμένην ἔχοντες πρὸ πολλοῦ
ἀπασαν τὴν ιστορικὴν πρὸς τοῦτο ὥλην, καὶ πολλάκις
καὶ κατὰ κόρον μάλιστα αἰτήσαντες παρὰ τῶν ἀπογόνων
αὐτῶν μόρον βιογραφικὰς τινὰς πληροφορίας, ἵνα δι'
αὐτῶν καὶ δι' ἔκεινης καὶ διὰ πολλῆς ἴδιας ἡμῶν δαπά-
νης καὶ δι' οὐκ δλίγων μόχθων ἐπεξεργασθῶμεν ἐν-
ταῦθα τοὺς ἀληθεῖς ἀνδριάντας τῶν ἐνδόξων αὐτῶν
προγόνων· παρηγορούμεθα λέγομεν, ὅτι αἵτιοι τῆς
παραλείψεως ταύτης δὲν εἴμεθα ἡμεῖς, ἀλλ' οἱ τούτων

χληρονόμοι καὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι, ἐξ ὧν τινὲς καὶ
μᾶς παρεξήγησαν αἰτοῦντας ΜΟΝΟΝ τὰς ἀναγκαῖας
πληροφορίας, ὡσπερ καταδειχθῆσεται ἵσως τοῦτο καὶ
ἐπισήμως ἐν τινι τῶν ἐνταῦθα βίων.

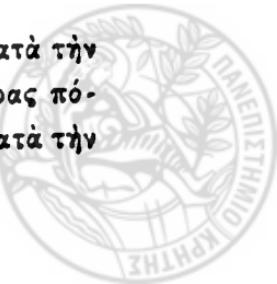
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗΣ.

Τοῦ Γεωργίου Λεβέντη ὑπάρχει ἐκδεδομένη ἀξιόλογος βιογραφία, συνταχθεῖσα μάλιστα κατὰ τὰς ίδιας αὐτογράφους σημειώσεις, ὑπὸ τῆς ἀληθίως μουσοτρόφου Θυγατρὸς αὐτοῦ Χαροκλείας, καὶ δημοτιευθεῖσα πρὸ ἐξαετείας ὑπὸ τῆς «Κλειοῦ». Τὴν βιογραφίαν ταύτην εὑρομεν τοσοῦτον τελείαν, ὥστε ὅλιγας μόνον παραλλαγὰς θὰ ἐπιφέρωμεν, τροποποιοῦντες μὲν μόνον τὴν εἰσαγωγὴν, παραλείποντες δὲ ὅσα εἰς ἄλλων βίους, δημοσιευμένους καὶ ἐνταῦθα, ἀνάγονται καὶ προσθέτοντες ἐπὶ τέλους ὅσις μαρτυρίας συγγραφέων ἐνομίσαμεν ἀναγκαίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὑπὲρ τοῦ ίδιου πατρὸς ὑπαινιγμῶν ἡισχυρισμῶν τῆς μουσοτρόφου συγγραφέως.

Ἐγεννήθη κατ' αὐτὴν ὁ Γεώργιος Λεβέντης τῷ 1790 ἐν τῇ κωμοπόλει Κορακοβουνίου τῆς Κυνουρίας, ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ πατρὸς μὲν Θεοδώρου Λεβέντη, ἀσβεντον περιθάλποντος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Πατρίδος ἔρωτα καὶ ἡρωϊκῶς ἀγωνισαμένου ὑπὲρ αὐτῆς τῷ 1769, μητρὸς δὲ Λεοντιάδος ἡ Λέοντος Μεταξοῦς.

Ἐνοχοποιηθεὶς οὗτος ὁ Θεόδωρος Λεβέντης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἔκείνην, καὶ γινώσκων ἴσως ἐκ πείρας πόσαν οἱ Τούρκοι ἔμελλον νὰ σεβασθῶσι τότε τὴν κατὰ τὴν

ἐν Καϊναρσικίῳ συνθήκην παραχωρηθεῖσαν τοῖς ἐνοχοποιηθεῖσιν ἀμνηστείαν, προύτιμησε νὰ ἔγκαταλείψῃ τὸ πάτριον ἔδαφος καὶ ν' ἀπέλθῃ μετὰ δύο συναγωνιστῶν εἰς Σπέτσας, ἵνα βιώσωται ἐκεῖ λάθρα. Προσορμήσαντος δύμας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου ἐν τῇ νήσῳ τῶν Σπετσῶν, οἱ τρεῖς ἐπαναστάται, προδοθέντες, ἀπήγονοι δέσμοις εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ καθείρθησαν εἰς τὰς ἐν τῇ πόλει ἐκείνη ζοφερὰς φυλακὰς, ἐνθα ἴσως ἥθελον ἀποβίωσει, σηπόμενοι καὶ κακουχούμενοι, ἀν μὴ ἐπευδεν εἰς σωτηρίαν των δ πατήρ τοῦ Θεοδώρου, Γεώργιος Λεβέντης καὶ οὗτος καλούμενος.

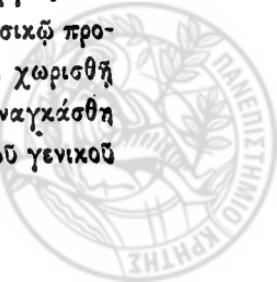
Οὗτος μὲν, μαθὼν τὴν τύχην τοῦ υἱοῦ, ἐξεποίησε τὸ κάλλιστον τῶν ἔχυτοῦ κτημάτων καὶ λαβὼν χρήματα ἰκανὰ ἐσπευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· δι' αὐτῶν δὲ καὶ διὰ τῆς ισχυρᾶς προστασίας τῆς Ρωσίας, ἐντόνως ἐπικαλεσθείσης τὴν ἐν τῇ συνθήκῃ ἀμνηστείαν, ἐπήρχεσε μὲν νὰ λυτρώσῃ τοὺς δεσμώτας, ἀλλὰ δὲν ἦδυνήθη νὰ ἐπαναχάμψῃ εἰς τὴν πατρίδα· αἱ πρὸς σωτηρίαν τοῦ υἱοῦ μέριμναι, αἱ ἐκ τῶν δεινοπαθημάτων αὐτοῦ λύπαι, αἱ ἐκ τοῦ μαχροῦ πλοῦς κακούχιαι, ἐπελθοῦσαι ἐν γεγηραχότι καὶ ἐξησθενημένω δργανισμῷ, ἐπήνεγκον τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει.

Ο δὲ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος, ἐπαναχάμψεις εἰς τὴν πατρίδα, διηγενεν ἔκτοτε βίον ἥσυχον· μετ' οὐ πολὺ ἥλθεν εἰς γάμον, ἐξ οὐ ἐτέγοη πρωτότοκος ὁ Γεώργιος· καὶ τὰ μὲν πρῶτα γράμματα, ἐδιδάχθη οὗτος λέγει ἡ Ουγάτηρ αὐτοῦ, παρήξειν θείῳ Θείῳ· ἐν "Γέρζη τελειότερον δὲξεπαιδεύθη περ" ἐτέρω ἐκ πατρὸς θείου ἐν Μολδαύᾳ, ἐνθα μετέθη τῷ 1815.

Τῷ δὲ 1812, ότις κατέτη παντοδύναμος ἡ τὸν μέγχν κοινωσσὴν τῆς Γαλλίας κρημνίσσεται Ρωσία, διωρίσθη ὁ Γεώργιος ὑπερχρήματις παρὰ τῷ γενικῷ προξενείῳ Μολδαύῃ, λαβὼν

τὸν βαθύὸν ἀκτοναρίου καὶ ἐπιτελῶν οὐκέτηκοντα διερμηνέως.
 Ἔγειρόνει δὲ τότε ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Καλιμάχης. Ἐν τῷ ἀ-
 διώματι τούτῳ ὁ Γεώργιος Λεβέντης, ὡνυμίας ἀείποτε πρεσβεύ-
 σας ἀρχάς, τίμιον δὲ καὶ ἐνεργὸν καὶ σπάνιον χρακτήρα δι-
 ατρκώντας, δὲν ἔδραδυνε νὰ διαπρέψῃ καὶ ἀπολαΐσῃ γενικῆς
 ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως. "Οσον ἥγαπάτο παρὰ τῶν Ἑλλήνων,
 τοσοῦτον ἐτιμᾶτο καὶ ἐσέβετο παρὰ τῶν Ἰθαγενῶν. Ὁ τῇς
 Ζωτικάξις ἀδελφήτητος καὶ τῶν ἄλλων εὐκλεῶν τοῦ ἔθνους
 εὐεργετῶν ἐφάμιλλος Γεώργιος Λεβέντης διήνυε τὸν ἀ-
 γαχθοργῶν, μετήρχετο ἀδιαλείπτως; τὴν δισημέρας αὐξανομέ-
 νην ἴσχυν του ἐπ' ὧρεις τῇς πατρίδος, συνετέλει πλάνσιο-
 παράχως, διπανώμενος διπάνιχς τὸ κατά δύναμιν ὑπὲρ τῇς δι-
 σδεσιώς καὶ τῇς προόδου τῇς παιδείας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους,
 ιδίοις δὲ ἀναλώμασιν ἔξεπαίδευε πλείστους τῶν δμεγενῶν νέ-
 αν ἐν τε τῇ περικλεεῖ τότε τοῦ Βουκουρεστίου σχολῇ καὶ ἐν
 τοῖς πανεπιστημίοις τῇς δυτικῆς Εύρωπης ἔτυχε δὲ τῇς ἀφά-
 του χροᾶς νὰ ἴδῃ τοὺς παρ' αὐτοῦ εὐεργετηθέντας διαρέπον-
 τας ὄστερον ὡς ἐπιστήμονας πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικούς.

«Κατὰ Μάρτιου τοῦ 1817, παυθέντος τοῦ Κυρέκου ἐκ τῆς
 θέσεως τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ γενικοῦ ῥωστικοῦ προξενείου, δ
 τοῦ Γεωργίου Λεβέντη προϊστάμενος Πίνγης διετάχθη παρὰ τοῦ
 ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ τῇς Ῥωσίας καὶ θερμοῦ
 τῶν Ἑλλήνων προστάτου Στρογανώφ, ἵνα μεταβῇ ἀνυπερθέ-
 τως εἰς Βουκουρέστιον (ἐνθική γεμάνει τότε δ Καρατσᾶς) καὶ
 διευθύνῃ τὸ αὐτόθι γενικὸν προξενεῖον· ἔλαβε δὲ συγχρόνως ἐν-
 τολὴν, ἵνα καταλίπῃ ὑπ' εὐθύνη τοῦ ἐν Ἰασίῳ τὸν ἴκανωτα-
 τον τῶν ὑπαλλήλων ὃς διευθύντην τοῦ ἐν Ἰασίῳ γενικοῦ προ-
 ξενίου. Σημειωτέον δτι παρὰ μὲν τοῖς Ῥώσοις δ ἔκαστοτε
 ἀρχαιότερος τῶν ὑπαλλήλων ἀνελάμβανεν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ προ-
 σαμένου του τὴν διεύθυνσιν τῇς ὑπηρεσίας· δ δὲ Γεώργιος Λε-
 βέντης ἦτο δ νεώτατος τῶν ὑπαλλήλων ἐν τῷ ῥωστικῷ προ-
 ξενίῳ. Ὁ Κ. Πίνγης, εἰ καὶ μηδαμῶς ἐπιθυμῶν νὰ χωρισθῇ
 μηδὲ ἐπὶ μικρὸν τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ Λεβέντου, ἤναγκάσθη
 ὅμως χάριν αὐτῆς τῇς ὑπηρεσίας, δπως ἀναθῆτὴν τοῦ γενικοῦ

ρώσσικοῦ προξενείου διεύθυνσιν εἰς αὐτὸν, ὡς τὸν ἴκανώτατον καὶ τιμιώτατον, καὶ ὡς δυνάμενον κατ' ἐκείνην μάλιστα τὴν ἐποχὴν νὰ ἔκπροσωπεύσῃ ἀξιοπεπέσατα ἐν Μολδαύᾳ τὴν μεγάλην δύναμιν τῆς Ῥωσίας. Ὅποτε τὴν χραταιὰν ταύτης αιγίδα προσεκτήσατο δὲ Λεβέντης πλείστην δεινὸν καὶ πολειτικὴν ἰσχὺν καὶ πλούτου περιουσίαν, δι' ᾧς πρωρίσθη μετ' ὀλίγων ἄλλων παρὰ τῆς Θείας Προνοίας εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἑθνικῆς ἡμῶν πχλιγγενεσίας.

«Κατὰ τὴν περὶ ᾧς δὲ λόγος ἐποχὴν ἔζη καὶ ἐνήργει ἐν Ῥωσίᾳ Ἐπτανήσιός τις «Νικόλαος Γαλάτης» καλούμενος καὶ φέρων στρατιωτικὸν τῆς Ἐπτανήσου βαθμόν. Τοῦτον ἀπέστειλεν ἡ τῆς Ῥωσίας κυβέρνησις διὰ ρώσου ταχυδρόμου μέχρις Ἰασίου, μηνύσασα πρὸς τὸ ἐν Μολδαύᾳ προξενεῖον της, ὅτι, ἐπειδὴ δὲ ῥθεὶς Γαλάτης ἀνῆκεν εἰς τινὰ Ἑλλήνων ἐταίρειαν ἀνυπόδημον καὶ σφέδρα δργῶσαν, δπως ἀποσείσῃ τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν, πρέπον ἄμα καὶ φιλάνθρωπον ἦτο νὰ προστατευθῇ αὐτὸς κατὰ τὸ δυνατὸν, ἵνα μὴ πάθῃ τι δεινὸν ἐν τῇ τουρκικῇ χώρᾳ. Παρηγγέλθη λοιπὸν ἡ προξενικὴ ἀρχὴ νὰ ἐπιτηρήσῃ καὶ προστατεύσῃ αὐτὸν ὡς ρώσου ὑπήκοον, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ἀλεξιανοῦ». ἐξὸν ὅμως (ὅλεγε πρὸς τούτους ἡ δικταγή) δὲ Γαλάτης ἀπεφάσιζέ ποτε νὰ ἀπέλθῃ ἐκ Μολδαύας, τότε ἐπέρεπε νὰ ἀποβάλῃ μὲν τὸ πλαστὸν τοῦ Ἀλεξιανοῦ ὄνομα, προσλάβῃ δὲ πάλιν τὴντε ἀληθῆ ἐπωνυμίαν τοῦ Γαλάτου καὶ τὴν προστασίαν τῆς Ἐπτανήσου. Τὸ μέσον τοῦτο μετῆλθεν ἡ Ῥωσία, δπως διασώσῃ τὸν Γαλάτην ἀπὸ τοῦ τυχόν ἐπαπειλήσοντος αὐτὸν κινδύνου, ἐξὸν ποτε ὁ τῆς ἑταϊρίας σκοπὸς ἀνεκαλύπτετο παρὰ τῶν ὑιωμαχικῶν ἀρχῶν.

«Τοῦ πολυθρυλήτου Γαλάτου ὁ βίος εἶναι λίαν περίεργος καὶ τυχοδιωκτικός: πρῶτον μετέβη οὖτος εἰς Ὁδησὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1816, φορῶν ἄγγλου στρατιώτου στολὴν· διὰ τῆς σπανίας εὔρυτος του καὶ τῆς περὶ τὸ λέγειν δεινότητος ἐφείλκυσε πολλοὺς; πρὸς ἔκπτὸν καὶ ταχέως ἐγένετο φίλος τῶν ἐκεῖ μελῶν τῆς ἀρχῆς, Νικολάου Σκουφᾶ, Ἐμμανουὴλ Ξένθους καὶ Ἀθανασίου Τσακάλωσ. Τούτους ἀπαντας διὰ τοῦ ἀγρυ-

τικοῦ τρόπου του ἔπεισεν, δτι, συγγενής ὡν τοῦ Καποδιστρίου, μετέβαινεν ἐπίτηδες εἰς Πετρούπολιν καὶ δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς ἐταιρίας. Οἱ ἀγαθοὶ ἔκεινοι ἄνδρες, πιστεύσαντες εἰς τοὺς λήρους τοῦ Γαλάτου, ἀνεκοίνωσαν αὐτῷ τὸ μέγα μυστήριον καὶ συμπαρέλαβον αὐτὸν ὡς μέλος τῆς Ἀρχῆς, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ συνετέλει εἰς τοῦ μεγάλου ἐπιχειρήματος τὴν αἰσίαν κατόρθωσιν. Πορευόμενος εἰς Πετρούπολιν δ Γαλάτης, διέτριψε χρόνον τινὰ ἐν Μόσχῳ, ἔνθα κατήγορε καὶ ἐνεθουσίασεν εἰς ἄκρον τὸν πρώην φυγάδα ἡγεμόνα Μαυροκορδάτον τὸν ἐπιλεγόμενον Φυραρῆν καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἀπλοῦν μέλος τῆς ἐταιρίας. Ἐν Πετρουπόλει ἐξετραχηλίσθη εἰς τοσαῦτα πλημμελήματα, ὡς τε ἡ ῥώσσική κυβέρνησις, εἰ καὶ ἀνακαλύφασε τὰ κατὰ τὴν ἐταιρίαν ἐκ τῶν συλληφθέντων ἐγγράφων του, ἡρκέσθη μόνον, ίνα ἀποπέμψῃ αὐτὸν ἐκ Ῥωσίας τὸν συνέστησε δὲ πάνυ γενναίως καὶ φιλανθρώπως πρὸς τὴν ἐν Μολδαύᾳ τῷ προξενικὴν ἀρχὴν, ὑπολαβοῦσα τὰς περὶ ἐταιρίας ἰδέας του ὡς κενὰ πλάσματα νεανικῆς φαντασίας. Ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις κατήγορεν δ Γαλάτης πολλοὺς καὶ δὲ καὶ τὸν διευθύνοντα τὸ κατὰ τὴν Μολδαύην γενικὸν τῆς Ῥωσίας προξενεῖον Γεώργιον Λεβένην, οὗ τινος ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ διετέλει. Καθ' ὑπερβολὴν ἀσωτος ὡν, συνεχῶς περιέπιπτεν εἰς ἀξιοποίους καὶ ἐπιφύλους παρεκτροπάς, δ δὲ φιλογενής Λεβέντης ἀξιότοτε ἐφιλοτιμήθη καὶ ἐσπουδάσεν, ίνα προλάβῃ ἢ ἐπανορθώσῃ τὰς ἀδικοπραγίας καὶ τὴν ἀπληστίαν του, δαπανήσας ἐν ὅλῳ πλείονας 4,000 ὅλλ. φλωρίων χάριν τῆς Φιλεκῆς Ἐταιρίας, ἵς τὰ συμφέροντα ἐζετίθει καὶ ἐζημίουν δ Γαλάτης.

«Ἐν Ποδοσάνη τῆς Μολδαύας συνελήφθησαν ἀπαντα τοῦ Γαλάτη τὰ ἔγγραφα, ἐν οἷς καὶ πολλὰ εἰς τὴν ἐταιρίαν ἀφορῶντα, καὶ περιῆλθον εἰς χεῖρας τοῦ Α. Καλλιμάχη. Μαθὼν τοῦτο δ τῆς Ῥωσίας ἀντιπρόσωπος Λεβέντης ἐδραμε πρὸς τὸν ἡγεμόνα, παρέστησε τὸν Γαλάτην ὡς ἄνδρα φλύαρον, ματαιολόγον καὶ ἀνέητον, τούτου δὲ ἔνεκκ καὶ ἐκ τῆς Ῥωσίας ἀποπεμψάμεντα, καὶ μετελθὼν ὅλην τὴν παρὰ τῷ Καλλιμάχῃ ἤ-

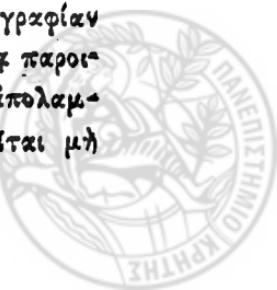
θικὴν δύναμίν του, διεσκέδασε τὸν κίνδυνον, πείσας αὐτὸν δπως τὰ μὲν ἔγγρφο όνωπιν του κατηκόντην, αὐτὸν δὲ τὸν Γαλάτην ἀποπέμψῃ ἐκ Μολδαυτες.⁵ ΟΓαλάτη; ἀπῆλθεν εἰς Βλαχίαν, ἀπόθεν λαχών αὐτὸν δ Πεντεδέκας μετήγαγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν⁶ ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πολλὰς ὑποψίας ἐμπνεύσας, μήπως ἀπὸ τῆς μεγάλης ἀσωτείας καὶ ἀπληπτίας του προδώσῃ τὴν ἑταῖρόν την, ἀπεστάλη εἰς Μάνην ὑπὸ τοῦ Τσακάλωφ δῆθεν καὶ τοῦ Δημητρακοπούλου συνοδευόμενος, ἐν δὲ τῇ Τροίζηνί ἐπεύστεκτο τοῦ ζῆν.

«Μυθεῖς δ Γεώργιος Λεβέντης τὸ τῆς ἑταίριας μυστήριον, ἐπεδίωξε μετὰ πλείστης δσης προθυμίας καὶ φιλοπάτριδος ἐνθουσιασμοῦ τὴν ταχείαν ἐκτέλεσίν του. Ό τῆς ἑταίριας σκοπὸς κατέστη ἔκτοτε τὸ κυριωδέστατον τῆς καρδίας του μέλημα, τὸ κέντρον καὶ τὸ δρυμητήριον πάσης ἐνεργείας του, τὸ ἀκρότατον τῶν ἐγγενῶν πόθων του καὶ τὸ γλυκύτατον τοῦ βίου του χρυσοῦν δνειρον. Άφθονον συνέρρεεν εἰς τὰς χειρας αὐτοῦ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον, δπερ αὐτὸς πάλιν γενναίως καὶ τιμίως ἐδικπάνα υπὲρ τῆς τῶν Φιλικῶν ἑταίριας, τῆς ζωοποιηθείσης, καὶ πραγματοποιηθείσης διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῶν ἀνηκούστων θυσιῶν τοῦ Γ. Λεβέντη. Άλληλογραφίαι, συνδέουσαι καὶ ἐνθαρρύνουσαι τὰ μέλη πρὸς τὸν σκοπὸν, σχέδια τολμηρότατα, παρκσκευαὶ δπλων, πολεμεφοδίων καὶ γεννιών δπλιτῶν, καὶ ἀπροστολαὶ τῶν ἱκανωτάτων, ἵνα ἐνεργήσωσιν εἰς διάφορα μέρη, ταῦτα πάντα ηδοκίμουν διὰ τῆς δεξιότητος καὶ τῆς ἀφειδοῦς τοῦ ἐνθέρμου πατριώτου δαπάνης.

«Τὸν καπετάν Γεωργάκην, τὸν ἀτρόμητον ἔκεινον καὶ ἀθάνατον Όλύμπιον, κατεδίωκε τῷ 1817 δ τῆς Βλαχίας ἡγεμῶν Καρατσᾶς, λόγων ἐνεκα πολιτικῶν καὶ ἐπὶ τῇ προφάσει, δτι ἐρράδιούργει δῆθεν συνωμοσίας ἐνσαντιον αὐτοῦ. Επειδὴ δὲ δ Όλύμπιος ἐπὶ τοῦ βωσσοτουρκικοῦ πολέμου τῶν 1806 υπηρέτης τὴν Ρωσίαν καὶ εἶχεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς προστασίας αὐτῆς, δ ἡγεμῶν Καρατσᾶς ἐπεισε τὸν πρόσενον Κυρίκον, δπως συλλόγη τὸν Όλύμπιον καὶ τὸν ἀπόστελη εἰς Ρωσίαν ὡς ταραχοποιόν. Διαπορευόμενος τὸ Ιάσιον δ Όλύμπιος, ηδμο-

ρησε νὰ τύχῃ τῆς πολυτίμου εύνοίας καὶ φιλίας τοῦ Λεβέντη, πρὸς δὲν λίγην περιπαθῶς ἄμπε καὶ εἰλικρινῶς ἀνεκοίνωσε τὰ ἀληθῆ τῆς καταδρομῆς αὐτοῦ αἴτια, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ καὶ τὰς καταλήλους συμβουλάς καὶ τὰ ἀναγκαῖα γρήματα. Μετ' οὐ πολὺ διμοις, ἐπινελθόντος ἐκ Βεσσαρείας εἰς Ἰάσιον τοῦ Ὀλυμπίου, ἀπήγαγεν ἐγγράφως ὁ ἡγεμών Καρατσᾶς παρὰ τοῦ γενικοῦ τῆς Πρωτείας προξένου, ἵνα μὴ ἐπιτρεπῇ τῷ Ὁλυμπίῳ ἢ εἰς Βλαχίαν ἐπάνοδος. Ὁ Ὁλύμπιος προσεκλήθη παραγρῆμα ὑπὸ τοῦ Κ. Ηλύνη, ὃς τις παρήγεσεν αὐτὸν νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τὴν πορείαν, ἵνα μὴ κινδυνεύσῃ ἡ ζωή του· ἂλλ' δὲ ἀτρόμητος ἥρως ἀπήντησεν ἐνώπιον τοῦ Λεβέντου τάδε. «Ἐχω ἀρκετούς εἰς Βλαχίαν φίλους καὶ πρὸ πάντων στρατιωτικούς, ἐπομένως δὲν φοβοῦμαι τὸν ἡγεμόνα· μία χοῦφτα αλλαγῆς ἔχω καὶ δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὸ πήνη ὁ Καρατσᾶς. Ἄφετέ με νὰ μεταβῶ ἐκεῖ, καὶ θὰ διέλθω τὴν Βλαχίαν σταυροειδῶς, χωρὶς νὰ δυνηθῇ ὁ ἡγεμών νὰ βλάψῃ οὐδὲ μίαν τῆς κερκαλῆς μου τρίχα. Ἐπειδὴ διμοις μὲ δικτάσσετε νὰ μὴ πορευθῶ εἰς Βλαχίαν, θέλω ὑπαλούσει εἰς τὴν διεταγήν σας· εὐηρεστήθητε μόνον πρὶν ἀναχωρήσητε εἰς Βουκουρέστιον νὰ μὲ συστήσητε εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἐνταῦθα ἀντιπροσώπου σας, ἵνα προστατεύσῃ με ἐν καιρῷ ἀνάγκης.»

«Διατρίβων δὲν Ὁλύμπιος ἐν Ἰασίῳ ἐφοίτα εἰς τὸ φωστικὸν προξενεῖον, τὸ διευθυνόμενον τότε παρὰ τοῦ Λεβέντου, δεῖτις ἀνενδότως παρεκάλει αὐτὸν ἵνα τῷ δηλώσῃ τὸ ἀληθές αἴτιον τῆς κατ' αὐτοῦ δργῆς τοῦ ἡγεμόνος Καρατσᾶ. Ὁ Ὁλύμπιος, ἐνδοὺς τελευταίον εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ Λεβέντου ἀπήντησε τάδε. «Ο Καρατσᾶς δὲν εἶχε κανὲν ἐναντίον μου προσωπικὸν μῆσος· ὡς ἀνθρωπος εὐφυής ἐπληροφορήθη, φαίνεται, διτε ἕγω, μεταβαίνων συνεχῶς διὰ τῆς Μολδοβλαχίας εἰς Βεσσαραβίαν, ἔχρησίμευον ὡς ταχυδρόμος εἰς τινὰ φατρίαν σερβίακὴν, πολλὰς ἔχουσαν μυστικὰς σχέσεις καὶ ἀλληλογραφίαν μετατρέπων ἐν Ρωμαϊκή Σέρβων καὶ τοῦ ἐν Βεσσαραβίᾳ παροντος στρατηγοῦ Καραγιώργου. Ἐπειδὴ δὲ ἔγω ἀπολαμβάνω τὴν φωστικὴν προστασίαν, δὲ Καρατσᾶς φοβεῖται μή

»δυσκρεοστάση τὴν Ἀρωσίαν, ἐὰν φανερώσῃ τὸ ἀληθὲς τῆς κα-
ταδρομῆς μου αἴτιον· θέλων πάλιν νὰ πωλήσῃ δούλευσιν πρὸς
αὐτὴν ὄθωμανικὴν Πύλην, δτὶ προλαμβάνει δῆθεν καὶ ματαιοῦ
»Σερβίκην ἐπανάστασιν σχεδιαζομένην καὶ ὀργανιζομένην με-
»ταξὺ τῶν ἐν Σερβίᾳ καὶ ἐν Βεσσαραβίᾳ Σέρβων, φίλων καὶ
»δικαδῶν τοῦ τρόμεροῦ ἔκεινου Καρχαγέργου (προσθεῖς Ἰσαῖς
»ὅτι τὰ πάντα διενεργοῦνται οὐχὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Ἀρωσίας)
»συνέλαβε τὸν σκοπὸν ὅπως παραστήσῃ ἐμὲ ὡς μηχανώμασνον
»συνωμοσίαν κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ ἔξαπατήσας δὲ ἡ πε-
»σας τὸν ἐν Βουκουρεστίῳ πρόξενον Κυρίκον, κατώρθωσεν, ἵνα
»μὲς στείλῃ ὑπὸ φύλακίν εἰς Βεσσαραβίαν ὡς ταραχίαν καὶ ὡς
»συνωμόσαντα κατ’ αὐτοῦ. Ἰδοὺ ἡ ἀλήθεια· δὲν Σερβίᾳ Κιά-
»ζος (προσθευτής) Βούτσας, φίλος ὁν τοῦ Καρχαγέργη, εἶχε
»συνεχῆ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τούτου ἀλληλογραφίαν, θν ἐγὼ
»διεβίβαζόν ἀπὸ Σερβίας εἰς Βεσσαραβίαν καὶ ἀνάπταιν. Προ-
»κειτο δὲ κυρίως περὶ τῆς εἰς τὴν ἔξουσίαν ἐπανόδου τοῦ Κα-
»ρχαγέργου.»

»Ἐκ τῆς ἀνωτέρω διηγήσεως τοῦ Ὁλυμπίου ἔξήγαγεν δὲ
Λεβέντης, δτὶ παρὰ τοῖς ἐν Βεσσαραβίᾳ καὶ ἐν Σερβίᾳ πολυ-
αριθμοῖς τοῦ Καρχαγέργου φίλοις ὑπῆρχε καλή τις τῶν πνευ-
μάτων προδιάθεσις, ἐξ ἦς μεγίστην ἥδυνατο νὰ καρπωθῇ καὶ
ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία ὡφέλειαν, προσοικειουμένη τὴν σερβικὴν
τοῦ Καρχαγέργου μερίδα καὶ προεγγίζουσα ἀλλήλοις τὰ σερ-
βικὰ καὶ τὰ ἐλληνικὰ συμφέροντα, ἀτινα σχεδὸν συνεταυτί-
ζοντο ἐν τῷ κατὰ τῆς Πύλης σκοπῷ τῆς Ἐταιρίας. Μετὰ προ-
ηγουμένην λοιπὸν ὕδημον συνδιάσκεψιν μετέθη δὲ Ὁλύμπιος
εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Προύθου, ἔνθα συνωμάλησεν ἐπανειλημμέ-
νως μετὰ τοῦ Καρχαγέργου καὶ ἐβέβαιώθη περὶ τοῦ φρονήμα-
τος καὶ τῶν διεθέτεων αὐτοῦ. Ἐπανελθὼν δὲ πρὸς τὸν Λε-
βέντην, εἶπεν ὅτι δὲ στρατηγὸς Καρχαγέργης ἀσμενος θὰ σύ-
νεμάχει μετὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ θὰ διεπερχοῦτο με-
στικῶς τὸν Προύθον, ἐὰν ἐπείθουτο διὰ χρημάτων νὰ κλείσωσι
τὴν ἐρθαλμὸν οἱ παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον φυλάσσοντες ῥῶσ-
τοι· στρατιῶται· ὥρειλεν ὄψις; καὶ ὁ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗΣ

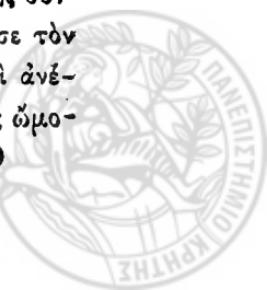

ἀντιπρόσωπος νὰ τὸν προπτεύσῃ ἐντὸς τῆς Μολδαυίας, νὰ πορίσῃ αὐτῷ πάντα τὰ ἀναγκαῖα προρυλλακτικὰ μέσα ρέγει τῶν μεθορίων τῆς Σερβίας καὶ νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ πεντάκοντα τούλαχιστον χιλιάδας γροσίων, ὅπως ἔχῃ τι νὰ δαπανήσῃ κατὰ τὴν πρώτην εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἄρξειν ὅποταν δὲ δ Λεβέντης κατορθώσῃ νὰ λάβῃ συνέντευξίν τινα μετ' αὐτοῦ εἰς οίονδήποτ' ἀνέγκαιη μέρος τῆς Μολδαυίας, τότε θὰ ἀπεφασίζοντο καὶ τὰ ὑπέρ του μεγάλου ἐπιχειρήματος ληρθησόμενα μέτρα. Τοικύτη πρὸς τὸν Ὀλύμπιον ἐπισήμως ὑποσχεθεῖσα συγκατάθεσις του Καραγεώργυ οὐ πήρεις κάλλιστος του προπτροκεναζομένου ἑλληνικοῦ ἀγῶνος οἰωνός.

«Πλήρης χρής δ Λεβέντης ἐπὶ τῇ κακλῇ ἀρχῇ, διενοεῖτο τίνι τρόπῳ νὰ διενεργήσῃ τὴν εἰς τὴν Μολδαυίαν ἔξοδον τοῦ Καραγεώργυ καὶ τὴν ἐκεῖθν ἀσφαλῆ διάβασίν του εἰς τὸν πρὸς δυνάριον· τῇ δ' ἐπαύριον, συσκεψθεὶς πάλιν μετὰ τοῦ Ὀλυμπίου ὀριμώτερον, ὀμολόγησε μετ' αὐτοῦ ὅτι μεγάλως θὰ ἐνισχύετο ἡ Ἐταιρία, προσοικειούμενη τὸν τοσούτους φόβους καὶ τοσχύτην φρίκην εἰς τὸ τουρκικὸν Κράτος ἐμβαλόντα περίφημον Καραγεώργυν, ἀφειδοῦσα καὶ πόνων καὶ χρημάτων καὶ πάσης ἄλλης θυσίας. Ἀπερχόμεθη λοιπὸν, ἵνα λάβῃ παρὰ τοῦ Λεβέντου δ Ὀλύμπιος 10,000 γρ. καὶ μετὰ πέντε ἡ ἥξει πιστῶν διπαδῶν μετέβη εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Προύμου, ὅπως δεκάσῃ τοὺς δροφύλλακας καὶ διευκολύνῃ τὴν εἰς Μολδαυίαν μετάβασιν τοῦ Καραγεώργυ. Οὗτος δὲ ἐμελει νὰ ἔλθῃ ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸ παρὰ τὴν πόλιν τοῦ Ἰασίου κείμενον καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ὑψηλάντου ἀνήκον ἀγροκήπιον μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ προφυλάξεως, ἵνα μὴ λάθωσιν ὑποψίαν τινὰ αἱ ἐγχώριοι ἀρχαῖ.

«Μεταβάντος αἰσίως τοῦ στρατηγοῦ Καραγεώργυ εἰς τὸ τοῦ Ὑψηλάντου ἀγροκήπιον περὶ τὸν Μάιον τοῦ 1817, ἐγένετο κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἡ ποθουμένη ἐκτενὴς συνδιάλεξις. Ἐνώπιον τοῦ Λεβέντου δ Ὀλύμπιος κατήχησε τὸν Καραγεώργυν μετὰ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ Ναούμ, καὶ ἀνέδειξεν ἀμφοτέρους ἀδελφοὺς τῆς Ἐταιρίας. Ὁ στρατηγὸς ὅμο-

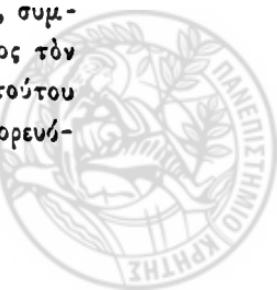
σεν αἰώνιον καὶ εἰλικρινή πρός τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος φιλίαν καὶ αἰώνιον μῆσος κατὰ τοῦ κοινοῦ ἔχθρου παρέμεινε δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ἀγροκηπίῳ τρία ὅλα νυχθήμερα, καὶ δύο εἰστέτι φοράς συνωμίλησε μετὰ τοῦ Δεβέντου, πρός τὸν δποῖον ρητῶς ὑπέσχετο, δτι, ἂμα πατήσας τὸ σερβικὸν ἄδαφος καὶ παραλαβὼν τὴν ἔξουσίαν, θὰ ἔδιδε τρανωτάτας ἀποδεῖξεις τῆς εἰλικρινοῦς ἀφοσιώσεώς του πρός τοὺς χριστιανικοὺς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας σκοποὺς, προσθείς καὶ πολλὰ ἄλλα ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ. 'Ο Λεβέντης ἐφρόντισεν, ἵνα λάβῃ τοιαῦτα προφυλακτικὰ μέτρα, ὡστε, καίτοι ὑπὲρ τοὺς ἑθδομήκοντα Σέρβους, διατελοῦντες εἰς τὴν στρατιωτικὴν τῆς κυβερνήσεως ὑπηρεσίαν, εἴδον τὸν στρατηγὸν Καραγεώργυν ταῖ συνωμίλησαν μετ' αὐτοῦ, οὐδὲν ἡτον ἡ Μολδαϊκὴ ἀρχὴ οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἡσθάνθη ὑπόνοιαν περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου καὶ λίγην γονίμου συμβεβηκτος. 'Ο Καραγεώργυς εἶχε τηλικοῦτον πελώριον ἀνάστρυμα, ὡστε ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεντεύξει τὸ γόνυ αὐτοῦ, δρυοῦ ἴσταμένου, ἐφθανε μέχρι τοῦ μετώπου τοῦ καθημένου Λεβέντου.

«Ο Λεβέντης, φανερώσας τίνι τρόπῳ ὥφειλεν δ στρατηγὸς νὰ ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ γραμματέως του ὑπὸ πλαστὰ ὄνδρατζ εἰς τῆς Σερβίας τὰ μεθόρια καὶ τίνες ἔμελλον νὰ συνοδεύσωσιν αὐτὸν, προσέθηκε τάδε: «Ἀμα ἐπιστρέψαντες εἰς Σερβίαν θέλετε μετέλθει τὴν μεγάλην ἐκεὶ ἡθικὴν δύναμιν σας καὶ παραλάβει τὴν ἔξουσίαν τοῦ τόπου. 'Η διωμανικὴ Πύλη θὰ ταραχθῇ ἀναμφιβόλως ἐπὶ τῇ εἰσβολῇ ὑμῶν· ἐτοιμαζομένη δύμως, ἵνα σᾶς ἀποκρούσῃ, θὰ ὑποπτεύσῃ βεβαίως, δτι ἡ ἔξοδός σας εἰναι μηχάνημα τῆς Ρωσσίας, δπως λάβῃ ἀφορμὴν καὶ κηρύξῃ κατ' αὐτῆς τὸν πόλεμον. Σᾶς εἰδόποιω ἐν τούτοις δτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο δὲν ἔχεται ἀληθείας, διότι ἡ Ρωσσία ἀγνοεῖ τὴν ἔξοδόν σας, θν διενήργησεν αἰσίως μόνη ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία. Πρὶν κηρυχθῆ καθ' ἡμῶν ἡ Τουρκία, ἐνδεχόμενον νὰ σᾶς προτείνῃ ἡγεμονίαν, δπως ἀπορύγη δσα ὑποπτεύει μείζονα κακά ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει φρονῶ, δτι καλῶς θὰ ἐποιεῖτε, ἀποδεχόμενοι τὴν ἡγεμονίαν καὶ λαμβάνοντες δσα μέτρα αὐτὴ ἡ φρόνησις ὑπαγορεύει. 'Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς

»προσθέσω δτι, τούτου γένομένου, καὶ δὸν θὰ ἦτο νὰ πράξητε
»ἐπίδειξιν ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Ὑψ. Πύλην, δργανίζοντες
»σχολεῖα καὶ τεχνουργεῖα· ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ συνεννοούμεθα
»μετὰ τῆς Ἐταιρίας ὅπως, προστοιμασθέντων πάντων τῶν
»ἀπαιτουμένων, ἔχραγη συγχρόνως καὶ διαδοθῇ ἡ ἐπανάστα-
»σις ἀπὸ Σερβίας καὶ Πελοποννήσου, ὥστε νὰ παραζαλισθῇ δ
»ἐχθρός· θέλετε δὲ φροντίσει, ὅπως συνεννοηθῆτε μετὰ τῶν
»γειτόνων Βουλγάρων, ἐξ ὧν πολλοὶ ἔκοινώνησαν τῆς Ἐται-
»ρίας καὶ ἐπιδείκνυνται ἀξιότιμον προθυμίαν καὶ ζῆλον χρι-
»τικνικώτατον (ἐνταῦθα ὡνόματά τινας Βουλγάρους, ἐν οἷς
»καὶ τὸν Χατζῆ Μιχάλην). Ἐὰν δημοσίη ήθελε τολμήσει δὲ Πύ-
»λη νὰ σᾶς κηρύξῃ τὸν πόλεμον, τότε θέλομεν ἐπισπεύσει τὴν
»ἐπανάστασιν τῆς Ἐλλάδος καὶ τῆς Βουλγαρίας· ἡ δὲ Τουρ-
»κία θέλει περιέλθει εἰς μεγάλην στενοχωρίαν καὶ θέσιν δει-
»νήν. Ἐπειδὴ δὲ δ Γεώργιος Ὁλύμπιος εἰπέ μοι, δτι εἶχετε ἀ-
»νάγκην χρημάτων διὰ τὰ πρῶτά σας ἕξοδα, σᾶς ἔφερε ἐπὶ
»τοῦ περίπου 4,000 Ὁλλ. φλ. (ἄτινα καὶ ἐνεχειρίσθησαν αὐ-
»θωρεὶ πρὸς τὸν γραμματέα Ναούμ.)»

«Ἀκολούθως ὁ Λεβέντης ἀσπασάμενος τὸν στρατηγὸν καὶ
εὐχάριστος αὐτῷ ἀπὸ θερμῆς καὶ παλλούσης καρδίας καλὴν ἐ-
πιτυχίαν, ἀνεγάρησε, καταλιπὼν ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ τὸν φοβε-
ρὸν ἑκείνον καὶ ἀτρόμητον Καρχαγέωργην, οὗ τινος μέντη ἡ θέα,
ώς ἄλλου Ἀχιλλέως, ἦρκει, ἵνα καταπλήξῃ δλόκληρον βαρβά-
ρων πολεμίων στρατόπεδον.

«Ἡ εἰς τὰ μεθόρια τῆς Σερβίας μετάβασις τοῦ στρατη-
γοῦ παρεσκευάσθη ὡδὲ πως δ Μιχαήλ Λεονάρδος, Πελοποννή-
σιος, καὶ δ Γεώργιος Ὁλύμπιος, ἀμφότεροι ἐταιρισταὶ καὶ ὑπὸ^{την}
τὴν φωστικὴν προστασίαν διατελοῦντες, ὡς ἥωσσοι ὑπήκοοι,
ἄφεισον, ἵνα αἰτήσωσι μὲν παρὰ τοῦ ἐν Μιλδαχίᾳ διευθύνον-
τος τὸ προξενεῖον Γ. Λεβέντου ῥωστικὰ διαβατήρια διὰ τὰ
Θερμα λουτρὰ τῆς συνορευούσης τῆς Σερβίᾳς Μεχαδείχας, συμ-
παραλάβωσι δε ὡς ὑπηρέτας αὐτῶν, δ μὲν Λεονάρδος τὸν
Καρχαγέωργην ὑπὸ ἀλλοιον ὄνομα· δ δὲ Ὁλύμπιος, τὸν τούτου
γραμματέα Ναούμ. Ἐπειδὴ δὲ φίλους ὑπῆρχε μὴ δικπορεύ-

μενος τὰς αὐστριακὰς ἐπαρχίας ὁ Καραγεώργυς φωρεύῃ ἔνεκκ τοῦ γιγαντιάσου αὐτοῦ ἀναγέμπτος, ἀπερχασίσθη νὰ προσποιηθῇ οὗτος τὸν ἀσθενῆ, νὰ εἰσέλθῃ εἰς κεκαλυμμένην μπράτοθινικὴν ἄμαξην καὶ νὰ διατηθῇ σύτῳ τὰς ἐπαρχίας Μπουκοβίνας καὶ Τρανσυλβανίας μέχρι Μεγχαδίας κατὰ τὸ Βανάτιον. Ἀποδεξαμένου τοῦ στρατηγοῦ τὸ σχέδιον, ἐγροήγρησεν αὐτῷ δ Λεβέντης ἔτερα 500 Ὁδλ. φλ. διὰ τὴν δαπάνην τῆς πορείας, πάντες δὲ ἀνεχώρησαν ἥγνωστοι διὰ τῶν αὐστριακῶν χωρῶν.

«Τὸ σχέδιον ἐπέτυχε πληρέστατον· οἱ δόδοι ποροῦντες ἔρθισαν ἀκινδύνως εἰς Μεγχαδίαν· ἐκεῖθεν δ Καραγεώργυς καὶ δ γραμματεὺς τοῦ συνωδεύθησκεν ὑπὸ μόνου τοῦ Ὀλυμπίου μέχρι τῶν μεθορίων, δπόθεν ἀνυπερθέτως, μεταβάντες εἰς Σερβίαν, παρεδόθησκεν εἰς χειρὸς τοῦ φίλου τῶν Κνιάζου Βοΐτσα, μεθ' οὗ συνεχῇ ἔσχον πρότερον ἀλληλογραφίαν καὶ παρὰ τῷ ὅπιῳ ἥδη κατέλυσαν. Ἀκολούθως ἐπέστρεψεν δ Ὀλύμπιος εἰς Μεγχαδίαν, ἵνα ποιήσῃ δῆθεν χρῆσιν τῶν θερμῶν ὑδάτων, ἔχων μεν' ἔκυτον καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Ὁ κυριώτατος τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου σκοπὸς ἦτο νὰ φθάσῃ ἀσφαλῶς εἰς Σερβίαν δ Καραγεώργυς, νὰ παρελάβῃ τὴν ἀρχὴν διὰ τῆς μεγάλης ἐκεί δυνάμεως του, καὶ νὰ διενεργήσῃ τὴν δραστικωτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν τοῦ ὑμετέρου ἀγῶνος προετοιμασίαν. Τούτου γινομένου, ἡ ἐπανάστασις ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ συγχρόνως ἀπὸ Πελοποννήσου καὶ Σερβίας, ὡς ὑπέσχετο δ στρατηγός. Καὶ ή μὲν Ἐταιρίας οὐδεμιᾶς ἐφίσθη δαπάνης, καὶ ἐπράξεν Ἰωας ὑπὲρ τὴν δύναμίν της, δπως ἀποσείλη τὸν στρατηγὸν εἰς Σερβίαν. Ἄλλ' δ ἀγαθὸς καὶ ἀπλοίκος Καραγεώργυς, καθειρχθεὶς, οὔτως εἰπειν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Βοΐτσα, δην ἐνδιζεν εἰλικρινῆ φίλον καὶ πρὸς δην εἶχεν ἀπεριόριστον ἀμπιστούσυνην, δὲν ἔσχε τὴν φρόνησιν καὶ τὴν φροντίδα νὰ προσκλέσῃ καὶ τινας τῶν ἰσχυρῶν ἐν Σερβίᾳ δπαδῶν του, δπως φυλάττωσιν αὐτόν. Ὁ Βοΐτσας ἐφάνη κατ' ἀρχὰς πρόθυμος νὰ θυμούσθη τὸν Καραγεώργυν μετὰ τοῦ ἡγεμονεύοντος Μιλάδης· ἔδηλον μὲν εἴγαι, ἔταγ ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐμελέτησεν αὐ-

τὸς τὴν προδοσίαν τοῦ φίλου του ἀλλ' δπωςδήποτε συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Μ:λδς, προσήνεγκε τὸν τούτου ἀντίζηλον θῦμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἴδιατελείας, δολοφονήσας ἐν καιρῷ νυκτὸς κοιμώμενον τὸν διαβόητον Καραχεώργην καὶ τὸν γραμματέα τούτου Νχούμ καὶ σφετερισθεὶς τὴν ἀδαμαντοκόλλητον σπάθην, θὺν ἔφερεν δ στρατηγὸς κατὰ τὰς ἐν Μολδαυίᾳ μετὰ τοῦ Λεβέντου συνδιαλέξεις. Διὰ τοῦ στυγεροῦ τούτου ἀνοσιουργήματος ἀπώλεσεν ἡ μὲν Σερβίᾳ τὸ στερεώτατον αὐτῆς ὑποστήριγμα· οἱ δὲ ἀτυχεῖς "Ἐλληνες, τὸν ἰσχυρότατον καὶ φοβερότατον σύμμαχον τῶν. Ἡ δολοφονία τοῦ στρατηγοῦ κατήνεγκε καιρίαν πληγὴν κατά τε τοῦ πχροσκευαζομένου Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, κατὰ τῆς Σερβίας, κατὰ τῶν συμφερόντων τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος, διότι ἔκτοτε ἀνεβλήθη τίς οἶδεν ἐπὶ πόσον χρόνον ἡ ἐκπλήρωσις τῶν χριστιανικῶν πόθων. Ὁ Γ. Λεβέντης ἄφατον μὲν ἦσθανθι λύπην, ἀμαχακούσας τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ γενναίου Καραχεώργη, δὲν ἀπεδειλίασεν ὅμως εἰς τὰς περαιτέρω ὑπὲρ τῆς φίλης πατρόδος ἐνεργείας του ἀλλὰ τὴν θείαν βοήθειαν διὰ παντὸς ἐπικαλούμενος, ἐσκέπτετο πῶς νὰ πληρώσῃ τὴν κείηνός.

«Ἐν τούτοις τὰ μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἐπολλαπλασιάζοντο καθ' ἑκάστην, κατ' ἔζοχὴν δὲ ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαυία ἔγεμον Ἐταιριστῶν. Κατὰ ταύτην ὅμως τὴν ἐποχὴν ἥρξατο ἀνχραινομένη ἡ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν διχόνοια, προπατορίκὸν ἀμάρτημα τῶν Ἑλλήνων.

«Ο 'Ανχγνωστόπουλος, ἀσχολούμενος ἐν Μολδαυίᾳ δπως διορίση ἐφορίας, περιῆλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τινας τῶν διακεκριμένων ἑταῖριστῶν, Φώτιον Ἡλιάδην, Παναγιωτάκην Πίκον, Διογενίδην καὶ τὸν παρὰ τῷ ἡγεμόνι λίαν ἵσχυοντα καὶ ὑπὸ τοῦ τῆς φιλαυτίας δαίμονος κατεχόμενον Θεόδωρον Νέγρην. Τοσοῦτον δὲ ἤρισε πρὸς αὐτοὺς, ὥστε παρὰ τὴν ἐντολὴν τῶν συναδέλφων του δὲν ἔχρινε πρέπον νὰ διακοινώσῃ τὸ μυστήριον τῆς ἀρχῆς πρὸς τὸν Θεόδωρον Νέγρην, ὅστις, ἔζοχον καὶ ἐφευρετικώτατον κεκτημένος νοῦν, είχεν ἐγχειρίσει τῷ 'Ανχγνωστοπούλῳ ἴδιογειρα σχέδια περὶ τῆς καταστροφῆς

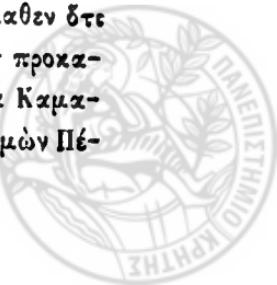
τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς Βουκουρέστιον ἀφικόμενος ὁ Ληναγήνωστόπουλος, ἀνεκοίνωσε τῷ Λεβέντη τὸ μέγα τῆς Ἐταιρίας μυστήριον καὶ παρέλαβεν αὐτὸν μέλος τῆς Ἀρχῆς μετὰ τῶν γραμμάτων Α. Λ. εἰπε δ' αὐτῷ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ μὲν Σέκερις προκατέβαλε ποσόν τι χρημάτων ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐταιρίας, ἀνάγκη δ' ἦτο ν' ἀποσταλῶσιν ἀργύρια παραχρῆμα τῆς Μάνην, δπως ἐνωθῶσιν αἱ δύο οἰκογένειαι τῶν Μαυρομιχάλῶν καὶ τῶν Μουρζίνων, οἵ ἐταιρισταὶ διεβίβαζον τῷ Σέκερι δοκεῖ εἶχον ἐν χεροῖ χρήματα. Οἱ Λεβέντης, ἀτε δὴ μηδέποτε παρὰ μηδενὸς ἄλλου χρήματα λαβὼν, ἀπέστειλε τότε ἐν γνώσει τοῦ Ἀναγγωστοπούλου, ἐξ ίδιων πρὸς τὸν Σέκεριν διὰ δύο συναλλαγματικῶν 45,000 γροσίων, ἀναλογούντων τότε ἐξ γροσίων πρὸς ἔκαστον τάληρον. Τὰ δὲ περὶ καταστροφῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγγραφα σχέδια τοῦ Νέγρη ἔκαυσεν ὁ Λεβέντης, ἵνα μὴ περιπέσωσιν εἰς χεῖρας φενερῶν ή ἀφενῶν ἐχθρῶν.

«Τὸν Φλέσσαν, φιλοτάραχον ἐξελεγχθέντα καὶ ρίψοις ὀδυνούν, ἐτήρει δὲ ἡγεμόνων Σοῦτσος ὑπὸ κράτησιν ἐν τινι δωματίῳ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ Ἐπύριδωνος Βαλέτα. Οὗτος, ἐταιριστὴς ὧν καὶ αὐτὸς, ἀνήγγειλε τῷ πολλάκις ἐρωτήσαντι αὐτὸν περὶ τῶν συμβινόντων Λεβέντη, ὅτι δῆγεμὸν συνέλαβε μεγάλας κατὰ τοῦ Κληρικοῦ τούτου ὑπονοίας, ἐπάναγκες δ' ἦτο νὰ μετέλθῃ δὲ Λεβέντης πᾶν μέσον, δπως προλάβῃ θιν δῆγεμὸν προετίθετο νὰ διατάξῃ ἀκριβῆ ἔρευναν. Οἱ Λεβέντης, λαβὼν συνέντευξιν μετὰ τοῦ ἡγεμόνος καὶ περιμένας ἔως οῦ τὸν ἥδη εὑθυμότερον, εἰπεν αὐτῷ, ὅτι εἶδεν ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ γραμματέως του Πελοποννήσιόν τινα πατριώτην του, κρατούμενον τρόπον τινὰ ἔκει. Οἱ ἡγεμὸν ἀμέσως τὸν διέκοψεν ἀνακράξας «δὲ παπτᾶς οὗτος εἴναι παπτᾶς πολὺ ἐπικίνδυνος.» Οἱ Λεβέντης δημως, στρέψας τὴν διμιλίχνην ἐπὶ τὸ ἀστειότερον, ἀπεκρίνατο τῷ ἡγεμόνι μειδιῶν «τῷ δηντὶ εἴναι πολὺ ἐπικίνδυνος διὰ τὰς γυναῖκας καθότι πολὺ τὰς ἀγαπᾶ καὶ κυνηγεῖ, καὶ εἴναι σχετικὸς καὶ φίλος τοῦ ἀγίου Φερκίου, οὗ τινος ἐγρημάτισεν ἀρχιδιάκονος, πρὸς τούτοις δὲ καὶ συμπατριώτης ἐ-

μοῦ αὐτοῦ. Θερμῶς λοιπὸν παρακαλῶ τὴν Σὴν Ὑψ. δπως δι-
ατάξη ν' ἀπολυθῇ, ὑπισχγοῦμαι δὲ ἐγὼ δτι μετ' δλίγας ήμέ-
ρας θέλει ἀπέλθει εἰς Κωνσταντινούπολιν.» Ἀπολυθεὶς οὕτω
δ Φλέσσας, ὁ καὶ Φέρχιος ἐπονομαζόμενος, μετέβη εἰς Κων-
σταντινούπολιν· ἡ δὲ Εταιρία διέφυγεν ἔξιτασιν, ἐκ τῆς διοίκης
ἐνδεχόμενον ἵτο νὰ προκύψωσι πολλὰ δεινὰ, ἀν δινεκαλό-
πτοντο τὰ ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ Φλέσσα, ὃν τὴν ἔξιτεγξιν
εἶχεν ἀποφασίσει δ ἥγεμών Σοῦτσος.

«Διατρίβοντος τοῦ Ἐμμανουὴλ Ξάνθου ἐν Πετρουπόλει, γ-
θέλησε νὰ μεταβῇ εἰς Ῥωσίαν καὶ δ Παναγιώτης Ἀναγνω-
στόπουλος καὶ ἐνεχείρισε τῷ Λεβέντη δύο η τρεῖς φάκελλους
ἀφιερωτικῶν γραμμάτων ἀδελφῶν ἐταιριστῶν· ἀλλ' οἱ ἐν Ἰ-
ασίῳ ἐταιρισταὶ, ἅμα μαθήντες τὴν εἰς Βεσσαραβίαν μετάβα-
σιν τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, ἔπειμψαν εἰς Βουκούρεστιον πρὸς τὸν
Λεβέντην πρεσβείαν συγκειμένην ἐκ τῶν ΚΚ. Παναγ. Πίκου, καὶ
ἐκ τῶν ἐφόρων καὶ πλουσίων ἐμπόρων Φωτίου Ἡλιάδου, τε-
μιωτάτου Πελοποννησίου, ίνα παραπογηθῶσι κατὰ τῆς δια-
γωγῆς τοῦ Π. Ἀναγνωστοπούλου καὶ ἀπαιτήσωσι τὰς ἀφιε-
ρωτικὰς πολλῶν ἀδελφῶν ἐπιστολὰς, ἃτε δὴ μὴ ἔχοντες μη-
δεμίαν πλέον πρὸς τοῦτον πίστιν. Ὁ Λεβέντης καθησύχασεν
αὐτοὺς, ἐπιδείξας τοὺς περιέχοντας τὰς ἐπιστολὰς φάκελλους
καὶ ὑποσχόμενος, δτι θέλει τὰς πέμψει πρὸς τὸν δσον οὔπω
γνωστὸν γενησόμενον ἀρχηγὸν τῆς ἐπιχειρήσεως. Συνεθούλευ-
σε δ' αὐτοὺς, ἀμφοτέρους φίλους του δντας πρὸς καιροῦ, νὰ κα-
θησυχάσωσι καὶ τοὺς ἄλλους, παρ' ὃν ἀπεστάλησαν, διότι οὐ-
δεὶς ὑπῆρχε λόγος ὑποψίας ἐναντίον τῆς ἀγαθῆς πίστεως τοῦ
Ἀναγνωστοπούλου, δστις προσεφέρεται μὲν ἴσως αὐστηρότε-
ρον τοῦ δέοντος πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς, ἐξεφράζετο δπωσοῦν δε-
σποτικῶς, καὶ ἔχλινεν εἰς τὸ ὑποπτον ἐνεκ τοῦ χαρακτῆρός
του, πλὴν ἀλλ' ὅμως κατὰ τὰ ἄλλα πάντα ἵτο λίαν ἀξιότιμος.

«Ἐν τούτοις δ ἐν Πετρουπόλει διεμένων Ξάνθος ἔμαθεν δτε
ἐναντίον ἔχυτοῦ τε καὶ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου εἰχε· προκα-
ταληρθῆ δ κόμης Καποδίστρις παρὰ τοῦ ἐν Μόσχᾳ Καμα-
ρινοῦ, θν ἀπέστειλεν εἰς Ηετρούπολιν ὁ τῆς Μάγης ἥγεμών Πέ-

τρος Μχυρομιγάλης, ίνx πληροφορηθῇ περὶ τῶν βάσεων τῆς Φιλικῆς Ἐπαρχίας. Ὁ Ξάνθος, πρὸν ἡ τύχη ἀκροάσεως παρὰ τῷ κόμητι, συνδιαλεγήεις μετὰ τοῦ Καμαρινοῦ, κατέβησε νὰ τῷ ἀποδεῖξῃ, ὅτι πάντη ἄλλως εἶχον τὰ πράγματα ἡ ὁς αὐτὸς ἐφεντάζετο· ἔτι μᾶλλον δὲ τὸν ἐνεθέρμανε, δηλώσας αὐτῷ τὰ τῶν ἀρχηγῶν ὄνδρων, οἷον τοῦ ιπτροπολίτου Ἰγνατίου, Ἀλεξάνδρου Μχυροκορδάτου, Θεοδώρου Νέγρη, καὶ Γεωργίου Λεβέντη. Τελευταῖον κατηγόρησας κύριον τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἀρχῆς καὶ παραλεῖψιν αὐτὸν συνάδελφον, τὸν ἐπεισεν ὅπως ἀλλάξῃ ὅρος καὶ τρόπον, καὶ ἐκράζεται τοῦ λοιποῦ ἀθμενέστερον ὑπὲρ τῆς ἐταίριας. Ὁ Ξάνθος, δοὺς τῷ Καμαρινῷ καὶ ρὸν ὅπως ἀνακρίσῃ παρὰ τῷ κόμητι Καποδίστριῳ ὅσα κατ' αὐτοῦ πρότερον εἶχεν εἰπεῖ, ἐξηγήσατο ἀκρόστιν καὶ ἐγένετο δεκτὸς παρὰ τῷ κόμητι. «Σκοπὸς τῆς εἰς Ηπειρόπολιν ἀποστολῆς μου εἶναι νὰ ἀναθίσω ἐν δύναμι πάντων τῶν εὐαριθμων τῆς Ἐπαρχίας ἀρχηγῶν τὴν διεύθυνσιν καὶ ἀρχηγίχν αὐτῆς εἰς τὴν Σήνην Ἐξοχότητα καὶ τὸν τίτλον γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς». Ὁ κόμης ἔδειξε μὲν, ὅτι δικαδίς ἐπεθύμει τῆς πατρίδος τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἐφάνη προθυμότατος ὅπως συντελέσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν τυχῶν αὐτῆς· ἀπεποιήθη ὅμως νὰ δεχθῇ τὴν διεύθυνσιν τοιούτου συστήματος, ἢ τε διατελῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς 'Ρωσίας' φαίνεται δὲ ὅτι ἔδωκε τῷ Ξάνθῳ νύξις τινὰς περὶ τοῦ ζητουμένου μάλιστα προσώπου, πρὸς δὲ ὥρεις εἰς αὐτός τε καὶ ἡ Ἐπαρχία νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν, καὶ ἐξήνεγκεν εἰλικρινεστάτας εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ταχίστης καὶ αἰσιωτάτης ἐκτελέσεως τῶν τῆς Ἐπαρχίας σκοπῶν.

«Οἱ Δεσέντης, μεμυημένοις ὃν ἔνεκα τῆς θέσεως καὶ τῆς ἐνεργείας· αὐτοῦ πλεῖστα ὅσα περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἀπόρρητο, ἐμελέτα νὰ καταλίπῃ σπουδαιότατα περὶ αὐτοῦ ἀπομνημονεύματα· καὶ ἤρξατο μὲν τῷ ὅντι συγγράφων, ἀλλ' διακόψεν ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τὴν ἀξιόλογον συγγραφήν. Ἀπέχοντες ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπὸ πάστης λεπτομεροῦς ἐξιστορήσεως τοῦ

βίου τοῦ ἀγαθοῦ τούτου "Ἐλληνος, παρατηροῦμεν ἀπλῶς τὰ ἐπόμενα. Ἡ Ῥωσία, ἀναγνωρίσασα τὴν μεγάλην ἵκανότητα, τὴν εἰλικρίνειαν καὶ δραστηριότητα τοῦ ἀοιδίμου Λεβέντη, οὐ μόνον ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ παράσημον τοῦ ἄγιου Βλαδιμήρου, ἀλλὰ καὶ παρεσκεύαζεν αὐτῷ στάδιον εὑρύτερον, ὑψηλότερον καὶ ἐπικερδέστερον. Μαθοῦσα ὅμως ἐν τούτοις ἡ αὐτοχρατορικὴ κυβέρνησις, ὅτι δὲ Λεβέντης ἀνεδείχθη ἐν τῶν κυριωτέρων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίξις μελῶν καὶ οὐδεμιᾶς οὐδέποτε ἐφεισθη δαπάνης ὑπὲρ τῆς τῶν Ἐλλήνων ἀπελευθερώσεως, ἐμετρίασεν δονπερ γιθάνετο κατ' ἀρχὰς ζῆλον πρὸς τὸν διακεκριμένον τοῦτον ὑπάλληλόν της, περὶ τοῦ δποίου ὁ τότε διευθύνων τὸ ἐπὶ τῶν ἔξωτερικῶν τῆς Ῥωσίας ὑπουργεῖον ἔλεγεν, M Leven-dy est unique pour les Principautés, mais il a trempé dans la révolution. Ο δὲ Λεβέντης ἰδὼν μετ' ὀλίγον ὅτι ἔκησφαλίσθη ἥδη ἡ ἀπελευθέρω : εἰς τῆς ἔκυτον πατρίδος, θν καὶ μόνην ἐπόθει, ἵνα ὑπηρετήσῃ, παρητήθη τῆς Ῥωσσικῆς ὑπηρεσίας εἰς Ἐλλάδα δὲ μεταβάτε, ἔξελέχθη πληρεξούσιος τῆς πατρίδος του Κυνουρίας εἰς τὴν ἐν Προνοίᾳ ἔθνικὴν συνέλευσιν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος διεπέραστατος Λεβέντης ἐδέξατο διαφόρους διοικητικὰς θέσεις, εἰς ταύτας μόνον ἀρκεσθείς, καὶ οὐδέποτε ὑψηλὰ ἀξιώματα ἐπιζητήσας. Ἀγνὴ καὶ ἄδολος φιλοπατρία, ἀληθής καὶ ἀνυπόκριτος αὐταπάρνησις ἤταν δικαιώτατος τῶν δικαιοημάτων καὶ τῶν πράξεων του μοχλός διὰ τούτων δὲ ἐτηρήθη μέχρι τελευτίας πνοῆς ἀκηλίδωτος δεύτερης αὐτοῦ χρακτήρ. Διὸς προσηνέχθη αὐτῷ ἐπὶ τῆς βαυκροκρατίας ἡ τοῦ ὑπουργοῦ θέσις, θν ἐπενειλημένως ἀπεποιήθη. Ἀλλ' ὡς ἀτρόμητος λάτρις καὶ κήρυξ τῆς ἀληθείας, θν δὲν ὑπέκρυπτεν οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τὸν ἀνώτατον ἀρχοντα, δὲν ἔθραδυνε νὲ στερηθῆ τῇς εὐνοίας τοῦ βαυκρέως Ὁθωνος, διτις συνεῖδεν, διτις δὲν ἤδυνατο νὲ μεταχειρισθῆ τὸν Λεβέντην ὡς ὅργανον, δσάκις προέκειτο περὶ ὑποθέτεων, ὃν τὸ ἔθνωφελὲς ἥτο ἀμφιβολον. Δ.ευθύνας ἐπὶ βραχὺν χρόνον τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει γενικὸν προξενεῖον, παρέσχε καὶ αὐτόθι τρανὰ δείγματα τῶν σπανίων αὐτοῦ προτερηγούχτων μετὰ δὲ ταῦτα διορισεὶς

γενικός της, Ἐλλάδος πρόξενος, εἰς Μολδοβέλαχίχν, κακτεξέχθισιν— γήθη υπ' ἀνθρώπων, φυλούμενων τὴν ἐκεῖνην μετάρχειαν του, οὗτοι δὲ διεκολύθη ὡς ἀγαλάχη τὴν θέσιν ἐκείνην, ἐν ᾧ ἦδε- νατο ἀναντιέρχήτως, ὡς ἐκπρωταπήτη τῶν κάλλιον παντὸς ἄλλου τὴν Ἐλλάδα διέ τε τὰ ἔνδοξα αὔτου προηρεύμενα καὶ τοὺς αὐτόθι λεγόμενούς φίλους του.

«Περὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1847 δὲ Λεβέντης, βεβαρηγένεος ὑπὸ ἐπταυελοῦς οἰκογενείας (πέντε οἱδίαι καὶ δύο θυγατέρες) καὶ πενόμενος γερουάτων, αὔτης ἡ ἀρθρίνως ἄλλοτε τὸν γρασὸν ὑπὲρ τῆς Ἐμνικῆς παλαιγγενεσίας ἐπιδράψιλεύτας, προσεδλήθη ὑπὸ κεραυνοῦ ἀποπληγέναις καὶ μετ' ὀλίγης ὥρας ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Νοέμβριον 1847, θρησκευόμενος ὑπὲπτόν προσφριλεστάτων συγγενῶν καὶ πολυκαθημούμενον φίλων του. Ἐν τῷ αἰώντιο του οὐδὲν ἄλλο εὑρέθη ἢ 48 δὲ καγκυλί. Εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀγρόν τοῦ πλευτικάτος καὶ πολυκαθημονέστατος, ἐπάρη δὲ ὡς νέος Ἀριεΐδης δημοσίᾳ διπάνη, καταλιπών τοις ἔκυτοις τέκνοις πολύτιμον· μὲν καὶ ἀνακάριστον κληροδότημα τὸ ἀγρόν ὃνομά του τύπον δε καὶ ποιησαμένον τούς βίου των, τὴν φιλοπατρίαν, τὴν γεννακιόδωρίαν καὶ τὰς λοιπάς αὔτου ἀρετάς.»⁽¹⁾

Καὶ αὐτος μὲν εἶναι ὁ βίος τοῦ Λεβέντη κατά τε τὰς αὐτοβιογραφικὰς σημειώσεις καὶ κατὰ τὴν εὐπαίδευτον αὐτοῦ θυγατέρα. Δύο δὲ ἐκ τῶν ἑρισάντων πρὸς ἀλλήλους περὶ πρωτείων Ἀρχηγῶν τοις Φιλικής Ἑταιρίας, ὁ Ἀναγνωστόπουλος καὶ Ξάνθης, δὲν εἴχον λέξεις ἴκανας, τίν' ἀνομολογήσωτι τὰς ἀρετὰς τοῦ Λεβέντη.

Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ Φιλήμονος αὐτολεξεὶ ταῦτα.

• Μετὰ τὴν διέθεσιν τῶν πραγμάτων τοῦ Ἰασίου ὁ Ἀναγνωστόπουλος μετέβη εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου εὑρίσκοντες οἱ ἄνθρωποι ἔτι πλέον τεταρχγμένοι ἔνεκα τῆς διαγωγῆς τοῦ Δικαίου, ὡς προείπομεν. Ἐνταμώνεται μὲ τὸν Γ. Λεβέντην, ὑποληπτόμενον σημαντικὰ εἰς

(1) Τὰ Κλειστά, ἡρ. 215 καὶ 216 30[11 καὶ 6]18 Αὔγουστου 1865.

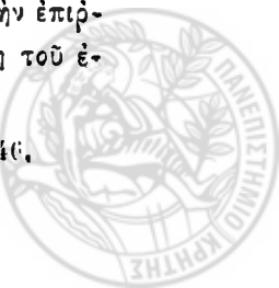
τὸν τόπον τοῦτον. Ἀγαπῶν οὗτος τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος του μὲν εἰλικρίνειαν καὶ ὅχι κατ' ἐπίδειξιν, συνετέλεσε μεγάλως ὅχι μόνον εἰς τὰς σκέψεις, δσαι ἀπέβλεπον τὴν φρόνιμον ἔκτασιν τῆς Ἐταιρίας, ἀλλὰ καὶ δι' ίδιας δαπάνης, ἐξηγήθη πρὸς τὸν Ἀναγνωστόπουλον περὶ τῆς ταραχῆς τῶν πνευμάτων, τῶν πηγῶν τῆς καὶ διτι ἐπενόησε, διὰ νὰ ἐφησυχάσῃ τὴν Ἐξουσίαν καὶ τὰ περίεργα πνεύματα τῶν Εύρωπαίων.

«Τὸν προτείνεται ἡ σύστασις τῆς Ἐφορίας, καὶ πάραυτα τελειόνει. Ἐδῶ ἐφάνη ὅχι ὁ κίβδηλος πατριωτισμὸς τοῦ Ἰασίου. Ὁ Λεβέντης δέχεται ώς χρησμοὺς τὰς προτάσεις τοῦ Ἀναγνωστοπούλου. Τὸν βεβαιώνεται ἡ κατεπείγουσα χρεία τοῦ νὰ ἐμβασθῶσι χρήματα εἰς τὸν Σέκεριν, καὶ οὗτος θυσιάζων τὰ ίδιά του, ἀποδειχνύει, πόσον ἔκτελεῖ τὰ χρέη του πρὸς τὴν πατρίδα, πόσον ἐκπληροῖ τὰς ἐνόρχους ὑποσχέσεις του.»⁽¹⁾

Αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Φιλήμων δι' ἑτέρου συγγράμματος ἐδημοσίευσε τὰ ἑδῆς περὶ Λεβέντη.

«Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τοῦ 1817 ὑπῆρχε παρὰ τῷ Πίνη, ἐκπληρῶν χρέη διερμηνέως, ὁ Γεώργιος Θεοδώρου Λεβέντης, ἔγγονος τοῦ κατὰ τὴν πελοποννησιακὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 διαπρέψαντος ὑπὸ τὸν Κωνσταντίνον Κολοχοτρώνην μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀλβανῶν Γεωργίου Λεβέντου. Παρὰ πολλοὺς ἄλλους ὁ Γαλάτης, ἡ Ἀλεξιανὸς, εἰσήγαγε καὶ αὐτὸν ἐν τῇ Ἐταιρίᾳ, μεγάλην οὕτω προσενεγχών ὑπῆρεσίαν τῇ πατρίδι. Ἡν δ' ὁ Λεβέντης ἀνὴρ πολύτιμος διὰ τὸν νοῦν, πατριωτισμὸν καὶ τὴν ὁδονον ἐνέργειαν, ἀλληνικῶς ἐκμεταλλευόμενος ἐν πάσῃ περιστάσει τὴν ῥῶσσικὴν ἐπιρροὴν, δι' ἣς κατεῖχε θέσεως. Ἀφ' ὅτου ἐμυήθη τοῦ ἐ-

(1) Ἰδε Δοκίμ. Ιστ. Φιλ. Ἐταιρ. ἢπὸ Φλήμ. Σελ. 215—216.

παναντατικοῦ μυστηρίου, κατέβαλλε μεταξὺ ἀλλων, συνεπής ὡν πρὸς τὰς ἀρχὰς, ἃς ἐπρέσθενε, πᾶσαν προταπάθειαν δύνατὴν ὑπέρ τῆς ἡθικῆς βελτιώσεως τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, ιδίᾳ δικαίη συντροφῶν πολικούς τῶν μαθητεύοντων, καὶ ἀλλους τῶν εὐπόρων ὁμογενῶν προτρέπων, ὅπως βοηθῶσι τοῖς γρείαν φωτεινοῦ ἔχουσιν ἀπόροις τῶν νέων. Ιδίως δὲ ἐπλεόναζον οἱ ὑπότροφοι αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐλλασσοῦ σχολῇ τοῦ Βουκουρεστίου, διδασκόντων τοῦ Βαρθαλάκου, Ιατροπούλου καὶ Γενναδίου, ως καὶ διάφοροι ἐκ τῶν σπουδαζόντων ἐν τῇ Ιασολίακα τοῖς Παρεσίοις. Τίς ἔπαινος οἰκεῖος διὰ τοισύτους εὐεργέτας;»⁽¹⁾

‘Ο δὲ Ξένθος ἐν ιδίῳ αὐτοῦ πονήματι ἐδημοσίευσε τὰ ἔξτις περὶ Λεβέντη· «Ἀλλ’ αὐτὸς, (ὁ Ἀναγνωτόπουλος) εὑρὼν ἐκεῖ τὸν Γρηγόριον Δικαιὸν Φλέσαν καὶ τὸν μησοῦντα αὐτὸν Ηεντεδέκαν, ως προείρηται, περιεπλέχθη εἰς τόσας ἀκαρίους καὶ ἀναρμόστους φιλονεικίας καὶ ταραχῆς, ὥστε ἡναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν ὑπεράσπισιν καὶ βοήθειαν τοῦ πολλὰ τελέοντος ἐκείνατηχημένου ἀδελφοῦ τῆς Ἐταιρίας Γειουργίου Λεβέντη, πρὸς ὃν καὶ ἀνεκάλυψε τὸ μυστήριον τῆς Ἀρχῆς, γενόμενον μέλος αὐτῆς καὶ λαβόντα τὰ στοιχεῖα νὰ ὑπογράφεται Α. Λ. (οὗτος δὲ ὠφέλησε πολὺ τὴν Ἐταιρίαν, καὶ χρηματικὰς βοηθείας εἰς πολλούς ὁμογενεῖς πρὸιν καλμετάτην ἐπανάτασιν ἔκαμε.)⁽²⁾

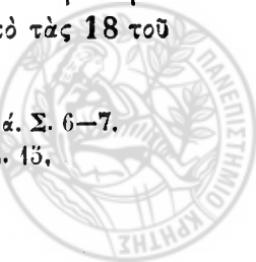
‘Ἐνταῦθα ἀσκοπὸν ἵσως δὲν εἶναι νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ τὰς ἔξτις ἐπιστολὰς τοῦ Λεβέντη.

• «Ἄδειψὲ Κύρε Ξάρθε,

«Ο καλός μας συμπατριώτης κύριος Κοτήρας μοὶ ἐγχείρισε κατὰ τὰς 24 Ιανουαρίου τὴν ἀπὸ τὰς 18 τοῦ

(1) Ιδὲ Δοκ. Ιστ. Ελλ. Επαν. ὑπὸ Φιλήμ. Τομ. 4. Σ. 6—7.

(2) Ιδὲ Απομνημονεύματα Φιλ. Ετ. ὑπὸ Ξάνθου, Σ. 15.

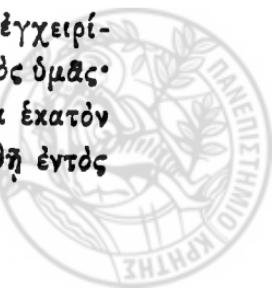

αύτοῦ ἀδελφικήν σου ἐπιστολὴν ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρού
εἰς πλήκον μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ Πρίγγιπος τὸν περιέ-
χοντα τὰ ἑκατὸν ἑντυπα βεβαιωτικὰ, πρὸς ἀποζημίωσιν
δῆθεν μέρους τῶν παρ' ἐμοῦ δαπανηθέντων γρυμάτων
εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς Πατρίδος, τὸ πλεῖστον μέρος κατὰ
τὰς ἴδιας ὁδηγίας τοῦ Πρίγγιπος καὶ Γενικοῦ ἐπιτρό-
που τῆς Ἀρχῆς.

«Γνωρίζεις, φίλε μου, ὅτι φροντὶς καὶ μελέτῃ μου
πάντοτε ἡτον εἶναι καὶ ἔσεται ἡ εὐτυχία τῆς Πατρίδος
καὶ δὲν ὑπάρχει θυσία, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ κάμω χάριν αὐτῆς.

«Απὸ τὰ σταλέντα μοι βεβαιωτικὰ πολλοὶ τῶν εὐ-
καταστάτων δμογενῶν μας δύνανται νὰ ἀγοράσουν· πλὴν
εἰς τὸν πολυάσχολον ἐμένα μένει καὶρὸς νὰ φροντίσω
περὶ τοιούτων; καὶ μάλιστα εὑρισκόμενος εἰς ὑπηρε-
σίαν, δύναμαι νὰ γνωστοποιῶ τοιαῦτα βεβαιωτικά; Ἡ-
ξεύρεις, ὅτι αἱ ἀνάγκαι τῆς Πατρίδος ὑπερηγοῦνθησαν
καὶ ἐδῶ τὰ χρηματικά μας μέσα περιορίζονται εἰς τὸ ἐ-
δικόν μου βαλάντιον, τὸ ἐπὶοίον ἐπὶ τέλους θὰ κενωθῇ.

«Ο Σάββας, δστις μὲ λέγει σᾶς ἔγραψε, μοῦ προτεί-
νει σχέδια μὲ τὰ μέρη, μὲ τὰ δποῖα ἔχει καλὰς σχέσεις
καὶ ζητεῖ χρήματα δι' ἐφόδια καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα, καὶ θὰ
ἀναγκασθῶ νὰ τὸν δώσω. Ο Όλυμπιος καὶ Ιωάν. Φαρ-
μάκης ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὰ σχέδιά των, καὶ δὲν εἶναι δυ-
νατὸν νὰ τοὺς ἀρνηθῶ ὅτι μὲ ζητοῦν· στέλλουν παντοῦ
ἀποστόλους· ἐδῶ, ως γνωρίζεις δὲν ἔχομεν ἐφορίαν, δλα
λοιπὸν τὰ χρήματα καὶ δλα τὰ βάρη πίπτουν ἐπάνω μου.
Περὶ τῶν σπουδαίων αὐτῶν ἀντικειμένων γράφω σήμε-
ρον ἐν ἔκτάσει τὸν Πρίγγιπα εἰς τὴν ἐπισυνημμένην ἐν-
ταῦθα γραφήν μου, τὴν ὁποίαν παρακαλῶ νὰ ἐγχειρί-
σης, καὶ νὰ μάθης δσα δὲν ἐπαναλαμβάνω πρὸς δμάς·
ἀναφέρω, ὅτι ἔλαβον καὶ τὰ διὰ σοῦ σταλέντα ἑκατὸν
βεβαιωτικά, προσθέτω γ ὅτι εὕχομαι νὰ εὑρεθῇ ἐγτὸς

δλίγου εἰς θέσιν ὁ Γενικὸς ἐπίτροπος νὰ δώσῃ τὴν δέουσαν βαρύτητα εἰς τὰ βεβαιωτικὰ αὐτά.

«Ο ἐνθουσιασμὸς, φίλε μου, εἶναι, ὡς πληροφοροῦμάτι, πανταχοῦ πολὺς καὶ μέγας. Χρεία δμως φρονίμων ἀνθρώπων διὰ τὴν ἐνέργειαν, καὶ αὐτοὶ τὴν σήμερον παρουσιάζονται τόσον σπάνιοι! Η εὐχὴ τοῦ θέντος θὰ μᾶς βιηθήσῃ βεβαιώς, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τῶν Ἑλλήνων εἶναι μέγας.

«Εἰς ἐν κτῆμα τοῦ, γέψηλάντη ἐπὶ τῆς ὅχθης τῆς πρὸς τὴν Βλαχίαν τοῦ Δουναίνεως εὑρίσκεται ἀρεντάσης ἑνας Βούλγαρις, αὐτὸς ὑπόσχεται πολλὰ, ἀν τοῦ χορηγοῦ θῶσι γρηγατικὰ μέσα, νὰ ἐνωθῶσι μετ' αὐτοῦ ἐπιτίθειοι ἀνθρώποι!»

«Ο Ἀλέξ, λέγουν, δτι ἀντέχει καλά· εὔχομαι νὰ τρώγωνται σι ἔχθροι μας μεταξύ των, διὰ νὰ μᾶς ἐλαττώσουν τὸν κόπον νὰ τοὺς πολεμῶμεν· ἐπιτυνημένην εὑρίσκεις γραφὴν πρὸς σὲ, περιελθοῦσαν εἰς χεῖράς μου ἀπό Κωνσταντινούπολιν.

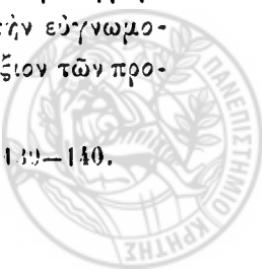
Ο καλός μας Χρισταρῆς ἡτούγκατε τέλος πάντων· ἔχει, ὡς γνωρίζεις, ζεστὴν κερχλήν, καὶ ἐξάπτεται εύχόλως, πρέπει νὰ στέκω μὲ τὴν λαχίνα εἰς τὸ γέροι διὰ νὰ τὴν σέεσω· πόσα δικαία πρέπει νὰ ἀπαγγέω! Τούτην καὶ ἀγάπα τὸν ἀδελφόν σου.

Γ. ΛΕΒΕΝΤΙΝ.»⁽¹⁾

«Περιγγαρέστατε κάριε!

«Δὲν δύναμαι νὰ εῦρω λέξεις ἀρκετὰ ἐμφαντικὰς, διὰ νὰ ἐκφράσω τὴν χαρὰν, ὃπου τραύμη ή ψυχή μου εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀτὸ 12 Μαΐου σεβαστοῦ μοι γράμματός της, καὶ νὰ ἀποδώσω πρεπόντως τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν σεβαστὸν μοι! ἀνδρα, ἄξιον τῶν προ-

(1) Ιδὲ, Ἀπορν. περὶ Φίλ. Επαρ. δὲ Ξάνθου Σελ. 139—140.

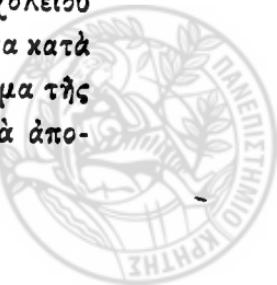
γόνων του, Ἀλέξανδρον, Ὅψηλάντην· καλοῦ πατρὸς κα-
λὸν τέχνον καὶ κληρονόμος τῶν ὑψηλῶν ἔχείνου ἀρετῶν
καὶ φρονημάτων. Διὸ καὶ συγχαίρω ἐμαυτὸν διὰ τὴν
διὰ γραμμάτων πολύτιμον γνωριμίαν της. Συγχαίρω
δὲ καὶ τοὺς ὁμογενεῖς, ὡς ὀφεληθεσσομένους βεβαίως
διὰ τῆς συνδρομῆς, ὅπου ἀπὸ φιλογενῆ ζῆλον ἀνεδέχθη
ἡ Ἐκλαμπρότης της νὰ διενεργήσῃ διὰ τὸ κοινὸν Ἐλ-
ληνικὸν σχολεῖον.

«Ο σκοπὸς τοῦ βραχέντος καταστήματος εἶναι τόσον
καλός, δσον ἔσται μέγα εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μας τὸ ἐκ
τούτου πορισθησόμενον ὄφελος.

«Τὸ Γένος μας ὅτι ἔχει ὑπέρποτε ἀνάγκην φωτισμοῦ,
τοῦτο αὐταπόδεικτον.

«Οσοι ἔκατηγόρησαν τὴν ἀποκατάστασιν τούτου τοῦ
καταστήματος, ἔκινήθησαν ἀπὸ πολλοὺς βέβαια λόγους.
οἱ μὲν ἀπὸ τὴν σμικρότητα τοῦ νοός των· οἱ δὲ, ἀπὸ πο-
ταπὴν αἰσχροκέρδειαν· οἱ τρίτοι, ἀπὸ περιέργειαν καὶ
φιλαυτίαν, πράξαντες πολλὰ ἐνάντιον τῶν ὃν εἶχαν δώ-
σει ὑποσχέσεων· οἱ τέταρτοι, ἵσως ἀπὸ φιλογενῆ ζῆλον
καὶ προσοχὴν περὶ τὰ τοιαῦτα, διὰ νὰ μὴ βλάψουν ἀντὶ^τ
νὰ ὀφελήσουν. Μὲ δλα ταῦτα ἔπρεπε νὰ γίνουν τινὰ, διὰ
νὰ θιλωθῇ, ὡς λέγει ἡ παροιμία, τὸ ὄντωρ, καὶ νὰ καθα-
ρισθῇ ἐπομένως, καὶ νὰ γένη, ὡς ἥδη φαίνεται, διαυγές.

«Ἐνταῦθα εἶναι ἡσυχία· συνδρομηταὶ ἀρχετοὶ, ἀπο-
βλέποντες οἱ πάντες πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Λαζάρου,
σστις μέχρι τοῦδε τοὺς ἐγκαρδίωνε, καὶ εἰς τὸ ἔξτης θέ-
λει ἔτι μᾶλλον τοὺς ἐνθαρρύνει. Μὲ ἐπρόσταξε νὰ σᾶς
εἰπῶ, ὅτι καταγίνεται ὅλαις δυνάμεσιν εἰς τὸ νὰ γίνη
συντελεστικὸς εἰς τὴν ἐνεργουμένην τοῦ κοινοῦ σχολείου
συνδρομήν· καὶ δτι, πρόθυμος ὃν περὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ
χρέος φιλογενείας, πρόθυμότατον τὸ παράδειγμα τῆς
Ἐκλαμπρότητός της τὸν ἀπεκατέστησε. Εἴθε νὰ ἀπο-

λαύσητε δόσον τάχος τὴν ἦν σᾶς ὑπεσχέθησαν συνδρομήν!

«Μοὶ εἶπεν ἔτι ὁ Α. Λ. νὰ σᾶς γράψω, δτι θέλει ἀκολουθήσει τὰς συμβουλάς της εἰς τὸ νὰ ἐνισχύῃ τοὺς ἀδυνάτους καὶ νὰ διαλύῃ κάθε νέφος, ὅποῦ ἐνδέχεται νὰ σχηματίσουν ἡ ἀμάθεια καὶ κακία.

«Ο Κύριος Α. Λ. ἐπιθυμοῦσε νὰ μάθῃ ἀπὸ τὴν Ἐκλαμπρότητά της τὰς ἰδέας τοῦ Εὐεργετικοῦ εἰς τὸ περὶ τοῦ ὁ λόγος κεράλαιον· ὅθεν καὶ τὴν παρακαλεῖ δι’ ἐμοῦ νὰ ἥθελε συγχατανεύσει νὰ τὸν ἰδεάσῃ μὲ πρῶτον.

«Παρακαλῶ νὰ μοὶ γράψῃ, ποῦ καὶ πρὸς ποῖον πρέπει νὰ διευθύνω τὰ πρὸς αὐτὴν γράμματά μου, καὶ νὰ μοὶ ἐπιχορηγήσῃ τὴν συγγνώμην της, ἂν δὲν προσθέτω ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ παρόντος μου γράμματος τοὺς τίτλους της καὶ ὄρδινά της, διότι δέν τὰ γνωρίζω ἐντελῶς.

«Τὸ πρὸς τὸν κυπετὰν Γ. γράμμα ἐνεγειρίσθη ἰδίαις χερσὶ, ἐπροξένησε μεγάλην χαράν. Μὲ δευτέραν πόστα ἀποχρίνεται. Εἶναι καλός, τίμιος καὶ εὔπειθής.

«Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ εἰμὶ μὲ εἰλικρινῆ φρονήματα καὶ μὲ ἄπειρον σέβας.

Βουκουρέστι: 8 Ιουνίου 1820.

τῆς σεβαστῆς μοι: Ἐκλαμπρότητος ταπεινὸς δοῦλος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗΣ.» (1)

Ἐὰν δ' ἐπιτρέπηται ἥδη καὶ ἡμῖν νὰ ἐκφέρωμεν κρίσιν τινὰ περὶ Λενβέντη καὶ δύο ἑτέρων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ἐν Ῥωσικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελούντων, ὡν ἀπάντων τοὺς βίους παραλληλούμεν, οὐδεμίαν φοβούμεθα οὔτε διάφευσιν οὔτε μομφὴν ἐπὶ ὑπερβολῇ, ἵσχυριζόμενοι ὅτι ἀνευ τῆς συμπράξεως τῶν ἀνδρῶν τούτων εὔτε οἱ τῆς Ἐταιρίας Ἀπόστολοι ἥθελον εὐδοκιμήσει ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, οὔτε ὁ Ἀλῆ Ηπειρᾶς ἥθελεν ἀποστατήσει καὶ πελιορκηθῆ, οὔτε ὁ ἀγῶν ἥθελεν ἐπιβρώσει ἐν τῇγενν ἐλευθέρᾳ Ἐλλάδι, οὔτε τὰ ταύτης ὅρια ἥθελον ἐκταθῆ πίραντοῦ Ισθμοῦ τῆς Πελοποννήσου, ὡς περ εὐκρινέστερον θέλεις εὐν ἀργηγηθῆ ταῦτα ἐν τοῖς βίοις Βλαστοπούλου καὶ Ηπαπρόηγοπούλου.

(1) Τέλ Λακ. Ιστορ. Ἑλλ. ἐπαν. ὑπὸ Φιληπ. Τομ. Α. Σελ. 184—185.

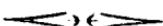

ΓΡΗΓ. ΔΙΚΑΙΟΣ ή ΠΑΠΑΦΛΕΣΑΣ

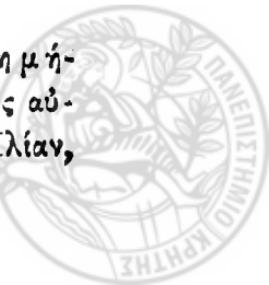
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ Ἡ ΠΑΠΑΦΛΕΣΑΣ.

‘Ο Γρηγόριος Δικαῖος ἡ Πιπλάσιας κατήγετο ἐκ μιᾶς τῶν ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν τῆς ἑπαρχίας Μεγαλοπόλεως· κατώχει δὲ αὕτη ἐν τῷ χωρίῳ Πολιανῆς τοῦ δήμου Ἀμφίας, καὶ ὧνομάζετο οἰκογένεια Δικαίων. Ἐν μέλος αὐτῆς εἶχε καὶ ἴδιοκτητὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν, τὸν καλούμενον ἀλλοτε Σωτῆρα τοῦ Δικαίου καὶ παραχωρηθέντα ἐπὶ τῆς ἐλεύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐν Ἀθήναις τῇ ἐν αὐταῖς βωστικῇ πρεσβείᾳ ὡς παρεκκλήσιον αὐτῆς. Μετὰ δὲ τὴν δαπάνη τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως ἀνακαίνισιν τοῦ ναοῦ τοῦ Νικοδήμου, τοῦ καὶ διὰ νόμου παραχωρηθέντος τῇ πρεσβείᾳ αὐτῆς, σὸν Σωτῆρα τοῦ Δικαίου ἔμεινεν ἐνοριακὸς ναὸς καὶ κεῖται ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Πλάκας.

Καὶ τὸ μὲν ἐπώνυμον Δικαῖος λέγεται, ὅτι ἀπεδόθη τῇ οἰκογενείᾳ ἐκ τινος φερωνύμου μέλους αὐτῆς. Τὸ δὲ Φλέσας ἡ Φλεσαῖος, εἰκοτολογεῖται ὡς παραφθορὰ τοῦ Ἐφέσιος ἡ Ἐφεσαῖος· τούτου δὲ ἔνεκα νομίζουσί τινες ὅτι οἱ Φλεσαῖοι κατάγονται ἐκ τῆς Ἐφέσου.

Καὶ δὲ μὲν πατὴρ τοῦ Γρηγορίου ἐκαλεῖτο Δημήτριος Δικαῖος· εἶχε δὲ αὐτὸς ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου, τὸν Ἀθαγάσιον, τὸν Ιωάννην, τὸν Ἡλίαν,

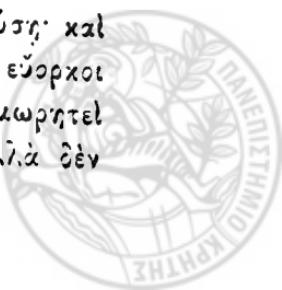

τὸν Νικήταν, τὸν Ηχανχιώτην καὶ τὸν Νικόλαον· ἀλλ' ἐκ τῶν τέχνων τούτων ἐπέζησαν ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Νικόλαος καὶ ὁ Ἰωάννης· ἡ δὲ μήτηρ Κωνσταντίνα, ἣτο δευτέρα σύζυγος τοῦ Δημητρίου καταγομένη ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀνδρικαίων. Ἐξ αὐτῆς δὲ ἐσχεν ὁ Δημήτριος δέκα τέχνα, ἐξ ὧν ἐπέζησαν μέχρι τοῦ 1821, δ. Ἡλίας, δ Νικήτας, δ Κωνσταντίνος, ἡ Μαρούδω καὶ τελευταῖος δ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα Γρηγόριος, ὃς τις ἀγνωστόν, ἀν ἐκαλεῖτο σύτω πρότερον· ἡ πιθανώτερον, Γεώργιος.

Ἐγεννήθη δὲ οὗτος τῷ 1788 ἐν τῷ χωρίῳ Πολιτανῇ καὶ τὰ μὲν πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ὑπό τινος Μοναχοῦ. Συγγενοῦς δέ τινος αὐτοῦ ἔχοντος πρὸς ἐκπαίδευσιν τέχνα καὶ θελόντος νὰ πέμψῃ ταῦτα πρὸς τοῦτο εἰς τὸ ἀκμάζον τότε σχολεῖον τῆς Δημητσάνης, ἐπέμφθη σὺν αὐτοῖς, χάριν σπουδῶν, καὶ ὁ Γρηγόριος. Ἐνταῦθα ἐδιδάχθη μόνον δλίγα, φαίνεται, γράμματα. Μόλις δὲ ἀποφοιτήσας, ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος καὶ ἔπειτα Μοναχός, καὶ ἀπῆλθεν, ἵνα μονάσῃ εἰς τὸ παρὰ ταῖς Καλάμαις Μοναστήριον τῆς Βαλανιδιᾶς, τὸ ἐπιλεγόμενον καὶ τῆς Παναγίτσας.

'Αλλ' ὁ Παπαφλέσας δὲν ἦτο πρωρισμένος, φαίνεται, νὰ μονάζῃ καὶ ὡς μοναχὸς νὰ πείθηται εἰς ἄπαντα τὰ παραγγέλματα τῶν προϊσταμένων. Ἐλθὼν εἰς ἕριν μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Μονεμβασίας, εἰς οὓς τὴν δικαιοδοσίαν ὑπήγετο, ἐγκατέλειψε τὴν Μονὴν τῆς Βαλανιδιᾶς καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν τῆς Ρεκίτσας, τῆς ἐν τοῖς μεθορίοις τῶν ἐπαρχιῶν Μιστρᾶ καὶ Λεονταρίου κειμένης, καὶ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἐτέρου ἐπισκόπου ὑπαγομένης. 'Αλλὰ ἐν τῇ Μονῇ ταύτη ἐδόθη τῷ Παπαφλέσα νέα ἀφορμὴ οὐ μόνον εἰς ἕριδες νὰ ἔλθῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπειληθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ δὲ ἀφορμὴ αὕτη ἐσχεν οὕτως. Γείτων

τις Ὀθωμανὸς πλούσιοις καὶ μέγα ισχύων, Χουσεΐν ἀ-
γᾶς Σερντάρης ἐπιλεγόμενος, ἢεποτε ἐπενόει προφάσεις,
ἴνα οἰκειοποιήται γαῖας τῆς Μονῆς, ἃς ἐνοικίαζεν ὡς
Λειβάδιον. Τὸ κακὸν τοῦτο ἐπηύξανε κατ' ἔτος τοσοῦ-
τον, ὥστε οἱ τῆς Μονῆς πατέρες ἐφοβοῦντο μὰ κατα-
ληφθῶσιν εὗτα ἄπασαι αἱ γαῖαι αὐτῆς. Ἀπεφάσισαν
λοιπὸν νὰ κινήσωσιν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ περὶ
καταπατήσεως γαῖαν· τότε ὁ Παπαφλέσας, φοβούμενος
τὴν διαφθορὰν τῶν δικαστῶν Τούρκων καὶ γινώκων ὅτι
καὶ παρ' αὐτοῖς προξενοῦσιν ἐντύπωσιν τὰ ἐνχργῆ πει-
στήρια, κατέρυγγεν εἰς τὸ ἑξῆς στρατήγημα. Ἐν καιρῷ
χειρῶνος τοῦ 1810 ἐθαύμα χρύσα εἰς τρία μέρη τῆς δια-
φύλακεικουμένης ὁροθετικῆς γραμμῆς καὶ πέραν μάλι-
στι αὐτῆς πρὸς τὴν τοῦ Τούρκου ίδιοκτησίαν ἀνθρα-
κος· ἐκάλυψεν ἐπιμεῖως τούτους καὶ ἐπεισε τοὺς πατέ-
ρας νὰ ἀναβάλωσι· τὴν ἀγωγὴν μέχρι τῆς τελείας χορ-
τοφύλακας τῆς ἀνασκαρείσης γῆς. Τούτου γενομένου, οἱ
πατέρες ιαγυρίσθησαν ὅτι τὰ ὅρια τῆς ίδιοκτησίας των
ειναὶ τόσου γνωστὰ αὔτοῖς καὶ τόσου ἐναργῆ καὶ ἀδιαφε-
λονείχητα, ὡς ἀνύνανται νὰ καταχείξωσιν αὐτὰ ἐπιτοπίως
εἰς τὸν δικαστὴν καὶ νὰ πείσωσιν αὐτὸν ἀδιστάχτως. Ὁ
δικαστὴς συγχατετέθη, ν' ἀπέλθη· οἱ μοναχοὶ ὅτε παρέ-
στησαν ὡς μάρτυρα γείτονα, ὅστις, ὅριαν τὰ ὅρια, ἔλε-
γεν. «Ἐν τῇ δεῖνα δεῖνα καὶ δεῖνα θέσει ὑπάρχουσι τε.
Οικμένοι καὶ ἀνθράκες, γρηγορεύοντες ὡς ὅρια, σκάψυστε
καὶ θὰ τοὺς εὑρήτε.» Γενομένης παραχρῆμα ἀνασκα-
φῆς, τὸ στρατήγημα ἐπέτυχε πληρέστατα· ὁ ἀδικῶν τότε
κατέστη ἀδικούμενος· τοσοῦτον ἐὲ μῆσος ἐλαθεν οὗτος
κατὰ τοῦ Παπαφλέσα, ὥστε ὕμεσε νὰ τὸν φονεύῃ· καὶ
ἐγίνωσκε μὲν ὁ Παπαφλέσας, ὅτι οἱ Τούρκοι καὶ εὔρκοι
περὶ τὰ τοιαῦτα ἔσαν πάντοτε, καὶ πάντη ἀτιμωρήτε
ἔξετέλουν τότε καὶ ἀσλοφονίας καὶ φόνους, ἀλλὰ δὲν

ἐπτούρη, οὕτε μετετόπισε. Βραδύτερον δὲ, τῷ 1817, συνέβη αὐτῷ καὶ τὸ ἔξτις.

Ἐπισήμου τινὸς συνοικείου ἐπῆλθεν ἡ θάλασσα, καὶ πεδόθη δὲ αὐτῇ εἰς τὸν Παπαφλέσσαν, ὃν παρέστησάν τινες τοῖς Τούρκοις καὶ ως ὁρδιοῦργον καὶ ως ταραχίαν. Οἱ Πασσᾶς λοιπὸν τῆς Τριπόλεως ἐπέμψαν δόπλωφόρους στρατιώτας νὰ συλλάβωσιν αὐτὸν, εἰς τὰ Καλύβια Ἀγριλού τῆς Ηολιανῆς εὑρισκόμενον μετὰ τῶν ἀδελφῶν του. Καὶ οἱ μὲν στρατιῶται ἀπῆλθον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς· ἀλλ' οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Παπαφλέσσα εἰδοποιούντες, ἀντέστησαν ἐνόπλως, μέχρις οὗ ἀποδράσῃ ὁ Γρηγόριος. Οὗτος δὲ, μόλις ἀπομαχούθεις τοῦ κινδύνου, ἔστη εἰς ὑψηλὸν μέρος καὶ ἐκράγασε «Τούρκοι, μὴ πυροβολεῖσθε μετὰ τῶν ἀθώων ἀδελφῶν μου καὶ κακοποιεῖτε αὐτούς· ἐγὼ ἀπέρχομαι εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ δὲν θὰ ἐπανέλθω ἀπλοὺς καλόγηρος, ἀλλ' ἡ Δεσπότης (Ἄρχιεπίσκοπος) ἡ Πασσᾶς.»⁽¹⁾

Ἐκ Ηελοποννήσου ὁ Παπαφλέσσας ἀπῆλθεν εἰς Ζάκυνθον, ἐκεῖθεν ἔξιτήσατο, φρίνεται, συστατικὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἐπισκόπου του καὶ ἀπέλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καθ' ὃ δὲν δὲ συνέβη αὐτῷ τὸ ἔξτις· ἐναυάγιῳ περὶ τὸν Ἀθωνα καὶ μόλις περιεσώθη· ἐν δὲ τῷ ναυαγίῳ ἐβράχη τοιουτορύπως ἡ συστατικὴ ἐπιστολὴ, ὡς ε καὶ ἀπεσφράγισθη μὲν, ἀλλὰ δὲν κατεστράφη· περιεργείᾳ κινούμενος ὁ Παπαφλέσσας, ἀνέγνω τὸ περιεχόμενον· ἀλλ' ἀντὶ συστάσεως εἶδε μετ' ἐκπλήξεως ὅλην κατηγορίαν, διτι εἶναι δηλαδή ταραχίας καὶ ἀπειθής καὶ διτι πρέπει νὰ καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια, ήνα μὴ ἐπανέλθῃ εἰς Πελοπόννησον.

Ἀφιχθεὶς λοιπὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἐφρόν-

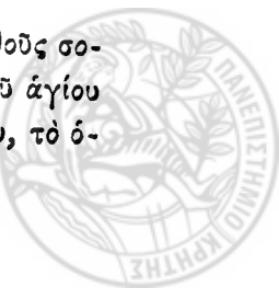
(1) Τὸ δέ Βίον Παπαφλέσσαν πόλι Φωτάκου σελ. 6.

τισε μὲν νὰ γείνῃ διὰ συστάσεων Δεσπότης ἡ Πασσᾶς, ώς ἡ πείλησεν, ἐφόρντισεν ὅμως νὰ βελτιώσῃ ἔχυτὸν διὰ τῆς παιδείας· παρέλαβεν σίκοδοιδάσκαλον τὸν ἑλληνιστὴν Ιαχαρίαν Αἰνιᾶν, καὶ ἐδιδάσκετο ὑπ' αὐτοῦ Ἐλληνικῶν· ἦξιώθη δὲ τῆς γνωριμίας καὶ τινος σίκειότητος καὶ τοῦ μέγα ισχύοντος τότε ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Μητροπολίτου Δέρκων· δι' αὐτοῦ δὲ ἦξιώθη καὶ ἐκείνης πολλῶν αἰλιών ἀρχιερέων· τε καὶ προετῶν· καὶ δὲν ἥδυνήθη μὲν νὰ προαχθῇ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀρχιερέως, ὅμως ἐπεθύμει, ἔχειροτονίθη ὅμως· Ἀρχιμανδρίτης καὶ ὡς τοισύτος ἐγνώρισε καὶ τὸν συμπολίτην του Παναγιώτην· Αναγνωστόπουλον. Ο αὗτος σύτος ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀνακαλύψῃ ἐν τῷ χαρακτήρι τοῦ συμπολίτου του ἀπαντα τὰ προσόντα τοῦ Ἀποστόλου τῆς Ἐταιρίας· παρέλαβεν αὐτὸν διὰ ταχτικῆς κατηχήσεως τὸ μὲν πρῶτον ὡς ἑταῖρον καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὰς Ἡγεμονίας πρὸς διάδοσιν· βραδύτερον δὲ, ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ καὶ σύμπαντα τὰ μυστήρια τῆς Ἐταιρίας. Ἐκτοτε ὁ Παπαζλέσας εἰσῆλθεν εἰς τὸ στοιχεῖόν του, ὑπεγράφετο εἰς τὰ τῆς Ἐταιρίας ἐγγραφα ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀριόδηος καὶ ὡς διακριτικὰ στοιχεῖα ἐλαβε τὰ Α. Μ.

'Ἐν Βουκουρεστίῳ ἀδελφοποιήθη μετὰ τῶν φημιζομένων τότε ὄπλαρχηγῶν Γεωργάκη Ὁλυμπίου καὶ Ιωάννου Χ. Φαρμάκη διὰ τοῦ ἑξῆς ἐγγράφου, εὑρεθέντος καὶ σωζόμενου ἐν πρωτοτύπῳ παρὰ τοῖς κληρονόμοις Π. Σέκερι.

«Ἐις τὸ ὄρομα τῆς Ἀγίας Τριάδος.»

«Ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου ὄντος καὶ τῆς ἀληθοῦς σοφίας ὄρκιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος, καὶ τοῦ θείου καὶ ἵεροῦ εὐαγγελίου, τὸ ὁ-

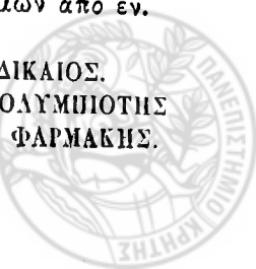
ποῖον σήμερον κατανυκτικῶς καὶ εὐλαβῶς συνασπασάμενοι, ἀδελφοποιήθημεν διὰ νὰ φυλάξωμεν στερεάς καὶ ἀπαραβάτως σώας τὰς ιερὰς ὑποσχέσεις πρὸς Θεόν, ἃς δὲ οἱ πρὸς τὸν ἄλλον ἐδώσαμεν, ἀποθλεπούσας ὅλως διόλου πρὸς τιμὴν καὶ ἀσφάλειαν τῆς μόνης φιλτάτης μητρός μας, τῆς δυστυχοῦς, λέγω, πατρίδος καὶ ἡμῶν τῶν ιδίων. Ναὶ μὰ τὸ ίερὸν τῆς πατρίδος ὄνομα· διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ζῶμεν καὶ κινούμεθα. Μὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτῆς, διὰ τὴν ὁποίαν συγχροτοῦμεν τὸν θεῖον τοῦτον σύνδεσμον. "Ἐκαστος ἡμῶν δυνάμει τούτου τοῦ μεγάλου καὶ ιεροῦ δρκοῦ ὑπόσχεται νὰ γνωρίζῃ τὸν ἔτερον οἰκειότερον τοῦ γηνήσιου αὐτοῦ πατρός καὶ μητρός, ἀδελφοῦ καὶ τέκνων, καὶ εἰς κάθε περίστασιν καὶ ἀνάγκην μας, ὅπου καὶ ἀν εἴμεθα, παρόντες ἢ ἀπόντες, νὰ συντρεχώμεθα, ὑπερασπιζόμενοι τὴν τιμὴν, ζωὴν καὶ ίερὰν βουλὴν, μὲ σῆλην μας τὴν ψυχὴν, τὴν δύναμιν καὶ κατάστασιν, καὶ μὲ τὴν ιδίαν μας ζωὴν, χύνοντες τὸ αἷμά μας μέχρι τῆς τελευταίας ράνιδος. "Οστις δὲ ἐξ ἡμῶν ηθελε παραβῆ αὐτοὺς τοὺς ἐνόρχους δεσμοὺς καὶ ὑποσχέσεις νὰ ἦναι ὡς καὶ παρὸ τοῦ ἐρόου τῆς δικαιοσύνης, σύτῳ καὶ ἐξ ἡμῶν, κατατρεγμένος, μισημένος καὶ ἀποβεβλημένος ἀπὸ τὸν ἡμέτερον σύνδεσμον, ὃντες εἰς χρέος οἱ ἄλλοι, οἱ φυλάξαντες τὰς ὑποσχέσεις των νὰ παιδεύουν μυριοτρόπως τὸν παραβάτην πρὸς πίστωσιν δὲ τούτου τοῦ ιεροῦ καὶ φρικτοῦ δεσμοῦ κατασπασάμενοι τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν, ὑπεγράφθημεν εἰς τρία πυρόμυια ἀδελφοποιητικὰ γράμματα τῇ ιδίᾳ ἡμῶν χειρὶ, ἐπισφραγίζοντές τα καὶ μὲ τὰς σφραγίδας μας, ἵνα βχστῷ ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ἀπὸ Ἑν.

Βουκουρεστίῳ τὴν 3 Αὔγουστου 1819.

(Τ. Σ.)   Ἀρχιψανδ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ.

(Τ. Σ.)   ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΤΗΣ

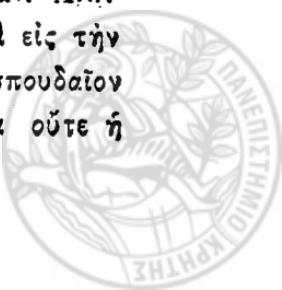
(Τ. Σ.)   ΙΩΑΝΝΗΣ Χ. ΦΑΡΜΑΚΗΣ.

Μόλις μυηθείς τὰ μυστήρια τῆς Ἐταιρίας δὲ Παπαφλέσας, ἐλησμόνησε καθ' ὅλοκληρίαν οὐχὶ μόνον ὅτι ὅτι Μοναχὸς καὶ μάλιστα Ἀρχιμανδρίτης, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὅτι ἀνθρώπος, ὑποκείμενος εἰς συκοφαντίας καὶ εἰς χινδύνους, ίκανοὺς νὰ καταστρέψωσιν οὐχὶ μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ἐταιρίαν. Ήρός δὲ τοὺς ἀποπειρωμένους νὰ μετριάζωσι τὸν ζῆλόν του, ἵνα μὴ πάθῃ, καὶ κυρίως, ἵνα μὴ διακινδυνεύσῃ τὴν Ἐταιρίαν, «περὶ ἔμοῦ, συνήθως ἐλεγεν, ἀδιαφορῶ· ηθελον δὲ ἀδιαφορῆσει καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Ἐταιρίας, ἀν μ' ἔπειθέ τις, ὅτε θυσιαζομένης καὶ ταύτης, ηθελεν ἐλευθερωθῆ ἡ πατρίς.»

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀπεστάλη, ὡς εἴπομεν, εἰς τὰς Ἡγεμονίας, ἐκεῖ δὲ εὔτυχῶς εὗρε τὸν περινούστατον καὶ μέγα ισχύοντα παρὰ τοῖς ἡγεμόσι Γεώργιον Λεβέντην. Ὁ Παπαφλέσας διὰ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του ὅτον ἀδύνατον νὰ μὴ παρέξῃ ὑπονοίας εἰς τὴν τοπικὴν ἀρχήν· καταγγελθεὶς λοιπὸν, συνελήφθη, ἐκρατεῖτο ἐν φυλακῇ τῆς αὐλῆς, καὶ ἐπέκειτο σωματική τε ἐν αὐτῷ καὶ κατ' οἷκον ἔρευνα, καθ' ἣν κίνδυνος ὅτο τῷ ὅντι ν' ἀποκαλυφθῶσιν ἀπαντα τὰ μυστήρια τῆς Ἐταιρίας. Μαθὼν ταῦτα ὁ Λεβέντης, ἔσπευσεν εἰς τὸν ἡγεμόνα· παραστήσας δὲ τὸν Παπαφλέσαν ὡς διηνεκῶς συνωμοτοῦντα κατὰ τοῦ γυναικείου φύλου, ἔσωσε τοῦτον τε τῆς περαιτέρω κρατήσεως καὶ τὰ τῆς ἐταιρίας μυστήρια.

Ο Φωτάκος, γινώσκων, φαίνεται, τὸν χαρακτῆρα τοῦ Παπαφλέσα, ισχυροῖζεται ὃς οὗτος ἐξεβίασε δι' ἀπειλῶν ἀπὸ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου τὸ μυστήριον τῆς Ἀρχῆς τῆς Ἐταιρίας· μνημονεύει μάλιστα καὶ αὐτολεξεῖ τῶν λέξεων, δι' ὧν ἡ πείλησεν, ἐπιδείξας καὶ μάχαιραν. Ἀλλ' ὅσον ἐπουσιώδης εἶναι εἰς τε τὴν Ιστορίαν καὶ εἰς τὴν βιογραφίαν ὁ ισχυρισμὸς οὗτος, τοσοῦτον σπουδαῖον εἶναι· γὰ καταδειχθῆ ὅτι ἄγευ τοῦ Παπαφλέσα οὔτε ἡ

Ἐταιρία ἡθελε λάβει τοσαύτην τερχοτίκν καὶ ἐκπληκτικήν διάδοσιν πανταχοῦ, ἔνθα ἀπῆλθεν δὲ Παπαφλέσας, οὕτε ἵσως ἡ ἐπανάστασις ἡθελεν ἐκραγῇ, δτε ἐξερέβαγη· αὐτὰ δὲ ταῦτα θέλομεν ἀποδεῖξει ἐφεξῆς δι' ἀναμφιλέκτων τεκμηρίων.

Ἄποπερατώσας ὁ Παπαφλέσας τὰς ἐργασίας του ἐν ταῖς Ηγεμονίαις, καὶ ἐμπλήσας αὐτὰς διὰ συνωμοσῶν, κατῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐνταῦθα δὲ ἐπροδόθη καὶ αὗθις εἰς τὴν τοπικήν ἀρχὴν ὡς συνωμότης καὶ ἡθελε πάθει, ἀν μὴ ἀπέκρυπτεν ὁ Δέρκων τὴν ἀλληλογραφίαν του, καὶ ἀν μὴ ἐσώζετο διὰ χρημάτων ἀλλ' ὅσους δήποτε κινδύνους διέτρεχεν ὁ Παπαφλέσας, ἥτον ἀδύνατον νὰ μετριάσῃ τὸν ζῆλον. Οἱ ἐν Κωνσταντινούπολει λοιπὸν συνέταιροι ἐδέησε νὰ λάβωσι περὶ αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν πέμψωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἵνα κατηχῇ, ἵνα ἀποχρύπτηται εὔχολώτερον, καὶ ἵνα ἑτοιμάσῃ τὰ τοῦ ἀγῶνος.

Ἐκ Κωνσταντινούπολεως ἔγραψε τὰς ἑτῆς ἐπιστολάς.

Τῇ 12 Νοεμβρίου 1820 ἐκ Κωνσταντινούπολεως.

Περιπόθητέ μοι Ξάιθε.

«Δόξα τῷ θεῷ! ἀρ' οὖ εἰς τὴν θαλασσοπορίαν μας ἐδοκιμάσαμεν καὶ τρικυμίας καὶ δεκανυμίας, ἐξθάσαμεν ἐνταῦθα ὑγειῶς κατὰ τὴν τετάρτην τοῦ τρέχοντος· δὲν λείπω ἀμέσως νὰ σοὶ γράψω, φίλε μου, τέξενών πόσκην ἐπιθυμίαν καὶ ἀνυπομονήσαν ἔχεις εἰς τὸ νὰ μάθῃς τὸ κατευθύνων μου, καὶ περιπλέον νὰ σοὶ δηλοποιήσω, ὅτι κατὰ τὸ παρὸν καταχύνομαι μετὰ τῶν λοιπῶν φίλων μας νὰ βέλωμεν εἰς τάξιν τὸ ἐμπόριόν μας· καὶ ἔπειτα νὰ κινήσωμεν ἐκκτός εἰς τὰ ἕδυα. Οἱ ἐνταῦθα φίλοι εὐχάριστοι καὶ πρόθυμοι. Χαῖρε λοιπὸν διὰ τοῦτο, καὶ εἰδοποίησον αὐτὴν τὴν ἀγαθὴν ἀγγελίαν εἰς τοὺς καλοὺς φίλους μας διὰ νὰ γαροῦν, προσαγέρων τοὺς ἐκ ψυχῆς ἀσπασμούς,

μου εἰς διπάντας. Ὁ Περαιώδης εἰσέτι δὲν ἐφάνη, τὸ αἴτιον ἀγνῶ. Γράψε μου διὰ τοῦ Καρίμου (Π. Σέκερι.). Σήμερον γράφω πρὸς τοὺς φίλους Ἰωαννίδην ('Αναγνωστόπουλον) καὶ Μαρτάκην (Τζακάλωφ) νὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ 2. (Πελπόννησον) ἀπὸ τοὺς εἰς τὰ 62. (Κωνσταντινούπολιν) ἐλπίζονται μεγάλα πράγματα πρὸς ἑκτέλεσιν τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν σκοποῦ. 'Υγείαίνε, φίλατε, καὶ ἐνθυμοῦ πάντοτε τὸ εἰλικρινές σου ἀρμόδιον'. Γράψον πρὸς τὸν Ἐλευθεριάδην (Κομιζόπουλον) καὶ Ξενοφῶντα (Πατζιμάδην) τὰ πάντα, καὶ ζήτησον τὴν συγνώμην διὰ τί δὲν εὔκαιρης νὰ τοὺς γράψω. Νέον τι ἄξιον ἀκοῆς δὲν ἔχομεν κατὰ τὸ παρὸν διὰ νὰ σᾶς γράψωμεν, διὰ τοῦτο σιωπῶντες τὰ μὴ βασίμως ἀδόμενα, μένομεν αἰλανίως τῇ εὐγενείᾳ σας εἰλικρινής φίλος σας.

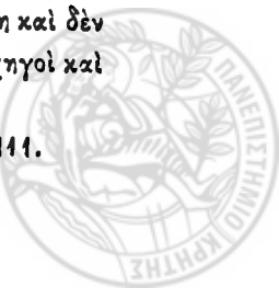
Α. Μ.

(ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ ΦΛΕΣΑΣ.) (1)

Πρὸς τοὺς ἐτέλεσαν Μόσχα Ἐφόρους.

«Κύριοι! Οἱ ἐνταῦθα φίλοι, ἔχοντες μεγάλην ἀνάγκην ἀπὸ προῖκαν καὶ ἀπὸ τρεῖς Βρυαρέους, καὶ ἀπὸ ὑποδήματα ἀρκετὰ, μᾶς τὸνάγκασσαν νὰ σᾶς δηλοποιήσωμεν, ὅτι τὴν μὲν προῖκαν ἡμποροῦν νὰ τὴν ἀποπληρώσουν ἀπὸ τοὺς ἐδῶ εδρισκομένους πολλοὺς δλίγους καὶ λοιποὺς προθύμους. 'Υποδήματα ὅμως τόσα ὅσα ἀναγκάζονται νὰ προβλέψουν διὰ τὴν προῖκαν, χρηματάρταρον καὶ λοιπὰ διὰ νὰ ἀφιερέσουν ἀπὸ, τὸ ἀγκάθι τὸ κοπάδι, καὶ νὰ δώσουν, τὰ δποτα δοκιμάζει δ Καλδε, δὲν ἔχουν, καὶ φοβοῦμαι μήπως οἱ Κύριοι γίνουν αἰτία ν' ἀφανισθοῦν πκνοικὶ οἱ εἰς τὰ 62 εὑρισκόμενοι πρόθυμοι. Λοιπὸν πρέπει νὰ φροντίσουν δύω Βρυαρέους ἢ τρεῖς καλλιότερον, καὶ ὑποδήματα ἀρκετὰ διὰ νὰ οἰκονομήθουν, ὡς εἴρηται καὶ τότε σᾶς βεβαιῶ, ὅτι αὗτοὶ θέλουν κατορθώσει τὸ πᾶν καὶ τὰ ἐργά τα αὐτῶν θέλουν βοηθήσει μεγάλως τοὺς ἕξω προθύμους πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ των. Λάβετε λοιπὸν αὐτὴν τὴν φροντίδα, ὅτι αὕτη ἡ περίστασις εἶναι πολλὰ κρισιμωτάτη καὶ δὲν ἐπιμένεται οὐδὲ τὴν παραχρήματα ἀργοπορίαν. Οἱ Ἀρχηγοὶ καὶ

(1) ΤΕΣ Ατομ. περὶ Φιλ., Εταρ. ὑπὸ Ξάνθου Σελ. 110—111.

τὰ ποδήματα ἀφεύκτως πρέπει νὰ σταλθῶσιν διὰ τὰ 62. Ὁ Ἀρμόδιος μετὰ πάντας ἡμέρας ἐρεθίζεται διὰ τοῦ No. 2. νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ Μπιλάνζον τῆς συντροφίας, δποῦ ἐλπίζει περὶ τὰ τέλη τῆς ἑορτῆς ταύτης νὰ ἔνταξιμοθῇ μὲ τὸν Καλὸν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ 62. δ' Ἀρμόδιος ἔστειλε μίαν Καμήλαν πρὸς τὰ 83. Νὰ φέρῃ τὸν Καλὸν εἰς τὰ 2. Ὁ Πενθερὸς εἰσέτι δὲν ἔξεπνευσε. Καὶ ἐλπίζονται καὶ ἀπὸ αὐτὸν καλὰ πράγματα· διότι καθὼς ἔβεβαιώθην ἀπὸ ἓνα δυστυχῆ τῶν N. δ. εἶναι δλος εἰς τὴν ὑπόθεσιν· τὸ αὐτὸν μὲ εἰπε καὶ τὸ κονδιλομάχαιρον τοῦ υἱοῦ του, τὸ δποῖον εἶναι ἐνέχυρον εἰς τὸν παλαιόν. Κύριοι, παντοῦ δ διοργανισμὸς ἔγεινε κατὰ θαυμάσιον τρόπον, καὶ ἐλπίζω καλὴν ἔκβασιν τοῦ σκοποῦ μας. Πασχίσατε λοιπὸν ν' ἀναπληρώσητε καὶ τὸ ἐλλείπον τῶν 62. διὰ νὰ μὴ καταισχυνθῶμεν ὡς αἴτιοι τοιαύτης θυσίας. Μένομεν.

Τῇ 15 Νοεμβρίου. Κωνσταντινούπολιν.

Α. Μ.

(ΓΡ. ΔΙΚΑΙΟΣ ΦΛΕΣΑΣ.)⁽¹⁾

Πανταχοῦ, δθεν διήρχετο δ Παπαφλέσας, ἀποπλέων εἰς τὴν Ηελοπόγγησον, ἀνεζωπύρει τοσοῦτον τὰ πνεύματα ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, ὥστε οἱ ἐν ἑκάστῃ κοινότητι φρονιμώτεροι ἐταῖροι εὔτυχεῖς ἐλογίζοντο, ἀν ἀπηλλάσσοντο ταχέως τῆς παρουσίας τοιούτου ἐπικινδύνου διὰ τὸν ἀμετρον ζῆλον του Ἐταιριστοῦ. Αλλ' οὔτε ἐκ τῶν μερψιμοιρῶν καὶ συμβουλῶν τούτων περιεζέλλετο οὕτος, οὔτε τοὺς Τούρκους ἐφοβεῖτο. Προσεγγίσας δὲ ἐν Κυδωνίαις, ἐζήψε τοσοῦτον τὸ φρόνημα τῶν συνωμοτῶν, ὥστε ἀμέσως ἐλήφθη φροντὶς νὰ προμηθευθῶσι πολεμεφοδίων καὶ προύμηθεύθησαν τῷ ὅντι τοσούτων, ὥστε οὐχὶ μόνον οὗτοι εἶχον ἕκανα, ἀλλὰ καὶ πλοιοῖν ἐφόρτωσαν καὶ ἐπεμψαν εἰς τὴν Ηελοπόννησον, σμικρὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος. Ἐκ Κυδωνιῶν δ Παπαφλέσας με-

(1) Ιδὲ Ἀπομνημον. περὶ Φιλικῆς Ἐταιρίας ὑπὸ Εμμαν. Ξάνθου ἐν Αθήναις 1845 Σελ. 131.—138.

τέθη εἰς Σμύρνην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σπέτσας καὶ "Υδραν καὶ ἐπὶ τέλους ἀρίζθη εἰς Ἀργος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐκήρυττεν διτὶ ἐπέμφθη ὡς ἔξαρχος τοῦ Πατριαρχείου, ἵνα ἐρευνήσῃ περὶ ἔκκλησιςτικῶν τινῶν πραγμάτων. "Ἐνθα δὲ προέβλεπεν διτὶ τὸ σόφισμα τοῦτο δὲν ἥρκει νὰ τὸν προστατεύσῃ, μετημφιέννυτο ὡς Ὁθωμανὸς καὶ οὕτω δτὲ μὲν διὰ τοῦ ἑνὸς τεχνάσματος, δτὲ δὲ διὰ τοῦ ἑτέρου καὶ ἄλλοτε κρύφα ἔδυνθήθη νὰ περιέλθῃ ἀπασαν τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἀναφλέξῃ τρόπου τιγὰ αὐτὴν διὰ τῶν πυρίνων τῷ ὅντι προτροπῶν του.

"Ἄλλ' οἱ φρονιμώτεροι τῶν Ηελοποννησίων δὲν ἔδύναντο νὰ πιστεύσωσι καθ' ὄλοκληρίαν δσα ἐκήρυττεν ὑπὲρ τῆς Ἐπαριξίας ὁ Ηαπαριέσας, ὡς ἔχούσης δῆθεν μυστικὰς συνεννοήσεις μεθ' ἄπαντος τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ Τουρκισμοῦ· ὡς κεκτημένης ᾧδη, βεβαίων τὴν συνδρομὴν μεγάλης τινὸς Χριστιανεκῆς δυνάμεις· ὡς διαθετούσης ταμεῖα ἀκένωτα· ὡς ὀργανισάστης ἦδη στρατοὺς ἵκανοὺς νὰ προστατεύσωσιν ἄπαντας τοὺς ἐπαναστατήσοντας Χριστιανοὺς καὶ διαθετούσης ἀπὸ τοῦδε ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς ἔξασφάλισιν τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως πολλὰς ἀποθήκας, πλήρεις τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων. Τοιαῦτα κηρύγματα ἔξηπτον μόνον τὰ πνεύματα τῶν λαῶν, ἀλλὰ ἐν τίσαι ἵκαὶ νὰ ἐπαναπάντωσι καὶ τοὺς ὀριμώτερον σκεπτομένους. Πολλοὶ τούτων ἀπεφάσισαν νὰ συνέλθωσιν εἰς μυστικὴν σύσκεψιν, διποτὲ διερευνήσωσι προστικάτερον τὰ κηρυττόμενα ὑπὸ τοῦ Ηαπαριέσσα. Ἰνα δὲ ἀποκρύψωσιν ἀπὸ τῶν Γεύρων τὸ κύρον αἵτιον τῆς τοιαύτης συνελεύσεως, ἀνεμόχλευσαν ὑργάκιαν τινὰ διένεξιν περὶ ὄροθειῶν ἐνός μοναστηρίων. Συνηλθον ἐν ἐνὶ τούτων πολλοὶ ιῶν μεμνημένων Ἀρχιερέων, προεστῶν καὶ προσύζοντων

καὶ ἀπὸ κοινοῦ ὑπέβαλον τῷ Παπαφλέσσᾳ τὰ ἔτης ζητήματα.

«ά. Εἰ σύμφωνον ἄπαν τὸ Θίνος εἰς τὸν προχείμενον ἀγῶνα καὶ εἰ συνυπακούεται.

»β'. Ποῖα εἶναι τὰ ἀρευκτα ἀναγκαῖα εἰς τὸ ἔργον τοῦτο· πόσα ἔξι αὐτῶν ἔχομεν, πόσα ἐλλείπουσι, καὶ πόθεν νὰ πορισθῶμεν τὰ ἐλλείποντα;

»γ'. Τίς ἡ δύναμις τοῦ ἔθνους, καὶ ἐὰν ἔξικανῃ εἰς τὸν σκοπόν:

»δ'. Τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ γίνη ἡ ἀρχὴ τοῦ πράγματος καὶ πότε;

»έ. Ἐὰν συμφέρῃ ὅπως πανταχόθεν νὰ γίνη ἡ προσολὴ ἡ ἀλληλοδιαδόχως, καὶ πόθεν ἀρχτέον;

»ζ'. Εἰ ἔχομεν ξένην δύναμιν τινα, συντρέχουσαν εἰς τὸ ἔργον, καὶ τίνι τρόπῳ θέλει γίνει ἡ συνδρομὴ, ἐὰν τοῦτο ὑπέσχετο, καὶ ἦναι βασιμος ἡ ὑπόσχεσις;

»ζ'. Ξένης τινὸς δυνάμεως ἀντιστάσης, τί ποιητέον;

»ή. Τίνες οἱ ὁδηγοῦντες εἰς τ' ἄλλα μέρη τὸ ἔργον τοῦτο;

»θ'. Ἐὰν συμφέρῃ νὰ συνέλθωσιν εἰς τὸν κοινὸν τοῦτον ἀγῶνα οἱ εἰς διάφορα μέρη τῆς Εύρωπης διεσκορπισμένοι δμογενεῖς, καὶ μάλιστα οἱ πεπαιδευμένοι;

»ι. Μή δυνάμενοι νὰ οἰκονομήσωμεν τὴν ἔξουσίαν, τί ποιητέον;

»ιά. Ἐὰν πρὸ τοῦ ἔργου ἀνακαλύψῃ τοῦτο ἡ διοίκησις, ποία οἰκονομία πρέπει νὰ γίνη;» (¹)

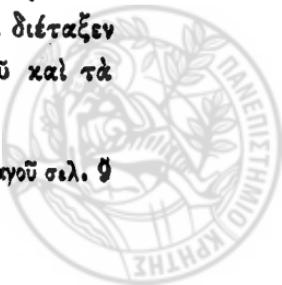
Ο Παπαφλέσσας εἰς ἄπαντα ταῦτα ἀπήντησε διὰ τοῦ συνήθους αὐτῷ ζήλου, τοῦ πολλάκις ἐμφαίνοντος καὶ ἀπερισκεψίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν τοῦτο διήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν πολλῶν καὶ ιδίως τοῦ ΙΙ. Πατρῶν Γερμανοῦ, ὅστις

(¹) Ήδὲ Βίον Παπαφλέσσα ὥπλο Φωτάκου Σελ. 16—17.

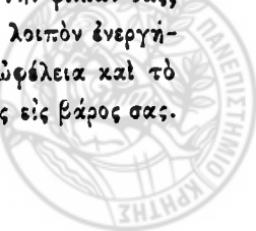
λέγεται ὅτι ὡς Ἀρχιερεὺς ἐπέπληξε τὸν Παπαφλέσαν καὶ διὰ λίαν προσβλητικῶν λέξεων, ἀποκαλέσας αὐτὸν ἐπιπόλακον καὶ ἐκωλέστατον. ⁽¹⁾ Ο Παπαφλέσας ὅμως δὲν ἦγνοι φαίνεται τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους «πάταξον μὲν ἄκουσον θέον καὶ οὐχὶ μόνον δὲν συνεστάλη ἀλλὰ κατέστη δραστηριώτερος. Ο Γρηγόριος Δικαῖος, λέγει, δ σύγχρονος Φραντζῆς, κατετάραττε συνεχῶς τὸν ἐγχέφαλον τῶν πάντων, παρουσιαζόμενος ὡς ἀντιπρόσωπος προσωρινῶς τοῦ Ὑψηλάντου.» Τότεοι Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρόχριτοι ἀπεφάσισαν νὰ περιορίσωσι τὸν Παπαφλέσαν ἐντὸς τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ μικροῦ ἐδέησε γὰρ ἀναστατώσῃ προώρως τοὺς Μοναχούς, διαλαθὼν δὲ τοὺς φρουροῦντας αὐτὸν ἥμαλλον εἰπεῖν χερδίσας αὐτοὺς, καὶ συναποδράσας, ὅσσις μὲν ἐδυνήθη ἐξέπεμψεν ἀλλαχοῦ ὡς ἀποστόλους, αὐτὸς δὲ περιέτρεχε πανταχοῦ, ἐνίσχυε τὰ κυρύγματα τούτων καὶ ἐξῆπτε τὸ αἰσθημα τῶν πάντων εἰς ἐπανάστασιν.» Εκτοτε δὲ ἔγραψε καὶ τὰς ἑτῆς ἐμφαντικὰς ἐπιστολὰς.

«Δὲν ἦξεύρω διατί περιωρίσθης εἰς τὸν δρίζοντά σου, ἀδελφὲ Θυμείδη· καὶ ἄλλο δὲν ἦξεύρεις, πλέον παρὰ νὰ συμβουλεύῃς τὸν Δικαίον νὰ μὴν δρμῷ κατὰ τὴν συνήθειάν του καὶ ἄλλα κουροφέζαλα. Ο Δικαίος, φίλε, ἔκαμεν ὡς ἐπροστάχθη τὰ δανείσματα ἔγειναν πρὸς τὰ σύνεφα ἀπὸ μέρος τῆς βροχῆς. Αὐτὰ βιαζόμενα ἐπολλαπλασιάσθησαν· τί θέλεις ἢ εὔγενεία σου; νὰ μὴν ἀκουσθῇ μικρὸς καὶ δοῦπος; οἱ φρόνιμοι πρότερον σκέπτονται ταῦτα, καὶ ὕστερον ἀποφασίζουν, καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις μένουν σταθεροί. Θαυμάζω πόθεν ἡ βραδύτης τοῦ σεβαστοῦ καλοῦ καὶ δὲν ἐφάνη ἔχρι τοῦδε εἰς τὸ N. Ψ. περιμενόμενος πρὸ πολλοῦ καθὼς ὑπεσχέθη καὶ διέταξεν εἰς τὸ N. 104. Ἐγὼ ἔξετέλεσα τὰς διαταγὰς αὐτοῦ καὶ τὰ

(1) Ιδὲ Ἀπομνημογ., περὶ ἐπαγαστ., τῆς Ἑλλάδ., ὥπλο Γερμαγοῦ σελ. 9

πρακτικά μου ἔχοινοποίησα καὶ πρὸ δλίγων ἡμερῶν, καὶ τώρα ἐν ἑκτάσει γενικῶς πρὸς τοὺς κυρίους. Τὸ πᾶν τῆς πραγματείας μας ἐπληρώθη. Οἱ πρόθυμοι ἐνταῦθα καὶ εἰς Ν. 20 καὶ 26. ἴστανται κεχηρότες, ὡς καὶ οἱ δυσύχεις καὶ οἱ ἐκδικητικοὶ μας διέταξαν βριάρεως. Ἐφρόντισαν καὶ ἵκανὰ ὑποδήματα, ἐδάνεισαν καὶ πρὸς οὓς ἐδει, ὡς προσγράψῃ, στείλαντες Τζιράκια εἰς εὐτάξιαν τῶν πραγμάτων, καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἔχουν τὰ ὅτα ἀναπεπταμένα πρὸς τὴν ἡχὴν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τί δυστυχία εἰς τοὺς ἀθλίους ἔκεινος προθύμους; Ἐν ᾧ ἐλπίζομεν νὰ ἰδωμεν ἐνταῦθα τὸν καλὸν, ὃσον τάχιστα, καὶ ἐνιαζόμεθα, μανθάνομεν, δτι ἔτι χρονοτριβεῖ εἰς τὸ νούμερόν του. Φίλε, δ καιρὸς παρέρχεται, καὶ δὲν προσμένει τὴν ἐδικήν μου καὶ ἐδικήν σου ἀργοπορίαν τὸ νεγότζιον, καθὼς ἡξεύρεις, χρειάζεται τάχις, δτι ἐπιφέρει ζημίαν εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ βραδύτης καὶ ἡ ἀμέλειά του ἐνταῦθα εἰναι μέγας βρασμὸς καθὼς Ἰωας καὶ ἄλλοι διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν συνέφων, τὰ δποικ συνωθούμενα καὶ συγκρουόμενα ἀδύνατον νὰ μὴν δουπήσουν μικρὸν ἡ μέγα, ὥστε νὰ φθάσῃ δ δοῦπος καὶ πρὸς τοὺς μετοίκους καὶ νὰ ἐπιφέρῃ καὶ σκοτεινίασμα διὰ ζεύσου λωμάτων, δπως ἐπέφερε καὶ θεραπεύεται διὰ τῆς γλαυκῆς καὶ ἐν τις ἀνέμοις τυφωνικὸς τὰ ἐκτυλίξῃ μικρὸν, ἀφευκτα προσμένοιςεν κεραυνοὺς αἴθαλοις. Δοιπόν, φίλε, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, ἐπιταχύνατε τὸν σεβαστὸν καλὸν, δτι ἀν παρέλθη δορτὴ μία καὶ δὲν φχνῃ, τὰ ἀγκάθια ὡς σκοτεινίασμένα δύνανται νὰ κεντήσουν τοὺς προθύμους μας ἀνεπαισθήτως, καὶ τότε ἡ ἀμαρτία δὲς ἥναι εἰς τὸν λαιμὸν σας· ἐπειδὴ ἀνευ νόψη λοῦ δνόματος δὲν ἡξεύρω ἀν κατορθώσωμεν βιασμένοι δσον πρέπει. Δὲν ἐκτείνομαι, τὰ πάντα καλά· νύκτα μόνον ἔχομεν μήπως βραδύνει, καὶ νύκτα μεγάλην, ἐπειδὴ τὰ ἐδῶ ἀγκάθια δὲν εἰναι ὡς ἄλλων μερῶν, ἀλλὰ φυτρώνουν μὲ ζωηρότητα, Ὁ κομιστὴς Πατρίκιος, τὸν δποιὸν συνιστῶ εἰς τὴν φιλίαν σας, Ἰωακήσιος, θέλει σοι εἰπεῖ διὰ ζώσις φωνῆς· λοιπόν ἐνεργήσατε τὰ ὑποσχεθέντα κ' ἔσεις, ἐπειδὴ ἡ μὲν ὀφέλεια καὶ τὸ κέρδος ἔστι κοινὸν, ἡ δὲ ζημία καὶ κατάκοιτις εἰς βάρος σας.

Τὰ τοῦ Ἀνανία ἐντεῦθι ἀκούονται ἔτι ἀμυδράς πως τὸν Δικαίον καὶ Περίχρισθόν ἔχουν διὰ ποιητικὴν αἰτίαν. Ὁ συνοδοιπόρος τοῦ αὐτοῦ Μ. φθάσας εἰς τὸ Ν. 2. ἐκήρυξεν, ὡς ἔμαθον κατ' αὐτὸν, ὅτι αὐτὸς ἐκινήθη διὰ τὸ Ν. 39. τὸ δποτον ἐλπίζω νὰ ἀφυπνώσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν χαίροντας. Ὁ 110. μ' ἔγραψε, ζητῶν βοήθειαν, ἐπειδὴ ὁ Περίχρισθός μόνον δύω φατοῦρας τῷ ἑδωσεν ὑποδημάτων, διὸ καὶ ἐσυγχίσθησαν, πλὴν εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ ἐμπλακτέωσα καὶ αὐτὸ τὸ πάθος, δεσμὸν δύναμαι ἔργωσο. Ἀπὸ 8 Νοεμβρίου δὲν ἔλαβον γράμμα σου, καὶ ή αἰτία ποίᾳ ἀγνοῶ. Μὴ μὲ κάμετε, φίλες, αὐτὸ τὸ ἄδικον. Τέλος πάντων νὰ τίξεύρω καὶ ἐγὼ τοὺς σκοπούς σας. Περικλείω εἰς τὸ πρὸς τοὺς κυρίους καὶ ἐν δάνεισμα, δπου θέλετε ἵδετι ἔειθούλωμα λαμπρότατον, τὸ δποτον σήμερον ἐκομίσθη μοι. Διὸ πλέον ή ταχύτης εἰναι ἀναγκαιοτάτη, καὶ φροντίσατε, δτι ἐκορυφώθη πλέον. Ἐὰν δὲ ἀπὸ περιστάσεις ἑποδισθῇ δ καλδῆς, τέλος πάντων, ἃς σταλθῇ ἄλλος τις δμοιός του· πάρετε μέτρα! Οἱ λόγοι δὲν κάμνουν δουλιὰν εἰς τὰ κλούμπια δὲν γίνονται ἀνδρες οὔτε εἰς τὰ ταντούρια. Σᾶς τὰ λέγω μὲ ἀγνάκτησιν, δότι ἔξοδεύεται τοσοῦτος καιρός. Ἡ ἀμαρτία εἰς σᾶς· καὶ τέλος, ἂν δ οὐρανὸς μᾶς ἐπισκιάσῃ, φαντασθῆτε καὶ τὰ μέλλοντα.

Τῇ 22 Φεβρουαρίου 1824 ἐκ τῶν Ν. 2.

‘Ο σὸς εἰλικρινὴς ἀδελφὸς

ΑΡΜΟΔΙΟΣ (ΓΡ. ΔΙΚΑΙΟΣ ΦΔΕΣΆΣ.)

Τῷ Κυρίῳ Θεμελίῳ

Εἰς Ἰσμαήλ.» (1)

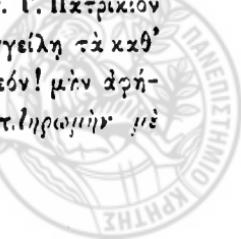
Ἐργαμώτατοι Κύριοι (Ξάρθε).

«Καὶ πρότερον κατὰ τὴν ἐπιταγὴν σας δὲν ἔλειψαμεν νὰ γράψωμεν πρὸς τοὺς Ν.: 2 Ἐκδικητικὸς τὰ δέοντα περὶ τῆς ἐγγύτητος τοῦ Μπιλδρέζου διὰ νὰ ἐτοιμάσωσι τοὺς λογαριασμοὺς τῆς συντροφίας μας, τὰ δποτοικ γράμματα μ' δλον δτι βραδέως ἔλαβον διὰ τὴν κακοήθειαν τοῦ Κυρίου Π. Ρ. εἰς

(1) Ἱδὲ Βίου Παπαφλέσσα ὑπὸ Φωτάκου Σελ. 24-26.

τὸν δποῖον, ὡς ἵερὰ ἐνεπιστέυθη αὕτη ἡ παρακκαθίκη, μόλιν τοῦτο οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἀπόγονοι τῶν προγόνων μας, ἀφῆσκν τὰ ἀνὰ χεῖρας ἔργα των καὶ παρεδόθησκν ὅλοι ἀμέσως εἰς τὰ κοινά. Καὶ τότε μὲν δὲν ἐπαύσαμεν νὰ ἐνεργήσωμεν τὰς ἐπιταγάς σας, καὶ ἐπειτα ἐν Ρηπίδι εἰς τὸ N. 404. Λαζόντες τὰς διαταγὰς τοῦ Σεΐχεστοῦ γενικοῦ Ἐφόρου, οὕτε ἥμελησαμεν, οὕτε κακιρὸν διετρίψαμεν ματαίως, ἀλλ' ἐφοδιάσαντες τὰ εὑρισκόμενα σύνεργα εἰς τὰ περὶ τὸ N. 51. μέρη μὲ τὰς ἀναγκαίας ἔτοιμασίας, ἀμέσως διεπλεύσαμεν εἰς τὸ N. 62. ὅπου τί χρὴ λέγειν τὰ ἐπιχειρηματά μου; Ἀνεχώρησα κακεῖθεν περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου παρέπλευσα τὰ 66. διεπέρχονται ἀντικρυ, ἐντάμωσα τοὺς διδασκάλους τῆς σχολῆς, καὶ εὐδιέθεσα τὰς καρδίας τῶν ἐκεῖ συνέφων. Ἔγραψ' ἀπὸ μέρους τῆς βροχῆς πρὸς τοὺς 68 χρεδιτάρους τὸν Ἡέον Ῥῆγαν, διστις ἦδη καὶ ἐπέστρεψε μὲ τὸ τέταρτον πραγματείας κρεμορταρτάρου διεκόσια ἑδομῆντα βαρέλια, καὶ M. καντάρια σαρώντα, καὶ ἐν, καὶ ὑποσχέσεις, ἐὰν δ. Ἀρμόδιος δαρείση πρὸς κύτους νὰ προμηθεύσωσι καὶ ἄλλας τοσαύτας πραγματείας, καὶ ἐπεικοσι φτωτούρες λιθάρια διὰ ὑέρδρα· ὡς ἀναγκαιότατα, λέγοντες ὅτι μὴν ἔχοντες ἀποδήματα ἴκανα, δὲν ἐδυνάθησαν νὰ ἐκπληρώσουν τὰς ἐπιταγὰς τῶν φίλων. Ταῦτα δαρείσας ἐκεῖσσε καὶ διεπράξας, διέθην εἰς τὰ N. 6 κάκει καθίως καὶ εἰς τὰ 5, εὑρών ἐν ἀμεριμνείᾳ ἔκινησα καὶ προθύμους ἀπεκκέτεστησα. Ἀποστέλλως δὲ τὸν ἕπτον· εἰς τὰ 83. κατὰ τὸ τέλος Δεκεμβρίου, διεπέρχονται εἰς τὸ N. 2. καὶ παρῆλθον μὲ καλὴν ἔκβασιν, ὃστε, ἐπειδὴ ἡλπίζομεν τοῦ Καλοῦ μας τὸν ἐρχομόν δοσον τάχος, τόσον οἵ Εκδικητικοί, ὃσον καὶ οἱ πρόθυμοιοι εἶναι μετέωροι, καὶ ίστανται κεχυηνότες πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ αὐτοῦ Καλοῦ. Περὶ τούτων καὶ τὰ ἀπορχασισθέντα ἐν συνδρῷ σᾶς ιδεάσαμεν καὶ πρὸ τοῦ, μέσου τῶν 62. καὶ τώρα πάλιν ἐπίτηδες στέλλομεν τὸν ἐπιφέροντα Ιωανν. Γ. Πατρίκιον Ἰθακίσιον μὲ τὸ παρόν μας, διὰ νὰ σᾶς ἀναγγείλῃ τὰ καθήματα καὶ διὰ ζώσης φωνῆς. Λοιπὸν διὰ τὸν Θεόν! μὴν ἀρήσετε νὰ παρέργηται δ κακιρός. Οἱ Μέτοικοι π. Ιηρωμῆνοι μὲ

πληρώμήν σκοτεινιάζοται, καὶ εἶναι νύκτα καὶ νύκτα μεγάλη, καὶ ἔχετε νὰ δώσετε λόγον, ἐὰν διὰ τὴν ἄργυταν τοῦ προσδοκομένου Καλοῦ ἄνθους βιασθῶμεν οἱ πρόθυμοι νὰ πάθωμεν ζημίας, δσας δὲν ἐλπίζομεν, τὸ δποῖον ἀφεύκτως ἐὰν δὲν φανῇ ὡς ἑορτὴν μίαν ἐνταῦθα, θέλομεν δοκιμάσει ἀπό μέρους τῶν ἀκαθίων, ὅσα ἡμιπορεῖτε νὰ στοχασθῆτε, ἀνευ λόγου κινούμενοι, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ τοῦ ἐμπορίου εἶναι ἡ τάξις καὶ ἀρμονία τοῦ ἐμπόρου καὶ ἡ ἐν καιρῷ πρόβλεψις τῶν πραγμάτειῶν καὶ πώλησις αὐτῶν. Πάρετε λοιπὸν μέτρα, ἐὰν δὲν ἀγαπᾶτε νὰ ζημιώθωμεν. 'Ο καὶ ρὸς περνᾷ καὶ δὲν προσμένει τὴν βραδύτητα καὶ τὰ κέρικα οὕτως εἰπεῖν ἔχαστου ἡμῶν.

Τὰ τοῦ Ηερθεροῦ προχωροῦν γιγαντιαῖς μὲ τῶν προθύμων βιασθῶν μας τὴν βοήθειαν καὶ τοῦτο βεβαιοῦται ἐκ τῶν N. 20. Δὲν ἐκτεινόμεθι περιττέων ἀλλὰ ἐπαναλαμβάνοντες, δτε νὐ ἐπιταχυνθῆ δ Σεβαστός μας Καλός, μένομεν περιμένοντες ὅχι τὰς ἀποκρίσεις σας, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Καλόν. 'Αναγνώσατε τὸ περικλειδωμένον, ὃπου θέλετε ίδει λαμπρότατον ξεβούλωμα· στήμερον ἐκομίσθη ἐπ' ἀγαθῷ, διὰ νὰ σας τὸ περικλείσω νὰ ἴδητε πόσον ἐκορυφώθη τὸ πρᾶγμα. Πάρετε λοιπὸν μέτρα· δκαιρὸς δὲν προσμένει τὴν ἐδικήν μου καὶ ἐδικήν σου ἀργοπορίαν, καὶ τέλος ἡ κατάκρισις καὶ τὸ αἰώνιον ὄνειδος τῆς ζημίας, ἢς ἥναι εἰς βάρος σας.

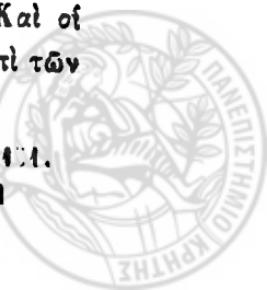
*Ἐρρώσθε

'Ο σὸς εἰλικρινὴς ἀδελφός.

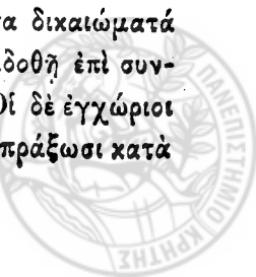
ΑΡΜΟΔΙΟΣ (ΦΛΕΣΑΣ).» (1)

'Απὸ πόλεως εἰς πόλιν ἀπερχόμενος ὁ Παπαφλέσας καὶ ἀπὸ κρύπτης εἰς κρύπτην διασωζόμενος, εὔρισκετο περὶ τὰ μέσα Μαρτίου ἐν Ἀγρύλῳ τῆς Ηολιακῆς, δτε ἔφθασεν εἰς Αρμυρὸν τῆς Μάνης καὶ πλοῖον, πεμπόμενον ἐκ Κυδωνιῶν καὶ Σμύρνης καὶ φέρον πολεμεφόδια. Καὶ οἱ μὲν μεμυημένοι Μανιάται καὶ ἄλλοι ἀπεβίβασαν ἐπὶ τῶν

(1) Τὸ Απομνημονεύμα τοῦ Φιλ. Ετ. ὅπο Ξάνθος, Σ. 120-121.

ώμων αὐτῶν καὶ ἐπὶ ήμέρων καὶ ἀπέκρυψαν ἐν τοῖς δρεσι τὸ φορτίον, λέγοντες εἰς τοὺς ἔρωτῶντας περὶ τῆς ποιότητος τούτου Τούρκους, ὅτι εἴναι ἀλας πρὸς γρῆσιν τῶν ποιμνίων των κοὶ ἀλάτισιν ἐλαῖων· κατὰ τύχην δυως, ἀποθιβάζομένου νύκτωρ βρελίου πυρίτιδος, ἐθράξισθησαν τὰ ἔύλινα στέρχνα αὐτοῦ καὶ ἐχύθη τὸ περιεχόμενον ἐπὶ τοῦ ἑδάφους. Τοῦτο λόγοντες οἱ ἐκεῖ τελονιοῦθλακες, κατήγγειλαν εἰς τὸν διοικητὴν Καλαμῶν. Οὗτος δὲ, ξύλῳ, φυῖνεται, καὶ ἀλλὰ πειστέρια, ἀμέσως συνέλαβε καὶ ἐρυλάκισε πολλοὺς στρατίοντας Χριστιανούς· τοῦτο γρέθισε τοὺς συλληφθέντας καὶ λιώσ τὸν λαὸν καὶ πολλοὶ ὠπλίσθησαν ἀμέσως καὶ συνεκνήτοσυντο εἰς διαρόρους θέσεις. Ὁ διοικητὴς τότε, Ἀρναοῦτος Ὁγκοῦς καλούμενος, φορηθεὶς περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ τε καὶ τῆς πόλεως, ἐπεκαλέσθη τῇ 19 Μαρτίου τὴν συνδρομὴν τοῦ Μαυρομιχάλη, ὅστις ἐπεμψεν ἀμέσως εἰς Καλάμας ἐκατὸν πεντήκοντα Μανιάτας ὑπὸ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἡλίαν· καὶ οὗτος μὲν ὡς πιστὸς δῆθεν ὑπήκοος καὶ προστάτης μάλιστα προσκληθείς ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέλαβεν ἀμέσως τὰς ἐπικαιρωτέρας θέσεις τῆς πόλεως. Ἀλλ' ὁ διοικητὴς, βλέπων ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν αὐξανομένας τὰς συναθροίσεις τοῦ δρπλιζομένου λαοῦ, καὶ μὴ θεωρῶν ἀποχρώσαν τὴν δύναμιν τῶν 150 Μανιάτων, προσεκάλεσε καὶ αὖθις τὴν ἐπιοῦσαν αὐτὸν τὸν Πετρόμπετην νὰ σπεύσῃ μὲν ὅσους πλείστους· εἰσῆλθε τῷ ὄντι τὴν ἐπιοῦσαν καὶ οὗτος ἀμαχητὶ μὲ δισχιλίους. Τότε δὲ κατέπεσε τὸ προσωπεῖον. Ὁ μὲν Πετρόμπετης εἶπεν ὅτι οἱ ὄπλισθέντες δὲν εἴναι λησταί, ἀλλ' "Ἐλληνες, διεκδικοῦντες τὰ ἀπαράγραπτα δικαιώματά των καὶ προέτεινε τῷ Βοηθόδᾳ νὰ παραδοθῇ ἐπὶ συνθήκη πρὸς ἀποφυγὴν τῆς αἰματοχυσίας. Οἱ δὲ ἐγχώριοι Τούρκοι, βλέποντες ὅτι οὐδὲν δύνανται νὰ πράξωσι κατὰ

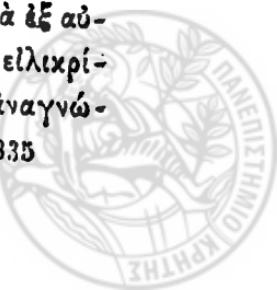

τοσούτων ἐνόπλων Χριστιανῶν, ἥρξαντο νὰ ἀπέρχωνται
Ἐνθα ἔκαστος ἐνόμισεν ἀσφαλέστερον. Ἀπερχομένου δὲ
μεταξὺ αὐτῶν οἰκογενειακῶς καὶ τινος Μουράτη, γνω-
στοῦ τοῖς "Ἐλλησιν, οἱ περὶ τὸν Πλαποῦταν, συναντή-
σαντες αὐτὸν κατὰ τὸ Φραγκοπήγαδον καὶ μὴ εἰσακου-
σθέντες ἐπὶ τῇ διαταγῇ τῆς ἀφοπλίσεως, ἀπέκτειναν. Τὸ
περιστατικὸν τοῦτο ἔχρησίμευσεν ὡς ἔναυσμα τῆς ἀμέ-
σως ἀναφλεχθείσης κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐπαναστάσεως.

"Ο Διοικητὴς καὶ cī λοιποὶ Τοῦρκοι, ιδόντες ὅτι δὲν
δύνανται νὰ ἀντισταθῶσι, παρεδόθησαν ἐπὶ συνθήκαις,
ἃς ἐσεβάσθησαν οἱ "Ἐλληνες «διώρισαν, λέγει ὁ Φρα-
ντζῆς, μίαν ἐπιτροπὴν, συγχειμένην ἐξ ὀχτὼ ὑποκειμέ-
νων, καὶ δύο γραμματεῖς, οἵτινες παρέλαβον τὰ δηλα-
»δῶν τῶν διθωμανῶν μὲ καταγραφὴν καθαρὰν καθὼς
»καὶ τὰ ἔπιπλά των· καὶ τὰ μὲν ὅπλα διένειμεν εἰς τοὺς
»μὴ ἔχοντας "Ἐλληνας· τοὺς δὲ Ὁθωμανοὺς διεβοιρα-
»νσαν εἰς τέσσερα οἰκήματα, χορηγοῦντες εἰς πάντα μὲ
»τοῦ δαψιλειαν καὶ ἀφθονίαν τὰ πρός τροφὴν αὐτῶν· ἀλλὰ
»μετ' ὀλίγας ἡμέρας έιὰ κάθε ἐνδεχομένην ὑποφίαν, δι-
»νεμοίρασαν ἐξ αὐτῶν ἀλλούς εἰς Μάνην καὶ ἄλλους εἰς
»ἄλλας κώμας τῆς Μεσσηνίας, τοὺς δποίους δκοῦ μὲ
»τοὺς ἐν Καλαμάτᾳ κατοίκους δλίγους διθωμανοὺς ἐκ
»διαλειμμάτων κατέφαγε τὸ φεγγάρι.»(1)

"Η λέξις αὗτη ἐσκανδάλισε τοσοῦτον τὸν ἀκρόχολον
Φίνλαυ ὡστε ὑπερεπαινεῖ μὲν τὸν Φραντζῆν διὰ τὴν ει-
λικρίνειάν του, ἀλλὰ χύνει καὶ πικρὰ δάχρυα ὑπὲρ τῶν
Τούρκων ἐκείνων, οὓς ἔφαγε κατὰ τὸν Φραντζῆν τὸ φεγ-
γάρι, ἐπιγράφει δὲ τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἐν τῷ πίνακε
τοῦ συγγράμματός του «σφαγὴ murders.» Άλλὰ ἐξ αὐ-
τῆς τῆς περιγραφῆς τοῦ Φραντζῆ, οὕτινος τὴν ειλικρί-
νειαν ἐπαινεῖ ὁ Φίνλαυ, δύναται νὰ κρίνῃ δ ἀναγνώ-

(1) Ἰδὲ Φραντζῆ Ιτε. τῆς Ἐλλην. ἐπαναστάσεως Σελ. 335

στης, οἵαι ὑπῆξαν αἱ σραγῖαι τῶν Τούρκων ἐν Καλάμαις ἐπὶ τῆς ἔκρηξεως τοῦ ἀγῶνος ἀλλ. τε τοῦ πρὸς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ Φίνλαυ γενομένην περιγραφὴν τῶν πρώτων ἐκείνων σκηνῶν συνάδει· ή λέξις σφαγαῖ· ἀλλ. ἐπρεπε νὰ στιγματισθῶσιν οἱ Ἑλληνες ὡς ἔκτελέσαντες τότε ἀμέσως ἀδίκους σφαγάς. Ως νὰ ἥναι ποτε δυνατὸν νὰ γείνωσι καὶ εὐδοκιμήσωσιν ἐπαναστάσεις ἀνευ σφαγῶν, καὶ ὡς νὰ μὴν εἴχον ἀφορμὰς προσφάτους καὶ ἀνεζαλείπτους ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης μνήμης οἱ ἐπαναστάτησαντες τότε Ἑλληνες νὰ σφάξωσι καὶ Τούρκους πρὸς ἐκδίκησιν. Ἀλλὰ πρὸς ταῖς ἀλλαῖς πολλαῖς ἐνιαχοῦ μὲν πέραν τοῦ μέτρου πικραῖς, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὅλως ἀδίκοις ἐπικρίσεσι τοῦ Φίνλαυ παραβλεψθήσω καὶ αὕτη χάριν τῆς ἔξτης ὥραίς περιγραφῆς.

«Τὴν 5. Ἀπριλίου, λέγει οὗτος, ἐψάλῃ ὑπὸ τοῦ Ὁροθιδόξου Κλήρου ἡ πρώτη δοξολογία διὰ τὴν ἐπιτυχίαν οὐτῶν Ἑλλήνικῶν ὅπλων· ἡ τελετὴ ἐγένετο ὑπὸ εἰκοσι τεσσάρων ἀρχιερέων ἐν τοιλῇ ἐπὶ τῶν ὅχθῶν τοῦ παραρθρέοντος ἐν Καλάμαις γειμάρου, καὶ ἐνώπιον 5 χιλιάδων ιών πλισμένων Χριστιανῶν. Οὐδέποτε δοξολογία ἐψάλη μετετέρας ζέσεως, οὐδέποτε αἱ ἀνθρώπιναι καρδίαι ἐπεκαλέσθησαν οὗτω μὲ εἰλικρινεστέραν εὐγνωμοσύνην τὰς εὐλογίας τοῦ Ὑψίστου καὶ τοῦ Κλήρου. Τὰ πατριωτικὰ δάκρυα ἐρῆσον κρουνηδὸν ἐπὶ τῶν παυρειῶν τῶν ἀγρίων πολεμιστῶν καὶ οἱ ἀτίθασσοι κλέφται ἐπήδων ὑπὸ τῆς χαρᾶς ὥσπερ τὰ παιδία. Ἀπάντες οἱ συμμεθέξαντες τῆς τελετῆς ὑθεώρουν αὐτὴν ὡς ἀπαρχὰς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος. «Οταν δὲ ἦνεας Ἑλλὰς παραγάγῃ Ἰστορικοὺς, τεχνίτας, καὶ ποιητὰς, οὐδεμίᾳ ἀμριβολίᾳ ὅτι ἡ σκηνὴ αὕτη θὰ εὑρῃ ἔντιμον χώραν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Πάνθεον.»⁽¹⁾

(1) Ιδία Hist. of the Greek revolution by Finlay vol. iij pag. 185.

Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Ηετρόμπετης ἐδημοσίευσε τὴν περίφημον ἔκθεσιν πρᾶξιν, τὰς θεωρεῖται ως ἡ ἀρχαιοτέρα προκήρυξις τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας· τὴν προκήρυξιν ταύτην ἐδημοσίευσε μὲν κατὰ γράμμα ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, (1) θὰ δημοσιεύσωμεν δὲ κοὶ ἡμεῖς ἀλλαχοῦ· ἀλλ' ἡδη ἐπὶ τὸ προκείμενον. «Ο Παπαζήλεσας ἐπιτρέψας ἀπὸ τὴν ἐν Βοστὶζῃ μυτικοσυνέλευσιν, λέγει ὁ Φραντζῆς, μετέβη εἰς Μαρδάκι τῆς ἐπαρχίας Λαχεδαιμονος, κἀκελλαβεῖ τοὺς Καλαμάταν καὶ Μάνην... ἐπειτα ἐλαβεῖ συνέντευξιν μετὰ τοῦ Π. Μαυρομιχάλη τοῦ Μουρτζίνου καὶ τῶν λοιπῶν προεστῶν τῆς Μάνης, καὶ ἐν τῇ συνέντευξι ταύτη ἐγένοντο διάφοροι τροπολογίαι, προτάσεις, συγέδια, καὶ λοιπὰ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅσα δὲ ἐθεούσεντο, ἐκοινοποίουν αὐτὰ καὶ εἰς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, εἰς τὸν Ἀναγγωταράν καὶ εἰς τὸν Νικηταράν.» (2)

«Ο δὲ Δικαῖος, λέγει δὲ Πουκεθήλ, ὑπενθυμίζων εἰς τοὺς Ἑλληνας τὶ ὀρείλουσιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πατρίδα, ἔξωρκιζεν αὐτοὺς νὰ νικήσωσιν ἢ νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὸ τὴν στρατίαν τοῦ Χριστοῦ. Μόλις ἀποπερατώσας τοὺς ἔξορκισμοὺς τούτους καὶ εὐλογήσας τοὺς Χριστιανοὺς, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν καὶ ἐβάδιζε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ψάλλων τὸ δεῦτε πατέρες τῶν Ἑλλήνων.» (3)

Καθ' ἓν λοιπὸν ἐποχὴν διεδραματίζοντο τὰ προμνημονευθέντα δὲ Παπαφλέσας ἥτο τὸ κυριωδέστερον ἐλατήριον αὐτῶν. Ἐπειτα δὲ, ἐλθὼν εἰς Καλάμας, ἔγραψε καὶ τὰς ἔξης ἐπιστολάς.

(1) Ιδὲ Ιστορ. τῆς Ἑλλ. ἐπανατ. τομ. α. Σελ. 319 ἔκδοσις 6'.

(2) Ιδὲ Φραντζῆ, Επιτομ. Ιστ. Ἑλλ. ἐπαναστ. τομ. α. Σελ. 323-324

(3) Ιδὲ Hist. de la régénération de la Grèce par Pouqueville tom. ii pag. 186.

‘Αδελφοὶ κάτοικοι τῆς Ἀρκαδίας !

« Ή ὥρξ ἔφθασε, τὸ στάδιον τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας ήνοίχθη τὰ πάντα ἐδικά μας, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ παντὸς μεῖ」 ήμῶν ἔσται· μὴ πτοηθῆτε εἰς τὸ παραμικρόν. Σεῖς εἰσθι ατρόμητοι καὶ τῶν προγόνων μας ἀπόγονοι· γενικῶς ὅπλισθῆτε μὲ ἀνοικτὰ μπαύράκια (σημαίας), καὶ τρέξατε ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Ἐντὸς δὲ λίγων ἡμερῶν φθάνομεν καὶ ἡμεῖς μὲ 10,000 στρατεύματα. Σεῖς σφαλίσατε τοὺς ἀρκαδίους Τούρκους, καὶ μίαν ὥραν ἀρχήτερα ὡς λέοντες νὰ τοὺς ξεσήσετε, καὶ νὰ τοὺς στείλετε εἰς τὰ τάρταρα τοῦ "Άδου" μὴν καταδεχθῆτε γὰ σᾶς κατηγορήσῃ δ Κόδιμος, καὶ η 'Ιστορία' ἀλλὰ νὰ ἀποθανατίσῃ τὰ δύναματά σας, καὶ νὰ διαμείνητε αἰώνιως εἰς τὴν ἀθάνατον δόξαν, καὶ σᾶς εὐχόμεθα ὑγείαν καὶ ἀνδρείαν συνηνωμένα μὲ τὴν δύνονταν καὶ τὴν πειθαρχίαν, τὰς δὲ πράξεις σας νὰ μᾶς γράψῃτε μὲ πρῶτον πρὸς ὁδηγίαν καὶ ἡσυχίαν μας.

23 Μαρτίου. Πρῶτον ἔτος τῆς ἐλευθερίας. Καλαμάτα.

Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ.

ΑΡ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ.» (1)

Κύριε Πον.Ιόποντε!

« Ταίτην τὴν στιγμὴν βεβαιοῦμει: δτι οἱ Τούρκοι τῆς Ἀρκαδίας θέλουν νὰ πάρουν τὸν Ἀμβρόσιον Πρωτοσύγκελλον τῆς Ἀρκαδίας μαζή των εἰς τὰ Κάστρα, καὶ κατὰ τὸ παρόν εἶναι κλεισμένοι εἰς τὸ Κάστρον τῆς Πόλεως, καὶ ἐτοιμάζονται διὰ νὰ μισέσωσι διὰ τὰ Κάστρα, καὶ θέλουν νὰ τὸν ἔχουν ἐνέχυρον. Ο ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἀναγκαῖος καὶ ωφέλιμος εἰς τὴν πατρίδα, διὰ τοῦτο δίχως παραμικρὰν ἄργυταν νὰ ἔχῃς ἐτοιμα 40 φορτώματα ψωμί, καὶ 15 κρασί, καὶ ἄμα φθάσωμεν μὲ τὰ στρατεύματα, νὰ τὰ παραδώσῃς, διὰ νὰ τρέξωμεν νὰ ἐλευθερώσωμεν τὸν ἄνθρωπον, καὶ πρόσεξε μὴ γένη παραμικρὰ ἀμέλεια. Γγίσινε.

26 Μαρτίου 1821 πρῶτον ἔτος τῆς ἐλευθερίας.

Ο ἀντιπρόσωπος τοῦ Γενικοῦ ἐπιτρόπου.

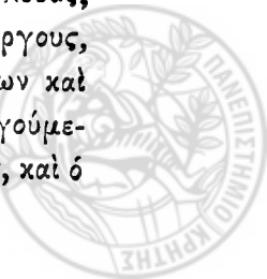
ΑΡ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ.» (2)

(1) Ιδὲ Επίτοι. Ιστ. Ἑλλ. ἐπαν. ὑπὸ Φραντζῆ Τοι. ἀ. Σ. 369-370.

(2) Ιδὲ Αὐτῷ Σ. 370.

Ἐκ τῶν Καλαμῶν «μετέβη εἰς Ἀρχαδίαν δι Παπαφλέσσας, λέγει ὁ Φωτάκος, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀνδρίτζαιναν, τὴν ἐπαρχίαν Ὁλυμπίας, μὲν πολλοὺς ἄλλους καὶ πεταναίους, συλλέγων στρατεύματα μετὰ τῶν ὅποιων ἤλθεν εἰς Καρύταιναν. Ἐντεῦθεν δὲ ἀνεγχώρησεν εἰς Βέρβαινα, ὅπου διὰ διπλωμάτων, τὰ ὅποῖα ἐξέδωκεν ὡς ἐπίτροπος τῆς Σεβαστῆς ἀργῆς καὶ ἐπ' ὅνδματι παύτης, ἐπροσθήκει πολλοὺς καπεταναίους· ἐκεῖθεν δὲ πάλιν εἰς Ἀργολίδα, ἐνθι ἐτακτοποίησε τὰ πάντα, καὶ ὑστερὸν ἀνεγχώρησεν εἰς Κόρινθον, καὶ ὅντας χαρόν δι Τοῦρκος Κεχαγιᾶς ἐπορεύετο μετὰ στρατοῦ ἀπὸ Αιγαίου εἰς Κόρινθον ὑπὲρ τοῦ ἐμποδίσαι τὴν διάβασιν. Τότε συνῆλθον δῆλοι οἱ ἐκεῖ Καπεταναῖοι διὰ νὰ καταλάβουν μερικὰς τινὰς θέσεις καὶ προσβάλωσι τὸν Κεχαγιᾶν διὰ νὰ μὴν ἐνωθῇ μετὰ τῆς φρουρᾶς τῆς Κορίνθου· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τότε ἔφυγαν ἔκαστος εἰς τὰ νῖδια, διὰ τοῦτο δι Φλέσσας θυμωθεὶς ἔβαλε φωτιὰν καὶ ἔκαυσε τὰ παλάτια τοῦ Κιαμίλ μπεη, τὰ ὅποῖα ἦσαν εἰς τὴν πόλιν τῆς Κορίνθου, διὰ νὰ καταστήσῃ ἐνόχους τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας. Ηρίν δὲ εἰσέλθουν εἰς Τοῦρκοι εἰς τὴν Κόρινθον, δι Φλέσσας ὑπεγχώρησεν εἰς Σοφικόν, ὅπου κατέλαβε τὸν ἐκεῖ ὄντα πύργον, χρησιμεύοντα εἰς πολλοὺς Ἕλληνας ὡς ὀχύρωμα, μὴ θέλοντας νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν πόλεμον, ἐδίωξε τοὺς κεκλεισμένους ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ τὰ εὑρεθέντα πράγματα ὑδιεμοίρασεν εἰς τοὺς στρατιώτας.

Τὸν δὲ εἰρημένον Κεχαγιᾶν, ἐκ τῆς Κορίνθου ἐκστρατεύσαντα εἰς Ἀργος, παρηκολούθει δι Φλέσσας, διστις ἐλθὼν ἐκλείσθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἀργους, κατεχόμενον τότε ἀπὸ τὸν λόχον τῶν Υδραίων καὶ Πελοποννησίων, ἀρχηγὸς τοῦ ὅποιου ἦτον δι γούμενος τῆς μονῆς Υδρας Ιωακείμ ἐκ Μπερτζούβας, καὶ ὁ

»Πλατανίτης ἐκ τοῦ Πλατάνου τῆς Κυνουρίας, καὶ ἀπὸ
»ἄλλους καπεταναίους τῆς Ἀργολίδος, καὶ ἔκει ἐπολέ-
»μησεν. Ἐκεῖθεν πάλιν, χάριν τῆς ἐπαναστάσεως, με-
»τέβη εἰς τὴν Καρύταιναν, καὶ ἐπειτα ἐξεστράτευσε
»πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὰ μεγάλα Δερβένια, ἵνα ἐμ-
»ποδίσῃ τὴν εἰσβολὴν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον.
»Ἐλθόντος δὲ τοῦ Ὑψηλάντη εἰς Βέρβαινα, ἦλθε καὶ
»δ Φλέσας ἔκει πρὸς ὑποδοχήν του. Ἐντεῦθεν ἐπέρασεν
»εἰς τὰ Τρίκορφα, καὶ πάλιν εἰς Βέρβαινα. Μετὰ δὲ
»τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως μετέβη ἔκει, καὶ κατόπιν
»μετέθη εἰς Ἀργολίδα, καὶ ἦτο παρών εἰς τὴν πτῶσιν
»τῆς Κορίνθου. Μετὰ ταῦτα δὲ ἦλθεν εἰς τὴν Α' Συνέ-
»λευσιν τῆς Πιάδας, εἰς τὴν δυοίαν ἔλαβε μέρος ὡς
»πληρεξούσιος· κατόπιν δὲ ἐγένετο γερουσιαστὴς τῆς
»Πελοποννήσου.

«Κατὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη εἰς Πελοπόν-
»νησον, ἐξεστράτευσε καὶ αὐτὸς κατ' αὐτοῦ. Εὑρεθεὶς
»δὲ εἰς Ἀχλαδόκαμπον; ἔλαβε μέρος εἰς τὰ γενόμενα
»ἔκει συμβούλια περὶ τῶν ληπτέων μέτρων μετὰ τοῦ
»Κολοκοτρώνη καὶ λοιπῶν. Μετὰ ταῦτα ἐπολέμησεν εἰς
»Μαλανδρίνου μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐπειτα μετὰ τοῦ
»Ὑψηλάντου εἰς Ἀγιον Σώστην καὶ Ἀγιονόρι, ὅπου
»καὶ ἥριστευσε τῇ 28 Ιουλίου 1822. Ἐκεῖθεν δὲ πά-
»λιν ἐπέρασε μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς Περαχώραν,
»ὅπου ἐπολέμησε τὰ λείψανα τοῦ Δράμαλη. Μετὰ ταῦτα
»ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γερουσίαν· κατόπιν δὲ κατέβη εἰς
»τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἀστρους, ὅπου ἐξελέχθη καὶ ὑπουρ-
»γὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ηρίν δὲ ἐκστρατεύση κατὰ τοῦ
»ἱμβρατίμ εἶχε δύο ὑποψυργεῖα, τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τὸ
»τῆς Ἀστυνομίας.» (3)

(3) Ἰδὲ Βίοι Παπαζήτη Ν.; Φωτάκου σελ. 39—41.

Ἄξιον ἀπορίας εἶναι ὅτι δὲ Φίνλανδόν ἔντε ἐθεώρησεν ὡς ἔγκλημα καθίσιά τεως τοῦ Παπαφλέσα καὶ τὴν πυρ-πόλησιν τῶν παλατίων τοῦ Κιχμίλ-μπεη. Ταῦτα δὲ πράττων ὁ Παπαφλέσας δὲν παρημέλησε καὶ τῶν πολι-τικῶν. Συνεπέθεξε τῆς ἐν Καλτετσᾶς συνελεύσεως⁽¹⁾ εἰργάσθη πρὸς σύστασιν τῆς Ηελιοπονησιακῆς Γερου-σίας, τῆς ἥτο μέλος καὶ ἀντιπρόσεδρος, φρονοῦμεν⁽²⁾. συνε-μέθεξε, τῆς ἐν Ἀστρει. Εὐνουσυνελεύσεως⁽³⁾ καὶ ἐπεξερ-γάσθη ἐν αὐτῇ ὡς μέλος δικαμελοῦς ἐπιτροπῆς τὸν δργανικὸν Νόμον τῆς Ἐπιδαύρου. ⁽⁴⁾.

Τὸ δὲ δίπλωμα, δι' οὗ διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν ἐσω-τερικῶν καὶ τῆς Ἀστυνομίας ὁ Παπαφλέσας δυστυχῶς δὲν εὑρομεν, ἵνα δημοσιεύσωμεν ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τόσον γνωστὸν καὶ ἀναμφιλεκτον, ὡστε καθιστᾶ μὴ ἀναγκαίαν καὶ τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ.

Ἐν τοῖς ὑπουργείοις τούτοις βεβαίως πολλὰ πράγ-ματα δὲν ἐπράξεν ὁ Παπαφλέσας καὶ διότι ἐποχὴ διορ-γανώσεως τοῦ Κράτους ἐν τῷ τότε, καὶ διότι ἡ Κυ-βέρνησις ἐστερεῖτο τῶν πάντων. Ἀπορίας ἀξιον εἶναι μάλιστα πῶς ἐπήρχεσεν αὕτη ν' ἀποκαλῆται Κυβέρνη-σις, νὰ εἰσαχούηται παρὰ τῶν Κυβερνωμένων καὶ νὰ δια-τηρῇ τάξιν τινα ἐν τε τῇ ἔδρᾳ αὐτῆς καὶ ἐν ταῖς κατε-χομέναις ὑπὸ τῶν Ἐλληνικῶν σπλων ἐπαρχίαις. Ἀπο-ρίας ἀξιον εἶναι ἐπίστις διότι ὁ Παπαφλέσας διετήρησε τὸ μὲν ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ ἥρωϊκοῦ θανάτου του, τὸ δὲ τῆς Ἀσυνομίας ἀνετέθη ἐπὶ βραχύν τινα χρόνον εἴς τε τὸν Περραϊβόν καὶ εἰς τὸν

(1) ἴδε Συλλογῆς Μάρμουρα Τόμον ἀ. σελ. 5.

(2) ἴδε Αὐτόθι Σελ. 110, 124.

(3) ἴδε Αὐτόθι Τομ. 6'. Σελ. 37, 91, 149 τομ. γ. σελ. 6. σελ. 90,

(4) ἴδε Αὐτόθι Τομ. 6. Σελ. 118.

Γ. Αἰνιᾶνα. (1). Καίτοι δὲ ἀνήκων εἰς τὸ Γαλλικὸν λεγόμενον κόμμα, οὐδέποτε ὅμως ἔξετραχύνθη κατὰ τῶν ἀποκλινόντων εἰς ἄλλας πολιτικὰς ἀποχρώσεις.

Δεῖν ἀγνοοῦμεν μὲν ὅτι ὁ Φίνλαϋ παριστᾶ τὸν Παπαφλέσσαν ως τὸν ἀσπονδότερον ἐχθρὸν τῶν τότε τινῶν μὲν ἐκ τῶν Πελοποννησίων καταδιωχθέντων τε καὶ φυλακισθέντων μάλιστα ἐνεκα πολιτικῶν λόγων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, τινῶν δὲ ἄλλων καὶ ἐκπατρισθέντων εἰς Ἐπτάνησον. Ἐκ πηγῆς ὅμως ἀξιοπίσου ἐμάθομεν, ὅτι οἱ ἐν τῇ νήσῳ Καλάμῳ τοῦ Ἰονικοῦ Κράτους καταφυγόντες τότε δύο· Ἀνδρέῖδες Ζαΐμης καὶ Λόντος, σὺχι μόνον δὲν ἐθεώρουν ως ἀσπονδόν των ἐχθρὸν τὸν ὑπουργὸν Παπαφλέσσαν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν ἀπετάθησαν ἐκεῖθεν ως φίλοι πρὸς φίλον, ὑπογραφέντες ἐν ἐμπιστευτικῇ ἐπιστολῇ τῶν διὰ τῶν ἀλληγορικῶν δνομάτων «Ἄριστος καὶ Ἀριστογελτων.» Διὰ τῆς ἐπιστολῆς τῶν ταύτης οἱ δύο Ἀνδρέῖδες ταλανίζοντες τὰς ἐκ διχονοίας συμφορὰς τῆς πατρίδος, ὑπεδείκνυον καὶ τρόπον συμφιλιώσεως. Οἱ Πατριώτης ὑπουργὸς συνεμερίζετο μὲν τῆς ἀγανακτήσεως τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τῶν ἀποκαλουμένων τότε ἀνταρτῶν Ἀνδρέῖδων· καὶ ἐξέδιδεν ἐπισήμους διαταγὰς εἰς τὰς ὑπαλλήλους ἀρχὰς νὰ συλλάβωσιν αὐτούς· ἀλλ' ἡμεπισήμως ἔγραφε· νὰ διευχολύνωσιν ὅσον δύνανται τὴν ἀκίνδυνον προσέλευσιν αὐτῶν εἰς τὴν ἔδραν τῆς Κυβερνήσεως. Ηροσῆλθον τῷ ὄντι οὗτοι καὶ ἐγένετο ἡ γνωστὴ συμφιλίωσις· ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ταύτης κωμῳδίας συνέβη καὶ τὸ ἐξῆς κωμικόν. Οἱ ἐπαρχος Καρυταίνης Γουβέλης, μὴ ἐννοῶν τὸ πνεῦμα τῶν ἐπισήμων διαταγῶν τοῦ ὑπουργοῦ καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ συλλάβῃ ἢ νὰ καταστρέψῃ τοὺς ἀντάρτας, προσῆλθεν εἰς τὸν Παπά-

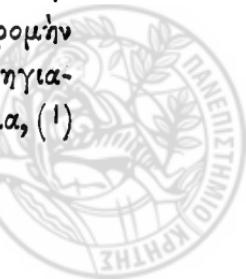
(1) Τὰ xx: τὰ τὴν αἰδείαν τοῦ Καίμη ὑπὸ Ι. Αιγαῖου; σελ. 7.

φλέσαν, ἵνα δικαιολογηθῇ. «**Ι**ώς;» τῷ εἶπεν σύτος, παρόντος τοῦ γραμματέως του Τισαμενοῦ. «δὲν ἔδυνάθης νὰ, ἔχελέσῃς τὰς διαταγάς μου καὶ τολμᾶς νὰ παρουσιασθῆς ἐνώπιόν μου καὶ νὰ δικαιολογηθῆς; ἀπελθεῖ» ἐν τῇ προσπεποιημένῃ ταύτῃ δργῇ ὁ μὲν Τισαμενὸς, γινώσκων τὰς ἐμπιστευτικὰς διαταγὰς, δὲν ἦδύνατο νὰ τηρήσῃ τὸν γέλωτα· ὁ δὲ Γουβέλης περιφοβος ἐξηκολούθει τὴν δικαιολογίαν. «Γότε λοιπὸν, σρέφων τὰ νῶτα, προσέθηκεν, ἀπέλθετε καὶ οἱ δύο, ἵνα συλλάβητε τοὺς ἀντάρτας.»

‘Αλλ’ οὗτοι, μόλις μαθόντες τὰς διαθέσεις τοῦ Παπαφλέσια, ὑποδείξαντος μάλιστα αὐτοῖς τὴν Μάνην, ως τὸ καταλληλότερον μέρος πρὸς ἀπόβασιν, τὸ μὲν πρῶτον ἀπέβησαν ἔνεκα κακοκαίριας εἰς Ζάχυνθον, ἔνθα διεκινδύνευσαν ἔνεκα τῆς δργῆς τοῦ σχλού· ἔπειτα δὲ, ἐξαχολουθαύσης τῆς τρικυμίας, ἀπέβησαν εἰς Γαστούνην, καὶ μετ’ οὐ πολὺ συνεργείᾳ καὶ ἐν γνώσει τοῦ Παπαφλέσα εὑ μόνον δὲν κατεδιώκοντο, ἀλλὰ καὶ κόμμα Ισχυρὸν ἐσχημάτισαν καὶ ἐπὶ τέλους συνεφιλιώθησαν μετὰ τῆς καταδιωκούσης αὐτοὺς Κυθερνήσεως, ἀλλὰ τότε δὲν ὑπῆρχε δυστυχῶς ἐν τῇ ζωῇ ὁ Παπαφλέσας.

Ἐκ τοῦ περιστατικοῦ τούτου, οὕτινος ἐγγυώμεθα τὴν ἀλήθειαν, τεχμαίρεται κατὰ πόσον ὁ Φίνλαϊ ἔγραψεν ἀπαθῶς τὴν ιστορίαν τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ κατὰ πόσον ἐξετίμησε τὰ σπουδαιότερα πρόσωπα αὐτῆς ὁ Φραντζῆς, Ισχυριζόμενος ὅτι «ὁ Γρηγόριος Δικαῖος, ἂμα ως εἶδεν ὅτι οἱ ἐν Ὑδρᾳ ἀπελευθεροῦνται, καὶ γνωρίζων ως ἐν ἐσόπτρῳ τῆς οἰκείας του συνειδήσεως ὅσην εἶχεν ἐνοχὴν εἰς τὴν γενομένην καταδρομὴν κατ’ αὐτῶν, ἐξαιρέτως δὲ κατὰ τοῦ Ζαΐμη, τῶν Δεληγιανέων καὶ τοῦ Λόντου, κατέφυγεν ως εἰς ἐπιχείρημα, (1)

(1) Ἰδεῖ. Ἐπιτομ., ἐλλ. ἐπαν. ὑπὸ Φραντζῆ Τομ. 6. Σελ. 342.

προτείνας δηλ. νὰ ἔκστρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τοῦ Ἰερατέμ, ἐλπίζων ἢ νὰ νικήσῃ τοῦτον καὶ ὑπερισχύσῃ οὕτω τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀντιπάλων, ἢ νὰ φονευθῇ ἐνδόξως καὶ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἐκ τούτων καταδιωγμοῦ.

‘Αλλ’ ὥσπερ ἀπαντεῖς οἱ ἔχταχτοι ἄνδρες ἔθεσαν εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν τοὺς ἐπιχειρήσαντας νὰ περιγράψωσι τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, οὗτω καὶ τὸν Παπαφλέσαν ἔκαστος ἐξετίμησε κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἑαυτοῦ κρίσεως. ‘Αλλως δὲ καὶ ἡμεῖς αὐτὸλ ἀνομολογοῦμεν ὅτι ἡ συγγραφὴ τοῦ βίου τοῦ Παπαφλέσα εἶναι τὸ δυσχερέστερον τῶν ἡμετέρων ζργῶν· διότι ὁ ἀνὴρ οὗτος δὲν ἔτοι ἐκ τῶν λεγομένων κοινῶν ἀνθρώπων· ἀπόδειξις τοῦ ἴσχυρισμοῦ τούτου εἶναι, ὅτι πολλοὶ ἐξωμοίασαν πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην, μεγάλως μὲν ἐξυπερετήσαντα κατὰ Ηλούταρχον τὴν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ οὐκ δλίγον βλάψαντα αὐτήν· ἀλλ’ εὔτυχῶς ἡ ἐξομοίωσις αὗτη δὲν εἶναι τελεία· ὁ Παπαφλέσας ἀπέφυγε τὸ δεύτερον καὶ ἀπέπλυνε πᾶν ἀμάρτημα, (ἄν τῷ ὅντι ἀμάρτημα ἦτο δὲν θουσιασμός του) διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ θανάτου του.

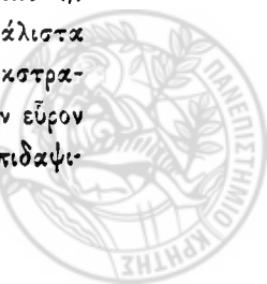
Καὶ πρὶν μὲν ἐκραγῇ ἡ ἐπανάστασις, ὁ Παπαφλέσας διετήρει τό τε ἔνδυμα καὶ τὸ σγῆμα τοῦ Μοναχικοῦ τάγματος, εἰς ὃ ἀνῆκεν. Τὸ δὲ ἐπιτραχίλιον καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ ἀμφια μετὰ τὴν ἀνάμιξίν του εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς ‘Εταιρίας μετεχειρίζετο μόνον, ὁσάκις ἥθελε νὰ ἐκπλήξῃ δι’ αὐτῶν τοὺς κατηχουμένους εἰς τὰ μυστήρια τῆς Εταιρίας.

‘Αλλως ἐν τῇ συνειδήσει του οὐδεμίαν τύψιν θὰ εὑρισκε, φρονοῦμεν, ἀν καὶ τὰ τοῦ Δερβίση ἢ τὰ τοῦ Μανδαρίνου καθίκοντα ἡνχγχάζετο νὰ ἐκτελέσῃ χάριν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος του. ‘Αμα δῆμας ἀρξαμένου τοῦ ἀγῶνος ὁ Παπαφλέσας μετεσχηματίσθη καθολοκληρίαν εἰς καλὸν πολεμιστὴν, φέροντα μάλιστα

τὰ ἐπιδεικτικώτερα τῶν τότε δπλων καὶ ἐνδυμάτων, διὰ δὲ τῶν τρόπων του ἐξέπληγτε τοὺς πάντας.

“Ο Παπαφλέσσας, λέγει δι αὐτόπτης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος Ἀμερικανὸς Ἰστρὸς Χάου (How) ἵτο δι’ ἀπαντας τοὺς γνωρίζοντας αὐτὸν ξένους ἔκτακτον τι φαινόμενον. Ἀνετράφη μὲν ἐν πάσῃ τῇ αὐτηρότητι τοῦ βίου τῶν Μοναχῶν ἀλλ’ οὔτε δι μάταιος ζῆστος τῆς θρησκείας του, οὔτε τὰ τείχη τῶν Μοναστηρίων ἐπήρεσαν νὰ κατευνάσσωσι τὰ λίαν φιλελεύθερα φρονήματά του ἀναλογιζόμενος τὸν ἐκφαυλισμὸν τῆς πατρόδοσης του, ταχέως διεῖδε διὰ τῆς παρατόλμου θρασύτητος του, ὅτι μόνον ἐξ ἐπαναστάσεως τινος ἥλπιζεν ἀτομικὴν τινὰ προαγωγήν. Προσήγγισε τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν καὶ ἐγένετο ἐν τῶν δραστηριωτέρων μελῶν αὐτῆς. Διέτρεξε πολλάκις ἐπὶ ποδὸς μεγάλας ἔκτασεις, τὰς μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πελοποννήσου, πρὸς διάδοσιν τῶν δογμάτων τῆς Ἐταιρίας καὶ προπρασκευὴν τοῦ ἀγῶνος. Τὴν στιγμὴν τῆς ἐκρήξεως αὐτοῦ ἐγκατέλιπε τὸ ἔνδυμα τοῦ Μοναχοῦ καὶ περιζωσθεὶς τὴν φορμὴν, συνέλεξε περὶ ἑκατὸν ἵκκανος στρατιώτας καὶ ἤρξατο τῶν ἐγθυροπραξίων. Κατὰ τὰ ἔτη τῆς νεοτητοῦ του ἵτο ωρίτος, ἀνδρεῖος καὶ δραστήριος διὰ τῶν προσόντων δὲ τούτων τάχιστα ἔκτήσατο τὸ σέβας τῶν στρατιώτων. Μετά τινα ἀποκατάστασιν ἀσφαλείας, ἅμα δὲ λαός ἤρξατο νὰ σκέπτηται πρὸς σχηματισμὸν Κυβερνήσεως, ὁ Παπαφλέσσας ἐγκατέλιπε τὰ δπλα, καὶ ἐπέδιωσε τοσοῦτον εἰς τὰς πολιτικὰς ῥάδιονταργίας, ὥστε διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν ἐζητεῖτο δὲ τότε ἐν Ναυπλίῳ τοσοῦτον πολυτελῶς, ὥστε ἐσκανδάλιζε πολλοὺς καὶ ἔθεωρετο ὡς ἔγων ἀπάντα τὰ ἐλαττώματα ἐνὸς Τούρκου μεγιστάνος.

“Η ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς πρώτης ταύτης φύρας, καὶ δι’ ἕγνωριστα ἐν Ναυπλίῳ τὸν Ηπαπαχλέσσαν, γενυματίσσας μάλιστα παρ’ αὐτῷ καὶ τῆς τελευταίας, καὶ δι’ εἰδόν αὐτὸν, ἐκστρατεύσαντα εἰς Μανάκιον, εἶναι μαρτύριστη. Τὸ μὲν πρώτον εὗρον ἐν τῷ μέσω πάσις τῆς Ἀνατολικῆς μεγαλοπρεπείας ἐπιδαψι-

λεύοντά μοι διχληρὰς περιποιήσεις. 'Αλλ' δ Φλέσας διὰ τῆς ἐξωτερικῆς του γέρετος καὶ τῶν τρίπων του κατέστησε καὶ τὸ διχληρὸν τοῦτο παρὰ τὸ σύνηθες εὐάρεστον ἐπανεπεκάνετο ἀνακεκλιμένος καὶ ἐδέχετο δρθίους τοὺς κομίζοντας τὴν ὑπηρεσίαν ὑπαλλήλους, ὡσπερ ἀληθὸς Μουσουλμάνος. Άι τρίχες τῆς κεφαλῆς του πικιδιόθεν φαίνεται παρεσκευάσθησαν ἵνα περικοσμῶσιν αὐτὴν ἔξαισίως.

Τὸ δὲ ὕστατον μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναυαρίνου εὑρον αὐτὸν περιστοιχίζομενον ὑπὸ στρατῶν.¹ Ήτο μετονύκτιον, ὅτε μετὰ προφυλάξεως ἀνέβημεν ὄρος· ἐπὶ τινος δὲ βάχεως αὐτοῦ ἔρεγγες μακρύθεν πυρά· πάρις δ' αὐτῇ; καὶ πολλαῖς ἔτερας ἐσήμαινον ὅτι ἡ βάχεις κατείχετο ὑπὸ στρατιωτῶν, οἵτινες ὑπῆρχον τῷ ὄντι, ἀλλ' ἡμεῖς ἐγινώσκαμεν ὅτι οἱ Τούρκοι εἶχον προχωρήσει πέρχν τοῦ μέρους ἐκείνου. Ότε ἐρθίσσαμεν εἰς τὰς προφυλακὰς, ἡκούσαμεν ὅτι ἀρχηγὸς τις "Ἐλλην εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ μέρους ἐκείνου, ἵνα ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ Ἰθρατοῦ. Ωδηγήθημεν εἰς τὴν βάχειν, ἔνθα ἐστάθμευον οἱ στρατιῶται, περιτετυλιγμένοι μὲ τὰς καπότας των, κοιμώμενοι ἡσύχως ἐπὶ τῶν βράχων καὶ προσκέψαλα ἔχοντες τὰς πέτρας. Φθάσσαντες εἰς τὴν κορυφὴν τῆς βάχεως, εὔρομεν τὸν ἀρχηγὸν ὁπλισμένον μέχρις δδόντων, καθήμενον παρὰ τὴν πυρὰν ἐπὶ μιᾶς καρπέτας, κατὰ γῆς ἐστρωμένης καὶ βεμβάζοντα ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν φλογῶν. Οἱ ἀρχηγὸς οὗτος ἦτον δ Παπαφλέσας, δοτις δημαρχούσεις τὰς ἐκπληκτικὰς προσόδους τοῦ Ἰθρατοῦ, ἐγκατέλιπε τὰς ἐν οἴκῳ ἀναπαύσεις καὶ ἐσπευσεν εἰς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ. Κατὰ τὴν στιγμὴν δ' ἐκείνην ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς διέμεινεν ἐν ὑπαίθρῳ παρὰ τὴν πυρὰν, φορῶν τά τε πιστόλια καὶ τὸ γιαταγάνι· ἦτο δὲ καὶ τότε τόσον εὔθετος, δισον ἦτο, καὶ διε ἀνεπαύετο ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου (καραπέ) ἐν Ναυπλίῳ.

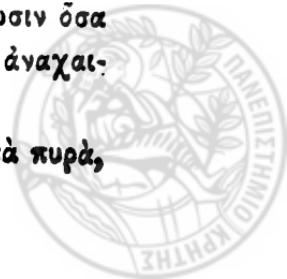
Καὶ οὕτω μὲν περιγράφει δ αὐτόπτης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος Ἀμερικανὸς τὸν Παπαφλέσαν. Διὸν εἶναι δὲ φρο-

(1) 'Id. An Historical Sketch of the Greek revolution by Samuel Mow. pag. 342—343.

νοῦμεν καθ' ὀλοκληρίαν ἀληθής ὁ ἴσχυρισμὸς τινῶν, φρονούντων ὅτι οὗτος ἔξεστράτευσεν ἀμα ὡς ἐμαθε τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναυαρίνου· διότι καὶ πρὸ τούτου εἶχεν ἐξέλθει τοῦ Ναυπλίου πρὸς στρατολογίαν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἐκστρατεύσαντος τότε προέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ Γ. Κουντουριώτου. Τοὺς δὲ διὰ συνθήκης παραδοθέντας ἔκ τοῦ φρουρίου τῆς Πύλου "Ἐλληνας ἀπήντησε καθ' δδὸν δι Παπαφλέσας· ὅτε δὲ περὶ αὐτῶν ἐμαθε τὰ καθέκαστα τῶν ἐπικειμένων κινδύνων, τότε τῷ δντι ἀπεφάσισεν ἢ ἀντιταχθῆ κατὰ τοῦ ἔκ τούτων χειμάρρου· Πέμψας δὲ τὰς ἀναγαίας διαταγὰς πρὸς συγκέντρωσιν στρατευμάτων καὶ ὀδεύων πάντοτε πρὸς τὴν Πύλον, διῆλθε διὸ Καλαμῶν, ἐνθα εὑρίσκετο τότε δι Πετρόμπεης καὶ ἄλλοι καὶ συνενοήθη μετ' αὐτῶν. Ἀπεφασίσθη δὲ οὗτοι μὲν νὰ ἀναμείνωσι πλειοτέραν συγκέντρωσιν· δὲ δι Φλέσας νὰ προχωρήσῃ, καὶ ἔφθασε τῷ δντι μέχρι Μανακίου, ἔχων ἐν δλοῖς περὶ τοὺς χιλίους πεντακοσίους ἄνδρας.

Ἐκεῖ δὲ ἐμαθε καὶ εἶδε μάλιστα ὅτι δι Ιεραίμης πχνστρατιᾳ πορεύεται πρὸς Μεσσηνίαν· μὴ θεωρῶν δὲ τὴν περὶ αὐτὸν δύναμιν ἵκανην ν' ἀντιταχθῆ κατὰ τοσοῦτον ἐκπληκτικοῦ χειμάρρου, τὸ μὲν πρῶτον ἐπεμψε κατὰ διαφόρους διευθύνσεις ταχυδρόμους, διπως τε ἀναγγείλωσι τὸν κίνδυνον καὶ διπως ἐπισπεύσωσι τὴν συγκέντρωσιν ἀποχρώσης δυνάμεως «ἄλλα, πάντη περιττὰ ταῦτα» ἐπὶ τέλους εἶπε τῷ γράφοντι καὶ πέμποντι τὰς «διαταγὰς Τισαμενῶ, «μέχρις δτου φθάσωσιν οἱ ταχυδρόμοι, θὰ φθάσῃ καὶ δ ἐχθρὸς καὶ θὰ καταστρέψῃ τὰ πάντα. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐμποδισθῇ» καὶ ἀμέσως διέταξεν ἀπαντας τοὺς στρατιώτας νὰ ἀνάψωσιν ὅσα δυνηθῶσι πλειότερα πυρά· «δι' αὐτῶν, εἶπε, θὰ ἀγαχαιτισθῇ ταχύτερον δ ἐχθρός.»

Τὸ στρατήγημα ἐπέτυχεν δι Ιεραίμης, ιδῶν τὰ πυρά,

ἐνόμισεν ἐπικίνδυνον νὰ προχωρήσῃ. Τοῦτο ἵδων ὁ Πα-
παρλέστας «αὔριον εἶτεν, οὐθὲ τικῆτω ἢ θὰ δειπνήσω γιὰ
τὸν Π.Ιούνιον» καὶ ἀμέσως συγκέλεσε περὶ ἔχυτὸν ἀ-
παντας τοὺς διπλαρχηγούς. «Ἐνταῦθα, τοῖς εἶπε, πρό-
κειται ἡ νὰ ηιχήσωμεν καὶ σώσωμεν τὴν πατρίδα, η νὰ
φονευθῶμεν ἀπαντες μέχρις ἐνός. » Όσοι δὲν αἰτίανον-
ται ἑαυτοὺς ἴχανοὺς πρὸς τοῦτο, ἀς ἀπέλθωσιν ἀπὸ τοῦδε,
ἴνα γινώσκω ἀχριβῶς μετὰ πόσων θὰ ἀγωνισθῶ.» Καὶ
τότε μὲν ἔκαστος ἐφίλοτιμήθη νὰ διαβεβιᾶσθη ὅτι δὲν
θὰ φανῇ ἀνάξιος τοιούτου ἀρχηγοῦ· ἐπελθόντος ὅμως
τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ κενδύνου, δυστυχῶς μόνον τριακόσιοι,
Ιτάριθμοι δηλαδὴ τῶν ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐφάμιλλοι
τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, εὑρέθησαν πρόθυμοι νὰ συνα-
ποθάνωσι μετὰ τοῦ νέου τούτου Λεωνίδα.

Απὸ δρόθρου βιθέως ὁ Ἰεραχήμης ἐξεστράτευσε κατὰ
τῶν ἀναψάντων τὰ πυρά. Ήρετὴν Ἀνατολὴν τοῦ ἥ-
λιου τῆς 20 Μαΐου διάφοροι πρόσωποι ἀνήγγειλαν τὴν
προσέγγισιν τοῦ ἐχθροῦ· «ἄς ἔλθη· ἔλεγεν ὁ Παπαφλέ-
στας «θὰ ἔκτελέσωμεν τὸ καθῆκον μας.» Καὶ διάτος μὲν,
ἔχων περὶ τοὺς πεντήκοντα, ωχυρώθη ἐπὶ τοῦ ἀρκτικω-
τέρου λοφίσκου, τοῦ καὶ ἐκ φύσεως πανταχόθεν σχεδὸν
τατειχισμένου ὄντος διὰ βράχων, καὶ ἔχοντος ἐν τῷ
μέσῳ σμικροῦ καὶ στρογγύλου ἐπιπέδου ἀγρίαν ἀπι-
δίαν. Οἱ δὲ λοιποὶ ωχυρώθησαν ἐντὸς δύο δροίων λο-
φίσκων, πρὸς μεσημβρίαν τοῦ πρώτου κειμένων καὶ μό-
λις πεντήκοντα βήματα ἀπ' ἀλλήλων τέ καὶ ἀπὸ τοῦ
πρώτου ἀφισταμένων. Μετὰ σύντομογ δέησιν οἱ Οθω-
μανοὶ ὥρμησαν ἐπὶ τῶν λόφων προεπορεύετο δὲ τὸ ἀ-
τακτον, δπισθεν ἔχον τὸ τακτικὸν πεζικόν, καὶ κύκλῳ
τὸ ἱππικόν ἀπαντες οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ ὑπαξιωματι-
κοὶ τῶν τακτικῶν τούτων σωμάτων διετάχθησαν ὑπὸ
ποθ Ἰεραχήμη νὰ τεθῶσιν εἰς τὰ δύσθια ἐκάστου πρ-

πορευομένου λόγου καὶ τάγματος καὶ νὰ φονεύωσι διὰ τῶν ξιρών, τοὺς ὅπισθοποροῦντας στρατιώτας των. Καί τοι αὐτοῖς ἔκτελουμένης τῆς διαταγῆς ταύτης, διεῖ δῆμως οἱ ὄρμῶντες ἀπεκρούαθησαν. Ὁ Ἰεραλμῆς, βλέπων τὴν μεγάλην φθορὰν, καὶ κυκλουμένους ἔχων πανταχθεῖν τοὺς Ἑλλήνας, ἐσκέψθη ἐπὶ τινῶν στιγμῶν νὰ τοὺς πολιορκήσῃ. Ἀκουσθέντος δῆμως μακρόθεν χρότου πολλῶν δηλῶν, δὲ μὲν Ἰμβραΐμης, φοβηθεὶς τὴν σπεύδουσαν τῷ σητὶ διὰ τοῦ Ηλαπούτχα ἐπικουρίαν, ἐτέθη αὐτοπροσώπως ἐγγύτατα καὶ ὅπισθεν τοῦ στρατοῦ του, διέταξε νέαν ἔφοδον, καὶ κατώπτευε καὶ ἐν τῇ στιγμῇ μάλιστα ἐτιμώρεψε διὰ θανάτου τοὺς δημιούρομοῦντας ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας. Οὗτοι δὲ, πανταχόθεν ἔχοντες ἐγγύτατον τὸν θάνατον, προύτιμησαν τὸν ἀπὸ τοῦ ἔχθρου, καὶ ὥρμησαν ὡς ἀπηλπισμένοι. Ναὶ μὲν ἐπιπτον γενέροι ἀπαντεῖς οἱ προπορευόμενοι, ἀλλὰ, πολλοὶ καὶ πυκνοὶ δυτεῖς, ἐπίρχεται τέλος νὰ ἀναθῶσι τοὺς βράχους καὶ σφαζόμενοι νὰ σφάξωσιν ἀπαντας τοὺς ὅπισθεν αὐτῶν ἀμυνομένους. Καὶ δὲ μὲν Γόρδων «τριακόσιοι, λέγει, ήσαν οἱ Τίρωες εὗτοι, καὶ δύο μένον διεσώθησαν· ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων, προσθέτει, ἔξακόσιοι μὲν ἐφονεύθησαν εἰς δὲ ταγματάρχης καὶ εἰς Πασσαδές ἐπληγώθησαν.» (†)

Ο δὲ Φραντζῆς, μὴ ἀναλογιζόμενος, φαίνεται, τὴν πρὸ τῆς μάχης λειποταξίαν, «ἀπὸ τοὺς 1650 ἐν τῇ μάχῃ, λέγει δύον 437 ἐσώθησαν» (‡) ἀλλαχοῦ δὲ δαῦτες αὐγγραφεῖς, καίτοι μνημονεύων τῆς λειποταξίας «δύεις αν δὲ μᾶλις οἱ περὶ τὸν Γρηγόριον Δικαίον, λέγει 900 καὶ οἱ 650 Ἀρκάδιοι. Ο δὲ Φίνλαυ «χίλιοι Ἐλλήνες ἐπωλέσθησαν, λέγει, ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ τετρακόσιοι ἐκ

(1) Τὸ Hist. of the Greek revolution by Gordon vol. ii. pag. 215
 (2) Τὸ ἐπιτομ. Ἱστορίας τῆς Ἑλλ. ἐπαν. ὑπὸ Φραντζῆ Τόμ. 6. Σ. 351.

τούτων ὑπὲκείνων» (1). 'Αλλ'ό πικρόχολος οὗτος συγγραφεὺς, καίτοι ἐν πολλοῖς ἀλλοῖς ἔριμύτατα ἐπιχρίνων τὸν Παπαφλέσαν «ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς μάχης, λέγει, διεξήγαγεν αὐτὴν ἄριστα.» Ο δὲ Ἀμερικανὸς Χάου, ὁ περιγράψας τὴν πρὸ τῆς μάχης ταύτης μεσονύκτιον ἐπιφεύκιν του εἰς τὸ δύρωμα τοῦ Παπαφλέσα, εἴπεινε, λέγει, μὲ ἔκατὸν πεντήκοντα μόνον, οἵτινες ἀπαντας τῇ ἐξαιρέσει τριῶν ἔχαθησαν. 'Αλλ' οἱ Τοῦρχοι ἀπώλεσαν τριπλάσιον ἄριθμόν.» (2)

Διαφωνοῦσιν ἐπίσης οἱ συγγραφεῖς καὶ περὶ τοῦ ἄριθμοῦ τῶν μετασχόντων τῆς μάχης Αἰγυπτίων, καὶ ὁ μὲν Φραντζῆς ἀναβιβάζει τούτους εἰς μέγιστον ἄριθμὸν, ετὴν 18 Μαΐου, λέγει, ὁ Ἰεραίμης ἐξεστράτευσε διὰ τὸ Μανάκι μὲ στρατεύματα, συνιστάμενα ἀπὸ πεζικὸν καὶ ἵππικὸν ὑπὲρ τὰς 25,000 ἄριθμούμενα» (3) δ δὲ Γόρδων, ὃν θεωροῦμεν κατὰ τοῦτο ἀξιοπιστότερον πάντων. «Μετὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Παιδεμένου, λέγει, ἀπαριθμήσεως γενομένης, ὁ Αἰγυπτιακὸς στρατὸς συνέκειτο ἐκ 7800 πολεμιστῶν καὶ ἀκολούθων τοῦ στρατοῦ. δ ἄριθμὸς οὗτος εἶναι δ ὡς ἔγγιστα πιθανὸς, διότι ὁ Ἰεραίμης ἀπεβίβασε μὲν 15,000, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξαιρέσωμεν τοὺς ἀποθανόντας, τοὺς ἀρρώστους καὶ τοὺς φρουρούς.» (4).

Καὶ τοιοῦτον μὲν ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ Παπαφλέσα. Παιδεμένοι δὲ εἶναι χωρίον, μίαν περίπου ὥραν ἀπέχον τοῦ Μαγακίου. Εἰς ἵσην σχεδόν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν δύο τούτων χωρίων κείνται ἡ τρεῖς λοφοί, οἱ λεγόμενοι σήμερον ταμπούρια τοῦ Παπαφλέσα. Οὐδὲν τούτων ῥωμαντικώτερον.

(1) 'Id. Hist. of the Greek revolution by Finlay vol. iij pag.

(2) 'Id. an Historical Sketch by Samuel How. pag. 242.

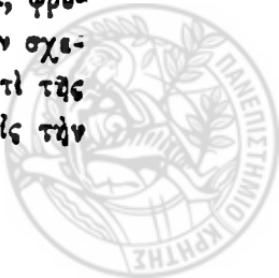
(3) 'Id. Ἐπιτομ. Ἰστορ. τῆς Ἑλλ. ἐπαν. ὑπὸ Φραντζῆ Σελ.

(4) 'Id. Hist. of the Greek revolution by Gordon vol. iij pag. 246.

Τ. χθ' ὕψος μὲν ἔξισοῦνται φρονοῦμεν πρὸς τὰς ὑψηλότερας κορυφὰς τοῦ Ταΐγέτου. Ἀπὸ τῶν λόφων δὲ τούτων δύναται τις νὰ κατοπτεύσῃ πρὸς ἀνατολὰς μὲν σύμπασαν σχεδὸν τὴν πρὸς δυσμὰς ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, ἔχουσαν τὸ περιώνυμον ἐσχάτως γενόμενον φρούριον τῆς Ζαρνάτας, καὶ πολλοὺς ἄλλους Πύργους ἢ φρούρια καὶ χωρία, τὸν Ἀρμυρὸν καὶ τὰς Κυτριάς, ἐδραν ἄλλοτε τοῦ Μπέη τῆς Μάνης. Πρὸς ἄρχτον δὲ ἀπὸ τῶν λόφων ἔκείνων δύναται τις νὰ κατοπτεύσῃ μέχρι τῶν Καλαμῶν καὶ πολὺ πέριν αὐτῶν καὶ νὰ ἔχῃ ὑπὸ τὰς ὅψεις αὐτοῦ τὸ θελκτικώτατον τῷ ὅντι πανόραμα τοῦ Μεσσηνιακοῦ πεδίου καὶ κόλπου. Πρὸς δὲ τὴν μεστιμβρίαν ἀπὸ τῶν λόφων τούτων δύναται τις νὰ ἴδῃ τὴν Πύλον, ἔχων οὗτοι ὑπὸ τὰς ὅψεις τοῦ τὴν ἐντεῦθεν αὐτῆς ὥραιοτάτην πεδιάδα, τῶν Χιλιων χωριών, καὶ τὴν τῆς Συγλίτσας πέραν δὲ τῆς Πύλου ἢ δρασίς ἔκτείνεται ἐπὶ τοῦ πελάγους, ὥραιοτάτου καὶ τούτου ὅντος ἔνεκα τῆς ἐν αὐτῷ ὑπάρκειας πολλῶν νήσων.

Ἄν δέ τις τῶν εὐπορούντων ἡθελεν ἀνεγείρει εἰς τὸ ταμποῦρι τοῦ Παπαφλέσα στήλην ἢ πυραμίδα μαρμάρινον, ἔχουσαν εἴκοσι μόνον μέτρων ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, βεβαιότατα θὰ ἐδύνατό τις ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτῆς νὰ κατοπτεύσῃ σύμπαν ίσως τὸ βασιλείον τῆς Ἐλλάδος. Οὐδὲν δὲ τοιούτου τινὸς μνημείου εὔσεβεστερόν τε, περιεργότερον καὶ θελκτικώτερον, ἐν ἐπὶ μὲν τῆς κορυφῆς τῆς στήλης ἡθελε τεθῆ δ ἀνδριάς τοῦ Παπαφλέσα· εἰς δὲ τὰ πλάγια αὐτῆς ἡθελον ἐγγράφωσι τὰ δόνδματα τῶν σὺν αὐτῷ πεσόντων.

Ἡ μὲν πρὸς τοῦτο δαπάνη δὲν θὰ ὑπερβαίνει, φρενοῦμεν, τὰς ἑκατὸν χιλιάδας δραχμῶν, διότι διπάν σχεδὸν τὸ ὄλικόν κεῖται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἄλλ' αὐτὶ τῆς μικρᾶς ταύτης δαπάνης θὰ ἐπέλθῃ βεβαιότατα εἰς τὴν

πατρίδα ωρέλεια ἀνυπολόγιστος. Τὸ μνημεῖον τοῦτο οὐκ
κινή τὴν τε καὶ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς ἀσυγχρί-
τως πλειοτέραν τοῦ Μαραθωνείου τροπαίου τὴν περιέρ-
γειαν τῶν ξένων.

Λέγεται δὲ ὅτι μετὰ τὴν μάχην ὁ Ἰθραίμης, εὑρὼν
τό τε σῶμα καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ κοπεῖσαν κεραίην τοῦ
Παπαφλέσακού στηρίξας αὐτὴν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ, ἔθισε
τοσοῦτον τότε κάλλος καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ ἀνδρὸς, ὡ-
στε τοὺς μὲν ἀποκτείναντας αὐτὸν ἐπέκτηζεν ὡς μὴ
φεισαμένους τοιούτου ἡρωος· πρὸς δὲ τοὺς περιεστῶτας
εἶπεν, ὅτι «ἄντι οὐκέτι ἔχει καὶ ἄλλον πολλούς, ὅμοιούς
τοῦ Παπαφλέσακού στηρίξαντας αὐτῷ πεσόντων, δῆσκούλως οὐδὲ
νικόταξιμεν αὐτήν.» Σὺν τῷ Παπαφλέσᾳ δὲ ἔπεσσον ἐν-
δόξως τότε ἄλλοι τε πολλοί καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Κεφά-
λας. Τινῶν ἐκ τῶν ἐκεῖ πεσόντων τὰ δυνόματα διέτωσεν
ὁ Φραγτέζης, λέγων «σί δὲ λειποὶ ἀπεκτάνθησαν· ἐφονεύ-
θησαν δὲ Ἀρκάδιοι 136, ἐξ ὧν οἱ ἐπισημότεροι τῶν
καπετανέων ἦσαν ὁ Ἀναστάσιος Γυρτάκης, ὁ Μπουχα-
νᾶς, ὁ Ἀναγνώστης Γκότζης, οἱ τέκνα τοῦ Οίκονόμου
ἐκ Λιγουδίστης, ὁ Ηαναγιώτης Κεφάλας, ὁ Αθανάσιος
Κωστάκης, ὁ Πιέρρος Βοΐζης, καὶ ἄλλοι διάφοροι, πε-
σόντες δύματα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.» (1) Εὐ-
χῆς ἀξέιδιον εἶναι νὰ ἐγίνοντο γνωστὰ παρὰ τῶν γινωσκόν-
των καὶ τὰ δυνόματα ἀπάντων τῶν ἐκεῖ πεσόντων οὐδόλως
δὲ παράδοξον εἶναι τότε νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ περὶ ἀ-
γεγέρσεως μνημείου εὐχὴ, ἥν ἀνωτέρω ὑπεδείξαμεν.

(1) Ιδὲ Ἐπίτ. Ιστ. Ἑλλ. Επ. ὑπὸ Φραντζῆ Τομ. 6'. Σελ. 351-352

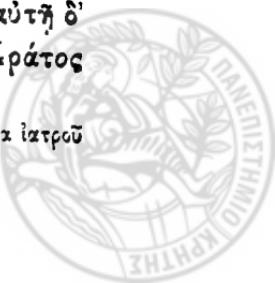
ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ.

Είχόνα μὲν τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἀτυχῶς δὲν ἐδυνήθη·
μεν γὰ εὗρωμεν· τὴν μόνην, δι' ἐλαιογραφίας μάλιστα
γενομένην καὶ σωζομένην ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἀπέπεμψαν,
ώς ἐμάθομεν, εἰς Μόναχον, ώς βασιλικὸν κτῆμα, οἵ ἐπι-
φορτισθέντες τὴν ἔκει ἀποστολὴν τῶν πραγμάτων τοῦ
ἔξασθιέντος ἡγεμόνος "Οθωνος· ή δὲ Ἰθάκῃ, ἐν ἣ εἶδε
τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ὁ Ἰωάννης Βλασσόπουλος, αἴνιτο μία
τῶν ὥραίων καὶ εὐχάρπων νήσων, τῶν ἀποτελουσῶν ἀλ-
λοτε μὲν τὸ Ἰόνιον Κράτος, νῦν δὲ τὴν ἐπιάνησον, τὴν
μόνην συνεγωθεῖσαν, ώς γνωστὸν, μετὰ τῆς ἐλευθέρας
Ἐλλάδος ἐκ πασῶν τῶν συμμεθεξασῶν τοῦ ὑπὲρ τῆς
ἀνεξαρτησίας αὐτῆς ἀγῶνος· ἀποτελεῖ ἦδη ἐπαρχίαν τοῦ
Κράτους τούτου καὶ ὑπάγεται εἰς τὸν Νομὸν Κεφαλ-
ληνίας.

Ἡ νήσος αὕτη ἐπὶ μὲν τῆς ἀρχαιότητος ἦτο πρω-
τεύουσα καὶ ἔδρα σπουδαίου Κράτους, ἀποτελουμένου
κατὰ Νικόλαον Καραβίαν Γρίβαν, ιατρὸν, ἐκ τῶν νή-
σων Κεραλληνίας, Ζαχύνθου, Λευκάδος, Δουλιχίου, Ε-
χινάδων νήσων καὶ μέρους τῆς Ἡπείρου· (1) ἐν αὐτῇ δὲ
ἐβασίλευσε καὶ ἐξέτεινεν οὕτω τὸ ἴδιον ἔχυτον Κράτος

(1) Τοῦ Ιστορ. τῆς νήσου Πούκης διὰ Νικόλ. Καραβία Γρίβα ιατροῦ
καὶ οἰκοδόκου ἐν Αγήραι; 1519 σελ. II.

δ' Ἀρχείσιος, πατὴρ τοῦ Λαέρτου, πατρὸς καὶ τούτου γεγονότος τοῦ περιωνύμου Ὁδυσσέως, οὗ τὴν περίνοιαν καὶ τὰς μετὰ τὴν τῆς Τροίας ἀλωσινά περιπετείας ἔχλεῖσθαι ὁ Ὄμηρος διὰ τῆς ἀθανάτου Ὁδυσσείας.

Μετὰ τοὺς ὄμηρικους χρόνους ἔχλεῖσθαι οὐκ ὀλίγον τὴν νῆσον ταύτην καὶ ὁ Φενελῶν διὰ τοῦ ἐπαγωγοῦ καὶ ἔβδοκτικωτάτου αὐτοῦ συγγράμματος τοῦ Τηλεμάχου, ἐν ᾧ περιγράφονται διὰ ζωηρῶν χρωμάτων αἱ ἀρεταὶ, ὅσας πρέπει νὰ ἔχωσιν ἡνὰ διδαχθῶσιν οἱ ἡγεμονόπαιδες.

Μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐπὶ τοῦ μεσαιώνος καὶ ἀρξαμένης τῆς ἐνετώσης ἔκαστον ταετηρίδος ἡ Ἰθάκη ὑπέστη ὅσας περιπετείας καὶ αἱ γειτνιάζουσαι πρὸς αὐτὴν νῆσοι. Περίεργον δὲ εἶναι ὅτι εἰς αἱ ουδήποτε τὴν κυριότητα καὶ ἀν ὑπῆχθη ἡ Ἰθάκη, οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὴν ἑλληνικὴν αὐτῆς καταγωγὴν καὶ φύκιστα ἐξωκειώθη πρὸς τὰ ἥθη καὶ τὰς ἔξεις τῶν κρατουμάτων. Οὔτε διὰ τὴν ἐν τῇ χρυσῇ βίβλῳ τῶν Ἐνετῶν ἐγγραφήν των ἐσεμνύνοντο πολὺ οἱ Ἰθακίσιοι, εὔτε βαθμούς εὐγενείας κατεδέχοντο ν' ἀγοράζωσιν ἀλλ' ἀειποτε ἐτήρησαν γυησιώτερα τὰ ἑλληνικὰ αὐτῶν ἥθη, καὶ οὐδέποτε ἐπαύσαντο νὰ ἐπιδεψιλεύωσι φιλοξενίαν καὶ συμπάθειαν εἰς τοὺς ἐκ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος εἰς Ἰθάκην καταφεύγοντας ἀδελφοὺς αὐτῶν Ἐλλήνας. Τούτου δ' ἔνεκα τὸ Θιάκι ἦτο ἄλλοτε τὸ κατὰ προτίμησιν καταφύγιον τῶν ἀρματωλῶν ἢ κλεφτῶν. Εἰς Ἰθάκην εὔρεν ἀσυλὸν καὶ φιλοξενίαν καὶ ὁ Ζαχαριᾶς, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ὁ Ὅδυσσεος Ἀνδρούτσου καὶ οὐκ ὀλίγοι ἄλλοι. Τὸ δὲ Θιάκο κρατεῖ θεώρουν, φαίνεται, καὶ ὡς ἵσμα τῶν τε ἥθικῶν καὶ τῶν σωματικῶν αὐτῶν νοσημάτων οἱ τότε κλέφται· τούτου δ' ἔνεκα ἐν πολλοῖς τῶν ἀσμάτων αὐτῶν ἀπαντᾶται τὸ δίστιγον.

Γιὰ φέρτε μου Θιακὸ ἔρασὶ νὰ πλύνω τὰς πληγάς μου
Νὲ σθύσω τ' ἀχειλάκι μου τὴ φλόγα τῆς καρδιᾶς μου.

Ἐν τῇ νήσῳ λοιπὸν ταύτῃ ἐγεννήθη ὁ Βλασσόπουλος τῷ 1741 ὑπὸ πατρὸς μὲν Νικολάου, ἐνὸς τῶν κτηματιῶν τῆς νήσου· τῆς δὲ μητρὸς αὐτοῦ τ' ὄνομα δὲν ἐδυνήθημεν νὰ μάθωμεν· καὶ τὰ μὲν πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἀγαντιβρήτως ἐν τῇ νήσῳ· διότι αὕτη, καίτοι μικρὰ οὖσα καὶ σμικρὸν πληθυσμὸν ἔχουσα, ἀείτοτε δι-
μως διετήρει, φαίνεται, σχολεῖον οὐκ εὔχαταφρόνηστον·
τοῦτο δὲ τεκμαίρεται ἐξ τῶν πολλῶν καὶ σπουδαίων ἀν-
δρῶν, οὓς ἤρξατο νὰ παράγῃ ἡ μικρὰ αὕτη νῆσος ἀπὸ
τῆς δεκάτης ἑδόμης ἔτι ἔκατονταετηρίδος. Τινὲς μὲν
τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐχρημάτισαν καὶ διδάσκαλοι ἄλλων
ὄνομαστῶν πόλεων καὶ σχολῶν, οἵον τῆς Σμύρνης, τῶν
Κυδωνιῶν· τινὲς δὲ ἄλλοι, καὶ ἱεροχήρυκες· καὶ οὐκ ὅλοί-
γοι Μιθαχήσιοι διέπρεψαν καὶ ὡς ἀρχιερεῖς ἐπιφανῶν μά-
λιστα Μητροπόλεων ἡ Ἀρχιεπισκοπικῶν θρόνων οἵον
Γρηγόριος ὁ Δενδρινὸς, Ἀρχιερεὺς Εύδοκιάδος, πεμ-
φθεὶς ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος κατὰ Καραβίαν Γρέ-
βην εἰς τὸ ὅρος τοῦ Λιβάνου πρός ἐπανάστασιν· ἀποτυ-
χῶν δὲ καὶ ἐπανερχόμενος, ἥχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Ίβρατ-
μη καὶ ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀγγλου
προξένου ὡς Ἰόνιος· διάτημος Ἰθακήσιος Ἀρχιερεὺς
ὑπῆρξε κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα καὶ ὁ Νύγένιος Καρα-
βίας, χρηματίτας μὲν πορτερὸν διδάσκαλος τῶν ἡγεμό-
νων Ἰωάννου Καρατζῆ καὶ Ἀλεξ. Καλλιμάχη, γενόμε-
νος δὲ βραδύτερον Φιλιππουπόλεως καὶ μετὰ ταῦτα Ἀγ-
χιάλου, συνεμπρέτηρτες καὶ συντιπογγονισθῆ ἐν Κων-
σταντινουπόλει μετὰ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου.(1)

(1) Τοῦ Ιων. Βιβλ. 5οῦ Κυριακίου Εποχ. Σ. 7. 139-140

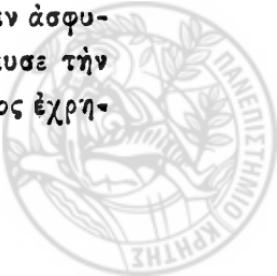

Τοιούτους καὶ πολλοὺς ἄλλους διασήμους ἀνδρας ἀναδειξασα ἡ Ἰθάκη πρὸ τοῦ ἀγῶνος, διετήρει φαίνεται, καὶ σχολὴν καλῶς διπωσοῦν κατηρτισμένην, ἐν τῇ ἑδιδόντο ρῦτοι ἐν τῇ οχολῇ δὲ ταύτη πιθανὸν νὰ ἑδιδάχθῃ τὰ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἑαυτοῦ γράμματα καὶ διβλασσόπουλος, ἀλλ’ ἀγνωστον ὑπὸ τίνος δὲν ἔμεινεν δρως μὲ τὰ γράμματα, ὃσα ἑδιδάχθη ἐν τῷ πατρίδι του· ἀλλὰ δύο ἔχων ἐν 'Ρωσσίᾳ ἐκ μητρὸς θείους, τοὺς Σκιαδάδας, τὸν μὲν ἐμπορον τὸν δὲ ιατρὸν, χρηματίσαντα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Αὐτοκρατείρας Αλκατερίνης καὶ Μηχαήλ καλούμενον, μετεπέμφθη ὑπὸ αὐτῶν εἰκοσατῆς τὴν ἡλικίαν καὶ ἐξεπαιδεύθη περὶ τὰ στρατιωτικὰ ἐν Μόσχα. Μόλις δὲ ἀποπερατώσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ, κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἀξιωματικὸς μάλιστα καὶ εὐγενής· ἀπὸ βαθμοῦ δὲ εἰς βαθμὸν προβιβαζόμενος καὶ οὐχὶ κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰρχαιότητα ἡ ἔνεκα περιφανῶν ὑπηρεσιῶν, προάγθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου· τότε δὲ ἐξηγήσατο ἀδειαν, καὶ ἀπῆλθε περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος εἰς Ἰθάκην, ἵνα τε ἀναπαιθῇ πρὸς καιρὸν τινὰ τῶν ἐπιμόρθιων αὐτοῦ ἀγώνων, καὶ ἵνα ἐπισκεψθῇ τὴν πατρίδα. Ἐνταῦθα δὲ διαμένοντι συνέβη αὐτῷ τὸ ἐδῆς περιστατικόν, διπερ οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν μέλιτσαν προαγωγήν του.

Ο διαβόητος Ἀλή πασσᾶς, ἐπαρθεὶς ἐκ τῆς ἀλίσσεως τῆς Πρεβέζης, ἤτοι μάζετο νὰ ἐπιτεθῇ καὶ καὶ τῆς Λευκάδος· μαθὼν ταῦτα ὁ Βλασσόπουλος καὶ ἀναλογισάμενος τὸν κίνδυνον τόσων χριστιανῶν, ὥπλιεν ἐν Ἰθάκῃ μίαν λέμβον, ἐνεδύθη τὴν στρατιωτικὴν στολὴν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ἀλή πασσᾶν, ὡς ἀπεσταλμένος δηθεν ρωσσικοῦ τόλου, ἀφιχθισομένου δισον οὐπω· «Ἐὰν τολμήσῃς, τῷ εἴπε, γ' ἀποπειραθῆς τι κατὰ τῆς Λε-

κάδος, ὁ στόλος τοῦ Ἀύτοκράτορός μου θ' ἀποβιβάσῃ στρατὸν εἰς τὴν Ἑηρὰν καὶ θὰ σὲ καταστρέψῃ·» τὸ στρατῆγημα ἐπέτυχε πληρέστατα· ὁ δὲ αἴμοβόρος σατράπης πρὸς κατάτβεσιν τῆς δίψας του «ἔτησε, λέγει ὁ Πουκεβήλ, τὴν σκηνήν του εἰς Σαλαγόραν καὶ διέταξε νὰ ἔζαγωσιν ἔνα μέτξ τὸν ἄλλον τοὺς δυστυχεῖς Πρεβεζάνους ἐκ τοῦ κύτους τῶν πλοίων, ἐνθι τοὺς εἶχε συσσωρευμένους καὶ στερουμένους ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Τότε δὲ οἱ μὲν δῆμιοι ἐσυρούν αὐτοὺς εἰς σφαγεῖς γὰρ ποτῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς· ὁ δὲ Ἀλῆς ἐξηπλωμένος εἰς χλόην, ἣν εἶχε μετασχηματίσει ὡς ἀνακλιντήριον, μὲν κίνημα τῆς κεφαλῆς καὶ μὲ σατανικὸν γέλωτα, ἔδιδε τὸ σημεῖον τῆς ἀποτομῆς ἐκάστης κεφαλῆς· λέγεται μάλιστα, ὅτι πολλάκις διέτασσεν ὥσπερ ὁ Καλλιγούλας τὸν δῆμιον νὰ καθιστῇ ἐπαισθητὸν τὸν θάνατον. «*ila feri ut se norig sentiat*» μάτῃ γούναν τὰ ἀτυχῆ σφάγια τὰς χεῖρας πρὸς τὸν αἴμοβόρον σατράπην, ἐπικαλούμενα ἔλεος.»

«Ἐπὶ τῆς σρχιγιάσεως ἑλάσου τῶν θυμάτων, ἀπάντων ἀποκεφαλισθέντων, ὥσπερ ἄλλοτε οἱ ταῦροι ἐν τοῖς ναοῖς τῶν Εὔμενίδων, τὸ μὲν πρῶτον ἡκούοντο εὐφημίαι, ἐπειτα δὲ οἱ Οηριώδεις δρυφόροι τοῦ Ἀλῆ ἐπέπιπτον ἐπὶ τῶν σφαγίων, καὶ ἐξύθριζον τὰ λείψανα αὐτῶν· καὶ ἐν τοσούτοις ὁ ἥλιος δὲν ἀνεχαίτικε τὴν πορείαν του ὑπὸ τῆς φρίκης. Οὕστις περὶ τὰ τέλη τῆς ἀξιοδακρύτου ταύτης σκηνῆς, ὁ βραχίων τοῦ αἰθίοπος Όσμαν, δοτις δὲν ἐπαυτ νὰ κύπτῃ κεφαλὰς, ἐπεσχέθη αἴφνης· τὸ ἡμίγυμνον σῶμά του, τὸ περίχρυσον μέχρι τῆς ζώνης, ἐν τῆς προστράτῳ πορφυρᾶ ἀναξυρίς (*caleçon*) ἦρξατο νὰ πάσχῃ σπασμούς· τὸ γόνατά του ἐκίμφθησαν ἐπεσεν ἀσφυκτικὸς ἐν τῷ μέσω τῶν μαρτύρων καὶ ἀπέπνευσε τὴν ἀσεβῆ αὐτοῦ πνοὴν ὑπὸ τὰς δύσεις ἐκείνους, οὗτινος ἐχρησίμευεν ὡς θανατικόρογνο σργαγαγῆν.»

«Δυσχέρειάν τιναέσχον τότε μόνον πρὸς ἔκλογὴν τοῦ θηριωδέστέρου διαδόχου τοῦ δημίου μεταξὺ πάντων τῶν μωαμεθανῶν ἀλβανῶν, τῶν εὐχαρίστως προσφερόντων τὸν βραχίονά των εἰς τοῦτο καθ' ἥν δὲ στιγμὴν ἤσχολοῦντο πρὸς ἄρσιν τῆς δυσχερείας ταύτης, αἴφνης ἐπεφαίνεται ἐν τῇ θαλάσσῃ πλοιάριον, ἐπειπλέον μόνον διὰ τῶν χωπῶν», ἐπειδὴ ἡ θαλάσσιος αὔρα ἀπέπνεεν ἥδη περὶ τὸ ἑσπέρας· ἔφερε δὲ τὸ πλοιάριον στημαίαν λευκήν· ἥρχετο ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου χριστιανούς, καὶ ἐφαίνοντο ὡς ἀγωνιῶντες οἱ ἐν αὐτῷ χωπηλάται· ἐν ἐλλείψει ἀέρος ἐκάμπτοντο ὑπὸ τὴν κώπην· ἐπὶ τέλους τὸ ἀκάτιον προσοχθίζει, πηδᾷ ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν ἕηράν ὁ Ἰθακήσιος Ἱεράσιμος Σαγκινάτζος, δεικνύει τὸ διαβατήριόν του εἰς τὸν Ἀλῆτην στιγμὴν τῆς ἀλώσεως τῆς δυστυχοῦς Πρεβέζης ὁ Ἰθακήσιος εὑρίσκετο ἐν Λευκάδῃ ἐκεῖθεν διεπραγματεύθη τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀδελφοῦ καὶ ἐξαδέλφου, αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ τοῦ τυράννου· πτερόης δὲ σχεδὸν ἔσπευδε νὰ κομίσῃ τὰ λύτρα· ἀλλὰ μόλις στρέψας τὰ ὅμματα περὶ ἑαυτὸν, βλέπει τὰς δύο προσφιλεῖς αὐτῷ κεφαλὰς κόλυμβώσας εἰς τὸ αἷμα· κατέχει τὰ θάκρυά του· θέτει ὑπὸ τοὺς πόδις τοῦ τυράννου τὸ αἰτηθὲν χρυσίον, τρέχει εἰς τὸ πλοῖον, ἔνθα ἀνέμενον οἱ αἰχμαλωτοὶ τὴν τύχην τῶν πρὸ αὐτῶν ἐξαχθέντων· δεικνύει ὡς συγγενεῖς του δύο Πρεβέζανους πάντη ἀγνώστους αὐτῷ τε καὶ τῷ Ἀλῆτῃ καὶ τοὺς ἀπελευθερώνει· σπεύδει μετ' αὐτῶν εἰς τὸ πλοιάριόν του, ἀπομακρύνεται τῆς σκηνῆς τῆς φρίκης, καὶ μόνον ὅτε εἰσῆλθε μετά τινας ὥρας εἰς Λευκάδα, ἐθρήνησεν ἀδελφὸν καὶ ἐξάδελφον, καὶ ἐδόξασε τὸν Ἡψιστον, διτι ἀνταύτων ἐδυνήθη τούλαχιστον νὰ σώσῃ δύο χριστιανούς, ἐστω καὶ ἀγνώστους, ἀπὸ τῆς σφαγῆς, ἥτις δὲν ἔπαινεν εἰμὴ μόνον, ὅτε ἐθύσιασθησαν οἱ πάντες· τὰ δὲ γείψανά

των ἔμειναν ἄταφα ως βιορά τῶν ὀργέων καὶ τῶν θω-
χῶν.» (1)

Καὶ οὗτω μὲν περιγράφει ὁ Πουκεβὴλ τὴν σκηνὴν
ταύτην πολλοὺς δὲ τῶν οὗτω θυσιασθέντων δὲν ἡχμα-
λώτευσεν ὁ Ἀλῆς οὕτε μαχομένους καὶ ἀμυνομένους
εἰσέτι οὕτε ὄπλοφοροῦντας, διότι τινὲς μὲν τῶν κατε-
χόντων τότε τὴν Πρέβεζαν Γάλλων ἐπεσαν μαχόμενοι·
ἄλλοι δὲ, ἐξαντλήσαντες τὰ πολεμεφόδα καὶ ματαίαν
βλέποντες πᾶσαν ἀντίστασιν, ἐπῆλθον εἰς τὸ Ἀκτιον. οἱ
δὲ εἰρηνικοὶ καὶ ἀσπλοὶ πολιτιαι, βλέποντες τὴν ἐπικε-
μένην τύχην τῆς πατρίδος των, εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα
καὶ ἐξεπατρίζοντο, ἵνα σωθῶσιν εἰς τὴν Ἐπτάνησον. Εὐ-
ρίσκοντο δὲ περὶ τὸ πέρας τῶν δεινῶν των, δτε ὁ Ἀλῆς,
Θέλων ἀφεύκτως να κατασθέσῃ τὴν δίψαν του εἰς ἀν-
θρώπινον αἷμα «προσκαλεῖ εἰς τὸ συμβούλιόν του, λέγει
ὁ Πουκεβὴλ, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀρτης Ἰγνάτιον, ὃν
ἔφερε μεθ' ἔχυτοῦ, ἵνα πείσῃ τοὺς Ἑλληνας, ὅτι ὁ σα-
τράπης ἀνέχεται τὴν θρησκείαν των· τὸν περιποιεῖται
μεγάλως, τῷ δίδει πληρεξουσιότητα καὶ τὸν πέμπει εἰς
ἀπαντα τὰ πέριξ, ὅπως ὑποχρεώσῃ τοὺς χριστιανούς νὰ
ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἑστίες των, ὑποσχόμενος πλήρη
ἀσφάλειαν.» (2) Τοῦ δελου τούτου εὐδοκιμήσαντος, ὁ σα-
τράπης πέμπει τὸν αὐτὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ εἰς τὰ λεί-
ψα τῆς Γαλλικῆς φρουρᾶς, ἵνα πείσῃ καὶ ταῦτα νὰ
παραδῶσωσι τὰ ὅπλα· τριακόσιοι ἐδόθηκοντα ἦσαν κα-
τὰ Πουκεβὴλ οἱ μάρτυρες, ὅσοι, πεισθέντες εἰς τοὺς λό-
γους τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου, εἰσῆλθον μετὰ τῶν εἰρηνικῶν
•Πρεβεζάνων εἰς τὸ πλοίον τοῦ σατράπου, μετεφέρθησαν

(1) Τε Hist. de la Régénération de la Grèce par Pouqueville
tom. j. pag. 138—139.

2. Τε Αρχιεπ. Σελ. 134—136.

εἰς Σαλαγόραν κ' ἐκεῖ ὑπέστησαν ὅσα περιεγράψαμεν δεινά.

Καὶ ἀπαντας μὲν τοὺς ὄνδρας, (τῇ ἔξαιρέσαι ὀλιγίσων Γάλλων ἀποφυγόντων τὴν σφαγὴν διὰ λαξοπιστίας) μετεχειρίσθη οὕτω δ' Αλῆς. Τὰς δὲ γυναικας ἐπώλησεν ώς αἰγμαλώτους εἰς τὰς δημοσίας ἀγοράς. Μία τῶν αἰγμαλώτων τούτων ἦτο καὶ ἡ ἐν μυχαρ' α τῇ λήξει μήτηρ ἡμῶν Γιαννούλα, ἐν τρυφερῷ ἥλικια πωληθεῖσα εἰς μίαν τῶν συζύγων τοῦ Μουχτάρ Ηασᾶ, τὴν Μπερατιτήν τελεγομένην ἀλλ' αὖτη, ἀτεκνος οὖσα, ἀνέθρεψε τὴν μικρὰν αἰγμάλωτον ἐν τῇ χριστιανικῇ μάλιστα θρησκείᾳ ώς ἕδιον αὐτῆς τέχνον ἥλικιαθεῖσαν δὲ σύνεζευξε μετὰ τοῦ ἐν μυχαρίᾳ τῇ λήξει πατρὸς ἡμῶν Νικολάου, ἀκοντος τούτου.

'Απὸ τοιούτων λοιπὸν δεινῶν ἔσωσε τὴν Λευκάδα τότε ὁ Βλασσόπουλος διὰ στρατηγήματος, ὅπερ οὐδεμίαν ἀδειαν εἶχε νὰ μεταχειρισθῇ ἐν δνόματι τῆς Κυθερνήσεως του· ἀλλ' αὖτη, μαθοῦσα τοῦτο, οὐ μόνον δὲν ἀπεδοκίμασεν, ἀλλὰ καὶ προήγαγε τὸν Βλασσόπουλον ἀμέσως εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου.

'Επανελθὼν οὗτος εἰς Ρωσσίαν, διωρίσθη καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Κόμητος Ὁρίου, τοῦ πεμφθέντος τότε ώς τοποτηρητοῦ τοῦ Αύτοκράτορος κατὰ τὴν Ἐπτάνησον ἐνταῦθα ὁ Βλασσόπουλος ἀνέπτυξε τοσαύτην πολιτικὴν ἰκανότητα, ὥστε ὁ τοποτηρητὴς ἡναγκάσθη ν' ἀποσπάσῃ αὐτὸν τῆς παρ' αὐτῷ ὑπηρεσίας καὶ νὰ τὸν διορίσῃ πρόξενον τῆς Ρωσσίας εἰς ἔτερόν τι μικρὸν Κράτος, κατεχόμενον πρότερον ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν καὶ καλούμενον Ex-Veneto· συνέχειτο δὲ τὸ Κράτος τοῦτο ἐκ τῆς Ηρεβέζης, ἵς τὴν τύχην εἶδομεν ἀνωτέρω, ἐκ τῆς Βονίτζης, ἐκ τοῦ Βουθρωτοῦ καὶ ἐκ τῆς Πάργας, τῆς πωληθείσης βραδύτερον ὑπὸ χριστιανῶν εἰς τὸν αὐτὸν αιμοβόρον τύραννον, ὃστις διεπράξατο ἐν Ηρεβέζῃ, ὃσα ἀνωτέρω εἶδαμεν, ἐρανισθέντες ταῦτα ἐξ Εύρωπαιού

συγγραφέως· κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατείχετο ὑπὸ τῶν Γάλλων, τῶν καταλυσάντων τὴν ἐνεικήν Δημοκρατίαν· ἐν τῷ σμικρῷ λοιπὸν τούτῳ Κράτει, τῷ κοιλοβωθέντι μάλιστα διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς Ηρεβέζης, διώρισθό Βλασσόπουλος Γενικὸς Ηρόδενος τῆς Ρωσίας.

Ἐκραγέντος βραδύτερον πολέμου μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας, ὁ Βλασσόπουλος διωρίσθη πολιτικὸς διοικητὴς τῆς πολυπαθεῦς Πάργας· ἐνταῦθα δὲ κατέβαλε μεγάλας προσπαθείας νὰ σώσῃ τὴν ἀτυχῆ ταύτην Δημοκρατίαν ἀπὸ τῶν ὀνύχων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις ἀμα μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Πρεβέζης, ἀπέβλεψε καὶ εἰς τὴν Πάργαν, «τολμῶ νὰ ἐλπίσω ἔγραφε τότε εἰς τὸν Γάλλον ἐισικητὴν αὐτῆς, ὅτι θὰ θελήσῃς νὰ μοῦ κενώσῃς τὴν Πάργαν. Τὸ ἀμοιβαῖον ἡσιὸν συμφέρον ἀπαιτεῖ τὴν περαχώρησιν ταύτην ἐκ μέρους σου. Ηρολαμβάνοντες μὲν ὄντε τοὺς ἔχθρούς μας (‘Ρώσους), τοὺς καθιστῶμεν ἔχθρούς καὶ τοῦ Σουλτάνου, ὑμεῖς δὲ θέλετε ἔχει εἰς ἐμὲ ἔνα σύμμαχον, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ελλικρινῆ, καθ' ὅσον θὰ ἥμαι ἀνεξάρτητος καὶ ἀπρόσθλητος διὰ ξηρᾶς. Τότε δὲ ἂν πολιορκηθῆς, θέλω σὲ βοηθήσει, ἐπειδὴ οἱ πολιορκοῦντές σε, ἐρχόμενοι ἐκ μεμαχρυσμένων μερῶν, θὰ στερηθῶσι τροφῶν καὶ θὰ καταφεύγωσιν εἰς ἐμέ· ἐγὼ θὰ ἀρνηθῶ νὰ τοῖς χορηγήσω αὐτὰς, καὶ δὲν θὰ ἐνοχοποιήσω τούτου ἐνεκα τὴν Χύλην Πύλην. Συνάμα δὲ ἔγραφε καὶ εἰς τοὺς Παργίους ὃ παμπόνηρος σατράπης, ἔξορχιζων αὐτοὺς νὰ σφάξωσι τοὺς Γάλλους καὶ νὰ τῷ φέρωσι τὰς κεφαλάς των, τότε δὴ τότε τοῖς ὑπέσχετο τὴν τε ἐπιείκειαν! καὶ τὴν ἴσχυρὰν προστασίαν του.»⁽¹⁾

(1) Hist. de la régénération de la Grèce par Pouqueville tom. j. pag. 135.

Αλλ' ὅτε ἐμηχανᾶτο ταῦτα κατὰ τῶν Παργίων δὲ Αλῆσ, δὲ Βλασσόπουλος ἡσχολεῖτο, ώς εἴπομεν, πρὸς διάσωσιν τῆς Λευκάδος· γενόμενος δὲ βραδύτερον πολιτικὸς διοικητὴς τῆς Πάργας, ἐματαίωσεν ἀπαντά τὰ τεχνάσματα τοῦ αἰμοβόρου ἐκείνου σατράπου· ἀλλ' ἔτι βραδύτερον, ἐκκενωθείσης καὶ τῆς Ἐπτανήσου ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἡναγκάσθη καὶ ὁ Βλασσόπουλος νὰ ἐγκατελείψῃ τὴν Πάργαν· ἀπῆλθεν εἰς Ῥωσίαν καὶ διέμεινεν ἐκεῖ ἕπι πολὺ ἀνευ μὲν σπουδάζιας τινος ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἀεί ποτε τιμώμενος καὶ εὐνοούμενος, μέχρι τοῦ 1816· τότε δὲ ἀποκατασταθέν των ἀπάντων τῶν τῆς Εύρωπης πραγμάτων, καὶ γενικῆς ἐπελθούσης εἰρήνης, δὲ Βλασσόπουλος διωρίσθη ὑπὸ τῆς Ῥωσίας γενικὸς Πρόξενος τῆς Ηελοποννήσου· κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀποκατέστη ἐν Πάτραις, πρωτευούσῃς τότε οὖσῃς τῆς πόλεως ταύτης ἀπαντος σχεδὸν τοῦ κατά τὴν Ρούμελην ἐμπορίου, καὶ ἀχμαζούσης μάλιστα εἰς μέγαν τινὰ βαθμόν.

Κατ' ἐκείνην μὲν τὴν ἐποχὴν εἶχε προαχθῆ ὡς θὰ εἴδομεν καὶ ὁ Παπαρήγόπουλος, πρῶτος διερμηνεὺς τοῦ ἐν Πάτραις Ῥωσικοῦ Προξενείου ὑπὸ τὸν Βλασσόπουλον. Βραδύτερον δὲ, ὥσπερ ἐπίσης εἰδόμεν, εἶχε ψηφισθῆ Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὁ Γερμανός. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἀνδρες, προωρισμένον ἦτο, φάνεται, ὑπὸ τῆς θείας προνοίας νὰ ἔξυπηρετήσωσιν ἔκτοτε μεγάλως τὰ τε ἑλληνικὰ καὶ τὰ τῆς χριστιανωσύνης συμφέροντα. Τὸ σπουδαιότερον δὲ πάντων ἦτο νὰ ἔξαπατήσωσι τὸν πονηρότερον καὶ ἀπιστότερον τῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνδρῶν 'Αλῆ Πασσᾶν, καὶ νὰ πείσωσιν αὐτὸν ὅτι ἡ σωτηρία του ἔγκειται εἰς τὸ νὰ περιποιηται καὶ νὰ μὴ καταπιέζῃ τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον καὶ ιδίως τοὺς ἀρματωλούς· διότι ταχέως ἡ βραδέως, τῷ ὑπεδείκνυον, ἡ μὲν Τουρκία θὰ ἐπιτεθῇ ἀφεύκτως κατ' αὐτοῦ, ίνα τὸν ἀναγκάσῃ ἡ νὰ

ἀφομοιωθῆ καθ' ὄλοχληρίαν μὲ τοὺς ἄλλους Πασσάδες, ἡ γενόμενος ἀντάρτης, νὰ πάθῃ δσα καὶ ὁ Πασβάνογλους. Οἱ δὲ Τούρκοι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, προσέθετον, καὶ ἐνίσχυροι εἶναι νὰ τὸν προστατεύσωσι καὶ θὰ προτιμήσωσι νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ τὸν Σουλτάνον· μόνον λοιπὸν τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον, ἐπὶ τέλους τῷ ὑπεδείκνυον, θὰ δυνηθῇ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ σὲ σώσῃ.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὁ Βλασσόπουλος ἐνήργει οὕτω παρὰ τῷ Ἀλῆ Πασσᾶ, ὁρμώμενος ἔκ τε τῶν γενικῶν ὀδηγιῶν τῆς Κυβερνήσεώς του, ἀείποτε προστατευσάσης κατὰ τὸ ἐνὸν τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅρθιοδόξους χριστιανοὺς, καὶ ἔκ τῶν ἐμφύτων αὐτοῦ αἰσθημάτων· ἦτο δὲ ἀδύνατον νὰ μὴ συνηγορῇ ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ Ἐλλήνην, δστις ἴδιοις ὅμμασιν, εἰδεν ὅσα ὑπέστη οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἐν Πρεβέζῃ καὶ δσα ἡπειλεῖτο νὰ πάθῃ ἐν τε τῇ Λευκάδι, ἐν Ηάργα καὶ ἄλλαχοῦ. Βραδύτερον ὅμως τῷ 1819 ὁ Βλασσόπουλος, καίτοι πρόξενος Δυγάμεως, ὑπογραψάσης τὴν διὰ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἐπιβληθεῖσαν εἰρήνην,, δὲν ἐδίστασε νὰ γείνῃ καὶ συνωμότης κατὰ τῆς Τουρκίας· κατίγησε δὲ αὐτὸν κατὰ Φιλήμονα εἰς τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἐν Π. Πάτραις ὁ Ἀριστείδης Παπᾶς (1). τότε δὲ περίπου ἔφθασεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Γερμανὸς Π. Πατρῶν, δλος ἀφωσιωμένος εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἐταιρίας καὶ πρόθυμος πάντοτε νὰ ὑποστῇ καὶ αὐτὴν τὴν σταύρωσιν γάριν τῆς Πατρίδος. Οἱ δύο οὗτοι ἐταιρισταὶ ἐταχτοποίησαν δσον ἐδύναντο τὰ τῆς ἐταιρίας ἐν Πελοποννήσῳ· κατὰ δὲ Φιλήμονα ὁ Βλασσόπουλος διωρίσθη καὶ ἔφορος καὶ πρόεδρος μάλιστα τῆς ἐφορίας. «Αἱ ἀλλαχοῦ κεντρικώτεραι ἐφορίαι, λέγει δ συγγραφεὺς οὕ-

(1) Ἰδὲ Δοχ., Ιστορ. Ελλ., ἐπαν. ἐπὶ Φιλητ., Τομ. 2. Σελ. 389

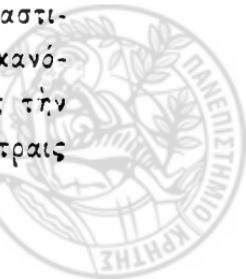

»τος, αἱ μὲν σχηματισθεῖσαι παρ' αὐτοῦ (τοῦ Ὑψηλάντου) αἱ δὲ ἐπικυρωθεῖσαι, περιελάμβανον ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν καὶ μέλη ἐπίσημα, προξένους τῆς Ῥωσσίας »καὶ προξενικοὺς ὑπαλλήλους, "Ελληνας αἰσθημάτων καὶ πολλῆς ἀρετῆς, ὡς ἡ ἐν Σμύρνῃ τὸν Σπυρίδωνα «Δεστούνην, ἡ ἐν Πάτραις τὸν Ἰωάννην Βλασσόπουλον, ἡ ἐν Βουκορεστίῳ τὸν Γεώργιον Λεβέντην, ἡ ἐν «Χίῳ τὸν Νικόδηον Μυλωνᾶ καὶ καθεξῆς.» (1) Τὸ μὲν πρῶτον λοιπὸν οἱ δύο οὗτοι ἔταιρισται ἐταχτοποίησαν τὰ τῆς ἔταιρίας ἐν τῷ τόπῳ, δὲν ἔβράδυναν ν' ἀνακαλύψωσι καὶ τὸ χρήσιμον τοῦ Παπαρρήγοπούλου εἰς τὰ δόσον καταχθόνια κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, τόσον καὶ σωτῆρια ὑπέρ τοῦ θίους διαβούλιά των.

"Ο, τι ἐπενόει δ Γερμανὸς διεκοίνωνεν εἰς τὸν Βλασσόπουλον καὶ ἐδέετο τὴν κατὰ τὴν διξασίαν τούτου τροποποίησιν ἡ ἐπικύρωσιν ἀνεκοίνουν ἐπειτα αὐτὸς εἰς τὸν Παπαρρήγόπουλον, καὶ οὗτος ἐπέρχει πάντοτε γὰ τὸ ἐκτελὴ εὔδοκίμως, καὶ πέραν μάλιστα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν προσδοκιῶν τῶν προτεταμένων του. Πολλάκις ἔπειμψε τὸν Παπαρρήγόπουλον δ Βλασσόπουλος εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν καὶ ἐκάστοτε ἄλλο μὲν ἦτο τὸ πρόσχημα τῆς ἀποστολῆς, κυρίως δὲ ἀπέβλεπεν αὕτη εἰς τὸ νὰ παγιδεύσῃ τὸν παμπόνηρον Σχτράπην· ἀλλ' εἴτε ὡς συνέταιρος, εἴτε ὡς πρόξενος δ Βλασσόπουλος δὲν εἶχε μόνην τὴν δυσχέρειαν τοῦ νὰ διαβουκολῇ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ νὰ προστατεύῃ τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον. Π μεγαλειτέρα του δυσχέρεια ἐπήγαζεν ἐκ τῆς ἐξιδιασμένης κατασκοπείας, ἣν ἐξήσκουν ἀπαντα τὰ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων Προξενεῖα καὶ ίδιως τὸ Ἀγ-

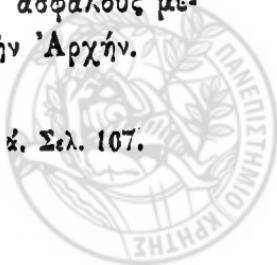
(1) Ιδὲ 'Απομνημον., περὶ ἐπαναστ. τῆς Ἐλλάδ. διὰ Γερμανοῦ, πρ. λεγόμενα σελ. 0'. καὶ Δολ. Ιστ. Ἐλλ. ἐπαγ. θπὸ φιλ. Τόμ. ἀ. Σ. 39.

γλεικὸν, ἢ δὲ δυσχέρεια αὗτη ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε
οὐ Βλασσόπουλος, λαβὼν ποτε ἐκ Κωνσταντινουπόλεως
σπουδαῖς ἐπιστολὰς, ἵνα πέμψῃεις τὸν ἐν Κερκύρᾳ δια-
τρίβοντα Καποδίστριαν καὶ γινώσκων τό τε φιλόπο-
πτον τῶν Ἀγγλῶν καὶ τὸ αὐθαίρετον αὐτῶν ἐν Ἐπτα-
νήσῳ, ἔνθα καθαριζομένων ἐν τῷ λοιμοκαθαρτηρίῳ ἀ-
πάντων τῶν ἔξωθεν εἰσερχομένων, οἱ Ἀγγλοὶ καὶ σω-
ματικὰς ἔρευνας ἐνήργουν καὶ ἐπιστολὰς κατέσχον καὶ
παρεβίαζον· γινώσκων, λέγομεν, ταῦτα πάντα καὶ μὴ
δυνάμενος νὰ ἐπιγοήσῃ τρόπον ἀσφαλοῦς ἀποστολῆς,
ἀνεκοίνωσε τὴν δυσχέρειάν του εἰς τὸν Παπαρρήγοπου-
λον, εἰπὼν αὐτῷ «εἰς τὴν φροντίδα σου ἀνατίθημι τὰ
πάντα». Οὗτος δὲ ἀντὶ ν' ἀπέλθῃ κατ' εὔθεταν εἰς Κέρ-
κυραν, ἐναύλωσεν Ἰονικὸν μάλιστα πλοῖον διὰ Κόριν-
θου· διαπλεύσας δὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἀπέβη εἰς
Γαλαξεῖδι, ἐκεῖθεν μετέβη διὰ Σαλώνων, Τρίκης καὶ
Πίνδου εἰς Ἰωάννινα, εἶδεν ἐκεῖ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν, συν-
ετέλεσεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς οἰκογενείας τοῦ
Μόστρα, ἀπῆλθεν εἰς Κέρκυραν, χάριν ἐμπορικῶν δῆθεν
ὑποθέσεων, διέσωσε καὶ ἐνεχείρησε τὰς ἐμπιστευτικὰς
ἐπιστολὰς καὶ αὐθημερόν, ἀνέμερα τῆς Αχμπρᾶς, δια-
τάσσεται νὰ φέρῃ τὴν ἀπάντησιν· ναυλώνει αὐθίς Ἰονικὸν
πλοῖον διὰ τὴν Λευκάδα, ἀποβιβάζεται ὅμως εἰς Σαγιά-
δαν, ἐπιστρέφει διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς Ηάτρας, ἐγχειρί-
ζει τὰ ἐμπιστευτικὰ ἔγγραφα εἰς τὸν προϊστάμενόν
του, πέμπονται ταῦτα ἀσφαλῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ὁρού-
καὶ τότε μόνον ἔξυπνοῦσιν σι "Ἀγγλοὶ καὶ πέμπουσι τα-
χύπλοα νὰ συλλάβωσι καθόδον· τὸν Παπαρρήγοπουλον·
ἀλλὰ ποῦ συλλαμβάνεται ὁ 1. II. ἐπιφωνεῖ σαρχαστι-
κῶς ὁ Πουκεβίλ, ὁ Βλασσόπουλος γινώσκει τὴν ἴχανό-
τητα τοῦ ὑπαλλήλου του. Οἱ δὲ Ἀγγλοὶ, μαζίντες τὴν
χποτυχίαν των, ἐπέπληξαν σφοδρῶς τὸν Ἡ. Ηάτρας

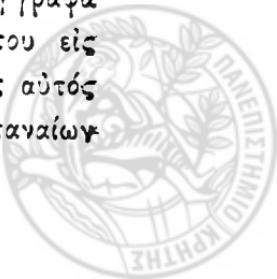
πρόξενον Γκρίν ώς μή ἀνακαλύψαντα ἐγχαίρως διὰ τῆς κατασκοπείας τὰ τεχνάσματα ταῦτα τοῦ Βλασσοπούλου καὶ Παπαρρήγοπούλου· ἀλλ' ἐκεῖνος ὑπεραπελογήθη, λέγων, ὅτι σύδαι· ἐν Κερκύρᾳ προστάμενας 'Αγγλικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἐπήρχεσαν εἰς τοῦτο, καίτοι πλειότερα τούτους διαθέτουσαι μέσα καὶ μεγαλειτέραν ἔχουσαι εὐθύνην. Μόνον δὲ δ μὴ γινώσκων τὰς ἀποστάσεις ταύτας καὶ τὸ δύσβατον τῶν ὁδῶν, δι' ὧν ἔπεμψε τὸν διερμηνέα του ὁ Βλασσόπουλος, δύναται νὰ θεωρήσῃ ώς μικροῦ λόγου ἀξίαν τὴν δυσχέρειαν, ἦν ὑπερενίκησεν οὗτος, ἵνα διαφύγῃ τὴν κατασκοπείαν τῶν 'Αγγλων. Τοσαύτην δὲ ἐντύπωσιν προύξενησεν εἰς τούτους ἡ τοιαύτη δεξιότης τοῦ Βλασσοπούλου, ὥστε δτε ἐξερράγη ὁ ἑλληνικὸς ἄγων καὶ ἔθορυβήθησαν οἱ ἐν 'Επτανήσῳ 'Αγγλοι, προσπαθοῦντες νὰ καταπνίξωσιν αὐτὸν, «εἶναι πολὺ ἀργὰ, ἔγραφεν εἰς τούτων εἰς τινα ἐφημερίδα τῆς Μάλτας· πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ματαίως ἐπιδιωκομένου σήμερον σκοποῦ, ἐπρεπε ν' ἀπαγχονισθῇ ὁ Διερμηνεὺς τοῦ Βλασσοπούλου Παπαρρήγοπουλος, δτε συνενοεῖτο εἰς Κέρκυραν μετὰ τοῦ Καποδιστρίου καὶ διεβουκόλει συνάμα καὶ τὸν 'Αλῆ Πασσᾶν». Καὶ δὲν εἶχε μόνον τὸν διερμηνέα του, δι' οὖ ἐξετέλει ταῦτα ὁ Βλασσόπουλος, ἀλλὰ καὶ ἀπαντες οἱ ἀπόστολοι τῆς Φιλικῆς 'Εταιρίας, μεγάλην ἔχοντες εἰς τὸν ἀτομικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα ἐμπιστοσύνην, παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανον τὰς ὁδηγίας καὶ εἰς αὐτὸν διεβίβαζον ἀσφαλῶς τὰ τῆς 'Εταιρίας «τὸ περισκλειόμενον, διὰ Πάτρας πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον κύριον I. Βλασσόπουλον ἀπόστειλον δι' ἀσφαλοῦς μέσου» (¹) ἔγραφεν δ Παπαφλέσσας εἰς τὴν 'Αρχήν.

(1) Ιὲς Διοκ., ἴσαρ. 'Ελλ.' Επ. ὑπὸ Φιλήμ. Τομ. 2. Σελ. 107.

Ἐν τῇ ἐξοχήσει τῶν Ηροῦνεικῶν καθηκόντων του ὁ Βλαστόπουλος διεῖδεν ὅτι οἱ Ταῦροι δὲν ἦσαν καλό-λοκληρίαν ἥσυχοι, τούναντίον μάλιστα εἶχον λόγους ἴσχυροὺς νὰ ὑποπτεύωνται τοὺς χριστιανούς· ἡ δὲ ἀπε-ρισκεψία καὶ ὁ ἀμετρος ζῆλος πολλῶν Ἐταιριστῶν ἐνίσχυον ἔτι μᾶλλον τὰς ὑπονοίας τῶν Ταύροκων· ἵνα διασκεδάσῃ δὲ αὐτὰς ὁ Βλαστόπουλος κατέφυγεν εἰς τὸ τέχνασμα τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου· ἐδάνειτε δηλ. ἐν εὔκο-λίᾳ καὶ ἀνευ ἐγγυήσεως καὶ ἀτρακτείας εἰς τοὺς Γούρκους. Οὗτοι δὲ, βλέποντες ὅτι ὁ Ηρόζενος τῆς Ρωσίας δια-θέτει εἰς αὐτοὺς χρήματα, ἀπεμάκρυναν τὰς τοιαύτινες ὑπόνοιαν περὶ τῶν τεκταινομένων ὑπὸ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας. Καὶ δὲν εἶναι μὲν γνώστον πόσα χρήματα διέθεσεν εῦτω ὁ Βλαστόπουλος· δὲν ἀπομαργύνεται τις δύμας καὶ πολὺ τῆς ἀληθείας, ἀν ὑποθέσῃ ὅτι καὶ ὁ Βλαστόπουλος, γε-νικὸς μάλιστα πρόξενος μεγάλης Δυνάμεως διατελῶν, δὲν διέθεσεν δλιγάτερα τῶν πρὸς τὸν αὐτὸν σχοπὸν διχνεισθέντων εἰς τοὺς Ταύροκους ὑπὸ τοῦ Παπαδιαμαν-τοπούλου. Σπουδαιοτάτη ἐπίσης ὑπηρεσία, ἐμφαίνουσα μεγάλην περίονταν τοῦ Βλαστοπούλου, εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς, περιγραφομένη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ.

«Μετ' οὐ πολὺ δὲ, κατὰ τὸ φῶτ', πρὸς τὸν Ἀπρίλιον, συνέβη ἡ κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ δργὴ τοῦ Σουλτάν Μαχ-μούτη, δστις ἀπεφάσισε νὰ τὸν καταπολεμήσῃ δλαις ἐνυάμεσι καὶ νὰ τὸν ἐξολοθρεύσῃ. Ο δὲ παμπόνηρος Ἀλῆ Πασᾶς, δστις πρὸ δλίγου εἶχεν ἀνακαλύψει ἐν-τελῶς τὰ τῆς Ἐταιρίας πράγματα, διὰ τῆς προδοσίας καὶ ἄλλων τινῶν μάλιστα δὲ ἐνὸς Ζακυνθίου, Διόγου λεγομένου, δστις ἐνεχείρισεν εἰς αὐτὸν δλα τὰ ἔγγραφα τῆς Ἐταιρίας, ἐστοχάσθη νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τούτου εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν. Καὶ ἀρ' ἐνὸς μὲν μέρους αὐτὸς τε καὶ οἱ υἱοί του ἐσύναξαν πολλοὺς τῶν Καπιτανίων

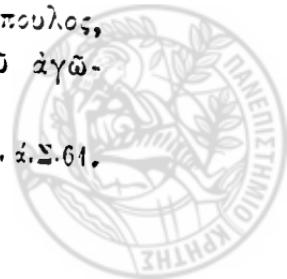
τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος, τοὺς ἔδειξαν τὰ σημεῖα τῆς Ἐταιρίας, ὑπεκρίθησαν, ὅτι εἶναι καὶ οὗτοὶ μέλη τῆς Ἐταιρίας πρὸ καιροῦ, καὶ ὅτι ἔχουν μυστικὴν ἀνταπόκρισιν μὲ τὴν Ἀρχὴν, καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσίας Ἀλέξανδρον, τοὺς ὑπεσχέθησαν γρήματα καὶ εἴτε ἄλλο ἀναγκαῖον, τοὺς ἔδωσαν τὴν ἀδειαν νὰ στρατολογήσουν ἕκαστος εἰς τὰ μέρη του, νὰ ὑψώσουν τὴν Σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, καὶ συμφώνως νὰ κινηθῶσι κατὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν. Οἱ δὲ Καπιταναῖς καὶ οἱ ἔχοντες ἴδεαν τῆς Ἐταιρίας, καὶ οἱ· μὴ ἔχοντες, ἐκπλαγέντες ἐπὶ τῷ τοιούτῳ, μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ κατανοήσωσι τὰς μηχανουργίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἐπεισθῆσαν, καὶ ὑπεσχέθησαν ν' ἀκολουθήσωσι τὴν προσταγὴν του. Ἀφ' ἑτέρου ἐὰς μέρους ὁ Ἀλῆ Πασᾶς εἰδοποίησε καὶ ὀμέσως καὶ ἐμμέσως τὴν Πόρταν περὶ τῆς Ἐταιρίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν Ἑλλήνων, στοχαζόμενος, ὅτι ἔνεκα τοῦ· οὐ ή Πόρτα θέλει βιασθῆνα παρατηθῆ ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν πολεμήσῃ, καὶ νὰ τὸν συγχωρήσῃ ὁ Σουλτάνος. Ταῦτα μαθόντες ἐν Πάτραις ὅ, τε Η. Πατρῶν καὶ ὁ Ῥωσικὸς Κόνσολος Ἱ. Βλασσόπουλος, ἀνὴρ φιλογενέστατος, εὐθὺς ἀπέστειλαν ἐπίτηδες ἀνθρώπους νὰ ἀνταμωθῶσι μετὰ τῶν Καπιταναίων, νὰ τοὺς ἀνακαλύψωσι τοὺς δολίους σκοποὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ νὰ οὓς παραχινήσωσι νὰ μείνωσιν ἥσυχοι, διὰ νὰ μήν υποβάλωσι τὸ Ἐθνος εἰς κίνδυνον, σῖτινες ἐπεισθῆσαν καὶ ἡσύχασαν.⁽¹⁾

Σμικρὸν πρὸ τῆς ἔκρήξεως τοῦ χρόνου εἶδεν ὁ Βλασσόπουλος μετὰ λύπης ὀπομαχυνομένην τοῦ ἐν Πάτραις Ῥω-

(1) Λέει Ἀπομνημόν. περὶ τῆς ἐπιναστῆς τῆς Ἑλλάδος ἢ πάλ Γερμανός Σελ. 5-6.

εικοῦ Προξενείου τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα, τὸν Παπαρρή-
γόπουλον· ἔγραψε μὲν τὰ δέοντα περὶ τούτου, συνη-
γόρησεν ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἀξίου διερ-
μηνέως του ἐν Ηάτραις· ἀλλ' ή ἐν Κωνσταντινουπόλει
Τρωσικὴ Ηρεσθεία καὶ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Αύτοχράτο-
ρος εμόναι αὔται, ἀπήντησαν, γινώσκουσι κάλλιον παντὸς
ἄλλου τὸ χρήσιμον ἐκάστου ὑπαλλήλου ἐν τῇ οἰκείᾳ
Θέσει· καὶ δὲν εἶχον ισως ἀδικοῦν, διότι ἐν Ηάτραις μὲν
έτοιμων ὕντων τῶν χριστιανῶν εἰς ἐπανάστασιν, θ'
ἀντεπάλαιον σύτοι, ὥσπερ καὶ ἀντεπάλαιον τῷόντι μετὰ
τῶν ἐξ ἀπρόσπτου καταληφθέντων Τούρκων· ἐν Σμύρνῃ
οἵμως ἔνθα ἀπεστάλησθο πρώην διερμηνεὺς τοῦ Προξενείου
Πατρῶν, αἱ σφραγῖς ἥθελον γείνει φρικωδέστεραι, ἀν ἔλει-
πεν οὗτος, ὥσπερ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ λεχθήσεται. Ἐκ-
ραγέντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τὸ ἐσπέρας τῆς αὐτῆς
ἡμέρας, λέγει ὁ Τρικούπης, ὁ πρόξενος τῆς Τρωσικίας
Βλασσόπουλος καὶ ὁ πρόξενος τῆς Σουηδίας Στράνης,
κατοικοῦντες ὅχι μακρὰν τῆς ἀκροπόλεως, καὶ φοβού-
μενοι τὴν δργὴν τῶν Τούρκων, ὑποπτεύονταν αὐτοὺς
δικαιώς, ὡς συνομίωτας, ἐγκατέλιπον τὰς οἰκίας των καὶ
διεσώθησαν εἰς τὰ πλοῖα· μετά τινας δὲ ἡμέρας κατέφυ-
γεν ὁ Βλασσόπουλος εἰς Ἰθάκην· τὸ δὲ προξενεῖον ἐγέ-
νετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς οὐχὶ τότε, ἀλλὰ βραδύ-
τερον, ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἰσαύρη Πασσᾶ(1). ὁ δὲ
Βλασσόπουλος, διὰ ψύλλου σχεδὸν πήδημα παρενο-
χλούμενος ἐν Ἰθάκῃ ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν, ἡγαγάσθην
ἀπέλθη εἰς Τεργέσταν, καὶ ἐκεῖθεν διετάχθη ὑπὸ τῆς
Κυβερνήσεως του νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Τρωσίαν· ἐκεῖ δὲ
δὲν ἐσαύρωσε βεβαίως τὰς γείράς του ὁ Βλασσόπουλος,
ἀλλὰ συνηγόρησεν ἐκθύμως ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶ-

(1) Βλ. Σ. Τρικούπη, Ιστ. τῆς Ελλ., ἐπαν. Καθηγ. 6'. Τομ. 2. Σ. 61.

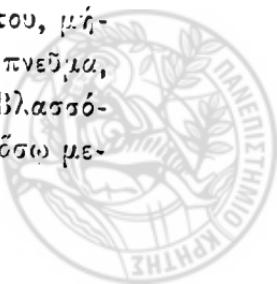
νος· καὶ δὲν εἶναι μὲν ἀκριβῶς γνωστὰ τὰ ἐπιχειρήματα,
ὅσα μετεγειρίσθη ὑπὲρ αὐτοῦ· γνωστὸν ὅμως εἶναι ὅτι ἐπὶ
μὲν τῆς ἔξοδου τοῦ Ὑψηλάντου καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς
μάλιστα τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπαναστάσεως ἡ Ῥωσσικὴ πο-
λιτικὴ ἔν το εὔνους ὑπὲρ αὐτῆς· σμικρὸν δὲ μετὰ
ταῦτα μετετράπη ἐπὶ τὸ εὐνοϊκώτερον· εἰς τὴν τροπὴν
δὲ ταύτην τῆς Ῥωσσικῆς πολιτικῆς ἀδιστάκτως πρέ-
πει νὰ εἰκάσῃ τις, ὅτι συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ ὁ
Βλασσόπουλος· διότι ἡ Ῥωσσικὴ Κυβέρνησις ἰδίως δίδει
πολλὴν σημασίαν εἰς τὰς συστάσεις καὶ πληροφορίας
καὶ πάντων μὲν τῶν εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ὑπαλλήλων τῆς
κατ' ἔξοχὴν ὅμως εἰς τὰς τῶν ἐγόντων τὰ προσόντα
τοῦ Βλασσοπούλου. Τοῦτο δὲ εἶναι κατὰ τοσοῦτον πε-
θανώτερον, καθ' ὃσον ὁ Βλασσόπουλος, ἐν Ῥωσσίᾳ δια-
μείνας τότε ἐπὶ πολὺ, οὐχὶ μόνον οὐδενὸς τῶν προτέρων
οὐτεῦ τίμων καὶ κυβερνητικῶν ἀπολαύσεων ἐστερήθη,
ἀλλὰ καὶ ἐτιμήθη πολὺ πλειότερον διὰ πολλῶν αὐτο-
κρατορικῶν παρασήμων καὶ δὲι σύχην ἐπιχορήγη-
μάτων.

Μόλις δὲ ἀποκατασταθέντων τῷ πραγμάτων ἐν Ἑλ-
λάδι, ὁ Βλασσόπουλος ἐιωρίσθη τῷ 1828 καὶ αὖθις ἐπι-
τετραμμένος τὰς Ῥωσσικὰς ὑποθέσεις· κατὰ δὲ τὸ 1830
διιωρίσθη Γεν. Πρόξενος τῆς Ηελοπονησίου, συνέπραξε με-
γάλως μετὰ τοῦ Κυβερνήτου καὶ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν
κομμάτων εἰς τὴν ὄριστικωτέραν ἀποκατάστασιν τῆς τά-
ξις ἐν Ἑλλάδι, οὐδενὸς φειδόμενος πρὸς τοῦτο μέσου,
καὶ σύποτε πρὸς τὸ καλὸν τοῦ ἔθνους ἀποβλέπων. Ναὶ
μὲν ὡς τίμιος ὑπάλληλος οὐδέποτε σύτε κατὰ διάνοιαν
ἐσκέφθη νὰ προδῶσῃ τὰ συμφέροντα τῆς Κυβερνήσεως
του· ἀλλ' ὁσάκις μὲν ταῦτα ἀπέβλεπον εἰς τὸ καλὸν
τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοικῦντα ἦτο ὅμολογουμένως κατὰ
τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας, ὡ-

Βλασσόπουλος ὑπεστήριζεν ἐκθύμως καὶ πᾶσαν κατέβαλλε προσπάθειαν εἰς εὐόδωσιν· ὅσάκις δὲ εἴτε ἔνεκα ἐσφαλμένων εἰσηγήσεων εἴτε ἔνεκα ἀλλῆς τινὸς αἰτίας τὰ ῥωσσιγὰ συμφέροντα δὲν συνεταυτίζοντο ἐπακριβῶς πρὸς τὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Βλασσόπουλος ἐξετέλει μὲν εὐόρχως τὰ ἐντελλόμενα, ἀλλὰ δὲν ὄχνει νὰ παραστήσῃ ταῦτα ὑπὸ τὴν ἀληθῆ ἔποψιν, καὶ πάντοτε σχεδὸν ἐπήρχει εἴτε νὰ τὰ τροποποιήσῃ ἐπὶ τὸ συμφερώτερον τῇ Ἑλλάδι, εἴτε νὰ καταστήσῃ ταῦτα ἀβλαβῆ εἰς ταύτην τε καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησίν του. Οὕτω δὲ πολιτευόμενος ἡ-ξιώθη τελευταῖον καὶ τοῦ βαθὺς συμβούλου τῆς ἐπιχρατείας· κατὰ δὲ τὸ 1836 ἐτελεύτης πλήρης ἡμερῶν ἐν Ναυπλίῳ.

Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ θανάτου του σύμπασα ἡ τότε πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος συνεκινήθη· οἱ μὲν ἐθρήνουν τὸν συναγωνιστήν των, οἱ δὲ τὸν γενναῖον ἀντιλήπτορα ἐν ταῖς ἐνσπραγίαις· ἀλλοι τὸν ἐκ τοῦ ἀξιώματος ἴσχυρὸν προστάτην· ἀλλοι τὸν φίλον καὶ ἀπαντες τὸν συμπονοῦντα εἰς τὰ δεινὰ ἀπάντων· ἡ κηδεία του ἐγένετο μεγαλοπρεπεστάτη, ἀπασαὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ Κράτους συνώδευσαν τὸν νεκρὸν, ἀπεδέθησαν δὲ αὐτῷ τιμαὶ στρατηγοῦ, πολὺ δὲ μετὰ τὴν θανὴν αὐτοῦ οἱ Φιλήμων ἔγραψε τὰ ἔξης·

„Ο Βλασσόπουλος, πνέων πάντοτε πατριωτισμὸν εἰλικρινῆ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, ἐνήργει τότε ὡς Ἑλλῆν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς ὑπάλληλος ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆς Ἐξουσίας, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνῆκε. Διαφέρουσιν ἐκ διαμέτρου τὰ δημόσια καθίκοντα μ' ἐκεῖνα τοῦ πατριώτου. Δι' ἐπισιονήποτε λόγον ὃ τίμιος ἀνθρώπος δὲν προδίδει τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του, μήτε μακρύνεται ἀπὸ τὸ ἀγνοοποιὸν περὶ αὐτῆς πνεῦμα, ὅσάκις μάλιστα σύναται νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ο Βλασσόπουλος μάλιστα ἐγίνετο τόσῳ πλέον ὠφέλιμος, ὅσῳ με-

τεχειρίζετο τὴν ἐπιρήσην τοῦ ἐπιτάχυου χαρακτηρός του πρὸς ὄφελος τῆς Πατρίδος, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ προσθέλῃ τὰ δημόσια καθήκοντά του. Τοῦτο μάλιστα βλέπων ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς, καὶ γνωρίζων, ὅπόσον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἶναι συνδεδεμένον ἡθικῶς καὶ θρησκευτικῶς μὲν ἔκεινο τῶν Ῥώσων, καὶ ἔτι μᾶλλον πεπεισμένος, δτι καμμία περίστασις δὲν θέλει δυνηθῆναί πεποσπάσῃ τοῦτο ἀπὸ τὸν φυσικὸν τοῦτον δεσμὸν, ἥνωθη τόσον σφικτὰ μετὰ τοῦ Βλασσοπούλου, ώστε οἱ δύω, ως μία ψυχὴ, ἐνήργουν σύμφωνοι εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς μέχρι τοῦ πολέμου. Ἐδείχθη δὲ, δτι μήτε ὁ Π. Πατρῶν καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Ἀχαΐας ἐνήργουν χωρὶς τῆς συνδρομῆς τοῦ Βλασσοπούλου, τὸν ὅποιον μετεγειρίζοντο ως προπύργιον διὰ τὴν πολιτικήν του θέσιν· μήτε αὐτὸς ἦδύνατο νὰ κινηθῇ εἰς καμμίαν πρᾶξιν χωρὶς τῆς ὁδηγίας τούτου. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς θέλομεν ίδει σύνδετα τὰ πρόσωπα ταῦτα καὶ εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις καὶ μάλιστα εἰς τὰς περὶ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ῥᾳδιουργίας, τῶν ὅποιων ἀμεσον ὅργανον ἦτον ὁ Ἰωάννης Παπαρήγοπουλος. Διὰ τοὺς ίδίους λόγους κατέστη ὑποπτος εἰς τοὺς Τούρκους ὁ Βλασσόπουλος κατὰ τὰς ἐσγάτας ἥμερας, καθὼς καὶ οἱ δύο ἄλλοι Πρόξενοι ὁ Λουδοβίκος Στράνης ἐκ Ζακύνθου, καὶ ὁ Ἀνδρέας Κοντογούρης ἐκ Κεφαλληνίας· καὶ κινηθείστης τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰς Πάτρας, οἱ Τούρκοι ἐκδίκουμενοι, ἔσπευσαν νὰ παραδώσωσιν εἰς τὸ πῦρ τὰ Πρόξενεῖα τούτων, μὴ προφθάσαντες νὰ τοὺς συλλάβωσι, καταφυγόντας εἰς τὰ Ἰονικὰ πλοῖα αἱ εἰς τὴν Ἐπτάνησον.

«Ἀλλ᾽ ὁ Ἰωάννης Βλασσόπουλος, δὲν ὑπέστη μόνον τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων. Ἀνθρωποι ἐξωλέστατοι, διὰ λόγους αἰσχρᾶς ίδιωφελείας, τὸν κατηγόρησαν εἰς τὴν Αὐλήν του κατὰ τὴν ἐποχὴν μάλιστα τοῦ γενικοῦ

ἀναθρασμοῦ τῶν 1821, καὶ μόλις ἐδικαιώθη οὗτος, ωφελούμενος ὅχι ἀπὸ τὰ ἀνίσχυρα ἐπιχειρήματα περὶ τῆς ἀθάνατης διαγωγῆς του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ τὴν φυσικὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπάθειαν τῆς Αὐλῆς του.» (1).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐπισήμου, οὗτως εἰπεῖν, τοῦ Βλασσοπούλου βίου τοῦ δὲ ἴδιωτικοῦ πολλά τινα ἀτυχῶς δὲν ἤδυντο γιγενεῖν νὰ ἔξαχριστωμεν· ἀορίστως μόνον ἐμάθομεν διὰ εἰς μὲν τῶν λίγων αὐτοῦ Ἀλέξανδρος οὕτε πολὺ εὔδοξίμησεν ἐν τῷ βίῳ του οὕτε τὸ πατρικὸν αὐτοῦ σημοματίμησεν. Αλλ᾽ ἕπερος υἱὸς ἐπίσης τοῦ διασήμου ἐκείνου ἄνδρος, ἀνεδείχθη ἐφάμιλλος τῶν πατρώων ἀρετῶν· διότι καθ' ἓν ἐποχὴν πρὸ τοῦ ἀγῶνος ὁ Βλασσόπουλος ἦτο γενικὸς Πρόξενος τῆς Ῥωσίας κατὰ τὴν Πελοπόννησον εἶχε καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντίνον ὑποπρόξενον τῆς Δυνάμεως ταύτης ἐν Πύλῳ, τῇ παρὰ τὴν Μάνην. Γνωστὸν δὲ εἶναι διὰ ὃ μὲν Κολοχοτρώνης, διαμένων πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἐν Ζακύνθῳ, «ἔφθασε τὴν 6 Ἰανουαρίου τοῦ 1821 εἰς Τσίμοβαν, λέγει δὲ Σπηλιάδης, καὶ κατέλυσεν εἰς τοῦ Μουρτζίνου, παλαιοῦ φίλου του, ὃθεν κατεφρόνει ὑπὸ τὴν αἰγιδα τῆς φιλίας τὰς ἐπιθυμουλὰς τῶν Τούρκων, καὶ διενήργει, περιμένων τὴν 25 Μαρτίου διὰ τὴν ἐπανάστασιν.» (2). Οἱ δὲ Τούρκοι, μεγάλας ἔχοντες τότε ὑποψίας καὶ θέλοντες νὰ προλάβωσι τὴν μετάβασιν τοῦ Κολοχοτρώνη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπέστησαν σπουδαίως τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν ἐπιτήρησιν ἀπάντων τῶν λιμένων ἡ καὶ αὐτῶν τῶν ὁρμίσκων αὐτῆς· μαζόντες δὲ διὰ τοῦ Κολοχοτρώνης διέλα-

(1) Ήδὲ 'Τούρκοι γάρ τα περὶ τῆς ἐπαναστ. τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Γερμανοῦ Προτεγρόμενα ὑπὸ Φιλέρμ. Σελ. 1—18.

(2) Ήδὲ 'Απομνημονεύματα διὰ τὴν Ἑλλ. ἐπαν. ὑπὸ Σπηλιάδου Τοφ. σ. Σελ. 61.

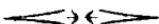

Θε τὴν προσοχήν των, εἴκασαν ὅτι δὲ ἐν Πύλῳ ὑποπρόξενος τῆς Ῥωσίας συνετέλεσεν εἰς τοῦτο· ὥρμησαν λοιπὸν ὡς μαινόμενοι κατάυτοῦ, τὸν ἐκακοποίησαν μεγάλως, τὸν ἐτραυμάτισαν μάλιστα, καὶ ἵσως ἥθελον τὸν ἀποκτείνει, ἀν μὴ ὡς ἐκ θαύματος ἐνθυμοῦντο ἐν τῇ στιγμῇ ἔκείνη, ὅτι ὁ οὗτος κακοποιούμενος ἦτο οὐ μόνον ὑπήκοος ἀλλὰ καὶ ὑπάλληλος Ῥῶσσος, καὶ ὅτι ἡ Ῥωσία ἔχει πάντοτε τὰ μέσα νὰ τιμωρῇ τοὺς κακοποιούντας τοὺς ὑπηκόους καὶ ὑπαλλήλους της· διασωθεῖς δὲ τοῦ κινδύνου ἔκεινου ὁ Κωνσταντίνος Βλασσόπουλος παρηκολούθησε τὸν πατέρα, ἐξυπηρέτησε κατὰ διαφόρους περιστάσεις τὴν Ῥωσίκην αὐτοκρατορίαν, ἐτιμήθη παρ' αὐτῆς διά τε τοῦ βαθμοῦ τοῦ αὐλικοῦ συμβούλου καὶ διὰ διαφόρων παρασήμων καὶ σήμερον ἐφησυχάζει· ἐν Πειραιεῖ· υἱὸς τούτου εἶναι ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν ταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ Τηλέμαχος Βλασσόπουλος, ὁ τιμῶν οὐκ δλίγον τὴν τε ὑπηρεσίαν, ἐν τῇ διατελεῖ καὶ τὰς πατρικάς τε καὶ προγονικάς ἀρετὰς, ἃς ἐκληρονόμησε.

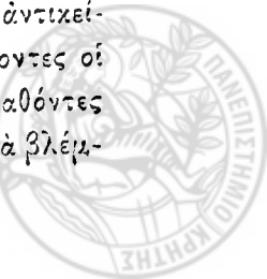

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

Παράδοξον ἔσως θὲ πανῆ νὰ γράψωμεν καὶ τὸν βίον τοῦ εύτυχῶς ζῶντος εἰσέτι Ἰωάννου Παπαρήγοπούλου· ἀλλ’ ὁ ἀνὴρ οὗτος διεδήματισε τοιοῦτον πρόστωπον εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος, ὥστε πάνυ ἀτελῶς ἡθέλαμεν περιγράψει ταῦτα, ἀν μὴ περιελαμβάνομεν ἐν τῷ ἀνὰ γειτανίας τόμῳ καὶ τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς τούτου, γεννηθέντος ἐν Νάξῳ περὶ τὸ 1780 ὥπο πατρὸς μὲν Κωνσταντίνου Παπαρήγοπούλου, μητρὸς δὲ, Μαρίας.

Τὰ μὲν πρῶτα γράμματα ἡ δσακαὶ σήμερον γινώσκει ὀλίγα· Ἐλληνικὰ ἐδιδάχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνθα δέσχε τὴν ἀτυχίαν νὰ ἐλκύσῃ διὰ τὸ φυσικὸν κάλλος του τὸ πονηρὸν βλέμμα ὁθωμανίδος τινὸς μεγάλης περιωπῆς. Τὸ δὲ πέριστατικὸν τοῦτο προύκάλεσεν οὐκ ὀλίγον κίνδυνον εἰς τὸν πάντῃ ἀθῶν φπουδαστήν· διότι γνωστὸν εἶναι ὅτι αἱ ὁθωμανίδες, ἀμέσως μετὰ τὴν κόρεσιν τῶν ἀσελγῶν ἐπιθυμιῶν τῶν, καταστρέφουσι πᾶν σῶμα τοῦ ἐγκλήματος, δοκιμογνοῦσαι ιδίαις ἐνίστε χερσὶν ἡ διὰ τῶν εὔνούχων των τὸ πρὸ δλίγων στιγμῶν ἀντικείμενον τῆς λατρείας των. Τοῦτο, καλῶς γινώσκοντες οἱ κηδεμόνες τοῦ Παπαρήγοπούλου καὶ μόλις μαθόντες ὅτι οὗτος ἐν τῇ ἀθωότητί του εἴλκυσε τὰ πονηρὰ βλέμ-

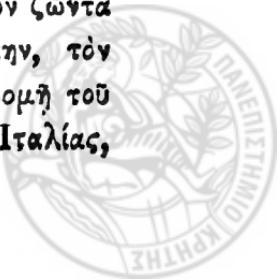
ματα τῆς δθωμανίδος, ἐφυγάδευσαν αὐτὸν νύκτωρ εἰς Ὀδησσόν, κ' ἐκεῖθεν εἰς Μίσχαν. Ἐκεῖ δέ εύτυχῶς ἔζων τότε οἱ Ζωσιμάδαι, ὁ Καπλάνης καὶ ἄλλοι εὗποροι ἐμποροι δμογενεῖς. Πρὸς μείζονα δὲ εύτυχίαν τοῦ Παπαρήγορούλου εἶχεν ἀποσυρθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Μόσχᾳ καὶ ὁ περίπυστος Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις, πρὸς ὃν εἶχε συστατικὴν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Αἴνου Ματθαίου. Καὶ οἱ μὲν δμογενεῖς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ λάβωσι συμπάθειαν ὑπὲρ τοῦ Παπαρήγορούλου· ἔκτοτε μάλιστα οἱ Ζωσιμάδαι συνέδεσαν μετ' αὐτοῦ εἰδός τι οίχειότητος, μεγάλως χρησιμευσάσης ἀκολούθως τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν. Ο δὲ Εὐγένιος τοσαύτην μέριμναν ἔλαβεν ὑπὲρ τοῦ Παπαρήγορούλου, ώστε ὑπεχρέωσε τὸν ἐκεῖ Ἀρχιμανδρίτην Νεόφυτον νὰ τὸν διδάσκῃ κατ' ίσίαν.

Κατώχει τότε εύτυχῶς ἐν Μόσχᾳ καὶ ὁ Πρίγκιψ Δημήτριος Δολγουρούκης, ὅστις, συχνάζων εἰς τοὺς Ζωσιμάδας, καὶ μαθὼν παρ' αὐτῶν τὰ περὶ Παπαρήγορούλου, συμμετέσχε καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ συμπαθείας ἐκείνων· ἀπεργόμενος δὲ εἰς Περσίαν, παρέλαβεν αὐτὸν, χάριν προσχωγῆς· καὶ οὕτω προέβη μετ' αὐτοῦ ὁ Παπαρήγόρούλος μέχρις Ισχλιβάν, τὸ περὶ τὴν Κασπίαν ἔπειτα δὲ ἀπῆλθεν εἰς Τυφλίδα, καὶ ἐκεῖνει προσκολληθεὶς εἰς τὸν Ἀνδρέαν Ἰωάννου Δογλουρούκην, ἐπανῆλθε τῷ 1807 διὰ τοῦ Κάρσου, Ερζερούμ, Σινώπης καὶ Τραπεζούντος, ὑπὸ τὴν σκέπην δμως καὶ προστασίαν τοῦ Δολγουρούκη, εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκρχγέντος τότε τοῦ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας πολέμου καὶ πάντων τῶν Ἄρασων ἀναγγωρησάντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Δολγουρούκης καὶ ὁ Παπαρήγόρούλος τὸ μὲν πρῶτον ἐκρύβησαν ἐκεῖ, ἵνα μὴ πάθαιν ὑπὸ τῶν Τούρκων· ἔπειτα δὲ ἀπῆλθον εἰς Δαρδα-

νέλια καὶ Τένεδον, ἐνθα παρέπλευν δὲ ρωσσικὸς στόλος· Ὁ μὲν Δολγουρούχης, ἀγαθὰ τρέφων ὑπὲρ παντὸς Ἑλλήνος αἰσθήματα, σύνεστησε τὸν Παπαρήγόπουλον εἰς τε τὸν ναύαρχον Κόντε Παλατίνον καὶ τὸν πολιτικὸν σύμβουλον αὐτοῦ Σινιέθην· οὗτοι δὲ, ἔχοντες ἀνάγκην ἀνδρῶν, γινωσκόντων τὰς ἐγχωρίους γλώσσας, παρέλαβον τὸν συσταθέντα ὡς ἐνα τῶν διερμηνέων τοῦ στόλου.

Ἄρξαμένων μετ' οὐ πολὺ καὶ τῶν ἐγθροπραξιῶν δὲ μὲν ρῶσσος ναύαρχος ἐξεπόρθησεν, ὡς γνωστὸν, τὸ δχυρὸν φρούριον τῆς Τενέδου. Οἱ δὲ Παπαρήγόπουλος ἦτο εἰς τῶν ἐνδεκα κατὰ πρῶτον εἰσπηδησάντων δι' ἐφόδου. Ἐκεῖ δὲ ἦλθον ὁ Νικοτσάρας, ὁ Λάζος, ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ἄλλοι Ἑλληνες ὅπλαρχοι, ἵνα ζητήσωσι τὰ πρὸς ἐπανάστασιν τοῦ Ὀλύμπου μέσα, καὶ βῶσσόν τινα, γνωρίζοντα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν¹ δὲ Ναύαρχος τοῖς ἐχορήγησεν ὅσα ἐδυνήθη, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τὸν Παπαρήγόπουλον. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀπέβησαν οἱ ἐπαναστᾶται διὰ ρωσσικοῦ πλοίου εἰς Μπαμπᾶ, ἐπειτα δὲ ἐπολέμησαν κατὰ τὴν κώμην Αἰκατερίνην, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων. Γενομένης μετ' οὐ πολὺ εἰρήνης, δὲ μὲν Ναύαρχος ἐπεμψε πλοῖον νὰ παραλάβῃ τοὺς ἐπαναστάτας· ἀλλ' οὐδεὶς τούτων ἐπανῆλθε, πλὴν τοῦ Παπαρήγοπούλου, ὃν ὁ ναύαρχος παρέλαβε τότε εἰς τὴν ναυαρχίδα. Αποπλεύσαντος δὲ ἐπειτα καὶ τοῦ στόλου εἰς τὰς τῆς Ιονίου δημοκρατίας νήσους, ἵνα παραλάβῃ τὰ Ῥωσσικὰ στρατεύματα, δὲ Παπαρήγόπουλος ἐμεινεν ἐν Κερκύρᾳ, ἐνθα ἐγνώρισε τὸν τε Καποδίστριαν, τὸν Κολοχοτρώνην, τὸν ζῶντα εἰσέτι στρατηγὸν Β. Πετμεζᾶν, τὸν Μιντσάκην, τὸν Γρίβαν, τὸν Μπενάκην καὶ ἄλλους. Τῇ συνδρομῇ τοῦ τελευταίου τούτου ἀπῆλθεν εἰς Σιέγγην τὴς Ἰταλίας,

ἴνα σπουδάση τὴν Ἰατρικὴν, καὶ κατέρξατο μὲν τῶν σπουδῶν αὐτῆς μετὰ ζῆλου, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ διέχοψεν αὐτὰς διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν.

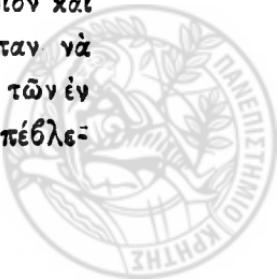
Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην εἶχε διορισθῆ γενικὸς πρόξενος τῆς Ῥωσίας κατὰ τὴν Πελοποννήσον ὁ Μαθαῖος Μιντσάκης· οὗτος εἶχεν ἀνάγκην νὰ περιστοιχισθῇ ὑπ' ἀνδρῶν, πολλὰ εἰδότων· γινώσκων δὲ καὶ τὸν Ηπαρθρηγόπουλον ως τοιούτον, προσεκάλεσεν αὐτὸν ως ἐιερμηνέα. Ὁ φαιτητὴς τῆς Ἱατρικῆς δοσηνὴ ἐπιθυμίαν εἶχε νὰ προαχθῇ διὰ τοιαύτης τινὸς ῥωσσικῆς μάλιστα ὑπηρεσίας, τοσοῦτον δλίγην ὅρεξιν εἶχε, φαίνεται, νὰ ἀνατέμνῃ ἀνθρώπινα πτώματα. Ἐάσας λοιπὸν χαίρειν τὰς Μούσας, ἔσπευσεν εἰς τὸν Γενικὸν Πρόξενον, διν ἔμρεν εἰς Ζάκυνθον, ἐδέχθη τὴν ὑπηρεσίαν, μετέβη μετ' αὐτοῦ εἰς Η. Ηάτρας καὶ κατὰ τὸ 1813 προεβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ β'. διερμηνέως.

Σπανιωτάτων ὄντων τότε ἐν τῇ Ἀνατολῇ τῶν ἐπιστημόνων Ἱατρῶν καὶ πάντων σχεδὸν τῶν Εὐρωπαϊστὲν φορούντων ἐκλαμβανομένων ως Ἀσκληπιαδῶν, ὁ Ηπαρθρηγόπουλος καὶ ἄκουν ἡναγκάσθη νὰ μετέλθῃ ἐν Ναυπάκτῳ καὶ τὸ τοῦ Ἱατροῦ ἐπάγγελμα, ἵνα εὐχαριστῇ δι' αὐτοῦ τοὺς Τούρκους καὶ ἀποπερατώνῃ οὕτω εὔχολώτερον τὰ ἔργα τῆς ὑπηρεσίας του, διάκονος χάριν αὐτῆς μετέβαινεν εἰς τὴν πόλιν ἔκεινην.

Πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Ηάτραις τότε ἦτο καὶ διέπρεπε μάλιστα ὁ Ῥώσσελ, πρόγονος ἴσως ἡ συγγενής τοῦ πρὸ δλίγου ἐλκύσαντος την συμπάθειαν πολλῶν διὰ τὰς περιπετείας του καὶ τὴν σκληρότητα τῆς τύχης του, καταδικασθέντος, ως γνωστὸν, καὶ φονευθέντος ως συμμεθέξαντος εἰς τὰ τῆς διεθνοῦς κοινότητος ἐν Γαλλίᾳ. Ο μὲν Πρόξενος ἔκεινος εἶχε παρ' αὐτῷ σεμνὴν γενάδα, Μαγδαληνὴν Σαβέρ καλουμένην, ὁρφανὴν πατρὸς

καὶ συγγενῆ του· δὲ δὲ Παπαρήγόπουλος ἡράσθη ἐντιμῶς αὐτῆς καὶ ἦλθεν εἰς γάμον, ἐξ οὐ ἔσχεν οὐδὲν μὲν ἔνα τὸν Ἀλέξανδρον, βαθμὸν στρατηγοῦ ἥδη ἔχοντα ἐν Ρωσσίᾳ, ἀλλὰ τὸ διπλωματικὸν στάδιον ίδίως διατρέχοντα θυγατέρας δὲ δύο, τὰς διακρινομένας ἥδη ἐπὶ πολλαῖς χριστιανικαῖς ἀρεταῖς Αἰκατερίναν Μωραΐτην, σύζυγον τοῦ γνωστοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου Ηάγου· καὶ Μαργαρίταν, σύζυγον τοῦ οὐχ' ἥττον γνωστοῦ Ιατροῦ Σοφοκλέους Οίκονόμου.

Κατὰ Αὔγουστον τοῦ 1814 ἀπῆλθεν εἰς Ἰωάννινα, χάριν ὑποθέσεων Ρώσσων ὑπηκόων παρὰ τῷ Ἀλῆ Πασσᾶ, οὗτινος ἐκτήσατο εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν ὑπόληψιν. Τὸ περιστατικὸν δὲ τοῦτο ἐγρησίμευσε μεγάλως οὐ μόνον εἰς τὰ τῆς Φιλ. Ἐταιρίχς, ὡσπερ θὰ ἴδωμεν κατώτερω, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ Παπαρήγοπούλου διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν· Τῷ 1817 δὲ Ἀλῆ πασσᾶς ἀπῆλθεν εἰς Πρέβεζαν· ἐκεῖ δὲ εἰς μὲν τῶν ὑπηρετούντων τὰς ἀσελγεῖς ὄρεξεις τοῦ τυράννου, Καχούρης λεγόμενος, ἐξῆλθεν οἵονεὶ εἰς Γαννυμίδιον ἄγραν. Ἐν Πάτραις δὲ κατώκει τότε ὡς ἀπόμαχος ὁ περιφανεῖς στρατιώτης ἡσίας ὑπηρεσίας προσενεγκῶν τῇ Ρωσσίᾳ Πατρεὺς Σάββας Ποντίκης, Συνταγματάρχης, ἔχων δεκατετραετὴ οὖδην εὐειδῆ Νικόλαον. Τοῦτον δὲ Αύτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, καίτοι ἀνήλικα ἔτι, ηὐδόκησε νὰ δεχθῇ ὡς ὑπότροφον τῆς ἐν Ὁδησσῷ σχολῆς Ρεσχελιέ, χάριν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ πατρός. Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν cυτος ἀπέπλεε τῶν Πατρῶν, ἵνα εἰσάξῃ εἰς τὴν σχολὴν τὸν οὐίον, πλοῖον ἔμπλεον Ἀλβανῶν, ἐνεδρεῦον παρὰ τὴν Ναύπακτον, προσβάλλει τὸ φέρον τοὺς Ποντήκην πατέρα καὶ οὐίον καὶ ἀπάγει τὸν τελευταῖον τοῦτον, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ ἔνοχλήσῃ ἀλλως οὔτε ἐκεῖνον, σύτε ἔτερόν τι ἐκ τῶν ἐν τῷ πλοίῳ· λέγεται μάλιστα ὅτι γένεδρα αὕτη ἀπέβλε-

πεν ἔτερον εὐειδῆ νεανίαν τὸν Ἰεώργιον, ἀδελφὸν τοῦ Θεοδωράκη μὲν τότε, νῦν δὲ Θεοφίλου, Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, περὶ οὗ καὶ ἀλλοτε εἰπομένιν τινα. (1).

Οἱ πάντες τότε εἶχασαν μὲν δτι τοῦτο ἦτο ἐν ἑκατῶν σύνήθων στρατηγημάτων, δι' ὧν ὁ Ἀλῆς καὶ οἱ ἀσελγέστατοι αὐτοῦ υἱοὶ ἐπλούτιζον τοὺς γυναικωνίτας τιναν, ὥσπερ καὶ ἀλλοτε ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας τόμῳ ἀφηγήθημεν δμοιον τούτου· ἀλλ' οὐδεὶς ἐν Πάτραις ἐφαντάσθη νὰ πράξῃ δτι καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Τσακάλωφ πρὸς σωτηρίαν τοῦ υἱοῦ της (2). Μόνος ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀνεδέχθη καὶ ἔφερεν εἰς αἵσιον πέρας τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον. Ἀπῆλθεν εἰς Πρέβεζαν· ἀφ' οὗ δὲ ἐβεβαίωθη δτι ἡ είκασία τῶν ἐν Πάτραις ἦτο ἀληθής, καὶ δτι τὸ θῦμα ἐφυλάττετο κατὰ διαταγὴν τοῦ τυράννου ἐν τινι χριστιανικῇ οἰκίᾳ, κατώρθωσεν οὐ μόνον τοῦτο ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῶν δινύχων τοῦ λάγνου τυράννου, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀπαγωγέων Κακούρην νὰ πείσῃ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν ν' ἀπαγχονίσῃ πρὸς ἴκανοποίησιν τῆς Ρωσίας. Περίεργον δὲ εἶναι, δτι καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἡθέλησε νὰ δολερευθῇ· διέταξε δηλαδὴ ν' ἀπαγχονίσωσιν ἔνα τῶν πολλῶν καθειργμένων καὶ ἵσως πάντη ἀθῶν· μαθὼν τοῦτο εὔτυχῶς πρὸ τῆς ἐκτελέσεως ὁ Παπαρρηγόπουλος, ἔσπευσε ν' ἀπαλλάξῃ τῆς ἀγχόνης τὸν ἀθῶν καὶ νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὸ ν' ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ θύματος ἡ ταύτοτης τοῦ κακούργου πρὸ τῆς ἀπαγχονίσεως αὐτοῦ.

Οἱ μὲν γονεῖς καὶ συγγενεῖς τοῦ θύματος καὶ πολλοὶ ἀλλοι, παθόντες ὑπὸ τοῦ φερωνύμου Κακούρη, εὐγνωμονοῦντες πρὸς τὸν Παπαρρηγόπουλον, καθικέτευσαν ἀμέσως δι' ἀναφορᾶς τὸν Αύτοκράτορα Ἀλέξανδρον γ'

(1) Ἰδὲ Βίων Παραλλήλων Τόμ. ἀ. Σελ. 101.

(2) Ἰδὲ Λέτοθι Τόμ. ἕ. Σελ. 24.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

ἀνταμείψῃ καταλλήλως τὸν ἄξιον τοῦτον ὑπάλληλον τῆς ῥωσσικῆς Κυβερνήσεως. Ή δὲ Μεγαλειότης του ηύδραχησε νὰ προάξῃ αὐτὸν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πρώτου διερμηνέως. Τό περιστατικὸν τοῦτο διηγήθη ἡμῖν τελευταῖον ἐν Πάτραις, δαχρυφρόσοῦσα σχεδὸν ἐξ εὐγνωμοσύνης, ἡ ἀδελφὴ τοῦ θύματος σεβασμία Μαρία, μήτερ τοῦ Ηραέρου τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου Πατρέων Δημητρίου Πατρινοῦ, τοῦ γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη· ἐπεκύρωτε δ' ἐρωτηθεὶς καὶ ὁ σεβασμιώτατος Μητροπολίτης. Οὐ δὲ Παπαρρήγοπουλος μόλις τὸ ἐνθυμήθη, καὶ ἵèν ἔχει ἀδικοῦ· ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπράξε τῷ δυντι τοσαῦτα ἐν τῷ βίῳ του καὶ πολὺ μεγαλειτέρας μάλιστα σπουδαιότητος, ὡστε οὐδὲν παράδοξον, ἐὰν μόλις διθυμηταί τινὰ τούτων.

"Ἐκτοτε ὁ Παπαρρήγοπουλος ἐξωκειώθε μεγάλως τὸν Ἀλῆ Παστᾶν· εἶ· αἱ δὲ περιεργον, δτι δσω ἀποτομῶτερον ἀπέκρουεν ὁ ἐντιμος ὑπάλληλος τὰς προπετεῖς ἀξιώσεις τοῦ τυράννου, τόσω περισσότερον είλκυε τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ διὰ τὸν χαρακτῆρά του. Ἐν μιᾷ τῶν συνεντεύξεων ὁ Ἀλῆς εἶπεν, δτι πολὺ ἐπεθύμει νὰ συνδεση φιλίαν μετὰ τοῦ Αύτοκράτορος· διότι τὸ δθωκανικὸν Κράτος, προσέθηκεν, ἐξησθένησε μεγάλως, δμοιάζειε σαθρὸν παλάτιον, ἐξωθει μόνον μεγαλωπρεπῶς κεχρυσωμένον. «Δὲν ἔχει οὕτως· ἀπήντησεν δ Παπαρρήγοπουλος, γινώσκων τὴν πονηρίαν τοῦ Ἀλῆ, «Τὸ Δο-
αβλέτι Σχις είναι ἀρκούντως ίσχυρόν· ἀλλως ὁ Αύτο-
κράτωρ, σύμμαχος ὧν τῆς Τουρκίας, δὲν δύναται νὰ
συνδέση μετὰ τῆς Ύψηλότητός σου ίδιαιτέραν φιλίαν».
«γινώσκω, ἀπήντησεν δ Ἀλῆς, «δτι ἀλλα φρονεῖς καὶ
ἀδλα λέγεις καὶ διὰ τοῦτο ἀρκοῦμαι ἐπὶ τοῦ παρόντος
τεῖς τὴν ἀτομικὴν φιλίαν σου»· καὶ οὕτως· ἀπειχωρίσθη-
σαν τῷ δυντι ὡς φίλοι. "Ἐκτοτε φαίνεται ἡ θεία πρόνοια

προπαρεσκεύαζε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡδήγει τὰ τέκνα αὐτῆς νὰ συνδέωσι φίλιας καὶ γνωριμίας, πολυτίμους κατασταθείσας ἐπί τε τῶν ἐνεργειῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος.

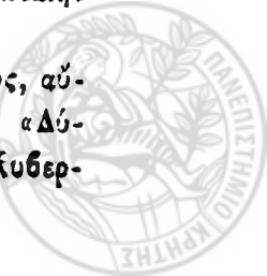
Τῷ 1816 Γ. Ηρόξενος τῆς Ρωσσίας ἐν Πελοποννήσῳ διωρίσθη, ως εἰδομεν, ὁ κάλλιστα γινώσκων τὸν Ἀλῆν Βλαστόπουλος. Μετὰ τούτου ἔξωχειώθη εἰς τοσοῦτον διπαρθήγόπουλος, ὥστε ἐπιστρέψαντος καὶ τοῦ Γερμανοῦ βραδύτερον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἐβράδυναν οἱ τρεῖς σύζυγοι αὐτρες νὰ παχυδεύσωσι τὸν πονηρότερον τῶν τυράννων Ἀλῆ Πασσᾶν, ὡς περικατωτέρω λεχθήσεται τοῦτο. Ἐν Ηάτραις ἦτο μὲν τότε διαδεδομένη ἡ Φιλόμουσος Ἐταιρία, ἡς σοκοπός ἦτο ἡ διάδοσις τῶν γραμμάτων διὰ συστάσεως σχολείων. Ὁ δὲ Παπαρήγόπουλος δὲν ἦτον ἀνάγκη νὰ μυηθῇ εἰς τοῦτο, ἵνα ἐνεργήσῃ ἐνθουσιάσθη ἀμέσως καὶ ἔτρεγεν ὡς σύστρατούμενος. Βραδύτερον συνέστη, ως εἰδομεν, καὶ ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία. Ναὶ μὲν εἰς τὰ μυστήρια αὐτῆς ἐκατηχήθη πολὺ βραδύτερον, τῷ 1818 κατὰ Φιλήμονα (¹) διπαρθήγόπουλος· ἀλλ' σύτος πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἐκτελῶν μετ' ἀξιοπρεπείας καὶ τιμιότητος τὰ κεφίκοντά του, διέτρεχε, χάριν ὑπηρεσίας πᾶσαν σχεδὸν τὴν Ἀνατολήν· περισσεύων δὲ προέτρεπε τοὺς πολλοὺς ἐκ τῶν γνωρίμων του νὰ συντελῶσιν εἰς τὴν σύνσασιν σχολείων καὶ διάδοσιν τῶν γραμμάτων. Ταῦτα μαθών περὶ Παπαρήγοπούλου διηγείτης Γερμανὸς καὶ ἐννοήσας διὰ σημείων διε το μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἔξωχειώθη αὐτὸν ἀμέσως καὶ μετεχειρίζετο ὡς δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα εἰς πάσας τάς τε ἐπικινδύνους καὶ τάς ἀκροσφαλεῖς ὑποθέσεις τῆς Φ. Ἐταιρίας.

(1) Ιδεῖτε πρ. Δοκ. Φιλ. Ἐτ. ὑπὸ Φιλήμ. Τόμ. ἄ, Σ. 407.

Ἐν τῷ σπουδαιοτέρων μελημάτων τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐταιρίας ταύτης ἡτον, ώς γνωστὸν, τὸ νὰ ἔξι-
κειωθῶσιν ἡ τούλαχιστον νὰ ἔξευδετερώσωσι τὸν Ἀλῆ
Παπαδᾶν ἀνευ τούτου οἱ πάντες ἥσαν πεπεισμένοι, ὅτι
ἥθελε καταπνιγῆ ἀμέσως πᾶσα ἀπόπειρα ἐπαναστά-
σεως· καὶ ὁ μὲν Γερμανὸς ἀπεχάλυψε τὴν εὐχὴν ταύ-
την τῆς Ἐταιρίας εἰς τὸν Παπαδρήγοπουλον· οὗτος δὲ,
ἐνθυμηθεὶς ὅτι πάλαι ποτὲ ὁ Σατράπης, ἐπιβαλὼν φό-
ρον εἰς τὰ κληροδοτήματα τοῦ Καπλάνη καὶ ἀλλων
διαιμενόντων ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐσφετερίσθη ἐκατὸν χιλιάδας
γροσίων, καὶ ὅτι ἡ Ῥωσσία διεμαρτυρήθη κατ' αὐτοῦ,
ἀνεμόχλευσε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, προύκάλεσε δια-
ταγὴν, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Ἰωάννινα καὶ διεκδικήσῃ τὴν
σφετερισθεῖσαν περιουσίαν τῶν κληροδοτημάτων. Ἰνα
δὲ καλύψη τοὺς σκοπούς του καὶ ἵνα σαγινεύσῃ εύχο-
λώτερον τὸν τύραννον, διέδωκεν ὅτι ἔχει ἐντόνους περὶ
πούτου διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεώς του.

Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀλῆς καὶ γινώσκων ἄλλως τε
τὴν δργὴν τοῦ Σουλτάνου καὶ τὸ κατ' αὐτοῦ μῆσος τῶν
Χριστιανῶν, συνέλαβε τὴν ἴδεαν νὰ ἔξευμενίσῃ τούλα-
χιστον τὴν Ῥωσσίν διὰ τοῦ φίλου του Παπαδρήγο-
πουλου. Πρὶν λοιπὸν ἀπέλθῃ οὗτος εἰς Ἰωάννινα, ἀ-
πῆλθεν ὁ Ἀλῆς εἰς Πρέβεζαν καὶ προσεκάλεσεν ἐκεῖ
τὸν φίλον του. Οὗτος τὸ μὲν πρῶτον, προσποιούμενος
πάντοτε τὸν θυμωμένον, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔδειξε
σπουδὴν· προσκληθεὶς δὲ καὶ ἐκ δευτέρου, ἀπῆλθε καὶ
χατέλυσεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γενοβέλη. Εἰς δὲ τὸν ἀ-
γνούμονον Ἀλῆν ἐπεκρουσιάσθη νύκτωρ καὶ πολιτεκήν
φέρων ἐνδυμασίαν, ώς ἄλλος Μέντσικωφ.

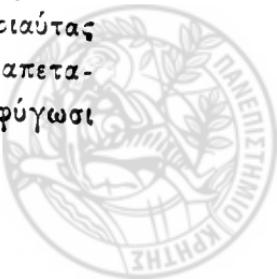
«Ἔλθων,» τῷ εἶπε, «κατ' αἴτησίν σου ώς φίλος, αὐ-
τοῖον θὰ παρουσιασθῶ ώς ὑπάλληλος· ὁ Ἀλῆς. «Δύ-
ναμαι νὰ ἀλπίσω διὰ σοῦ τὴν συνδρομὴν τῆς Κυβερ-

υνήσεώς σου, ίνα σωθῶ ἐκ τῶν δνύχων τοῦ Σουλτάνου,
 Παπαβρήγόπουλος. « Η Κυβέρνησίς μου δὲν δύναται
 ενὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου χάριν ἐνδε
 εἰπήνοῦς διώκτου τῶν δμοπίστων της. » Αν δὲλλως ἐ-
 πολιτεύεσο μετὰ τῶν Γραικῶν, οὐδεμίαν ἀνάγκην θὰ
 είχες ξένης συνδρομῆς » Αλῆς « Δύναμαι ήδη νὰ ἐλ-
 οπίσω ἀπὸ τοὺς Γραικούς; » Παπαβρήγόπουλος « Απὸ
 σοῦ ἔξαρτάται τοῦτο, παῦσον νὰ τοὺς καταδιώχῃς καὶ
 ἡ μὲν Κυβέρνησίς μου θὰ ἦναι πάντοτε εὕνους πρὸς
 σέ· οὗτοι δὲ δύνανται νὰ σὲ ἀναδεῖξωσι καὶ ήγεμόνα
 πάνεξάρτητον· ἄλλως, γινώσκεις, δτι αἱ σχέσεις τῆς
 Κυβερνήσεως μου μετὰ τῆς Υψηλῆς Πύλης εἴναι λίαν
 οκαλατ, ἀπὸ σοῦ δμως ἔξαρτάται νὰ διαρργῶσιν· ἐὰν
 σὺ μὲν κηρυχθῆς ἐπαναστάτης καὶ περιποιηθῆς τοὺς
 χριστιανούς, ἡ δὲ Πύλη, κινουμένη κατὰ σοῦ, θελήσῃ
 ἵνα προσβάλῃ καὶ αὐτούς, βεβείως καὶ η Κυβέρνησίς
 μου θὰ ἐπωφεληθῇ τῆς περιστάσεως νὰ κηρύξῃ τὸν
 πόλεμον· σπεῦσον λοιπόν νὰ οἰκειωθῆς ἐκ προκατα-
 νούσιος τὴν συνδρομὴν τῆς Ρωσσίας· τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐν
 μόνον δύναμαι νὰ πράξω, νὰ προτρέψω τοὺς χριστια-
 νούς νὰ σὲ ἐμπιστεύωνται περισσότερον. » Αλῆς « Δὲν
 δύνασαι νὰ μοῦ ἔξευμενίσῃς καὶ τὴν κυβέρνησίν σου; »
 Παπαβρήγόπουλος « Περιτὸν τοῦτο, δταν οἰκειωθῆς τοὺς
 χριστιανούς. » Αλλ' ἀν ἐπιμένης, δύναμαι νὰ ζητήσω
 διαταγὰς, ίνα ἀπέλθω αὐτοπροσώπως εἰς τὴν Πετρού-
 πολιν, διότι ταῦτα εἴναι ἐμπιστευτικὰ καὶ δὲν γρά-
 φονται. » Μάλιστα, ἐπεῖπεν δ' Αλῆς, καὶ σοὶ δύόσχο-
 μαι τὰ πάντα. » Οὐχὶ δμως μὲ πράξεις καὶ ὑποσχέσεις;
 προσβαλλούσες τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Ρωσίας· τοῦτο
 οὔτε αὗτη ἀνέχεται, οὔτε ἐγὼ ἀπαιτῶ, οὔτε σὺ πρέπεις
 οὐδὲ ἐπιθυμῆς. » « Ε, φίλε μου Παπαβρήγόπουλε! μοῦ
 είπες δτι δ' Αύτοκράτωρ ἀγαπᾷ τοὺς Ελληνας, πρέπεις

• λοιπόν ν' ἀγαπήσῃ καὶ ἐμὲ, τὸν ἀγαπήσοντα αὐτούς. • Μάλιστα, ἐφ' ὅσον εἶται δίκαιος καὶ ἐφ' ὅσον θ' ἀγαπᾶς τοὺς χριστιανούς. »

Τὸ στρατήγημα ἐπέτυχε πληρέστατα. Πρὸν δὲ ἀποχωρισθῶσιν οἱ οὗτως ἔχμαστηρευθέντες, συνεφώνησαν νὰ ἀντεγκαλῶνται δημοσίᾳ, ἵνα μὴ διεγείρωσιν ὑπονοίας εἰς τοὺς λοιποὺς προξένους. Παρουσιασθεὶς δὲ καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἐπισήμως ὁ Παπαρήγοπουλος, ἐξητάσθη τὸν διεξαγωγὴν τῆς πλασθείσης ὑποθέσεως. Οὐ οὐδὲν τὸ μὲν πρῶτον ἐδυστρόπησεν ἐπειτα δὲ συγχατένευσε νὰ διορίσωσιν οἱρετοὺς χριτὰς, στίνες παρηγγέλθησαν μυστικῶν νὰ ἀποπερατώσωσι τὰ πάντα ὄριστικῶς καὶ ταχέως. Ἐπιστρέψας εἰς Ηάτρας ὁ Παπαρήγοπουλος καὶ διηγηθεὶς τὰ γενόμενα, τὸ μὲν πρῶτον διεμήνυσε τῷ Ἀλῆ, δτὶ τὰ πάντα διχούσι καλῶς καὶ ἥρετο μάλιστα ἡ πραγματοποίησις τῶν συντεθέντων ἐπειτα δὲ, μαθὼν δτὶ εἴχε κατέλθει καὶ ὁ Ἀναγνωσταράς εἰς Σπάρτην καὶ ἤτοι μάζετο μάλιστα νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν προσκαλέσαντα αὐτὸν Κιαμῆλ-Βέην, τὸν λαβόντα ἐντολὴν νὰ τὸν δολοφονήσῃ, ἐσπευσεν ἐπὶ ἀλλῇ προφάσει εἰς Σπάρτην νὰ σώσῃ τὸν Ἀναγνωσταρᾶν πρὸς ἐπιτυχίαν μάλιστα τοῦ σκοποῦ τούτου προύφασίσθη δτὶ καταδιώκει τὸν Ἀναγνωσταρᾶν ως κλέψαντα δῆθεν ἐν Ρωσίᾳ χρήματα καὶ καταζητούμενον. Μόλις δῆμως ἔφθασεν εἰς Σπάρτην, ἔλαβε νυκτερινὴν συνέντευξιν μετὰ τοῦ ὑπότοῦ καταδιωχομένου καὶ ἐξώρχισεν αὐτὸν νὰ μὴ προσέλθῃ εἰς τὸν Κιαμῆλ Βέην. Ἀφγυούμενος τὸ περιστατικὸν τοῦτο ὁ Γερβίνος, οοὶ Τσύρκοι, λέγει, τοιαύτας ὑπαγίδας ἔστησαν καὶ εἰς ἀλλούς, σημαίνοντας καπετανέους, ἀλλ' ἀπαντες ἐδύνηθησαν νὰ τὰς ἀποφύγωσι

ισχόπιμως, » (1) διότι βεβαίως ἐπηγρύπνουν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ὁ Βλασσόπουλος, ὁ Γερμανὸς καὶ ἄλλοι καὶ ἐπήρχουν εἰς τοῦτο διὰ τοῦ Παπαρρήγοπούλου. Μόλις ἐπινελθὼν ἐκ Σπάρτης οὗτος, λάμβάνει νέαν ἀφορμὴν νὰ ἴδῃ καὶ αδθίς καὶ διαβουκολήσῃ τὸν Ἀλῆ Ηασσάν, νὰ συντελέσῃ μάλιστα καὶ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς οἰκογενείας τοῦ Μόστρα, ὡςπερ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Βλασσοπούλου ἀφηγήθημεν τοῦτο.

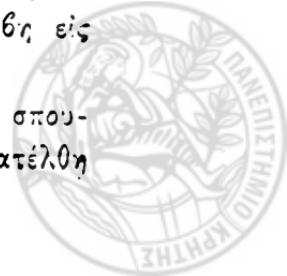
Διεξαγαγὼν ἐπιτυχῶς καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὁ Παπαρρήγοπουλος καὶ λαβὼν ἐκ μὲν τοῦ Ηροδειαίου ἐπίοιημα ἔγγραφα ἐκ δὲ τῶν ἀρχιερέων καὶ προεστῶν συστατικὰ γράμματα καὶ ὁδηγίας, ἀπῆλθεν εἰς Πετρούπολιν. Ἐνταῦθα ἀσκοπον δὲν εἶναι νὰ ἔξιστορήσωμεν καὶ ἔτερόν τις σπουδαιότατον συμβεβηκός. Ή μὲν Ἀρχὴ τῶν Φιλικῶν ἦτον, ώς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, ἀγνωτος. Ο δὲ Παπαρρήγοπουλος, ἀπερχόμενος δι' ἀλλας δῆθεν ὑποθέσεις τῆς Κυβερνήσεώς του εἰς Πετρούπολιν, ἐπεφερτίσθη ὑπὸ τῶν ἐν Ηελοποννήσῳ Ἐταίρων οὐχὶ μόνον νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀνωτάτην Ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ νὰ διευθετήσῃ ἀπαντα τὰ τῆς Ἐταιρίας. Ηρός τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἔδωκαν αὐτῷ οἱ συνέταιροι συστατικόν τε συνάμα καὶ πληρεξούσιον, φέρον τὰς ὑπογραφὰς ἀπάντων τῶν σημαντικωτέρων ἐν Πελοποννήσῳ Ἀρχιερέων, προεστῶν καὶ καπετανέων.. Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν συνετάσσετο τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ὁ Γερμανὸς προέτεινεν εἰς τὴν μυστικὴν συνέλευσιν νὰ δώσωσι τῷ Παπαρρήγοπούλῳ καὶ ἔτερον ὅμοιον, φέρον μόνον τὰς ὑπογραφὰς, ἵνα μεταχειρισθῇ τοῦτο, ἔλεγε, κατὰ τὰς περιστάσεις ὁ Παπαρρήγοπουλος. Καὶ ἀπαντεῖς μὲν οἱ ἐν τῇ συνελεύσει, γι-

(1) *La Insurrection et régénération de la Grèce* par G. Gervinus, tr. F. tom. j. pag. 220.

νώσοχοντες τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς, ἐπευφήμησαν εἰς τὴν πρότασιν· ἀλλ᾽ ὁ Παπαρήγόπουλος ἀντέτεινε, προφασιζόμενος τὸ ἐπικίνδυνον, ἐν περιπτώσει συλληψεως ἢ ἄλλης τινὸς διαχινδυνεύσεως αὐτοῦ. «Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, προσέθηκεν δὲ Γερμανός, ἃς συγχινδυνεύσωμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τῶν ὑπογραφῶν μας.» Ἐπείσθη τέλος καὶ ὁ Παπαρήγόπουλος· τὸ δὲ ἔγγραφον τοῦτο συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὸ νὰ ἔχραγῇ τὸ πρῶτον ἀγῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, ὥσπερ κατωτέρω λεχθῆσεται τοῦτο.

“Ἄμ” ἀφιχθεὶς ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ διὰ ἔηρᾶς ὁ Παπαρήγόπουλος εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ μὲν πρῶτον ἐφρόντισε νὰ διαμηνύσῃ εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν, διὰ τοῦ ἐκεὶ διαπεπιστευμένου του, τὰ κατάληλα πρὸς διαβούχόλησιν· λαβὼν δὲ ἐπιστολὰς τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν λοιπῶν Ἐφαίρων διηλθε διὰ Δακίας, ἵνα συνεννοηθῇ καὶ μετάτοῦ ἐκεὶ Γ. Ὁλυμπίου, καὶ ἐκεῖθεν ἀπῆλθε διὰ ἔηρᾶς εἰς Πετρούπολιν. Ἐκεὶ δὲ εὗρε μόνον τὸν Καποδίστριαν, παρ’ οὐδὲν ἔμαθε περὶ τῆς ζητουμένης Ἀρχῆς. Ἐμαθεν ὅμως παρ’ αὐτοῦ καὶ ἄλλων ὅτι πληρεξόδυσιος αὐτῆς εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὁ Ηρίγχηψ Ἀλέξανδρος Ὅψηλάντης, ὅστις μόλις πρὸ δλίγων ἡμερῶν εἶχεν ἀναχωρήσει εἰς Μόσχαν. Οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν διέτριψε πλειότερον ἐν Πετρουπόλει ὁ Παπαρήγόπουλος· ἔσπευσεν, ἵνα προφθάσῃ τὸν Ηρίγχιπα. Ἄλλὰ κακὴ τύχη καὶ ἐκ Μόσχας μόλις εἶχεν ἀπέλθει εὗτος· ἦναγκάσθη λειπόν δ Παπαρήγόπουλος ν’ ἀπέλθῃ πρῶτον εἰς Βαρσοβίαν, ἔνθα εἶχε μεταβῆ ὁ Καποδίστριας, ἵνα λάβῃ τὰς ἐπισήμους διαταγὰς, καὶ ἐκεῖθεν μετέβῃ εἰς Ὀδησσὸν καὶ εἰς Κισνόβιον.

Ἐκεὶ δὲ ὁ Ὅψηλάντης ἤτοι μάζετο τῷ ὄντι σπουδάξιώς νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ ἀγῶνος· ἔστουδε νὰ κατέλθῃ

εἰς τὴν Ηελοπόννησον καὶ νὰ κηρύξῃ ἐν αὐτῇ πρῶτον τὴν ἐπανάστασιν. Προϋπελόγιζε δὲ τὰ πάντα, στηρίζο· μενος ἐν ταῖς πληροφορίαις, ἀς ἔκαστος, συμβουλευόμενος τὴν καρδίαν του μᾶλλον ή τὰ πράγματα, ἐδιδεν αὐτῷ· καὶ ὑπέθετεν δτι ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι πολλαὶ ἀποθῆκαι πλήρεις τροφῶν καὶ πολιτεφοδίων, δτι ἀπας ὁ λαὸς ἦτον ἔτοιμος πρός ἐπανάστασιν, δτι ὑπάρχουσι μάλιστα καὶ τάγματα στρατιωτικὰ, κρύφαι ὡργανισμένα κατὰ τοὺς κανονισμοὺς τῆς Ἐταιρίας καὶ ἔτοιμα νὰ ὑποδεχθῶσι μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὸν πληρεξούσιον.

Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Παπαρήγόπουλος ἔμεινεν ἐμβρόντητος, καὶ ἐβεβαίωσε τὸν πληρεξούσιον δτι οὐδεμία σχεδὸν τοιαύτη προπαρασκευὴ εἶναι ἐν Ἑλλάδι, καὶ δτι ἀπαντα πρέπει νὰ δημιουργηθῶσιν ἐν δὲ τῇ Ηελοποννήσῳ εἶναι ἀδύνατον νὰ γείνη τοῦτο, ἀν μὴ κηρυχθῆ ἀντάρτης δ 'Αλῆ Πασσᾶς καὶ πολιορκηθῆ μάλιστα ἐντὸς τοῦ φρουρίου· ἀλλ' ὁ Πρίγκιψ, στηριζόμενος εἰς θετικὰς, ὡς ἔλεγε, πληροφορίας ἔμεινεν ἄκιμπτος. « Ἡκουσα » κάγὼ περὶ τῶν ἔτοιμασιῶν τούτων προσέθηκε τότε δ « Ήπαρήγόπουλος, « ἐν τε τῇ Πετρουπόλει καὶ ἐν τῇ » Μόσχᾳ, ἀλλ' ἐπειδὴ ηγιώσυν τὰ περὶ αὐτῶν, ἔγραψα » εἰς Ηελοπόννησον νὰ μὲ πληροφορήσωσιν ὅσον τάχος » καὶ ἀναμένω διὰ τοῦ πρώτου ταχυδρομείου ἀπάντησιν. »

« Ο' ύψηλάντης συγχατετέθην ἀναβάλλη τὴν περὶ τούτου ὄριστικὴν ἀπόφασιν μετὰ τὴν ἐλευσιν τῆς ἀπαντήσεως. Μόλις ἔμεινε μόνος δ Παπαρήγόπουλος, ἔσπευσε νὰ εῦρῃ τὸν ἄγραφον καὶ ἐνυπόγραφον χάρτην, δι ἐνεπεστεύθησαν αὐτῷ οἱ ἐν Ηελοποννήσῳ Ἐταιροι· εὗρε συνάμα καὶ ἀνδρα κατάλληλον νὰ γράψῃ ἐν αὐτῷ ὅταν ἐνόμιζεν ἀναγκαῖα. Ἐλθόντος δὲ μετά τινας ἡμέρας καὶ τοῦ ταχυδρομείου, λαβὼν τὸ ἔγγραφον ὁ Παπαρήγόπουλος, παρουσιάζεται εἰς τὸν Ὅψηλάντην καὶ εἰδού, τῷ

λέγει, ἡ ἀληθής κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι. Λαζαρίνας τὸ ἔγγρον ό, γάψηλάντης, παραβάλλει τὰς ὑπογραφὰς τούτου πρὸς τὰς τοῦ συστατικοῦ, εὐρίσκει αὐτὰς ὄμοιας καὶ τί βλέπει; ἀπαντά ἀληθῆ, ὅσα τῷ ἐλεγεν ὁ Παπαρρήγοπουλος. Τότε ἀποφασίζει νὰ ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τῆς Σαρδίας. «Οχι, εἶπεν ὁ Παπαρρήγοπουλος, πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῶν μεθορίων τῆς Ρωσίας, ἵνα παγιδευθῇ ὁ Ἀλῆς.» Ο γάψηλάντης ἐπείσθη, εὗρεν εὐτυχῶς προθύμους εἰς τοῦτο τὸν τε Πίλον καὶ τὸν Μιχαὴλ Σοῦτσον, ὃσπερ εἴπομεν καὶ θὰ εἰπωμεν ταῦτα καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ οὕτως ἐσώθη ὁ ἀγῶν ἐν τῇ νῦν ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι. Τοῦτο δὲ δρεῖλεται τὸ μὲν εἰς τὴν ἐμπνευσιν τοῦ Γερμανοῦ, τὸ δὲ εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἐπικριστῶν πρὸς τὸν Παπαρρήγοπουλον, τὸ δὲ εἰς τὴν ὁρθὴν κρίσιν τούτου, οἵτις ἀμέσως διεμήνυσεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν, οἵτις τὰ πάντα εἶναι εὔνοεικώτατα καὶ ἔτοιμα μάλιστα πρὸς ἔκρηξιν, ὡνόμασε συνάμα καὶ πολλὸς τῶν τε προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἀτινχ ἐμεῖλλον νὰ πρωταγωνιστήσωσι καὶ νὰ συμβῶσιν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις. Η δὲ θετικότης, μεθ' ἣς ἐμύνησε ταῦτα πάντα εἰς τὸν Ἀλῆν ὁ Παπαρρήγοπουλος καὶ τὰ ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις μετ' οὐ πολὺ ἐπελθόντα κινήματα ἐπεισαν τὸν παμπόντρον Σατράπην νὰ ρίψῃ τὸν περὶ τὸν δλῶν κῦνον ἐκλείσθη ὃσπερ ἐν κλεσίᾳ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῶν Ιωαννίνων, καὶ ἐκεῖθεν προσεδόχα νὰ σωθῇ ἐκ τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Παπαρρήγοπουλου, οἵτις διεβούκδλει αὐτὸν πάντοτε, λέγει ὁ Γερβίνος, οἵτις ἡ Ρωσσία θὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (1) λέγεται μάλιστα, οἵτις ἂμα μὲν

(1) 1821 Insurrection et régénération de la Grèce par G. Gervinus, tom. i pag. 110.

ήκουσε τὴν ἔξοδον τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς Ἡγαρονίας ὁ Ἀλῆς ἀνεκραύγασεν ως μεθυσμένος ὑπὸ χαρᾶς. «Εὖ-
αγέ σου Παπαβρήγόπουλε.» Πεισθεὶς δὲ εἰς τὰς ἐνερ-
γείας τούτου, ἀπεστάτησεν, ως γνωστόν, καὶ ἐπολιορ-
κήθη· ἐκ δὲ τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίων ἔγραψεν εἰς
τὸν Περρίγιον τὴν 6 Απριλίου 1821 τὰς ἔξτις· «Ἄδη
·δὲ παρακαλῶ νὰ μὲ φανερώσῃς μὲ πρῶτον ἔκτεταμένα
·δροίαν ἀπόκρισιν ἐλαβεν δ φίλος (Παπαβρήγόπουλος,
·εδστις εἶχε σταλῆ εἰς τὰ βόρεια μέρη ὑπὲρ τῆς τρεχού-
·σης ὑποθέσεως μου· διότι περὶ μὲν τῆς ἐπιστροφῆς του
·ἀκειθεν εἰδῆσιν ἔχω, περὶ δὲ τῆς ἀποκρίσεως του οὐκ
·οἶχω.»⁽¹⁾ ἀμα δὲ ἐπληροφορήθη βραδύτερον ὁ τύραν-
νος τὰ καθ' ἔκαστα τῆς τε/Φιλικῆς Ἐταιρίας, τῆς ἐ-
·ἔδου τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πε-
λοποννήσου, πολλάκις ἔτυλεν ὑπὸ θυμοῦ τὰς τρίχας
τῆς γεννειάδος καὶ εἰπέ ποτε ἐνώπιον τοῦ ὁμήρου παρ'
αὐτῷ δῆτος τότε Κώστα Μπότσαρη «ἀνάθεμά σε Πα-
·παβρήγόπουλε! μὲ τὴπάτησας.»

'Ἀποπερατώσας τὰς ἐργασίας αὐτοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ δ
Παπαβρήγόπουλος, παρηγγέλθη νὰ διέλθῃ διὰ Κων-
σταντινουπόλεως, ἵνα πείσῃ τὸν Πατριάρχην Γρηγό-
ριον νὰ δραπετεύσῃ διὰ πλοίου, διέπερ παρηγγέλθησαν
συνάμα καὶ οἱ ἔφοροι Κουμπάρης καὶ Σέχερις νὰ ναυ-
λώσωσιν ἐπίτηδες καὶ θέσωσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ
Πατριάρχου· νὰ τῷ δώσωσι συνάμα καὶ εἴκοσι χιλιάδας
γροσίων, ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς διευχόλυνσιν τῆς δραπε-
τεύσεως· ἀλλ' ὁ Πατριάρχης ἤρνηθη τὰ πάντα, ωσπερ·
καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν τοῦτο. ⁽²⁾

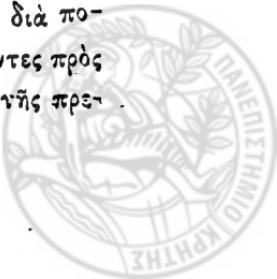
'Ἀποτυχών μόνον τοῦ σκοποῦ τούτου δ Παπαβρή-

(1) Ιδὲ Ἀπομνημονεύματα πολεμικὰ ὑπὸ Χριστ. Περρίγιον Τομ. α.
Σελ. 23.

(2) Εἰς Ηαρά. Βίων Τομ. α. Σελ. 59.

γέρονθος καὶ λαβὼν τὰς εὐχάς τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐπιστολὰς αὐτοῦ τε καὶ τῶν γενικῶν ἐφόρων πρὸς τε τὸν Γερμανὸν καὶ πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Ἐταίρους, ἐπανηλθεν εἰς Πάτρας. Τότε δὲ ἔγειναν αὐτόθι τόσον πρόδηλοι αἱ ἐν χρυπτῷ ἐνεργούμεναι πάντοτε πράξεις τοῦ Παπαρρήγοπούλου, ὥστε καὶ ἡ Κυβέρνησίς του ἐνόμισε φρονιμώτερον νὰ μεταθέσῃ αὐτὸν εἰς Σμύρνην· οἱ δὲ ἐν Πάτραις, ἅμα μαθόντες τοῦτο, ἐξητήσαντο δι' ἀναφορᾶς των τὴν ἀνάλησιν τῆς μεταθέσεως. 'Αλλ' δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς ἔμεινεν ἀμετάπειστος, εἰπὼν δσα ἀλλαχοῦ ἀφηγήθημεν. Οἱ Πατρεῖς ὅμως, εὐγνωμονοῦντες, ἔδωκαν τῷ ἀπερχομένῳ Παπαρρήγοπούλῳ τὸ δέξιον ἔγγραφον.

«Τὸ συμμαρτυρεῖν τῇ ἀληθείᾳ καὶ συνιστᾶν τοὺς καλῶς καὶ τιμίως πολιτευομένους νόμιμον τε ἐστὶ καὶ δίκαιον. Τὸν μὲν γὰρ Τζαννην Παπαρρήγοπουλον πρὸ χρόνων ἵκανων κατοικοῦντά ἐν Πάτραις καὶ ὑπουργοῦντα εἰς τὸ ἐκεῖσεν Ῥωσσικὸν Κονσολάτον, καὶ οὐ μόνον τῶν καθηκόντων τῶν ἀναγομένων τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ ἀρίστῃ οἰκονομίᾳ τοῦ ὑπουργῆματός του ἀκριβῆ φύλακας ἀναδειχθέντα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν καθ' ἐστὸν βίον ἀνεπίληπτον πάντη καὶ ἀμεμπτον κατὰ τὸν πάντα λόγον καὶ τρόπον ἀναφράνεντα, καὶ τῶν δρθοδόξων ήθῶν ἀκριβῶς ἀντεχόμενον, εἰς δὲ τὰ φιλογενῆ ἔργα κατ' οὐδὲν τῶν φιλογενεστέρων ἀπολειπόμενον, ὡς ἐκ φιλογενῶν καὶ δρθοδόξων γονέων καταγόμενον, καὶ καλῶς ἀνατραφέντα καὶ παιδευθέντα, καὶ διὰ τοῦτο παρὰ πάντων κοινῶς τῶν χριστιανῶν τῆς Πελοποννήσου, καὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἀγαπώμενον καὶ τιμώμενον διά τε τὰ φυσικὰ αὐτοῦ καὶ ἐπίκτητα προτερήματα, συνιστῶμεν διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου πιστοποιητικοῦ γράμματος, τοιοῦτον εἰδόντες τὸν ἄνδρα διὰ πολυχρονίου συναναγροφῆς καὶ πείρας καὶ γνωστοποιοῦντες πρὸς ἀπαντας τὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, ἵνα ἀξιωθῇ δικαίως τῆς πρεπούσης τιμῆς, ὅπου ποτ' ἀν ἀπέλθη.»

«Ἐπὶ τούτῳ γοῦν δέδοται αὐτῷ τὸ παρόν ἐνυπνγράφον ἢ-
νδιν γράμμα.»

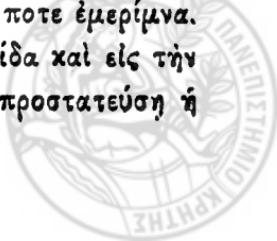
αὐτῷ. Νοεμβρίου καὶ.

† 'Ο Πατρῶν	ΓΕΡΜΑΝΟΣ
† 'Ο Χριστιανουπόλεως	ΓΕΡΜΑΝΟΣ
† 'Ο Κιρνίκης	ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

‘Αλέξιος Οἰκονόμος, Σωτήριος Χαραλάμπης, Ἰωάννης Πε-
ρούκας, Παναγιώτης Ζαριφόπουλος, Σωτήριος Π. Νοταρής,
Ἀνδρέας Ζαΐμης, Ἰωάννης Δασίου, Θεόδωρος Παπαγιαννόπουλος,
Κανέλος Παπαγιαννόπουλος, Δημητράκης Ζαΐμης, Σωτήριος
Θεοδώρου, Νικόλαος Λαζαρίδης.»

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο δὲν φέρει τόπον ἐκδόσεως ὡς
γενόμενον ὑφ' ἀπάστης τῆς Πελοποννήσου. Ἐν τῇ νέᾳ
αὐτοῦ θέσει ἀπῆλθεν ἀνευ τῆς σίκογένείας του ὁ Πα-
παρρηγόπουλος, ὡστε δτε ἐξερράγη ἐν Σμύρνῃ, διέτρεες
μεγίστους κινδύνους, καὶ μόλις καὶ ως ἐκ θαύματος
ἐσώθη· σύμπασα δὲ ή οὐκ εὔχαταφρόνητος περιουσία του
κατεστράφη ἐν Ηάτραις καὶ ἀλλαχοῦ· ή ἐν αὐταῖς μά-
λιστα οἰκία του ἐπυρπολήθη ἐκ τῶν πρώτων. Ἔσώ-
θησαν δὲ ἀπ' αὐτῆς γυμνὰ μόνον ή σύζυγος καὶ τὰ
τέκνα.

‘Η εἰδῆσις τῆς ἐπαναστάσεως ἔχρησίμευσεν ὡς σύν-
θημα σφαγῶν ἐν Σμύρνῃ· τότε ὁ Παπαρρηγόπουλος
πρώτιστον αὐτοῦ καθῆκον ἐθεώρησε νὰ ἐκτελῇ σκοπί-
μως τὰ τῆς ὑπηρεσίας του· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον, νὰ
παρέχῃ δσην ἡδύνατο προστασίαν εἰς τοὺς χριστιανοὺς
καὶ νὰ διασώζῃ ἐκ τούτων ὅσους πλείστους. Περὶ ἕαυ-
τοῦ δὲ οὐδόλως οὕτε τότε οὕτε ἀλλοτέ ποτε ἐμερίμνα.
·Ἐὰν μὲν εἴμαι ἀναγκαῖος εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὴν
ἀγθρωπότητα, συνήθως ἐλεγε, θὰ μὲ προστατεύσῃ ἡ

θεία πρόνοια· ἀν δὲ τούγαντίσιν, ἔτοιμος εἶμαι πάντοτε νὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιόν της, ἵνα δώσω λόγον τῶν πράξεών μου.⁹

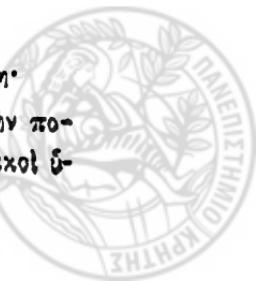
Σπαράσσεται τῷ ὅντι τῇ καρδίᾳ τοῦ θελήσοντος νὰ ἀναγνώσῃ τὸ κατ' ἔκείνας τὰς ἀποφράδας ἡμέρας τῆς Σμύρνης ἀκριβεῖς ἡμερολόγιον τοῦ Παπαρήγοπούλου. Κατ' αὐτὸν πλείονες τῶν δύω χιλιάδων χριστιανῶν ἐφονεύθησαν ἐν Σμύρνῃ, ἀλλοὶ μὲν τούτων ἐκρεουργοῦντο ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῶν συζύγων αὐτῶν· ἀλλοὶ δὲ διερχόμενοι, εἰρηνικῶς τὰς ὁδοὺς ἐπυροβολοῦντο, ὡς στρουθία· ἀλλοὶ ἀπεκεφαλίζοντο ἐν κυμβάλοις καὶ ἀλαλαγμοῖς· ἀλλοὶ ἀπηγγονίζοντο ὡς σταφυλαί· εἰς δὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ἀν ἦσαν Εὐρωπαῖοι, εἰ Τσῆρχοι ἔθετον σιγάρον, ὡς σημεῖον τῇς ξένης ὑπηκοότητός των. Τὸν δὲ Μουλᾶν καὶ τὸν Μπᾶς Ἀγιάνην, ἐκρεούργησεν δ ὄχλος, ἀμα ὡς ἐπίσθη δτὶ δὲν δύναται νὰ κρεουργήσῃ καὶ τὸν καταφυγόντα εἰς Ρωσικὸν πλοῖον Παπαρήγόπουλον.

Εἶναι τῷ ὅντι ἀπίστευτοι οἱ κίνδυνοι, οὓς διέτρεψε τότε οὗτος, τὸ μὲν, ἵνα διασώσῃ σώχν τὴν οἰκογένειαν τοῦ προϊσταμένου του Δεστούνη· τὸ δὲ, ἵνα φυγαδεύσῃ ἢ προστατεύσῃ δσους πλείστους ἐκ τῶν χριστιανῶν Σμυρναίων· τὸ δὲ, ὅπως κατορθώσῃ τὸν ἔκπλουν Ρωσικοῦ τινὸς πλοίου, ἐκεὶ τότε εὑρεθέντος καὶ πλείονας τῶν πεντακοσίων χριστιανῶν διασώσαντος.

Ἄσκοπον ἴσως δὲν εἶναι νὰ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα καὶ τὸ παρὰ πόδας ἐπίσημον ἔγγραφον, τραγῶς μαρτυροῦν τὰ παρ' ἡμῶν λεχθέντα.

1824 Ιουνίου 12 πε. Σμύρνη.

«Πίστιν βεβαίαν καὶ ἀληθῆ ποιοῦμεν εἰς ταύτην τὴν πολιτείαν εὑρεθέντες οἱ ὑπογεγραμμένοι Ρωσικοὶ ζμπορικοὶ ὅ-

πικοσοι καὶ καπετανέοις ὅτι ὁ Κύριος Τζωάννες Παπαβόγδη-
πουλος, πρῶτος δραχυμάνος τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ γενικοῦ κον-
σολάτου Σμύρνης, εἰς δλον τὸ ἔως σήμερον διάστημα, δπου
ἔδω εὑρίσκεται καὶ μάλιστα εἰς τὰς παρούσας κριτικὰς περι-
στάσεις, ἐστάθη μὲν αἰσθήματα μεγάλου ζῆλου, προθυμίας
καὶ φρονήσεως, διὰ τὴν διαφέντυσιν δλων τῶν δικαιωμάτων
μης, προκρίνοντας, ὡς ἐμπράκτως ἐφάνη, νὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν
Ζωήν του διὰ τὴν προφύλαξιν τῆς λαμπροτάτης δόξης τῆς
Θεοστηρίκτου Αὐτοκρατορικῆς 'Ρωσσίας' δι' ὅ γνωρίσαντες
τοιοῦτον καὶ τὸν πρὸς τὴν δούλευσιν ζῆλον του διὰ τὰς συ-
χνὰς ἐνοχλήσεις δπου δι' ἡμᾶς ἔλαβε καὶ λαμβάνει, τοῦ δι-
δομεν τὸ παρόν μας, ἵνα δεῖξωμεν εἰς τὴν εὐγένειάν του καὶ δ-
που ἀλλαχοῦ ἔνήκει τὴν εὐχαρίστησιν τῆς εὐγνωμοσύνης μας,
ἵνα ἀξιούται δθεν τύχει καὶ ὡς ἀπαιτεῖ τῆς πρεπούσης τιμῆς.»

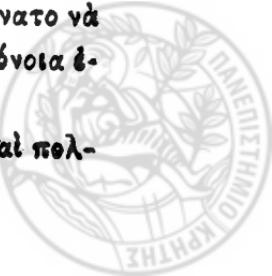
«Pozzer Figli, Νικόλαος Ἀγαλλόπουλος, Σταύρος Χρόνης,
Μιχαὴλ Κατινάκης, Ἰωάννης Πιττακός, Νικόλαος Μπακαλό-
πουλος, Σπυρίδων Βουτύρος, Ἀνέστης Δεληγιαννόπουλος, Πα-
ναγιώτης Ἡλιόπουλος, Νικόλαος Μπράτης, Μιχαὴλ Καντάρο-
γλους, Δημητρίος Μανέγα, Scarlato Scarlati, Gregorio Pi-
taco, Marco Mazzeli, Capetan Giovani Zancovich, Can
Spiridon Zancovich, C. Nicola Paluna, Ἀντώνιος Ἀλλι-
ᾶς, C. Anastasi Vlassopoulos, C. Georgio Λαζαρία, C. Mi-
chel Dominici, Κανέλος, Σοφιαννόπουλος, M. di gio Sa-
valam.»

Μὴ ἀποκατασταθείσης ταχέως τάξεώς τινος ἐν Σμύρ-
νη, τὸ ἐν αὐτῇ 'Ρωσσικὸν προξενεῖον, κατ' ἀνωτέραν ἀ-
δειαν ἀπῆλθε προσωρινῶς εἰς Κύθηρα, ἐκεῖ λοιπὸν ἀ-
πῆλθε τότε καὶ δ Παπαβόγδηπουλος. Ἀλλὰ μόλις ἀπο-
πλεύσαντος τούτου, ἐπεφάνη μακρόθεν τρισμέγιστος δ-
θωμασιοιγυπτιακὸς στόλος, ἐξ ἐννενήκοντα τριῶν πολε-
μικῶν πλοίων συγκείμενος. Οἱ πάντες τότε ἐπεθύμουν
μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο, νὰ λάβωσι τὴν ἀδειαν, ἵνα σπεύ-
σωσι νὰ εἰδῶποιεύσωσι τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ταῖς

νήσοις ἀγωνιζομένους νὰ προφυλαχθῶσι τοιούτου κινδύνου· μόνος δὲ ὁ Παπαρήγόπουλος κατώρθωσε διὰ πολλῶν χρημάτων καὶ οὐκ ὀλίγων κινδύνων νὰ ἐπιβῆ πλοίου, ὑπὸ τῶν "Ἀγγλῶν πεμπομένου εἰς τὸν ἄρμοστὴν Κερκύρας, ἵν' ἀναγγεῖλῃ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ στόλου· διὰ τοῦ πλοίου τούτου ἔλαβε τὴν ἀδείαν καὶ ὁ Παπαρήγόπουλος ν' ἀπέλθη δῆθεν πρὸς εὔρεσιν τῆς οἰκογενείας του εἰς Ζάκυνθον. Ηλεύσας δὲ μέχρι τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, ἐπεισε τὸν Ἐλληνα πλοίαρχον, σύχει ν' τὸν ἀποβιβάσῃ, (τοῦτο ἦτον ἀπηγορευμένον αὐστηρότατα) ἀλλὰ νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ ῥίψῃ εἰς τὴν ἕηράν γῆν τῶν Κιτριῶν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πετρόμπεην, διὸ εἰδοποίει διάστης τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον.

Εἰς Ζάκυνθον ὁ Παπαρήγόπουλος, μόλις ἴδων τὴν οἰκογένειάν του, καὶ παρηγορήσας τὴν ἔκει ἡμιθανὴ οὖσαν ἐκ τοῦ φόβου σύζυγόν του, ἀπεπέμφθη διὰ τῆς βίας ὑπὸ τῶν "Ἀγγλῶν, φοβουμένων μὴ μολύνη τὸ χράτος διὰ τῶν ἐπαναστατικῶν φρονημάτων του. Ἐπανῆλθε λοιπὸν εἰς Κύθηρα· ἀλλὰ καὶ ἔκειθεν ἀπεπέμφθη διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους σύμπαν τὸ Ἄρωτοικὸν Προξενεῖον, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ Παπαρήγόπουλος, δοτις διελθὼν καὶ αὐθίς διὰ Ζακύνθου, μόνον ἵνα παραλάβῃ τὴν οἰκογένειάν του, κατέφυγε τέλος εἰς Ἐνετίαν, ἐνθα εἶχε τὸ ἀτύχημα ν' ἀπωλέσῃ τὴν ἡμιθανὴ σχεδὸν ἀφιχθεῖσαν σύζυγόν του· ἔκει δὲ, προαχθεὶς εἰς τὸν βαθὺδὸν Πρεξένου τῆς Τραπεζοῦντος, διέμεινεν ἐπὶ πολὺ ἐν ἀδείᾳ· κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον, ἵνα ἐπιμελῆται τῆς ἀνατροφῆς τῶν δραφαγῶν του· κυρίως δὲ, ἵνα μεριμνᾶ πρὸς εὔόδωσιν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἐθλίβετο μόνον, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ συμμεθέξῃ ἐγγύτερον ταύτης. Ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια ἐπεφυλάχθη νὰ τὸν ἴκανοποιήσῃ καὶ κατὰ τοῦτο.

Διαδοθείσῃς τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἐλλάδι καὶ πολ-

λαχοῦ θριψμένευσάντων τῶν Ἑλληνικῶν δπλῶν, ἔθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ σταλῇ εἰς τὴν Δύσιν ἐπιτροπὴν, ἵνα παραστῆσῃ τὰ δίκαια τὰς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐν Βερώνῃ σύνοδον τῶν ἡγεμόνων. Πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἦτον, ώς εἴπομεν, δ. Πατρῶν ὁ Γερμανός· ἀλλ' οὗτος, κωλυθεὶς ἐν τῷ λοιμοκαθαρτηρίῳ Ἀγκῶνος, το μὲν πρῶτον μετεπέμψατο ἐκ Βενετίας τὸν Ῥῶμαν· νοσοῦντος δὲ τούτου καὶ μὴ δυναμένου νὰ σπεύσῃ ἀμέσως διὰ τῶν ἀναγκαίων ἑγγράφων εἰς τὸν Καποδίστριαν, ὁ Γερμανὸς ἐνθυμήθη τὸν Παπαβρήγοπουλον· οὗτος ἐσπευσεν ἀμέσως εἰς Ἀγκῶνα, παρέλαβε τὰ ἑγγράφα, μετέφερε ταῦτα πρὸς μετάφρασιν εἰς τὸν ἐν Ἐλεστίφ διαμένοντα Καποδίστριαν, Ἐλαβε τὰς διαταγὰς τούτου, ἐσπευσεν εἰς Βερώνην, ἐνεχείρησε τὰ ἑγγραφα εἰς τὸν Ῥῶσσον Τίτσακώφ καὶ κατέντολήν τοῦ Καποδιστρίου αὐθίς ἐγένετο ἄφαντος.

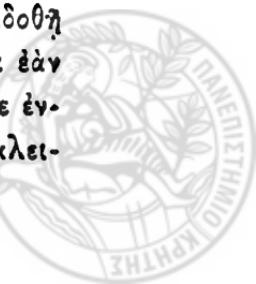
Ἡ σκόπιμος καὶ ταχεῖα ἐγχείρησις τῶν ἑγγράφων τούτων συνετέλεσεν, ώς γνωστὸν, ἀν οὐχὶ εἰς ἀλλο τι, τούλάχιστον δμως εἰς τὸ νὰ πεισθῶσιν οἱ ἡγεμόνες δτι ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος οὐδεμίαν εἶχε σχέσιν μετὰ τῆς Ἐταιρίας τῶν Καρδουναρίων, ἥτις ωμοίαζε τὴν τῶν Μασσάνων καὶ ἐφόδιζε τότε τὸν κόσμον, ὡσπερ σήμερον ἡ διεθνὴς Ἐταιρία τῶν κοινοκτημάτων. Ἄλλα τὸ δργον τοῦτο τοῦ Παπαβρήγοπουλου ἦτο μικρὸν, παραβαλλόμενον πρὸς τὰ μετέπειτα.

Ἀποφασισθέντος, μετὰ τὰς ματαίας διπλωματικὰς ἀποπείρας τῶν τριῶν συμμάχων δυνάμεων, τοῦ ἔκπλου τοῦ στόλου αὐτῶν εἰς τὴν Μεσσάργειον, ἵνα ἐπιβληθῇ δι' αὐτοῦ ἡ ἀνακωχὴ, ὁ Παπαβρήγοπουλος διετάχθη νὰ ευνοδεύσῃ τὴν Ῥωσσικὴν μοίραν τοῦ στόλου ώς διερμηνεὺς αὐτῆς. Οὐδὲ στιγμὴν ἀπώλεσεν ὁ Παπαβρήγοπουλος· ἐσπευσεν εἰς τε τὴν Μεσσήνην εἰς τὴν Νεά-

πολιν, καὶ εἰς τὸ Παλέρμον· εὗρεν αὐτόθι τὸν ῥωσσικὸν στόλον, ἐνεχείρισε τῷ ναυάρχῳ Ἐΐδιν σπουδαιότατα ἔγγραφα, σταλέντα αὐτῷ διὰ ξυρᾶς, καὶ μετὰ τοῦ στόλου ἀφήχθη εἰς τὴν πεφιλημένην Ἑλλάδα.

Βλέπων δὲ τοὺς ναυάρχους ἀβρῶς πολιτευομένους πρὸς τὸν Ἰβραήμην, τὸ μὲν πρῶτον ἀπέδειξεν αὐτὸν ἀπαταιῶνα, ὡς ἐπισιτίζοντα μὲν κατὰ τὰ συμφωνηθέντα εἴκοσιν ἕξ χιλιάδας στρατοῦ, ἔχοντα δὲ πραγματικῶς μόνον δέκα πέντε χιλιάδας· βραδύτερον δὲ ἀπέδειξεν, δτι, ἐναντίον τῆς ἐντόνου ἀπαγορεύσεως τῶν Ναυάρχων, ἐπισιτίζει κρύφα διὰ πλοίων καὶ τοὺς ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου στρατεύς του. Ἀναχαλυφθείσης οὕτω τῆς ἀπιστίας τοῦ Ἰβραήμη, οἱ ναύαρχοι ἀπεφάσισκαν νὰ εἰσέλθωσι φιλικῶς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Νεοχάστρου, ἐπὶ προφάσει μὲν, ἵνα προφυλάξωσι τὰ πλοῖά των τῆς ἐπικρατούσης τότε τριχυμίας· χυρίως δὲ, ἵνα ἐπιτηρῶσιν ἔγγυτερον τὸν ἀρχιεράτηγον. Ήριν δὲ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφασισθέντων, ἐνέχρινον νὰ εἰδοποιήσωσι τὰ περὶ αὐτῶν εἰς τὸν σατράπην· ἔγραψαν κατάλληλον πρὸς τοῦτο ἐπιστολὴν καὶ ἐπεφόρτισαν τοὺς διερμηνεῖς νὰ ἐπιδώσωσιν ἐπισήμως. Ταῦτα μαθὼν ὁ Παπαρρήγοπουλος καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιφέρῃ ὅσον τάχιον τὴν ῥῆσιν, ἵνα προλάβῃ τὴν δραστηρίως ὑπὸ τοῦ Ἰβραήμη γινομένην ἐρήμωσιν τοῦ τόπου διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, συνέλαβε τὸ ἔδης τολμηρὸν σχέδιον.

Ἐγραψεν ἀνώνυμον ἐπιστολὴν, διῆς εἰδοποίει εἰς τὸν Ἰβραήμην ἄπαντα τὰ ὑπὸ τῶν ναυάρχων ἀποφασισθέντα. Ἐπὶ τέλους δὲ ἐλεγεν αὐτῷ περίπου τὰ ἔδης· « Σὲ » συμβουλεύω ὡς φίλος νὰ κάμης τρόπον νὰ μὴ ἐπιδοθῇ » εἰς χειράς σου τὸ ἔγγραφον τῶν ναυάρχων· διότι ἐὰν » μὲν λάβης αὐτό, δρείλεις νὰ ὑπακούσῃς· καὶ τότε ἐν- » δέχεται νὰ διακιγδυγεύσῃς, ὡσπερ ἐγ κλωβίω κεκλει-

ασφένος· ἀ· δὲ δὲν τὸ λάβης, οἱ ναύαρχοι δὲν θὰ τολ-
υμήσωσι νὰ εἰσέλθωσι καὶ τότε διατηρεῖς τὴν ἐλευθερίαν
τῆς ἐνεργείας σου· ἡ ἀντοῦτο πράξωσι, βεβαίως θὰ πά-
θωσιν ἔκ τε τῆς ὑπεροχῆς τῶν ναυτικῶν δυνάμεών σου,
ἢ τῶν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος κανονοζοιγειῶν, ἔκ τῶν
πυρπολικῶν σου, καὶ ἔκ τοῦ κατὰ ἔηραν στρατοῦ σου.^η
Τὴν μὲν ἐπιστολὴν ταύτην ἐπεμψε διὰ φίλους τινὸς Οθω-
μανοῦ Σουλεϊμάν μπέη, εἰς ὁν ἀπηγόρευσεν αὐτηρῶς νὰ
γνωστοποιήσῃ τὸν πέμψαντα. Τὸ δὲ στρατήγημα ἐπέ-
τυχε τόσον, ὥστε ἄχρι τῆς σήμερον οἱ εὐρωπαῖοι δὲν
δύνανται νὰ ἔστησωσι τὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ἔκεινην
διαγωγὴν τοῦ Ἰ' Ιβραΐμη· «δυσκόλως δύναται τις, λέγει
ὁ Γερβίνος, νὰ ἔννοησῃ τὸν λόγον τῆς ἀπουσίας τοῦ
Ἰ' Ιβραΐμη εἰς τόσον κρίσιμον περίστασιν, εἰ μὲν Αὐτρε-
ακοὶ ἀπέδωκαν τοῦτο εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ συνεννο-
γήθῃ μετὰ τοῦ Ρεσχίτ-Πασσᾶ διὰ τῆς Ναυπάκτου⁽¹⁾
ἀλλ' ἄλλοι ἀποδίδουσιν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ν' ἀπο-
φύγῃ νὰ ἔκτελέσῃ τὰς ἀξιώσεις τῶν φράγγων⁽²⁾.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Ἰ' Ιβραΐμης παγιδευθεὶς, διατάξας τὰ
πάντα ὡς εἰς μάχην καὶ παραγγείλας νὰ κτυπήσωσι
τὸν συμμαχικὸν στόλον, ἀνεισπλεύσῃ, ἀπῆλθε· διέταξε
δὲ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ εἴπωσιν εἰς τοὺς διερμηνεῖς
ὅτι ἀπουσιάζει καὶ ὅτι οὐδεὶς γινώσκει τὸ μέρος, ἐνθα
ἀπῆλθε. Παρουσιασθέντων βραδύτερον καὶ τῶν διερμη-
νῶν, τὰ πάντα ἀπέβησαν κατὰ τὴν εὔχὴν τοῦ Παπαρ-
βηγοπούλου. 'Ο ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀντιπρόσωπος τοῦ
Ἰ' Ιβραΐμη Ταχίρ Πασσᾶς ἐλάλησε πρὸς τοὺς διερμηνεῖς.
δσα διετάχθη.

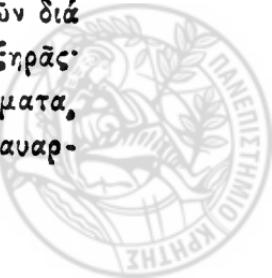
(1) Ἰδὲ 'Αναρροφὴν πρὸς τὴν Αὐτοκρατορίην Κυθέρησιν τοῦ ταγματάρχου
Παντείρα 30 δεκτωβρίου 1827.

(2) 'Ist lus. et règen. de la Grèce par Cervinus tom. i. p. 424.

Διαφερούντων δὲ τῶν λοιπῶν διερμηνέων ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῆς ἀποστολῆς των καὶ προτεινάντων νὰ ἀφήσωσι τὸ ἔγγραφον, ὁ Παπαρήγόπουλος παρετήρησεν ὅτι τοῦτο ἀντίκειται εἰς τὰς διαταγάς των, παραγγελθέντων νὰ ἐγχειρίσωσιν αὐτοπροσώπως καὶ οὐχὶ νὰ ἐπιδώσωσιν εἰς τὸν τυχόντα τὸ ἔγγραφον.^ε Άλλως δὲ τοποτηρητὴς εἶναι ἀδύνατον, εἶπε, νὰ μὴ γνωρίζῃ ποῦ ἀπῆλθεν ὁ Ἰεραίμης· ἀλλ' ἐκτελεῖ τὰς διαταγάς του, δῆπος καὶ ἡμεῖς ἥθελαμεν πράξει, ἀν ἥθελαμεν διαταχθῆ ὑπὸ τῶν πρεσταμένων.^ν Μαθόντος δὲ τοῦ τοποτηρητοῦ τὴν ἔννοιαν τῆς Ἰταλιστὶ γενομένης ταύτης ὁμιλίας τοῦ Παπαρήγοπούλου καὶ ἐπικυρώσαντος αὐτὴν ὡςὰ νευμάτων ἐμφαντικῶν, σὶ διερμηνεῖς ἀπῆλθον λίαν ἡγανάκτισμένοι· οἱ Ναύαρχοι τότε ἐπεμψαν τὸ ἔγγραφον δι' Ἀγγλικοῦ χορβέτου καὶ Ἀγγλου ἀξιωματικοῦ· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐπανῆλθε πλειότερον ἡγανάκτισμένος. Τότε οἱ ναύαρχοι ἐξεχίνησαν νὰ εἰσέλθωσι προεπορεύοντο δὲ αἱ τρεῖς ναυαρχίδες, ἐν τῷ μέσῳ ἔχουσαι τὴν Ἀγγλικὴν, Ἀσίαν καλουμένην.

Πρὶν δὲ φθάσωσιν εἰς τὸ στόμιον, ἐπεμψαν λέμβον μὲ "Ἀγγλον ἀξιωματικὸν νὰ παραγγείλῃ τοὺς Τούρκους νὰ παραμερίσωσι τὰ φράσσοντα τὴν εἰσοδον πέντε ὀθωμᾶνικὰ πυρπολικὰ, ἵνα μὴ συμβῇ δυστύχημά τις ἐκ τῆς στενοχωρίας".

'Αλλ' οὗτοι τὴν μὲν λέμβον, καίτοι φέρουσαν λευκὴν σημαίαν, ἐπυροβόλησαν, ἐπλήγωσαν μάλιστα καὶ τὸν ἀξιωματικὸν αὐτῆς· εἰς δὲ τὰ πυρπολικά των ἔθηκαν πῦρ, ἐλπίζοντες νὰ μεταδοθῇ τοῦτο καὶ εἰς τὰ εἰσερχόμενα συμμαχικά· συνάμα δὲ ἐπυροβόλουν κατ' αὐτῶν διάτε τῶν ἐν τοῖς πλοίοις αὐτῶν κανονίων καὶ ἀπὸ ξηρᾶς· καὶ ἐπήνεγκον οὕτω οὐ μόνον βλάβας καὶ τραύματα, ἀλλὰ καὶ θαγάτους ἐπὶ τῆς Ρωσσικῆς μάλιστα ναυαρ-

χίδος πολλούς. Σμικροῦ δεῖν δὲ νὰ πάθη τότε μεγάλως καὶ ἡ Γαλλικὴ ναυαρχίς· τότε ἡ ἀγανάκτησις τῶν ναυάρχων ἐκορυφώθη· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἡ Ῥωσσικὴ ναυαρχὶς ἐπυροβόλει πρὸς διάσωσιν τῆς Γαλλικῆς· ἀλλ’ ὅτε δὲρχηγός τοῦ συμμαχικοῦ στόλου "Αγγλος ναύαρχος Κόδριγκτων εἶδεν ὅτι αἱ Τουρκικαὶ σφαῖραι προξενοῦσι φύοράν μεγάλην, τότε διέταξε πῦρ καὶ ἐξήφθη ἡ μάχη, διαρκέσασα ἀπὸ τῆς 2 Μ Μ μέχρι βαθείας υπτίδας τῆς 8 Ὀκτωβρίου.

Τῆς ἀξιομνησούντος ταύτης ναυμαχίας θυνεμέθεξαν κατὰ τὸν αὐτόπτην Παπαρήγόπουλον ἑκατὸν εἴκοσιν ἑπτὰ Ὁθωμανικὰ πλοῖα, ἐξ ὧν τεσσαράκοντα τέσσαρα μόνον διεσώθησαν· καὶ εἴκοσι τρία συμμαχικὰ, ἀπαντα μὲν παθόντα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἀλλ’ οὐδὲν ἀπωλεσθέν. Κατὰ δὲ τὸν Φίνλαιο, τὰ Ὁθωμανικὰ πλοῖα ἦσαν δύοσήκοντα δύο, ἐξ ὧν εἴκοσιν ἐννέα μόνον διεσώθησαν.

Διαφωνοῦσιν ἐπίσης οἱ συγγραφεῖς καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς ἄνδρας ἀπωλειῶν· καὶ δὲ μὲν Τρικούπης «Τοῦρκοι, λέγει, ὑπερπεντακισχίλιοι ἐλογίσθησαν οἱ ἀπωλεσθέντες καὶ πάμπολλοι οἱ πληγωθέντες· ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τὰς συμμαχικὰς σημαίας ἑκατὸν ἑβδομήκοντα πέντε καὶ ἐπληγώθησαν τετρακόσιοι πεντήκοντα καὶ εἰς»⁽¹⁾. Πρὸς τὴν δοξασίαν ταύτην τοῦ Τρικούπη συμφωνεῖ σχεδὸν καὶ δ. Ἰωάννης Παπαρήγόπουλος, ισχυριζόμενος ὅτι Τοῦρκοι ἀπωλεσθησαν ἐν συνόλῳ περὶ τὰς δύτικας χιλιάδας. Αὐτὴν ταύτην τὴν δοξασίαν παραδέχεται καὶ δ. Γόρδων, ἀποφαινόμενος ὅτι Τοῦρκοι ἀπωλέσθησαν ὑπὲρ τὰς ἑξ χιλιάδας⁽²⁾.

(1) Εἰς Σ. Τρικούπη, 'Ιστορίαν Ἑλληνηκῆς ἀπαναστάσεως Τομ. δ. εἰς. 200.

(2) In Hist. of the Greek revolution by Gordon vol. ii pag. 434.

λ' δ Φίνλαδ, μὴ θέλων, φαίνεται, νὰ ἐλαττώσῃ τὴν
καν τῶν Τούρκων, περὶ μὲν τῶν ἀπωλειῶν τούτων οὐ-
ν ἀποφαίνεται· ἔκ δὲ τῶν συμμάχων τὸν ἑδομή-
κοντα μὲν ἡσαν, λέγει, οἱ φονευθέντες· τετρακόσιοι δὲ
εἶχοσιν οἱ πληγωθέντες⁽¹⁾ Περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν
συμμάχων, συμφωνεῖ πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους ὅτε
Γόρδων καὶ ὁ Χάρος⁽²⁾.

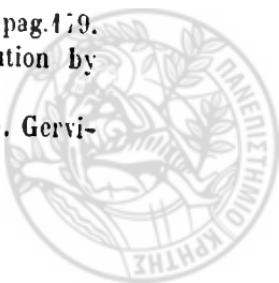
Μετὰ τῶν συγγραφέων τούτων συμφωνεῖ καὶ δ Γερ-
βίνος, λέγων «ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἀπώλεσαν μὲν καὶ οἱ
«σύμμαχοι οὐκ ὀλέγουσι, ίδιως οἱ ἄγγλοι καὶ οἱ Ρώσοι,
«ώς ἐκτεθέντες καὶ εἰς τὰς ἀπὸ τῆς ἔηρας κανονοστοι-
«γίας ἀπαντα δὲ τὰ συμμαχικὰ πλοῖα ἐπαθον βλάβας.
«ἄλλ' δ τουρκικὸς στόλος ἀπωλεόσθη σχεδόν καθ' ὅλοκλη-
«ρίαν· ἀπώλεσαν δὲ τότε οἱ τοῦρχοι, πέντε μέχρις ἔξι γι-
«ηλιάδων ἀνδρῶν»⁽³⁾.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἔλαβεν ἐπὶ τῆς Ρωσσικῆς ναυαρ-
χίδος δύο τραύματα καὶ δ Ηαπαρρήγοπουλος· τὸ μὲν
ἔν, κατὰ τὴν δεξιὰν κνήμην διὰ θρύμματος σφαίρας μα-
χροῦ πυροβόλου· τὸ δὲ ἔτερον κατὰ τὸν ἀριστερὸν μα-
στὸν ὑπὸ τὴν καρδίαν καὶ διὰ σφαίρας μικροῦ πυροβόλου.
Ἡ θεία πρόνοια τιμωρεῖ, φαίνεται, τὸν δόλον, δῆθεν δή-
ποτε καὶ ἀν προέργηται· ἀλλ' ἀν οὗτος ἐγένετο ἐπ' ἀ-
γαθῷ, προστατεύει τὸν δολιευθέντα. Αύτὸ τοῦτο συνέβη
καὶ εἰς τὸν Ηαπαρρήγοπουλον· ἐτιμωρήθη μὲν διὰ τὸν
δόλον, ἀλλ' ἐσώθη ως ἐκ θαύματος. Τὸ μὲν μέρος τοῦ
δευτέρου τραύματος αὔτεο ἦτο καιριότατον ὑπὸ τὴν καρ-
δίαν· ἥ δὲ σφαίρα ἐμελλε μὲν νὰ φέρῃ ἀκαριαίως τὸν

(1) Ιδὲ Hist. of the Greek revolution by Finlay vol. iij pag. 179.

(2) Ιδὲ An Historical Sketch of the Greek revolution by Samuel How. pag. 431.

(3) Ιδὲ Insurrection et régénération de la Grèce par G. Gervi-
nus, trad. F. tom. j. pag. 464.

Θάγατον, ἀν μὴ ἡμεράλινετο ἢ ὄρμη ἀντῆς ὑπὸ τοῦ εὐμεγέθους καὶ στερεωτάτου ὠρολογίου· ἀλλ᾽ ἐπυράκτωσε μόνον καὶ ἔτηξεν ἀπάσας τὰς μηχανὰς αὐτοῦ, ἐνέπλενεν αὐτάς τε καὶ τὴν ὕελον ὑπὸ τὸ δέρμα καὶ εἰς τὰς εάρκας τοῦ Παπαρρήγοπούλου, καὶ ἀποκρουσθεῖσα, ἐξέπεσε.

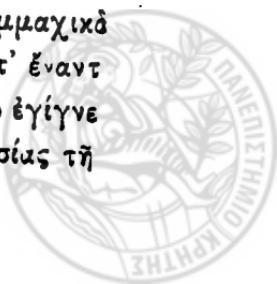
Καὶ τετραυματισμένος ὡν ὁ Παπαρρήγοπούλος καὶ δεινῶς πάσχων, ἀνελογίσθη ὅσα ἦτον ἐνδεχόμενον νὰ πάθωσι οἱ κατὰ τὰ παράλλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας χριστιανοὶ ὑπὸ τῶν τούρκων ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς καταστροφῆς τοῦ Ναυαρίνου· διεβίβατε τοὺς φόβους του εἰς τὸν Ἐρωσσον ναύαρχον· οὗτος διεκοίνωσεν αὐτοὺς εἰς τοὺς συναδέλφους του, καὶ ἀμέσως τὴν δευτέραν ἀπὸ τῆς ναυμαχίας ἥμέραν ἀπεφασίσθη ἢ ἀποστολὴ συμμαχικού στολίσκου, ἵνα προφυλάξῃ τοὺς χριστιανούς. Διερμηνεὺς τοῦ Ἐρωσσικοῦ πλοίου ἐστάλη ὁ προνοήσας τὴν ἀποστολήν· διὰ δὲ τὴν τότε καταστασίν του μετεφέρθη ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος εἰς τὸ ἐκπλεῦσαν πλοῖον ἐπὶ φορείου· Ή πρόθλεψις αὕτη τοῦ Παπαρρήγοπούλου ἦτον ἀναγκαιοτάτη. Οἱ Τούρκοι εἶχον τῷ ὅντι ἀποθηριωθῆ ἐκ τοῦ θυμοῦ· ἀλλὰ πρὶν ἡ προβολὴς εἰς ἐκδικήσεις, ἐπεφάνη ὁ συμμαχικὸς στολίσκος, διοικούμενος μάλιστα ὑπὸ τοῦ Ἀμιλτῶνος, τοῦ σώσαντος, ὡς γνωστὸν, πολλάκις ἐκ πολλῶν κινδύνων τοὺς Ἑλληνας. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ εἴπωμεν, διτὶ μόνη ἡ ἐμφάνησις τοῦ συμμαχικοῦ τούτου στολίσκου κατὰ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἡ ὑποδειχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Παπαρρήγοπούλου, ἐσωσε τότε τοὺς χριστιανούς τῆς ἐπαναλήψεως τῶν σφαγῶν τῆς Σμύρνης, τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῆς Χίου, ἃς ἀλλαχοῦ ἀφῆγήθημεν.

Πολλὰ τῶν συμμαχικῶν πλοίων, παθόντα τότε μεγάλως, ἀπῆλθον πρὸς ἐπισκευήν· ὅληγα δὲ μόνον πα-

ρέμειναν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τῶν ναυάρχων. Διακοπεισῶν δὲ βραδύτερον τῶν σχέσεων τῶν συμμάχων Δυνάμεων μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἀπελθόντων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων, ὃ μὲν Παπαρρήγοπουλος συνώδευσε τὸν τῆς 'Ρωσσίας 'Ριζοπέρον μέχρι Τεργέστης· χατὰ δὲ τὸν διάπλουν διεκινδύνευσε μεγάλως, ἔνεκα τριχυμίας, τὸ φέρον τὴν συνοδείαν ταύτην πλοῖον. Ἐσώθη δὲ τοῦτο ἔνεκα θαύματος. «Ἐν τῇ πλάκμῃ τοῦ μεγίστου κινδύνου περὶ τὸν Ἀγκῶνα» διηγεῖται δὲ οἱ Παπαρρήγοπουλος, «ἀπηυδισμένος ἐκ τῶν κόπων ἀκλειστα τοὺς ὀφθαλμοὺς, προσπαθῶν νὰ κοιμηθῶ. Κατ' ἕναρ εἶδον τὸν Ἀγιον Σπυρίδωνα, ἀπωθήσαντα τὸ πλοῖον βιαίως ἀπὸ τῶν ὑφάλλων, (εἰς ἃς ἔμελλεν ἀφεύχτως νὰ συντριβῇ) πρὸς τὸ μέγα πέλαγος. Ἐξυπνῶ τεταραγμένος ὑπὸ τοῦ κρότου καὶ ἀκούω ἀμέσως τὴν φωνὴν «*Saluta, venio da terra*» · Ἐσώθημεν πνέεις ἀπόγειος · πράγματι δὲ ἀνεμος ἐπνεες τότε ἀπὸ τῆς ἔηρᾶς καὶ δυνατώτατος μάλιστα· ὥστε διὰ μιᾶς ἀπώθησε τὸ κινδύνευον πλοῖον πρὸς τὴν μεγάλην θάλασσαν, ἔνθα ἐπεχράτει εἰσέτι μεγίστη τριχυμία. Ἀλλὰ, παρελθούσης καὶ ταύτης, τὸ πλοῖον ἐλλιμενίσθη σῶν εἰς Μελίτην. Ἐνταῦθα οὕτε στιγμὴν ἀνέβαλεν οἱ Παπαρρήγοπουλος· συνέλεξεν ὅσον εἶχεν ἄργυρον εἰς κοσμήματα, κατεσκεύασε δὲ αὐτοῦ ἄργυρον πλοῖον, καὶ ἀνέθηκεν αὐτὸν, σωζόμενον ἄχρι τῆς σήμερον, εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ ναὸν τοῦ ἀγίου Σπυρίδωνος.

Ἡ εὔσένεια αὗτη τοῦ Παπαρρήγοπούλου ἐβοήθησε καὶ αὐτὸν νὰ θαυματουργήσῃ ἀκολούθως.

Ἐν 'Ελλάδι, εἴπομεν, ἔμειναν ὀλίγα τινὰ συμμαχικὰ πλοῖα, ἀλλὰ τί ἐδύναντο νὰ πράξωσι ταῦτα κατ' ἔναντι τῆς πεισμονῆς τοῦ Σουλτάνου; 'Οσάκις μὲν τῷ ἐγίγνετο πρότασις πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς

Ἐλλάδος, οὗτος ἐφώναζεν, ὅτι οἱ Ἐλληνες εἶναι ἀντάρται καὶ θὰ τοὺς τιμωρήσει· δσάκις δὲ τῷ ὑπεδεικνύετο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπεκτάσεως τῶν Ἐλληνικῶν ὄρίων ἐντεῦθεν τοῦ Ἰσθμοῦ, ὁ Σουλτάνος ἔτυλε τὰς τρίχας τῆς γεννειάδος καὶ ἐφώναζεν ὅτι οὗτε σπιθαμὴν γῆς κατέχουσιν οἱ λησταὶ οὗτοι πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ὅτι εἶναι αἰσχος νὰ γίνηται λόγος περὶ ληστῶν.

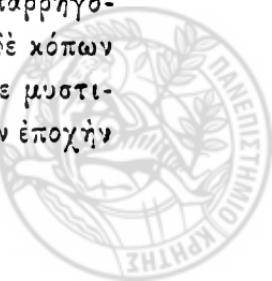
Ἐδέησε λοιπὸν τὸ μὲν νὰ ἔλθωσι τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα, ἵνα ἐκκενωθῇ ἡ Πελοπόννησος· τὸ δὲ, νὰ κηρυχθῇ ὁ Ῥωσσο-Τουρκικὸς πόλεμος καὶ νὰ θριαμβεύσωσι τὰ ῥωσσικὰ ὅπλα, ἵνα πιεσθῇ ὁ Σουλτάνος, νὰ ἀναγνωρίσῃ διὰ τῆς ἐν Ἀνδριανούπολει συνθήκης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐλλάδος, ἀλλὰ μόνον ἐντὸς τοῦ Ἰσθμοῦ.

Ο Κυβερνήτης τότε ἡγαγκάσθη νὰ πέμψῃ καὶ πέραν αὐτοῦ ὃσα ἔδύνατο νὰ διαθέσῃ Ἐλληνικὰ στρατεύματα, ἵνα καταλάβωσιν ὅσην δήποτε δυνηθῶσι χώραν· βραδύτερον ἐδέησε ν' ἀπέλθῃ καὶ αὐτοπροσώπως εἰς Δραγαμέστον, ἵνα ἐπιθεωρήσῃ καὶ ἐξορμήσῃ τὰ στρατεύματα ταῦτα. Κατὰ θείαν οίκονομίαν συνώδευσε τότε τὸν ἐπὶ ἀγγλικοῦ πλοίου ἐπιβάντα Κυβερνήτην καὶ ῥωσσικὸν, ἐν ὧ ὁ Καποδίστριας ἀπήτησε νὰ ἐπιβῇ καὶ διὰ παρθηγόπουλος.

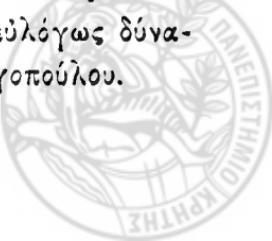
Τὸ μὲν ἀγγλικὸν πλοῖον ἔμεινεν ἐν Ζαχύνθῳ· ὁ δὲ Κυβερνήτης μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν ἐπέστρεψε διὰ τοῦ ῥωσσικοῦ. Θεόμενος δὲ τὰ παράλια τῆς στερεᾶς Ἐλλάδος, ἐστέναξεν ἐκ βάθους ψυχῆς· ὁ παριστάμενος Παπαρήγόπουλος ἤρωτησεν εὔσεβάστως τὴν αἰτίαν τοῦ στεναγμοῦ «Στενάζω» εἴπεν διὰ Κυβερνήτης, «διότι ἀπαντά τὰ μέρη ταῦτα, καίτοι ζυμωθέντα δι'. Ἐλληνικοῦ αἷματος, θὰ μείνωσιν ὅμως ὑπὸ τὸν ζυγόν· διότι τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα οὔτε κατέλαβον οὔτε εἶναι εὔκολον νὰ καταλάβωσι διὰ πολέμου ἢ πολιορκίας φρούριόν τι ἐντὸς τῆς

στερεᾶς Ἐλλάδος.» «Καὶ μόνον διὰ πολέμου ἡ πολιορκίας καταλαμβάνονται τὰ φρούρια ἔξοχάτατε;» προσέθηκεν εὐλαβῶς δι Παπαρήγόπουλος. «Ἄν σὺ γινώσκεις ἔτερόν τινα τρόπον, δεῖξον αὐτὸν,» εἶπεν δι Κυβερνήτης.

‘Ο μὲν Παπαρήγοπουλος, ἐν τῇσι γυμνῇ συλλαβὼν σχέδιόν τι, ἀνεκοίγωσεν αὐτὸν καὶ ἔξητήσατο τὴν ἀδειαν τοῦ τε Κυβερνήτου καὶ τοῦ ναυάρχου, ἵνα ἀποπειραθῇ τῆς ἔκτελέσεως. Ο δὲ Κυβερνήτης, ἀναστενάξας καὶ αὖθις «ταῦτα, εἴπεν, εἶναι δνειρα.» Αλλ’ οὐδὲν διακινδυνεύομεν ἐξ ἀποπείρας τινός. προσέθηκεν εὐσεβάστως δι Παπαρήγόπουλος καὶ ἐσιώπησεν. Αφιχθεὶς δι Κυβερνήτης εἰς Ναύπλιον καὶ διηγούμενος τῷ Πώσσω Ναυάρχῳ τὰ τῆς ἐκδρομῆς του, «ἔχω» εἶπεν ἐπὶ τέλους, «νὰ σοὶ προσθέσω καὶ δνειρόν τι τοῦ Παπαρήγοπουλού» καὶ τρόπον τινὰ ἔξητήσατο οὕτω οὐ μόνον τὴν κρίσιν αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸν Παπαρήγόπουλον ἀδειαν, ἀν ἐγχριθῇ ἡ ἀπόπειρα. Εὔτυχῶς δι ναύαρχος διεῖδεν ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Δοθείσης δὲ τῆς ἀδείας καὶ τῆς ἀναγκαίας ἐγγράφου πληρεξουσιότητος ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, δι Παπαρήγόπουλος ἐπελήφθη τοῦ ἔργου. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐγραψεν εἰς ἀμφοτέρους τοὺς φρουράρχους. Αντιβρέθησεν καὶ Ναύπάκτου, Ἰσλάμ μπέην καὶ Χουστέν ἐφέντην, ἀρχαίους ἄντοι γνωρίμους καὶ φίλους, διτε ἔχει μὲν νὰ τοὺς διακοινώσῃ πολλὰ καὶ σπουδαῖα, ἀφορῶντα τὰ ἴδιας τὰ συμφέροντα αὐτῶν· ἀλλὰ μόνον προσφερεῖντας δύναται νὰ ἐμπιστευθῇ ταῦτα. Οἱ δὲ Οθωμανοὶ ἐπεμψάν πρὸς τὸν Παπαρήγόπουλον ἐμπιστόν τινα, δπως ἀκούσῃ τὰ σπουδαῖα ἡ δπως βεβαίωσῃ τὸν φίλον των, διτε σύδενα θὰ διατρέξῃ κίνδυνον, ἀν ἀπέλθῃ πρὸς αὐτούς. Ο Παπαρήγόπουλος προύτιμης τὸ δεύτερον. Διὰ πολλῶν δὲ κόπων καὶ κινδύνων ἀπῆλθεν εἰς Ναύπακτον καὶ ἔλαβε μυστικὴν συγέντευξιν μετὰ τοῦ Ἰσλάμπεη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν

έχεινην ἡ Ῥωσία εύρισκετο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μετά τῆς Τουρκίας· ὁ δὲ Παπαρρήγοπουλος ἐνήργει οὗτω ύπέρ τε τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥωσίας. «Πλθον, τοῖς εἰ- πεγ, ώς φίλος νὰ σᾶς δικαιούωσω ὅτι τεσσαράκοντα χι- λιάδες Ῥώσοι, ἀποσπαθέντες τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ ρωσ- σικοῦ στρατοπέδου, φθάνουσιν ὅσον οὕπω εἰς τὴν Ἑλ- λάδα· καὶ ὅτι τοὺς πεινῶντας καὶ γυμνητεύοντας Ἑλ- ληνας μόνον ἡ παρουσία τοῦ Κυβερνήτου ἀναχαιτίζει ἀπὸ τοῦ νὰ σᾶς παστρεύσωσι· μάθετε δὲ ὅτι ὁ Κυβερ- νήτης ἀγαπᾷ ὑμᾶς καὶ τὸν τόπον σας καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ φέρῃ τὴν τάξιν μόνον διὰ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῶν Ῥώσων· σπεύσατε λοιπὸν νὰ σωθῆτε καὶ κερδίσατε τὴν εὔνοιαν τοῦ Κυβερνήτου.» Οἱ λόγοι οὗτοι ἐνεποίη- σαν αἰσθησιν. «Θὰ συσκεφθῶμεν, εἶπον, καὶ θὰ σοὶ ἀπαν- τήσωμεν αὔριον.» Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ μόνος λόγος, ὁ ἀνα- χαιτίζων τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ σαγινευθῶσιν ὑπὸ τοῦ Ηα- παρρήγοπούλου, ἦτον ἡ φιλοτιμία. «Πῶς νὰ παραδοθῶ- μεν, εἶπον, ἀνευ πολέμου;» «Καὶ τοῦτο γίνεταιε εἶπεν ὁ Παπαρρήγοπουλος, «ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴν πάθητε.» Συνεφωνήθη τῷ ὄντι νὰ πολιορκηθῇ πάνυ πλαστῶς ἡ Ναύπακτος διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ἀλλ' ὁ μὲν Μιαούλης ἦτον ἀδύνατον νὰ θέσῃ ὑπὸ τὸ δύχυρὸν φρού- ριον τῆς Ναυπάκτου τὴν φρεγάδα Ἑλλάδα ἀνευ ὅμη- ρων ἐκ τῶν Ἀλβανῶν· οὗτοι δὲ ἔζητησαν ὡς ὅμηρον τὸν Παπαρρήγοπούλον. Ἀντηγλλάξγηταν λοιπὸν ἐκατέρωθεν τὰ πιστά· ἐγένοντο πρὸς ἐπίδειξιν καὶ μάχαι τινὲς διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ οὕτω σὲ Αλβανοὶ παρέδωσαν τὰ ἀπέρθητα θεωρούμενα φρούρια Ναυπάκτου καὶ Ἀντιρρίου, ἀνευ αἷματος καὶ ἀνευ δεπίνης τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἔξης συνθήκης, ἣν πάνυ εὐλόγως δύνα- ταιτις νὰ θεωρήσῃ ἔργον τοῦ Ηαπαρρήγοπούλου.

«Συνθήκη μεταξύ τῶν εἰς τὸ Καστέλι τοῦ Κόλπου τῆς Ναυπάκτου, φρουράρχων καὶ λοιπῶν ἀγάδων, καὶ τοῦ ἔξοχο-τάτου πληρεζούσιον τοποτηρητοῦ τοῦ Κυβερνήτου εἰς τὰς ἐ-παρχίας τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, Κυρίου Αὐγουστίνου Καπαδί-στρια, γενομένη διὰ μέσου τοῦ Ἰωάννου Παπαρρήγοπούλου ὡς ἀκολουθεῖ.

«Α'. Ἀφοῦ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ἐπολεμήθημεν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις, βλέποντες δὲν δὲν ἡμπορούσαμεν νὰ βαστάξωμεν διὰ νὰ μὴ κινδυνεύσουν μὲν μᾶς πολλὰ γυναι-κόπαιδα, δπου εύρισκονται μέσα εἰς τὸ εἰρημένον Κάστρο, μὲ τὸ μέσον τοῦ εἰρημένου ΣιδήρΤζουάνης ἐσυμφωνήσαμεν ὡς ἀκολουθεῖ.

«Β'. Νὰ μᾶς δωθοῦν Καράβια καλὰ καὶ σίγουρα διὰ νὰ μᾶς πάνε εἰς τὸν Αὔλῶνα καὶ νὰ πληρωθῇ δὲν Νεῦλος ἀπὸ τὸν ἐ-ἔξοχώτατον πληρεζούσιον.

«Γ'. "Οσα ζῶα ἔχομεν, τὰ ὅποια δὲν ἡμποροῦμεν νὰ πάρω-μεν, νὰ ξετιμοῦν καὶ νὰ μᾶς πληρωθῇ ἡ τιμὴ τους.

«Δ'. Νὰ λάβωμεν τὰ πράγματά μας, δσα εἶναι ίδια μας. ὅμοι καὶ δλα μας τὰ κινητὰ πράγματα.

«Ε'. Νὰ μᾶς δοθῇ ζαερὲς διὰ δέκα ἡμέρας ψωμὶ καὶ ρίζῃ

«ΣΤ'. Μέσα εἰς τὸ Κάστρον νὰ μὴν ἔμβουν τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, παρὰ ἀφοῦ ἡμεῖς ἐμβαρκαρισθήκαμεν εἰς τὰ Κα-ράβια μὲ ταῖς φαμέλαις μας καὶ εἰδη μας.

«Ζ'. Θέλουν ἔμβει μόνον δέκα ἄνθρωποι τακτικοὶ, διὰ νὰ βουλώσουν τοὺς Τοπχανάδες ὅπου ἔχουν τὸ μπαρούτι, καὶ νὰ στέκωνται ἐκεὶ διὰ προφύλαξιν, ὅπου νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ κανένας χατᾶς.

«Οὗτα συμφωνήσαντες, ἔγειναν δύο παρόμοια, ὑπογεγραμ-μένα ἀπὸ τὸν ἐξεγώτατον πληρεζούσιον τῆς Ἑλληνικῆς Κυ-βερνήσεως καὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς φρουράρχους καὶ ἀγάδας κα-μὲ ταῖς έούλαις μας ἐπιθεθαιωμένα.

Τῇ 13 Μαρτίου 1829 Καστέλι.

Ο Πληρεζούσιος Τοποτηρητής τοῦ Κυβερνήτο

I. A. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.

ΙΩ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΔΟΣ.

Αθέλιαγας;
 Ίεροχήμ Αγας Τζεστάρης
 Μουχαφίζης του Καστελίου
 Χιλιαρχος Σελίμιαγας.»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

«Επικυροὶ τὴν παροῦσαν συνθήκην, συνισταμένην ἀπὸ ἐξ
 ἔρθρων, ἐγγυόδενος διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

«Ἐκ τοῦ δικρότου ἡ Ἑλλὰς, ἀπέναντι τῆς Ναυπάκτου.
 Τῇ ἐνδεκάτῃ Ἀπριλίου 1829.

‘Ο Κυβερνήτης ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.»

«Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Γραμματέως τῆς ἐπικρατείας.
 (υπογραφὴ δυσαράγρωστος).

Μόνον τῷ διάσωσις τῆς συνθήκης ταύτης καὶ τὰ
 ἐξηγηθέντα ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ Κυβερνήτου καὶ τοῦ Μιαού-
 λη καὶ ἄλλων καθιστῶσιν ἀναμφίλεκτα τὰ παρ’ ἡμῶν
 ἀφηγηθέντα.

‘Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 3 Ἰανουαρίου 1829

Κύριε I. Παπαϊωνάκου.λε.

«Ἐπειδὴ μοι εἶναι γνωστὸς δὲ ζῆλος, τὸν δύπτενον τρέφετε νὰ
 γείνητε χρήσιμος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβερνησιν, καὶ ἐπειδὴ
 γνωρίζω τὰς σχέσεις καὶ φιλίαν, ἐποῦ ἔχετε μὲ τὸν Ἰσμαήλ
 Μπέη Κονίτζαν, τὸν εὑρισκόμενον εἰς Ναύπακτον, Σᾶς ἐπιφορ-
 εῖζω νὰ ὑπάγετε εἰς Τριζῆνα, καὶ νὰ προσπαθήσετε νὰ ἔλθητε
 ἵες προσωπικὴν ἐντάκμωσιν μὲ τὸν βρέφεντα Μπέην. Θέλετε τοῦ
 ρανερώσσει ὅτι ἔχων παλαιὰς σχέσεις μὲ τὴν οἰκογένειαν
 ἦσαν, εὐχρεστοῦμαὶ νὰ ἐκρράσω διὰ μέσου Σᾶς καὶ πρὸς τὸν
 διοιν τὰ εὐνόικα αἰσθήματα. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου θέλετε τοῦ
 ἴππητε, ὅτι ἐπειδὴ τὸ Κάστρον τῆς Ναυπάκτου μέλλει μετ’ ὄ-
 λυγας ἡμέρας νὰ πολεμηθῇ ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις, καὶ
 νὰ ξηράξῃ καὶ διὰ Οικλάσσαν, τὸν εἰδόποιοντες πρὸς φέγγαζεῖν του,

ὅτι, ἂν προσμείνῃ τὸν πόλεμον καὶ τὸ πέσιμον τοῦ Κάστρου, ἡμ̄πορεῖ νὰ κινδυνεύσῃ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία του, καὶ νὰ ζημιωθῇ μεγάλως, χάνοντας ὅσα ὑποστατικὰ εἶχε εἰς τὰ μέρη ἔκεινα καθὼς καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον· καὶ ὅτι ἂν προλάβῃ καὶ δειξῃ ἐμπράκτως τὴν πρὸς ἡμᾶς προθυμίαν του καὶ ἐμπι- στοσύνην, εἴμαι εὐδιάθετος, καὶ Θεοῦ θέλοντος, ἔχω τὴν δύ- γχμιν νὰ τοῦ ἀποδώσω καὶ ἐγγυηθῶ δλα τὰ ὑποστατικὰ, δπου ἔχει ἔκει καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ θέλει τοῦ αὐξήσω καὶ τὴν προσωπικήν του ὑπόληψιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς οἰκογενείας του.

«Σᾶς δίδετε τὸ παρὸν διὰ νὰ γρησιμεύσῃ εἰς βεβαίωσιν καὶ πίστιν δσων τοῦ εἰπῆτε διὰ ζώσης φωνῆς».

I. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ».

«Πρὸς τὸν Κύριον Ἰωάννην Παπαρήγοποντον».

«Κύριε Μοιραρχε Φαβρίκιε».

«Εἴμαι διορισμένος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν μου νὰ σᾶς παρακα- λέσω ὅτι ἐπειδὴ καὶ ὁ Δραγομάνος τοῦ Ῥωσικοῦ στόλου Κύριος Παπαρήγόπουλος, ἀπερνᾷ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη διὰ ὑπ- θέσεις του, νὰ τὸν δώσητε κάθε εὔκολίαν καὶ βοήθειαν, δπου ξθελε σᾶς ζητήσει, καὶ μὲ δλον τὸ σέβας μένω τῆς εὐγε- νείας σας.

Τῇ 14 Ἰανουαρίου 1829 Αἰγίνη Δοῦλος

A. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ».

Ἐν Ναυπλίῳ 22 Φεβρ. | 6 Μαρτίου 1829.

«Κύριε Ἰωάννη Παπαρήγοπον.ιε.»

«Ο Αὐτάδελφός μου Αύγουστίνος μοῦ γράφει ἀπὸ τὸ στρατόπεδον Σαλώνων, ὅτι πλησιάζει ἡ στιγμὴ, καθ' ἣν δύ- νασθε νὰ μᾶς κάμετε σημαντικὴν ἐκδούλευσιν. Ο Ναύαρχος σᾶς δίδει τὴν ἀδειαν νὰ ἀπέλθητε εἰς Σάλωνα καὶ νὰ ἰδῆτε ἔκει τί ἡμ̄πορεῖτε νὰ πράξετε διὰ νὰ ἐπιταχύνητε ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν παράδοσιν τῶν φρουρίων τοῦ κόλπου τῆς Ναυ- πάκτου ώς ἐπεφορτίσθητε.»

«Παρὰ τοῦ εἰς Λίγιναν αὐταδέλφου μου Βιάρου θέλει λάβετε ἑκατὸν τάλληρα, καὶ αὐτὰ θέλουν σᾶς χρησιμεύσει διὰ τὰ ἔξοδα, τὰ δποῖα ἐκάματε εἰς τὴν πρώτην δδοιπορίαν σας, καθὼς καὶ δι' ἐκεῖνα, τὰ δποῖα θέλετε καταβάλλει εἰς τὴν δευτέραν ταύτην δδοιπορίαν σας.

«Ἐγράψα καὶ πρὸς τὸν αὐτάδελφόν μου Αὐγουστῖνον διεθέλω στέρεῖς νὰ πληρώσως καὶ τινα χρηματικὴν ποσότητα, ἀντὶ τοῦ οὗτον καὶ ἡθελεν εἴσθε ἀναγκαία διὰ νὰ ἔλθουν εἰς χεῖρας μίαν ὥραν προτήτερα τὰ φρούρια τῆς Ναυπάκτου, φθάνει μόνον νὰ ἔναι βεβαία καὶ ταχεῖται ἢ ἐκβασίες καὶ ἡ ποσότηται τῆς δαπάνης νὰ ἔναι κατάλληλος μὲ τὰ μέσα μας. Όσον δύσκολος είναι η ἐπιχείρησις, τόσον μεγαλητέραν θὰ ἔχῃς τὴν τιμήν.

Σᾶς ἀσπάζομαι φιλικῶς
Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.»

«Πρὸς τὸν Κύριον Ἰωάννην Παπαθρήγοπουλον.»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

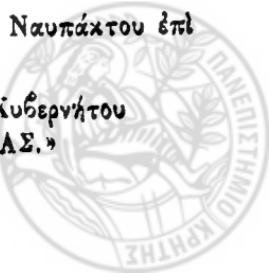
«Ο πληρεξούσιος τοποτηρητὴς τῆς Κυθερίσεως,
εἰς τὰς Ἰπαρχίας τῆς στερεᾶς Ἐλλάδος
καὶ τὸ στρατόπεδον»

«Πρὸς τὸν Κύριον Ἰωάννην Παπαθρήγοπουλον.»

«Ἐπειδὴ οἱ ἐν τῷ Κάστρῳ τῆς Ναυπάκτου Ἀλβανοὶ σᾶς ἐζήτησαν, διὰ νὰ συνομιλήσετε περὶ συμβιβασμοῦ, σᾶς δίδω τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγητε καὶ νὰ πασχίσητε τὴν σύμβασιν ταύτην, καθ' ὃν τρόπον κρίνετε συμφερότερον εἰς τὴν Κυθέρην. Οποῖον δὲ κάμετε συμβιβασμὸν, θέλετε τὸν κάμει ἐγγραφὸν, καὶ θέλετε μὲ τὸν φέρει νὰ τὸν ἐπιδιορθώσω ἐγὼ καὶ νὰ τὸν ἐπικυρώσω.

Τῇ 10 Μαρτίου 1829 ἐκ τοῦ Κόλπου τῆς Ναυπάκτου ἐπὶ τῆς Ναυαρχίδος ἡ Ἑλλάς.

«Ο πληρεξούσιος τοποτηρητὴς τοῦ Κυθερώτου
Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.»

Ἐν Αἰγαίῳ τῇ 23 Ἀπριλίου 1829.

«Κύριε Παπαρήγοράτου!»

«Ἐλαθόν εὐχαρίστως τὴν ἀπὸ 23 Ἀπριλίου ἐπιστολὴν σου καὶ σὲ δμολογῶ πολλὰς χάριτας διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προθυμίαν, ὅπου ἔδειξας καὶ εἰς τὴν περίστασιν τῶν φρουρίων τῆς Ναυπάκτου. Ἐπιθυμῶ δὲ νὰ καταβάλλῃς τὸν ἴδιον ζῆλον καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀφορῶντα τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μεσολογγίου, προσπαθῶν δλαχιδυνάμεσι νὰ ἐπιταχυνθῇ καὶ τούτου ἡ πτῶσις.

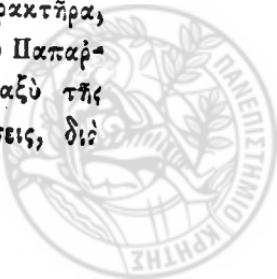
«Οσον δὲ διὰ τὴν ἔφεσιν, τὴν δοπίαν εἰς τὸ γράμμα σου μὲ ἐκφράζεις, ἔω βέβαιος ὅτι θέλω προθυμοποιηθῆ τοσοῦτον μᾶλλον νὰ συντελέσω τὸ ἐπ’ ἔμοι εἰς τὸ νὰ ἀπολαύσῃς μίαν ὥραν ἀρχήτερα τοῦ ποθουμένου, καθόσον ἐπιθυμῶ νὰ σὲ ἀποδεῖξω τοιουτοτρόπως τὴν εὐχέσκειάν μου διὰ τὰς δποίας μᾶς ἐπρόσφερες ὑπηρεσίας σημαντικάς.

I. A. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.»

«Πρὸς τὸν Κύριον Ἰωάνν. Παπαρήγοράτου λογ.»

«Ἐκ μέρους τοῦ Ναυάρχου τῆς Ἑλλάδος, διοικοῦντος τὸν διορισθέντα στόλον πρὸς ἄλωσιν τῆς Ναυπάκτου, τοῦ Ἀντιρρίου καὶ τοῦ Μεσολογγίου, κατεχομένων παρὰ τῶν Ὁθωμανῶν, δηλοποιεῖται ὅτι ὁ Εὐγενέστατος Κύριος Ἰωάννης Παπαρήγορόπουλος, διερμηνεὺς τῆς Ἀ. Ἐξ. τοῦ κόμητος Ειδίνου, Ἀντιναύάρχου τῶν κατὰ τὸ Ἀργιπέλαγος θαλασσίων δυνάμεων τῆς Α. Μ. τοῦ Λύτορος Πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, αὐθόρμητος καὶ μὲ ἀκάμπτον ζῆλον καὶ ἵκανότητα συνήργησεν εἰς τὴν παράδοσιν τῶν εἰρημένων τριῶν φρουρίων πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβερνησιν.»

«Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, τὸ ὅποιον ἤρχισε τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ 1829 καὶ ἐτελείωσε τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, χρεωστεῖται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἀξιέπαινον ἀσκόν προσπάθειαν, εἰς τὸν τιμιώτατον χαρακτῆρα, καὶ εἰς τὴν ἵκανότητα τοῦ εὐγενοῦς Κυρίου Ἰωάννου Παπαρήγορούλου, διὰ τοῦ δποίου ἐλαθόν τέλος αἱ μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν Ὁθωμανῶν συμβάσεις, διὸ

τὴν παράδοσιν τῶν ῥηθέντων φρουρίων εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

«Εἰς ἔνδειξιν τούτων ἀπάντων τῷ δίδεται τὸ παρόν ἐπίσημον ἐνδεικτικόν.

«Ἐπὶ τῆς Ναυαρχίδος τοῦ δικρότου ἡ Ἑλλάς.»

Τῇ 20 Μαΐου 1830.

Ο Ναύαρχος

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ.»

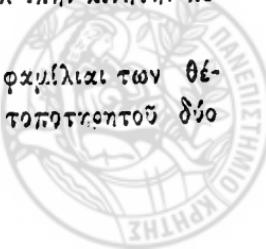
«Ἄροῦ οἱ ἐν Μεσοίογγίῳ καὶ Ἀνατολικῷ Ὁθωμανοὶ ἐπολιορκήθησαν καὶ ἐπολεμήθησαν διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης διὰ πολὺν καιρὸν, βλέποντες δτι δὲν ἦμποροῦν νὰ ἀντιτείνουν περισσότερον, ἀπεφάσισαν ὡς ἀκολουθεῖ. Πρῶτον. Νὰ μάγουν διὰ θαλάσσης αἱ φρουρίλικι τῶν εἰς Μεσολόγγιον καὶ Ἀνατολικὸν Ὁθωμανῶν, συντροφευμέναι μὲ τοὺς ἄνδρας των, συμποσούμεναι ὅλαι ψυχαὶ σχεδὸν 600 καὶ νὰ πληρωθῇ ὁ ναῦλος ἔως εἰς Σαγιάδα καὶ Ηρέζεαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν· τὰ ἄνω πλοῖα θέλουν εἶναι συντροφευμένα ἀπὸ δύο πολεμικὰ δι’ ἀσφάλειαν.

«Β.ν. Αἱ ἄνω φρουρίλικι θέλουν ἐμβαρκηθεῖν εὐθὺς δπου εἰδοποιηθοῦν δτι τὰ πλοῖα εἶναι ἔτοιμα, πέρνοντας μαζί των δσα ἀπὸ τὰ κινητά των εἰδη ἡ πράγματα θέλουσιν, ἐκτὸς τῶν ζώων.

«Γ.ν. Εὐθὺς δπου αἱ φρουρίλικι έμεουν εἰς τὰ πλοῖα, δλx τὰ λοιπὰ στρατεύματα μὲ τὰ ζῶα των θέλουν ἀναχωρήσει διὰ ξηρᾶς, πέρνοντας ἐνέχειρα ἀμοιβαίως κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Καπετάν Γεωργίου Νικολάου, δστις θέλει τοὺς συντροφεύσει ἔως εἰς τὴν Πούνταν Πρεβέζης διὰ νὰ μὴ ἐνοχληθοῦν καθ’ ὅδην.

«Δ.ν. "Ολοι, τόσον διὰ ξηρᾶς καθὼς καὶ διὰ θαλάσσης, θέλουν ἀναχωρήσει μὲ τὰ ἄρματά των καὶ λοιπὴν κινητὴν περιουσίαν.

«Ε.ν. Ἀφοῦ έμεουν εἰς τὰ πλοῖα αἱ φρουρίλικι των θέλουν διορισθῆ ἐκ μέρους τοῦ πληρεζούσιου τοποθετοῦ δύο

γυναῖκες νὰ ἔξετάσσουν μὲ ἀκρίβειαν· καὶ ὅσαι γυναῖκες θελήσουν νὰ μείνουν μὲ τοὺς Ὀθωμανούς, μένουν μὲ αὐτούς. "Οσαι δὲ θελήσουν νὰ μένουν μὲ τοὺς χριστιανούς νὰ μένουν μὲ αὐτούς. Ἐὰν καμμίχ ἀπὸ ἔκεινας, ὅπου μένουν μὲ τοὺς "Ελληνας, ἔχη παιδί διμολογούμενον ἀπὸ τὴν ιδίαν μητέρα δτε εἶναι ἀπὸ Ὀθωμανὸν νὰ τὸ κρατῇ δ πατήρ του.

«Σν. Τὰ ἀνήλικα εἴτε θηλυκὰ εἴτε ἀρσενικὰ παιδία, δυτα δλιγώτερον τῶν 14 χρόνων, ἐν ᾧναι καὶ Τουρκευμένα νὰ κρατῶνται ἀπὸ τοὺς "Ελληνας, χωρὶς νὰ ἔξετάζηται ἡ θέλησίς των. Τὰ δποτεῖς ὑπέσχονται οἱ Ὀθωμανοί νὰ φανερώσουν ὅλα καὶ ἀν εὑρεθῆ κανένα, χωρὶς νὰ τὸ παραστήσουν ἡ θέλοντες νὰ τὸ περάσουν διὰ Τουρκον, θέλουν εἶναι παραβάται τῆς συνθήκης.

«Ζν. "Οσα πράγματα ἔχουν κινητὰ, τὰ δποτεῖς θέλουν νὰ πωλήσουν ἡμποροῦν νὰ τὰ δάσουν εἰς ὅποιον θέλουν, δμως χωρὶς ἄργητα.

«Ην. Τὰ ἔλληνικὰ στρατεύματα δὲν θέλουν ἔμβη οὔτε πληταιάζει εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μεσολογγίου, ἐὰν πρῶτον δὲν ἔβγουν οἱ ἐν αὐτῷ δλοι Ὀθωμανοί.

«Τῆς παρούσης συνθήκης ἔγειναν δύο ίσα καὶ ἐπεκυρώθησαν ἀπὸ τὸν πληρεξούσιον τοποτηρητὴν καὶ ἐσφραγίσθησαν ἀπὸ ἀμφότερα τὰ μέρη διὰ νὰ ἔχουν ὅλην τὴν ίσχὺν καὶ βεβαιότητα.

«Προσθέτομεν ὅτι εἰς τὴν ἄνω συνθήκην ἐνγοοῦνται καὶ οἱ ἐν τῷ Ἀνατολικῷ Ὀθωμανοί.

«Ἐν Μεσσολογγίῳ τῇ 2 Μαΐου 1829.

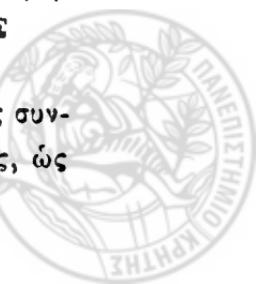
«Κατῆς Γουμουλᾶ ἐφέντης, Μουσταφᾶς Κρητικὸς, Χασάν Τομπζήμπασης, Νουρεντούνης, Νουρώ Τουλουφάλαρης, Χατζῆ Χουσεΐν Τζάνης, Μερτζάνης Τζοριγούνης, Φετᾶς Τουσκουφλῆς.

«Ἐπιβεβαιῶ τὴν ἄνω συνθήκην

ΙΩ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΩΡΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ.»

Πρὸ τῆς ὑπογραφῆς καὶ πραγματοποιήσεως τῆς συνθήκης ταύτης ἡ θέλησε νὰ ἐπεμβῇ ὁ Αὐγουστίνος, ὃς

τοποτηρητής τοῦ Κυβερνήτου· ἀλλά οὗτος ἀπέκρουσε τὴν ἐπέμβασιν τοῦ τοποτηρητοῦ του καὶ ἀφῆκε πλήρη ἑλεύθερίαγ ἐνεργείας εἰς τὸν Παπαρρήγόπουλον. Παρὰ μὲν τοῖς ἐν τῇ Ἀχροπόλει Ἀθηνῶν καὶ ἐν Εύριπῳ τούρχοις δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐνεργήσῃ ὁ Παπαρρήγόπουλος· διότι εἶχεν ὑπογραφὴν διδτὴν ἡ συνθήκη. Οἶν τὸν δὲ πρόνοιαν Ἐλαβεν ὑπὲρ τῆς ἐντίμου ἐκπληρώσεως ἀμφοτέρων τῶν δὶ αὐτοῦ γενομένων τούτων συνθήκῶν καὶ ἵνα μὴ συμβῶσιν ὅσα ἄλλοτε δυστυχῶς συνέβησαν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἐπὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὁμοίων οἷαν πρόνοιαν, λέγομεν, Ἐλαβεν ὁ Παπαρρήγόπουλος καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν Τούρκων, τοῦτο ἔξαγεται καὶ ἐκ τοῦ ἑταῖρου τῆς μὴ φιλελληνικῆς, ἀλλὰ μᾶλλον φιλοτούρκου Ἐφημερίδος τῆς Σμύρνης.

«Ο δικταετής πόλεμος, ἔγραψεν αὕτη, μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων παρέχει δυστυχῶς τόσον δλίγους ἀνδρας, δυνηθέντας νὰ σεβασθῶσι καί βοηθήσωσι τοὺς δυστυχήσαντας ἐγθροὺς, ὡςει θεωροῦμεν καθηκόν μας νὰ δημοσιεύσωμεν τοὺς ἐπαίνους, οὓς οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐν τοῖς φρουρίοις Ἀντιρρίου καὶ Ναυπάκτου Τούρκων ἐκφράνζουσι διὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν διαγωγὴν ἐνδε ἀρχηγοῦ τῶν Ἑλλήνων, τοῦ Ἰωάννου Παπαρρήγοπούλου, διερμηνέως τοῦ Ῥωσικοῦ στόλου. Η παρουσία του, διηγοῦνται οἱ Τούρκοι, μᾶς ἐνεθάρδυνε νὰ συνθηκολογήσωμεν ἐγινώσκαμεν τὸν ἐντιμον χαρακτήρα του καὶ ἐδώσαμεν πίστιν εἰς τοὺς λόγους του. Ἀνευ αὐτοῦ η γένουσις τοῦ αἴματος ἦτον ἀναπόφευκτος. Γενομένης δὲ τῆς συνθήκης ὁ Παπαρρήγόπουλος μᾶς παρέσχε τροφὰς καὶ χρήματα· μετεχειρίσθη δὲ ἀπαντας τοὺς Τούρκους μὲ πολλὴν φιλανθρωπίαν.» (1)

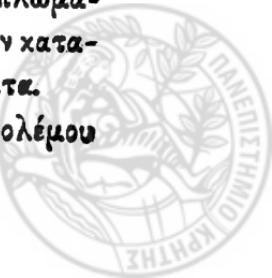
(1) Βὲλλ courier de Smyrne vol. ij. N.81. 13 Sept 1829. Σ.4.9.

Καθ' ἄπειρη μὲν τὸ διέστημα τοῦ Ῥωσσικοῦ πολέμου τότε δὲ Παπαρήγοπουλος ἔμεινεν ἐν Ἑλλάδι. Μετὰ δὲ ἡνὶ ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἰλλάδος αἱ περὶ αὐτῆς διαπραγματεύσεις περὶ εστράφησαν, ώς γνωστὸν, εἰς τὸ περὶ τῶν χωρῶν, ἐξ ὧν ἐμελλε νὰ σύγχηται τὸ ἀρτιεύστατον Κράτος. Καὶ ὁ μὲν Κυβερνήτης διεξέζειται ἀπαντα τὰ ἐπαναστατήσαντα μέρη, ἐν οἷς καὶ τὴν Κρήτην. Ἡ δὲ Τουρκία πᾶσαν κατέβαλλε προσπάθειαν νὰ μὴ στερηθῇ τῆς νήσου ταύτης. Ήρξε τὸν σκοπὸν τοῦτον προύκάλεσεν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων ἀναφορὰν, φέρουσαν ἀπειρους ὑπογραφὰς χριστιανῶν Κρητῶν, ἀνομολογούντων τὴν εὐχαρίστησίν των νὰ μείνωσιν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν. Ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἐστάλη εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ συμβούλιον τῶν συμμάχων, ἔκειθεν εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινούπολες πρέσβεις, ἵνα διερευνήσωσι τὸ τε γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν, καὶ τὸ ἀνεπιρρέαστον τοῦ περιεχομένου.

Οἱ πρέσβεις ἔπειμψαν αὐτὴν εἰς τοὺς κατὰ τὸ Αἴγαλον νυκτάρχους καὶ οὗτοι ἔπειμψαν τρία πλοῖα μὲ διαταγὴν νὰ ἐνεργήσωσιν ἀνακρίσεις.

Σὺν τῷ Ῥωσσικῷ πλοίῳ ἀπέπλευσε καὶ δὲ πολλάκις ἀναδειχθεὶς ἐμπειρότατος περὶ τὰ τοιεῦτα Παπαρήγοπουλος. Περιττὸν νὰ περιγράψωμεν ἐν λεπτομερείᾳ πόσα μετῆλθεν οὗτος, ἵνα ἐπιφέρῃ δὲλως ἀντίστροφον τῆς ἐπιθυμίας τῶν τούρκων ἀποτέλεσμα. Ἐν τινι καταλλήλῳ δημηγορίᾳ τοῦ Παπαρήγοπούλου οὐχὶ μόνον ἀπαντεῖς οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν τούρκων μιᾶς φωνῆς ἀνεβόησαν ὅτι ἐπιθυμοῦσι τὴν ἔνωσίν των μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἀλλα ἔδοξε δυστυχῶς τῇ διπλωματίᾳ καὶ οὕτω ἐπῆλθον ὀχολούθως δια τα γινώσκομεν κατερεπτικὰ τοῦ ἀσυχοῦς ἔκείνοις τόπου δυσυχήματα.

‘Ως ἀποτέλεσμα τοῦ Ῥωσσο-Τουρκικοῦ πολέμου

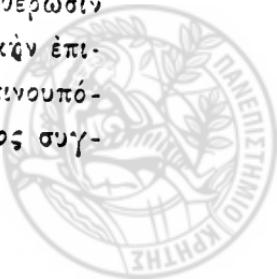
τότε ἐπῆλθεν, ὡς γνωσὸν, οὐ μόνον ἡ πληρωμὴ τῶν ἔξοδων τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποζημίωσις τῶν παθόντων ἐπὶ τε τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγάνος καὶ μετὰ ταῦτα Πώσσων ὑπηκόων. Ὁ Αύτοχράτωρ Ἀλέξανδρος ὥρισε τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην εἰς ἔνδεκα ἑκατομμύρια γροσίων καὶ διώρισεν ἐπιτροπὴν, ἵνα ἔξακριβώσῃ τὰς ζημίας καὶ διανείμῃ ἑκάστῳ τὸ ἀναλογοῦν. Καὶ ἡ μὲν ἐπιτροπὴ ὥρισεν ὑπὲρ τοῦ Παπαρρήγοπούλου διακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας γροσίων, ὁ δὲ πρόεδρος αὐτῆς Δασκάφ ἀνεβίβασεν εἰς τριακοσίας χιλιάδας καὶ ὑπέβαλε τὸν κατάλογον εἰς τὸν Αύτοχράτορα πρὸς ἐπικύρωσιν. Ὁ γενναιόφρων μονάρχης μόλις ἔφυσεν, ἀναγινώσκων τὸν κατάλογον, εἰς τὸ ὄνομα «Παπαρρήγόπουλος» «Γινώσκεις, κύριε πρόεδρε, εἴπε τὰς θυσίας τοῦ ἀνδρὸς τούτου;» Προσπαθοῦντος δὲ τοῦ προέδρου νὰ δικαιολογήσῃ τὴν αὐξησιν «περιττὸν τοῦτο» προσέθηκεν δὲ Μονάρχης καὶ σέσας τὸν ἀριθ. 300,000 ἔγραψεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἀριθ. 500,000· καὶ αὕτη εἶναι ἡ μόνη χρηματικὴ ἀποζημίωσις, ἣν ἐλαβεν ὁ Παπαρρήγόπουλος καὶ δι' ἣς ἤγόρασεν ὅσα κέκτηται κτήματα. Μετὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐστάλη εἰς Βειτόλια σὺν τῷ προξένῳ τῆς Ἀγγλίας Μάγερ, καὶ τῷ πληρεξουσίῳ τῆς Ἑλλάδος Καραπαύλω, ἵνα πείσωτι τὸν ἐκεῖ εὑρισκόμενον Κιουταχὴν ὅτι τὴν ἐν τοῖς μεθορίοις ληστείαν δὲν ὑποάλπει ἡ Ἑλλὰς, ὅπως ισχυρίζετο τότε ἡ Πύλη, ἀλλ' ἢτο τότε, ὥσπερ εἶναι καὶ σήμερον δυστυχῶς, ἀπορρίσια τῶν ἀθλίων μεθορίων.

Μόλις ἀποκατασταθέντων τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι, δὲ μὲν Παπαρρήγόπουλος ἦλθε καὶ εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τῆς Ἑλένης Σταματάκη, ἐξ ἣς ἔσχε τρεῖς οἱούς, τὸν Νικόλαον, ἔχοντα βαθμὸν ταγματάρχου τοῦ ἴππικοῦ ἐν Πώσσων· τὸν Κωνσταντίνον καὶ τὸν Μι-

χαήλ· καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Βαρβάραν, σύζυγον Ραι-
νέκ· ἢ δὲ Ρωσικὴ Κυβέρνησις, ἐκτιμῶσα τὸ χρήσιμον
τοῦ ἀνδρὸς, διώρισε τὸν Παπαρρήγοπουλον Γενικὸν
πρόξενον τῆς Ρωσίας ἐν Ἑλλάδι, ἐδρεύοντα ἐν Αθήναις.
Διετήρησε δὲ τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1862, ὅτε, προ-
βιβλισθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συμβούλου τῆς ἐπικρατείας,
ἐν ἐνεργείᾳ, ἀντίστοιχοντα πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ στρα-
τηγοῦ, ἐτέθη διὰ τε τὴν ἡλικίαν του καὶ διὰ τὰς πολ-
λὰς ὑπηρεσίας του εἰς εἰδος ἀπομαχίες ἢ διαθεσιμότη-
τος, ἐξ ὧν ὅμως καρποῦται ἀπαντα τὸν μισθὸν τοῦ
βαθμοῦ του. Οὕτω τῷ ὅντι ὁφείλουσι νὰ πράττωσιν ἀ-
παντα τὰ ἔθνη καὶ αἱ κυβερνήσεις, ἵνα ἀμιλλῶνται οἱ
ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρετῶσι μετὰ ζήλου, ἐν ἀνάγκαις δὲ
καὶ νὰ θυσιάζωνται, ὅπως τῷ ὅντι προσεφέρθη πολλάχις νὰ
θυσιασθῇ χάριν τοῦ καθήκοντος καὶ Ἐπαπαρρήγοπουλος.

Οὗτος ἐπὶ μὲν τοῦ Κριμαϊκοῦ πελέμου, καίτοι γι-
γνώσκων καλῶς διε ὑπαρέτουν ἐν αὐτῷ ὑπὸ τὰς Ρωσ-
σικὰς σημαίας οἱ πρὸ πολλοῦ ἐν τῇ Ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ
εὔρισκόμενοι δύο υἱοί του Ἀλέξανδρος καὶ Νικόλαος,
ἔπειψεν ὅμως ἐξ Αθηνῶν καὶ τὸν τρίτον υἱόν του
Κωνσταντίνον μὴ χρονύμενος δὲ οὐδὲις τοῦτο, ἐξητήσα-
το ἐπιμόνως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως του ὡς χάριν νὰ
συμμεθέξῃ τοῦ ἀγῶνος ἔκείνου καὶ προσωπικῶς. Ἄλλ
ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, πατρικῶς τῷ ὅντι κηδο-
μένη ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ μὲν θέλουσα νὰ ψυχράνῃ τὸν ζῆλόν
του, ἀπεποιήθη εὐσχήμως τὴν αἴτησιν ταύτην, ὑποδεί-
ξασα διε εἶναι ἀναγκαιοτέρα ἡ παρουσία του ἐν Ἑλλάδι.

Ἐπὶ δὲ τῆς τελευταίας Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τί
δὲν ἐπραξεν ὁ Παπαρρήγοπουλος πρὸς ἀπελευθέρωσιν
τῆς ὥραίας ταύτης νήσου; Εἰδομεν ἐμπιστευτικὴν ἐπι-
στολὴν πρὸς φίλον του, ισχύοντα ἐν Κωνσταντινουπό-
λει, ἐν τῇ ἐπιστολῇ δὲ ταύτη ὁ Παπαρρήγοπουλος συγ-

χεντρόνες, οὕτως εἰπεῖν, ἀπάσας τὰς δυνάμεις του, μετα-
χειρίζεται πάντα τὰ γνωστὰ αὐτῷ μέσα νὰ πείσῃ διὰ
τοῦ φίλου του τὴν Τουρκίαν νὰ παραχωρήσῃ τὴν Κρή-
τιν, ἵνα προλάβῃ δεινὰ μεγαλείτερα. Ἀλλὰ τὰ πάντα
δυστυχῶς εἰς μάτην· θείξ πρόνοια δὲν ηὔδοκησενείστε.

“Αλλως ἐν Αθήναις ἔνθα εύτυχῶς ἀποχατέστη εἰς ἐκ
τῶν πρώτων οἰκητόρων καὶ εὐηγρέτησε τὴν πόλιν δ
Παπαρρήγοπουλος, δλίγιτοι ισως ἀγνοοῦσι τὴν περὶ αὐ-
τοῦ. Οὐδέποτε ἀνεμίχθη εἰς οὐδεμίαν πολιτικὴν ῥᾳδι-
ευργίαν ἢ φατρίαν. Ο οίκος αὐτοῦ εἶναι Ἀβραμιατος.
ὑπεράνω τῶν ἔχατὸν πεντήκοντα παιδῶν ἐγένετο ἀνάδο-
χος. Καὶ δὲν ὑπάρχει φιλανθρωπικόν τι ἢ ἐκπαιδευτικόν
κατάστημα ἢ ἀλλη τις ἀγαθοεργὸς πρᾶξις, γενομένη ἐν
Ἐλλάδι, καὶ μὴ ἀναγνωρίζουσα τὸν Παπαρρήγοπουλον,
εἴτε ὡς ἴδρυτὴν εἴτε ὡς εὐεργέτην, εἴτε ὡς ἀπλοῦν συ-
δρομητὴν, καὶ ἔνθερμον ζηλωτὴν παντὸς ἀγαθοῦ.

Πρὸς τὰς σπουδὰς ταύτας ἀρετὰς ὁ Παπαρρήγοπου-
λος συνενοὶ καὶ τὴν μετριοφροσύνην. Καίτοι τοσαῦτα καὶ
τοιαῦτα διαπράξας ἐν τῷ βίῳ του, σπανιώτατα ὅμως ἢ
οὐδέποτε ὅμιλει περὶ ἑαυτοῦ. Καίτοι πρὸ πολλοῦ ἀξιού-
μενοιτῆς φιλίας του, ἐσχάτως μάλιστα καὶ συγγενεύσαντες
πνευματικῶς, μετὰ πολλῆς ὅμως δυσκολίας ἐδυνήθη μεν
νὰ τὸν πείσωμεν νὰ μᾶς διηγηθῇ τινὰ, ἐξ ὅσων ἐπραξε.
“Οσα δὲν ταῦθα σφηγήθημεν, ἡρόσθημεν ἐξ ἐπισήμων
ἐγγύραφων καὶ αὐθεντικῶν πληρωφοριῶν μᾶλλον, ἢ ἐκ
τῶν ἀτελῶν διηγήσεων τοῦ Παπαρρήγοπουλου· διότι οὐ-
τος πᾶν τὸ ύπ’ αὐτοῦ πραχθὲν ἀποδίδει πάντοτε εἰς τὴν
Θείαν ἀντιληψιν. «Πολλάκις, μᾶς ἐλεγεν, ἀπηρχόμην,
ἔχων ἀλλο σχέδιον· ἐν τῇ στιγμῇ δὲ τῇς ἐκτελέσεως
αὐτοῦ μολ ἦρχετο, κατὰ θείαν βεβαίως ἔμπνευσιν,
ἢλλη τις ἰδέα· ἐνηγκαλιζόμην ταύτην, ἀνέτρεπον τὸ
ερῶτον σχέδιον, ἐξετέλοιν τὸ ύπὸ τῆς ἐμπνεύσεως, καὶ

ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἀπεδειχνύετο, ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ ὡφελιμώτερον τῇ πατρίδι».

Τὴν μὲν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν εὐηργέτησεν, εἴπομεν, δι Παπαρήγοπουλος. Αὗτη δὲ ἀνωμολόγησε τὰς εὐεργεσίας διὰ τοῦ ἔξῆς ἔγγραφου.

«Πρὸς τὸν Κύριον Ἰωάννην Παπαρήγοπουλον, Γεν. Πρόξενον κατὰ τὴν Ἀρκτώχην Ἑλλάδα καὶ Εύβοιαν τῆς Α.Μ. τοῦ Αύτοκράτορος πκσῶν τῶν Ῥωσσιῶν κτλ. κτλ.

«Ἐπειδὴ, Κύριε, ἀφ' ἧς ἡμέρας κατοικήσατε τὰς Ἀθήνας, ἐδεῖξατε πολιτείαν ἔντιμον, ἥνωσατε τὸν ἥθικὸν χαρακτῆρα μὲ τὸν πολιτικὸν, δσάκις τὸ δίκαιον, ἢ τιμὴ καὶ τὸ ὄφελος τῶν κατοίκων, τῆς Ἀττικῆς τὸ ἀπήκτει· ἐνῷ μάλιστα ἐπὶ τῆς πρὸ δλίγου πκυσάσης Τουρκικῆς ἔξουσίας, ὑπερησπίσθητε τοὺς ἀδυνάτους ἀπὸ τὴν σύντροφον αὐτῆς βίᾳν· καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐπειδὴ ἐδεῖξατε κισθήματα φιλανθρώπου, ἐνταυτῷ καὶ φιλαθηναίου ἀνδρὸς, διὰ τοῦτο οἱ ὑπογεγραμμένοι, ἐνῷ πιστεύουν τὴν ἀπὸ μέρους σας ἔξακολούθησιν παρομοίων εὐγενῶν αἰσθημάτων, λαμβάνουν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐκφράσουν τὴν βαθείαν εὐγνωμοσύνην καὶ σεβασμόν των πρὸς τὸ ἀξιότιμον ὑποκείμενόν σας.

«Παρακαλείσθε, Κύριε, νὰ δεχθῆτε τὸ παρὸν ἔγγραφον ὡς δείγμα τῆς πρὸς ὑμᾶς εἰλικρινοῦς ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης.

«Ἐν τεσσάρῳ ὑποσημειούμεθα μὲ τὴν προσήκουσαν ὑπόληψιν.

«Ἐν Ἀθήναις τὴν 6 Μαΐου 1833.

Οἱ Πρύξειοι Ἀθηνῶν.

«Ταλαντίου Νεόφυτος, τοποτηρητὴς Ἀθηνῶν.

‘Ηγούμενος Πεντέλης Νεόφυτος.

‘Ηγούμενος Πετράκη Διονύσιος.

‘Ηγούμενος ἀγίου Ἰωάννου Συμεὼν.

‘Ηγούμενος Βραντά Γαβριὴλ.

‘Ηγούμενος Καισαριενῆς Ἰωσήφ.

Σπύρος Κυριακὸς,

N. Ζεχαρίτσας,

A. Γέροντας,

Δημ. Καλλιφρονᾶς,

B. Μερτρούδ,

M. Βουζίκης,

Ιω. Βλάχος,
Α. Ηετράκης,
Γεωρ. Μεταξάς

ΙΙ. Βουγιουκλῆς
Δημ. Πάλης,
Σ. Παλαιολόγος.»

Καὶ ἡ μὲν ῥωσσικὴ Κυβέρνησις ἀντήμειψε καὶ ἦθι-
χῶς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Παπαρρήγοπούλου, δινομάσασα
αὐτὸν ἀλληλοδιαδόχως Ταξιάρχην τοῦ τάγματος τῆς
'Αγ.' Αννης β'. τάξεως· τοῦ 'Αγ. Στανισλάου 6'. τάξεως·
καὶ τοῦ 'Αγ. Βλαδιμήρου γ'. τάξεως. Η αὐτὴ Κυβέρ-
νησις παρέσχεν αὐτῷ ἐπίσης κατὰ τὸ 1828, καὶ τὸ ἐπί-
τηδες κατασκευασθὲν, ἵνα ἀπονεμηθῇ τοῖς ἀριστεύτασιν
ἐπὶ τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου ἀργυροῦν παράσημον·
ώνομασεν αὐτὸν ὡς αύτως σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας ἐν
ἐνεργείᾳ· ὁ δὲ βαθμὸς εὗτος ἀναλογεῖ πρὸς τὸν τοῦ σρα-
τηγοῦ, καὶ τῷ παρέχει ἡδὺ μισθὸν χιλίων ἐννεακοσίων
δύο ρουβλίων κατ' ἔτος· πρὸς δὲ τούτοις ἀνεγνώρισεν ἐν
αὐτῷ ἀλληλοδιαδόχως δεκαπενταετῆ, εἰκοσαετῆ καὶ εἰ-
κοσιπενταετῆ ἃ μεμπτον ὑπηρεσίαν.

Η δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τὸ μὲν πρῶτον παρέσχεν
αὐτῷ τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον, τὸ ἀπονεμόμενον, ὡς γνω-
στὸν, μόνον εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας ὀγκωνιστάς· ἐπειτα
δὲ ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν χρυσοῦν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος,
μετὰ ταῦτα τὸν τοῦ λαικοῦ καὶ τελευταῖον τὸν τῶν Τα-
ξιαρχῶν μεγαλόσταυρον.

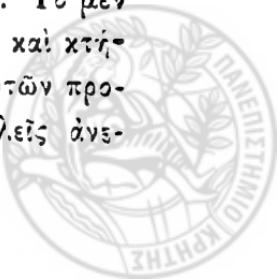

ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΡΑΣ Ἡ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

‘Η μὲν οἰκογένεια τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ δὲν ἔτο εἶται τῶν ἀσήμων ἐν Πελοποννήσῳ· τοῦτο τούλάχιστον ἐξάγεται ἐκ τοῦ κατωτέρῳ δημοσιευομένου ἐγγράφου, ὅπερ εὗρομεν παρὰ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ καὶ ὅπερ φέρει ἀπαντα τὰ πειστήρια οὐ μόνον τῆς γνησιότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτομάτου ἡ τῆς ἀνευ πλαγίου τινὸς σκοποῦ συντάξεως αὐτοῦ. Τὸ ἐγγραφὸν τοῦτο, ὡς φέρον τὰς ὑπογραφὰς τῶν πλείστων ἐκ τῶν σημαίνοντων τότε συμπατριωτῶν τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, δημοσιεύομεν κατὰ γράμμα, ἔχει δὲ ὡς ἔξης.

‘Η κρινότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς συστατικοῦ γράμματος, δηλωποιεῖ καὶ τοὺς πᾶσι διαβεβαιοῦται, ὅτι ὁ τὸ παρόν μας ἐπιφέρων καπετάνιον Ἀναγνώστης Γεωργίου ὑπάρχει ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπαρχίας, τῆς πάλαι ποτὲ ὀνομαζομένης Χριστιανουπόλεως, τανῦν δὲ λεγομένης Λεονταρίου· ἐρευνήσαντες δὲ ἀχριθῶς περὶ τῆς γενεαλογίας αὐτοῦ, ἐπληροφορήθημεν ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἦσαν ἐνέκαθιεν ἐκ τῶν ἐπισημειώτατων καὶ περιφραγῶν τῆς εἰρημένης πόλεως Λεονταρίου. Τὸ μὲν γένος Γραικοί· τὴν δὲ πίστιν· Ορθόδοξοι· πλούσιοι καὶ κτήμασι διαφέροντες, οἵτινες καὶ τῆς πατρίδος αὐτῶν προσατεύσαντες, τοῖς συμπολίταις πάνυ ἐπωρεύεταις ἀν-

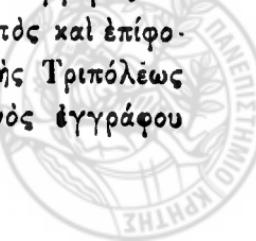

δείχθησαν· ἀλλὰ διό καὶ αὐτὸς ὁ ἕδιος ἀρτίως μιμητὴς τῶν προγόνων αὐτοῦ ἀνεφάνη, εἰδότες οὖν καλῶς τὰ κατ' αὐτοῦ, ἀποφαινόμεθα φιλαλήθως, ως ἔστι τῷ δυτὶ εὔγενῃς παρ' εύγενῶν γονέων γεννηθείς τε καὶ ἀνατραφείς· διό καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον συστατικὸν γράμμα ἐπεδώκαμεν αὐτῷ, ὑπογεγραμμένον καὶ ἐσφραγισμένον παρ' ἡμῶν εἰς πίστωσιν καὶ βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας, συνεκβεβαιούντων καὶ τῶν τῆς πόλεως ταύτης ἡμετέρων Κληρικῶν, καὶ τῶν προκριτικώτερων προεστώτων καὶ δῆμογερόντων τῆς ῥήθείσης πόλεως Λεονταρίου.

αἰωστ'. Ἀπριλίου κα'. Δεονταρίω.

(ΤΣ) Ο Χριστιανουπόλεως Γερμανὸς, Ἀρχιμανδρίτης Ἀμβρόσιος μάρτυς, Σεραφεὶμ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς ὑπεραγίας Μποῦρα μάρτυς· Βενέδικτος, καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἅγιου Νικολάου Χουντάλου μάρτυς. Πρωτοπαπᾶς μάρτυς· Σακελλάριος Παναγιώτου μάρτυς· Ἀλέξιος Ἱερεὺς μάρτυς Πέτρος· Ἀλαμάνος προεστὸς Λεονταρίου μάρτυς, Νικόλαος Κ. Φιλίππου μάρτυς· Γιαννάκης Καριστόπουλος μάρτυς. Ἀνασάσιος Λεόπουλος μάρτυς· Ἀναγνώστης Μανουσόπουλος μάρτυς.»

Ο δὲ πατὴρ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ ἦτο Ἱερεὺς καὶ ὡνομάζετο Παπαγεώργιος. Τῇς δὲ μητρὸς δὲν ἐδυνήθη μεν δυστυχῶς νὰ μάθωμεν οὕτε τὸ δνομα οὕτε τὴν καταγωγήν. Ἀγνωστον δυστυχῶς εἶναι καὶ τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἀκριβῶς ἐγεννήθη ὁ Ἀναγνωσταρᾶς. Εἰχάζομεν δμως δτι οὗτος ἐγεννήθη ἐν τῷ Ἀγρύλω, χειμερινῷ τμήματι τοῦ χωρίου Πολιανῆς, τῇς ἐπαρχίας Λεονταρίου, περὶ τὰ 1760· διότι τῷ 1800 ἦτο ἡδη οὐ μόνον ἔγγαμος οἰκογενειάρχης, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον δνομαστὸς καὶ ἐπίφοβος ἀρματωλὸς, ὥστε ὁ γενικὸς διοικητὴς Τριπόλεως ἡναγκάσθη νὰ ἀμνηστεύσῃ αὐτὸν διὰ τιγός ἐγγράφου

λίαν περιέργους διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου, φέροντος αἱ παντα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γνησιότητος, ἐγένετο εἰδός τι συνθήκης, ἡ ἀμοιβοίων παραχωρήσεων, ὥσπερ αἱ γίγνομεναι μεταξῦ ἴσομάχων δυνάμεων· αἱ τοῦ παστᾶ μάλιστα προηγοῦντο, ὡς παρέχουσαι τὴν ἀμυντείαν καὶ ἔτερα φιλοδωρήματα, ἀν δὲ χλέφτης Ἀναγνώστης προσήρχετο. Λυπούμεθα διότι, καίτοι ἀναγνῶντες τὸ ἐγγράφον τοῦτο, καὶ δεῖξαντες μάλιστα τοῖς χληρονόμοις τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, δὲν ἐλάβαμεν ὅμως ἀντιγεγραμμένον, ὅπως παρεχαλέσαμεν, ἵνα δημοσιευσωμεν.

Τὸ δὲ βαπτιστικὸν ὄνομα τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ ἦτο Χρῆστος. Εἰκάζεται δὲ διτὶ ἐγίνωσκε καὶ γράμματά τινα, δότι ἔχειροτο γένθη Ἀναγνώστης, καὶ τοιοῦτος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ χειροτονήθῃ ἀν μὴ ἐγίνωσκε τούλαχιστον νὰ ἀναγινώσκῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ διὰ τὸ ῥωμαλαῖον τοῦ σώματος ὠνομάσθη Ἀναγνωσταρᾶς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐπιτόπιον ἐμπόριον· φύσει δὲ ὃν δραστήριος καὶ εὔδοκήμησεν ἀλλὰ κατὰ τύχην ἤλθεν, ἔνεκα τῆς ὑπερβαλούσης αὐτοῦ φιλοτιμίας, καὶ εἰς ἔριδα πρός τινα τῶν συμπολιτῶν του, Κωνσταντίνον Δικαίον, ἴσχύοντα τότε ἐν τῷ τόπῳ ὡς προετόνων τοιοῦτος μὲν, ἵνα; αλιναγωγήσῃ, φαίνεται, τὸν συμπολίτην του, παρήγγειλε τοὺς Ὁθωμανοὺς ἐνοικιαστὰς νὰ προσβάλλωσι τὸν Ἀναγνωσταρᾶν· ἀλλ' οὗτος, ἐνοήσας, φάίνεται, τὸν πρωταίτιον τῆς προσβολῆς, ἐφόνευσε τὸν προετόνη καὶ ἔκτοτε ἐπεδόθη εἰς τὸν χλέφτεικον λεγόμενον. Ζίον. Δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ σχηματίσῃ συμμορίαν καὶ νὰ κατασταθῇ διὰ τῆς φυσικῆς του εὐτολμίας ἡ μάστιξ τῶν καταπιεζόντων τοὺς Ἑλληνας Ὅθωμανῶν. Καὶ δὲν εἶναι μὲν δυστυχῶς ἐν λεπτομερείᾳ τινὶ γνωσταὶ αἱ χλέφτεικαι περιπέτειαι τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ· τὸ νὰ ἀνακασθῇ ὅμως εἰς γενικὸς διοικητὴς ἡ

ἀντιβασιλεὺς τῆς Πελοποννήσου νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετ' αὐτοῦ, νὰ δώσῃ μάλιστα αὐτῷ τε καὶ ἄπασι τοῖς ὄπαδοῖς αὐτοῦ ἐπίσημον ἀμνηστείαν, καὶ ἂλλα φιλοδωρήματα, παρέχει ἡμῖν τὸ ἐνδόσιμον νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι δὲ Ἐ'Αναγνωσταρᾶς ἦτο εἰς τῶν ἐπιφοβοτέρων τότε κλεφτῶν· διότι τούτους συνήθως προσεπάθουν οἱ Τούρκοι ἢ νὰ ἔξοντάσωσιν, ἢ νὰ οἰκειωθῶσιν τοὺς δὲ ἀσημάντους περιεφρόνους.

Κλέπτη δέ ἔτις δηντι συνέδη αὐτῷ τὸ ἔξῆς περιστατικόν· κατεδιώκετο ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀποκαμῶν ἐκινδύνευε νὰ συλληφθῇ· παρατυχών δὲ ἵππον, ἔθηκε τὸν μὲν ἀριστερὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἀναβολέως τοῦ σάγματος· καθ' ᾧ δὲ στιγμὴν ἥτοι μαζε καὶ τὸν δεξιὸν, ἵνα ἴππεύσῃ, πυροβολεῖται ὑπὸ τοῦ καταδιώκοντος Τούρκου· δὲ Ἐ'Αναγνωσταρᾶς, καίτοι ἐν τοιαῦτῃ μετεώρῳ θέσει ὡν, ἀντιπυροβολεῖται, φονεύει τὸν καταδιώκοντα, ἴππεύει καὶ ἀπέρχεται ἐν ἀναίσει· τότε λοιπὸν οἱ Τούρκοι ἡναγκάσθησαν νὰ ἀμνηστεύσωσιν αὐτὸν ἐπὶ τῷ ὅρῳ μόνον τῆς ὑποταγῆς.

'Αλλ' ἡ εἰς τοὺς Τούρκους ὑποταγὴ τοῦ Ἐ'Αναγνωσταρᾶ δὲν διήρκεσε, φαίνεται, πολύ· καὶ δι' ἄλλους Ἰσας λόγους καὶ διότι ἐλαβε τὸ παρὰ πόδας ἔγγραφον.

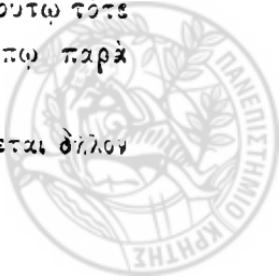
«Ἐκ μέρους τοῦ ἐνδοξο λεγαλοπρεπεστάτου καὶ πολυχρονίου Κεχαγιάμπεη ἐφένδη τοῦ ὑψηλοτάτου εὐσπλαγχνιωτάτου καὶ δικαιοτάτου βέλιγγιου νιαμῆ μορᾶ βαλισῆ μουσταφᾶ πασσᾶ αὐθέντου μου εἰς ἐσένα Ἐ'Αναγνώστη Παπαδόπουλε μπουλούχ-μπαση τοῦ Λεονταρίου, μὲ τὸν παρόντα μου διβᾶν ντεσκερὲ σοῦ φανερόνομεν, δτι σήμερον πέμπτη ξημερόνοντας, ὁ κλέπτης καὶ Χαϊδούτης Γεώργιος ἥλθεν εἰς τὸ χωρίον Μπερπάτι καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆρε τοῦ Γιαννάκη Μπερπατιώτη τὸ ἐγγόνι, παιδί· δύο γρανῶν, διὰ τοῦτο δὲν ἀπορήσαμεν

τόσον διὰ τὸ τολμημα τοῦ κακοποιοῦ χλέπτου Γεώργου, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἔκαμε τὸ κάμωμα τῆς χλεπτικῆς τέχνης του· δύσον διὰ τὴν ἀμέλειαν τὴν ἐδικήν σου, καὶ διὰ τὴν κακὴν φύλαξιν, ὅπου κάμνεις· τόσον δπου ἀπεργῶντας οἱ χλέπτες ἀπὸ τὸ σέμπτι τοῦ καπετανλικίου σου νὰ ἔργωνται πλησίον εἰς τὴν Τριπολιτζᾶν νὰ πέρνουν σκλάβους καὶ ἐσὺ γχμπέρι νὰ μὴν ἔχῃς, μόνον ζητῆς λουφέδες καὶ ἄπρα διὰ καπετανλίκιον καὶ τὰ κακὰ, δπου ἀκολουθοῦν, δὲν θέλεις νὰ τὰ τζέσυρης· διὰ τοῦτο λαμβάνοντας τὸν παρόντα μου διδάν τεσκερὲ ἐκ μέρους τοῦ βέλιγ ἐτάμ αὐθέντου μου σὲ προστάζομεν σφοδρῶς διὰ τὴν Ιδίαν ὕραν εύθυς νὰ ἔβγης χωρὶς ἀλλο εἰς ζήτητιν τοῦ κακοποιοῦ χλέπτου νὰ πέσῃς κοντὰ, καὶ μεταχειριζόμενος δίλυς τοὺς τρόπους νὰ ἐλευθερώσῃς τὸ παιδί μούτλακ, καὶ υπῶντες εἰς θάνατον τοὺς χλέπτας καὶ προσέχοντας καὶ ἀνὰ μὴν ἀκουσθῇ μήτε νὰ γίνη διὰ αὐτὸ ἀφοῦ φέρει ἐντροπὴν εἰς ἑσένα καὶ εἰς τὸ σκονιά σου καὶ σὲ παρασταίνει ὡς ἀμελῆ καὶ ἀναδρον ἀκόμα κινεῖ καὶ τὴν ὁργὴν τοῦ Βέλιγ νιὰμ αὐθέντου μου θικαίως κατ' ἐπάνω σου. "Οθεν διὰ νὰ μὴν ὑπόπεσῃς εἰς αὐτὴν, κάμε καθὼς σφοδρῶς σὲ προστάζομεν καὶ μὴ ἀλλως ἔξαποφάσεως.

1801 86ρίου 21 Τριπολιτζά.

'Εγκαταλιπὼν δὲ διὰ τοιαύτας, φαίνεται, αἰτίας τὴν πατρίδα του ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, μετέβη εἰς Ἐπτάνησον, κατεχομένην τότε ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ἐδυπηρέτει ὡς τρατιωτικὸς ὑπὸ τὴν σημαίνειν τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας· ἀλλὰ μετ'οὐ πολὺ ἥλθεν εἰς συνενοήσεις, ἵνα ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τῆς Ρωσικῆς σημαίνειν· ἐγένοντο δὲ ἐπὶ τούτῳ τότε τὰ ἔδης ἔγγραφα, σωζόμενα ἔτι ἐν πρωτοτύπῳ παρὰ τοῖς ἔγγόνοις Ἀναγνωσταρᾶ.

"Διὰ τοῦ παρόντος υπότυρικοῦ γιατίμων γίνεται δικλον

ὅτι ἔγώ ὁ κάτωθι γεγραμμένος ἐσυμφώνησα μὲ τὸν Καπετάν
 Ἀναγνώστην Παπᾶ Γεωργίου καὶ ὑποχρέωσά τον νὰ δεχθῇ
 τὴν δούλευσιν τῆς Ἰμπερατορικῆς του μεγαλειότητος, Ἀλε-
 ξάνδρου πρώτου, χαριεστάτου Μονάρχου πασῶν τῶν Ῥωσ-
 σιῶν καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐκείνην τῆς Γαλλίας, ὑποσχόμενος εἰς αὐ-
 τὸν τὸ ἀξίωμα τοῦ Μάγγιόρου, καὶ ἐκεῖνον δούλεια τὸν καθ-
 ἑκκεστον μῆνα, μὲ ταύτην τὴν συμφωνίαν νὰ ἔναι πάντοτε
 πιστὸς τῆς Ἰμπερατορικῆς του Μεγαλειότητος καὶ πρόθυμος
 εἰς ὅλα τὰ ἐντερέσα τῆς δουλεύσεως, καὶ εἰς ἕνδειξιν καὶ
 ἀσφάλειαν τοῦ ἄνω εἰρημένου καπετάν Ἀναγνώστη, ἔδωσα
 τὸ περόν μου, ἐσφραγισμένον μὲ τὴν ἴδιαν μου σφραγίδα,
 διὰ νὰ ἔναι διαφεντευμένος ἀπὸ κάθε ἀργήν καὶ ἔξουσίαν
 Ῥωσσικὴν, ἔως ὅτου νὰ τοῦ ἔλθῃ ἡ καλέσυτό του πατέντα
 κατὰ τὴν ἐμὴν ταπεινὴν παράτασιν, ὅπου ἐκεμψ τῆς Ἰμ-
 περατικῆς του μεγαλειότητος διὰ τὰς ἔξιρέτους δουλεύσεις,
 ζηπού ἀπὸ τὸν ἴδιον καπετάν Ἀναγνώστη ἔλαθε καὶ διὰ τὴν
 ἀξιότητα τοῦ ὑποχειμένου του πρὸς τὴν δούλευσιν.

Κορφοὶ 21 Τερίου 1804.

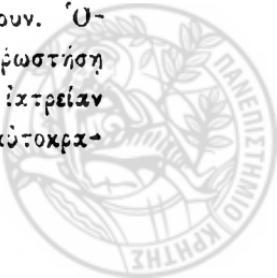
«Ο Μάγγιόρ ΝΙΚ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ.»

«Οἱ προεστοὶ τοῦ γένους τῶν Ἡπειρωτοσουλιώτῶν καὶ Πε-
 λοποννησίων, ὑπόσχονται εἰς τὸν ἔξιρχότατον Κύριον Γενεράλ
 καὶ Καθαλίέρον Ἀνρεπ ἀρχιστράτηγον τῶν ἀρμάτων τοῦ Αὐ-
 τοκράτορος πασῶντῶν Ῥωσσιῶν, ἔδω εἰς τὴν Ἐπτάνησον πολι-
 τείαν, διὰ μέσου τοῦ Κυρίου Γενεράλ Παπαδοπούλου, τὸ νὰ
 ἔμβιωσιν εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν δούλευσιν κατὰ τὴν πρόσ-
 κλησίν του καὶ νὰ συστηθῇ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Ἡπειρο-Σου-
 λιώτας καὶ Πελοποννησίους ἔνας Λεγεών, τοῦ δποίου δὲ φιθ-
 μὸς μέλλει νὰ ἔναι ἀπὸ δύο χιλιάδες εἴκοσιν ἀνθρώπους,
 καὶ διαμερίζηται αὐτὰς εἰς εἴκοσιν ἐκατονταρχίας κατὰ τὴν
 θέλησιν τοῦ Ἐξοχοτάτου Κυρίου Ἀνρεπ, διορίζεται δὲ εἰς
 κάθε ἐκατονταρχίαν ἀπὸ τοὺς ὑποληπτοτέρους καὶ ἀξιωτέ-
 ρους τοῦ γένους των, εἰς ἐκατόνταρχος, δύο πεντηκόνταρχοι,
 καὶ δέκα δέκαρχοι, καὶ εἴκοσι μουσικοί, εἰς τρίσιους ὥστε δλος,

δό άριθμός τῆς Αεγεανος μὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ συνίσταται εἰς 2080 ἀνθρώπους, δόλους μὲ τὰ ἐδίκα των ἄρματα καὶ ἐνδύματα κατὰ τὴν συνίθεισυ τοῦ γένους των.⁹

Ἐκ μέρους δὲ τῆς βασιλείας ὑπόσχεται δὲ Ἐρχιστράτηγος νὰ δίδωνται εἰς αὐτοὺς τὰ βόλια καὶ μπαροῦτι καὶ ἡ διορισμένη ἥδη πάγα τους, ἥγουν εἰς μὲν τὸν ἑκατόνταρχον ἀπὸ 60 γρόσια τὸν μῆνα· εἰς τὸν πεντηκόνταρχον δὲ ἀπὸ 40 γρόσια· καὶ εἰς κάθε δέκαρχον ἀπὸ 23 γρόσια, εἰς δὲ τοὺς μουσικοὺς δύοις 25 καὶ εἰς κάθε ἀπλοῦν στρατιώτην ἀπὸ 18 καὶ παράδει 30. Ἐὰν δομως ἡ περίστασις ἔθελε τὸ καλέσει νὰ ἐκστρατεύσουν εἰς κανένα μέρος διὰ τὴν Αὔτοκρατορικὴν δούλευσιν, τότε, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Ἐρχιστρατήγου, ἔχουν εἰς καιρὸν πολέμου νὰ λαμβάνουν τὴν τροφὴν τους ἑτείμην ἐπὶ τὴν βασιλείαν· ὑφείλονται (συμψηφίζουσι) δὲ αὐτὴν τὴν τροφὴν ἀπὸ τοὺς μισθούς των κατὰ τὴν τιμὴν ἅπου κοστίζει εἰς τὴν Ῥωσίαν· ἥγουν ἡ ψάθια τὸ ἀλεύρι 7 φρύγιλα καὶ ἡ ψάθια τοῦ Ῥωσικοῦ ὅριζουν 10, Ῥούθλια, τὰ δύοτα ἔργεται εἰς τὸν κάθι στρατιώτην νὰ κοστίζῃ 4 γρόσια καὶ 37 παράδεις τὸν μῆνα, καὶ αὐτὴ ἡ τιμὴ τῶν τροφῶν εἰς δόλου τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου θέλει εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια, χωρὶς ποτὲ νὰ αὐξάνη εἴτε νὰ ὀλιγοστεύσῃ. Ἐὰν κανεὶς δὲν θέλει πλέον νὰ δουλεύσῃ ἔχει χρέος νὰ τὸ φανερώσῃ διὰ μέσου τοῦ ἑκατοντάρχου τοῦ τρετοῦ μῆνας προτήτερα, διὰ νὰ ἤναι τρόπος νὰ ἐτοιμασθῇ ἀλλός εἰς τὸν τόπον του καὶ τότε νὰ λαμβάνῃ τὴν ἁδειαν νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν πατρίδα του.¹⁰

Ἐις καιρὸν εἰρήνης καὶ ὅταν δὲν εἶναι γρέος νὰ κινήσουν εἰς πόλεμον, ἔχει ἔχουν ἀνάγκην διὰ τὰς οἰκιακάς των ὑπόθεσις νὰ πτηγάνουν εἰς τὸν τόπον τους τοὺς δίδεται ἡ ἀδεια ὃ δι' ἔνα ἡ δύο μῆνας νὰ ὑπάγουν, καὶ ἔχουσι καὶ τότε νὰ λαμβάνουν τὸν μισθὸν τους κατὰ τὸ ἀξιωμά τους εἰς καιρὸν δύοις πολέμου αὐτὴν τὴν ἁδειαν δὲν δύνανται νὰ τὴν ἔχουν. Ουσίως εἰς καιρὸν πολέμου, ἔχει κανένας λαβωνή ἡ ἀρρωστήσῃ ὁ τοιωτός; Ήδει εἶναι ὑποκήτω εἰς τὴν ἐπίσκεψιν καὶ ἵτρειαν ἡ ἕξαιλικήν, καθίως γίνεται καὶ εἰς τὰ ἄλλα τὰ αὐτοκρα-

τορικὰ στρατεύματα, καὶ ὅποιοι ἀπὸ λαθοματιαῖς ὅπου ἔλα-
βον εἰς τὸν πόλεμον δὲν θέλει εἶναι πλέον εἰς κατάστασιν νὰ
δουλεύσουν, οἱ τοιοῦτοι θέλει σαλθοῦν ὅπίσω εἰς τὰς πατρὶ-
δας των μὲ ἔξοδα βασιλικὰ καὶ θέλει τοὺς περάσῃ ἡ βασιλεία
δι’ ἀνταμοιβήν των μισθών κατὰ τὸ ἀξιωμά του ἐν
ὅσῳ ζήσῃ.»

«Ἄφοῦ τελειώσῃ δὲ πόλεμος, ἐὰν τὰ στρατεύματα ὅπου
συναθροίζονται δὲν θέλουν εἶναι πλέον χρειαζούμενα εἰς τὴν
δούλευσιν τῆς βασιλείας, τότε θέλει δύοις σταλθοῦν δόπισω
εἰς τὸν τόπον τους μὲ ἔξοδα βασιλικά.»

«Ἡμεῖς δὲ οἱ Ἡπειρο-Σουλιώται καὶ Ηελοποννήσιοι καὶ
Χειμαργιῶται, τάχομεν μεθ’ ὄρκου ὅτι ἔχομεν νὰ δουλεύσω-
μεν τὸν χραταίριατον αὐτοκράτορά μας πιστῶς καὶ νὰ πη-
γάνωμεν ἐναντίον εἰς κάθε ἔχθρὸν δόπον δ’ Ἀρχητράτηγος τῶν
αὐτοκρατορικῶν ἀρμάτων ἥθελε μᾶς προστρέξει, ὑποσχόμενοι
νὰ φυλάξωμεν ἐκ μέρους μας ὅλην τὴν εὐπείθειαν καὶ ὑποτα-
γὴν μὲ πιστὴν δούλευσιν, ζῆλον καὶ ἀνδρείαν, ἔχοντες βε-
βαίαν ἐλπίδα ὅτι θέλομεν λαμβάνειν καὶ ἐκ μέρους τῆς βασι-
λείας πάντοτε ἐν καιρῷ τὸν διορισμένον μισθόν μας καὶ τρο-
φὴν, χωρὶς καμμίαν στενοχωρίαν καὶ ἔλλειψιν ἀπὸ κανένα
μέρος.»

«Εἰς ἔνδειξιν δὲ καὶ βεβίωσιν τῆς ἀληθείας μεθ’ ὄρκου ἐν
δινόματι τῆς ἀληθείας μεθ’ ὄρκου ἐν ὀνόματι τῆς Ἅγιας Τριά-
δας ὑπογραφόμεθα ἡμεῖς οἱ ὑποληπτικότεροι ἐκ τοὺς γένους
τῶν Ἡπειρωτο-Σουλιώτῶν καὶ Χειμαργιωτῶν.

«Εἰς τὸ Κάστρο τῶν Κορυφῶν 1805 ἔτος.»

(Τ. Σ.)

‘Ἐν τῷ ἀντιγραφῇ, τῇ γενομένῃ κατὰ παραγγελίαν
τῶν κληρονόμων τοῦ Ἀναγνωσταρά ὑπὸ ἀπείρου, φαί-
νεται, χειρός, παρελείφθησαν δυστυχῶς αἱ ὑπογραφαὶ
ῶς ἐπουσιώδεις· εἰδομεν δμως αὐτὰς ἰδίοις διμμασιν ἐν τῷ
πρωτογράφῳ ὅτι ἐκ τῶν Ἑλλήνων πρώτισος ἦτο ὑπογε-
γραμμένος δ’ Ἀναγνωσαράς. Τοιαῦτα δυσυχῶς παρατρά-
γῳδα συμβαίνουσιν, δσάκις οἱ κάτοχοι τοιούτων σπουδάιων

ἐγγράφων, εἴτε δὲν ἐμπιστεύονται ταῦτα ὅπ' εὐθείας εἰς
ἡμᾶς, εἴτε μεταχειρίζονται πρὸς ἀντιγραφὴν αὐτῶν
ἀμαθεῖς καὶ ἀπροσέκτους.

Ἐνταῦθα δὲ δισκοπον ἵσως δὲν εἶναι γὰρ δημοσιεύσω-
μεν καὶ τὰ ἔξης ἱδιωτικά ταῦτα καὶ ἐπίσημα ἐγγραφα, σω-
ζόμενα παρὰ τοὺς ἐκγόνους τοῦ Ἀναγνωστεροῦ. Τὰ ἔγ-
γραφα ταῦτα συνηγοροῦσιν εὐγλωττότερον παντὸς ἀλ-
λου περὶ τε τῆς ἀξίας, περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν
ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις
περίεργα ταῦτα ἐγγραφὰ ἀντεγράφησαν τόσον κακῶς,
ὡστε τινῶν μὲν ἡναγκάσθησαν νὰ παραλείψωμεν λέ-
ξεις καὶ φράσεις, πάντῃ ἀκατάληπτους γενομένας βε-
βαίωτατα ἐν τῇ ἀντιγραφῇ· τινάς δὲ ἀλλὰς νὰ μαντεύ-
σωμεν καὶ διερθώσωμεν κατὰ τὸ δοκοῦν, τηροῦντες τὸ
ἱστον ἔχυτῶν ὕδος. Τὰς ἀσχημίας ταύτας παρακαλοῦ-
μεν τοὺς ἀναγνώστας νὰ μὴ ἀποδώσωσιν εἰς ἡμᾶς,
ἀλλ' εἰς τοὺς μὴ ἐμπιστευθέντας ἡμῖν τὰ πρωτόγραφα.
ῷς νὰ ἔτο ποτε δυνατὸν νὶ μεταχειρίσθημεν ταῦτα ἡ
μόνον ὡς ὑλὴν πάντῃ ἀκατέργαστον, ἵνα δὲ αὐτῆς καὶ
διὰ κόπων ποιήσων καὶ δαπάνης οὐ σμικρὰς ἀνεγείρω-
μεν τοὺς ἀληθεῖς ἀνδριάντας τῶν ἐνδόξων αὐτῶν προ-
γόνων.

«Τὴν Εὐγενείαν ταῦς καπποτὸν Ἀναγνώστη ἀστικῶς ἀ-
σπαζόμενος, προσκυνῶ.

«Τὸ ἀπὸ 6 Ἰουλίου γράμμα σας ἔλαβον καὶ κατέ-
λαβον τὰ γραφόμενα, χάρισμα ὃπου εἰς τὴν ὁγεῖαν ταῦθις
κακὰ καὶ σᾶς συγχάρομεν καὶ μὲ καλὴν προκοπὴν εἰς τὴν
συμμάχειαν τῆς Ταξιαρχίας σας· κυτάξετε, ὅπου ἂ ὑπάρχει
νὰ γείνη μὲ φρονιμόδια καὶ νὰ συνάξητε δίκαια Δικαία, οἵτινες
νὰ τοὺς τριήσωμεν· διὸ δὲ τοὺς Μανιάτας Νομοτρόποιον καταληγ-
ετέαν καμμίαν εἰδῆσιν, οἵτινες νὰ ταῦθισταν αὐτοῖς εἴγα·

ώς τόσου μοῦ ἦτο γνωστὸν, δτι ἐδὼ εἰς Κορυφοὺς ἤλθαν μερικοὶ Μανίται καὶ πάντοτε καθὼς ἤκουσα δτι ἔνγαίνοντας ἀπὸ τὴν καραντίνην ἐμελετοῦσαν νὰ ἔλθουν εἰς ἐμὲ, δμως δὲν ἤλθον· καλὰ ἔκαμαν· ἀλλ' ὅχι διὰ τὸν ἔχυτὸν τους καὶ διὰ τὸ γένος τους· μὴ ταραχῆς παντελῶς διὰ τὴν συμφωνίαν δπου ἔκαμαν ἐδὼ μὲ τοὺς γνωστοὺς φίλους, ἐπειδὴ καὶ δταν θὰ διψάσουν οἱ Λάκωνες θὰ ἔλθουν ἀπὸ τὸ πηγάδι μας νὰ καταπραΐνουν τὴν φλέγα τῆς δεῖψης των· τὴν δουλιά σου κύταξε νὰ τελειώσῃ δγληγορώτερα, καὶ οὔτε τὸ αὐτὸν νὰ ἴδρωσῃ ἀπὸ τῶν παρομοίων τὰ σκάνδαλα. Ἐγὼ ὡμίλησα μὲ τὸν Γενεράλ-Ἀνρεπ, ἐὰν περισσεύσουν καὶ ἀνθρωποι νὰ μὴ σκανδαλιστοῦμεν, δ ὁποῖος ἔχοντας σκοπὸν καθὼς καὶ ἐγὼ διὰ νὰ κατασήσωμεν καὶ μίαν μικρὴ ἀρτηλερίαν διὰ τὸν Λεγώνα, καὶ ωσὰν δπου οἱ Πελοποννήσιοι εἶναι πλέον ἔξιοι καὶ ἔξυπνότεροι, διὰ τοῦτο, καὶ ἀπερασίσαμεν τὰ περισσεύματα τῆς ταξιαρχίας σου νὰ τοὺς μεταχειριστῶμεν εἰς αὐτὸν τὸ χρέος, τὸ ὁποῖον θέλεις τοὺς εἶναι πλέον ἔλαχορότερον, διορίζοντάς τους καὶ πάγα 20 γρόσια τὸν μῆνα εἰς κάθε ἀπλοῦν σρατιώταν· περὶ τούτου γράψει καὶ εἰς τὸν κολονέλον δ. Γενεράλ-Ἀνρεπ διὰ νὰ σᾶς τὸ φχνερώσῃ· τῶν δποίων δ ἀριθμὸς δχι δμως νὰ ἥναι περισσότεροι ἀπὸ 120 ἄνδρας· λοιπὸν πάρτε τὰ μέτρα σας καθὼς χρείαζεται· τὸν Κύριον Κολονέλον Ἀρδένιεφ παρακαλῶ νὰ μοῦ χαιρετᾶτε, καὶ δ ὁποῖος θέλεις σᾶς φχνερώσει τὴν γνώμην καλλίτερος· μὴ φοβηθῆτε διὰ τὰ κανόνια, ἐπειδὴ καὶ θὰ διορισθοῦν ἀπὸ ἔκεινα τοῦ βουγοῦ, ἀπὸ τῶν τριῶν λιτρῶν, δπου ἔνας ἀνθρωπος ἐμπορεῖ νὰ πάρῃ τὸ τοιοῦτον κανόνι εἰς τὸν ὄμδον του καὶ νὰ τὸ πάη, δπου θέλεις ἐγὼ στοχάζομαι δτι οἱ Πελοποννήσιοι πρέπει νὰ φιλοτιμηθῶμεν νὰ σᾶς συγχαρῶ μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ κανονίου εἰς τὸ σημάδι· τὸν σενίδρο Φλωρῆ ἀδελφικῶς ἀσπάζομαι καὶ τὸν εὐχαριστῶ διὰ τὰ γραφόμενά του· νὰ μὲ συγχωρήσῃ, δπου δὲν τοῦ γράφω ἔχωριςά, ἐπειδὴ καὶ ἐλπίζω νὰ τοῦ εἰπήτε δτι τὴν τάχα του ἔχει νὰ τὴν λαμβάνῃ ἀπὸ τὸν κολογέλον, καθὼς

τοῦ εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τὴν ἡμέραν ὥπου εἶχε πληρωθῆ καθὼς δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι καὶ εὐγενεία σας νὰ λαμβάνητε δμοίως εἰς τὸν χωρόν σας ἀπὸ 200 γρόσια τὸν μῆνα τεῦτε καὶ μένω ὅλος πρόθυμος καὶ διὰ πάντα καλοθελητής σας.»

«Τοὺς ἀδέλφους καὶ φίλους μας στρατιῶτας ὅλους ἀδελφῶντος ἀσπάζομαι.»

‘Ιουλίου 12 ἡμέρα 1805 ἔτος. Κορδούν.»

Γ. ΕΜΜ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

«Ἐντιμες Κύριε Καπετάν Ἀναγνώστη Παπαγεώργη ἀργοῦντε τοῦ μέλους τῶν Πελοποννησιακῶν στρατιωτῶν.

«Ἐύχρεστημένος ἐκ τοῦ ἀξιεπακίνου ζήλου σου εἰς τὸ νὰ δουλεύστης εἰς τὰς νῦν τρεχούσας περιστάσεις, σὲ ἐκλέγω διὰ νὰ σὲ στείλω εἰς τὸν Μωρέαν· ὅθεν μὲν καθαρώτατον φέρσιμον νὰ συνάξῃς ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ κατοίκους τετρακοσίους ἄνδρας πελεμάκους.»

«Τὸ ἔσωθεν γράμμα εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον εἶναι τὸ συστηματικὸν μὲ ποίας δηλαδὴ συνθήκας ἐστερεάθη μὲ τοὺς Ἡπειρώτας Χειμαρίους, ὅπου ἥλθον νὰ δικολουθήσουν κατ’ αὐτὰς παρομοίως καὶ η εὐγενεία σου νὰ κάμης μὲ τοὺς Πελοποννησιακούς, παρὰ σοῦ συναθροίζομένους στρατιῶτας, τὸ δποτον κατὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων θέλεις δνομάζεται μέλος Πελοποννησιακόν.»

«Ἄυτὸ τὸ μέλος θέλεις ὑπόδειξται εἰς τὴν ἐδίκην σου μένον ὑποταγὴν· δμοίω τρόπῳ καὶ τὰ ἄλλα μέλη ὑπὸ τὴν ὑποταγὴν τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν. Διὰ δὲ τὴν κατασκευὴν καὶ εὐτάξιαν τοῦ ἐμπιστευμένου σου μέλους θέλεις μησεύσει ταύτας τὰς ἡμέρας διὰ τὴν Ζάκυνθον καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἰμπεριακῆς βάρδιας τοῦ ἡρεγμένου τῆς προεμπρέζεντος ὁ κύριος χιλίαρχος Ἀρσενιέρ. διὰ τοῦτο τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου θέλετε στείλεις ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἐκεῖ εἰς Ζάκυνθον νὰ προστέξετε αὐτοὺς νὰ παραστέωνται τῷ αὐτῷ κυρίῳ χιλιάρχῳ. Τὸν λουφὲ καὶ πληρωμὴν διὰ τὸ ἀπέρχεμα τῶν ἀνθρώπων θελετε λαμβάνεις ἀπὸ τὸν αὐτὸν κύριον χιλιάρχον καὶ νὰ ἱσθε

μὲ δλους τοὺς ὑποτεταγμένους σου ἀπὸ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ,
διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ καλὴν κατάστασιν τοῦ ἐμπιστευμένου
σου μέλοις Πελοποννησιακοῦ.»

Σοῦ ῥακομανδάρῳ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου συνάζῃς νὰ ἔξετά-
ξῃς δπου νὰ ἔχουν δλοι ἔκεινα τὰ προτερήματα δπου ἀνήκουν
εἰς ἀνδρείους στρατιώτας. Τοὺς Ἐκατοντάρχους, πεντηκον-
τάρχους, δεκάρχους, ἐμπιστεύομαι εἰς τὴν ἀξιοτητά σου δτε
θέλεις κάμει ἐκλογὴν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν ἔκεινων, πρὸς τοὺς δ-
ποίους οἱ Πελοποννήσιοι ἔχουν σέβας, καὶ δπου μὲ τὸ φέρσι-
μόν τους νὰ δώσουν παράδειγμα τοῦ χιλιάρχου χυρ. Ἀρσενιὲφ,
τὸν ἐποίον στέλνω διὰ νὰ δργανήσῃ τὸ μέλος σου· ἐμ.πιστευμέ-
νως τοῦ ἐπαρήγγειλα νὰ στερεώσῃ τοὺς ἀξιωματικοὺς, καθὼς
τοῦ παραστήσαις καὶ νὰ δώσῃ τὰς σημαίας τοῦ μέλους σου.»

«Βεβαιωμένος δτι μὲ τὸ φρόνιμον φέρσιμόν σου δὲν θέλεις
ἀφίσει, οὐδένα τρόπον δσον τὸ δγληγορώτερον νὰ τελειώσῃς
τὴν προσταγὴν, δπου σοῦ δίδω καὶ μὲ τοῦτο νὰ μοῦ-δώσῃς
συμβάν νὰ παραστήσω περὶ τοῦ ζήλου καὶ πρόθυμίας σου ὡς
καὶ τῶν συμπατριωτῶν σου διὰ τὴν δόξαν τῶν συμπάχων
βασιλέων.»

«Ἐπιθυμοῦντας τας κάθε ἐπίδοσιν καὶ εὐτυχίαν μὲ εὔνοιαν
μένω.».

«Κορφοὶ 27 Μαΐου 1805:

Τ.Σ. (Υπογραφὴ Ρωσικῆ Δυσανάγνωστος)

«Ἡράκλειο κύριε Ἀιγαγγώστη.

«Ἄν καλὰ καὶ κατὰ συμφωνίαν εἶχε διορισθῇ ἀπὸ τὸν ἀρ-
χιστράτηγον νὰ συστηθοῦν τέσσαρες κομπανίες Πελλοποννή-
σιοι καὶ τρεῖς κομπανίαις Ιπάρτες, δμως μὲ τὸ νὰ μὴ εὔρε-
θησαν συστημέναι εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀκερατείας, ἔγραψα τοῦ
κομανδάντη Μηνοῦτε νὰ κάμη στάσιν εἰς τὴν εὐναξίν τῶν ἀν-
θρώπων, καὶ ὡσὰν δποῦ δὲν ἦτο τότε ἔτοιμοι, τώρα δὲ εἰς τὸν
γυρισμόν του ἐπρόσταξεν δτι νὰ συστηθοῦν μόνον τέσσαρες
Ἐκατοντάρχαι καὶ νὰ μείνητε καθὼς τοῦ λόγου σου ξτῖ; καὶ
δ κύριος Μπετζαδὲς εἰς τὸ πρῶτον χρέος Σας, ἐπιμεληθῆτε καὶ

εἰταρίς ταῖς τέσσαρες κομπανίαις· νὰ ἔναι δλοις ἀνθρωποις διακεκτοὶ καὶ δχι γέροντες καὶ πατερί· νὰ ἔναι καλὰ ἀρματωτεῖνοι καὶ ποδεμένοι, καὶ αὐταὶ αἱ δύο κομπανίαι τοῦ καθένδες ἀπὸ λόγου σας, δητες τοιοῦτοι, θέλουσι σᾶς κάμει τιμὴν, ὅσαν νὰ ἔτον καὶ δλαι συνηγμέναι. Εἴμαι βέβαιος δτι, δταν ἐπιμεληθῆτε καὶ οἱ δύο συμφώνως, καθὼς δὲν ἀμφιβάλλω, θέλει κάμει δ εἰς τοῦ ἄλλου τιμήν. 'Ἐπιμελούμενοι πάντοτε τὸ χρέος Σας καὶ τὴν εὔταξίαν τῶν ἀνθρώπων Σας' ἀκόμη νὰ προσπαθήσητε μὲ κάθε τρόπον νὰ κερδίσητε τὴν ἀγάπην καὶ σέβας τοῦ αὐτοῦ κομανδάντε, καθὼς καὶ τοῦ Γενεράλε ὃπου ἔρχεται εύτοι καὶ δλων τῶν ὁρικιαλέων· καὶ οἱ στρατιώται σας μὲ τοὺς στρατιώτας δλους νὰ ἔναι φιλιωμένοι εύτακτοι εἰς τὴν χώραν, ὃπου νὰ μὴν συμβαίνουν ἐγκλήματα, καὶ τέλος πάντων Σᾶς ρικομαντάρο νὰ προσέχητε ὅσον τὸ δυνατό. 'Ἐγὼ πρὸς τὸ τέλος Μαρτίου θέλεις ἔλθω μόνος μου διὰ νὰ εἰδὼ τὰ πάντα. 'Ἐπιμεληθῆτε λοιπὸν ὃπου νὰ μὴ μὲ λυπήσητε μὲ τὰς ἐλλείψεις τοῦ χρέους σας καὶ ἀτιμίαν τοῦ γένους μου. Τέλος πάντων ἐλπίζω μὲ τὸν ἔρχομόν μου νὰ εὕρω τὰ πάντα εἰς τάξιν, δποῦ νὰ πάρηγορθῶ ἀπὸ τὰς τόσας λύπας, δποῦ ξλαβού εἰς τὴν ἐκυτρατείαν.'

«1806 Φεβρουαρίου 6 Κορφοῦ.

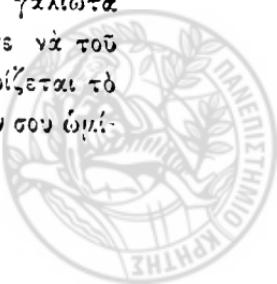
«Σᾶς δοπάζομαι καὶ τοὺς δύο καὶ μένω.

¡Ο καλοθελητής σας

ΕΜΜ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

«Τῷ χυρίῳ Μαγιόρ Αγαγρώστη.

«Τὴν τιμίαν σας ἐλαβή 11 τρέχοντος σημειουμένην καὶ καλῶς ἐκατάλαβα· διὰ τὸ ζήτημα τοῦ Νικο Τζάρχακαράδη δὲν είναι τρόπος νὰ τοῦ δοθῇ, δτι τὰ καράδια κάμνουν χρείαν δι' ἄλλην δούλευσιν καὶ δι' ἄλλους τόπους καὶ διὰ τὴν γχλιώτας ἀε τὴν ἀρματώσει καὶ γράφω καὶ τοῦ κομαντάντε νὰ τοῦ δωθῇ ἡ ἀδεια καὶ νὰ ἐλθῃ εἰς τὸ ἐδώ καὶ τότε διορίζεται τὸ τί ἔχει, νὰ κάμη· διὰ δὲ τὸν ἀδικούμενον κονιμπάρον σου ὥντι-

λησα μὲς τὸν πληρεστόνταν Κύντε Μοτζένιγω καὶ γράφεις τοῦ πρύτανος; νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ εἰς τὰ ὅσα ἀδικεῖται, διὰ ἀλήθειας δὲν θέλομεν οὐδεὶς χριστιανὸς νὰ ἀδικεῖται. Σᾶς προστάζω δὲ τοὺς στρατιώτας σας πάντοτε νὰ τοὺς ἔχετε ἐτοίμους μὲ δλαχ τους τὰ ἄρματα· ὡς εἶναι ἡ τάξις τῶν ἀνδρείων πχλικαρίων καὶ κατὰ τὴν περίστασιν θέλεις τελειωθῆ καὶ τὸ ποθούμενόν σας.»

«Γενεράλ Μαγγιόρ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.»

«Σήμερον ἔλαβα καὶ ἄλλο γράμμα σου σημειωμένον ἀπὸ τὰς 8 Φεβρουαρίου, ἐπανῶ τὴν φρονιμάδα σου καὶ τὸν τρόπον, ὃπου ἀποχρίνεσαι τῶν συμπατριωτῶν σου εἰς τὸν Μωρέαν. Ὑπομονὴ καὶ ὅλα τὰ πράγματα ἔχουν τὸν καίρον τους· διὰ τὸ μπαροῦτι καὶ βόλια, ὃπου ζητεῖτε, κατὰ τὸ παρὸν ἔχομεν χρείαν, ἐπειδὴ καὶ κάμομεν ἄρματωσας μεγάλαις· διὰ τοῦτο περιττὸ μπαροῦτι δὲν εἶναι ἐδὼ, ἀπὸ ἑκείνο, ὃπου πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τοῦ ἔχθροῦ.

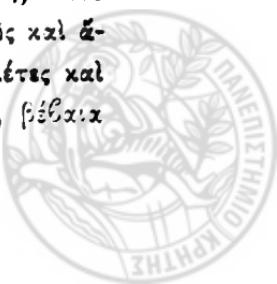
«Φεβρουαρίου 21. 1807 Κοριφοῦ.»

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

«Τῷ ἕργοντι Μαγγιόρ Αραγγώστη.»

«Διάφορα γράμματά σας ἔλαβα, ἀπὸ τὰ ὅποια εἰδα καὶ μερικὰ παράπονά σας, τὰ ὅποια οὔτε ἐγὼ ἀλλ' οὔτε καὶ κανεὶς ἄλλος ἐμπορεῖ διὰ νὰ τὰ διορθώσῃ παρὰ δικαιόρους· διὰ τοῦτο χρειάζεται καὶ ὑπομονὴ· ἐδὸν ἡλθεν ὁ καπετᾶν Ἀλεξανδρῆς μὲ τὸν Νικοτζάραν· ὅσου μὲν διὰ τὸν πρῶτον γίνεται διόρθωσις· διὰ δὲ τὸν Τζάραν μὲ σκρην μου λύπην βλέπω ὅτι αὐτὸς δικανθρωπος πρέπει· νὰ μένη μὲ δίχως νὰ γενῇ ἡ θέλησίς του, καὶ ἀπὸ ἄλλο δὲν προέρχεται παρὰ δους δὲν ἔχω καμπύλαν ἔξουσίαν οὔτε δύναμιν, καὶ πρέπει ἔως νὰ ἴδομεν τὰ περιστατικὰ νὰ μένη ἔτσι· εἰδὲ ἂς πηγάδις μαζί μὲ τὸν καπετᾶν Ἀλεξανδρῆ· ὅταν φθάσῃ ἡ Γαλιώτα, ἡ ὅποια ἔχει τώρα ἥτον ἐτοίμη, ἥτον καὶ μεγάλη ἡ διαφορά, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἐμπόδιον ὃπου ἔγεινεν, ἐγάλλεται καὶ τὸ σύγκριτο μαζί· δύμως,

ᾶς ἐπιμεληθῆτε νὰ τελειώσῃ τώρα ἡ Γαλιώτα, ἡ δποία καθῶς
 ἔφανέρωσα τοῦ Καπετάν 'Αλεξανδρῆ καὶ τοῦ Τζάρα πρέπει
 νὰ ἐτοιμασθῇ μὲ δῆλην της τὴν ἀρματωσιά ἀπὸ μέρους τοὺς
 καὶ τότε λχμβάνει καὶ τὸ πάσον ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἔρχεται τὰ
 ἵσια ἐδὼ καὶ ἀπὸ ἐδὼ θέλει διορίσθη σὲ ὠφέλιμον, διὸν διὰ
 τὴν δούλευσιν τόσον καὶ διὰ τοὺς νοικοκυραίους της μοῦ γρά-
 φεις διὰ τοὺς ἀνθρώπους, δποι ἄρχισαν καὶ φεύγουν ἐγὼ δὲν
 ἀπορῶ εἰς τὴν ἀκαταγασίαν τους, καὶ νὰ εἰπῶ καλήτερος εἰς
 τὴν ἀχαριστίαν τους· ἔχοντες ἔτοιμον ψωμὶ πηγαίνουν ἐνθεν
 κακεῖσε διὰ νὰ κινδυνεύσουν τὴν ζωὴν τους· ἐγὼ σᾶς ἔγραψα
 εἰς ὅλα μου τὰ γράμματα νὰ τοὺς εἰπῆτε διὰ νὰ ἔχουν καὶ
 ὑπομονὴν ἐπειδὴ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τους ἔχουν τὴν φροντίδα
 διὸν διὰ τὴν κατάστασίν τους, τόσον καὶ διὰ τὰ πολεμικὰ
 κινήματα· ἀπὸ τὸν καπετάν 'Αλεξανδρῆ ἔμεινα διὰ οἱ στρα-
 τιώται πληρώνονται ταῖς πάγαις των κατὰ τὴν πρώτην διο-
 ρίαν ἀπορῶ δποι δὲν ἐλάβατε τὰ γράμματά μου τόσον τὸν
 λόγου σας, διὸν καὶ δ κομαντάντης κύριος· Μηνούζ, τοῦ
 δποίου εἶχα γράψει πρὸ καιροῦ διὰ κατὰ τὴν περίστασίν μου
 πρὸς τὸν Κύριον 'Αδμιράλιον Σινιάβην ἔγεινεν ἀπόφασις καὶ
 διωρίσθη διὰ τὰς ἀκριβείας νὰ προστεθῶτι τοῦ κάθε στρα-
 τιώτου τὸν μῆνα εἰς ὅσα λαμβάνουν ἀλλὰ τρία $\frac{1}{3}$ 30 γρό-
 οιχ, ὁμοίως καὶ τοῦ δεκάρχου, καὶ αὐτὸς ἔχουν νὰ κάνουν
 ἀρχὴ νὰ τὰ λαμβάνουν ἀπὸ τὴν πρώτην τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ
 παρόντος χρόνου· πῶς ἔτυχεν δποι ἔως τώρα δὲν τὰ ἐλά-
 βατε δὲν τὸ ήξεύρω· ἀλλὰ τώρα ξανχαδευτερόνω (. . .)
 διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ ἔκεινο δποι ἐπαρθένευ-
 σαν, δθεν καὶ οἱ στρατιώται σας πρέπει νὰ μένουν εὐχαριστη-
 μένοι καὶ ἀναπαυμένοι· διὰ δὲ τὴν ὅρεζην, δποι τρέφουν διὰ
 πόλεμον, τὸ ἀπολαχμάνουν καὶ ἔκεινο εὔκολα καὶ ὄγλή-
 γορχ. 'Αλλ' ὅταν ὁ καιρὸς τὸ καλέσῃ ἀπὸ τὴν διορίαν μας
 καὶ σχει τὴν ἐδικήν τους· τοῦτο μόνον εἴναι χρέος σας, δποι
 οἱ καμπάνιες σας ἔκειναι, δποι ἐδιωρίσθησαν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἔ-
 νωθεν μὲ τοὺς ἀξιωματικούς των νὰ ἦναι κομπλέτες καὶ
 περάνω, ἐπειδὴ καὶ ὅταν ὅταν διὰ αὐξήσεων σκοπὸς, βέβαιος

σᾶς ἔγραφα μὴ παρεπονεῖσθε ὅτι ἐδώ γίνονται καπετανέοις καὶ αὐτοῦ σχιζούσης διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ προτεντέρετε εἰς τῶν ἀρχηγῶν τὰς ἀποφάσεις, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἀδικούν δὲν κάνουν, ἀλλὰ ἀκόλουθουν ἔκεινο ὅπου πρέπει εἰς κάθε τε πον κατὰ τὰ περιστατικὰ, διὰ τοῦτο ἔχετε νὰ φανερώσητε ἐκ μέρους μού τοῦ πενηντάρχου Μαυρομηχάλη, δ ὅποιος μοῦ παρεπονεῖται διὰ τὸν γχιμὸν τῶν ἀνθρώπων του ποτοῦς πταίει; κανεὶς ἄλλος, ἐκν καὶ δὲν ἔχει τὸ φτέζιμον μόνος του ὅπου τότε δὲν ἔρθασεν εἰς τὸν κακιρόν του, θέειν καὶ πρέπει νὰ μένῃ εὐχαριστημένος εἰς τὴν κατάστασιν, ὅπου εὐρίσκεται, ἀν εἶχε ἔξουσίαν πολλήν, ήθελα κάμει τὸ χατήρι τὸ φάνεται καθηρά ὅτι καὶ ἐγὼ ἔχω τὰ δριά μου ἀπὸ τοὺς μεζῆλειτερους μού· ὁ δὲ Μαυρομηχάλης ἡς ἔχει ὑπομονὴν καὶ ὅταν ὁ κακιρός εἰναι διὰ τὰ αὐτόθι ἵσως καὶ μένει εὐχαριστημένος. Τοῦ δὲ Ἀδαμάντη Κατζαροῦ νὰ φανερώσητε ἐκ μέρους μού ὅτι τὰ ἀσπρα ὅπου τοῦ ἐπαρθενεύουν διὰ τὰ περτζιώνια τῆς Ἰταλίας τοῦ τὰ ἕστειλα μὲ τὸν κόντε Μαρτινέγκο διὰ νὰ τὰ παραδώσῃ τοῦ κομματάντε καὶ ἔκεινος τοῦ Κατζαροῦ. "Ολούς τοὺς καπετανάίους τοὺς ἐπιθυμῶ ὑγείειν καὶ νὰ ἔχουν ἔτοιμα τὰ ἄρματά τους, ταῦτα ὑγιαίνετε καὶ μένω καλοθελητής σας.

‘Απριλίου 4 1807 Κορφοί.

Γενεράλ. Μαγιόρ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ. *

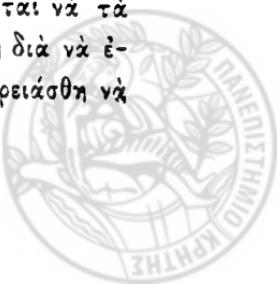
«Πετρούπολις αωη 'Ιουνίου 1ε.»

«Κύριες καπετάν 'Αναγνώστη Ηαπά Γεωργίου λίκαν μοι ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε, τὴν ἐντιμότητά σου ἀκριβῶς κατασπάζομαι..... δ ἔνθερμος ζῆλος, ὅπου ἔχεις διὰ νὰ δουλεύσῃς τὴν πατρίδα καὶ ἡ φυσική σου γενναιότης καὶ ἀγχούνια είναις ἀρκετὰ γνωστὴ ἔκει ὅπου πρέπει. Διὸ καὶ ἀμπ ὅπου λάβεις τὴν πρός σὲ παρὰ τῶν Κυρίων ἐνταῦθα ἐμπερικλειομένην ἐπιστολὴν, ἀφ' οὗ καλῶς τὴν ἀναγνώσης, θέλεις ἔξακολουθάσει ὡς διορίζεσαι ἐν αὐτῇ. Πρόσεξε λοιπὸν νὰ μὴ πάρεθῆς ἡ ἀμελήσης τὸ παραμικρότερον, ἐπειδὴ καὶ ἀντιθέσις:

τοὺς ὄρχους καὶ ὑποσχέσεις, ὅπου ἐδωπας, διὰ τὴν εἰς κάθις
καιρὸν ὑπακοήν σου, φρινδμένος ἄμυκ καὶ ἀνάξιος τῶν προ-
πατόρων σου ἀπόγονος. Ταῦτα καὶ μένω ἀσπαζόμενός σε καὶ
αἴθις εὔχομαί σοι ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν.

ΑΛΕΞ. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

«Πίστιν βεβαίαν, καὶ ἀσφαλῆ ποιοῦμεν μεθ' ὄρχου ἡμεῖς
οἱ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι Ηελοποννήσιοι, Ἱερεῖς, καὶ πραγ-
ματευτὴς κάτοικοι εἰς Ζάκυνθον· ὅτι ὁ εὐγενὴς κύριος καπε-
τὴν Ἀναγνώστης Ήλ. Γεωργίου Ηελοποννήσιος, ἀπὸ δὲ δι-
σπήτιον γνωρισμένον εἰς ὅλην ταύτην τὴν Ηελοπόννησον. Εἰς
τοὺς 1803 συνάξεις δύο ἐκαπονταρχίας στρατιωτῶν, τοὺς
ἐπέρχοντας εἰς τὰς Ἰονικὰς νήσους, διὰ δούλευσιν τῆς Α.Α.Μ.
Ηασῶν τῶν Ρωσσῶν. Ἄλλ' ὅντες αὐτοὶ ὑπήκοοι τῶν Ὀθω-
μανῶν, δυστρεστήθησαν. Καὶ ἀκολουθῶν ὁ πόλεμος μεταξὺ¹
Ρώσσων καὶ Ὀθωμανικῆς Πόρτας, κατὰ τοὺς 1806 Δεκεμ-
βρίου 14, ὁ βεζύρης Βελιπασιᾶς τῆς Ηελοποννήσου, ἔστειλλε
καὶ ἔγδυσε τότε τοὺς οἶκους τοῦ ἀνωρεγμένου Κου. Ἀναγνώ-
στου, κάμψινοντάς του μεγάλωτάτην ζημίαν εἰς ὅλα κινητὰ
καὶ ἀκίνητα, μεταχειρίζομενος τοὺς οἶκους του, πρὸς οἴκησιν
τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων. Ηολῶντας προσέτι τὰ κάθις
λογῆς τάξεως ζωντανά του. Τὰ δὲ ἀκίνητα ἦτοι ἀμπελῶνας
ἔλκιῶνας, χωράφια, συκίαις, καὶ ἄλλα, βιοτίως ἀπέκοψεν εἰς
τοὺς γείτονάς του, λαμβάνων παρ' αὐτῶν ἀρκετὰ ἀσπρά,
κατὰ τὸ ἀκατάστατον, καὶ τυρανικὸν τῶν Ὀθωμανῶν θίος.
Ηέταντον περιπλέον δικτὸν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, καὶ ἀφ' οὗ
ἔθανάτωσεν ἔνα ἀπ' αὐτοὺς ἀνιλεῖς, ἐδύναστευε τοὺς ἄλλους
τόσουν, ὥστε πιλοτούντες τὸ πρᾶγμα τῶν, καὶ διδωντές του ἀρ-
κετὰ ἀσπρά, τοὺς ἀλευθέρωσεν. Καὶ τέλος πάντων ἀπεκατέ-
στησε τὸν ἄνωθεν Ἀναγνώστην εἰς τοικύτην ἀξιοδάκρυτον
κατάστασιν, ὥστε οὕτε γλωσσα Δημοσθενικὴ δύναται νὰ τὰ
διῃγηθῇ, οὕτε κάλχμος νὰ τὰ περιγράψῃ. Ἐπειδὴ διὰ νὰ ἐ-
λευθερώσῃ μόνον τὰ ἀκίνητα πράγματά του, ἐγρειάσθη νὰ
κατεξαδεύσῃ ἀρκετώτατα ἀσπρα,»

»Ἐπομένως δὲν είναι ἄξιον σιωπῆς καὶ τοῦτο. Μησεύοντες ἀπὸ Ζάκυνθου εἰς τοὺς 1816 τὸν ἀπελθόντας Ὁκτώβριον δύο ὁφφικιάλοι του, Σταματέλος Τουρκολέκας, καὶ Ζαχαρόπουλος Ἀναγνώστης, δόμοι καὶ παιδίον του, οἵτινες ἦτον καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Α.Α.Μ. πατῶν τῶν Ρωσσῶν εἰς τὸν 1806, διὰ νὰ ἀπεράσωσι εἰς τὴν νῆσον Κύθηρα, ἐρρήθησαν ἐπάνω εἰς τὴν Ηελοπόννησον ἥπο μίκην φοῖβεράν ἀνεμοζάλην, καὶ μόλις ἐγνωρίσθησαν ἀπὸ τοὺς Ὁθωμανοὺς ὡς συγγενεῖς του, τοὺς κατέσφαξαν καὶ τοὺς τρεῖς ἀσπλάγχνως, πέρνοντες τὰ ὅγια εἰς ὀλίγον ἀριθμὸν ἀσπρα τῶν.»

«Τελευταῖον δὲ ἔτοιμαζόμενος ὁ ἄνω εἰρημένος κ. Ἀναγνώστης διὰ νὰ ἀπεράσῃ μὲ τὴν φαμελίαν του εἰς τὰ Ρωσσικὰ μέρη, πρὸ τοῦ νὰ μισεῖσῃ ἀπ' ἐδῶ, ἔστειλλε τὸ παιδίον του, ὀνομαζόμενον Γεώργιος, εἰς ἡλικίαν χρονῶν 7 εἰς τὴν Ηελοπόννησον, διὰ νὰ λάθῃ μερικὰ ὁσπερχ, ἐποῦ τοῦ εχρεώσουν οἱ ἔκει συγγενεῖς του ἀπ' ἔκεινον τὸν κατιρόν, καὶ νὰ πάρῃ ἐν του ἀδελφὸν, Πέτρον ὄνδρα, χρονῶν 13, δεστις ἦτον κεκρυμμένος εἰς ἐν μοναστήριον. Καὶ ἀφ' οὗ ἔλαχε τὰ ἀσπρα, καὶ τὸν αὐτάδελφὸν του, ἀναγώρησαν διὰ Ζάκυνθου, καὶ ἀπὸ τὰς τρικυμίας τῆς θαλάσσης ἐπνίγησαν καὶ τὰ δύο, καὶ ἔχασε προσέτι καὶ ὅλον του τὸ πρᾶγμα.»

«Οθεν εἰς τὴν περὶ τούτων ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας τοῦ ἐδώσαμεν τὸ παχρὸν ἰδίοχειρόν μας, μεμαρτυρημένον, καὶ ἔστω εἰς ἀσφάλειαν.»

Τῇ 15 Ιουνίου 1817 ε. π. Ζάκυνθος.

«Ἄνθιμος ἵερομόναχος, Δ. Ἀργυρόπουλος καὶ πνευματικὸς αὐτοῦ πατήρ Δημήτριος Βοϊλχς, Γεώργιος Λαζόπουλος, Θεόδ. Πανταζόπουλος, Νικολ. Τζαγγάρης, Αγγελής Χαλκιόπουλος, Ἱερεμίας ἱερομόναχος, τοῦ ποτὲ Ἀντωνίου, Ἰωάννης Βλαστόπουλος, Νικόλαος Δέζας, Διονύσιος Ζησιμόπουλος, Ἀναστάσιος Σκοβάλας, Εὐστράτιος Πρωτοσύγγελος, Μακάριος Κούτζης, Ἰωάννης Μηλιένης, Γεώργιος Φασολόπουλος, Πολυζώνης Κρεντερόπουλος, Ἰωάννης Καρτερούλης.»

Τοιαύτας ἔχων ἐκδιυλεύσεις ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ τοιαῦτα φέρων συστατικὰ, ἀπήρχετο εἰς Πετρούπολιν πρὸς διεκδίκησιν τῶν δικαιωμάτων του· ἐν Ὁδησσῷ δὲ συνηντήθη μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας· αὐτόθι ἐμυήθη εἰς τὰ μυστήρια αὐτῆς ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου του Ἀναγνωστοπούλου κατὰ Φιλήμονα⁽¹⁾. Πτερόεις σχεδὸν ἔγεινεν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς μετὰ τὴν κατήχησιν, ἵνα ἀποπερατώσῃ τὰς ὑποθέσεις του ἐν Τρωσίᾳ καὶ κατέληθη εἰς Πελοπόννησον, πρὸς διάδοσιν τῶν τῆς Ἐταιρίας καὶ προπαρασκευὴν τῶν τοῦ ἄγῶνος. Ἐνταῦθα δὲ συνέβη αὐτῷ ὅπερ ἀφηγήθημεν ἐν τῷ τοῦ Παπαργυοπούλου βίω⁽²⁾ καὶ ὅπερ ἐχρησίμευσεν ώς διδαχτικώτερον μάθημα. "Ἐκτοτε δὲ Ἀναγνωσταρᾶς διῆγε βίον ὅτε μὲν λάθρα, ὅτε δὲ καὶ ἀναφανδὸν, ἀλλ' ἀείποτε ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ἐταιρίας καὶ μετὰ προσοχῆς ἀποφεύγων τὰς ἐπικινδύνους μετὰ τῶν Τούρκων συναντήσεις. Οἱ θέλων νὰ ἐκτιμήσῃ κάλλιον τὴν δραστηριότητα καὶ τὸ σύνολον τοῦ χαρακτῆρος του Ἀναγνωσταρᾶ, πρέπει νὰ μελετήσῃ μετὰ προσοχῆς τὰ Ιστορικὰ Δοκίμια περὶ τε τῆς Φιλ. Ἐτ. καὶ Ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ Φιλήμονος, καὶ ἀλλα, ἐν οἷς δημοσιεύεται ἡ τῆς Ἐταιρίας ἀλληλογραφία· μέγα μὲν μέρος αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὸν Ἀναγνωσταρᾶν· ἡμεῖς δὲ παρελείψαμεν αὐτὰ, ἵνα δημοσιεύσωμεν ἕτερα σπουδαῖα καὶ πάντῃ ἀδημοσίευτα ἔγγραφα.

"Εν Πελοποννήσῳ δὲ ὡν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ἔλαβε καὶ τὰ ἔξτις ἔγγραφα, ὃν τὸ πρώτον κατὰ πολλὴν πιθανότητα ὑπὸ τοῦ Ξάνθου.

(1) Εἰς Δωx. ίζερ. Τολλ. Επ. ὅπερ Φιλήμ. Τομ. ά. Σελ. 387.

(2) Εἰς Ηλέαν. Βίον Τομ. έ. Σελ.

«Κύριε Ἀραγγώστη Ηπαπαγεωργίου.

«Ἐλάχθομεν τὸ γράμμα τὸ; φιλίξ σου ἀπὸ Ὁκτωβρίου
 25 1817 καὶ ἐχάρημεν, θέόντες ἐν αὐτῷ διοίαν προθυμίαν
 ἔχεις ὑπὲρ τῶν κοινῶν συμφερόντων καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῆς
 πατρίδος, ὅθεν ἀποκρινόμενοι εἰς τὴν φιλίξ σου πρῶτον ἐπαί-
 νουμεν τὰ γενναῖα σου φρονήματα, ἀποδίδοντές σοι εὐχαρι-
 στήρια ἐξ ὅλης ψυχῆς. Εἴτα δὲν λείπομεν διὰ νὰ σὲ χρο-
 ποιήσωμεν μὲν ἀγαθίας ἀγγελίας, διοίας ἐπιθυμεῖς ν' ἀκούσῃ
 καὶ ή ψυχή σου, καὶ ὅλος ὁ ἐκλεκτὸς καὶ εὔσεβης λαός.

«Ἐπειδὴ ἔφθασεν ἐκείνη ἡ εὐτυχὴς ἐποχὴ, τὴν διοίαν ἐ-
 πρότιμεναν καὶ οἱ πρόγονοι μας καὶ ἡμεῖς τοσούτους χρόνους,
 ἐκρίθη εὐλογον νὰ διορισθῶσι παρ' ἡμῶν ἔφοροι κατὰ τόπους
 εἰς τὸ νὰ ἐπαγγυρυπνοῦν καὶ νὰ φροντίζουν διὰ τὰς ὑποθέσεις
 τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας μας, ὅθεν καὶ διωρίσθησαν ἡδη καὶ
 ἐνεργοῦσι: Θαυμάστικα. Παρὰ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν γράμματος θέλεις
 πληροφορηθῆ καὶ τοὺς αὐτόθι: καὶ εἰς Σπέτσας, Γύδραν καὶ Ναρα-
 διορισθέντας, πρὸς τοὺς διοίαν χρεωστεῖ κάθι μέλος νὰ προσ-
 φέρῃ τὸ προστήκον σέβης καὶ ὑπακοήν, ἐπειδὴ χωρίς ὑπακοὴν
 οὔτε πλοῖον κυνηγνάται ἀκινδύνως, οὔτε πόλις, οὔτε σχεδὸν
 καλύπη συνίσταται: διὸ καὶ ή φιλίξ σου πρέπει νὰ φυλάξῃς
 τὸ καθῆκον. Ὁ σεβαστὸς ἀνὴρ Ἀλέξανδρος Ὅψηλάντης ὃς
 ἐμπειρότατος καὶ δεξιώτατος διωρίσθη ἔφορος εἰς ὅλας γενι-
 κῶς τὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος, πρὸς τὸν διοίαν διωρίσθη-
 σαν νὰ πείθωνται οἱ ἐν τόποις ἔφοροι καὶ ὅλα τὰ μέλη διὰ
 τακτικῶν κίνησιν τῶν πραγμάτων, καὶ εἰς τὴν ἐκλαμ-
 πρότητά του νὰ ἀναρρέητε εἰς τὸ ἐξῆς. Δοιπὸν ἀγαπητὲ
 ἀδελφὲς ὅταν ἀκούστης τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγός μας ἔχεις προ-
 σοχὴν διὰ νὰ ἀκολουθήσῃς τὰ ὅρδινα τῆς ἐκλαμπρότητός του,
 διὰ νὰ δεξῆς πραγμάτικῶς τὸν πατρικὸν ζῆλον σου ὑπὲρ
 πατρίδος καὶ εὔσεβείας.

«Μοσκόβικ τὴν 8 Ἰουνίου 1820.»

«Ἐόρωσο.

«Κύριε Ἀιαγγώστη Π. Γεωργίου.

«Μὴ ἐπιτυχόντες τινὸς τιμίου γράμματός σου μὲ τὸν Κ. Κοκκίνην ἔλυπήθημεν. Ἐμάθημεν δὲ διὰ εὐρίσκεσαι εἰς Πελοπόννησον καὶ παρακαλοῦμεν νὰ μὴ μᾶς ὑστερῆς εἰδῆσεών σου πληροφορῶν μας διὰ τὴν ἀκριβῆ μας ὑγείαν σου καὶ ἀναφερόμεναι περὶ τοῦ ἐμπορίου.

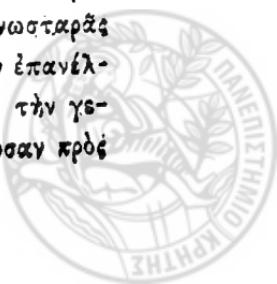
«Διὰ τὴν ἔκτελεσιν τοῦ σκοποῦ, δποῦ μὲ τὸν Καμαρηνὸν ἐμπῃνθήσανεν. ή ἀναγκαῖα συνδρομὴ, προσμένοιμεν δὲ νὰ μάθωμεν τὴν καλὴν ἔκβασιν του ἀπὸ τὴν αὐτοῦ διαγωγὴν τῶν ἐπιστατούντων, καὶ εἴθε.

»'Αδελφὲ, ή γνώρισις τῆς φρονήσεώς σου καὶ διαχρίσεώς σου μας παρακινή νὰ σοῦ φανερώσωμεν διὰ πρὸ τινος κατιροῦ ἐμάθαμεν διὰ ἀπειτάλη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ κατάσκοπος καὶ παρατηρητῆς τῶν αὐτοῦ νέας τις προκαμένος καὶ ἔμπειρος δινομαζόμενος Παντελῆς Αὐγερίνος, δὲν ήξεύρομεν δμως ἀν φυλάξῃ τὸ ἔνομά του καὶ πρὸς ἀναγνώρισίν του, σοῦ λέγομεν διὰ ἔχει χαμένον ἀπὸ λαθωματία τὸ ἀριστερὸν του δμμάτι, ίδου λοιπὸν σοῦ ἐμπιστεύμεθα τὴν εἰδῆσιν πρὸς κυβέρνησίν σου. Ἄν ἀνταμωθῆς μὲ αὐτὸν, κύταξε νὰ τὸν δδηγήσῃς εἰς δ, τι σὲ ἐρωτήσει καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃς ἀν τὸ καλέσει ή περίστασις, χωρὶς δμως νὰ τοῦ δώσῃς νὰ καταλάβῃ διὰ τὸν ἡξεύρεις, μὴ λείψεις νὰ μᾶς ἀναφέρῃς τὰ περὶ τῆς ἐμπορίας πρὸς κυβέρνησιν καὶ εὐχαρίστησίν μας,

·Γγίανε

N. ΠΑΤΖΙΜΑΔΗΣ
ΜΑΝΘΟΣ ΡΙΖΑΡΗΣ.»

·Εγγίζεντος τοῦ ἀγῶνος, σκουδαιόταται σκηναὶ ευνέσσαν, λέγει δ Φίνλαϊς ἐν Μεσσηνίᾳ. «Ο μὲν Πετρόμπενς ἐκ Μάνης δ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ δ Νικήτας ἵσαν τὰ ἐπισημότερα προσωπα, δ-δὲ Κολοκοτρώνης καὶ δ Ἀναγγωσταρᾶς περίφημοι: γενόμενοι ὡς ἀρχηγοὶ τῶν κλεπτῶν, εἶχον ἐπανέλθεις κρυφίας ἐν Πελοποννήσῳ, ἵνα προπαρασκευάσωσι τὴν γενικὴν ἐπαγάστασιν. . . τὴν δὲ Ἀπριλίου (συμπίπτουσαν κρός

· τὴν 21 Μαρτίου καὶ ἡμέρας, ἐν Νικήταις ἐφόνευσε καὶ ὁ δόλος Ὁθωμανόν τινα Μουράζτην, ἀπερχόμενον ἐκ Καλαχμῶν εἰς Τρίπολιν. Τοῦτο ἔχρησίμευσεν ὡς σύνθημα καὶ ἦκε ἐγένετο γνωστὸν συνελήφθησκαν καὶ ἐφονεύθησκαν ἐντὸς δλίγων ὡρῶν πολλοῖς Τούρκοις.»

«Τὴν ἐπιοῦσαν ἐπολιορκήθη ἡ Καλαχμάτα ὑπὸ δισγιλίων Ἑλλήνων, δδηγούμενων ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη καὶ τοῦ Μουράζίου, καὶ συνδευομένων ἀπὸ τὸν Ἀναγνωσταρᾶ Κολοκοτρώνη καὶ Νικήτα.»⁽¹⁾

Μόλις εὐδοκιμησάσῃς ἐν Πελοποννήσῳ τῆς ἐπαναστάσεως, συνῆλθον, ὡς γνωστὸν τὴν 2 Μαΐου 1821 οἱ σημαίνοντες ἐν τῇ Μονῇ τῶν Καλτετσῶν καὶ ἐξέδωκαν πρᾶξιν, δι' ἣς κατ' ἐπανάληψιν ἐκήρυττον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ συνέστησαν εἶδος Κυβερνήσεως. Ἐν τῇ πράξει ταύτῃ ὑπογράφεται καὶ διαγνωσταρᾶς ὡς Ἀναγνώστης Ηπαπαγεωργίου.⁽²⁾

Οργανισθείσης βραδύτερον τῆς Ἑλλάδος, τὸ ἔκτελεστικὸν διώρισε ὑπουργὸν μὲν τοῦ πολέμου, τίμης ἔνεκα, τὴν 15 Ιανουαρίου 1822, τὸν Νότην Μπότσαρην ἐπειδὴ δύμας εὗτος ἐπολιορκεῖτο τότε ἐν Σευλίῳ, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἔκει φρουρᾶς, διωρίσθησαν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν τρεῖς, ἐξ ᾧν εἰς ἣτο καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς διορισθεὶς κατὰ τὸ παρόδας ἔγγραφον.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ.

• Α'. Δυνάμεις τοῦ κατ' νόμου τῆς Ἐπιδεύρου διετάσσεις

(1) Hist. of the Greek revolution by Finlay vol. ii p.182-184.

(2) Συλλογὴ Μάρτυρα Τομ. ά. Σελ. 4.

γενναιότατος στρατηγὸς Ἀναγνώστης Παπαγεωργίου διορίζεται εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς τῶν πολεμικῶν.

«Β'. Ὁ Γενικὸς γραμματεὺς νὰ ἐνεργήσῃ τὴν παροῦσαν διαταγὴν.

«5 Μαΐου 1823 Γριπολίτζα.

‘Ο Πρόεδρος

(Τ.Σ.) ΠΕΤΡ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ

ΑΝΔΡ. ΜΕΤΑΞ

ΑΝΔΡ. ΖΑΪΜΗΣ.

‘Ο Γεν. Γραμματεὺς

Α. Μαυροχορδάτος»

Τὸ ἐπιτροπικὸν τοῦτο ὑπούργημα τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ μετεσχηματίσθη βραδύτερον εἰς πρᾶγματικὸν, ὅπερ οὗτος διετήρησε μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐνδόξου ἀποβίωσεώς του. Τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ τῶν παρὰ πόδας ἐπισήμων καὶ ἰδιωτικῶν ἔγγραφων, ἀπάντων μὲν σωζομένων ἐν πρωτοτύπῳ παρὰ τοῖς ἀπογόνοις τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ πρῶτον ἥδη ἐνταῦθα δημοσιευμένων.

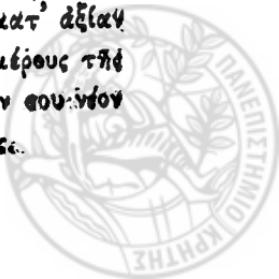
ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

«ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΠΟΔΕΜΙΚΩΝ.»

«Πρὸς τὸν Θεοδωράκην Λάμπρον.

‘Η διοίκησις μὲν διαταγὴν τῆς ὡρὸς 4786 διὰ τὰς πτυτὰς πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύεσσι σου σὲ προβιβάζει εἴς τὸν βαθμὸν τῆς πεντακονταρχίας».

«Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο σὲ συγχαίρει διὰ τὸν κατ' αὐτὸν προβιβασμὸν σου, ἔχει χρηστὰς ἐλπίδας, δτι η ἡ μέρους τῆς διοικήσεως τιμὴ αὕτη, θέλει εξάψει εἰς τὴν φυχὴν σου· οὐδὲν ὑπὲρ πατρίδος ζῆλον εἰς περισσοτέρας ἐκδονλεύεσσις.

«Τὸ παρὸν ἐπέχει τόπον διπλώματος· ἔχει νὰ σοὶ δωθῇ τὸ καθ' αὐτὸ ταχτικῶτερον ἐν καιρῷ ἀρμοδίῳ.»

Ἐν Τριπολιζῆ τὴν 5 Ἰουνίου 1823.

Ο 'Υπουργὸς τῶν πολεμικῶν

Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ο Γεν. Γραμματεὺς;

Δημ. Τομαρᾶς.»

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

«ΤΟ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ».

Πρὸς τὸν Κ. 'Υπογρυφὸν τῶν πολεμικῶν.

Άνεγνώσθη ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ ἡ ἐπιστολὴ σου, ἐκδιδούμενη τῇ 4 Ἰουνίου τίμιε καὶ καλὲ πατριῶται τὰ δίκαια κατέμαχά σου, καὶ ἐγνώριζε καὶ γνωρίζει καλῶς ἡ διοίκησις, ἐξ ἣν διμῶς γνωρίζει καθή φιλογενεία σου τὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, καὶ καλῶς ποιοῦσα ὑπέμεινε. Ἡδη δὲ δποῦ εὖ θεῷ καθ συνεργείᾳ τῶν καλῶν πατριωτῶν εἰσῆλθον εἰς Ναύπλιον ἡ διοίκησις καὶ ἀρχίζουν τὰ πράγματα νὰ βελτιώνωνται, δια λίγον ἀκομη ὑπομονητέον, μάλιστα σήμερον τὸ Βουλευτικὸν γὰ σάς ἔξοικονομήσῃ κατὰ τὸ παρόν, ἀνήγγειλα τὴν ἀνάγκην σου πρὸς τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα προχείρως δι', τι αἱ περιτάσσεις συγχωροῦν καὶ φοντὶς εἶναι διὰ τὴν τελείαν ἔξοικονομησούν σου. Ἐρρωσθεὶς ἐν τοσούτῳ εὐλογούμενος παρὰ τῆς πατριόδος καὶ τοῦ ζήνους.

Τῇ 14 Ἰουνίου 1824 ἐν Ναύπλιῳ.

Ο 'Αρτιπρόεδρο,

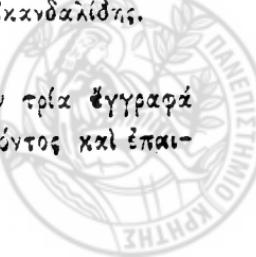
(ΣΤ) Β. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ

Α'. Γραμματεὺς

Ι. Σκανδαλίδης.

«Εξοχώτατο.

«Βλάχισμαν μὲ εὐχαρίστησιν μας μεγάλην τρία ογγαρά
σου, γεγραμμένα τῇ 21 καὶ 24 τοῦ παρελθόντος καὶ ἐπαν-

νοῦμεν ὑπερβάλλοντας τὸν ἐνθερμόν σου ζῆλον, τὰ πατριωτικὰ καὶ γενναῖα σου φρονήματα. Κύριε, μ' ὅλον ὅτι οὐ ἐνεστῶσαι διοίκησις γνωρίζει ἀκριβέστατα τοὺς καλοὺς πατριώτας καὶ ἐνχρέτους ἄνδρας, ὡς καὶ τοὺς κακοὺς, ἀλλ' ὑποχρίνεται ἄγνοιαν, συμμορφώσουμένη μὲ τὴν περίσσαν, εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκεται, καὶ στοχαζομένη, νὴ ὥρελγοθή δπωσοῦν καὶ ἀπ' αὐτοὺς εἰς ταύτην μετὰ δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ της, καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῆς φρικτῆς ταύτης ἐσωτερικῆς ἀταξίας, θέλει συλάβει τὸν χρακτήρα της καὶ ὑπερασπισθή τὰς ἐνδρούς υποσχέσεις της, ἀνταμείβουσα τὴν ἀρετὴν καὶ τοὺς γυνησίους πατριώτας μὲ τὰς προσηκούσας ἀμοιβάς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οὐ ἔξοχότης σου εἶσαι ἀνὴρ βαθείας φρονήσεως, ἔχεις πεῖραν ἕκανὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἔζησας εἰς εὔνομουμένας Λύλας, συνανεστράφης μὲ πολιτικοὺς ἄνδρας, ἔβραβενθής μὲ ἐπαγγέλματα ἀξίως τῶν προτερημάτων σου, ἦγωνισθης ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος τρία ξδην ἔτη μὲ ζῆλον διακαβεστατον, παραθέψας κακούχιας καὶ εἰς οὐδὲν λοιγισάμενος προσεβεβαυῖαν ἡλικίαν, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ διελθεῖς τὰ πάντα εἰς τὸ νὰ ὠφελήσῃς. Ἄν πατρίδα, ἀνάγκη πᾶσα καὶ ξδην νὰ ἀγωνισθῇς μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον μὲ τὰ αὐτὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα, ἐπειδὴ οὐ πατρίς εὑρίσκεται εἰς τὴν κρίσιμωτάτην περίστασιν ταύτην ἀνχερδίσωμεν, ἐσώσαμεν διὰ πάντας τὴν πατρίδα καὶ ἐκερδίσαμεν τοὺς πολλοὺς μας ἀγῶνας.

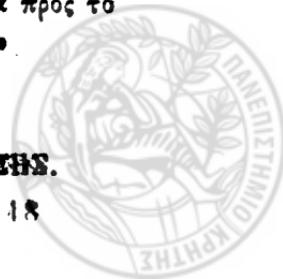
Φίλε, διὰγών μας εἶναι ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως, τὰ μόνα ἔντιμα καὶ εὐκταῖα· διὸν ἐπειδὴ τὰ ἀντικείμενα ταῦτα εἶναι τὰ τιμαλφέστατα, ἃς παραθέψωμεν πάντα τὰ ἔλλα; Βώς οὖν ἀσφαλίσωμεν ταῦτα καὶ τότε φροντίζομεν διὰ τὰ ἰδιαίτερά μας. Ο παρὼν γραμματεύς σου μᾶς ἀνεκάλυψε διὰ ζώσης φωνῆς καὶ τὰ μὴ δντα συγκεχωρημένα νὰ γραφθῶσιν, εἰς ἀκατέδιώσαμεν τὴν ἀνήκουστην ἀκρότητιν, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρόν δὲν εἶναι κακιρός· μένομεν καὶ ὑπερφινέμεθα.

Ἐν Κρανιδίῳ τῇ 5 Μαρτίου 1824.

Φίλοι εἰδίκρινεται καὶ πατριώται.

ΓΕΩΡ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ.

ΠΑΝ. ΜΙΡΟΤΑΣΣΗΣ.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ.

ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ.

*Πρὸς τὸν ἔξιγμάτ. ὑπουργὸν τῶν Πολεμικῶν Κέριον
Ἀραγγώστην Παπαγεωργίου.*

Ἐλήφθησαν καὶ ἀνεγνώσθησαν καὶ τὰ δύο ἔγγραφά σας, στρατιωμένα τῷ 3 καὶ ἐπὶ τοῦ τρέχοντος ἀπὸ τὸ δεύτερον ἐπληροφορήθη ἡ διοίκησις τὰ αὐτοῦ τρέχοντα, ἐλπίζει μετὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς πλέον εἰς Ναύπλιον, ἵτις ἔγινε τὴν 11 τοῦ παρόντος, νὰ καθησυχάσωσι καὶ αὐτόθι αἱ ταρχαὶ καὶ τὰ ἐσωτερικὰ κακά· ἀν δὲ τούναντίον, θέλετε ἴδεάσει τὴν διοίκησιν διὰ νὰ λάβῃ τὰ ἀνάλογα μέτρα. Μεταξὺ τῶν γραμμάτων σας εὑρέθη καὶ διαλογισμὸς τῶν ἔξιδων σας, δεῖται ἐδόθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Πολεμικῶν διὰ νὰ ἐπεξεργασθῇ κατὰ τὴν τάξιν μέχρις δτου δὲ σας ἔξοφλήσῃ ἡ διοίκησις, διὰ νὰ οἰκονομήσητε πρὸς τὸ παρὸν τὰς ἀνάγκας σας, ίδοις σᾶς περιττείσται διαταγὴ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς δημοπρασίας τῶν ἔθνικῶν προσόδων τῆς ἐπαρχίας Λεονταρίου διὰ νὰ λάβητε ἐπτὰ χιλ. γρόσια, καθὼς παρέρησιάσητε αὐτήν».

Τῇ 14 Ιουνίου 1824 ἐν Ναυπλίῳ

‘Ο Πρόσδρος

(Σ Τ) ΓΕΩΡ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ.

ΠΑΝΑΓ. ΜΠΟΤΑΣΗΣ

ΙΩΑΝ. ΚΩΛΕΤΗΣ.

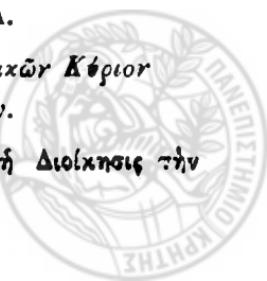
‘Ο προσωρινὸς γεν. γραμμάτευς
Π. Ροδίος.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ.

ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ.

*Πρὸς τὸν ἔξοχ. ὑπουργὸν τῶν Πολεμικῶν Κέριον
Ἀραγγώστην Παπαγεωργίου.*

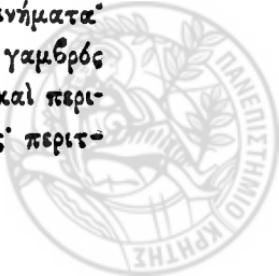
«Μὴ παλλήν της συναίσθησιν ἀνέγνωσσεν ἡ Διοίκησις τὴν

ε's τὰς 47 τοῦ τρέχοντος σημειωμένην ἀναφοράν σας, Εὐθα πχρετήρησεν(ἀγκαλὰ καὶ δὲν τῆς ἡτον ἄγνωστον)τὴν μαγάλην τενοχωρίαν, δους ἐξ ἀχρηματίας δοκιμάζετε, ἐκ τῆς δποίας βιάζεσθε καὶ νὰ λέγητε, δτι μεσολαβεῖ καμμία αἰτία, δους ἡ Διοίκησις δὲν σας ἔξοικονομεῖ. 'Οχι ἔξοχώτατε! 'Η Διοίκησις εἶναι πληροφορημένη, δτι τὸ πᾶν ήθελατε θυσιάση, (ἐὰν εἴχατε τρόπους) διὰ τὴν εὐθυδρόμησιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἀκόμη περισσότερον γνωρίζει τὰς ἐκ τῆς συνδρομῆς σας καὶ φρονήσεως ὥφελείας. Τίποτε ἄλλο δὲν δύναται νὰ ισχύῃ ἐναντίον τῆς ὑπολήψεώς σας, εἰμὴ διὰ παντελῆς ἐλλειψίας τοῦ έθνικοῦ ταρμέου. Γνωρίσατε δτι διὰ ἀργητα τῶν πρὸς τὴν ἔξοχότητά τας ἀποκρίσεών της, δὲν ἔγένετο, εἰμὴ διὰ ἐλπίδας χρημάτων, μὲν τὰ δποία νὰ συνοδεύσῃ τὴν ἀπόκρισιν. 'Ἐὰν ήμπορεῖ νὰ σας στείλῃ ἐντελῆ δύναμιν, δὲν τὸ ἀμελεύσε βέβαια, ἀλλὰ μᾶλλον ήθελε σας στείλῃ χρήματα, μὲν τὰ δποία ήθελεν ἔξοικονομήσῃ τὴν ῥθείσαν δύναμιν, καὶ τοῦτο διότι ἐμπιπεύετε καὶ τὴν ἔκλογήν καὶ τὸ πᾶν εἰς τὴν ἔξοχότητά σας:

'Η Διοίκησις διὰ τὴν ἐνεστῶσαν παρηγορίαν, σας προτείνει τὸ κεφαλαιῶδες καταφύγιον τὸ ἐκ Αονδίνου δάνειον δηλονότι, τοῦ δποίου λειμβάνει τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σας γνωστοποιήσῃ, δτι ἔφθασε μέρος εἰς Ζάκυνθον, ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Ἑζῆς τριῶν ὑποκειμένων τοῦ δοιδίμου λόρδου Βύρωνος, Στάνοπ, καὶ Λαζάρου Κουντουριώτην ἐντὸς δλίγων ήμερῶν πλέον ἐμβαίνει καὶ εἰς ἐνέργειαν, καὶ πιστοποιηθῆτε, δτι ἐκ τῶν πρώτων ὑποκειμένων τῆς φροντίδος τῆς Διοικήσεως, εἶναι καὶ διὰ θεραπεία γῆς ἀχρηματίας σας, καὶ διὰ ἔξοικονόμησις τῶν ὑπὲρ τῆς στερεώσεως τῶν Νόμων ἀγωνιζομένων στρατιωτῶν σας.

Καὶ διὰ ἐπιτροπὴ τῆς Δημοπρασίας τῶν ἐπαρχιῶν, δποῦ ἀναφέρετε, μετ' δλίγας ήμέρας στέλλεται, καὶ εἶναι πλέον βεβαίωσις, δτι παύουσι καὶ αἱ δυσκολίαι, δτε θέλουν παύσει ίσως καὶ οἱ ἀντενεργοῦντες ἀπὸ τὰ ἀντιπατριωτικά των κινήματα' διὸ μόνον διὰ Διοίκησις ἀκούει μὲν δυσαρέσκειαν, δτι δ γαμβρός σας ἀντενεργεῖ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἀντιπατριωτῶν καὶ περιμένει νὰ πληροφορηθῇ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ ιδιαιτέρων σας' περι-

τὸν χρίνει νὰ σᾶς βάλῃ ὑπ' ὅψιν τὸ ἐκ τούτου ἀτοπον, ὡς ἀν ὅποιο ὁ ἔδιος καλῶς γνωρίζετε πόση ἀτιμία ἀκολουθεῖ, ὅταν μικρόν τι φανῇ ἀντιδιοικητικὸν κίνημα ὑπὸ διοικητικοῦ κλάδου.

Ἐπαναλαμβάνει πάλιν ἡ διοίκησις τὸν περὶ ἐξοικονομήσεως λόγον, καὶ σᾶς προτρέπει νὰ μεταχειρισθῆτε διὰ τὸν ὄλγον καιρὸν ἀκόμη ὅλα τὰ δυνατά σας εἴχατε μέσα, συνεννοούμενοι καὶ μετὰ τῶν ἄλλων διοικητικῶν στρατευμάτων ἐν τῷ Μεσ-
σηνιακῷ κόλπῳ, διὰ νὰ ματαιώσητε τοὺς δλεθρίους σκοποὺς τῶν ἀντιπατριωτῶν, θέτοις ὅντες, δτι κάθε ἐνδεχομένη απουδὴ δὲν θέλει λείψει ἀπὸ μέρους τῆς διοικήσεως διὰ τὴν ταχυτά-
την στάλσιν τῶν ἀναγκαίων χρημάτων.

Ἡ Διοίκησις πρὸ πάντων ἐλπίζει μέχρι τοῦδε τὴν ἀνάρ-
ιστον σας καὶ μὲ πρώτην σας περιμένει νὰ τὸ ἀκούσῃ πρὸς
ὑχαρίστησιν.

Ἐν Μύλοις Ναυπλίου τὴν 22 Ἀπριλίου 1824

Ο Πρόεδρος

Γ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Π. ΜΠΟΤΑΣΗΣ

Ι. ΚΩΛΕΤΗΣ

Α. ΣΠΗΛΙΩΤΑΚΗΣ

Ο Προσ. γεν. γραμματεὺς

Π. Γ. Ρόδιος.

Γ. Γ. Στείλετε καὶ τὸν γραμματικὸν σας ἐνταῦθα διὰ νὰ παρεχούσητε εὐθὺς δποῦ ἔμβωσι γρήματα νὰ τὰ λάβῃ.

Ἐξοχώτατε.

»Ἀσμένως ὅλαν τὴν σημερινὴν ἐπιστολὴν σας, καὶ ἐπλη-
ροφορήθην ἐξ αὐτῆς τὰς δόπιας ἐκάματε σκέψεις διὰ τὴν δού-
λευσιν τῆς πατρίδος καὶ τὴν σύετασιν τῆς διοικήσεως.»

Αἱ γνῶμαι αὗται καὶ σκέψεις τῷ ὅντε μοὶ ἐναρέστησαν καὶ
σᾶς ἐπήνεσσα, ἀλλ' ἐπιθυμῶ νὰ μὲ ἰδεάσητε δνομαστικῶς καὶ
τοὺς ἀγαθοὺς πολίτας, οἵ δποιοις ἀπ' ἀρχῆς ἐφάγησαν τοιοῦτα;

καὶ δίδουν γρηγοράς ἐλπίδας, ὅτι θὰ συντάσσουν ποὺς καὶ τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς διοικήσεως.

Ἐν Ναύπλῳ τῇ 27 Ιουλίου 1824. Ἐξέσθιτο.

Ο Πατριώτης,

ΓΕΩΡ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ.

•ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ.

Πρὸς τὸν Κ. Γραμματεῖον Πολεμικῶν.

Τῷ Στρατηγῷ καὶ Γραμματεῖῳ τῶν Πολεμικῶν Κυρίῳ Ἀντιγόνῳ Παπαγεωργίου, τῷ καλῶς καὶ λαμπρῶς καὶ ὑπὲρ τῆς στερεώσεως τῶν νόμων ἀγωνισαμένῳ, ἡ βουλὴ τῶν Ἑλλήνων χάριτας μεγίστας ὅμολογετε, ἐπιτρέπουσα αὐτῷ ὅπως καὶ τοῖς σὸν αὐτῷ ἀγωνισαμένοις ὑπαλλήλοις ἀντιπαρέζηται γραφές ἀποδεικτικά τῆς ἀριστείας, ἀπερ ἀντὶ τῶν παρὰ τῆς διοικήσεως διδομένων ἐπισήμων ἔσονται.»

Ἐξεδόθη τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ, ἀπὸ Σωτῆρος καὶ τετάρτῳ ἔτει τῆς ἀνεξαρτησίας, ἐν τῷ κατὰ τὸ Ναύπλιον Βουλευτηρίῳ, μεσοῦντος τοῦ μηνὸς Ιουνίου.»

Ο Αντιπρόεδρος

(ΣΤ) Β. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ.

Ο Πρῶτος Γραμματεὺς

Ι. Σκανδαλίδης.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ.

Πρὸς τὸν Κ. Γραμματεῖον Πολεμικῶν.

Τὸν θλιβερὸν ἀρενισμὸν τῶν Ψαρέρων βεβαίω; τὸν ἐπληγή-

ραφορήθητε. 'Η πατρίς εἰς ὅποιαν κρίσιμον περίστασιν εὑρίσκεται κατὰ τὸ παρὸν δὲν σᾶς λανθάνει εἶναι' ἀνάγκη οἱ ἔμπειροι καὶ φρόνιμοι πατριῶται νὰ συσκεφθῶσι πᾶς ἔχουσι νὰ ἀπαντήσουν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον».

'Η διοίκησις ἐξ πρώτης σκέψεως ἔκρινεν ἀναγκαῖαν τὴν παρουσίαν σου, διὸ νὰ ὠφεληθῇ ἡ πατρίς ἀπὸ τὴν δύκιμην σας φρόνησιν.^o

«Προτρέπεσαι λοιπὸν ὡς καλὸς πατριώτης, νὰ ἀφήσῃς κατὰ μέρος κάθε μερικὴν φροντίδα καὶ τὸ δγληγορώτερον νὰ φθάσῃς εἰς Ναύπλιον, ὅπου διατρίβει ἡ διοίκησις, διὸ νὰ συσκεφθῆς μετ' αὐτῆς, πῶς ἔχουν νὰ διαταχθῶσι τὰ τῆς πατρίδας πράγματα, διὸ ν' ἀποχρουσθῇς κάθε ἐνδεχόμενη προσβολὴ τοῦ ἔχθροῦ.»

Τῇ 25 Ιουνίου 1824 ἐν Ναυπλίῳ.

‘Ο Πρόεδρος

ΓΕΩΡ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ.
ΠΑΝΑΓ. ΜΠΟΤΑΣΙΣ.
ΙΩΑΝ. ΚΩΛΕΤΗΣ.
ΣΠΗΛΙΩΤΑΚΗΣ»

ΗΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ.

Διατάττει.

«Ο 'Εξοχώτατος ὑπουργὸς τοῦ πολέμου 'Αναγνώστης Ηαππᾶ Γεωργίου, διορίζεται ἀρχηγὸς εἰς τὸ κατὰ τὴν Γαστούνην συγκροτούμενον στρατόπεδον.

Τὸ ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου νὰ ἐνεργήσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην, διατάττον αὐτὸν νὰ στρατολογήσῃ, ὥσεν δυνηθῇ, διακοσίους στρατιώτας, καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ χωρὶς ἀναβολὴν καὶ ώραν διὰ τὴν Ἰλιδῖα, ὅπου συνεννοούμενος γιὰ τοὺς ἐκεὶ θε-

σπισθέντας ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του ἀρχηγοὺς τῶν ἀμφιάτων,
ῆγουν τὸν ἀντιστράτηγον Χρύσανθον Σισίγην μὲ χιλίους· τὸν
ἀντιστράτηγον Ηέτρον Μήτζου, μὲ ἑκατὸν· τὸν χιλίαρχον Ἀ-
ναγνώστην Η. Σταθόπουλον, μὲ ἑκατόν· τὸν χιλίαρχον Γιάν-
νην Δράκον, μὲ πενήντα· τὸν Κ. Παναγιώτην Λιμπερόπουλον
καὶ Κύριον Δημάκον Τζαβέλαν, μὲ ἑκατὸν πενήντα· τὸν Στρα-
τηγὸν Μῆτρον Ἀναστασόπουλον, μὲ τριακοσίους· τὸν στρα-
τηγὸν Δημήτριον Πλαπούταν, μὲ διακοσίους πενήντα· τὸν
Μπάρμπογλην, μὲ τετρακοσίους· τὸν στρατηγὸν Ἀνδρέαν
Γριβογεώργην, μὲ ἑκατὸν· καὶ τὸν Ντούσια, μὲ πεντακοσίους·
νὰ ἐνεργήσῃ τὰ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν τῶν ἔξει μερῶν
ἐπαξίως τῶν εὐχῶν τῆς Πατρίδος καὶ τῆς ὑπολήψεως. δικού
εἰς αὐτοὺς ἔχει ἡ Δοιέκησις.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 6 Ιουλίου 1824.

Ο Πρόεδρος

(Τ. Σ.)   Γ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ
                Π. ΜΠΟΤΑΣΙΣ
                Ι. ΚΩΛΕΤΗΣ
                Α. ΣΠΗΛΙΩΤΑΚΗΣ

Ο Προε. Γεν. Γραμματεὺς

Η. Γ. Ρόδιος

Ισον ἀπεράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ

Ο Γενικὸς Γραμματεὺς

Δημ. Τομαρᾶς.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

«ΤΟ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ».

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον ὑπουργὸν τῶν Πολεμικῶν Κ.

Ἀραγγώστην Παπαγεωργίου.

Ἡ Σεβαστὴ διοίκησις δι' ἐπιταγῆς τῆς ὑπ' ἀριθ. 3668
διὰ τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ ἐμπειρίαν σας καὶ πολιτικήν σας
ρεύνονταν σᾶς διώρισε προσωρινὸν ἀρχηγὸν τοῦ κατὰ τὸν

Μεσσηνιακὸν κόλπον συγχροτουμένου στρατοπέδου, ἔχοντας ὑπὸ τὴν δύνην σας ἐκατὸν στρατιώτας. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο σᾶς ἴδιάζει τὸν διορισμὸν τοῦτον τῆς διοικήσεως καὶ σᾶς ἐμπερικλείει ἀντίγραφὸν τῆς Διαταγῆς ταύτης καὶ σημειώσιν τῶν ίδης διορισθέντων ἀρχηγῶν νὰ συνεκστρατεύσουν ἐντεῦθεν καὶ ἀλλαχόθεν ὑπὸ τὴν δύνην σας, ἐκτὸς τῶν προεδιορισθέντων ἐκ τῆς εἰρημένης διαταγῆς. Πληροφορεῖσθε ἀπὸ τοὺς σωτηριώδεις σκοποὺς τῆς Διοικήσεως τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματά σας ἐπάνω εἰς τοὺς ἔκεισε συνεκστρατεύοντας ἀρχηγοὺς καὶ σρατεύματα, τὴν ὑπεροχὴν εἰς τοὺς φροντιστὰς, πολιτάρχους καὶ ἐπάρχους καὶ τὴν ἔξουσίαν τοῦ νὰ διοικῇ τὰ στρατεύματα κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ περιστάσεις, συντείνοντα δὲ εἰς ἀντίκρους σιν τῶν ἔκεισε ἀποβάντων ἔχθρῶν καὶ εἰς εὐτυχῆ ἀποπεράτωσιν τῆς ἐκστρατείας ταύτης.

Σπούδασον λοιπὸν ἔξοχώτατε νὰ συμπεριχλάβῃς τοὺς ἑτοίμους συνεκστρατεύσαντας, νὰ προφέασῃς εἰς τὸ προεδιορισθὲν μέρος, νὰ τοποθετάσῃς τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις σου, νὰ τοὺς δύνηγήσῃς εἰς τὸ νὰ προκαταλάβουν καὶ ἀεφαλίσουν τὰς ἀναγκαῖας θέσεις, νὰ καταδιώξῃς τοὺς ἔχθρους καὶ νὰ τοὺς καταναγκάσῃς νὰ περιορισθοῦν εἰς τὰ δριά των, καὶ τέλος νὰ θριαμβεύσῃς κατ' αὐτῶν.

Ίδοὺ καὶ δεῖ, ἔξοχώτατε, νὰ δείξετε τὴν προθυμίαν σας, τὴν ἀνδρείαν σας, τὴν φρόνησίν σας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀληθοῦς δρᾶς· δράμετε λοιπὸν ὑπόπτερος, ἐπειδὴ ἡ ἐπιτυχία ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας ταῦτης κρέμαται ἀπὸ τὴν ταχύτητα ἢ ἀπὸ τὴν ἀργοκορίαν τῆς ἐκστρατείας· εἴσιτε ὑγιαίνοντες μετ' εὐτυχίας.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 25 Φεβρουαρίου 1825

‘Ο Γ΄ Υπουργός
Α. ΠΑΠΑΦΑΣΣΑΣ⁽¹⁾

Ο Γεν. Γαχιματεὺς
Δημ. Τομεράς.

(1) Ενταῦθα τὸ πεμφτέν εἰς ἡμᾶς ἀντίγραφὸν πίστει τὴν ὑπογραφὴν
Παπαγιαννέργιου, ἀλλὰ τοῦτο εἰπεῖν μὲν εἶναι οὐδὲν.

Κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔγγραφον προσωρινὸς ἀρχηγὸς τοῦ κατὰ τὸν Μεσσήνιακὸν κόλπον συγκροτουμένου στρατοπέδου εἶχε διορισθῆ αὐτὸς οὗτος δύπουργὸς τῶν πολεμικῶν Ἀναγνωσταρᾶς. Βραδύτερον δῦμας τὴν μὲν ὑπερτάτην διοίκησιν τοῦ δλου κινήματος ἀνέλαβεν, ὡς γνωστὸν, αὐτὸς οὗτος δ πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ Γεώργιος Κουντουριώτης· ἀρχιστάτηγον δὲ τῆς ξηρᾶς διώρισε τὸν Ὑδραιὸν Σχούρτην· δ δὲ Ἀναγνωσταρᾶς παρέμεινεν ἐκεῖ ὡς ὑπουργὸς τοῦ πολέμου. Τὸ διοπτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀπέβη δυστυχῶς ἐναντίον τῶν προσδοκιῶν τῶν Ἐλλήνων· εἰς Κρεμύδι, ἐνθα συνεσωματώθησαν οὗτοι, ἵνα διαχέψωσι τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν ἐν Νεοκάστρῳ, Μεθώνῃ καὶ Κορώνῃ Τούρκων, οὓς μόνον ἀπέτυχον τοῦ σχοποῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπαθον φθορὰν μεγάλην. Τότε ἐνόμισαν ἀναγκαῖον νὰ χαταλάβωσι τὴν Σφακτηρίαν, ἵνα διὰ τε τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀποβιβασθεόντων χανονίων καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ φρουρίου τῆς Πύλου χωλύσωσι τούλαχιστον τῷ Ἰθρατῷ τὸν εἰσπλουν εἰς τὸν μέγιστον λιμένα τοῦ Νεοκάστρου.

Ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ ἀπῆλθε τότε καὶ δ Ἀναγνωσταρᾶς ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἐνταῦθα δὲν ἐδυνήθη νὰ κωλύσῃ τὴν ἀπόβασιν τῶν Τούρκων. «Πολλὰ πλησίον μὲν δύντες οὗτοι λέγει ὁ Τρικούπης, » ἔτρεψαν τοὺς ἀνθισταμένους Ἐλληνάς· ἐπὶ τῇς τροπῆς δὲ ταύτας, τῇς γενομένης τὴν 26 Ἀπριλίου 1825 αέρονεύθησαν, ἐκτὸς πολλῶν ἀλλων ὁ Τσαμαδὸς· ὁ τιμώμενος δικαίως διὰ τὸν πατριωτισμὸν του, τὴν ἐμβρίθειαν καὶ τὴν ἀνδρίαν του χρηστὸς καὶ φιλότιμος Σαχίνης· ὁ Ἀναγνω-

γραράς· ἀλλως δ Ἡπακριέσσος τότε ἦτο ὑπουργὸς· τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ οἵτος ὥρεις νὰ κοινωποιήσῃ ταῦτα ἐπισήμως; εἰς τὸν συνάδελφόν του, οὐδὲ δὲ κύρος; εἰ; ἔχετόν.

σταρᾶς, εἰς τῶν ἐγχριτοτέρων ὄπλαρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου, δὲ καὶ πολὺ μοχθήσας καὶ κινδυνεύσας ὡς ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας· καὶ δὲ Ἰταλὸς κόμης Σανταρόζας⁽¹⁾.

Καὶ τοιοῦτος μὲν ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ βίος, γνωστὸς γενόμενος ἥδη ἐξ ἐπισήμων τε ἐγγράφων καὶ ἐξ ἀναμφιλέκτων μαρτυριῶν μᾶλλον ἢ ἐξ ὅσων ἡμεῖς ἐγράψαμεν. Δὲν ἀγνοοῦμεν διὰ οὐχὶ μόνον ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν Φίνλαιος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Τρικούπης ἔψεξαν πικρῶς τὸν Ἀναγνωσταρᾶν. Καὶ οὗτος μὲν, ἀποδίδων τὴν ἐν Σφακτηρίᾳ καταστροφὴν εἰς ὀλιγωρίαν τῶν ὄπλαρχηγῶν «Οἱοι οἱ ὄπλοφόροι, λέγει, συνηριθμοῦντο μόλις εἰς 800, ἐνῷ ἂν οἱ ἀρχηγοί των εἶχον ὅσους ἡ κυβέρνησις ὑπελόγιζε, θὰ ἡσαν τετραπλάσιοι. Μόνος δὲ Ἀναγνωσταρᾶς, ἔχων 18 σὺν αὐτῷ χωρικούς, εἶχε διαταγὴν νὰ στρατολογήσῃ ἐπταχοσίους!»⁽²⁾ Ήως νὰ ἡτο ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος εὔχολος ἡ στρατολογία ἀνευ χρημάτων, ἀνευ τροφῶν, καὶ ἐνίστη ἀνευ πολεμεφοδίων· ἡ ὡς ἀν εἶχε τὴν εὐθύνην ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, διότι πολλοὶ τῷ ὅντι τῶν τε ὄπλαρχηγῶν καὶ τῶν τῆς ἕηρᾶς στρατιωτῶν δὲν ἦθελον νὰ στρατεύσωσιν ὑπὸ θαλάσσιον ἀρχηγόν. Οὐ δὲ Φίνλαιος κατασυκοράντει οἰκτρότατα τὸν Ἀναγνωσταρᾶν, ὡς φιλάργυρον καὶ ὡς ὑποκλέψαντα μάλιστα τὴν ὑπόληψιν ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Τριπόλεως⁽³⁾. Ἀλλὰ τίνα ὄπωσοῦν διαπρέψαντα ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἥμῶν Ἑλληνα ἄφησε, ἀσυκοράντητον ὁ ἀκούραστος οὕτος συκοράντης τῶν Ἑλλήνων, ἵνα ἀσχοληθῶμεν εἰς ἀναίρεσιν τῶν κατὰ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ συκοφαντιῶν; φρικώδητῷ

(1) Εἰς Σ. Τρικούπη, Ιστ., τῆς Ελλ., ἐπαν. ἔκδ. 6'. Τομ. γ'. Σ. I. 8.

(2) Εἰς Αδεόθι Σελ. 197.

(3) Η Hist. of the Greek revolution by Finlay vol. ii pag. 69.

δύτις ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν ἡμῖν καὶ ἡ χαιρεκακία, ἣν δεικνύει ὁ φιλαλήθης! οὗτος συγγραφεὺς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, «Οὗτος, ἀναγνωρισθεὶς, λέγεται, ὑπότινος Πελοποννησίου Τούρχου, ἐσφάγη πρὸς ἔκδίκησιν τῆς αἰματοχυσίας καὶ τῶν λεηλασιῶν, ὃσα ἐπαθον (ὑπὸ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ βεβαίως) οἱ τοῦρχοι· ὃ δὲ νικητὴς ἐφερε τὰ πλούσια ὅπλα τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, διαρκούσης πάσης τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1825.» (1) Ἀξιον παρατηρήσεως εἶναι δτὶς ἑτερος διάσημος καὶ αὐτόπτης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος συγγραφεὺς, ὁ ἐξ Ἀμερικῆς Χάου, καίτοι περιγράφων ἐν πολλῇ λεπτομερείᾳ καὶ διὰ δέκα τριῶν ὅλων σελίδων τὰ ἐν Νοσαρίνοις καὶ Σφακτηρίᾳ (2) οὕτε λέξιν ὅμως ἐξέφρασε περὶ τοῦ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἥρωεκοῦ θανάτου τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ. Ἡ θέλαμεν σιωπήσει καθ' ὅλοκληρίαν τὸ περιστατικὸν τοῦτο, ἀν μὴ ἐβλέπομεν, ὅτι ὁ Φίνλαιος ἐλέγχει μετὰ πικρίας, ἵνα μὴ εἴπωμεν ὅτι συκοφαντεῖ τὸν Τρικούπην ὡς μὴ μνημονεύσαντα δῆθεν (ἐν λόγῳ ἐκφωνηθέντι ὑπερ τῶν πεσόντων ἐν Σφακτηρίᾳ) καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἥρωαικῶς τῷ ὄντι πεσόντος φιλέλληνος Σανταρόζα (3). Ἄλλ' ὁ Τρικούπης ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τοῦ συγγράμματός του ὑπεραπολογεῖται ὡς ἐξῆς·

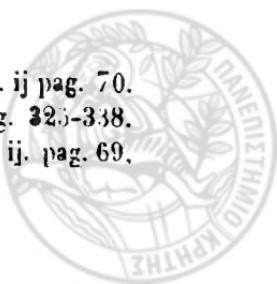
«Ἐν ᾧ κατεγινόμην εἰς τὴν τύπωσιν τοῦ γ' τούτου τόμου, ἐξεδόθη ἡ δίτομος ἴστορία τοῦ χυρίου Φίνλαιος περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.»

• Μὲ μέμφεται ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἐν σελίδῃ 69 τοῦ β' τόμου ὡς μηδεμίαν ποιήσαντα μνείαν τοῦ κόμητος Σανταρόζα ἐν τῷ ἐπ' ἐκκλησίας ἐπικηδείῳ μου λόγῳ

(1) Εἰς Hist. of the Greek revolution by Gorden vol. ii pag. 70.

(2) Εἰς an Historical Sketch by Samuel How. pag. 325-338.

(3) Εἰς Hist. of the Greek revolution by Finlay vol. ii. pag. 69.

εἰς τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ πεσόντας· ὡρμήθη δὲ εἰς τὴν μοιρὴν ταύτην ἔκ τινων —ῶν ἐν τῷ ἥμερολογίῳ τοῦ Ἰταλοῦ χυρίου Κολλενίου λόγων.^ε

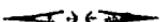
«Οὐδέποτε ἀπήγγειλα ἐπικήδειον λόγον εἰς τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ πεσόντας. Ὁ λόγος, ὃν αἰνίττονται καὶ ὁ κύριος Κολλένιος καὶ ὁ κύριος Φίνλαϊ, εἶναι δὴ ἀπήγγειλα τὴν 10 Μαΐου 1825, χαθ' ἣν ἡμέραν ἐκτρύχθη γενικὴ ἀμνηστεία· εἶχε δὲ ὁ λόγος θέμα τὴν ὄμονοιαν, παρενέρεται δὲ τὸ ἐν Σφακτηρίᾳ πάθημα ἐν παρόδῳ, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ἐκεῖ πεσόντων Ἐλλήνων ἡ φιλελλήνων μνημονεύεται ὀνομαστί· εὔφημον δῆμως καὶ δικαίαν μνήμην ἐποίησα τοῦ ἀρίστου ἀνδρὸς καὶ θερμοῦ φιλέλληνος Σχνταρόζα ἢν τῷ κειμένῳ τοῦ ἀναχεῖτρας κεφαλαίου τῆς Ἰστορίας μου πρὸ πολλῶν ἐτῶν.» (1)

Ἐκ τούτων καὶ ἐκ πολλῶν ἀλλων πᾶς τις δύναται νὰ κρίνῃ σίγου ὅφελος νὰ διδῇ πίστεν εἰς τὸν Φίνλαϊ, δοσάκις οὗτος ἐκφέρει κρίσιν τινὰ ἴδιως περὶ τοῦ χαρακτήρος τῶν Ἐλλήνων. "Ἀπορον λοιπὸν δὲν εἶναι ἀν δ Φίνλαϊ ἐσυκοφάντησε καὶ τὸν Ἀναγκωσταρᾶν, ὡσπερ καὶ ἀπαντας σχεδὸν τοὺς Ἐλλήνας.

(1) Βλ. Σ. Τρικούπη, Ἰστορ. Ἐλλήν. Ἐπαναστ. Τομ. γ. τελ. 3^ο3.

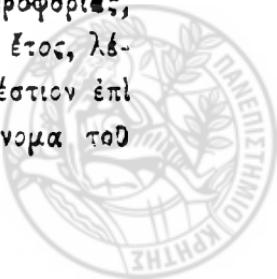

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΗΕΡΡΑΙΒΟΣ.

Τὸ δτι μὲν δὲ Περράιβος κατάγεται ἐκ Θεσσαλίας δῆλον γίνεται πρὸς τοὺς ἀλλοῖς καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ πατρωνύμου αὐτοῦ ἐπιθέτου, σημαίνοντος τὸ τμῆμα τῆς Θεσσαλίας Περράιβεταρ ὡς τόπον τῆς γεννήσεως αὐτοῦ. Ἐν τίνι δμως χωρίῳ ἴδιως τῆς Θεσσαλίας ἐγεννήθη οὗτος, πότε, καὶ πῶς ἐκαλοῦντο ἀμφότεροι οἱ γονεῖς αὐτοῦ διά τε τῶν βαπτιστικῶν αὐτῶν ὄνομάτων καὶ διὰ τῶν οἰκογενειακῶν ἐπωνύμων, ταῦτα πάντα ἀγνωστα ἦμῖν εἰσίν· διότι ὁ εὐπαίδευτος αὐτοῦ οὐδεὶς Θεσσαλοκήπις, οὐχὶ βάνον εἰς τὰς πολλὰς προφορικάς τε καὶ ἐγγράφους ἥμῶν περὶ τούτου παρακλήσεις οὐδέποτε ἀπήντησεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπίσημον τοῦ Νομάρχου περὶ τούτου αἴτησιν, τὴν γενομένην δι' ἐπισήμου ἥμῶν πρὸς τοῦτον ἀναφορᾶς, ἀπέκρουσεν ἀνευτινός ἀπαντήσεως.

Μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ παρχλείψωμεν ἐκ τοῦ ἀνὰ χεῖρας τόμος τὸν βίον ἐνδόξου πατρὸς ἔνεκα ὀλιγωρίας ή ἀσεβείας τοῦ οὗτοῦ αὐτοῦ, ἀνεπληρώσαμεν ἀλλαγόθεν τὰς ἀναγκαίας βιογραφικὰς περὶ Περράιβοῦ πληροφορίας, καθ' ἃς ἐγεννήθη τῷ 1773. • Κατὰ τὸ 1793 ἐτος, λέγει οὗτος, ἀφίχθη δὲ Περράιβος εἰς Βουκουρέστιον ἐπισκοπῷ νὰ εῦρῃ πόρον ζωῆς. Ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦ

Τρίγα εύφημούμενον ἐσπευσε νὰ λάβῃ τὴν γνωριμίαν του, συμπατριώτου μάλιστα ὅντος . . . ἀπ' ἔκεινης τῆς ᾧρας ἀπεφάσισε νὰ συναγωνισθῇ (μετὰ τοῦ 'Τρίγα) καὶ νὰ συγχινόνευσῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος εἰς οσα ετὴς ὡν τότε τὴν ἡλικίαν (¹). ἐν ἑτέρῳ δ' αὐτοῦ συγγράμματι ὁ Ηερότατός ἀφηγεῖται ως ἔξι τὰς πρώτας σχέσεις καὶ γνωριμίας του μετὰ τοῦ 'Τρίγα.

• Κατὰ τὸ 1796 ἔτος διέβη δὲ Ηερότατός ἀπὸ Βουκουρέστιον εἰς Βιέννην τὰς Αύστριας, διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν ιατρικήν· ἔκει εὗρε 'Τρίγαν τὸν Θετταλὸν, δοτις τὸν ἐδέχθη φιλοφρόνως εἰς τὴν οικίαν του, φίλος ὡν ἀπὸ Βουκουρέστιον, καὶ μετ' ὀλίγας ημέρας τῷ ἐξήγησε τοὺς ὑπὲρ πατρίδος σκοπούς του. «Οθεν ἀπεφάσισε καὶ αὐτὸς νὰ συναγωνισθῇ καὶ συγχινόνευσῃ μετ' αὐτοῦ εἰκοσαετὴς ὡν τότε τὴν ἡλικίαν» (²). Τὰ τὰς παιδικής ἡλικίας γράμματα ἐδιδάχθη ὁ Ηερότατός ἐν τινι τῶν σχολείων τῆς πατρίδος του Θεσσαλίᾳς ὑπὸ διδάσκαλον Ἰωανᾶ Σπερμιώτην «δύο μόνα ἐπίσημα ὑπόρχον, λέγει, ἐν Θεσσαλίᾳ δημόσια σχολεῖα. Τὸ μὲν ἐν Γυριόνῳ, τὸ δὲ ἐν Ἀμπελαχίοις· καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἐσχελάρχει δ σοφὸς καὶ ἀσθμός Ἰωάννης Ηέζαρος, γέννημα τοῦ ίδιου Τυρνόβου, δ καὶ μετὰ ταῦτα γειροτονηθεὶς Οίκονόμος, οὐτινος μαθηταὶ ἐχρημάτισκν οἱ ἀσίδιμοι διδάσκαλοι Κούμας ὁ Λαρισσαῖος καὶ Οίκονόμος ὁ ἐξ Οίκονόμων ἐκ Τοσριτζάνης ὡσαύτως καὶ δ διδάσκαλός μου Ἰωανᾶς Σπερμιώτης.»

(1) Ιδὲ Σύντομον Βιογραφίαν Τρίγα τοῦ Φερότατοῦ Αθήναις; 1800 σελ. 16.

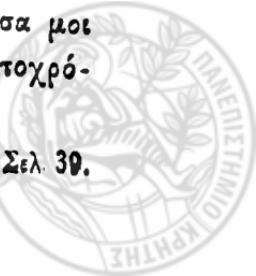
(2) Ιδὲ Λπομνημον. Πολεμ. ὑπὸ Ηερότατοῦ τοιού. α. Ηερότατ. Σελ. Θ.

(3) Ιδὲ Σύντ. Βιογρ. Τρίγα τοῦ Φερότατοῦ ὑπὸ Ηερότατοῦ Σελ. 6.

Ἐξ παιδικῆς δὲ ἡλικίας, φαίνεται, ὅτι ὁ Περραιβός ἦτο λίαν φιλανγγώστης καὶ φιλομαθής· τούτου δὲ ἔνεκα καὶ κάτοχος ἴχανῆς Ἑλληνικῆς παιδείας θιεωρεῖτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἀγωνιστῶν καὶ συγγράμματά τινα ἐφιλοπόνησε· ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν κατωτέρω λεχθήσονται τὰ δέοντα· τὸ δὲ φιλομαθὲς αὐτοῦ ἀνομολογεῖ αὐτὸς οὗτος, λέγων «Οφεῖλω νὰ δικολογήσω μετ' εὔγνωμοσύνης καὶ τὴν πρὸς ἐμὲ εὔεργεσίαν καὶ τὰς ἀξιομνημονεύουσας παραγγελίας τοῦ περιωνύμου Πέτρου Φράγκη. Πάσχων γὰρ ὑπὸ δεινῆς δφθαλμίας, ἐθεραπεύθην ὑπ' αὐτοῦ ἐντελέστατα, ώς τὸ ἐπὶ τὸν αὐχένα μου σημεῖον τῆς θεραπείας εἰσέτι φαίνεται. Πληροφορηθεὶς (ό ιατρὸς) ὑπὸ τοῦ Ρήγα τὴν καταγωγήν μου, ἐκάθησε πλησίον μου, ἤρετο δὲ ἐρωτῶν με λεπτομερῶς τὴν αἰτίαν τῆς δφθαλμίας μου, ἢ σαφέστερον εἰπεὶν τῆς τυφλώσεως, συμβάστης ἐκ τινος ὑπερβολικῆς αίμοφραγίας τῆς ρινός, ἐνῷ ἀτεργίγρωσκον τὸν δεινὸν Ηλούταρχον.»⁽¹⁾

Οὕτω λοιπὸν ὁ Περραιβός κατηρτισμένος ὃν διὰ παιδείας τινὸς καὶ ιδίως μεγάλην ἔφεσιν ἔχων πρὸς τὸ διδάσκεσθαι είκοσαετής τὴν ἡλικίαν, προσεκολλήθη τῷ 1793 τῷ Ρήγᾳ, ἵνα συναγωνισθῇ, ώς εἶπε, καὶ συνκινδυνεύσῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ἐκτοτε δὲ παρηκολούθησεν ἄπαντα τὰ διαβήματα τοῦ μεγάλου ἔκείνου ἀνδρὸς, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ βίου· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐβοήθει πιθανῶς εἰς τὰ φιλολογικὰ ἔκείνου ἔργα· ἐπειτα δὲ συνεμέθεξεν ἀναντιρρήτως καὶ τῶν συνωμοτικῶν, ώς αὐτὸς οὗτος ὁ Περραιβός ἀνομολογεῖ τοῦτο λέγων, «Ἡ ἐν Βουκορεστίῳ συμβάσα μοι δφθαλμία, καὶ ἡ κοινὴ φήμη τοῦ Φράγκ, ταύτοχρό-

(1) Ήδὲ Σύντομ. Βιογραφ. Ρήγα τοῦ Φερραιβοῦ ὑπὸ Περραιβοῦ Σελ. 39.

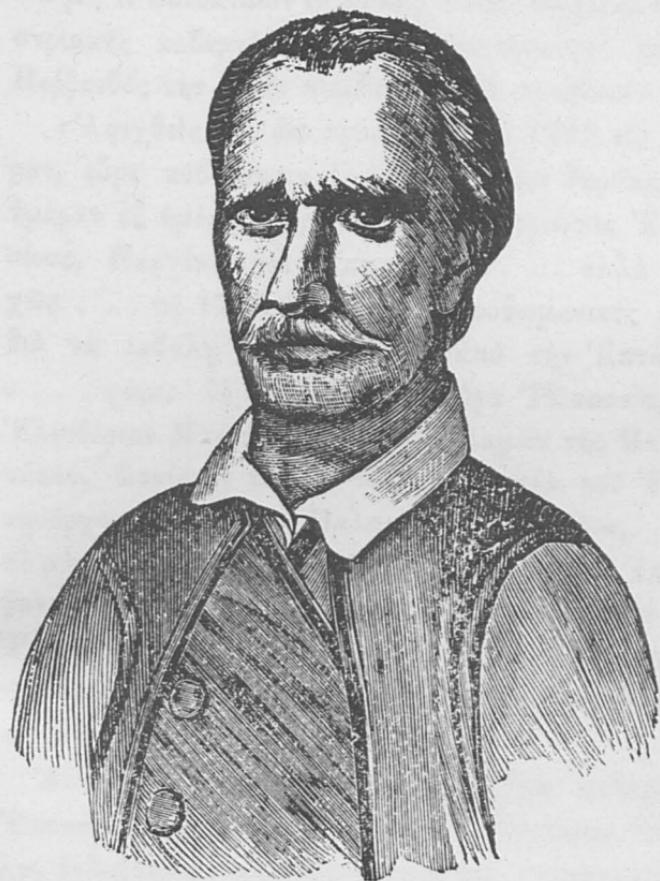
νως δὲ καὶ ἡ πρόσχλησις τοῦ Ρήγα μὲ τὴνάγκασαν νὰ
ἀπέλθω εἰς Βιέννην πρὸς ἐντελὴ θεραπείαν τοῦ πάθους
καὶ συναγωνισμὸν ἐπομένως μετὰ τοῦ Ρήγα.» (2)

Θεραπευθεὶς τῆς δοθαλμίας του ὁ Περδρίτιδος, ἤκο-
λούθησε τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ εἰς Τεργέστην.

Ἐκεῖ δὲ συνέβη ἡ προδοσία καὶ ἡ ἀμέσως μετ' αὐ-
τὴν σύλληψις τοῦ τε Ρήγα καὶ τοῦ Περδρίτιδου, ὥσπερ
ἄλλοτε ἀφηγήθημεν τοῦτο (1). Καὶ ἐκεῖνος μὲν ὑπέστη
ἔκτοτε ὅσα μαρτύρια ἐγράψαμεν ἄλλοτε· ὁ δὲ Περδρίτιδος
«έπειδὴ δεκίνδυνος», λέγει, «ἀμφοτέρων ὑπῆρχε πλέον
ἀναπόδραστος, ὑπενθύμισα τὸν Ρήγαν νὰ καύσωσι καὶ
ἀφανίσωσι τινὰ μυστικὰ ἔγγραφα τῆς Ἐταιρίας πρὸς
ἀποφυγὴν κινδύνου πολλῶν ἀλλων συνεταίρων. (συνα-
νέσαντος τοῦ Ρήγα). . . . ὁ Περδρίτιδος ἔρρψεν ἐκ τῆς
θυρίδος εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ἔγγραφα καὶ τὴν σφραγίδα
. . . . Μετὰ τὴν ἀνάκρισιν τάχυτην ἐτρέψαν (οἱ ἀνα-
κριταί) τὰ ὅμματα καὶ πρὸς τὸν Περδρίτιδὸν, ἀντ' αὐτοῦ
δὲ, μὴ ἐγκρατοῦς τῆς Γερμανικῆς διαιλέκτου, ἐν ἑλλει-
ψει πρὸς τούτοις κυνεργετικοῦ διερμηνέως, ἀπῆντησεν
ὁ Ρήγας «δέ νέος οὔτος ὑπάρχει Θεσσαλὸς τὴν πατρί-
δα, καὶ ὑπάγει εἰς τὴν Παυλεῖν, νὰ διδαχθῇ τὴν Ιατρικήν,
Ἐλασὸν δέ αὐτὸν κατὰ σύμπτωσιν ἐκ Βιέννης ως συνο-
δοιπόρον μέχρι Τεργέστης. . . . πρὸν δὲ ἐξελθῆ ὁ
Περδρίτιδος τοῦ δωματίου τῷ παρήγγελεν ὁ Ρήγας τὸ
ἐξῆς «ἄπειρ ἐγὼ δὲν ἐπρόλαβα νὰ πράξω, ἐνέργησον σὺ,
ὅσον τάχιστα (έννοων νὰ ἐπικαλεσθῇ τῆς προστασίας
τοῦ Γάλλου προξένου) . . . . τὸν δὲ Περδρίτιδὸν ως
καταγόμενον δῆθεν ἐκ τῆς Κωμόπολεως Πάργας, ἐδέ-
χθη δ (πρόξενος) ως πολίτην Γάλλου, ἐπιτρέψας αὐτῷ

(2) Ιδὲ Σύντομ. Βιογρ. Ρήγα τοῦ Φερέζιου ὑπὸ Περδρίτιδοῦ Σελ.
38—39 Σημείωσιν.

(1) Ιδὲ Βίου Πίκραλλήτων Τετ. 3'. Σελ. 134—138,

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

νὰ φέρη ἐπὶ κεφαλῆς καὶ τὸ τρίγρουν σημεῖον τῆς ἑλευθερίας . . . Ἀλλ' ἐπὶ τέλους (ό πρόξενος), μὴ ἀγνοῶν τὸ καταχθόνιον σύστημα τῆς Αὐστρίας, συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ διναχωρήσῃ ἔκειθεν καὶ ὑπάγῃ εἰς Κέρκυραν, ἵνα μή τι ἀπευκταῖον ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ πάθη ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Ἐπραγματοποίησε λοιπὸν δὲ Περδραιβός τὴν δρθὴν συμβουλὴν τοῦ προξένου. (1)

«Αφιχθεὶς δὲ ὡς προερέθη τῷ 1797 εἰς Κέρκυραν, εὗρε κυβέρνησιν ἑλευθέραν, ἥτοι δημοκρατικήν· ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἐσχετίζετο μὲν πατριώτας Ἐπτανησίους, Παργίους καὶ Ἡπειρώτας . . . ἀλλὰ δυστυχῶς . . . τῷ 1798 ἐκινήθη Ῥωσσοθωμανικὸς στόλος διὰ νὰ ἐκβάλῃ τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὴν Ἐπτάνησον· . . . χάρις δὲ εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Ῥώσσον πρέσβυν Ἐλευθέριον Μπενάκην, τὸν ἐκ Καλαμῶν τῆς Πελοποννήσου, ωσαύτως καὶ εἰς τὸν γραμματέα τοῦ Ῥώσσου γαυάρχου Γεώργιον Ηαλατίνον, Κεφαλῆνα, οἵτινες οὐ μόνον ἀπὸ πάσης ποινῆς τὸν (Περδραιβόν) ἀπῆλλαφξαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσύστησαν ὡς ἀφωσιωμένον εἰς τὸ Ῥώσσικὸν Κράτος, καὶ οὕτως (δὲ Περδραιβός) ἐτιμήθη ἐπομένως μὲν τὸν βαθμὸν τοῦ Μαγιόρου (ταγματάρχου) εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν (2).»

Ἀλλὰ καὶ ἡ Ῥωσσοτουρκικὴ αὕτη κατοχὴ τῆς Ἐπτάνησου σμικρόν τι, ὡς γνωστὸν, διήρκεσεν. Οἱ Γάλλοι, ἐκδιώξαντες τοὺς δύο συμμάχους, κατέσχον καὶ αὐθις τὸ Ἰόνιον Κράτος. Ο δὲ Περδραιβός οὐδεμίαν εὗρε δυσκαλίαν ἵνα ταχθῇ καὶ αὐθις ὑπὸ τὴν δημοκρατικὴν τῆς Γαλλίας σῆμαίνῃ, ἵνα καὶ δι' αὐτῆς ἐξυπηρετήσῃ,

(1) Ήδὲ Σύντομον Βιογραφ. Ρῆγα τοῦ Φερδραιβίου μέποδ Περδραιβός Σελ. 26, 27, 28, 29, 30, 31,

(2) Ήδὲ Αθίσθ. Σελ. 39—41.

δον ἐδύνατο, τὰ συμφέροντα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς πατρίδος του.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἑκείνην ὁ Περόπαιθός μετερχόμενος καὶ τὸν διδόσκαλον ὑπὸ τὸν σχολάρην Ηχπᾶ' Ανδρέαν Ἰδρωμένον ἐν Κερκύρᾳ (1) εἶχε συλλέξει, φρίνεται, καὶ πληροφορίας τινάς, ἵνα συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλίου, εἶγε μεταβῆ ἔπειτα καὶ εἰς τὴν Δύσιν «έπιστρέψῃς δὲ ἀπὸ τὰ Ηπείρου, λέγει, τῷ 1813 ἔτος εἰς Λεβόρνον, ἕφερε μεθέαυτοῦ τεμάχιά τινα προκαταρχικὰ τῆς περὶ τῆς ὁ λόγος ἱστορίας. Ταῦτα, ἀναγνώσαντες διάφοροι τῶν ἑκεῖσε παροικούντων Ἑλλήνων ἐμπόρων, ἀντιγράψαντες δέ τινες νέοι, ἐξέδωκαν διὰ τοῦ τύπου. 'Η δὲ σύντομος ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας ἐξεδόθη εἰς Βενετίαν κατὰ τὸ 1815 ἔτος παρὰ τοῦ ιδίου συγγραφέως ώς προείρεται (2).

• Κατὰ τὸ 1811 ἔτος, λέγει, ἐν στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Γαλλίας διατελῶν ὁ Περόπαιθός εἰς Κέρκυραν, διετάχθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου (Δανζελώτ) νὰ διαβιβασθῇ εἰς Πάργαν καὶ τακτοποιήσῃ τὰς ἑκεὶ μεθορίους Ἑλληνικὰς φρουρὰς, ἀνηκούσας εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του σύνταγμα (χιλιαρχίαν τότε καλούμενον): συνέπεσε γὰρ ἀπαντήσῃ εἰς τὸν πλοῦν του μεταξὺ Σιβότων καὶ Λευκίμνης, δύο Ἀγγλικὰς πολεμικὰς λέμβους, κεχρυμμένας οὔσας ἐν τινὶ παραθαλασσίῳ σπηλαίῳ ἐκτὸς τῶν Σιβότων· καίπερ ἀντικρούσας τὴν κατ' αὐτοῦ δρμὴν τῶν ἐχθρῶν, ἦναγκάσθη γὰρ ἐνδώσῃ ἐνεκα τῆς συμπλεούσῃς ουζύγου του καὶ τοῦ τραυματισθέντος ἐνδεκαμηνιάίου καὶ πρωτοτόκου υἱοῦ του. οἱ δὲ νικηταὶ ἐσφετερίσθησαν τά τε δύλα καὶ ἔγγραφα, ἀπαντα ἐπίσημά τε καὶ ιδιαι-

(1). Ήδὲ Πανδώρας Βίον Ἰδρωμένου έτος 1871.

(2). Ήδὲ Ιστορ. Σουλίου καὶ Πάργας ὑπὸ Χ. Περόπαιθος. 'Exò. 6'. 'Αθήναις 1859 Τομ. 4. Σελ. 3.

τέρα· διεσώθησαν δὲ μερικὰ εἰς τὴν ἐν Κερκύρᾳ οἰκίαν του (1)·.

Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διανοίγεται νέον εὐρύτατον στάδιον ἐνεργείας εἰς τὸν φλεγόμενον ὑπὲρ πατρίδος Περφριβόν· ἀπερχόμενος οὗτος τε καὶ τινες, δμοιοπαθεῖς καὶ δμοιόβαθμοις τῷ 1817 εἰς τὴν Ρωσίαν, χάριν διεκδικήσεως ἀρχαίων ἔχδουλεύσεών των εἰς τὸ χριστιανικὸν τοῦτο κράτος, εὔρον ἐν Οδησσῷ καὶ ἐν Μόσχᾳ τοὺς δμόφρονάς των Σκουφᾶν, Τσακάλωφ, Ξάνθον καὶ Ἀναγνωστόπουλον, συλλαβόντας μὲν τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἀλλ' ἀμφιταλαντευομένους εἰσέτι περὶ τῆς ἐντυπώσεως, ἥν ἦθελε προξενήσει αὐτῇ εἰς τοὺς δμοεθνεῖς· ἀπεπειράθησαν λοιπὸν νὰ κατηχήσωσι τοὺς ἔκει ἀφιχθέντας δπλαρχηγούς. οὕτε στιγμὴν ἀπώλεσε νὰ δεχθῇ τὸ μυστήριον τῆς κατηχήσεως ὁ πατριώτης Περφριβός· ἐκατηχήθη τῷ 1817 ἐν Μόσχᾳ, λέγει, δ Φιλήμων, ὑπὸ τοῦ Κομιζοπούλου, καὶ προσέφερεν ἐν φλωρίον· (2) ἀλλ' εἰχεν ἄρα γε πλειότερα νὰ προσφέρῃ, ἀπερχόμενος τότε εἰς Πετρούπολιν πρὸς διεκδίκησιν δικαιωμάτων;

'Αποπερατώσας ταχέως τὰς ἔκει ὑποθέσεις του δ Περφριβός, ὑποβαλλὼν μάλιστα εἰς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ σχέδιον ἐπαναστάσεως τῆς δλης Ἑλλάδος, ἐπανῆλθεν εἰς Οδησσόν. Συνεννοήθη ἔκει μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φ. Ἐταιρίας, καὶ διευθύνθη τὸ μὲν πρῶτον εἰς Μάνην, εἰς τὴν πενιχρὰν ταύτην γῆν, ἐν ᾧ διεσώθησαν ὡς εἰς Ἀχρόπολιν ἔχνη τινα ἐλευθερίας· βραδύτερον δὲ, καὶ ἀλλαχοῦ· Καὶ τὸ μὲν ὑποβληθὲν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα σχέδιον ἐπαναστάσεως τῆς δλης Ἑλλάδος ἔχει οὕτως·

(1) Ἰδὲ Σίντομ. βιογρ. Ρήγα σελ. 22.

(2) Ἰδὲ Δοκίμ. Ιστ. ἀλλ. ἐπ. ὅπε Φιλήμ. Τομ. δ. Σελ. 403.

«Κραταιότατε, εὐλογημένε, χριστιανικώτατε, μέγιστε
 'Α.Ι.Σ.Καρδρε αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν 'Ρωσσιῶν.
 κτλ. κτλ. κτλ.

«Άγκαλὰ καὶ κάθε δύσκολον πρᾶγμα, ἀφ' οὗ πέσῃ εἰς τὰ
 ἀπορασιστικὰ νεύματα τῆς 'Υμετέρχες Αὐτοκρατορικῆς Μεγα-
 λειότητος, ἐφάπεική χάνει δὲν του τὴν δύναμιν, δὲ θερμὸς δ-
 μως ζῆλος δποῦ ἔχω εἰς τὸ νὰ δουλεύσω μέχρι θενάτου τὸ
 'Υμέτερον Αὐτοκρατορικὸν Κράτος μὲ ἐνθαρρύνει νὰ παρέρ-
 σιάσω ἡγγράφως καὶ μὲ δὲν τὴν ὑπόχλισιν ἀκείνο, δποῦ
 δύναμαι νὰ πράξω ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ πολέμου μετὰ τῆς
 Τουρκίας πρὸς δόξαν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ 'Ρωσσικοῦ Θρόνου
 καὶ ἕρελος τοῦ γένους μου.

»Δ'. Εὑριεκόμενος εἰς τὰς 'Ιονίους νήσους ἐν καιρῷ εἰρήνης,
 δύναμαι νὰ βρετάξω, (οὗτας δμως ὑπὸ τὸ ἔλεος τῆς 'Υμετέ-
 ρχες Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος,) εἰς καλὴν εὐταξίαν καὶ
 ὑποταγὴν δλους αὐτοὺς τοὺς 'Ελληνας, δποῦ τὴν σήμερον ἀ-
 φιεροῦνται εἰς τοὺς ἀκλονήτους πόδας τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ
 'Ρωσσικοῦ Θρόνου, οἱ δποῖοι συμποσοῦνται ἀνδρες ἄξιοι τῶν
 ἀρμάτων ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας. Όμοίως νὰ ἔχω κάθε εἰδη-
 σιν βεβαίαν τῆς μεγάλης ξηρᾶς, καὶ νὰ τὴν ἀναφέρω, δπου
 ἀπαρθενεύῃ, ἢ καὶ εἰς δ, τι ἀλλο ἥθελε προσταχθῶ, ἀρμόδιον
 μὲ τὴν δύναμιν μου.

»Β'. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ὑπόσχομαι νὰ συνάξω ἀπὸ τὰ
 μέρη τῆς 'Ελλάδος ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας ἀνδρας ἄξιους
 τοῦ πολέμου. Ἐκτὸς δὲ τούτων νὰ δργανίσω μὲ τοὺς πλέον
 ησύχους καὶ ἀκινδύνους τρόπους τὰς ἐπομένας ἐπαρχίας τῆς
 'Ελλάδος, δηλαδὴ τοὺς Ἀκαρνάνας, τοὺς Αἰτωλοὺς, τοὺς Λο-
 χροὺς, τοὺς Δωριεῖς, τοὺς Θηβαίους, τοὺς Ἀθαμάνας, τοὺς
 Λάπιθας, τοὺς Ὀλυμπίους, τοὺς Μάγνητας καὶ δὲν τὰς πε-
 δινὰς καὶ δρεινὰς ἐπαρχίας τῆς Θεσσαλίας, ἀπὸ τὰς δποίας
 αὐτὰς δύνανται νὰ δπλισθοῦν ἀνδρες ἐκλεκτοὶ ὑπὲρ τὰς ἐκα-
 τὸν πεντήκοντα χιλιάδας, καὶ ξεχωριστὰ ἡ Θεσσαλικὴ ἴππος.
 Ἐκτὸς τῆς ἡθείστης Ἑλληνικῆς δυνάμεως δύναμαι νὰ σφετε-
 ω τοὺς πελλούς. Τούρκους Μπέιδες καὶ Ἀγάδες, δυτας ἔχθρον

τοῦ Ἀλῆ πασσᾶς φθάνει μόνον νὰ ἔναις μεραρχίας εἰς τὴν θρησκείαν τους καὶ ὑποστατικά τους.

«Γ'. Γπόσχομαι, διὲ νὰ ξαναλάβω τὸ Σοῦλι ἀπὸ τὰς χειράς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, δχι δμως μὲ πόλεμον, ἀλλὰ μὲ τὴν παράδοσιν ἄλλων Γραικῶν, οἵτινες τὴν σήμερον εὑρίσκονται μέσα εἰς τὸ κάστρον ὡς φύλακες. Τοῦτο πλέον παρὰ μίαν φοράν τὸ εἶχα προβάλει ἐγγράφως εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ τότε γονερνάτορα γκενεράλ Δανιέλοτ' οἱ Γάλλοι δμως, ἢ διὰ τὴν στενὴν φιλίαν, ὅπου ἐφύλαττον μὲ τοὺς Τούρκους, ἢ διὰ τὰ ὀλίγα ἔξοδα, ὅπου ἡμποροῦσαν νὰ συνέβουν, ἢ διὰ νὰ μὴν δηλιγοστεύσῃ ἢ δύναμις τους ἀπὸ τοὺς Κορφοὺς, τὸ ἀμέλισκον. Τὸ πάρσιμον τοῦ Σουλίου διεγέρει εἰς τὸ ἄρμετα δλῆν τὴν Ἡπειρον καὶ Χαωνίαν, τόσον Γραικούς, ὃσον καὶ Τούρκους, κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ.

«Δ'. Διὰ τὸν Αὐλῶνα, Ξερδραν, Βόσνιαν, Ἐλμπεσάνι, Μακεδονίαν, Βουλγαρίαν, καὶ Θράκην, δὲν δύναμαι νὰ μεταχειρίσθω κανενὸς εἴδους ὀργανισμόν διέτι τὸ διάστημα, τὰ ἥθη, ἢ διάλεκτος καὶ τὸ ὑπόδειουλωμένον ἐκείνων τῶν Γραικῶν πνεῦμα προζενοῦν δχι μόνον δυσκολίαν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ κίνδυνον πρὸς αὐτούς.

«Ε'. Διὰ τὴν Πελοπόννησον (ἐκτὸς τῶν Σπαρτιατῶν) δὲν εὑρίσκω καὶ μίαν δυσκολίαν ὀργανισμοῦ δ μόνος δμως δισταγμὸς, ὅπου μὲν ποδίζει πρὸς ὄρχαν, εἶναι ἡ ὀλίγη χρῆσις ὅπου ἔχουν οἱ ἐντόπιοι εἰς τὰ ἄρμετα, καὶ ἡ μεγάλη κλίσις εἰς τὸ ἐμπόριον, ἔτι καὶ δ κίνδυνος, τὸν ὅποιον εἰς ἄλλας ἀπερασμένας περιστάσεις πολέμων ἐδοκίμασκαν. Αὐτὴ δὲ περιέργεια ἐστάθη καὶ ἀπὸ τὸν ἔδοχώτατον πρίγκιπα Μιχαὴλ Διλγουρόκην, (τὸν ὅποιον ἴσως ἡ σκληρά μου τύχη δπεδίωσεν,) δόπταν εἶχα λάβει τὴν τιμὴν νὰ τὸν συντροφεύσω εἰς τὴν περιήγησιν τῆς Ἑλλάδος, ἐνταυτῷ νὰ τὸν μάθω καὶ τὴν ἀπλοελληνικὴν γλῶσσαν, δηλαδὴ κατὰ τὸ 1805 ἔως 1806 ἔτος.

«Διὰ νὰ βάλω εἰς ἐνέργειαν εὐτυχῆ καὶ ἀκίνδυνον τὰ δεκάνωθεν ὑπερσχέθην, γρειάζονται τὰ κάτωθεν μέττα.

«Ἐ. Στιλεῖται παρὰ τῆς Ἄγιας Ερμής Αὐτοκρατορικῆς Μεγά-

λειότητος πρὸς ἐμπιστοσύνην τῶν δργανισθησομένων.

«δ'. Ἐξοδα διὰ τοὺς αἰτίους τῆς τοῦ Σουλίου ἀπολαύσεως, διὰ τοὺς ἀποστόλους, ὅπου θέλει πέμπονται διὰ τὰς ἄνω ῥηθείσας ἐπαρχίας πρὸς τοὺς ἔκει Ἀρχιερεῖς, Ἡγουμένους, Πνευματικοὺς, Καπετανέους καὶ Προεστοὺς, οἱ δποῖοι ἀπόστολοι θέλει τοὺς ἐγχειρίζουν καὶ ἀπὸ μίαν πίστιν ἐγγραφον καὶ ἐντετυπωμένην ἐξ ὀνόματος τῆς ὑμετέρας Λύτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος.

«γ'. Νὰ ἔχω πατένταις ἀρκεταῖς, η ἔξουσίαν νὰ δνοματίσω ἀξιωματικοὺς, δπόταν η χρεία τὸ καλέσῃ διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀρμάτων καὶ ἀνδραγαθείαν μερικῶν, τὸ δποῖον ἐμψυχόνει τὸ στράτευμα.

«δ'. Νὰ ἔχω ἀρκετὸν βολύμι καὶ μπαρούτην συναγμένα εἰς τὰ νησία, διὰ νὰ μοιράσω, εἰς ὅσους τότε εὑρεθοῦν παρὸν, καὶ νὰ φέρω καὶ μαζή μου εἰς τὴν μεγάλην ξηράν.

«ε'. Νὰ ηθελε διορισθοῦν εἰς τὴν συντροφίαν μου δύο η τρία ὑποκείμενα, δποῦ νὰ γνωρίζουν ἀρκετὰ τὴν ἡρωσικὴν καὶ ἐλληνικὴν διάλεκτον.

«ζ'. Εἰς τὰ νησία νὰ μὴν ηθελεν ἔχω κανένα ἐμπόδιον ἀπὸ τὴν ἔκει τυχοῦσαν Διοίκησιν διὰ τὰ ἄνωθεν ἐπιχειρήματα.

«η'. Διὰ νὰ βάλω εἰς ἐνέργειαν δλα αὐτὰ, νὰ ηθελε μοὶ διορισθῆ η στάσις η εἰς Πάργαν καὶ Ἀγυιάν, η εἰς τὰ νησία Κάλαμον καὶ Μεγανήσι, τὰ δποῖα εἶναι πλησίον τῆς Ἀκαρνανίας.

**«Καὶ μὲ δλον τὸ βαθύτατον σέβας ὑποσημειοῦμαι
ταπεινότατος δοῦλος Χιλίαρχος**

ΧΡΙΣΤ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

δ ἐκ Θεσσαλίας. (1)

Εἰς Μάνην δὲ καταβάντος πρώτιστον αὐτοῦ μέλημα ὑπῆρξε νὰ συμφιλιώσῃ τὰς διαφερομένας καὶ ἀλληλοχτονουμένας μάλιστα πρωτίστας οἰκογενείας· καὶ ἐπέ-

(1) Ιδὲ Πατορ. Δοκίμιον περὶ Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως ὃπδ Φιλήμονος Τομ. 6. Σελ. 136—137.

ιυχε του σκοπου του πληρέστατα, ωσπερ έξαγεται εκ των έντης έπισήμων έγγραφων.

«Ο παρών πανευγενέστατος κύριος Χριστόφορος Θωωξ8α (Περεβός), ἀφ' οις ὥρας ἔρθασεν εἰς τὰ ἐδῶ, οὐ μόνον τὰς τῆς αθηναϊκας (Σπάρτης) ἀλληλομαχίας κατέπκυσε καὶ τὰ ἐπιφολάζοντα αὐτῶν πνεύματα κατεπράγνεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἡμέτερα γειτονικὰ τῆς αθηναϊκας (Σπάρτης) μέρη οὐκ διέγον ἐπωφελής ἐστάθη, ἐλέγχων καθ' ἑκάστην τὰς ἀταξίας, νουθετῶν τὰ δέοντα, καταπαύων τὰς κινδυνώδεις καταχρήσεις περὶ τῆς Σχολῆς καὶ μεγαλοψυχῶν τοὺς κλονουμένους φίλους. Ἀν δὲ φήμη τοῦ δύναματος του δὲν ἥθελεν ἔχει ἔχθροὺς ἀσπόνδους τοὺς ἐναντίους τοῦ υω7εα (Γένους) του καὶ τινας δρογενεῖς φύσει κακοποιοὺς καὶ μισοχάλους περὶ τῆς συστάσεως τοῦ Σχολείου, ἥθελε καθησυχάσει καὶ ὅλας τὰς ἀνωμαλίας τῆς θω589873ας (Πελοπονήσου) μὲ τὴν παρουσίαν του. Οθεν δέ τις, σύμφωνοι ὄντες εἰς τὰ δρθὰ αὐτοῦ φρονήματα καὶ ὅπαδοι εἰς τὰς κοινωρελεῖς του συμβουλὰς, οὐ μόνον τὰς ῥηθείσας πράξεις του τρανῶς κηρύττομεν, ἀλλὰ καὶ ἔκαστος κατὰ τὸ χρέος του καὶ ἀξιότητα νὰ ἔξακολουθήσωμεν τὸ παραδειγμά του παρομοίως διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐπίδοσιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Σχολῆς. Διὸ δίδομεν τὸ παρόν μας εἰς χειρας τοῦ κυρίου Θωωξε(Περέξιθού)καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας καὶ γνωστοποίησιν, ὅπου καὶ ἐφ' οῖς Λδ.

Καλαμάτα 5 μαρτίου 1820.

«Πανάγος Ἀλεξίου, Μόσχου Λογοθέτης, Χριστόφορος Κορυνθίου, Γεώργιος Παγωνόπουλος, Γιαννάκης Η. Κυριάκος, Ιωάννης Κ. Ψάλτης Πικουλάκης.»

«Ο παρών πανευγενέστατος χιλίαρχος κύριος Χριστόφορος Περέξιθος, ἀφ' οις ὥρας ἔρθασεν εἰς τὴν Σπάρτην, ἐγνωρίσθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐγκρίτους τοῦ τόπου, καὶ δὲν ἔπεισε ποτε ἀπὸ τοῦ γὰρ μᾶς συμβουλεύῃ μὲ εἰλικρίνειαν καὶ ἀρκετὴν φρόντισιν, τὰ ὅσα ἀπέβλεπον πρὸς τὸ συμφέρον καὶ δόξαν μερικῶς τῆς

πατρίδος Σπάρτης καὶ γενικῶς ὅλου τοῦ Γένους μας. Ἐστάθη ἐπιμελητὴς νὰ μᾶς ἐνώσῃ μὲν τὸ δεσμὸν ἑρὸν καὶ ἀχώριστον, ὁ δοποῖς καὶ τὰ ἀναμεταξὺ ἡμῶν πάλιτη κατέτβεσε καὶ πρὸς τὴν μερικὴν καὶ γενικὴν ὡφέλειαν ἐπεστήριξε. Καὶ ἀπ' ὅσους τέλος πάντων ξένους ὄμογενεis ή καὶ ἀλλογενεis ἐστάθησαν εἰς τὴν πατρίδα μας, αὐτοῦ μόνου οἱ κύροι καὶ οἱ ἴδρωτες δόσαν καρποὺς ὡρ αἰούς καὶ οὐσιώδην τροφὴν εἰς τὰς ψυχάς μας. Ομολογοῦμεν δὲ ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅτι πολλοὶ ἀλλογενεis διὰ μέσων ἄλλων φθονερῶν ὄμογενῶν μας κατέτρεξαν καὶ ἔκινδύνευσαν τὴν ζωὴν του μὲ δλους τοὺς δολεροὺς τρόπους καὶ μηχανουργίας, λυσσάζοντες ἐναντίον τῶν ἀρετῶν του καὶ τῆς ἐδικῆς μας εὐτυχίας. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς γνωρίζοντές τον τοιοῦτον, ὡς προείπομεν, οὐ μόνον ὡς ἀδελφόν μας ἀχώριστον καὶ φίδιον ὄμογενη κατὰ χρέος τὸν ἀγαπήσαμεν καὶ τὸν ἀγαπῶμεν ὄλοψύχως, ἀλλὰ καὶ μὲ δλην μας τὴν θέλησιν καὶ εὐχαρίστησιν ἐδέχθημεν διὰ γνήσιον συμπολίτην μας Σπαρτιάτην, καὶ ὡς τοιοῦτον θέλει τὸν γνωρίζωμεν καὶ οἰκειοποιούμεθα εἰς τὸ ἔξτις ὄμοίως καὶ δλην του τὴν οἰκογένειαν καθὼς καὶ ὁ ἴδιος φιλοτιμεῖται νὰ γνωρίζῃ καὶ οἰκειοποιεῖται δλους ἡμᾶς τοὺς Σπαρτιάτας ὡς γνησίους συμπολίτας του. Οθεν δίδομεν τὸ παρόν μας βεβηκιώτεκδν γράμμα εἰς χεῖρας τοῦ βηθέντος χιλ/ Χρ. Περρήσιδοῦ, ἐπικεκυρωμένον καὶ μὲ τὰς ίδιας μας σφραγίδας καὶ ὑπογραφὰς, καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν ἀληθείας.^a

Σπάρτη 18 μαρτίου 1820.

(Τ. Σ.) ΗΠΕΤΡΟΜ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ,^b Ήγεμῶν πάσης Σπάρτης,
Π. ΤΡΟΥΠΑΚΗΣ, Τοπάρχης τῆς Σπάρτης,
Πρώτην Ήγεμῶν ΑΝΤΟΜΠΕΗΣ ΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ,
Πρῶτος Τοπάρχης τῆς Σπάρτης Γ. ΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ,
ΚΑΒΑΔΙΕΡ Δ. ΓΑΗΓΟΡΑΚΗΣ, Τοπάρχ. τῆς Σπάρτης⁽¹⁾.

'Αμέσως μετὰ τὴν συμφιλίωσιν δ Περρήσιδος διε-

(1) Ιδὲ Δοκίμ. Ιστ. Ελ. Επ. ὑπὸ Φιλίμ. Τόμ. 4. Σελ. 167 168.

νάργησε δραστηρίως τὴν κατήχησιν καὶ τὴν προκαρασκευὴν τοῦ ἀγῶνος. Ταῦτα μαθοῦσα ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχὴ ἐξ ἀναφερών του, ἔγραψεν αὐτῷ τὰ ἔξι
ἐνθαρρύντικά.

«Τρία ἐλάβομεν γράμματα περὶ τῆς φιλίας σου, 8 μερίους
τὸ πρῶτον τὰ δὲ 20 λουλούς γεγραμμένα συγχρόνως, τὰ δύο
ποικιλά μᾶς ὑπερεύφραναν ὡς δηλωτικά . . . καὶ πλέοντες
θῶν φρονημάτων καὶ ἐπιχειρήσεων τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐμπορίου·
πρὸς δὲ ἐνὶ τούτων ἀποκρινόμεθα, λαχωνίζοντες μᾶλλον πρὸς
ταῦτα ἢ ἀττικίζοντες.

«Φίλε! δχι μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ πᾶς δ φρόνιμος λαδες
οἴδε τὰ τοῦ Πεφρέιδοῦ, καὶ δις ἐωθεν ἐργάζεται ἐν τῷ πνευ-
ματικῷ τῶν καλῶν ἀμπελῶνι . . . » Έσο λοιπὸν βέβαιος, δις
ἐγνώσθης τῶν συμφερόντων μας οἶόν τι ἐλατήριον, οὐ τὸ θν
ἀντικείμενον, στερεωμένον ἐκ παλαιοῦ χρόνου ἐν τῇ καρδίᾳ
σου, ἐλαύνει τὴν φρένησιν κατὰ τὸ ἄλλο, εἰς τὸ οὖ ἔνεκκ τῆς
κινήσεως τῶν πρακτέων μας. «Οτι δέ φθονούμεθα, τίς οὐκ
οἴδε; Ἄλλὰ χριστώσαν πάντες. Ἡμεῖς οὐκ ἀπαυδήσομεν, ἐς
τὸν πνέωμεν ἀλλὰ καὶ δὲν ἐλπίζομεν νὰ ἴδωμεν μακρὰν
τὸν ἀμητὸν, ἐπειδὴ τὸ κλίμα τῆς πατρίδος προάγει διμονίτας,
ἐν ᾧ εἰς τὰ βόρεια δ σῖτος κεῖται ἐν γῇ τὸ πλειότερον τοῦ ἐ-
νιαυτοῦ.

«Περὶ ἐλλείφεως χρημάτων, τῶν δποίων ὑστερεῖσαι, ἰδο-
μεν, καὶ δοι πρὸς ταῦτα τοξεύομεν, καθὸ νεῦρα τοῦ παντός.
» Οσα λέγεις . . . , δὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς αἰνίγματα Σφιγκδας,
καὶ καταλαμβάνομεν, διτοῦνατὸν, παρόντος τοῦ χρη-
ματικοῦ, νὰ προβλεφθῇ κάθε εἰδος πραγματείας· ἀλλ', έπειδὴ
μᾶς λείπουν, ἀνάγκη πᾶσαν νὰ ἴμεθα εἰς τὰ δρια τῆς Ἀθη-
νᾶς, ἥτις δὲν ἀμοιβεῖ τρόπων, διὰ νὰ πλουτίσῃ τὸν Ἐρμῆν
μας, καθὼς ἐν κακῷ πᾶς τις πιστοποιηθήσεται καὶ θαυμάσεται
τὴν τοῦ κρείττονος πρόνοιαν.

«Ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ κεφαλαίου στρεφομένων τῶν ὡν γέ-
γραφας, ἀποκρινόμεθα, διτο πάντα κατὰ σκοπόν. Ο φιλόσο-
φος διμως νοῦς, ὅτις κυττάζει τὸ συμφέρον μᾶλλον τού φε-

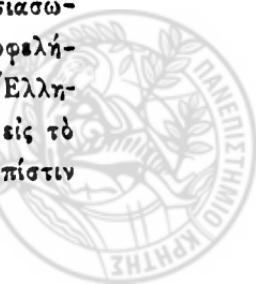
δίου καὶ μερικοῦ, προβλέπει καὶ προσμένει περίστασιν ὑπηρεσιανός την κάτιαν καὶ σύνθετην κάτιαν τῶν ἴδρωτων, ἄξια τοῦ δυνάματος καὶ ίκανὰ νὰ βαστάζωσιν ἐν ἀσφαλείᾳ διατάξεις τὰς ἐμπορικάς μας οἰκίας διότι, μιᾶς πεσούστης, δυνατὸν νὰ σαλευθῶσιν αἱ ἄλλαι, καὶ Κύριος οἶδε, πότε ἀποκατασταθήσονται, ὥσπερ νῦν. Δύο λοιπὸν δεόμεθα τὸ νῦν ἔχον, ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς, διὰ τῶν δοκίων, κατὰ τὸν πολυμαθῆ Πλούταρχον, καὶ τὰ φύσει δυσκατέργαστα ἀλώσιμα γίνεται. Φρόνησις, εὐταξία τῶν πραγμάτων, ἀγάπη καὶ ὅρεξις τῶν καλῶν γενικῶς, περιστάσεις οὖν τυχούσαι καὶ ἄλλα, ὃσα δὲ δρθὲς λόγος ὑπαγορεύει, εἶναι τὰ μόνα ἀσφαλέστατα μέσα. Ὁ φρόνιμος κυβερνήτης δὲν ἔξερχεται τοῦ λιμένος ἐν χειμῶνι μάλιστα μὲν αὔρας προσέρχεται, ἄλλα προσμένει ἀέρα σταθερόν.

«Δοιοπόν, φίλε, ταῦτά σοι γνωστοποιοῦμεν ὡς κύκλους δχι τοῦ διαβήτου μας, ἀλλὰ τῆς χρείττονος μερίδος, ίνα χαίρῃς, ὡς ὑπομονὴ ἔσται πάντως ἐπ' ἀγαθῷ, καὶ μὴ λυπής σαυτὸν λύπην ἄκκιρου, ἀλλὰ, καθὼς τοσοῦτον χρόνον ἐνεκαρτέρεις ἐνεργῶν, ἐπεγείρων πάντα λιθον καὶ ἐποικοδομῶν τῷ θεμελίῳ τοῦ Εὐαγγελίου, οὕτω καὶ ἀκολούθως, ἐς τ' ἂν ἔδωμεν ὡρίμον καὶ μὴ διφακίζουσαν, κόψωμεν τὴν σταφυλήν. Ναὶ μὲν ἡ τοιρινὴ 3ων9878η (ἡγεμονία) τῆς Σ. (Σπάρτης) εἶναι πλήρις ἀρετῶν δσων, τὰς δοκίας σπανίως τις εύρησει δμοῦ καὶ ἄμα ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ τὴν εὔκαιρίαν νὰ παραβλέψωμεν ἐπιβλαβεῖς, ἀλλ' ἐπιβλαβέστατον, δπερ εἴπομεν, ἐὰν βιασθῶμεν. Δὲν ἔλπιζεται νὰ ἔλλείψωμεν, δσῳ χειραγωγούμεθα ἀπὸ λαμπτῆρας φρενὸς δρθῆς· θέλομεν προσπαθεῖ γνῶμη, χερσὶ ποσὶ καὶ δλαϊς δυνάμεσι νὰ ὑπερασπιζόμεθα τοὺς οἰκείους, ὡστε νὰ μὴ κλονῶνται εἰς τὰ φυσῆματα τῶν ἐχθρῶν, ἐπειδὴ διὰ τοὺς καλοὺς ἀγωνιζόμεθα, καὶ δέ λόγος περὶ ἀρετῆς. Ὅθεν περὶ τούτου ἔχομεν χρέος πάντοτε νὰ ἐπαγρυπνῶμεν διὰ τὸ ξυνχον τῆς πατρίδος καὶ ἀσφάλειαν τῶν ἐμπορικῶν μας ἐπιχειρήσεων. Φροντίσομεν δὲ μετ' οὐ πολὺ καὶ περὶ τῶν ἐν Σπάρτῃ μετοίκων, καὶ διὰ μέσου τῆς φιλίας σου δικνεμηθήσεται τὰ ἀρκοῦντα ἔκαστω, ίνα ἔχωσιν, ἀν δχι τὰ τοῦ καλοζῆν,

τὰ τοῦ ζῆν καὶ διὰ τὴν παρεῖσαν τεθλιμμένην φορὰν, καὶ
ἔτι μικρὸν ὑπομονῆ.

·^ε Η φρόνησίς εου γίλε, καθὼς τὰ ἐπιπολάζοντα πνεύματα
κατεπράγνεν λέγουσα καὶ παρρησιαζομένη ἀρμοδίως ἔκαστω,
οὗτω καὶ τοῦ λοιποῦ τὰ αὐτὰ ποιεῖν ἐλπίζομεν· καὶ γὰρ πολ-
λοὶ, ὡν «αἱ φρένες τίθενται» κατὰ τὸν γηραῖον Ποιητάν
μας. Τούτους λοιπὸν παντοιοτρόπως πρέπει ν' ἀναβαστάζω-
σιν οἱ δυνατιότεροι· καὶ ὡς τοιοῦτος μάχου διηνεκῶς, ἐπειδὴ
τοῦτο εἶναι τὸ δυσκατεργχυστότερον, καὶ πάλη τῷρντι παγ-
κρατίων πολλῶν κινδυνωδεστέρα, τὴν ὅποιαν ἐὰν σὺ, φίλε,
χερδήσῃς αὐτόθι, καὶ οἱ ὅμοιοι σοι ἄλλοθι, τὸ λοιπὸν ἐν κατ-
ρῷ οὐδὲν ἔσται.

·^ε Η Σχολὴ διενεργεῖται, καὶ ἐντὸς διλίγου ἐλπίζομεν νὰ ἀ-
νεῳχθῇ. ·^η Ήδη καταγινόμεθα εἰς συνάθροισιν τῶν ἀναγκαίων
μέσων καὶ ἐκλογὴν τοποθεσίας. Περὶ δὲ καθηγητῶν, «ὅς ἄν-
θει καὶ φύλακα γίνεται ἔχρος ἥρη», ἐξ ὧν οἱ μὲν φίλεις γνώμη,
οἱ δὲ παρακινηθέντες ὑποδύονται εἰς τὸ στάδιον δι' ἀγάπην
τῆς νεολαίας μας. ·^η Άλλὰ γενήσεται ἐκλογὴ τοποθεσίας (ἥτοι
ἀρχηγοῦ) τοιαύτη, ὥστε ν' ἀρέσῃ καὶ τῇ φιλίᾳ σου, καὶ νὰ
ώφελάσῃ σχι μόνον τοὺς ἔσω, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔξω "Ελληνας,
περὶ ὧν ἡ σκέψις σου φρόνιμος καὶ γενήσεται πρόνοια· διδά-
σκαλος δμως δ καρπὸς καὶ αἱ χρηματικαὶ δυνάμεις τοῦ Σχο-
λείου. Δὲν ἐλπίζομεν δμως ταύτας ἐλάττους τῆς ἐφέσεώς
μας, ἐρειδόμενοι εἰς τῶν ὁμογενῶν τὸν ζῆλον, οἵτινες φιλοτι-
μοῦνται ἔκαστος κατὰ δύναμιν νὰ χορηγήσῃ διὰ τὸ κοινὸν
ὄφελος. ·^η Ο ἐντονώτατος κήρυξ τῆς Ἐλλάδος «Δεῖ δὴ χρημά-
των, ἐφώνακε, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δε-
δυτῶν». Πολλοὶ πολλὰ σκέπτονται, τὰ δποῖα βασανίζομενα
εἱρίσκονται ἀκίνδηλα· ἀλλ' ἡ ἐλλειψις ἔκείνων τ' ἀφίνει ἀνε-
πιχείρητα. Δεδμεθα λοιπὸν μέσου, δι' οὐ νὰ πολυπλασιάσω-
μεν τὰς ἀφορμὰς τῶν μετρητῶν μας, καὶ ἐπειτα νὰ ὡφελή-
σωμεν εἰ δυνατὸν, νομάδας καὶ ὀρεσιβίους, μὴ μόνον "Ελλη-
νας. Τοῦτο διπίζεται, ἐὰν ἔκαστος τῶν μετεχόντων εἰς τὸ
ἐμπόριον μας φιλοτιμηται εἰς τὸ ἔργον του μὲ ζῆλον, πίστιν

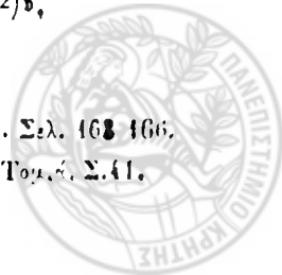

καὶ ἀγάπην ἀδελφικὴν, φροντίζων ὡς ἴδιον τὸ τοῦ ἑτέρου
χέρδος, καὶ μηχανόμενος, πῶς νὰ αὐξήσῃ τὸ κοινὸν βαλάν-
τιον τῆς συντροφίας μας, τὸ δποῖον, ἐὰν δὲν ἀρχῇ εἰς πολλὰ
δὲν εἶναι δμας καὶ τόσον ἀθόνατον, ὥστε ν' ἀμελήσῃ τ' ἀναγ-
καῖτερα. Οἱ διδάσκαλοι δὲν θέλουν ἀργοκορήσει, καὶ παρε-
καλοῦμεν, δὲν δὲν προσενῇ βάρος τῇ φίλᾳ σου, γενοῦ ἀρχηγὸς
τοῦ διδάσκειν, ἵν' ἔχῃ; καὶ περὶ τούτου πρῶτος τὸν στέφανον,
τὸ δποῖον ἐλπίζομεν νὰ θεχθῆῃ, ἐπειδὴ γίνεσαι τὰ πάντα,
ἵνα πάντας κερδήσῃς. "Οθεν ὡς διδάσκαλος νέων καὶ γερο-
τῶν, παιδαγώγει φρονίμως, κατάπαυε τὰς καταχρήσεις, ἀ-
ραριοῦ περακαταθήκας, ποίησον πᾶν δ., τι δόξῃ ἐπωφελές τῇ
δυνάμει τοῦ περόντος μας, ἐνδεικνύων μόνοις τοῖς ἐνχρέτοις.
Καὶ, διὰ νὰ γνωρίσῃς, διὰ δὲν ἐλησμόντας μεν τὰ πλεονεκτή-
ματά σου, καὶ διὰ προντίζομεν περὶ σοῦ, κατὰ τὸ περὸν λά-
βε γράσια πεντακόσια (N. 500) διὰ τοῦ κοινοῦ μας φίλου κ.
Γρηγορίου Δικαίου. "Ἐπὶ τούτοις μὴν λείπῃς νὰ μᾶς ἰδεάζῃς
ἐν ταῖς ἀνάγκαις τὰ περὶ σὲ καὶ περὶ τῶν αὐτοῦ διατρεγού-
των περιστατικῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀπαντῶμεν κάθε ἀντιπίπτον
ταῖς ἡμῶν ὑποθέσεσιν. "Ερρωσο.» (1)

«Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν διετάγη, λέγει δ. Φιλήμων, καὶ
δ. Περραΐδης ἵνα διατρέξῃ τὴν Πελοπόννησον δοκιμάσῃ δὲ τὸν
Ζῆλον τοῦ λαοῦ καὶ τὰς ἰδέας τῶν προκερίτων, ἐξετάσῃ ἀκρι-
βεστερον τὴν ὄλικὴν κατάστασην τῶν φρουρίων καὶ τὴν δύνα-
μιν τῶν φρουρῶν, καὶ ἐπὶ τέλους ὑπολογίσῃ ὡς ἔγγιστα τοὺς
διπλοφόρους τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι Τούρκων.
"Ἐπειδὴ δὲ δ. Υψηλάντης ἐσπειսε τὴν κατάθασίν του εἰς. Ο-
δησόδην, δπου προσεκαλεῖτο μάλιστα, διέταξεν ἐπὶ τούτοις τὸν
Περραΐδην ἵνα ἀναβῇ ἐκεῖ μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν, ἃς
ἐπεφορτίσθη καὶ ὑπέβαλε τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν, ὡς καὶ πα-
σαν διὰ ζώσης φωνῆς ἀναγκάζειν ἀνάπτυξιν (2).»

(1) Ἱδὲ Δεκ. Ἰσορ. Ἐλλ. Επ. ὑπὸ Φιλήμ. Τοι. 4. Σ.λ. 163 165.

(2) Ἱδὲ Δεκ. Ἰσορ. Ἐλλ. Επαναστ. ὑπὸ Φιλήμων. Τοι. 4. Σ. 41.

Μία μὲν περὶ τούτου ἐπιστολὴ τοῦ Ὑψηλάντου ἔχει
οὕτως.

«Πετρούπολις φωκά. Ιουνίου 16:

«Κύριε Χριστόφορε Περράϊβε.

«Ἐγώ, διὰ παντὸς φροντίζων περὶ τῆς καλῆς της ἀποκατάστασεως καὶ περὶ τῶν πρακτικῶν της, δὲν ἔλειπον ἀεννάως νὰ δρωτῷ περὶ τῆς εὐγενείς της, διὰ νὰ πληροφορῶμαι τὰ κατ' αὐτήν. Παρὰ μὲν τοῦ κατ' αὐτὰς ἐλθόντος Καμαριναῦ ἄμαθον, διὰ εὑρίσκεσαι εἰς Σπάρτην ἥδη δὲ ἐκ τινῶν φιλικῶν γραμμάτων μανθάνω, διὰ ἥλθες εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ διευθύνω τὸ παρόν μου, περικλείων ἐν αὐτῷ καὶ τὴν παρὰ τῶν χυρίων ἐγχειρισθεῖσάν μοι εἰπιστολὴν. Ὁ εἰς τὰς ἁνεστώσας περιστάσεις ἑρχομός της εἰς Κωνσταντινούπολιν μαζί δίδει νὰ καταλάβω, διὰ χωρὶς τέλος δὲν εἶναι. Διὸ καὶ περιττὸν στοχάζομαι νὰ τῇ συμβουλεύσω, διὰ δὲν πρέπει ἡ ἀγαθὴ αὐτὴ περίστασις νὰ πηγάκινῃ εἰς μάτην, ἀπὸ τὴν διοίσην οἱ κόριοι πάσχουσι νὰ κερδήσωσιν, ὡς ἐκ τῆς ἐμπερικλειομένης ἐπιστολῆς θέλει τὸ ἐνοήσει.

«Ἐγταῦθα ἐτυστήσαμεν μίαν Ἐθνικὴν Κάσσαν, τῆς διοίσας τὰ χρήματα μέλλοι νὰ δαπανῶνται εἰς τὴν ἔκτελεσιν τοῦ ἵεροῦ ἅμαν σκοποῦ. Δι' αὐτὸν καὶ μετ' ὀλίγον μέλλοι νὰ σταλῇ πρὸς τὴν εὐγενείαν της ἄνθρωπος ἐκ μέρους τῶν χυρίων . . . καὶ μὲ χρήματα καὶ μὲ ἴχανάς διδασκαλίξ διὰ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ ἔργου. Ἔν τοσούτῳ δὲ ἡ εὐγενεία της ἀς μὲ παύη ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνεργῇ, νὰ προστοιμάζῃ, καὶ ἀς μὴ διστάζῃ κατὰ τὸ παραμικρὸν νὰ συναχεύηται μετὰ τοῦ Ηετρόμπεν, νὰ συσχέπτηται μετ' αὐτοῦ, νὰ τὸν ἐνθερρύνῃ καὶ νὰ συμπράττῃ. ^{**} Λας φροντίσῃ διὰ νὰ ἐγχειρίσῃ ἀσφαλῶς καὶ τὴν περικλειομένην πρὸς τὴν ἀνδοκότητά του ἐπιστολὴν. Ταῦτα τοίνυν ἔτι τοῦ παρόντος, ἀγαπητές ἀδελφές, καὶ μένω κατασπαζόμενάς σε ἀδελφικῶς καὶ ἐπευχόμενος ὑγείαν καὶ ἐπιτυχίαν.

«ἀγαπητὸς ἀδελφός
ε.Δ. ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

•Υ. Γ. Πάσχισε νὰ μοὶ ἀγοράσῃς δύο πιστόλαις ἀρβανή τικαις. Φανέρωσδν μοὶ, πῶς λέγεται κοινῶς δ Παρνασσός». (1)

‘Ο δὲ Πουκεβῆλ ἀφηγεῖται τὴν συνέντευξιν ταύτην ως ἔξι.

‘Ο Θέμελης καὶ δ Ξάνθος, ἀποπερατώσαντες τὴν ἀντολὴν των, ἀπῆλθον συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ Θεσσαλοῦ Περήραι-
βοῦ, ἀρχαίου ταχυματάρχου ἐν τε τῇ Ῥωσσικῇ καὶ τῇ Γαλ-
λικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀφιχθέντος τελευταῖον ἐκ Πετρουπόλεως εἰς
Βουκούρεστιον. Συνωδεύοντο δὲ οὐτοὶ καὶ παρ’ ἐνὸς πλοιάρ-
χου ἐμπόρου, καλούμενου Γαϊτάνου, καὶ παρὰ τοῦ Μαντσ-
ράκη καὶ τοῦ Δικαίου, οἵτινες ἡσαν ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας
τῶν Ἐταιριστῶν καὶ διευθύνοντε εἰς Ἰσματλη, ἥνθι δ Ἀλέ-
ξανδρος Ῥψηλάντης εἶχε κατέλθει, ίνα λάβῃ τὰς ἀναφοράς
των καὶ τοὺς δώσῃ τὰς τελευταῖς διαταχάς. Ἐγάθησαν δὲ
εἰς τὸ λοιμοκαθαρτήριον τῆς πόλεως ταύτης, ἀνηκούστης τότε
εἰς τὸ Ῥωσσικὸν κυβερνεῖον τοῦ Κισενόβιου ἐν Βασταραβίᾳ.
‘Ο ῥψηλάντης λοιπὸν, σπεύστες εἰς συνέντευξιν, ἐπεκύρωσε τὴν
πανταχοῦ διαδοθεῖσαν εἰδῆσιν τῆς μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ ὑψη-
λῆς Πύλης διενέξεως, ήτις, ἀρξαμένη πρὸ χρόνων πολλῶν,
ἐμελλε νὰ ἀπολύξῃ εἰς ῥῆξιν, ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1821.
Ἐπειτα, ἀφηγούμενος τὰ περὶ αὐτοῦ, τοὺς διηγήθη ἀρίστως
τὰς συνενοήσεις του μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἑταίριας ἐν
Κωνσταντινουπόλει, καὶ τὰ σχέδιά του περὶ Σερβικῆς συμ-
μαχίας ἐπέμεινε δὲ πολὺ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἀναγνω-
ρισθῇ ἡ ἀρχηγία του ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Χρι-
στιανῶν. Τοῦτο εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον, ἐλεγεν, ίνα ἀξιω-
θῶμεν προσταπίας τινὸς παντοδυνάμου. Προσδιώρισεν εἰς έ-
παστον τῶν περὶ αὐτὸν ἴδιαζουσάν τινα ὑπηρεσίαν, συγέστησε
μὲν εἰς ἀπανταξας νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν προσπάθειαν παρὰ
τοῖς σημαίνουσιν δρθοδόξοις, ίνα ἀναγνωρίσωσι τὴν ὑπερτά-
την ἀρχηγίαν του’ ἀλλ’ ἀπέφυγε νὰ δηλώσῃ ἁγγράφως, διὰ

(1) Ιδὲ Ιστορ. Δοκ. Ελλ. ἐπαν. ὑπὸ Φιλήμ. Τ. ἄ. Σ. 206.

ετίθετο ἐπὶ κερχλῆς τοῦ κινήματος. Οὐδὲν ἡτού δμωκτῶν εἰς ἔκαστον τῶν Ἐταιριστῶν εἰδός τι διορισμοῦ, γραφέντος ὑπὸ τοῦ γραμματέως του Λασσάνη, καὶ συνέστησε τοὺς πᾶσι τὴν ταχύτητα.

«Μετὰ ταῦτα δὲ μὲν Περραιβὸς διετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἡπειρὸν δὲ Μαντσαράκης, εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος.» Ο Δικαῖος, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ Θέμελης, εἰς Σμύρνην, οὗθις ὀφειλε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς ἐνεργίας του εἰς Ψαρά, Σπέτσας καὶ Ὑδραν.

Εἰδικὴ τις διαταγὴ, δοθεῖσα εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον, ἐπέτεττεν αὐτὸν νὰ καταβῆλη πᾶσαν προσπάθειαν, ίνα κερδίσῃ τοὺς Ὑδραίους, οὓς δικαίως ἐθεώρουν ἀμφιταλαντευομένους εἰσέτι, ὡς ἔχοντας θαλάσσια συμφέροντα, δλως ἀντίθετα τῶν σχεδίων τῆς Ἐταιρίας. Ἐπὶ τέλους προκεχωρημένου ὅντος τοῦ χειμῶνος καὶ ἐπικειμένης τῆς παύσεως τῆς ναυσιπλοΐας ἐν τῷ Εὔζείνῳ Πόντῳ, δὲ Ὑψηλάντης ἐβίασε τοὺς φίλους του ν' ἀπέλθωσι, παρέχων αὐτοῖς καὶ χρηματικὰς τινὰς πιστώσεις, αἵτινες ἐγένοντο δεκταὶ μετὰ θρησκευτικῆς ὄλλαξίας, ὑπὸ τῶν μυστικῶν ταμιῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας(1).

Μεταβαλὼν, ὡς γνωστὸν, σχέδιον δὲ Ὑψηλάντης, διέταξε καὶ τὸν Περραιβὸν νὰ κινηθῇ διὰ τοῦ ἐξῆς ἐγγράφου, βραδύτερον δὲ ἐπεμψεν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν παρὰ πόδας ἐπιστολήν.

‘Ἄρδεεοι ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων.

«Ἐγγίζει πλέον δὲ καὶρός, τὸν δποῖον τοσούτους αἰῶνας ἐπροσμέναμεν! ή προσκλητικὴ σάλπιγξ τῆς πατρίδος ἐντὸς διλήγου μέλλει νὰ τίχνησῃ. Διὰ τοῦτο σας στέλλω τὸν ἀνδρεῖον καὶ γενναῖον Περραιβόν, τὸν παλαιὸν συνασπιστὴν σας, μὴ τὸν δποῖον πολλάκις συνηγγωνίσθητε κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς

(1) 'Id. Hist. de la régénération de la Grèce par Pouquetille tom. ii. pag. 342-343.

πίστεως καὶ πατρίδας, καὶ ἐμοιράσατε εὐτυχίας· καὶ τελείωσίας. Αὕτης θέλει σᾶς ἐξηγήσαι τοὺς σκοπούς μου καὶ σᾶς δώσαι τὰς διεταγγάς μου. Ἀκούσατε λοιπὸν τοὺς λόγους του, ἀχολουθήσατε τὰς συμβουλάς του καὶ δείξατε εἰς διού τὸν χόσμον, διτὶ τῷ ἔντι εἰσθε ἀπόγονοι τῶν λαμπρῶν ἡρώων τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν, καὶ διτὶ καταφρονεῖτε καὶ σεῖς τὸν θάνατον ὡς καὶ ἐκεῖνοι. Ἡ δὲ εὐγνώμων πατρὶς θέλει ἀνταμεῖψει τὰς ἀνδροχαθείας εἰς μὲ τὰς πλουσίας τῆς δωρεᾶς, δόξαν, εὐγένειαν, τιμὰς καὶ ἀξιώματα.

Τῇ 7 Οκτωβρίου 1820, Ἰσμαήλ.

(Τ.Σ.) Λ. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.» (1)

«Ἄγαπητε Περρίσσει!

«Οἱ ἄχθροι δέξιγνασαν πολλὰ καὶ μᾶς παραμονεύουσι. Ὅθεν, ἀλλέως ν' ἀνταμωθῶμεν, δὲν εἶναι δυνατὸν, εἰμὴ μὲ πὸ σπαθίου εἰς τὰς χειρας. Ἄλλαξε χοιπὸν τὰ σχέδια, καὶ πλέον μὴ προσμένης ἀπὸ Τριστοι. Θέλω κτυπήσαι τὰς πρώτας ἐπαρχίας, καὶ διὰ μέσου τῶν ἔχθρῶν θέλω ἀνοίξει δρόμον πρὸς σᾶς.

«Ἄι! δυνάμεις μας εἶναι μεγάλαι. Κινήσου λοιπὸν μὲ τοὺς αὐτοῦ περὶ τὴν 11 Νοεμβρίου, καὶ καθάρισε τὴν Ἱεράν γῆν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Ἄν δέ τις ἀπὸ τοὺς αὐτοῦ ἐνόπλους θελήσῃ νὰ μείνῃ ἀργὸς, γρήγορα θέλει τὸ μετανοήσει, διότι οἱ ἄχθροι, καὶ χωρὶς νὰ κινηθῆτε, θέλουν σᾶς βιάσαι· πλὴν τότε, ὡς γνωστὸν, μὲ δλεθρόν σας μεγάλον. Διὰ τοῦτο πάντοτε εἶναι καλλίτερα νὰ δρμῷτις ἀναντίον τῶν ἔχθρῶν, παρὰ νὰ τοὺς προσμένῃ.

«Κινεύη τὴν 24 Οκτωβρίου 1820.

«Γίζαινε καὶ καλὴν ἐντάμωσιν.

ὅ φίλος καὶ ἀδελφός σου
Α. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ» (2).

(1) Τὸν Ἀπαμνημονεύματα πολλάκι ὑπὸ Περρίσσεω Τομ. 4. Σ. 18

(2) Τὸν Δοκ., Ιετ., Φιλίμ., Τ. 4, Σελ. 233.

Άλλὰ πρὶν λάθη, φαίνεται, τὴν ἐπιστολὴν ταύτην
τοῦ Υψηλάντου δὲ Περραϊδος ἔγραψε τὰ ἔξης.

«Ἐκλαμπρότατο.

«Ο Μπίμπασης Σάββας μᾶς ἔστειλεν ἑδῶ μερικὰ γράμματα τα τοῦ Μήλουσι παλαιὰ καὶ ἀσήμαντα, τὰ δποῖα ἵσως τὰ ἔξχροστείλωσι καὶ τῇ Ἐκλαμπρότητί Σου. Μὲ τοῦτο δὲν μᾶς ἔδωκε νὰ καταλάβωμεν ἄλλο, παρὰ δτι ἔχει ἀνταπόχρισιν μαζῆ του. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως δὲν συμφέρει νὰ τὴν μεταχειρίζηται μόνος του, ἀλλὰ συμφώνως μὲ τὸν Καπετάν Γεωργάκην καὶ Καπετάν Φαρμάκην διότι ἀλλέως δύναται νὰ συνέβῃ τι ἐνάντιον, γράφοντες διαφορετικῶς δ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον. Στοχάζομε: λοιπὸν, δτι εἰναὶ ἀναγκαῖον νὰ γράψητε τῷ χωρίῳ Ξάνθῳ, διὰ νὰ γράψῃ εἰς τὸν Σάββα, δτι, δπόταν θέληται ἀλληλογραφῆ ἢ μὲ τὸν Μήλουσιν ἢ μὲ τὴν Ἐκλαμπρότητά Σου, πρέπει καὶ οἱ τρεῖς νὰ συμβουλεύωνται καὶ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸν γράμματα ὡς ὑπογράφωνται, ἐπειδὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματεία των, δ ἴδιος σκοπὸς καὶ ἀπαράλ λαχτος ἡ ἐπιχείρησις διὰ τοῦτο καὶ τὰ φρονήματά των πρέπει νὰ ἔναιε ὅμοια καὶ σύμφωνα μὲ τὰ ἐπιχειρήματα, καὶ τότε τὰ πράγματα λαμβάνουν αἵσιον τέλος.

«Γαλάζι: 16 ὁκτωβρίου 1820.

Τῆς ὑμετέρχς Ἐκλαμπρότητος ταπεινός
καὶ εἰλικρινῆς δοῦλος.

ΧΡ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.» (1)

Βραδύτερον δὲ Υψηλάντης τῷ ἔγραψε τὰ ἔξης.

«Ἀγαπητὲ καὶ γενναῖε Περραϊδέ.

«Εἰς μεγαλωτάτην ἀνησυχίαν εὑρίσκομαι, ἐν δσῳ νὰ μάθω τὸ εἰς Κωνσταντινούπολιν κατευδιόν σου, δπου ἐλπίζω νὰ μὴν ἐμποδισθῇ διόλου, ἐπειδὴ, κατὰ τὰ γραφόμενα τῶν

(1) Ἰστ. Ιστ. Ἐλλ. Ἐπαν., ὑπὸ Φιλήμ. Τομ. 4. Σ. 219.

ἐκεῖσε τέλος, θέλεις εύρει τὰ ἀναγκαῖα ὅλα ἔτοιμα. Περὶ τοῦ διμιληθέντος διοργανισμοῦ κρίνω περιττὸν νὰ σὸν ἀναφέρω. διότι, ὅπου εἶναι δὲ οἱ Περβάιθδες, βλέπω τὸν ἔχυτόν μου παρόντα . . . Προσέτι φυλάξου νὰ μὴν κάμψῃς τὸ παραμικρὸν κίνημα, ἐὰν δὲν λάβῃς δευτέραν μου διαταγὴν, ἐπειδὴ ἀλλέως κόπτεται ἡ ἀρμονία καὶ οὐ πορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ διλεθρος μέγας. Φρόντισε μόνον νὰ μὲ εἰδοποιήσῃς . . . , εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκονται τὰ αὐτοῦ (τῆς Λακωνίας) καὶ τὰ τῶν γειτνιαζόντων μερῶν· πράγματα καὶ ὑγίαινε.

Κισσεύη τὴν 15 δεκεμβρίου 1820.

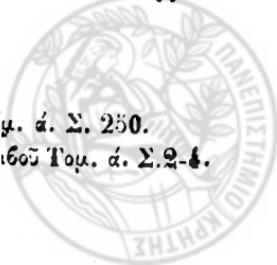
ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ». (1)

Καὶ τότε μὲν, λέγει ὁ Περβάιθδες, συνελθόντες οἱ Αρχιερεῖς καὶ οἱ πρώτιστοι εἰς Καλαμάταν, ἐπροσκάλεσαν τὸν Π. Μαυρομιχάλην καὶ Περβάιθδον διὰ νὰ συσκεφθῶσι περὶ τῆς δεινῆς καὶ κινδυνώδους ἐκείνης περιστάσεως· δικύριος σκοπὸς αὐτῶν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ συνεθῇ καὶ σιωπηθῇ εἰς δυνατὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων· καὶ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν Ὀθωμανῶν κάθε ὑποψίᾳ· καὶ εἰς ἄλλον ἀρμοδιώτερον καιρὸν νὰ κινηθῇ τὸ πρᾶγμα μὲ περισσοτέραν φρόντισιν καὶ δραστηριότητά . . . Ο δὲ Περβάιθδες τοὺς ἀφήρετε τὸν φόβον τῶν Τουρκαλβανῶν, ὑποσχόμενος αὐτοῖς, διτὶ θέλει διαβῆ ὁ Ἰδιος εἰς τὸ Σούλιον, νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν ἐκστρατείαν ἐκείνων κατὰ τῆς Πελοποννήσου, μὲ τὴν συγκρότησιν ἀδιακόπων ἐκεῖσε πολέμων ὅθεν μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνεχώρησε πανοικί. (2)

Ἐκ δὲ τῆς "Ὕδρας τελευταίαν ἴσως πρὸς τὸν" Υψηλάντην ἔγραψε συμβολικοῖς γράμμασι καὶ ἀνυπόγραφον τὴν ἔξῆς ἐπιστολήν.

(1) Ἰδὲ Ιστορ. Δοκ. Φιλ., Επ. οπὸ Φιλήμ. Τόμ. α. Σ. 250.

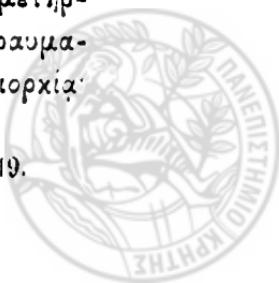
(2) Ἰδὲ Απομνημονεύματα Πολεμικὰ οπὸ Περβάιθδον Τόμ. α. Σ. 2-4.

« Ἡλθον ἔως ἐδῶ ὑγιής. Δὲν ἔλειψα νὰ εἴπω εἰς τοὺς πρωτίστους τὰ κοινὰ συμφέροντα. Αὐτοὶ οὔτε σωματικὴν, οὔτε χρηματικὴν βοήθειαν ὑπερχέθησαν εἰς τὸ ἔθνος. Τότε, μοῦ εἶπαν, θέλεις χρησιμεύσουν, ὅταν ἀποθάνουν οἱ ἑλέφαντες τοῦ ἀπαθοῦς (ἀποτεφρωθῆ ὁ στόλος τοῦ σουλτάνου). Σᾶς λέγω δῆμως, δτι ἔκεινοι, δποῦ κυβεργοῦν τὰς καμίλας των (τὰ πλοιά των), φρονοῦν τὰ ἔναντία, καὶ δὲν προσμένουν ἄλλο παρὰ τὴν ὥραν ἔκεινην. Οἱ πρῶτοι: ὅγλιγωρα θέλει μετανοήσουν μὲν ζημιάν των, ἐπειδὴ τὸ ἔθνος εἶναι δίκαιον καὶ φιλάνθρωπον εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις. Παρακαλῶ, ὅσον τάχιστα πέμψατέ μοι ὑποδήματα (χρήματα), ἐπειδὴ ή ποστῆς, τὴν ὁποίαν μολ ἐπαραδόσατε, εἶναι πάντη ὀλίγη καὶ ἀδύνατος, παρακεκλομένη μὲ τὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ ἀπὸ τοιαύτας ἐλλείφεις δύνανται νὰ συνέβουν ἔμποδα μεγάλων καὶ κοινωφελῶν σκοπῶν, καὶ τότε δὲν θέλω νὰ πίπτῃ τὸ βάρος ἐπάνω μου, τούτου ἔνεκκα ταχύνατε τὰ μέσα τῆς ἀποφασιστικῆς ἐπιχειρήσεώς μας. Ἐρρώσθε. Σήμερον ἀναχωρῶ». (1)

Σμικρὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος ἐν Ἑλλάδι ὁ Ηεράριβδς μετέβη διὰ τῶν παραλίων τῆς Θεσπρωτείας εἰς Ἡπειρον· ἔκει δὲ συνεμερίσθη πάντων τῶν ἀγώνων καὶ τῶν δεινοπαθημάτων τῶν ἀτυχῶν Σουλιωτῶν. Τί δὲν ἔλεγε, τί δὲν ἐπενόει, τί δὲν ἐπραττεν ὁ Ηεράριβδος; τὸ μὲν, ἵνα προλαμβάνῃ τὰ ἀναπόφευκτα ἐπὶ τῶν ἐπαναστάσεων ἀτακτήματα· τὸ δὲ, ἵνα ἔξαίρη τὸ αἰσθημα τῶν ἀγωνιζομένων καὶ παρηγορῇ τούτους ἐν ταῖς δ.σ. πραγίαις· καὶ κατὰ τρίτον λόγον, ἵνα δίδῃ τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς εὐπειθείας, τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, τῆς ἐγκαρτερήσεως καὶ τῆς ὑπομονῆς ἐπὶ τῶν ἀτυχημάτων. Ἐνθυμούμεθα ὅτι καὶ τὸν χειροῦργον μετήρχετο (καὶ οὐχὶ ἴσως πάνυ ἀτέχνως) ὑπὲρ τῶν τραυματιζομένων εἴτε ἐν ταῖς μάγαις, εἴτε ἐν τῇ πολιορχίᾳ.

(1) Ήδε Δοκ. Ιστορ. Ελλ., ἐπχν. Φιληρ., Τομ. α Σελ 318—319.

ἐπὶ τῆς νύκτωρ γενομένης ἐκρήξεως Ὁθουζίου τινὸς μία μὲν θεία ἡμῶν ἔμεινε νεκρά· μία δὲ ἐξαδέλφη κατεσυντρίβη μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐθανατώθη ἀμέσως· ἡμεῖς δὲ αὐτοὶ, ἔξαετῇ ἔχοντες τότε ἡλικίαν, ἐτάφημεν ζῶντες ἐκ τῆς ἀναπηδήσεως τῶν χωμάτων· καὶ ἡμᾶς μὲν ἐκταφέντας ὁ φιλάνθρωπος Περραΐδος, ἀφοῦ ἐξήντλησε, φαίνεται, ματαίως ἄπαντα τὰ λοιπὰ ἡπιώτερα μέσα, ἐπανέφερε τέλος ἐν τῇ ζωῇ διά τινος ισχυροῦ ῥαπίσματος, διπερ εἰσέτι δὲν ἐλησμονήσαμεν· τὰ δὲ κατασυντετριμένα σκέλη τῆς ἀτυχοῦς ἐξαδέλφης ἡμῶν περιέδεσε τοσοῦτον ἐπιδεξίως, ὡστε ἥθελεν ἐπαινέσει τὴν ἐμπειρίαν του καὶ ὁ ἄριστος τῶν καθηγητῶν τῆς χειρουργικῆς· ἀλλὰ τὰ πάντα δυστυχῶς εἰς μάτην· μετά τινας ὥρας ἐξέπνευσε καὶ τὸ ἀθῶν τοῦτο θῦμα.

Πρὸ τῆς πολιορκίας τοῦ Σουλίου δὲ Περραΐδος διωρίσθη φρούραρχος Ῥινιάσσης, φρουρίου κειμένου μεταξὺ Πρεβέζης καὶ Ηάργας ἐπὶ τινος λόφου, εἰς τὰς ὑπωρείας ὑπῆρχε κατὰ Στράβωνα ἡ πόλις Ἐλάττεια.

Τὰ περὶ Περραΐδοῦ καὶ Σουλιωτῶν δὲ Γερμανδς ἀφηγεῖται οὕτως. «Οθεν λαβόντες τὰ πιστὰ οἱ Σουλιωταί, διῆλθον μὲ τὰς φαμίλιας· των ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, ἔλαbon τὴν πατρίδα των καὶ τινα ἐνέχυρα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἡρχισαν νὰ ἐνοχλοῦν τὰ κατ' αὐτοῦ στρατεύματα, συγχροτήσαντες διαφόρους μάχας εἰς τὰ Ηέντε Πηγάδια καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Τσαμουριᾶς, καπετανευόντων τοῦ τε Νότη Μπότσαρη καὶ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ τοῦ Τσαβέλα. Ηροκατέλαβον καὶ τὸ κάστρον Τσιγιάσσα καὶ διώρισαν καὶ τὸν Περραΐδον μὲ 150 στρατιώτας νὰ τὸ φυλάττῃ.»⁽¹⁾ Εκεὶ δὲ ὁ Περραΐδος διηγεῖται, δτὶ συνέθη αὐτῷ τὸ ἐξῆς·

(1) Ιδὲ Απομνημον. περὶ τῆς ἐπανάστατης τῆς Ἐλλάδος 1820—23 ὥρη Γερμανοῦ Σελ. 10.

«Δύο περιηγηταὶ Ἀγγλοὶ, ἀποβάντες κατὰ τὸ 1822 ἔτος εἰς τὸ φρούριον Πινιάσσης χάριν περιεργείας, ἡ πολιτικοῦ, πιθανὸν, σκοποῦ, ἐγνωρίσθησαν μὲ τὸν φρούραρχον Περέραιβόν, μετὰ δὲ διώρον σχεδὸν συνομιλίαν ἐπαραπονέθη ὁ φρούραρχος διὰ τὴν ἀπροσδόκητον διαγωγὴν τῶν Εὐρωπαίων κατὰ τῶν Ἑλλήνων αἴχετε δίκαιον, ἀπεκρίθησαν, νὰ παραπονήσθε· σᾶς λέγομεν δὲ πρὸς τούτοις ὡς βέβαιον, ἵσως δὲ πρὸς ὑμᾶς εἰσέτε ἄγνωστον, ὅτι, ἐὰν ὁ Σωύλτανος ἐπείθετο εἰς τὰς συνεχεῖς συμβουλὰς καὶ ἐρεθίσμοὺς Εὐρωπαίων τ.νῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀναμφιβόλως ἥθέλετε πάθει καὶ ὑμεῖς, ὅπερ ἐπαθεν ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς· ἀλλ' ὁ θεὸς σᾶς ἔσωσε· διατηρήσατε ὅμως τὴν ἐνωσιν καὶ ἀνδρίαν σας, καὶ ἐλπίζομεν νὰ ἀξιωθῆτε ἐπὶ τέλους τῆς εὐρωπαϊκῆς σύμπαθείας.» ταῦτα εἰπόντες, χαρίσαντες καὶ τέσσαρας σάκκους πλήρεις παξιμαδίου, καὶ δώδεκα βουκάλια οἰνοπνεύματος εἰς τὸν φρούραρχον, ἀπέπλευσαν». (¹)

Ἐκ Πινιάσσης ὁ Περέραιβός δρθῶς συνεδούλευσε τοὺς Σουλιώτας νὰ καταλάβωσι διὰ πολέμου τὴν τε Πρέβεζαν καὶ τὴν Πάργαν, ἐξεστράτευσε μάλιστα διὰ πλοίων καὶ οὗτος κατὰ τῆς δευτέρας· ἀλλὰ μὴ σκοπίμως ἐκτελεσθεισῶν τῶν σχεδίων τοῦ Περέραιβοῦ, αἱ μὲν ἐκστρατεῖαι ἀπέτυχον· ἐκείνος δὲ ἐπανῆλθεν εἰς Πινιάσσαν, ἔνθα βραδύτερον ἀπέκρουσεν ἐπιτυχῶς καὶ σφοδρὰν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων· ἔτι δὲ βραδύτερον ἥναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ φρουραρχικοῦ ἀξιώματος, διότι, ὡς λέγει, «δὲν εἰσηκούσθη, ὁσάκις τοὺς ἔγραψεν, ἐβιάσθη τέλος πάντων καὶ αὐτὸς νὰ ἐχφρασθῇ ἐσχάτως, ὅτι δὲν εἶναι ἴκανὸς νὰ τὸ φυλάξῃ καὶ διὰ τοῦτο νὰ στειλωσιν ἄλλον νὰ τὸ διοικήσῃ.» Επεμψαν λοιπὸν ἀνὰ

(¹) Ήδὲ Σύντομ. Βιογρ. Μῆγα ὑπὸ Περέραιβοῦ Σελ. 47.

δύο ἀπὸ ὅλας τὰς φυλὰς τῶν Σουλιωτῶν, ἀλλὰ ἐκεῖνοι πρὸ τῆς ῥήθησομένης πολιορκίας τοῦ Σουλίου μετὰ ὅκτω ἡμερῶν πολιορκίαν τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ παρελασθὴν εἰκοσιδύο χιλιάδων γροσίων, τὸ παρέδωκαν (1).

Πρὸ τῆς στενής πολιορκίας τοῦ Σουλίου δὲ Περρήστος ἔγραψεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν τὴν ἑκῆς ἐπιστολὴν καὶ ἐλαθε παρ' αὐτοῦ τὴν μετ' αὐτὴν ἀπάντησιν.

‘Γύη. Ιδετε καὶ μεγα. Ιοπρετέστατε ἡγεμών
τῆς Ἡπείρου τατειγῶς προσκυνῶ σε.

«Ἄφ' ἧς ὥρας ἐπάτησε τούτην τὴν γῆν, καὶ ἐγνωρίσθην μετὰ τοῦ ἰδικοῦ σας Κυρίου Ἀλέξη Νούτζου, ἀμέσως ἑξήγησα τοὺς σκοποὺς, τοὺς δόποίους; τρέφει τὸ ἔθνος πρὸς τὴν Ὑψηλότητά σας. Ἐπληροφορήθην ταυτοχρόνως παρὰ τοῦ ἰδίου τὰ δρθά καὶ πατρικὰ φρονήματά σας διὰ τὸ αὐτὸν ἔθνος. “Οἶον, κατὰ τὸ χρέος μου, ἐγνωστοποίησα δλα ταῦτα, δπου ἀνήκει, διὰ νὰ ἐξαλείψω πάσχεν ἀμφιβολίαν ἀπὸ μερικούς, καὶ βεβαιώσω τὸν πρὸς τὸ ἔθνος θερμὸν ζῆταν σας.”»

«Μὴ πάραπονήσθε, Ὑψηλότατε, ἀν οἱ Σουλιώται καὶ οἱ Καπετάνοι τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Ἐλλάδος δὲν κατώρθωσαν ἐνις τῆς σήμερον κάκινα ἀξιόλογον ἀνδραγάθημα, καθὼς τὰ καθημερινὰ ἡρωϊκὰ τῆς ὑψηλότητος σάς. Τοῦτο, παρακαλῶ, μὴ τὸ ἀποδώσητε παρὰ εἰς τὴν δύσκολον συνομιλίαν των διὰ τὰ μαχρά διαστήματα τῶν Ἐπαρχιῶν των, καὶ διὰ τὰ ἀπαντάχοι διεσκορπισμένα βασιλικὰ στρατεύματα, τὰ δποια ἐπακτελοῦσι τὴν σφραγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν αὐτῶν τῶν ἐπαρχιῶν. Νὰ ἡσθε βέβαιοι: δμως, δτι εἰς τὸ ἑκῆς τὰ πράγματα θέλουν λάβει ἀλλην μορφήν ἐπειδὴ ὡμιλήσαμεν περὶ τούτου μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, Ἀγο Μουχούρδάρη καὶ Ταχίρ Ἀμπάζη, καὶ κατ' αὐτὰς θέλω ὑπάγει ἐπίτηδες εἰς τὴν Καμαρίναν, διὰ νὰ ἀποσπάσω τὸν Καπετάν Γιαννάκην Γεώργυν ἀπὸ τὴν βασιλικὴν

(1) Εδὲ Ἀτομνημονισμάτα Ηελεμικήν πόλη Περρήστον Τοιχ. ά. Σελ. 113

υπηρεσίαν, καὶ νὰ τὸν συναριθμήσωμεν εἰς τὴν συντροφιάν μας, τὸ δποῖον ἐλπίζω νὰ ἐπιτύχω, μὲ τὸ νὰ μ' ἀνήγγειλεν δ ἴδιος χρυφίως νὰ ὑπάγω εἰς ἀντάμωσίν του.»

«Δεῖξατε, Ὅψηλότατε, τὴν συνήθη μεγαλοφυχίαν σας, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, δτι ἡ ἐπίμονος ὄργὴ τοῦ Σουλτάνου θὰ ματαιωθῇ γρήγορα· ἐπειδὴ κατεπάτησε, χωρὶς συνείδησιν καὶ φόβον θεοῦ, καὶ τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος· δὲν στοχάζεται, δτι εἶναι ἐπίτροπος τοῦ θεοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ δτι μίαν ἡμέραν μέλλει νὰ δώσῃ λογαριασμὸν, ἀν ἐπλήρωσε τὰ πρὸς τοὺς λαοὺς χρέον του· καὶ ἐπειδὴ κατατρέχει σήμερον τοὺς καλοὺς ἡγεμόνας, μαζὶ δὲ μ' αὐτοὺς καὶ τοὺς εὑπειθεῖς ὑπηκόους· διὰ τοῦτο δ θεὸς μέλλει νὰ τὸν κρημνίσῃ, διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ ἔνα τέτοιον παράνομον βασιλέα.»

«Τέλος πάντων, ἀν συγκατανεύσωσιν οἱ Σουλιώται καὶ δ Ἀγο Μουχουρδάρης εἰς δσα τοὺς ὡμίλησα περὶ ἐκστρατείας, (τὰ δποῖα ίσως σας ἐγγωστοποίησε καὶ δ ἀγαπητός σας Ἄλεξης Νοῦτζος) σας βεβαίω, δτι ἡ ἐλευθερία σας γίνεται πολὺ γρήγορα καὶ αὐτὴ μόνη εἶναι ἵκανὴ νὰ φέρῃ εἰς εύταξίαν καὶ εύτυχίαν τοῦ ἔθνους τὰ πράγματα· Τὸ μεγάλον σας ὅνομα, τὰ φυσικά σας προτερήματα, αἱ γνώσεις, τὰς δποίας ἀπεκτήσατε μὲ τὴν πολυχρόνιον τριβήν τοῦ ἔθνους καὶ τὰ χρηματικὰ μέσα κατορθοῦσι τὰ πάντα εἰς τὴν Ἑλλάδα.»

«Λύριον ἐκστρατεύομεν διὰ τὴν Μπογόριτζαν, καὶ ἐλπίζω ν' ἀκούσητε γρήγορα τὰς ἀνδραγαθίας τῶν Σουλιώτῶν· ἐπειδὴ κινοῦνται μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ θυμὸν κατὰ τῶν βασιλικῶν, ἔχοντες εἰς τὴν μνάμην τῶν ζωντανὴν τὴν εἰς Ἰωάννινα ἐπιβούλην τοῦ Ἰσμαήλ πασσᾶ· μάλιστα πρὸ ἡμερῶν τῷ ἔγραψαν φανερὰ ὅλας τὰς ἐπιβουλάς του.»

‘Απριλίου 2, 1821 ἀπὸ Σουλιον.

καὶ μὲ ὅλην τὴν ταπεινότητα ὑποσημειοῦμει
τῆς Ἰμετέρας, Ὅψηλότητος ταπεινὸς δοῦλος

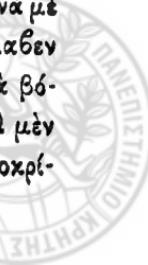
X. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

'Απόχρισις εἰς τὴν ἐπιστολήν.

'Ακριβέ μου φίλε!

«'Από τὸ φιλικόν σου, σημειωμένον τῇ 2 τοῦ ἵσταμένου, μαθὼν τὴν εἰς τὰ αὐτόσε αἰσίαν κατάφθασίν σου, ἔχόρην. Βγανών ἐφεξῆς τὰ ὅσα μοὶ ἐπιστημεῖσις περὶ τῶν τρεχόντων, περὶ ὃν μ' ἐπληροφόρησεν ἴδιαιτέρως καὶ ὁ ἴδικός μου Ἀλέξης Νοῦτζος εἰς ἔκτασιν. Μοὶ γράφεις δὲ νὰ στέκωμαι μὲ τὴν συνήθῃ μεγαλοψυχίαν μου· ὅσον κατὰ τοῦτο, ἔγὼ νομίζω ὅτι ἔως τώρα δὲν ἀφησα ὑπόλοιπον· κάθε κίνημά μου ὡδηγήθη ἀπὸ τὸν ζῆλον τῆς ἀπολυτρώσεως τούτου τοῦ δυστυχοῦς γένους, δι' ἣν αἰτίαν καὶ εύρισκομαις ἥδη πολιορκημένος ἐδῶ. Μὲ λύπην μου δμως βλέπω, διτι ἀπὸ τὸ μέρος των δὲν γίνεται ἡ ἀπαιτουμένη εἰς τὰς χρείας ἐπιμέλεια· ἔγὼ μὲ δλα τὰ μαχρά γηρατεία μου πρὸ δλίγου τοις ἔδωκα ἐμπράκτως τὸ παράδειγμα τοῦ Δεωνίδα, ὅπου σχεδὸν μὲ χιλίους πεντακοσίους στρατιώτας ἔκυρίευσα τὰς δυνατωτέρας προφυλακὰς τῶν ἔχθρων ἀπὸ τὰς χειρας τοσούτων χιλιάδων· καὶ ἀν ἥθελε μιμηθοῦν καὶ αὐτοὶ ταύτοχρόνως τὸ παράδειγμά μου, ὡς ἀπόγονοι ἔκεινων, τῶν δποίων καυχῶνται νὰ ἔναι, πρὸ πολοῦ οἱ ἔχθροι ἥθελε διασκορπισθοῦν κακὴν κακῶς. Τώρα λοιπὸν ἐλπίζω μὲ τὸν ἔρχομόν σου νὰ γνωρίσουν τὸ συμφέρον τους, καὶ νὰ φαγῶσι δραστικώτεροι καθὼς τὸ καλεῖ ἡ παροῦσα κοινὴ ἀνάγκη. Ἐν τοσούτῳ σοὶ δηλοποιῶ, διτι ἡ σύμπνοια τοῦ σωτηριώδους σκοποῦ μας ἐπέθηκεν εἰς ταύτην τὴν πρώτην γνωριμίαν μας τὸν δεσμὸν τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας μας· ὡστε πολὺ δπιθυμῶ νὰ σὲ γνωρίσω καὶ προσωπικῶς ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸ παρόν τοῦτο εἶναι δπωσοῦν δύσκολον, εὔχομαι ἡ θεία πρόνοια νὰ μας ἀξιώσῃ ταχέως, διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὸν τόπον μας, καὶ συνακοσυσθῶμεν ἀμέσως περὶ πάντων. Ἡδη δὲ παρακαλῶ νὰ μὲ φανερώσῃς μὲ πρώτον ἐκτεταμένα δποίαν ἀπόχρισιν ἔλασσεν δ φίλος, (Παπαρρήγόπουλος) δετις εἰχε σταλθῆ εἰς τὰ βρεια μέρη ὑπὲρ τῆς τρεχούσης ὑποθέσεώς μου· διότι περὶ μὲν τῆς ἐπιστροφῆς του ἐκεῖθεν εἰδῆσιν ἔχω, περὶ δὲ τῆς ἀποκρ-

σεως ούκ εχω. Και έν τούτοις νὰ μὲ βεβαιώσῃς μὲ τὴν ἐπάναληψιν τῶν, δια δ ῥηθεὶς Ἀλέξης μου μ' ἐφανέρωσε κατ' ίδειαν ἀπὸ τὸ μέρος σου, δηλοποιοῦντες μοι τέλος πάντων ἐπάκρινῶς τὰ ἐν Κων/πόλεις πολιτικῶς τρέχοντα. Και ἀν δ σταλθεὶς φίλος ("Ηπατρος") διὰ τὰν Βουλγαρίαν (τοῦ δποίου τὸ δνομα ήξενρει δ αὐτὸς Ἀλέξης μου) ἐμβῆκε μέσα, η δχι. Περὶ δὲ τῶν εἰς Κορφοὺς Σουλιωτῶν περικλείω ἐν γράμμα πρὸς τὸν Γενεράλ Μέτλαν, τὸ δποίον ἀς σταλθῇ ἀσφαλῶς, καὶ εἴθε νὰ εἰσακουσθῶ!

Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ θεόθεν ὑγιαίνοις εὔτυχῶν.

Τῇ 6 Ἀπριλίου 1822.

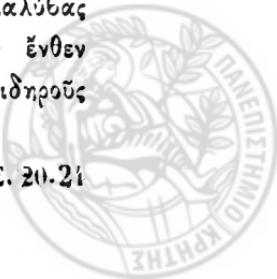
Κάστρου Ιωαννίνων.

τὸ σημεῖον τῆς ὑπογραφῆς του. Ο» (1)

Πολιορκουμένου τοῦ Σουλίου δ Περράιβος δὲν ἔχρησί-
μευσε μόνον ὡς δ ἄριστος τῶν συμβούλων, ἀλλὰ καὶ οὐ-
δεμιᾶς σχεδὸν τῶν σπουδαίων μαχῶν ἀπέσχεν, ιδίως
ἐπὶ τῆς πρώτης ὁρμῆς τῶν Τούρκων. Διωρίσθη μετὰ
τῶν ὀπλαρχηγῶν Ἀθανασίου Δράκου καὶ Λάμπρου Ζάρ-
μπα νὰ φυλάττῃ μίαν τῶν ἐπικαίρων θέσεων, τὰ Χώρια.
Ἐνταῦθα δὲ καὶ ἐν τῇ ἐπικαιροτέρᾳ ταύτης Ναβαρλίκιος
συγένησαν, ὡς γνωστὸν αἱ πεισματωδέστεραι τῶν μα-
χῶν, ἐν αἷς συνεμέθεξαν καὶ αἱ Σουλιώτιδες.

«Ἀλλ' αὕτη η μάχη, λέγει δ Περράιβος, ἔγινε τρόπον τινὰ ἀλλο-
κοτος καὶ περίεργος· διότι ἐνῷ οἱ ἄνδρες ἀντεμάχοντο πρὸ μιᾶς
ῶρας μὲ τοὺς ἔχθρούς, ἀγωνιζομένους νὰ πολιορκήσωσι τὸ φρού-
ριον καὶ βιάσωσι τὴν εἰς Ναβαρλίκιον σταλεῖσαν βοήθειαν, διὰ νὰ
ἐπιστρέψῃ εἰς διατήρησιν τοῦ φρουρίου, αἱ γυναῖκες δὲν ὑπέ-
φεραν οὔτε εἰς τὸ φρούριον, οὔτε εἰς τὰ σπήλαια καὶ καλύβας
νὰ μείνωσιν· ἀλλὰ ἀφήσασκι τὰ φίλατα τέκνα των ἐνθεν
κακεῖσσε ἀπεριποίητα, καὶ λαθοῦσκι πατούλους σιδηροῦς

(1) Ήδὲ Απομνημονεύματα πολεμιούχ υπὸ Περράιβος Τ. α. Σ. 20.21

καὶ ἔνδικος, ὥρμησαν εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, διότου ὁ τόπος ἦν μᾶλλον κατωφερῆς καὶ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὅποιου διέκειτο ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἐκεῖ ἀρχησαν διὰ τῶν πασσάλων νέαναστηκόνουν λίθους μεγάλους, καὶ νὰ τοὺς κοιλίουν κατά τῶν ἐχθρῶν συνεχῶς, ευντροφευμένους μὲ φωνὰς ὑβριστικὰς. ἐκπλαγέντες δὲ οἱ Τοῦρχοι ἀπὸ ἐν ἀνέλπιστον καὶ τρομακτικὸν στρατήγημα τῶν γυναικῶν, πρὶν ὑποκέσωσιν εἰς μεγαλήτερον κίνδυνον, ἐτράπησαν ἀτάκτως εἰς φυγὴν, σωζέντες εἰς τὰς πλησίον οἰκίας τῆς Εχμωνίζας. Τὸ ἴδιον παραδίειγμα ἡ κολούθησε καὶ τὸ ἐπίλοιπον στράτευμα: ἐπειδὴ ἡ μεγαλοφυχία καὶ ἀνδραγαθία τῶν γυναικῶν, καὶ ἡ φυγὴ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, ἔφεραν εἰς αἰδῶ καὶ φιλοτιμίαν τοὺς ἄνδρας, ὥστε νὰ ὀρμήσουν καὶ διώξωσι διὰ τῶν δπλων καὶ τὴν δεξιὰν πτέρυγαν αἱ δὲ γυναικες, ὡς εἶδον αὐτοὺς νικηθέντας, ἐφώνησαν τὰ ἔξτις· «Ἐντροπή σας βρωμόσκυλα, αἱ γυναικες τας εἰναι πλέον παλικάρια ἀπ' ἐσάς, καὶ ἀφοῦ τὸ μάθουν διτεῖνικήθητε ἀπὸ γυναικας, μὲ ποιον πόρσωπον θὰ τὰς κυττάξετε;» (¹)

'Αλλ' ἀπας ὁ ἡρωϊσμὸς οὗτος τῶν τε Σουλιωτῶν καὶ τῶν ἡρωΐδων συζύγων αὐτῶν ἀπέληξεν, ὡς γνωστὸν, εἰς τὸν διὰ συνθήκης ἐντιμὸν ἐκπατρισμὸν αὐτῶν εἰς Κεφαλληνίαν. Ἐνταῦθα δὲ ὁ Περδραΐδος φύ μόνον ἀπάντων τῶν δεινοπαθημάτων συμμετέσχεν, ἀλλὰ καὶ ὡς μεσάζων ἐν τε ταῖς συνήθεσι· ἐπὶ τῶν δυσπραγιῶν λογομαχίαις μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐν ταῖς παρὰ τῷ διοικητῇ τῆς νήσου συκοφαντίαις καὶ ῥᾳδιουργίαις κατὰ Σουλιωτῶν πάνυ ἐπιδεξίως ἐχρησίμευσε: τῷ τελευταῖω τούτῳ μάλιστα ἐπέδωκε καὶ ἀξίαν ἀναγνώσεως ἔγγραφον καὶ σύντομον, ὡς ὀνομάζει αὐτὴν, διήγησιν τῶν συμβεβηκότων Σουλίου (²). εἰς δὲ τοὺς Σουλιώτας

(1) Ἰδὲ Ἀπομνημονεύματα Πολεμ. ὑπὸ Περδραΐδος Τ. ἀ. Σ. 156-157.

(2) Ἰδὲ Αντρός Σελ. 191.

Έγραψε μετά τὴν κάθαρσιν ἐκ Κεφαλληνίας τὴν ἔσχης
ἔμπιστευτικὴν ἐπιστολήν.

Ἄγαπητοί μου ἀδελφοί.

«Πολλάκις, ὅταν σᾶς ἐσυμβούλευτε εἰς τὸ Σούλιον, μὲν ἐλέγετε,
ὅτιχάνω τὰ χρυσᾶ μου λόγια εἰς ἀνθρώπους ἀνοήτους, (ἐννοοῦν-
τες πάντοτε τοὺς ἄλλους καὶ ὅχι τὸν ἑαυτὸν σας') ἵδού καὶ
τόρχ χρυσῆ καὶ ἵσως πλέον χρυσότερα καὶ σημαντικώτερα
λόγια λέγω εἰς σᾶς τοὺς τρεῖς, τοὺς δποίους ἔχω εἰς ὑπόλη-
ψιν περισσοτέραν, καὶ στοχάζομαι νὰ μὴν ἀπατῶμαι· ἂν λοι-
πὸν τὰ λόγιά μου εἶναι χρυσᾶ, πρέπει νὰ τ' ἀκούσητε, καὶ ἀν-
δὲν τ' ἀκούσητε, θὰ εἰπῇ, δτι η ταῦτα εἶναι σιδηράνια, η
χαλκωματένια, η σεις ἀνόητοι καὶ δὲν τ' ἀπέικαζετε.»

«Ἐπληροφορήθητε μετὰ βεβαιότητος, δτι οἱ Τούρκοι ἐνι-
κήθησαν μὲ πολλὴν τῶν φθορὰν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ἐ-
πομένως, διαλύσαντες τὴν πολιορκίαν, ἔργον ἔντρομοι· ἐξ
αὐτῶν κατέρρεφαν καὶ κατέπνιξαν τὰ δρμητικὰ ρεύματα τοῦ
Ἀχελώου ποταμοῦ ὑπὲρ τοὺς ἐπτακοσίους· τὸ Νεύπλιον παρε-
δόθη εἰς τοὺς πολιορκητὰς Πελοποννησίους· ὅθεν ἐκ τούτου
βλέπομεν φυνερά, δτι δ Θεός κάμνει θαύματα διὰ τοὺς Ἐλ-
ληγας· διότι ποίος ἐπίστευεν, δτι οἱ μὲν ἀνδρεῖοι Σουλιιῶται,
οἱ δποίοι κατετρομάζατε τόσα πολυάριθμα στρατεύματα τῶν
Οθωμανῶν, θέλουν καταντήσει ν' ἄφνσωσι τὴν πατρίδα των,
καὶ νὰ κρυφῶσιν εἰς τὰ νησία; οἱ δὲ Μεσολογγῖται· μετὰ
τῶν ἄλλων Ἐλλήνων καὶ Πελοποννησίων ἔμελλαν νὰ νική-
σουν καὶ ἀφχνίσουν τοὺς θριαμβεύτας Τούρκους; Οὐδεὶς βέ-
βαιος μολοντοῦτο τὸ βλέπομεν.»

«Ἐνῷ ἡμεθικείς τὸ Σούλιον, ἐκχυλώμεθα, δτι τὸ σπαθί
μας τότε θὰ τὸ βάλωμεν εἰς τὴν θήκην, ὅταν φθάσωμεν εἰς
Κωνσταντινούπολιν· ἐγὼ (καθὼς πολὺ καλὰ τὸ ἐνθυμετσθε)
συχνὰ σᾶς ἔλεγχα, δτι η Κωνστατινούπολις τοῦ Σουλίου εἶναι
ἡ Ηὔργα καὶ η Ἡράεζα, καὶ δτι, δπότεν ἔξουσιάσωμεν αὐ-
τὴ τὰ όρούρια, τότε δίδομεν τὴν εἰδησιν εἰς τὴν Κωνσταντι-
νούπολιν, δτι ζῶμεν· ἐν ὅτι όμως δὲν τὰ ἔχομεν, η δὲν

τιζόμεν νὰ τὰ λάθωμεν, τότε ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ ἄλλα χειρότεραί εἰδετες ἀδελφοί, πόσον ὁ Θεὸς παιδεύει τοὺς ὑπερηράνους, ή νὰ εἴπω ἀληθέστερον, τοὺς κακοήθεις; ἐκαταλάβητε, δτι ἡ ἀνδρίχ χωρὶς ὄρσην τιλάπτει, παρὰ ὥφελεῖ; δτον δμως ἡ ἀνδρίχ δίδη εἰς τὴν φρόνησιν τὰ πρωτεῖα, τότε εἶναι ἀνίκητος.

«Ἐνθυμήθητε, δτι εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἀπὸ ἐν σφάλμα σας ἐμίσθιτε, καὶ ἂν δὲν ἐπρολέμησαν νὰ γνωστοποιήσω ἐγγράφως τὰ δικτρέζαντα, σχι μόνον ἡ ὑπόληψίς σας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ζωὴ ἐκινδύνευε τέλος πάντων τὸ εἰς τὴν Κεφαλληνίαν συμβάν τὸ ἡσυχάσαμεν» τὸ ἔθνος δμως καὶ ὁ κόσμος ὅλος προσμένει νὰ ἴδῃ, ἀν δλα ἐκεῖνα, σσα εἴπαμεν καὶ ἐγράφαμεν πανταχοῦ, ἵσσαν ἀληθῆ. Στοχασθῆτε, ἀδελφοί, δτι ἐνόσω ἐπολεμεῖτε εἰς τὸ Σούλιον, αἱ ἐφρημερίδες τοῦ ἔθνους καὶ δλης τῆς Εὐρώπης ἐκωδυνίζον ἀπὸ ἐπαίνους καὶ ἐγκώμια τῶν Σουλιωτῶν, καὶ τόρχ σχι μόνον κινδυνεύει νὰ σβύσῃ διόλου τὸ δνομά σας, ἀλλὰ ἀντὶ τῶν πρώτων ἐπαίνων, ἐτοιμάζονται νέαι κατηγορίαι ἐναντίον σας! Λυπηθῆτε τοὺς κόπους σας, πονέσατε διὰ τὰς ἀνδραγαθίας σας, τὰς δποίας ἐπράξατε ἔως τώρα ὅλοι, καὶ μὴ τὰς ἀφήσετε νὰ σβυσθῶσιν, ἀλλὰ νὰ βεβαιώσετε τὰς παλαιὰς μὲ ἄλλας νέας ἀνδραγαθίας προφθάσατε νὰ ἔμβητε εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης, πρὶν δ κόσμος σᾶς προσάψῃ ὕδρεις δείξατε εἰς αὐτὸν δτι ζῆτε, καὶ δτι οἱ μέλλοντες ὑπὲρ τῆς κοινῆς πατρίδος ἀγῶνες σας θὰ είναι σημαντικώτεροι καὶ λαμπρότεροι ὅθεν ἐνδοξότεροι καὶ ἀξιομνημόνευτοι.»

«Τὸ ἔθνος μας, ἀδελφοί, μέλλει νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἀγαρηνῶν ἐξ ἀποφάσεως ἐπειδὴ καθ' ἡμέραν βλέπομεν φανερὰ θαύματα διὰ τὴν πρόοδον του· τὰ σφάλματα δμως τὰ ἴδια μας είναι ἐκεῖνα, τὰ δποία θὰ βραδύνουν δλίγον τὴν ἀνάστασίν του· σχι δμως ποτὲ καὶ νὰ τὴν ἔμποδίσουν κακλήτερον ἵτο νὰ μάθῃ τινάς, καὶ νὰ μὴ πάθη, μὰ ἀν πάθη; κἀν ἀς μάθῃ, νὰ μὴ πέσῃ πάλιν εἰς λάθη διέτι δ-

ιοις πάσχει, καὶ δὲν μανθάνει, αὐτὸς εἶγαι χειρότερος καὶ πὸ τὰ τετράποδα ζῶα.»

«Πάλιν ἐπαναλαμβάνω τὰ ἄνω ῥηθέντα· οἱ θρίαμβοι τῶν Ιεσολογγιτῶν, τῶν Στερεοελλαδιτῶν, τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν Θαλασσίων τὰ ἀπαραδειγμάτιστα τεράστια, δὲν ἀνά τουν τὸ αἰμά σας; δὲν κινοῦν τὴν φιλοτιμίαν σας; δὲν ἀλίζουν τὰ μυαλά σας; καὶ πότε θέλετε ἔβγει, Σουλιώται, εἰς τὴν Ἐλλάδα, διταν παύσουν οἱ ἀγῶνες καὶ οἱ κίνδυνοι; καὶ τίς ποτε μετὰ τοὺς ἀγῶνας καὶ κινδύνους ἐστεφανώθη, καὶ ἐντημείφθῃ; καὶ καταδέχονται ἀρά γε οἱ Σουλιώται νὰ φανῶσι (καὶ νὰ τὸ ίδω δὲν πιστεύω) κατώτεροι τῶν ἄλλων Ἐλλήνων; τὰ καφεπωλεῖα, πνευματοπωλεῖα καὶ περιδιαβάσεις τῶν ἀγυιῶν καὶ προαστύων τῆς Κερκύρας δὲν εἶναι συγχωρημένα καὶ πρέποντα εἰς τοὺς ἡρωας, ἀλλ᾽ εἰς τοὺς ἀνάνδρους καὶ τρυφηλούς· τὸ καλὸν τὸ παληκάρι δὲν ἀποσταίνει ποτὲ εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνας, ἀλλ᾽ ἔξακολουθεῖ τὴν ἀνδρίαν του μέχρι τέλους· ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἐπιχείρημα εἰς τὸν κόσμον, τὸ δποῖον νὰ ἔναι μεγαλήτερον ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ἀληθινοῦ πατριώτου, οὕτε ἀνδρία εὑρέθη νὰ μὴ τελεσφορήσῃ, διπόταν ἐμψυχοῦται ἀπὸ τὸν ἵερὸν τῆς πατρίδος ἔρωτα.»

— «Τὸ παρὸν γράμμα ἐπειθύμουν νὰ σᾶς γράψω κοινῶς, δμως ή περίστασις καὶ δ σόπος (καθὼς τὸ εἰξέυρετε) δχι μόνον δὲν μὲ συγχωροῦν, ἀλλ᾽ μ' ἐπακειλοῦν καὶ χειρότερα βάσανα· σεῖς δμως δείξατέ το μυστικῶς εἰς τοὺς τιμίους πατριώτας Ἀθανάσιον Τοῦσα Μπότσαρην, Γιώτην Δαγκλήν, Τοῦσαν Ζέρβαν, Νάσην Κουτσονίκαν καὶ δσους ἄλλους γνωρίζετε φίλους εἴλικρινεῖς τῆς πατρίδος, καὶ ἴκανοὺς νὰ φυλάξουν μυστικόν· ἐντοσού· φ έγώ μετὰ τρεις ἡμέρας ἀναχωρῶ ἐντεῦθεν, καὶ ὑπάγω εἰς τὸ Μεσολόγγιον· ὑπάγω νὰ ἐκπληρώσω τὸ δποῖον χρεωστῶ στάδιον διὰ τὴν πατρίδα, ή νὰ εἴπω σαφέστερον, τῷ χρέῳ μου· διότι ποῖος εὐαίσθητος πατριώτης ὑποφέρει νὰ βλέπῃ μὲ ἀδιάφορον δμικ τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος του, καὶ νὰ μὴ τρέξῃ νὰ τὴν βοηθήσῃ; ἐκεὶ προσμένω τὴν ταχείαν παρουσίαν σας, δπου ἐκ νέου καὶ μὲ πλειοτέραν διαιλλαγ καὶ

φιλοτιμίαν νὰ συναγωνισθῶμεν ὅστε νὰ λάμψουν τὰ ἡρωϊκὰ σας κατορθώματα, καθὼς δὲ φωτεινὸς ἀστὴρ τῆς ἡμέρας. Ο "Άγιος Θεόδος ἐλπίζω νὰ μᾶς ἀνταμώσῃ γρήγορα, καὶ νὰ εὐλογήσῃ καὶ ἐνδυναμώσῃ τοὺς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνας μας" ὑγιαίνετε ἀδελφοί.

18 Ιανουαρίου 1823, ἐκ τῆς Νίσου Παξῶν.

"Ο Ἀδελφός σας.

Χ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.»⁽¹⁾

"Ἐξ Παξῶν δὲ Περράιβος μετέβη εἰς Μεσολόγγιον ἐκεῖ ἀνέμενε, λέγει, ἡμέραν παρήμεραν τὴν ἔξοδον τῶν Σουλιωτῶν, γενομένην ἐκ διαλειμάτων διὰ τὰς ὄποιας ἀπήντα δυσκολίας ἀπό τὴν Ἐπτανήσιον Κυβέρνησιν. Καταύτην τὴν ἁποχὴν ἁσυγχροτεῖτο δευτέρᾳ Ἐθνοσυνέλευσις εἰς τὸ Αστρος τῆς Ηλιοποννήσου· «ἐνέκρινε, λέγει, νὰ παρευρεθῇ εἰς αὐτὴν ως ἀπλοῦς πολίτης, μηδὲ ἔχων πληρεσθεόσιόν τι Ἑγγραφων παρὰ τῶν Σουλιωτῶν, ή τῶν στερεοθελαδιτῶν, ως ἀντιπρόσωπος· δέ κύριος σκοπός του ἀπέβλεπε νὰ πληροφορηθῇ τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὰ κοινὰ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντα ἐμελλον νὰ διοικηθῶσιν· ἀποπερατωθείσῃς τῆς Συνελεύσεως, ἐπέστρεψαν ὅλα τὰ μέλη τῶν ἀντικροσώπων εἰς τὴν Καθέδραν, ητοις ἡνὶ Τροπολιτοῦ· ἐν ᾧ ἐτοιμάζετο νὰ ἀπέλθῃ εἰς Μεσολόγγιον διὰ νὰ ἐνωθῇ, καὶ συστρατεύσῃ μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ λοιπῶν διπλαρχηγῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἡ ἀνάγκη τῆς πατρίδος ἀπήτει, οἱ διπλαρχηγοί, Οδυσσεὺς Ἀνδρούτζου, Μίτσος Κοντογιάννης, Ἀνδρέας Σαφάκας, Σκαλτσοδήμας, καὶ τινες ἀξιωματικοί, ἀντιπρόσωποι δυτες εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ἐκ μέρους τοῦ στρατιωτικοῦ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, τὸν προσε-

(1) Ήδὲ Ἀπομν. πολεμ. ὅπο Περράιβος Τ. α. Σ. 201—208.

κάλεσαν εἰς τὴν κατεικίαν τῶν, καὶ ὁμογνωμόνως τῷ ἐπρόβαλαν τ' ἀκόλουθα. «Γνωρίζεις κάλλιστα Περραιβέ,
ὅτι τὰ ὅπλα τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι ἔκεινα, τὰ
ὅποια ὑποφέρουν ἀδιαχόπως καὶ μὲ γενναιότητα ὅλους
τοὺς ἀγῶνας, κινδύνους καὶ θυσίας διὰ τὴν ἐλευθερίαν
τῆς πατρίδος· δὲν ἀγνοεῖς ἐνταῦτῷ ὅτι, αὐτὰ ὡς μό-
νον στεροῦνται τῶν ἀθλῶν, ἀλλὰ καταφρονοῦνται, καὶ
συκοφαντοῦνται πολλάκις ἀπὸ τὴν ἀνανδρον ζηλοτu-
πίαν· αἵτια, διότι δὲν παρεδρεύει τις Τουμελιώ:ης εἰς
τὴν Διοίκησίν, ἵκανὸς νὰ ὑπερασπίζῃ τὰ δίκαιά των·
τούτου ἔνεκα ἐπιθυμοῦμεν καὶ θέλομεν νὰ δεχθῆς ὁ
ἴδιος τὸ βάρος τοῦ πολεμικοῦ ὑπουργείου ἐκ μέρους
τῶν διπλων τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος.» (1)

Οὕτω λοιπόν καὶ ἄκων ὁ Περραιβός ἐξελέχθη ὑπουρ-
γὸς τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς Κυβερνήσεως
βραχὺν τινὰ χρόνον διέμεινε, κατέχων τὸ ὑπουργεῖον
τοῦ πολέμου. Ἀπεφασίσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτοπροσώ-
πως εἰς Ὀλυμπον. Ὁ δὲ Γενικ. Γραμματεὺς Ἀλέξαν-
δρος Μαυροκορδάτος, ἀναγγέλλων τοῦτο διὰ τῆς ὑπ'
ἄριθ. 271 καὶ διὰ τῆς ἡμερομηνίαν τῆς 19 Ιουνίου 1823
ἔγκυκλιον του ἐκ Τριπόλεως εἰς τοὺς διπλαρχῆγοὺς,
ἔλεγεν αὐτοῖς πρὸς τοὺς ἀλλοις καὶ τὰ ἔντις. «Ἀνδρα
δῖξιον καὶ ἵκανὸν δι' αὐτὸ τὸ ἔργον ἔχρινα τὸν ἔξοχώ-
τατον Μενίστρον τοῦ πολέμου Κύριον Χριστοφόρον
Περραιβόν, δεστις γεννημένος εἰς τὴν πατρίδα σας, ἀνα-
τραφεὶς εἰς τὰ στρατιωτικὰ τῆς Εύρωπης, ἐμπειρος
καὶ πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν ἐπιχειρημάτων, ἔρχεται
ὅδηγὸς καὶ σύμβουλος εἰς τὴν μελετωμένην ταῦτην
ἐκστρατείαν.» (2)

(1) Ἰδὲ Ἀπομν. Πολ. Περραιβοῦ Τομ. 6'. Σελ. 1.

(2) Ἰδὲ Ἀπομνημονεύματα Πολεμικὰ ὑπὸ Χριστ. Περραιβοῦ Ἀθή-
ναις 1836 Τομ. 6'. Σελ. 11.

Ἐξεστράτευσε τῷ δυτὶ τότε δ Περδίαιδς, ἀλλὰ μέχρι τῶν Τρικέρων προύχώρησεν. Ἐκεῖ δὲ ἐπελθούσης συνεννοήσεως τινος τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων Καρατάσου μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν δθωμανῶν Κιουταχῆ, καθ' ἣν οὕτος ὑπεσχέθη νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν αἰχμάλωτον οἰκογένειαν τοῦ πρώτου, διελύθη τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον καὶ οὕτω δ Περδίαιδς ἡναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἰς Σκίαθον, ἔνθα συνεμέθεξε τῆς μάχης, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Χοσρέῳ Πασσᾶν ἀπεπειράθησαν μὲν ἀπόβασιν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν ἐκεῖ εὑρεθέντων Ὀλυμπίων στρατευμάτων. Ἐκ τῆς Σκίαθου δ Περδίαιδς ἀπῆλθεν εἰς "Υδραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μεσολόγγιον, ἔνθα ὁ γενικὸς διευθυντὴς Μαυροχορδάτος διωργάνιζε τοὺς Σουλιώτας· ἐκ δὲ τοῦ Μεσολογγίου ἀπῆλθεν εἰς Βάλτον, Κράνθαρα, Καρπενῆσι, καὶ "Αγραφα, ἔνθα συνετέλεσεν, ώς ἐδημοσίευσεν⁽¹⁾ εἰς τὸ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν Καραϊσκάχην περιπλοκῆς τινός. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς "Υπάτην, ἵνα κατοπτεύσῃ καὶ ματαιώσῃ τὰ κινήματα τοῦ Δερβίσ πασσᾶ, ἐτοιμαζομένου γὰ ἐκβιάσῃ τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν⁽²⁾ μετ'οὐ πολὺ συνεμέθεξε τῆς ἐν Ἀμπλιανῇ μάχης, καθ' ἣν ἐπεσον κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν Περδίαιδόν «ὑπὲρ τὰς τρεῖς χειλιάδας Ὁθωμανοί· ἐκ τῶν Ἑλλήνων δ' ἐσκοτώθησαν ἐννέα καὶ δέκα πληγωμένοι. Ἐλήφθησαν σημαῖαι (ἐχθρικαὶ) εἴκοσι τρεῖς, δύο κανόνια, ἡ σκηνὴ τοῦ Πασσᾶ, πάμπολλοι ἵπποι, ἡμίονοι, δπλα, τροφαὶ, πολεμεφόδια, καὶ διάφορα ἀλλα εἰδη· διήρχεσε δὲ ἡ μάχη ὥρας δκτῷ καὶ ἐν τέταρτον.⁽³⁾ Βραδύτερον δὲ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ

(1) Ιδὲ 'Απομν. Πολεμ. Περραϊδοῦ Τομ. 6'. Σελ. 27.

(2) Ιδὲ Αὔτοῦ Σελ. 81.

(3) Αὔτοῦ Σελ. 37.

αύτοῦ ἔτους οἱ Τοῦρχοι ἀπεπειράθησαν καὶ εὗθις γὰρ προσβάλωσι τοὺς Ἑλλήνας κατὰ τὴν Πανάσσαρην, ἐνθα συνεκροτήθη πεισματώδης μάχη, ἵς συνεμέθεξε καὶ ὁ Περραιβός· ἐπ' αὐτῆς δὲ κατ' αὐτὸν «έσκωτώθησαν Τοῦρχοι μὲν ὑπὲρ τοὺς ἔξικοντα, ἕκτος τῶν πληγωμένων· Ἑλλήνες δὲ πέντε· καὶ ἐπτὰ πληγωμένοι, ἐξ ὧν οἱ δύο ἀπέθανον.»⁽¹⁾

Μετ' οὐ πολὺ προσεκλήθη ὑπὸ τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως νὰ εἰσέλθῃ εἰς Ηελοπόννησον, ἵνα χρησιμεύσῃ κατὰ τῶν λεγομένων τότε ἀνταρτῶν. Ἀφιχθεὶς μέχρι Καλαβρύτων, παρέστη βαρυαλγῶν εἰς τὴν λεηλασίαν τοῦ ἐν Κερπενῇ Πύργου τοῦ Ζαΐμη. Ἐκεῖ δὲ, ἐλθούσης τῆς εἰδήσεως ὅτι οἱ Τοῦρχοι, ἐνδυναμωθέντες, κατέλαβον τὰς Θερμοπύλας, Νευρόπολιν, Γραβιὰν, Ἀμπλιανήν, Σκάλαν· Αμφίσσης καὶ Κρίσσαν, ἐπανέκαμψε μετὰ πολλῶν ἀλλων ὄπλαρχηγῶν καὶ συνεμέθεξε τῶν μαχῶν τῆς Πεντάρης, (πέντε ὅρνέων) καὶ τοῦ προφήτου Ἡλία, τοῦ ὑπερχειμένου τῆς Ἀμφίσσης. Ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐκ τῶν μαχῶν τούτων ἐπεσον κατὰ τὸν Περραιβόν ἐκ μὲν τῶν Τούρχων, ὑπὲρ τοὺς διακοσίους· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων τριάκοντα πέντε, καὶ τρεῖς αἰχμάλωτοι. ⁽²⁾

Ἐκεῖθεν ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν ὄπλαρχηγῶν εἰς τὴν Κεντρικὴν Κυβέρνησιν, κομιστὴς ἀναφορᾶς τινὸς, πλήρους παραπόνων τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἀγωνιζομένου στρατοῦ. ⁽³⁾

Ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς ταύτης δὲν διέτριψε πολύν χρόνον δὲ Περραιβός, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ διετάγη μάλιστα νὰ μείνῃ ἐν αὐτῇ. ⁽⁴⁾ Εγ-

(1) Ἰδὲ Ἀπομν. Πολεμικὰ Περραιβοῦ Τομ. 6'. σελ. 45.

(2) Ἰδὲ Πολεμικὰ ἀπομνημονεύματα Περραιβοῦ Τομ. 6'. Σελ. 63.

(3) Ἰδὲ πότοι Σελ. 64-67

(4) Ἰδὲ αὐτοῦ Σελ. 73.

ταῦθα δὲ συνέβη καὶ ἡ μάχη τῆς Σκάλας, κειμένης μεταξὺ Ἀμφίσσης καὶ Ἀμπελανιανῆς· τὴν μάχην ταύτην περιέγραψεν ὡς αὐτόπτης ὁ Ηερότειβός. Πεσόντος δὲ βραδύτερον τοῦ Μεσολογγίου, πολιορκηθεισῶν ἔτι βραδύτερον τῶν Ἀθηνῶν, συνέστη ἀκολούθως, ὡς γνωστὸν, τὸ ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην στρατόπεδον, πρὸς διάλυσιν τῆς πολιορκίας ταύτης. Τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ γενομένων τότε μαχῶν ὁ Ηερότειβός συνεμέθεε σπουδαίως. Ἐν τῇ ἀτυχεῖ μάλιστα μάχῃ τοῦ Χαϊδαρίου καὶ ἡνδραγάθησεν, ὡς ἔξαγεται τοῦτο ἔκ των ἑξῆς ἐγγράφων.

Γερραιότατε Ἀρχηγή (Καραϊσκάκη)

« Ἰδες φυνερὰ ταύτην τὴν στιγμὴν τὴν τρομερὰν δρμὴν, καὶ ἀπροσδόκητον ὀπισθοδρόμησιν τοῦ ἔχθρου· διὰ νὰ κερδίσωμεν πληρεστάτην τὴν νίκην, στοχάζομαι, διὰ συμφέρει νὰ κινηθῇ τὸ ἄμεσον τοῦ Τακτικοῦ μαζὸν μὲ τὸ τρίτον μέρος τοῦ ἀτάκτου ἐκ δεξιῶν, καὶ τὸ ἄλλο παρομοίως ἐξ εὐωνύμων· ἢ δὲ Γεννητήτης σου, ἐνωθεὶς μεθ' ἡμῶν, νὰ σχηματίσωμεν τὸ κέντρον, καὶ οὕτως ἐκ συμφώνου νὰ δρυῆσωμεν κατὰ τοῦ ἔχθρου, πρὸς διχυρωθῆ, διότι ἥρχισε νὰ σκάπτη, καὶ διχυροῦται.

8 Αὔγουστου, 1826 Χαϊδάρι.

Ο ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

Στρατηγὲ Περραϊβέ!

« Μ' ἥρεσεν ἡ γνώμη σου, καὶ εἴμαι σύμφωνος· ἀδελφὲ, δι' ὅσα γράψεις ἐπροσκάλεσα μάλιστα εὐθὺς τὸν συνταγματάρχην Φκριέζον, ἀνέγνωσα τὸ γράμμα σου· ἀλλ' αὐτὸς μ' ἀπεκρίθη ἀποτέμως οὕτω· «σεῖς κάμετε τὰ ἴδια σας σχέδια, καὶ ἐγὼ οὐκ κάμω τὰ ἐδικά μου·» τούτους τοὺς λόγους εἰπὼν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν χιλιαρχίαν του, χωρὶς νὰ εἰπῃ, ἢ ἀκούσῃ ἄλλο τι περιτσότερον.»

« Ἀδελφέ! ἡ σημερινὴ ἀνδρία καὶ ἀνθίστασις τοῦ διχυρώματός σας ἔστωσεν ὅλον τὸ στρατόπεδον. Εδώκε καὶ εύτυχη

ἀρχὴν τῆς ἀρχηγίας μου· ἐπιθυμῶ νὰ μιμηθῶσι καὶ δλα τ' ἄλλα ὁχυρώματα τὸ παράδειγμά σας, καὶ τότε η νίκη θέλει σαλπίσει ὑπὲρ Ἑλλήνων. Βάστα, ἀδελφὲ, καὶ ἐλπίζω πρὸς τὰς δέκα ὥρας νὰ καταπείσω καὶ τοὺς ἐπιλοίπους δπλαρχηγοὺς, διὰ νὰ πραγματοποιήσωμεν τὸ ρηθὲν σχέδιον. — Νγίαινε.

8 Αύγουστου 1826 Χαιδάρι.

'Ο Ἀδελφὸς καὶ ἀρχηγός.

Γ. ΚΑΡΑΙΣΚΑΚΗΣ.» (1)

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ταύτης περιγράφει ὡς ἔξης ὁ Περραϊβός.

«Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ μάχη τοῦ Χαιδαρίου, εἰς τὴν δποίαν ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἐσκοτώθησαν ἐνδεκα·ἀπέθανον δὲ πέντε ἐκ τῶν δεκαεπτά πληγωθέντων· δεκαοκτὼ ἔτι τακτικοί· καὶ δεκαέξι ἐσυλλήφθησαν ζῶντες, τοὺς δποίους τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐκαρχτόμησαν· καὶ ἐπληγώθησαν εἰκοσιδύο· τέσσαρα κανόνια τοῦ τακτικοῦ, ὃν οἱ τροχοὶ συνεθλάσθησαν μετὰ τρίτου, καὶ τέταρτον κανονοβολισμὸν καὶ ἔμειναν λάφυρον τοῦ ἔχθροῦ, δμοίως καὶ τὰ πλειότερα κινητὰ πράγματα τοῦ αὐτοῦ σώματος· ἐκ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, μεταξὺ τῶν δποίων ἦσαν καὶ ἕκανον ἀξιωματικοί, κατὰ τὴν δποίαν ἔλαβεν πληροφορίαν οἱ Ἑλληνες.» (2)

Σπουδαιότατον ἐπίσης μέρος ἔλαβεν ὁ Περραϊβός καὶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καραϊσκάκη εἰς Δίστομον καὶ Ἀράχοβαν. Πρὸ μὲν τῆς ἐν αὐτῇ μάχης ὁ ἀρχηγὸς Καραϊσκάκης διέταξε τὸν Περραϊβὸν νὰ καταλάβῃ ὅσον τάχος μίαν στενωπὸν, φέρουσαν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἱερουσαλήμ. Διαρκούσης δὲ τῆς ἐκεῖ πολιορκίας τῶν Τούρκων, καὶ γενομένης ὑπ' αὐτῶν προ-

(1) Ἰδὲ Ἀπομ. πολεμ. ὑπὸ Περραϊβοῦ Τ. Σ. 85—86.

(2) Ἰδὲ Αύτοθι Τ. 6. Σ. 89.—90.

τάσεως περὶ ἀποχωρήσεως διὰ συνθήκης, δὲ ἀρχηγὸς διέταξε τὸν Περραιβὸν νὰ ὑιαπραγματεύθῃ ταύτην. Αλλὰ ἀποτυχόντος τοῦ συμβίβασμοῦ, δὲ Ηερραιβὸς ἔσχε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδῃ τὴν τελευταῖαν καταστροφὴν τῶν ἔχθρῶν, νὰ συντελέσῃ μάλιστα δραστηρίως εἰς αὐτήν. Ηεριγράφει δὲ αὐτὴν ὡς ἔξης.

«Ταύτην τὴν κινδυνάδην στιγμὴν ἔκλεξαν οἱ Τοῦρκοι ἀρμοδίαν τῆς σωτηρίας των, καθὼς ἦν οἱ "Ἐλληνες διέκειντο σχεδὸν ἀπαντες εἰς τὰς οἰκίας θερμανόμενοι" μολαταῦτα, ἀκούσαντες, (τὴν μάχην) ἔτρεξαν κατόπιν σφάζοντες ἔχθρους μὲ τὰ ξίφη καὶ μαχαίρας, (ἐπειδὴ τὰ πυροβόλα ὅπλα ἀπεκατέστησεν ἡ χιλιών ἄχρηστα) ἀλλὰ τὸ φύχος, καὶ ἡ χιλιοζάλη δὲν ἐσυγχώρει, νὰ τοὺς διώξωσι περισσότερον ἀπὸ τὰ ἵσχατα πλάγια τοῦ Παρνασσοῦ. "Αγ ἐκ τῆς ῥηθείσης περιστάσεως δὲν ἴσχυεσθιν ἀποπερατώσαι τὸν σκοπὸν των, δὲ σύμμαχος αὐτῶν χειρῶν ἀγεπλάρωσε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀκορέστου ἐπιθυμίας των" διέτι οἱ ἀποφυγόντες τὴν μάχαιραν αὐτῶν, καὶ τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος εἰς τὰ μεσημβρινὰ πλάγια τοῦ Παρνασσοῦ, οἵτινες ἐσυμποσοῦντο ὑπὲρ τοὺς χιλίους διακοσίους, φθάσαντες ἀπηυδισμένοι, καὶ κάθηγοι ἀπὸ τὸν ἴδρωτα εἰς τὰς κορυφάς του, καὶ μέλλοντες νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ, κατὰ τὰς βορείας ὑπωρείας τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ πλησίον τῆς Δαυλίδος, κείμενον Μοναστήριον, Ἱερουσαλήμ, ἀπήντησαν κατὰ πρόσωπον τὸν διαληφθέντα ἄνεμον, συνωδευμένον μὲ τὰς πυκνοτέρας, καὶ ψυχροτέρας νιφάδας τῆς χιόνος, αἱ ποταὶ ἐκάλυπτον ποῦ δλίγους, ποῦ πολλοὺς συσσωματωμένους, καὶ σφικτὰ ἐνηγκαλισμένους· τούτων τὰ δστᾶ εὔρον σωρηδὸν οἱ Ἀραχοβῖται τὴν ἄνοιξιν, σὺν αὐτοὶς δὲ δπλα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, καὶ χρήματα οὐκ δλίγα· ἀπὸ αὐτὸς τὸ τραγικὸν συμβένων μόλις ἐσώθησαν εἰς τὸ Μοναστήριον ἔως διακόσιοι, καὶ ἐκ τούτων δλιγώτατοι σχεδὸν ἔμειναν ἀβλαβεῖς· διέτι τῶν μὲν οἱ πόδες τῶν δὲ αἱ χεῖρες, ἄλλων οἱ δφθαλμοί, καὶ ἐτέρων αἱ ρίνες ὑπέφεραν ἀκρωτηριασμούς· καθὼς δλην τὴν ἐπτακήμετρον διάρκειαν τῆς

πολιορκίας ἀπέθανον ἐκ τῶν Ἑλλήνων τέσσαρες, καὶ ἐννέα ἐπληγώθησαν ἀκινδύνως.»

«Τοιοῦτον τραγικὸν τέλος ἔλαβεν ἡ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκστρατεία τοῦ Μουστάμπεϊ, ὅστις, ὡς προείρηται, πολλοὺς ἐκ τῶν τοῦ Μεσολογγίου ἐξελθόντων ἐθυσίασε, καὶ ἤχμαλώτευσεν ἀσπλάγχνως· ἦτον ἀνὴρ ὥρατος, μετρίου ἀναστήματος, ἀνδρεῖος, δραστήριος, καὶ γριστικομάχος· ὁ Καραϊσκάκης ἔπειμψε τὴν ἐπιοῦσαν στρατιώτας, καὶ Ἀραχοβίτας, καὶ ἔφεραν ὑπὲρ τὰς τριακοσίας Τουρκικὰς κεφαλὰς, μεθ' ᾧ ἦσαν καὶ ἔκειναι τοῦ Μουστάμπεϊ, καὶ Κεγχαγιάμπεϊ, ἐξ αὐτῶν ἀνήγειρε τρόπαιον ἐκτὸς τῆς Ἀράχοβας ἐπί τινα λόφον, ὅρώμενον παρὰ τοῦ Μχντέου τῶν Δελχῶν· ἦν δὲ κατεσκευασμένον εἰς σχῆμα κώνου, ἔχον καὶ τὴν ἑζῆς γλυπτικὴν ἐπιγραφήν.»

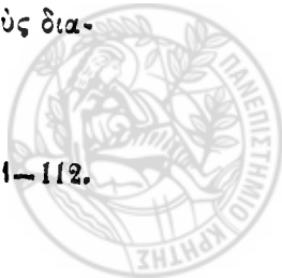
«ΤΡΟΠΑΙΟΝ ΤΩΝ ΕΑΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ
»ΟΘΩΜΑΝΩΝ ΑΝΕΓΕΡΘΕΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1826 ΕΤΟΣ
»24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ ΕΝ ΑΡΑΧΩΒΗ.» (¹)

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Ηερόχιβὸς συνεμέθεξε τὴς ἐν Τουρκογωρίᾳ καὶ Φουντάνας μάχης, ἣς τὸ ἀποτέλεσμα περιγράφει ὡς ἑζῆς «Ἐστρεψαν λοιπὸν οἱ Ἑλληνες νικηταὶ, φέροντες μεθ' ἐαυτῶν ὑπὲρ τὰ τετρακόσια φορτηγὰ ζῶα, κομίζοντα διαφόρων εἰδῶν ἐδώδιμα, καὶ ἐμπορικὰ πράγματα, καταστρώσαντες τὴν ὁδὸν καὶ κοιλάδας μὲ περίπου ἑκατόν Τούρκων πτώματα, πληγωθέντες ἐξ αὐτῶν τρεῖς ἐκτὸς κινδύνου.» (²)

Βραδύτερον συνεμέθεξε τῶν ἐν Διστόμῳ τριῶν μαχῶν καὶ ἐπιστρέψας μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τὴν Ἀττικὴν, συνεμέθεξε τὴν 10 Μαρτίου 1827 καὶ τὴς ἐν Τσερατσανίῳ μάχης, ἐν ἣ ἐπεσον, λέγει, ὑπὲρ τοὺς δια-

(1) Ἰδὲ Ἀπομν. πολεμ. Περ. Τ. 6'. Σελ. 107—108.

(2) Ἰδὲ Ἀπομνημον. πολεμ. ὑπὸ Ηερόχιβος Τ. 6'. Σ. 111—112.

κοσίους Ὁθωμανοὺς ἐκτὸς τῶν πληγωμένων· ἀλλὰ τὸ τρίτον σχεδὸν μέρος ἐκ τῶν πτωμάτων (τῶν Ὁθωμανῶν) δὲν εύρεθη εἰς τὸ πεδίον· διότι διαρχούσης τῆς μάχης εἶλκυσον ἀμέσως τοὺς πληγωμένους καὶ τὰ πτώματα, διὸ νὰ μὴ προξενῶσι δειλίαν εἰς τοὺς συντρόφους καὶ μεγαλοψυχίαν εἰς τὸν ἔχθρον· Ἐλληνες ἀπέθανον πέντε, πληγωθέντες 14, ἐξ ὧν οἱ τρεῖς ἀπέπνευσαν εἰς τὸ ἐν Σαλαμῖνι νοσοκομεῖον.»⁽¹⁾

Ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῆς Ἀττικῆς ὁ Περραιβός ἐστάλη εἰς τὴν (ἐν Τροιζῆνι) Συνέλευσιν μὲν γράμματα τοῦ ἀρχηγοῦ (Καραϊσκάκη). «Γνωρίζων δὲ λέγει πρὸ 10 ἑτῶν τὸν ἀρχιστράτηγον (Ριχάρδον Τσοῦρτζ), ἐπῆγεν εἰς τὴν οἰκίαν του»⁽²⁾ καὶ ὑπέβαλε καὶ τούτῳ ἐγγράφως δρθάς παρατηρήσεις καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ· ἀμέσως δὲ ἀνεγχώρησεν ἐκεῖθεν διὰ τὸ (ἐν τῇ Ἀττικῇ) στρατόπεδον·⁽³⁾ καὶ παρευρέθη, φαίνεται αὐτόθι, εἰς πάσας τὰς μετὰ ταῦτα μάχας, οἷον τὴν ἐν Μουνυγίᾳ, καθ' ἥν ἐπληγώθη καιρίως καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσεν ὁ Καραϊσκάκης, καὶ εἰς τὴν παρὰ τὴν Καλλιρρόην καὶ Φάληρον, καθ' ἥν ἐφονεύθησαν κατ' αὐτὸν ὄκτακόσιοι· Ἐλληνες, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ ἀληθῶς ἥρωες καὶ τριακόσιοι μόνον Τούρκοι. Περιγράφει μὲν τὰς μάχας ταύτας μετὰ πολλῆς σαφηνείας ὁ Περραιβός, ἀλλ' οὐδόλως μνημονεύει καὶ συμμετοχῆς τινὸς αὐτοῦ.

Βραδύτερον ὁ Περραιβός συνεμέθεξε, φαίνεται, καὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὑψηλάντου κατά τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα· διότι μνημονεύει καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ γνωμοδοτήσεως ἐν συμβουλίῳ περὶ τοῦ σχεδίου τῆς ἐκστρατείας ταύτης.⁽⁴⁾

(1) Ἰδὲ Ἀπομνημονεύματα πολεμικὰ ὑπὸ Περραιβοῦ Τοῦ. β'. Σ. 133.

(2) Ἰδὲ Αὐτόθι Σελ. 138.

(3) Ἰδὲ Αὐτόθι Σελ. 139.

(4) Ἰδὲ Αὐτόθι Σελ. 173.

Περιγράφει δὲ ἀκολούθως καὶ τρόπον τινὰς ώς μάρτυς αὐτόπτης καὶ πάσας τὰς λοιπὰς περιπετείας τῆς ἔκστρατείας ταύτης, τῆς ληξάσης, ώς γνωστὸν, εἰς τὴν ἔνδοξον μάχην καὶ συνθήκην τῆς Ηέτρας· ἀλλὰ μετριοφρονῶν, φαίνεται, δὲν μνημονεύει καὶ τοῦ εἶδους τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς οὐδεμίαν τούτων.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ὁ Ηερραΐς κατετάχθη τὴν μὲν 11 Δεκεμβρίου 1835 συνταγματάρχης τῆς Φάλαγγος· μετ'οὐ πολὺ δὲ τότε τῷ 1836 ἐδημοσίευσε καὶ τὸ πολλάκις ἐνταῦθα μνημονεύθεν ἑιτομον σύγγραμμα ὑπὸ τὸν μετριόφρονα τίτλον «Ἀπομνημονεύματα Ηολεμικά.» Έν τῷ συγγράμματι τούτῳ περιγράφονται μετὰ πολλῆς συρηνείας αἱ μάχαι, ὡν συμμεθέζεν ὅ τε Ηερραΐς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, καθ'αξὲς ἔλαθε, λέγει, ἀκριβεῖς πληροφορίας· τὴν δὲ 18 Μαρτίου 1844 προύβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου. Τῷ δὲ 1857 ἐδημοσίευσε δευτέραν, φαίνεται, ἔκδοσιν τοῦ ἐξῆς συγγράμματος «Ἴστορία τοῦ Σουλίου καὶ Ηάργας» περιέχουσα τὴν χρονολογίαν αὐτῶν καὶ τὰς πρὸς τοὺς Ὁθωμανοὺς μάχας, χυρίως δὲ τὰς τοῦ Αἰγαίου πασσᾶ, σατράπου τῆς Ηπείρου· συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Χριστοφόρου Ηερραΐου, ὑποστρατήγου· διηγημένη εἰς τόμους δύο· τὸ δόλον τοῦ συγγράμματος τούτου περιέχει 240 σελίδας εἰς ὅγδοον· καὶ τὴν 24 Μαΐου 1858 ἀπενεμήθη αὐτῷ τὸ παράσημον τῶν Ταξιαρχῶν Β'. τάξεως.

Τὸ δὲ 1860 ὁ ἀκάματος πατριώτης Ηερραΐς ἐδημοσίευσε σύντομον βιογραφίαν Ρήγα Φερραίου, τοῦ Θεταλκοῦ, ἐκ σελίδων (0 εἰς ὅγδοον) καὶ τὴν 4 Μαΐου 1863 πλήρης ἡμερῶν, ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ.

Τὸ χαρακτηρίζον ἰδίως τὸν βίον τοῦ Ηερραΐου εἶναι τούτο ὅτι, καίτοι συντελέσας μεγάλως εἰς τὴν εὐρωπαϊκήν τε Φιλικήν· Εταιρίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶ-

νος καὶ σύκ όλίγον ἐργασθεὶς πρὸς τελείαν ἀποκατάσαιν τῶν πραγμάτων, οὐδέποτε ὅμως ἐξέφρασεν ἢ ἔσχε τὴν ἐλαχίστην ἀξίωσιν καὶ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἡπειρον ἀστόχων ἑλληνικῶν κινημάτων ἀνεζωπυρήθη μὲν καὶ τὸ αἰσθημα τοῦ Περβάιθοῦ, ἀλλὰ τί ἐδύνατο νὰ πράξῃ οὗτος ὑπερογδοηκοντούτης ὡν τότε καὶ ἐκ πείρας γινώσκων τὴν διάθεσιν τῶν Δυτικῶν δυνάμεων;

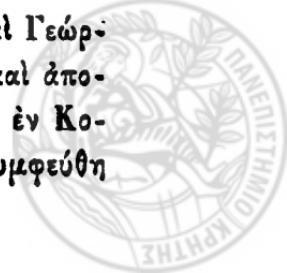

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ.

‘Ο ἐκπλήξας τὸν κόσμον διά τε τῆς νοημοσύνης, τῆς ἱκανότητος καὶ τῶν θυσιῶν διάσημος οὗτος ἐταιριστὴς, καίτοι ἐν Πελσποννήσῳ γεννηθεὶς, καὶ μεγάλως ἴσχυσας διὰ τοῦ πλούτου του, κατάγεται ὅμως ἐξ Ἡπείρου. ‘Ο πρόγονος αὐτοῦ Παπαδιαμάντης ἐγεννήθη καὶ ἤχειασεν ἐν Πλεσίᾳ, χωρίῳ τοῦ τμήματος ἡ ἐπαρχίας Μαλακασίου, τοῦ Νομοῦ τῶν Ιωνίων. Ἡτο δὲ ἵερεὺς καθέχρημάτισε καὶ προεστός, ἔχων καὶ πρεσβύτερον ἀδελφὸν, ἵερέα ἐπίσης καὶ προεστόν, Γεώργιον Μαργαρίτην, ἐξ οὗ κατάγονται οἱ ἀδελφοὶ Ἀρτέμιδος καὶ Ἀλέξιος Μίχου. Μετὰ τὸν τραγικὸν ὅμως θάνατον τοῦ Παπαγεωργίου, ἀποκεφαλισθέντος ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θείας μυσταγωγίας, ὑπερίσχυσε τὸ ἀντίθετον τῆς ἐπαρχίας κόρυμα· τούτου δὲ ἐνεκά δ Παπαδιαμάντης, καί τοι ἀπολαύων τῆς ὑπολήψεως πολλῶν, ἡναγκάσθη ὅμως νὰ μετοικήσῃ εἰς Αίτωλικὸν, ἐνθα ἐδίωσεν, ἐντίμως ἐφημερεύων· μετὰ δὲ τὸν θάνατον ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῶν Ταξιαρχῶν.

Εἶχε δὲ τότε δύο υἱοὺς τὸν Ἀναστάσιον καὶ Γεώργιον. Ἐκ τούτων δὲ μὲν πρῶτος μετώχησεν καὶ ἀποκατέστη ἐν Πάτραις· δὲ δεύτερος Γεώργιος ἐν Κορίνθῳ· ἔνθα εὑδοκιμήσας διὰ τοῦ ἐμπορίου, ἐγυμφεύθη

τὴν θυγατέρα διασήμου ἵερέως τῆς πόλεως ταύτης· ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ἔσχε μίαν καὶ μόνην θυγατέρα, Ἀνθήν καὶ τὸν, περὶ οὗ δὲ λόγος, Ἰωάννην, γεννηθέντα τῷ 1764. Οὗτος ἐν τρυφερᾷ ἡλικίᾳ ἀπορρανευθεῖς πατρός τε καὶ μητρὸς, ἀνετράφη ἐν εὔσεβείᾳ ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἀνθῆς. Ἐδιδάχθη δὲ καὶ γράμματά τινα εἰς τὰ κοινὰ λεγόμενα τότε σχολεῖα. Μόλις δὲ ἡλικιαθεὶς, τὸ μὲν πρῶτον ἐφρόντισε πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ιδίας αὐτοῦ ἀδελφῆς, εἰς ἣν, χάριν εὐγνωμοσύνης, ἐδωρήσατο καὶ σύμπασαν τὴν τε πατρικὴν καὶ τὴν μητρικὴν αὐτοῦ περιουσίαν· μετὰ δὲ ταῦτα ἀμέσως ἀπεδήμησεν εἰς Πάτρας παρὰ τῷ ἐμπορευομένῳ θείῳ του Ἀναστασίῳ, παρ' ὧν ἐμαθήτευσεν ἐπὶ πενταετίαν.

Ἐγχρατὴς δὲ γενόμενος τῶν ἀναγκαίων τότε ἐμπορικῶν γνώσεων, συνέστησεν ἴδιον ἐμπορικὸν κατάστημα καὶ μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς ἐξιδιασμένης αὐτοῦ ἰκανότητος καὶ ἐπιμελείας, ἐπεσκίχσεν οὐ μόνον τὸν θεῖον του, ἀλλὰ καὶ ἄπαντας τοὺς ἐν Πάτραις ἐμπόρους. Ήπιλὰ δὲ καὶ ἔτερα ἔζοχα φυσικὰ προτερήματα ἔχων, εἰς γάμον μὲν ἔλαβε τὴν θυγατέρα τοῦ προκριτούρου ἐμπόρου καὶ κτηματίου Πατρῶν Ἰωάννου Καλαμογδάρτου Ἐλένην· καὶ διὰ τοῦ γάμου τούτου προσεπηγόντησε τὰς ἐμπορικὰς καὶ πολιτικὰς αὐτοῦ σχέσεις. Ἐν βραχεὶ δὲ διαστήματι χρόνου ἐκτήσατο μεγάλην χρηματικὴν περιουσίαν καὶ διὰ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς καὶ μεγαλοδωρίας αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ ἀπολαύσῃ τοσαύτης ἀγαθῆς ὑπολήψεως παρὰ τοῖς Ὁθωμανοῖς, ὥστε διὰ τῆς μεσολαβήσεως αὐτοῦ ἐξωμαλύνοντο μὲν αἱ μεταξύ Ὁθωμανῶν καὶ πάντων τῶν ἐν Πάτραις ἐμπόρων καὶ προεστώτων ὑφίσταμεναι δοσοληψίαι καὶ διενέξεις, ἡλαττοῦντο δὲ οἱ φόροι, οἱ βαρύ-

νούτες τὰς κατωτέρας τάξεις, ἀναδεχομένου αὐτοῦ νὰ καταβάλῃ διπλασίους φόρους καὶ προτρέποντος εἰς τοῦτο διὰ τοῦ παραδείγματος τοιαύτης μεγαλοδωρίας καὶ ἄλλους πολλοὺς εύκαταστάτους συμπολίτας αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ὁ ἐβράδυνε γνωστὸς μὲν νὰ γείνῃ ἐν πλεισταις πόλεσι τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Εύρωπης διὰ τὰς μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ, νὰ ἀναδειχθῇ δὲ εἰς τῶν σπουδαιοτέρων καὶ διακεχριμένων ἀνδρῶν ἀπάσης τῆς Πελοποννήσου. Ἐπὶ τοῦ γάμου του δὲ λέγεται, ὅτι συνέβη καὶ τὸ ἔξῆς ἀνέχδοτον'. Συνήθεια ἐπεκράτει τότε ἐν Πάτραις νὰ μεταφέρωσι τὰς τῶν εὐπρωτῶν οἰκογενειῶν νύμφας ἐκ τῆς πατρικῆς εἰς τὴν τοῦ γαμβροῦ οἰκίαν ἐπὶ λαμπροῦ φορείου· ἀλλ' ἐν μόνον ὑπῆρχε τότε ἐν Πάτραις τοιοῦτον, τὸ τοῦ Προξένου τῆς 'Ολλανδίας καὶ τοῦτο μετεχειρίζοντο πρὸς τοιαύτην χρῆσιν εἰς ἄρχοντες. Ἐκ ῥαδιουργίας ὅμως τινὸς, φαίνεται, ὁ Πρόξενος τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου ἡρνήθη τὸ φορεῖον. Τοῦτο μαθὼν ὁ μέλλων γαμbrὸς, παρήγγειλεν ἀμέσως καὶ ἐν μιᾳ νυκτὶ κατεσκευάσθη φορεῖον, ἀσυγκρίτως μεγαλοπρεπέστερον τοῦ τοῦ Προξένου. Ἐκτοτε ὁ βίος τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου κατέστη σχεδὸν ἡγεμονικός.

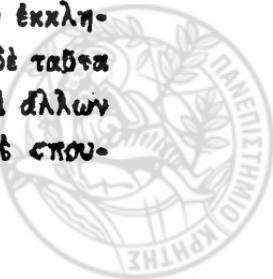
'Εντὸς μὲν ἀληθοῦς μεγάρου κατώκουν διαρκῶς δῶδεκα ὑπάλληλοι τοῦ ἐμπορικοῦ γραφείου του, ἔκαστος μάλιστα εἰς ἕδιον δωμάτιον· ἐν δὲ τῷ ἵπποστασίῳ ὑπῆρχον πάντοτε πέντε μεγαλοπρεπεῖς τῆς ἱπασίας ἵπποι καὶ πέντε καλοὶ ἥμίονοι πρός τε τὴν οἰκιακὴν χρῆσιν καὶ πρὸς μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ παραλίῳ τελωνείου εἰς τὸ ἐν τῇ πόλει ἐμπορικὸν κατάστημα καὶ τὰς λοιπὰς ἀποθήκας. Ήαρὰ δὲ τὴν οἰκίαν διετήρει διὰ μεγάλης δαπάνης καὶ κῆπον, περιέχοντα τὰ καλλίτερα καὶ σπανιώτερα τῶν ἀνθέων καὶ δέγδρων, εἰχε

δὲ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει καὶ δύο ἔτι κήπους καὶ ἐν ἑκάστῃ τούτων καὶ οἶκον. Ἐκεῖνος δὲ, ἐνῷ κατώκει, ἦτο ἀριστα κεκοσμημένος διὰ πολυτελῶν χρυσοῦφάντων, Εὐρωπαῖκῶν τε καὶ ἄλλων ξενικῶν ἐπίπλων. Καὶ πάντοτε ἐτίθεντο ἐν αὐτῷ πέντε ἴδιαιτεραι τράπεζαι, διότι οὐ μόνον οἱ θεράποντες καὶ αἱ θεραπενίδες, ἀλλὰ καὶ οἱ τοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος ὑπάλληλοι ἐτάττοντο εἰς τάξεις καὶ κατηγορίας, καὶ δὲν ἔδύναντο οἱ ἀνώτεροι τοῦ καταστήματος ὑπάλληλοι νὰ συμφάγωσι π. χ. μετὰ τῶν μαγείρων, τῶν ἵπποχόμων, καὶ τῶν κηπουρῶν. Γενυθέντων ἀκολούθως καὶ τέκνων, πολλῶν μάλιστα, προσετέθησαν ἐν τῷ οἴκῳ τὸ μὲν πρῶτον καὶ τιτθίδες καὶ ὑπηρέται· ἔπειτα δὲ καὶ παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι, ἀδρᾶς πάντοτε μισθοδοτούμενοι. Ὅποι δήποτε καὶ ἀνἀπήρχετο ὅ τε Παπαδιαμάντοπουλος, ἡ σύζυγος αὐτοῦ, καὶ ἔκαστον τῶν τριῶν τέκνων του, ἦτο σχεδὸν σπάνιον νὰ μὴ παραχολουθῆται ἔκαστος καὶ ἐκ τριῶν ὑπηρετῶν ἡ ὑπηρετριῶν. Ἔν δὲ τῷ οἴκῳ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσι πολλοὶ ὑπηρέται, διότι κατὰ τὴν τότε συνήθειαν εἰς ἔκαστον τῶν ἐργομένων πρὸς ἐπίσκεψιν ξένων ἔπρεπε νὰ προσφερθῇ καὶ πολυτελῆς καπνοσύριγξ (τσιμπούκι) καὶ γλύκισμα (γλυκόν) καὶ χαρές. Ἀν δὲ ἥσαν πολλοὶ αἱ συνάμα ἐρχόμενοι εἰς ἐπίσκεψιν ξένοι, ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἀνάλογοι ὑπηρέται, ἵνα προσφέρωσιν εἰς ἔκαστον σχεδὸν συγχρόνως τὰς καπνοσύριγκας. Τοσοῦτον δ' ηὕτησαν αἱ σχέσεις τοῦ Παπαδιαμάντοπούλου ἐν τῷ τόπῳ, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ παρέλθῃ Κυριακὴ, χωρὶς νὰ γείνῃ ἐν ἧ καὶ πλειότερα μέλη τῆς οἰκογενείας του παράνυμφος εἰς στεφανώματα, ἢ ἀνάδοχος εἰς βάπτισιν. Τὰ τοιχῦτα δὲ καὶ τότε ἀπήτουν δαπάνας οὐκ εὔχαταρρονήτους. 'Αλλ' ὁ Παπαδιαμάντοπουλος δὲν ἐγεννήθη, φαίνεται, ἵνα φειδωλεύηται εἰς

τὰς δαπάνας, ἀλλ' ἵνα θησαυρίζῃ ἐντίμως καὶ ἵνα δαπανῇ μεγαλοπρεπῶς. Ἐπὶ τοῦ γάμου τοῦ ταμίᾳ του Θ. Γιαννακοπούλου ἐκ Σπάρτης μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς του, θυγατρὸς Ἀνδρέα Καλαμογδάρτου, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρβαβώνων τοῦ δωδεκατοῦς υἱοῦ του μετὰ τῆς δικαιετοῦς θυγατρὸς τοῦ Λόντου,⁵ Παπαδιαμαντόπουλος, λέγεται, διτὶ ἐδαπάνησε μιθώδη σχεδὸν ποσά μείζονα (ἐφ' ἑκάστου) τῶν τριάκοντα χιλιάδων γροσσίων, ἀναλογούντων πρὸς τεσσαράκοντα περίπου χιλιάδας δραχμάς. Οἱ μὲν γάμοι διήρκεσαν δικτὸν ἡμερονύκτια. Προσκεκλημένοι δὲ ἦσαν ἀπαντες οἱ σημαίνοντες ἐγχώριοι τε καὶ ἔνοι καὶ ἔκαστος ἐξ αὐτῶν παρηκολουθεῖτο ὑπὸ πολλῶν θεραπόντων, οἵτινες ἀπαντες· καθ' ἄπαν τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα ὥφειλον νὰ εὐωχῶνται μεγαλοπρεπῶς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου.

Τὰ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ του προσφερόμενα εἰς διάφορα ἐπίσημα πρόσωπα συμπόσια εἶχον οἵμοιότητά τινα πρὸς τὰ τῶν μεγιστάνων Όθωμανῶν. Ἐν δὲ τῷ μητροπολετικῷ ναῷ εἶχε καλῶς ἐσκευασμένα τρία στασίδια· ἐν μὲν δι' ἔσατόν, παρὰ τὸν τοῦ Μητροπολίτου ἐπίσημον θρόνον, καὶ δύο διὰ τοὺς μεγαλειτέρους αὐτοῦ υἱοὺς, εἰς μικράν τινας ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πατρός· πλέον δὲ παρ' ἀπαξ τοῦ μηνὸς ἐδίδε καὶ μεγαλοπρεπέστατα συμπόσια εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς προεστούς, τοὺς προξένους καὶ τοὺς διερχομένους διὰ Πατρῶν διακεκριμένους ἔνοις· καὶ εἰς ταῦτα παρεκέθηντο συνήθως οἱ διακεκριμένοι Ἱερεῖς, μουσικοί, ἱατροί, διδάσκαλοι καὶ ὅμνωδοι ἢ τραγῳδισταὶ τῆς πόλεως, οἵτινες περὶ τὸ τέλος τοῦ συμποσίου ἐψαλλον μετ' ἐνθουσιασμοῦ πρῶτον μὲν ἐκκλησιαστικούς τινας ὅμνους καὶ δοξαστάρια· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἐκ τῶν ἀσμάτων Ῥήγα τοῦ Φερραίου καὶ ἀλλών τὰ ἐνθουσιαστικώτερα μέντοι τιγδός φόβου. Οἱ δὲ επου-

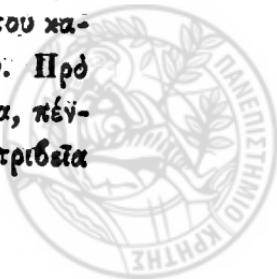
δικιότεροι ὑπάλληλοι τοῦ ἐμπορίου του γραφείου, νέος ἐξ εὐυπολήπτων οἰκογενειῶν τοῦ Ἀργούς, τῶν Καλα-
θρύτων, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Πατρῶν, ἐμπιστευθέντες
παιδιόθεν ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν εἰς τὸν Παπαδιαμαν-
τόπουλον, ἀποχατέστησαν ἄριστοι εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχει-
ρήσεις· οἱ πλεῖστοι δὲ τούτων ἐκτήσαντο καὶ πλοῦτον καὶ
ἔζων μεγαλοπρεπῶς· ἔλαβον δὲ καὶ συζύγους ἐκ τῶν
πρωτίστων τῆς πόλεως οἰκογενειῶν καὶ διέπρεψαν ἐπὶ
τοῦ ἀγῶνος ὡς ἀνώτεροι οἰκονομικοὶ ὑπάλληλοι. Τοιοῦ-
τος δὲ εἰναιός Παπαλεξόπουλος, Γερουσιαστὴς ἐξ Ἀργούς,
θεῖος τοῦ νῦν δημάρχου καὶ ἰατροῦ Μιχαήλ Παπαλεξο-
πούλου· ὁ Θεόδωρος Γιαννακόπουλος ἐκ Σπάρτης, θεῖος
τοῦ Βαλασσοπούλου βουλευτοῦ καὶ πρώην ὑπουργοῦ,
καὶ ὁ Στέφανος Ἐμμανουὴλ, πατὴρ τοῦ Β. Ἐφόρου Καίσ-
σαρος καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Καὶ πρὸ μὲν τοῦ ἀγῶνος ὁ Παπαδιαμαντόπουλος ἔ-
φερε τὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Συβαριτικὰ ἐνδύματα, διπως
παριστᾶ αὐτὸν καὶ ἡ ἐνταῦθα εἰκὼν, οἷον καλπάκιον,
μηλωτὰς πολυτίμους (Σαμουρόγυουνα), πλατεῖαν ἀναξυ-
ρίδα (Τσιλκτσῆρι) καὶ τὰ λεγόμενα μεστοπάπουσα·
μετὰ δὲ ταῦτα οὐδόλως ἐδυσκολεύθη χάριν τῆς πατρί-
δος καὶ τὴν κλέφτικην καπόταν καὶ τσαρούχις νὰ φο-
ρέσῃ καὶ εἰς πολλὰς στερήσεις καὶ κακουχίας νὰ ὑπο-
βληθῇ· ἀλλὰ τὸ περὶ ἐνδύματων, διαίτης καὶ πλούτου
ἥτο δλῶς ἐπουσιώδες εἰς τὸν ἀληθῶς μεγαλουργὸν Πα-
παδιαμαντόπουλον· οὔτε ἡμεῖς ήθέλαμεν ἐνδιατρίψεις
περὶ τὰ τοιοῦτα, ἀν μὴ ἐνομίζομεν οὐχὶ πάντῃ περιττὴν
καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ βίου τῶν πρεύχόντων ἐκ τῶν
πατέρων ἡμῶν. Τὴν πρώτην δὲ παρ' αὐτοῖς τάξιν κα-
τεῖχεν ἀναντιρρήτως τότε καὶ δ Παπαδιαμαντόπουλος·
ὅτεν ὅσῳ μᾶλλον ἐθησαύριζε, τοσούτῳ μεγαλοπρεπέ-
στερος καὶ εὐεργετικώτερος καθίστατο, οὐχὶ μόνον εἰς

τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις καὶ ἐπιγειρήσεις του, προάγων καὶ ἀναδεικνύων τοὺς πιστοὺς καὶ ἀξίους ὑπαλλήλους του, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πολιτικὰς καὶ τὰς παρὰ τοῖς Ὁθωμανοῖς σχέσεις.

Παρ’ αὐτοῖς ἴδιως μετεγειρίζετο τὴν ἴσχυν του πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν τῶν καταπιεζομένων ἢ ἀδικουμένων, πάντη ἀνεξαρτήτως τοῦ θρησκεύματος αὐτῶν· τοῦτο δὲ ἦτο τοσοῦτον γνωστὸν παρὰ τοῖς Ὁθωμανοῖς, ὥστε καὶ ἐκ τούτων πολλοὶ προύτιμων τὴν προστασίαν τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου μᾶλλον τῆς τῶν ὁμοπίστων των· καὶ δὲν εἶχον ἀδικοῦν, διότι κάλλιστα ἐγίνωσκον ὅτι ὁ Παπαδιαμαντόπουλος καὶ ὅτε σπανίως δὲν ἴσχυε νὰ τοὺς προστατεύσῃ διὰ τῆς μεσιτείας του παρὰ τοῖς Ὁθωμανοῖς, ἴσχυεν ὅμως πάντοτε νὰ ἀνακουρίζῃ τὰ δεινά των, νὰ παρηγορῇ τὰς θλίψεις των καὶ νὰ χύνῃ βάλσαμον εἰς τὰς πληγάς των διὰ τοῦ ἀείποτε ἀνοικτοῦ καὶ ἀκενώτου ταμείου του.

Καίτοι δὲ τὸ ἐμπόριον χυρίως ἐπιδιώκων καὶ τοὺς σημαντικωτέρους ἔχων ἀνταποκριτὰς καὶ πιστωτὰς εἰς τὰς ἐμπορικωτέρας τοῦ κόσμου πόλεις, οἷον εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ἀμστελόδαμον, Λονδίνον, Μασσαλίαν, Τεργέστην, Λιβόρνον, Ἀγκῶνα, Σμύρνην, Ἀλεξάνδρειαν, Μελίτην, Κέρκυραν κεὶ Ζάκυνθον, δὲν παρέβλεπεν ὅμως καὶ ἀλλ.ων, ἐν τῷ τόπῳ ἐπικερδῶν ἐπιχειρίσεων· ἦτο μὲν πάντοτε ἐνοικιαστὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ τελωνείου Πατρῶν, καὶ ἔδιδεν ἐκ τούτου ἐπ’ ὀφελείᾳ μετοχὰς καὶ εἰς τοὺς προσφιλεστέρους τῶν τε ὑπαλλήλων, τῶν συγγενῶν, ἢ καὶ αὐτῶν τῶν προκρίτων χρεστιανῶν τε καὶ Ὁθωμανῶν· διὰ δὲ τοῦ πλούτου του κατέστη καὶ ὁ σπουδαιότερος κτηματίας Πατρῶν. Πρὸ τοῦ ἀγῶνος εἶχεν ἴδιόχτητα τριάκοντα ἐργαστήρια, πέντε λαμπρὰς οἰκίας, δύο οἰνοπωλεῖα, δύο ἐλαιοτρίβεια

καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ χωρίου Σαραβάλι. Τοσαύτην δ' ὁδού-
δέρκειαν εἶχεν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν κτημάτων, ὡστε
πλησίον βορρωπόλεων τινῶν σίκοπέδων, ἀτινα ἡγεμονία
εἰς εύτελη τιμὴν καὶ φυοδόμησεν ἐπ' αὐτῶν ἔργαστήρια,
λωρίς τις γῆς ἐκ δώδεκα μόλις τετραγωνικῶν πήγεων
συγκειμένη, ἐπωλήθη βραδύτερον ἀντὶ δώδεκα γιλιάδων
γροσίων πρὸς κατασκευὴν καπνοπωλείου.

'Ο μὲν Βαλῆς τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Κιαμήλ-Βέης
τῆς Κορίνθου καὶ ἕτεροι πλούσιοι. Οθωμανοὶ ἔπειπον
εἰς τὸν Παπαδιαμαντόπουλον τὰ προτίντα τῶν ἀπεράν-
των κτημάτων των, ἵνα τὰ πωλῇ κατὰ τὸ δοκοῦν ἀπαν-
τες δὲ οἱ ἴσχυροι Οθωμανοὶ Πασσάδες τε καὶ Μπέηδες
ἐπεδίωχον τὴν φιλίαν του, διότι ἐγίνωσκον ὅτι διά τε
τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ ἴσχυρῶν φίλων
του, καὶ ἰδίως διὰ τοῦ πλούτου του ἦτο πανταχοῦ τῆς
'Ανατολῆς πανίσχυρος.

Οὐδὲν δὲ ἀπερχασίζετο απουδαιον ἐν τῷ διοικη-
τηρίῳ καὶ ὑπὸ τῶν προεστῶν τῆς ἐπαρχίας, χω-
ρίς πρότερον νὰ ζητηθῇ καὶ ἡ γνωμοδότησις τοῦ Ηα-
παδιαμαντοπούλου, ὅστις, ὡρελούμενος τῶν περιστά-
σεων, πρότεινε πάντοτε ἢ τὴν παραδογὴν κοινωφελοῦς
τιγάς διοικητικοῦ μέτρου, ἢ τὴν θεραπείαν καὶ ἐπανόρθω-
σιν κοινωνικοῦ τινὸς ἢ σίκογενειακοῦ θυσυγέματος,
διὰ συνεισφορῶν, ἐν αἷς ἐνεγράφετο πρῶτος καὶ μετὰ
σπανίας γενναιότητος.

Καίτοι τοιοῦτος ὡν ὁ Ηαπαδιαμαντόπουλος καὶ εὑρύ-
τατον ἔχων ἐνώπιόν του στάδιον πλουτισμοῦ, ἀνέσεων
καὶ ἀλλης ἀνθρωπίνου εὐπραγίας τε καὶ ἡδυπαθείας, μό-
λις ὅμως ἤκουσε φιλοριζόμενον εἰς τὸ οὔρος του τὸ δνο-
μα τῆς πατρίδος, οὔτε ἐπὶ στιγμὴν ἐδίστασε νὰ θυσιά-
σῃ τὰ πάντα καὶ νὰ γείνῃ συνωμότητα. Κατηγήθη δὲ
εἰς τὰ μαστέρια τῆς Φίλικῆς Έπαρχίας κατὰ Φιλέμονα

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

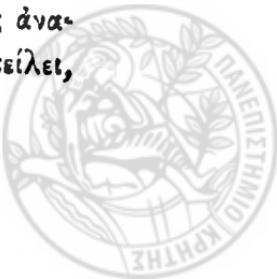

ἐν Πάτραις τῷ 1819 (1). μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγένετο, ὡς εἴπομεν, καὶ ταμίας καὶ ἔφορος αὗτῆς. "Εκτότε ὁ Θερμουργὸς πατριώτης δὲν ἀνήκεν οὔτε εἰς τὸ προσφίλες αὐτοῦ ἐμπόριον, οὔτε εἰς τὰ πλούτη, οὔτε εἰς τὰς ἄλλας ἐπικερδεῖς αὐτοῦ ἐπιγειρήσεις, ἀλλ᾽ οὔτε εἰς αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν, παρ' ἣς ἐλατρεύετο καὶ ἦν ἡγᾶπα περιπαθέστατα. Κατέστη ἐπαναστάτης κατὰ τῆς κακοδιοικήσεως τῆς πατρίδος του καὶ ἀριέρωσεν ἑαυτὸν ψυχῆτε καὶ σώματι εἰς τὰ συμφέροντα ταύτης, ἥτις καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἡμετέρους προγόνους ἐθεωρεῖτο ὑπερτέρα τε καὶ ἴερωτέρα παντὸς ἑτέρου ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ τούτῳ κόσμῳ ἀγαθοῦ. "Ἐν μόνον καὶ τότε διετίρησεν ἀπαραμείωτον ὁ Ηπαπαδιαμαντόπουλος τὴν εἰς τὰ θεῖα εὔσεβειαν· ἦτο ἀδύνατον τῷ ὅντι ἐφ' ὅλου τοῦ βίου του νὰ μὴ πορευθῇ εἰς τὸν ναὸν καὶ νὰ μὴ δειθῇ μετ' ἀληθοῦς κατανύξεως κατά τε τὰς ἑσπερινὰς καὶ κατὰ τὰς ἑωθινὰς τελετὰς καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν ἑορτασίμων ἡμερῶν· καὶ οὐχὶ μόνον· εἰς οὐδὲν τῶν ἡλικιωμένων τέχνων του ἐπέτρεπε ποτε τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου καθήκοντος. ἀλλ᾽ εἶχε τὴν ἀξίωσιν καὶ ἔκαστον καθ' ἔδομάδα νὰ κανοναργῇ καὶ ἐκτελῇ καὶ τὰς λοιπὰς ἐν τῷ ναῷ μικρὰς ὑπηρεσίας· ἐθεώρει δὲ τοῦτο λίαν δρθῶς ὡς συστατικὸν τῆς καλῆς ἀνατροφῆς.

Μῆνας τινὰς πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος ἐβρίθη διὰ νυκτὸς εἰς τὴν οἰκίαν του ἀνώνυμος ἐπιστολὴ, δι' ἣς δ γράψας ἡπείλει ὅτι ἀν μὴ τεθῶσιν εἰς ὥρισμένον μέρος τοῦ ἐρειπομένου ναοῦ τοῦ Ἅγιου Ἀνδρέου πεντακόσια διστηλα τάλληρα ἐ, ἀχρᾳ μάλιστα μυστικότητι καὶ χωρὶς νὰ γείνῃ ἡ ἐλαχίστη ἔρευνα πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ὀνόματος του αἰτοῦντος, οὗτος ἡπείλει,

(1) Ιδὲ Δοκ. ίστ. Ελλ. Επαν. Φιλήμ. Τ. α. Σ. 49.

λέγομεν, νὰ κακοποιήσῃ διὰ θανάτου τὸν τε Παπαδίας μαντόπουλον καὶ τὰ τέκνα του, ως εύρισκομένους ἀπαντας υυκτός τε καὶ ἡμέρας εἰς τὴν διάχρισιν τοῦ κακούργου. Τρὶς ἐπαναληφθείσης ὁμοιομόρφως τῆς ἀπειλῆς ταύτης, δὲ Παπαδιαμαντόπουλος ὑπέθεσε δυοῖν θάτερον ἢ ὅτι δὲ ἀπειλῶν εἶναι ἔταιρος καὶ αἰτεῖ οὕτω διὰνάγκας τῆς Ἐταιρίας· ἢ ὅτι ἔμαθέ τις τὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς ταύτην καὶ ἀπειλεῖ οὕτω προδοσίαν. Ἐπεμψε λοιπὸν τὰ αἰτηθέντα, ἀλλὰ συνάμα ἔλαβε καὶ τοιαύτην πρόνοιαν, ὥστε ἐθεβαίωθη ὅτι δὲ ἀπειλῶν οὐ μόνον οὐδὲν ἐκ τῶν τῆς Ἐταιρίας ἐγίνωσκεν, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὑπαξιωματικὸς τῆς Ἀστυνομίας, κατάπτυστός τις Ἀλβανός, οστις καὶ συλληφθεὶς ἐπ' αὐτοφώρῳ τῇ προνοίᾳ τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου, ὀμολόγησε τὴν πρᾶξιν.

Ἡ δὲ Ἀστυνομία ἡρώτησε κατὰ τὴν τότε συνήθειαν τὸν Παπαδιαμαντόπουλον περὶ τῆς ἐπιβλητέας ποιεῖται, ἀλλὰ οὗτος ἡρέσθη μόνον εἰς ἀπλὴν ἔξορίαν, προσενεγκών μάλιστα τῷ ἐγκληματήσαντι δι᾽ ἔξοδα αὐτῆς καὶ ἔκατὸν τάλληρα· τὰ δὲ λοιπὰ τετραχόσια παρεκάλεσε τὴν Ἀστυνομίαν νὰ διανείμη εἰς τοὺς λοιποὺς στρατιῶτας· ἔκτοτε δὲ Παπαδιαμαντόπουλος πρὸς ἀπόχρυψιν τῶν σκοπῶν καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν διαβημάτων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἀπεράσισε νὰ διασχορπίσῃ μέγα μέρος τῆς περιουσίας του καὶ εἰς Τούρκους, πρὸς οὗτος ἀναγκασθῶσι νὰ αἰτήσωσι γρήματα, σῶπας καὶ δύπλληλος τῆς Ἀστυνομίας. Εἰς πάντα λοιπὸν τὸν προσεργόμενον ἔκτοτε εἰς τὸν Παπαδιαμαντόπουλον πρὸς αἰτησίν γρημάτων εἴτε λόγω διανείων εἴτε λόγω εὔεργεσίας, οὗτος ἐδίδει ἀνευ τῆς ἐλαχίστης συστάσεως ἢ ἐγγυή σεως· καὶ δὲν εἶναι μικρὰ τὰ ποσὰ, ἀπερ διέθεσεν οὕτως ἔκτοτε, οὕτε διῆται τὰ ἄτομα τῶν διανεισθέντων ὑπό τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου Οθωμανῶν. Ἐγκομεν ὑπ' ὅ-

ψιν ἀπλὴν ἴδιόγραφον σημείωσιν, καθ' ἣν οὗτος ἐδάνει-
ται οὕτω τότε μόνον εἰς εἴκοσι τρεῖς Ὁθωμανοὺς ἔκα-
ζει πεντήκοντα περίπου χιλιάδας γροσίων· τὸ δὲ γρό-
σιον τότε ἐτιμάτο πλειότερον τῆς δραχμῆς.

Προσεγγίζοντος τοῦ ἀγῶνος ὁ Παπαδιαμαντόπου-
λος, συμμεθέξας τῆς μυστικῆς συνελεύσεως, τῆς λε-
πτομερῶς μνημονευθείσης ἐν τῷ βίῳ Παπαφλέσᾳ (1)
ἔδωκε διαταγὴν εἰς ἄπαντα τὰ Γαλαξειδιώτικα πλοῖα
οὐ μόνον νὰ μὴ ἀποπλεύσωσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπόντα νὰ
ἐπανακάμψωσι ταχέως· δὲν ἔχομεν δὲ ἀνάγκην νὰ
προσθέσωμεν ὅτι αἱ τοιαῦται διαταγαὶ τοῦ Παπαδια-
μαντοπούλου ἔξετελοῦντο παραχρῆμα· διότι δέκα πέντε
μὲν ἐκ τῶν Γαλαξειδιωτικῶν πλοίων καὶ ἰδιόκτητά του
ἦτον καὶ διὰ τῶν χρημάτων καὶ ἐμπορευμάτων του ἐτα-
ξείδευον· εἰς δὲ τὰ λοιπὰ εἶχε μετοχάς.

'Ἐπὶ μὲν τῶν παραμονῶν τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος
δ Γερμανὸς ἐβιάσθη, ὡς εἰδομεν, νὰ ἀπέλθῃ τῶν Πα-
τρῶν, χωρὶς νὰ παγιδευθῇ καὶ κλεισθῇ, ὥπερ ἐν κλω-
βίῳ εἰς Τρίπολιν (2). δ δὲ Καλαμογδάρτης, ὡς εὔνοού-
μενος ὑπὸ τῶν Ὁθωμανῶν καὶ χαίρων παρ' αὐτοῖς τὰ
πιστὰ, ἀπεστάλη ἔκει, ἵνα τοὺς ἐφυσηχάζῃ. Ο δὲ προε-
στὸς Λόντος προσεποιήθη τὸν ἀσθενῆ καὶ ἐκρύπτετο ἐν
τοῖς προξενείοις· τότε καὶ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, ἀ-
δείᾳ τῆς ἐξουσίας, ἐπεμψε τρεῖς μίοὺς αὐτοῦ, ἵνα τῶν
ἐγγόνων τοῦ θείου αὐτοῦ Ἀναστασίου, ἵνα τὸν τοῦ Πα-
τρέως Λόντου καὶ ἓνα τὸν τοῦ Ἀνδρέα Καλαμογδάρ-
του εἰς Λιβόρνον λόγω μὲν ἐκπαιδεύσεως, πράγματι ὅμως,
ἵνα προφυλάξῃ τοῦ ἐπικειμένου χινδύνου αὐτούς τε τὰ
τιμαλφέστερα τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ τὰ σπουδαιότερα ἐκ
τῶν ἐγγράφων.

'Ο δὲ ἀγὼν κατὰ μὲν τὴν ἐπικρατεστέραν δοξασίαν,

(1) Μὲν Βίων Παραφλ. Τ. 6. Σ. 156. (2) Ιδὲ Αὐτόθι Τ, α. Σ. 114-116.

γῆτις, ϕρονοῦμεν, δὲν εἶναι καὶ ἡ ἀληθεστέρα, ἐξερδάγη τὸ πρῶτον ἐν τῇ Ἀγίᾳ Αὐτῷ καὶ κατά τινα ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον πεπλασμένον τρόπον· ἔνθα εἰχον ἀπέλθει, ὡς εἶδομεν, ὁ Γερμανὸς καὶ ἄλλοι. Κατὰ δὲ τοὺς Μεσσηνίους ἐξερδάγη, ὡς ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ηπαφλέσα εἶδομεν, ἐν Καλάμαις· ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι, ἵσχυρις ὄμενοι, ὅτι πρῶτος πάντων ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Ηπαχδιαμαντόπουλος ἐν Ηὔτραις ἐκ τῆς οἰκίας του. Τὸ δὲ πιθανώτερον πάντων εἶναι ὅτι ὁ ἀγώνας ἐξερδάγη, συνάμα καὶ ἴσως καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ εἰς τὰ τρία ταῦτα μέρη· οὐχὶ ὅμως τὴν 25 Μαρτίου, ὥσπερ κοινῶς πιστεύεται· ἀλλὰ τρεῖς ἡ τέσσαρας ἡμέρας πρότερον· διότι ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας Πουκεβήλ περιγράφει δι' ἡμερολογίου τὰ ἐν Ηὔτραις γενόμενα τότε ὡς ἐξῆς.

Ηὔτραις 4 Ἀπριλίου (23 Μαρτίου) 1821 6 Μ. Μ.

«Ἀκούονται φωναὶ ὑπὲρ τῆς ἐλεύθερίας· συνάμα πυρπολεῖται καὶ ἡ πόλις. Οἱ Τούρκοι, πρὶν κλεισθῶσιν ἐν τῷ φρουρίῳ, πυρπολοῦσι τὴν σίκιαν ἐνὸς πλουσίου ἀληγονοῦ, ὃνομαζούμενον Ηπαχδιαμαντοπούλου.... 5 Ἀπριλίου Τὴν φρικώδη νύκτα διεδέχεται ἡ ἡμέρα, ἦν δὲν ἡλπίζον γά τιστα.... 6 Ἀπριλίου. Οἱ Ἑλλήνες συρρέουσιν, ἀνευ διευθύνσεως εἰς τὴν πόλιν, κράζοντες «Θάνατος εἰς τὸν Τούρκον.» Ὅμοιοι τῷ σημαίᾳ τοῦ σαυροῦ εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου.... εἰσέρχονται οἱ προεστοί τῆς Βοστίζας, φέροντες πάντες κεφαλὰς Τούρκων. Η πυρκαϊκὰ καπιτράνυεται ἐνίστε, ἀλλὰ καὶ αὐθις ἀναζωπυρεῖται.... λέγεται, ὅτι Ἐφθασε καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος.» (1)

(1) Idem Hist. de la Régénération de la Grèce par Pouqueville tom. I. pag. 344—388.

Τὴν ἐπικούσαν τῆς ἡμέρας ταύτης ἔξεδωκε μὲν ὁ Γερμανὸς τὴν ἐν τῷ βίῳ του δημοσιευθεῖσαν δήλωσιν (1) ἐν ᾧ εἶναι ὑπογεγραμμένος καὶ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἣτοι ἀνάμερα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἔξεδωκε κατὰ Τρικούπην καὶ ὁ Μαυρομιχάλης ἐν Καλάμαις δομοίαν δήλωσιν⁽²⁾. Τὸ ἀληθὲς δὲ εἶναι διτὶ ἡμέρα μὲν τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, εἰχεν δρισθῆ ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου· ἀλλ' ἐνιαχοῦ ἐπέσπευσαν τοῦτο αἱ περιστάσεις κατὰ τρεῖς ἡ τέσσαρας ἡμέρας· ἀλλαχοῦ δὲ ἀνέβαλον, μέχρις οὖ διευχρινισθῶσι κάλλιον τὰ πράγματα. Βέβαιον ἐπίσης εἶναι ὅτι ὁ Παπαδιαμαντόπουλος ἦτο εἰς τῶν πρώτων ἐκ τῶν δόντων τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος ἐν Πάτραις. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο διηγεῖται ως ἔξης ὁ Γόρδων. «Δύο ἡμέρας, λέγει, μετὰ τὰ ἐν Καλαβρύτοις γενόμενα, ἤρξατο ὁ ἀγών καὶ ἐν Πάτραις· οἱ Τούρκοι, φοβούμενοι μὴ καταληφθῶσιν, ἐκλείσθησαν τὴν νύκτα τῆς 3 Ἀπριλίου (22 Μαρτίου) εἰς τὸ φρούριον. Μετὰ δὲ μεσημέριαν τῆς 4 Ἀπριλίου, μαθόντες τὰ γενόμενα ἐν Καλαβρύτοις, ἤρξαντο τῶν ἐχθροπραξιῶν διὰ τῆς πυρπολήσεως τῆς οἰκίας ἐνὸς προκρίτου, ὄνομαζομένου Παπαδιαμαντοπούλου.» (3) Αὐτὰ ταῦτα σχεδὸν ἀργηεῖται καὶ ὁ Φίνλανδος μετὰ τῆς διαφορᾶς μόνης, ὅτι δὲν μνημονεύει τοῦ δόνόματος τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου, ἀλλὰ χύνει κατὰ τὸ σύνηθες πικρὰ δάκρυα δι' ὅσα κακὰ ἐπεθον κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας οἱ πεφιλημένοι αὐτοῦ Τούρκοι. (4) Ο δὲ Γερμανὸς ἀφηγεῖται ως ἔξης τὰ τῶν Πατρῶν.

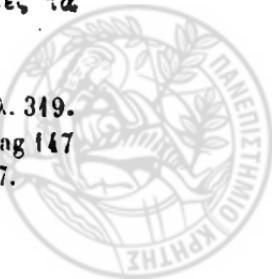
‘Ωσαύτως καὶ οἱ ἐν Πάτραις Τούρκοι, μαθόντες τὰ

(1) Ήδὲ Παραλ. Βίου Του. ἀ. Σελ. 148.

(2) Ήδὲ Τρικούπη Ιταρίαν ‘Ελληνικῆς ἐπανάστατης Του. ἀ. Σελ. 319.

(3) Hist. of the Greek revolution by Gordon vol. i pag 147

(4) Hist. of the Greek revolution by Finlay vol. i p. 187.

τοιαῦτα ἔμβασαν εὐθὺς τὰς φαμηλίας των εἰς τὸ Κάστρον· εἴτα τῇ κά Μαρτίου ἐξῆλθον ἐνοπλοὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως, καὶ περιεκύκλωσαν πρῶτον τὸ δισπήτιον τοῦ Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου, ὃπου ὑπώπτευον, ὅτι εὑρίσκονται ἐναποτεθειμένα ἄρματα· ἀλλὰ, μὲ τὸ νὰ εὔρον κεκλεισμένας τὰς πόρτας, ἀρχησαν τὸν πόλεμον ἔξωθεν, καὶ τοῦ ἐφόνευσαν εἰς τὸ παράθυρον ἔνα ἄνθρωπον· ἐπειτα ἔβαλον πυρκαϊὰν εἰς τὰ πέριξ δισπήτια. Εἰς δὲ τὴν Μητρόπολιν δὲν ἐτόλμησαν νὰ πλησιάσουν, νομίζοντες, ὅτι εὑρίσκονται μέσα "Ἐλληνες κεκρυμμένοι· ἔκτυποῦσαν ὅμως ἀπὸ τὸ Κάστρον μὲ τὰ κανόνια τόσον τὴν Μητρόπολιν, ὃσον καὶ ἀλλα δισπήτια· ἡ δὲ πυρκαϊὰ, ἔκτανθεῖσα, κατέκαυσεν ἵχανὰ δισπήτια· ὅτε τῶν Ἐλλήνων τινὲς, ὄπλισθέντες, ἐξῆλθον εἰς τοὺς δρόμους, οἱ δὲ Τοῦρκοι εὐθὺς ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Κάστρον.⁽¹⁾

"Ετερος δὲ αὐτόπτης μάρτυς διηγήθη ἡμῖν ὡς ἔξῆς τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πάτραις. «Ο Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος ὡς πλούσιος καὶ ἔνθερμος ζηλωτὴς τῶν ἀρχῶν τῆς Φιλικῆς ἐταιρίας, ὡς ταμίας καὶ ἔφορος μάλιστα αὐτῆς διετήρει πάντοτε ἐν τε τῇ οἰκίᾳ του καὶ ἐν ταῖς τῶν σχετικῶν καὶ φίλων του πεντήκοντα ἐκλεκτοὺς ἐνόπλους ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παναγιωτάκη Ἀνδριτζοπούλου, καὶ Παναγιωτάκη Καρατζᾶ, ἀνδρείου μὲν ἀλλοτε στρατιώτου, ἀλλὰ τότε μετερχομένου τὸν σανδαλοποιόν ἐπειδὴ δὲ ὁ μὲν Γερμανὸς ἡναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ τῶν Πατρῶν, δὲ Ν. Λόντος ὅτε μὲν προσεποιεῖτο τὸν ἀσθενῆ, ὅτε δὲ ἐδιημέρευεν ἐν τοῖς προξενείοις λάθρα, διὰ τοῦτο ὁ Παπαδιαμαντόπουλος τὴν νύχτα τῆς 20 Μαρτίου, παραλαβὼν τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ τε τὴν τοῦ Λόντου καὶ τὴν τοῦ Καλα-

(1) Ιδὲ Ἀπομν. περὶ ἐπαναστ. τῆς Ἐλλάδ. ὑπὸ Γερμανοῦ, Σελ. 17.

μογδάρτου καὶ ὅσα ἐδυνήθη τούτων πράγματα, ἐπεδί-
βασε ταῦτα πάντα εἰς πλοῖον ὑπὸ Ἰονικὴν σημαίαν καὶ
ἔπειψε λάθρα εἰς Ζάκυνθον. Τοῦτο μαθόντες ἐκ τῶν ἐν
Πάτραις οἱ μὲν χριστιανοὶ, ὀπλισθέντες, ἀπέπεμπον τὰς
οἰκογενείας καὶ τὰ πράγματά των εἴτε εἰς τὰ χωρία εἴτε
εἰς τὰ προξενεῖα· οἱ δὲ Τοῦρχοι κατέφευγον εἰς τὸ φρού-
ριον. Μετὰ μεσημβρίαν τῆς 21 Μαρτίου οἱ τελευταῖοι
οὗτοι ἦρξαντο νὰ κακοποιῶσι τοὺς χριστιανοὺς, ν' ἀπε-
λῶσι γενικὴν σφαγὴν καὶ νὰ προσβάλλωσι πάντα τὸν
προσερχόμενον εἰς τε τὴν Μητρόπολιν καὶ εἰς τὴν οἰ-
κίαν τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου. Μαθὼν δὲ ταῦτα οὗτος,
ἐκλείσθη ἐν αὐτῇ ἀκριβῶς· καθ' ἣν στιγμὴν οἱ Τοῦρ-
χοι, πυροβολοῦντες ἔχ τινος γωνίας τῆς δδοῦ, συνέτριψαν
τὴν χειρα τοῦ Γεωργ. Κάχου, ὑπαλλήλου τοῦ Παπαδια-
μαντοπούλου καὶ ὥρμησαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν οἰκίαν
αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ θυρωρὸς Ἀνδρίχος Μποχωρίτης, ἀρχαῖος
στρατιώτης τοῦ ἐν Ἐπτανήσῳ διαλυθέντος ὑπὸ τῶν
"Αγγλων" Ἑλληνικοῦ τάγματος, προλαβὼν ἀπέσυρε
τὸν τραυματισθέντα καὶ ἔκλεισε. Τότε ἦρξατο ὁ πυ-
ροβολισμὸς ἀμφοτέρωθεν· καὶ πρῶτον φονεύεται Ὁθω-
μανός τις, Μπάρκας καλούμενος, πληγόνονται δὲ
παρὰ τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ πολλοὶ ὄμόπιστοι αὐτοῦ. Ἐν
αὐτῇ δὲ ἐφονεύθη ἐκ τῆς κατέναντι ὑπὸ τῶν Τούρχων
καταλειφθείσης πελώριος τις γέρων Διαμάντης, Ἡπει-
ρώτης καὶ συγγενὴς τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου· τότε
εὗτος ἀπεφάσισεν ἀμέσως νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τῆς ἐπα-
ναστάσεως.

Ἀναβιβάσας ἀπαντας εἰς τὸ ὑπερῶσαν, ἐξεπυρσοχρό-
τησε τρίς συνάμα καὶ διὰ πάντων τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ
ὅπλων. Οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρούτζόπουλον καὶ Καρατζᾶν ἐμ-
μισθοὶ ἐνοπλοὶ τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου ἐσπευσαν
πάραυτα πανταχόθεν τῆς πόλεως νὰ συσωματωθῶ-

σιν ὑπ' αὐτόν. Οὗτω δὲ ἐνισχυθεὶς οὗτος, ἀπέκρουσε τοὺς Τούρκους, ἀποσυρθέντας εἰς τὸ φρούριον· ἀμέσως τότε ἵππευσε μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Λόντου, ἔξηλθεν εἰς τὴν πόλιν, συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Μογήν τοῦ Ὁμπλοῦ. Ἐκεῖ συνεκεντρώθησαν ἀπαντες οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα καὶ τὴν ἐπιοῦσαν 22 Μαρτίου εἰδόποιησαν τοὺς εἰς Καλάβρυτα Γερμανὸν καὶ λοιπούς· τὴν δὲ 23 εἰσῆλθον ἀπαντες εἰς τὴν πόλιν καὶ κατέλαβον αὐτὴν, περικλείσαντες ἀπαντας πανταχόθεν τοὺς Ὁθωμανοὺς εἰς τὸ φρούριον. Μετὰ δὲ ταῦτα συνέθησαν ὅσα ἐρανισθέντες ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Ηουκεβῆλ καὶ ἔξ ἄλλων περιγραφῶν ἀφηγήθημεν.

'Αμέσως σχεδὸν μετὰ τὴν νομιμοποίησιν τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν γενομένην, ώς εἰδομεν, τὴν 26 Μαρτίου καὶ ὑπογραφεῖσαν καὶ ὑπὸ τοῦ Ηαπαδιαμαντοπούλου, οὗτος προβλέπων ἔκτοτε τό τε χρήσιμον τοῦ ναυτικοῦ καὶ τὴν γενησομένην ἔλλειψιν πολεμεφοδίων, τὸ μὲν πρῶτον ἀπῆλθεν εἰς Ζάχυνθον καὶ Ἰθάκην, ἐκεῖθεν δὲ, ναυλώσας ἐπίτηδες πλοῖον, ἀπέπλευσεν εἰς "Γέραν καὶ Σπέτσας, ἵνα συντελέσῃ εἰς τὴν ταχίστην ἔκπλευσιν τοῦ στόλου· καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν, ἵνα προμηθευθῇ πολεμεφοδίων· κατὰ τὰ ἔξης ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις περιεργότατα ἔγγραφα, σωζόμενα ἐν τῇ οἰκσγενείᾳ τοῦ Ηαπαδιαμαντοπούλου καὶ μαρτυροῦτα κάλλιον παιτὸς ἄλλους τὰς σπουδαιοτάτας ταύτας ὑπηρεσίας αὐτοῦ.

Δημοσιεύομεν δὲ ταῦτα κατὰ τὴν χρονολογικὴν αὐτῶν τάξιν.

'Ἐλάχθομεν παρὰ τῶν Κυρίων Ἀλεξίου καὶ ἀνεψιῶν Στεφάνου τριάκοντα τρικέτα βόλια ὅκ. 810, τὰ ὅποια, ὥντα δὲ λιγότερα τοῦ Κυρίου Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου, τὸ ελάχιστον

μεν καὶ ἐλάθομεν τὸ θάρρος νὰ στείλωμεν εἰς τοὺς ἐν Πάτρᾳ Πανιερώτατον Κύριον Γερμανὸν χκὶ λοιποὺς, μένει μ' ὅλον τοῦτο πάντοτε εἰς τὸν ἥρθέντα Κύριον Παπαδιαμαντόπουλον νὰ εἰσαχούσῃ δι' αὐτὰ μὲ τοὺς ἰδίους προκρίτους τοῦ Γένους. Ἡμεῖς δὲ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ἀφίνομεν τὸ παρὸν εἰς χεῖράς του.

Ζάκυνθος τὴν 23 Ἀπριλίου 1821.

Θ. Ν. ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΗΣ καὶ οἱδες

«Διὰ τοῦ παρόντος μου ἀποδεικτικοῦ δηλοποιῶ δὲ ὑπογεγραμμένος Κ. Δ. Φωκᾶς· Κεφαλληναῖος, ὅτι ἔλαθον διὰ ναῦλον τοῦ καρχίου μου, ὁνομαζόμενον Κοργιέρα, μὲ τὸ ὄποιον ἐμετάφερον τὸν Κύριον Ἰωάννην Παπαδιαμαντόπουλον μὲ τοὺς ἀνθρώπους του, ἀπὸ τὸ Θιάκι εἰς τὴν νῆσον Σπέντζαις, τάληρα ρεγκίνας ἐκατὸν Ν. 100 καὶ οὕτως ἔδοσα τῇ τιμιότητῇ του τὸ παρόν μου ἔξοφλητικὸν εἰς ἔνδειξιν ἀληθείας.

Τῇ ἀ. Ιουν. 1821 Ἀνκῶνα

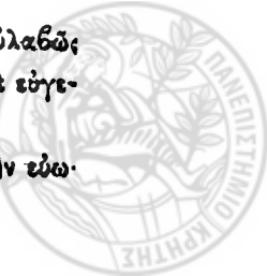
Καπεπάν ΔΙΟΝΥΣ. ΦΩΚΑΣ.»

«Διὰ τοῦ παρόντος μου ἀποδεικτικοῦ δηλοποιῶ δὲ κάτωθεν ἴδια μου χειρὶ ὑπογεγραμμένος Καπετάν Διονύσ. Φωκᾶς Κεφαλληναῖος, ὅτι τὸν μετὰ τῶν Κυρίων ναυλωτῶν μου Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου καὶ Δημητρίου Ν. Περούκα διὰ τακτικοῦ κοντράτου συμφωνηθέντα νχῦλόν μου διὰ νὰ τοὺς μεταφέρω ἀπὸ τὴν νῆσον Σπετζῶν εἰς τὸ Τριέστι ἢ Λιβύρνον δρμοῦ μὲ τοὺς ἀνθρώπους τους καὶ πράγματά τους μὲ τὸ περγατίνον μου, ὁνομαζόμενον κοριέρα, τάληρα ρεγκίνας ἔξακτοις εἴκοσι πέντε Αο 625 ἔλαθον σήμερον τέλειον ἀπὸ τοὺς ἰδίους κατὰ τὴν συμφωνίαν μου καὶ οὕτως τοῖς ἔδωκα ἀνὰ ἔνα ἀπὸ τὰ παρόντα μου ἔξοφλητικὰ γράμματα εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας ἐν παντὶ καιρῷ. Τῇ ἀ. Ιουνίου 1821 Ἀγκῶνα.

«Καπετάν Δ. ΦΩΚΑΣ.

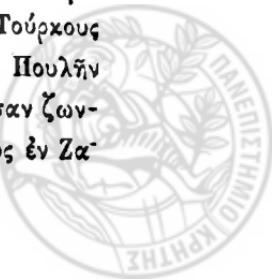
«Τὴν Σεβασμιωτάτην μοι αὐτῆς πανοσιολογίστητα εὐλαβῶς προσκυνῶ, ἀσπαζόμενος τὴν ἀγίαν της δεξιὰν, τοὺς δὲ εὐγενεστάτους ἄρχοντας ταπεινῶς προσκυνῶ.

«Δι᾽ ἄλλης μου ἀπὸ τὰς 30 ἀπελθόντος, ἡμέρα εἰς τὸν εὖω.

δώθην ἐδῶ, σᾶς ἔγραψα στέλλοντάς σας αὐτὴν ἐπίτηδες μὲ τὸν ἴδικν μου Χρῆστον, δοτὶς ἡώς σήμερον δὲν ἐγύρισεν' μὲ αὐτὴν μου σᾶς εἰπον ἑκτεταμένως ὅλα τὰ κατ' ἐμὲ, τούτοστιν ἀφοῦ ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ ἀπέρασα εἰς τὰ νησία εἰς τὴν Ζάκυνθον, φθάσας καὶ βλέπω τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν τὰ πράγματα εἶχον φθάσει, καὶ διὰ ᾧτον ἀναγκαῖς ἦν παρουσία τῶν καραβίων, διὰ νὰ ἐμψυχώσουν καὶ τοὺς εἰς Μωρέα ἀδελφοὺς καὶ νὰ βιάσουν καὶ τοὺς 'Ρουμελιῶτας ἐδῶ νὰ σηκωθοῦν καὶ αὐτοὶ, ἀπεφάσισα καὶ ἐπέρασα εἰς Σπέτσας, δπου διοργάνισας καὶ ξεκινήσας τὰ πλοῖα, ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ Κυρίου Δημητρίου Περούκα, ἀπέπλευσα ἀπ' ἐκεῖ διὰ τὴν Ἰταλίαν, πρῶτον διὰ νὰ προβλέψω ἐφόδια, νὰ σᾶς προφθάσω, ἥξεύροντας τὴν ἀνάγκην δεύτερον νὰ βιάσω τοὺς ἕκεισε δρογενεῖς καὶ φιλογενεῖς μας νὰ προφθάσουν καὶ αὐτοὺς διὰ τῆς συνδρομῆς των, καὶ τελευταῖον νὰ ὑπάγω εἰς ζήτησιν τῶν ἀρχηγῶν μας, διὰ νὰ παρέρποισάσω εἰς αὐτοὺς διὰ φωνῆς τὴν ἀνάγκην ὅπου ἡ πατρὶς ἔχει διὰ τὴν παρέρποσίαν των, καὶ διὰ ταξιδεύοντας κατ' εὐθείαν νὰ ὑπάγω εἰς Τριέστη, ἀπὸ ἐναντίον καἱρὸν καθ' ὅδὸν ἐπίασα εἰς Ἀγκῶνα, δπου εὑρὼν ἔκει δλιγωτέραν τὴν Κουτουμάτζιαν ἀπ' ἔκεινην τοῦ Γριεστίου, ἐστοχάσθην ἐπωφελὲς νὰ μείνω ἔκει, νὰ ἐκτελέσω τὴν κουραντίναν μου, καὶ μετὰ τὸ πράτιγον νὰ ἔξαχολουθήσω δι' ἐμπρὸς, πλὴν μετὰ 10 ἡμέρας δπου ἥμουν φθασμένος ἔκει, μαθών τὸν μισευμὸν ἀπὸ Τριέστη τῶν ὑψηλ. ἀρχηγῶν μας διὰ τὰ μέρη μας, ἔχρινα περιττὸν νὰ ἔξαχολουθήσω περαιτέρω πλέον, ἀλλὰ λαβῶν πράτιγον καὶ γράψας τὰ χρειώδη εἰς τοὺς ἵν Λιθρωνῷ καὶ Τριέστιον φίλους μου, ἐπρόβλεψα ἴδιοις μου γρήμασι λίτραις Ἀγκῶνος 16]12 χιλιάδας Βολίμι καὶ δύοις 1.. 1750 Μπαροῦτι καὶ λ. 15 χιλ. παξιμάδι καὶ ἐμίσευσα δι' δῶ, δπου, ὡς εἰπον, ἐφθισσα εἰς τὰς 30 τρέξαντος καὶ εὐθὺς ζεχίνησα τὸν ρηθέντα ἄνθρωπον μου διὰ νὰ μοὶ εἰπῆτε τί ἡ τὰ κάμω αὐτὰ καὶ νὰ μὲ συντροφεύσουν διὰ νὰ ἔλθω καὶ γῶ, καὶ ἡώς ὥρας, ὡς εἰπον, ὑστεροῦμαι γράμματός σας, καὶ ποπτεύων μὴ συνέδη τί ἐναντίον εἰς τὸν ἄνθρωπον μου (8)

μὴ γένοιτο) σᾶς; ζεκινῶ καὶ τὸν προσόντα Σκελτζῆν ἐπίτηδες; πάλιν, καὶ σᾶς προπεκχαλῶστον τίγρης εἰπέτε μου τί νὰ ἀκολουθήσω, διότι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ μὴ ἡμ. πορῶντας νὰ τὸ ἀρίστω εἰς τὸ Καράβι, φοροῦμει μὴν ἀπεράση κανένα Ἔγγλεζικον καὶ μᾶς τὸ πάρη (ἥς καὶ ἐπέρροτεν εἴνα καὶ ἐπῆγεν εἰς Πάτρας) ἔβιάσθην νὰ τὸ ξεφορτώσω εἰς μικρὰ Κατσικά καὶ κοντά ὅπου πληρώνω ἀρκετά εἰς τὴν κάθε ήμέραν δι' αὐτά, χθὲς ἐξαιτίας ὅπου ἔκαμε στροβόρδος ἄνεμος, ἐκαλουμάρησε νερά ἐνα ἀπὸ αὐτά, καὶ μοὶ ἔθρεξε μερικὸν πρᾶγμα, καὶ περὶ πλέον διὰ νὰ μὴ χαστομερῶ ἐδῶ· δύοις εἰς σᾶς ἐλεγον διτὶ τοιαύτην ποσότητα ἀπὸ ὅλα τὰ ἔννωθεν εἰδὸν ἔχει καὶ ὁ Καπετάν Διονύσιος Φωκᾶς, δηλ. ἄλλας 16] 2 χιλιάδες λίτραις Βολίμι 1750 Μπαρούτι καὶ 19 χιλιάδ. παξιμάδι, ἄτινα τὰ ἐξεφόρτωσεν εἰς τὸ Ἀντολικὸν καὶ δὲν ἡξεύρω μὴν ἔχει σκοπὸν νὰ τὰ πωλήσῃ ἐδῶ, καὶ γραψάτε του· διότι φορούμενος καὶ αὐτὸς τοὺς Ἅγγλεζους διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐξεφόρτωσεν ἔξω. "Ηδη σᾶς προσθέτω διτὶ χθὲς εἰδὸν καὶ τὸ γράμμα σᾶς ὅπου ἔγραφατε τοῦ Καπετάν Νικόλα, δωσμένον ἀπὸ Καλάβρυτα καὶ τὸν ἐλέγετε διὰ τὰ ἐφόδια, ὅπου σᾶς ἔγραφεν, διτὶ νὰ σᾶς τὰ κρατῆσῃ, πλὴν αὐτὸς μετὰ ταῦτα τὰ ἐπώλησεν εἰς τοὺς ἐδῶ, καὶ μὲ εἶπεν διτὶ προσμένει ἔξ· δπίσω ἄλλα, πλὴν Κύριος οἵδε πότε θὰ ἔλθουν· πολλὰ μανθάνομεν ἐδῶ περὶ Πάτρας (Πατρῶν) ἄτινα ὁ Κύριος Γεώργιος μὲ τὴν ἔσωθεν του σᾶς τὰ γράφει ἐκτεταμένως, καὶ τούτων ἔνεκα κάμνει χρεία νὰ βιάσητε δισον δυνατὸν τὸν ἔργομόν τῶν Καρχείων ἀπὸ Σπέτζας καὶ Ὑδραν, διότι χωρὶς αὐτὰ οἱ Τούρκοι λαμβάνουν καθ' ἡμέραν προβίζιωνες ἀπὸ Νησία ὅπου τοὺς στέλλουν οἱ Ἔγγλεζοι. Τὰ Γαλαξιδιώτικα καὶ τῆς Μπουμπουλίνας ἐθγῆκαν ἀπὸ Γαλαξίδι καὶ στέκονται ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ Καστέλια. Τὰ ἄρματα τῆς Ρούμελης ἐδῶθεν πηγαίνουν καλῶς, εἰς τὸ Μακρυνόρος δλίγοι γραικοὶ ἐτζάκισαν καὶ ἔκυνηγησαν 2 1] 2 χιλιάδες Τούρκους ὅπου ἦτον νὰ ἀπεράσουν. Ἐκτύπησαν κάποιον Καπ. Πουλῆν γριστιανὸν δισον ἦτον μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τὸν ἐπίασαν ζωτανόν. Ἐχουν σφαλισμένους εἰς ἐνα δσπίτιον καὶ τοὺς ἐν Ζα-

πάντι Τούρκους, οί Σουλιώται εἶχουν στενὰ πολιορκημένα τὴν Ἀρταν καὶ Πρέβεζαν, καὶ εἰς κάθ' ἐκβολὴν τῶν ἔχθρῶν τοὺς δπίσω στρέφουν μὲν οὐκ ὀλίγην φθορὴν τῶν ιδίων ἔχθρων. Οἱ ίδιοι Σουλιώται ἐμπόδισαν καὶ τὸ ἀπέρχομεν τῶν Τζάμιδων, δπου καὶ αὐτοὶ εἶχον κινηθῆ κατὰ τῶν Γραικῶν· εἰς τὸ Καρπενίσι εἶχουν σφρλισμένους τοὺς ἔχθροὺς καὶ εἰς τὰ Ἀγραφά ἀκόμη δὲν ἐσηκώθησαν. Ἐτοιμάζεται ή πολιορκία τοῦ Ναυπάκτου καὶ Καστελίου καὶ ὁ Ὁμέρος Πασσᾶς είναι καλῶς σφρλισμένος εἰς τὴν Λεβαδείαν καὶ ἀδεται διτὶ νὰ τὸν ἐπιτάσε ζωντανὸν ὁ Ὁδυσσεύς. Καὶ ἔτι πλέον εἰπώθη ὁ λόγος διτὶ 21 χιλιάδες Τζάμιδων διὰ προσταγῆς τοῦ Ἀλῆ Πασά ἐνώθησαν μετὰ τῶν Σουλιώτῶν διὰ νὰ ὑπάγουν νὰ κτυπήσουν τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις βρασιλικούς. Εἰς τὴν Ἰταλίαν δσον καιρὸν ἔμεινα, τόσον αἱ ἐφημερίδες ἐκείνων τῶν μερῶν, καθὼς καὶ τὰ μερικὰ γράμματα Ὁδέσσης καὶ Ἰασίου ὀμίλουν πάντοτε πρὸς βοήθειαν τοῦ γένους καὶ τὰς διαφόρους λαχμάρας νίκας, δπου δ πρίγγηψ. Υψιλάντης ἐλαθεν δσας φοράς καὶ συνεκτυπήθη μὲ τοὺς ὄχθροὺς, μάλιστα εἰς μίχη ἀπὸ 20 χιλιάδ. Τούρκους δὲν ἀφητεν οὔτε ῥουθούνι. Ταύτην τὴν στιγμὴν ἐλαθον ἐδῶ γράμματα ἀπὸ δλα τὰ Καπιτανάτα καὶ τοὺς γράφουν τὰς ἴκανὰς προόδους, δπου αὐτοὶ ἐκαμψαν καὶ δπου εἰσεχώρησαν ἦως ὅ ὥρας μακρὰν τῶν Ἰωαννίνων. Ἐπιτάσαν τὸ Μέτζοθνον, ἐπαναστάτησαν τὰ Ἀγραφά, τὸ Ζαγόρι καὶ τὰ Κατζανογάρια· καὶ ἐτοιμάζονται νὰ κτυπήσουν τὸ δρόλι τῶν Ἰωαννίνων· καὶ περιπλέον σᾶς εἰδοποιεῖ αὐτὰ δ Κύριος Ἡβος διὰ τῆς ἐσωθεν του, δι' 8 δὲν ἐπαναλαμβάνω ἐκτεταμένως καὶ ἐγὼ ταῦτα. Ἐν τοσούτοις καὶ μέγω μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ σᾶς ἀπολαύσω ὑγιεῖς.»

«Μεσσολογγίου 5 Ιουλίου 1821.

ΙΩΝ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ.»

Φιλίγγεστατε Κύριε Ι. Η απαδυματότου. Ιε χαῖρε.

«Παρὰ τοῦ Ἀγίου Π. Η κτρῶν ἐμάθημεν τὴν αἰσίαν εἰς τὴν πατρὶδα ἐπιστρέψασθν, καὶ ἐχάρημεν εἰς ὑπερβολὴν· ἦτον

ἐλπιζόμενον εἰς τὸν καλὸν χρρακτῆρά σου ὅτι θέλεις ἐπανέλθει καρποφόρος. Ἐπληρεφορήθημεν παρὰ τῆς Πανιερότητος τοῦ τὰς φναγκαίσας ὄλας ὃπου ἔφερες, καὶ μάλιστα τὸ μολύβι, τοῦ ἀποίου ἔχομεν μεγάλην ἐλλειψίν καὶ τὰς δυακολίσας, ὅπου ἔχεις διὰ τὸ ζεμβαρκάρισμα ὅθεν φίλε, ἐθνικῶς καὶ πατριωτικῶς σοὶ παραγγέλλομεν διὰ τοῦ παρόντος μας ὅτι αἱ ὄλαις αὗται ἀφεύκτως νὰ ζεμπαρκαρισθοῦν εἰς τὴν πατρίδα μας. Καὶ ἐν δὲν εὑρεθῇ ἄλλος τρόπος, εὐθὺς νὰ τραβίξῃς μὲ τὸ καράβι, ἢ εἰς Καλαμάταν ἢ εἰς κανέναν ἄλλο ἀσφαλές μέρος, ὃπου θέλεις τὸ ζεφορτώσει. Καὶ ἡμεῖς θέλομεν δώσει γράμμικ ἔθηκαν εἰς χεῖρας τοῦ καπετάνου, ὅτι ἀπὸ κατιρδὸν ἀραξεν ἔτελ, καὶ ὅτι τὸ ἔθνος ἔχοντας χρεῖαν αὐτῶν τῶν ὄλῶν, εἰς αἴτιας τὰς περιστάσεις, τὰς ἐκράτησε καὶ μὴ θέλοντος τοῦ καπετάνου καὶ τὰς ἐπλήρωσε. Καὶ τοιουτοτρόπως ἂς μὴ φρονῇ δ φιλογενής καὶ δμογενής καππιτάνος, ὅτι θέλεις ἐνοχληθῆ πώποτε παρά τινος. Οὕτω νὰ ἀκολουθήσῃς λοιπὸν φίλε ἐφ' ἄφον τάχας περιμένομεν ν' ἀκούσωμεν ὅτι ἐπάνησας τὸ ίσερδον ἄδαφος τῆς πατρίδος. Διὰ καὶ συμπράξῃς καὶ συναγωνισθῆς μεθ' ἡμῶν. Μήν τιμεράζλης ὅτι θέλεις ἀγωνισθῶμεν διὰ νὰ μετακομισθῶσιν εἰς Πάτρας ὅσαι εἶς αὐτῶν τῶν ὄλῶν εἶναι ἀναγκαῖαις.

«Ἐρρωσο 1821 Ιουλ. 11 ἐκ τοῦ στρατοπέδου Τριπολίτσας

«Ἡ Γερουσία τῆς Πελοποννήσου

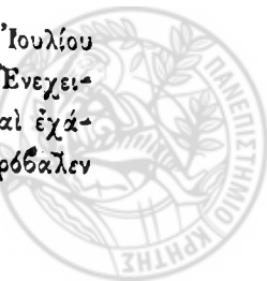
† δ Πατρῶν.

ΗΕΤΡΟΜΠΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ.

Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ.

Φυλογενέστατος Κύριος Ἰωάννη Παπαδιαμαντόπουλε σᾶς
εὐχόμενθα.

«Ἐλάθομεν διὰ τοῦ Κυρίου Γεωργίου τὴν ἀπὸ κά. Ιουλίου φιλικήν σου καὶ ἔχάρημεν ἐπὶ τῇ ἀγάθῃ ὑγείᾳ σου. Ἐνεγειρίσαμεν τῷ Υψηλοτάτῳ Πρίγκιπι τὴν ἐπιστολήν σου καὶ ἔχάρητη διὰ τὴν ἐπιστροφήν σου εἰς τὴν πατρίδα, μᾶς ἐπρέβαλεν

δτι θέλει νὰ σὲ ίδῃ καὶ νὰ σὲ εἰπῃ τινάς παραγγελίας, τὸν εἶπαμεν τὸ μῆκος τοῦ δρόμου καὶ τὴν ἀργοπορίαν καὶ δτι εἰ-ναι δυνατὸν νὰ σοὶ παραγγείλῃ δ, τι δρῖζει, πλὴν ἐπέμεινεν, ἐπιθυμῶν νὰ σὲ ίδῃ προσωπικῶς καὶ δτι σᾶς γράφει περὶ τού-του. Λοιπὸν ἐπειδὴ ἐπιμένει τόσον, πρέπει νὰ ὑποφέρῃς τὸν κόπον καὶ νὰ δρίσης. Στέλλομεν τέσσαρα ζῶα καὶ σὲ παρα-καλοῦμεν νὰ μᾶς δώσῃς τέσσερα φορτία ἀπὸ τὸ ψωμὶ, δπου ἔφερες ἀπὸ Ἀγκῶνα, ἐπειδὴ τὸ θέλομεν διὰ τὸν ἔαυτὸν μᾶς καὶ μᾶς ὑποχρεοῖς. Ἄς δοθῶσιν δεσφαλῶς τὰ περικλειόμενα, ἀς ἀποσταλῶς δὲ καὶ τὰ διὰ Ἰθάκην, καὶ σὲ προσμένομεν μὲ εὐχαρίστησιν νὰ σὲ ἀπολαύσωμεν Ἰσως ἔμαθες τὴν κήρυ-ξιν τοῦ πολέμου τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῶν Οθωμανῶν. Χθὲς μᾶς ἥλθεν εἰδῆσις δτι οἱ Κασιώται ἔκαυσαν μίαν φεργάταν Τουρκικὴν ἔξω τῆς Ῥόδου, καὶ ἔκυριευσαν καὶ ἐν δελίνι. Ἔρρωστο. φωκα'. αυγ. 6. Τρίχορφα.

† δ Πατρῶν.

Υ. Γ. Ἐὰν εἴναι δ.....αύτοῦ εἰπέτου δτι τὸν εύ-
χριστον καὶ νὰ μᾶς στείλῃ μέ τὸν παρόντα μίαν Τζότραν κκ-
λὴν δπου ἔχει καὶ δταν εὔρη κανένα ζῶον νὰ μᾶς στείλῃ τὰ
δύο βαρελάκια τὸ κρασί.»

Σημείωσις τῶν ἀκολούθων πραγμάτων δπου δ Κύριος Ἰωάν-
νης Παπαδιαμαντόπουλος ἔφερεν ἀπὸ Ἀγκῶνα, ἀτινα ἐ-
παράδωσεν ὡς κάτωθεν.

τὴν 10 Αὐγούστου 1821.

N. 40. Λάμαις τεσσαράκοντα βόλιμι πρὸς δκάδ. 66 ἡ κάθε
μία ἔφερεν δκάδες δύο χιλιάδας ἔξακοσίας σαράντα N. 2640

66 1/2 Ηκκέτα βόλια πρὸς δκάδ. 26 τὸ ἐν ἔφερον δκά-
δας χιλίας ἐπτακοσίας τριάκοντα ἐννέα 1739 τὸ ὅλον 4379.

20 Βαρέλια Μπαροῦτι ὅλα δκάδες τετρακοσίας σαράντα
καὶ προσθήκην δκάδες δέκα πέντε δπου ἔδεσαν φυσέκια ὡς
κάτωθεν φανεροῦται ὅλα δύο δκάδας. 455.

100 Σακιά ἔκατὸν κουλούρια Ἀγκῶνος, λίτραις 12404
δπου φέργουν δκάδ. τρεῖς χιλιάδ. διακοσίας είκοσι πέντε 3225

10 Ρέσιμα δέκα χαρτί καὶ ἐν καλοῦπι βολίων καὶ ἐν τιγανέλιον καὶ τὰ ἄλλα δσα ἀναγκαιοῦν διὰ τὸ λιόσιμον βολίμι καὶ φθιάσιμον βολῶν, τὰ δποτα δλα εἰναι ὡς ἀνωθεν καὶ ἐπαρχδώθησαν εἰς τοὺς κάτωθεν.

Τὸ βολίμι καὶ τὰ βόλια εἰς τὰ κάτωθεν στρατόπεδα.

20 χελῶνες Μολίβι εἰς τὸν Κ. Σωτήριο Χαραλάμπη ὁκ. 122

12 Σακέτα βόλια εἰς τὸ Στρατόπ. τοῦ ἴδιου 312

8   »   »   »   » Κ.Ζαΐμηκκιλοιπ 208

2   »   »   »   » Σισίνι 52

30 Λάρμαις μολίβι εἰς τὸ στρατόπ. τῶν Πατρῶν 2518

44 1/2 Σακέτα βόλια εἰς τὸ ἴδιον στρατόπεδον 1167

‘Η Μπαρούτη

5 Βερέλια τῶν Γαλαξείδιωτῶν εἰς Μεσολογ. ὁκ. 110

4   »   εἰς τὸ στρατόπεδον Κυρ. Σωτήρι 88

1   »   »   Σισίνι 22

10 Ομοιαὶ εἰς τὸ στρατόπεδον Πατρῶν 220

καὶ διὰ φυσέκια ἔδωσε τῶν Πατραίων εἰς Μεσολογ. 15

Τὸ φωμί.

2 Σακλὰ καθ' ὅδὸν ἔξοδεύθησαν

8   »   ἐστάλησαν εἰς Τριπολιτζᾶν τοῦ Ἀγίου Δεσπότου

90   »   εἰς τὸ στρατόπεδον Πατρῶν.

Τὸ χαρτί.

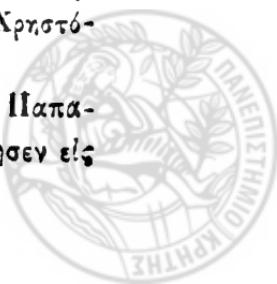
45 Ρέψιμα εἰς τὸ στρατόπεδον Κυρίου Σωτηρ. Χαραλάμπη

1   »   φισέκια εἰς Μεσσολόγγιον

5   »   εἰς τὸ στρατόπεδον Πατρῶν, ὁμοίως ἐπαρχδόθησαν εἰς τὸ ἴδιον στρατόπεδον Πατρῶν καὶ ὅλα τὰ διὰ τὸ χύσιμον βολίων σύνεργα ὡς ἡ ὅπισθεν σημείωσις αὐτῶν δι' 8 καὶ εἰς ζήτησιν τοῦ ῥημέντος Κυρίου Παπαδιαμαντοπούλου δεδώκαμεν αὐτῷ τὸ παρόν μας δι' ἔνδειξιν.

Αθανάσιος Κανακάρης, Νικόλαος Λόντος, Γεώργιος Τσέρτος, Γεώργιος Ρητινιώτης, Γεράσιμος Κομποθέκλας, Χρηστόδουλος Κρητικός.»

Μόλις παραδοὺς τὸ πολύτιμον φορτίον του ὁ Παπαδιαμαντόπουλος ἐσπευσεν εἰς Τρίκορφα, συνήργησεν εἰς

τὸν στενώτερον ἀποχλεισμὸν τῆς Τριπόλεως καὶ μετ'οὐ πολὺ διωρίσθη μέλος τῆς ἑθνικῆς Βουλῆς παραστατικὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ ἔτης σωζόμενον ἔγγραφον

•Φιλογενέστατε Κ. Ιω. Παπαδιαμαρτόπουλε

•Πληροφορημένοι περὶ τῶν ἀξιολόγων προτερημάτων σου καὶ περὶ τοῦ πρὸς τὴν πατρὶδα ζῆλου σου καὶ εἰλικρινοῦς γέθους σου, κοινῇ γνώμῃ σὲ ἐχλέγομεν μέλος τῆς ἑθνικῆς Βουλῆς παραστατικὸν τῆς Πελοποννήσου, οὗ ἐνεκα καὶ σπεύδομεν εὐχαρίστιας νὰ σοὶ τὸ ἀναγγείλωμεν.

•Ἐρήμωσο.

•Ἐν Ἀργει τὴν ιέ. Δεκεμβρίου 1821.

•Β. Θεοδώρητος, Π. Μαυρομιχάλης, δ πρωτοσύγκελλος Ἀμβρόσιος, Η Νοταρᾶς, Ιω. Βαρθάτης, Χ. Περούκας, Δ. Παπαγιαννόπουλος, Χ. Ἀχολος, Μιλιάνης, Η. Γιαννετάκης, Λαναγνώσιης Ζέρβας, Δημήτριος Καλαμαριώτης, Κ. Ἀλεξανδρόπουλος, Η Νοταρᾶς, Ήλίας Καράπαυλος.»

•Ἐθνικὴν δὲ Βουλὴν ἐνταῦθα ἐννοοῦσι τὴν ἀ. ἐν Ἐπιδιούρῳ Ἐθνοσυνέλευσιν, ἣν ὠνόμασαν καὶ Νομοθετικὴν, διότι τῷ ὅντι κατ' αὐτὴν ἐψηφίσθησαν εἰ διέποντες τὸ Κράτος ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος νόμοι. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ταύτης ἀπενεμήθη εἰς ἀπαντας τοὺς μετασχόντας αὐτῆς ἑθνόσημον, τὸ δὲ συνοδεῖον τοῦτο δίπλωμα ἔχει οὕτω.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

•Ἐθνικὴ ἀμοιβὴ τιμῆς πρὸς τοὺς νομοθέτας τῆς Ελλάδος:

•Πρὸς τὸν Κ. Ιωάννην Παπαδιαμαντόπουλον μέλος τοῦ Βουλευτικοῦ σώματος.

•Ἐν Κορίνθῳ τὴν 13 Μαρτίου 1822.

•Κατ' ἐπιταγὴν τοῦ ἐχλαμπροτάτου Προέδρου τοῦ ἔκ-

τελεστικοῦ σώματος, εἰς ἐνέργειαν τοῦ νόμου ἀπὸ ἐμφά-
τίου Α. 6. Σᾶς ἐπιτρέπεται νὰ στολισθῆτε τὸ ἀργυροῦ
Νόμισμα, φέρον τῆς Ἐπιδαύρου τὸ σύμβολον, ὡς μέ-
λος τῆς Νομοθετικῆς Συνελεύσεως. Σπεύδω, Κύριε, νὰ
σᾶς γνωστοποιήσω τοῦτο, χαίρων μεγάλως, ὅτι φέρετε
ἴνδειξιν τῆς δοπίας ἀπηλαύσατε εὐγνωμοσύνης ἀπὸ τὴν
ΠΑΤΡΙΔΑ.

‘Ο Ἀρχιγράμ. τῆς Ἐπικρατείας, Μινίστρος τῶν ἔξωτ.
ὑποθέσεων, Πρόεδρος τοῦ συμβ. τῶν Μινίστρων.

Θ. ΝΕΓΡΗΣ.

‘Ο Γεν. Γράμ.
’Ιωάννης Βεζούλας

Μόλις ἀποπερατώσας καὶ τὰς ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει
ἐργασίας του ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, διωρίσθη γενικὸς
ρροντιστῆς τοῦ πρὸς πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῶν Π.
Πατρῶν στρατοπέδου ὡς ἔξαγεται τοῦτο ἐκ τῆς παρὰ
τόδας ἐπισήμου διαταγῆς.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

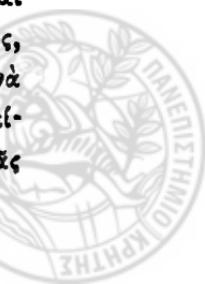
Ο ΜΙΝΙΣΤΡΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Πρὸς τὸν ἔιδοξον βουλευτὴν Κύριον Ἰωάν.

Παπαδιαμαντόπουλον.

Ἐν Κορίνθῳ 19 Ἀπριλ. 1822.

Τὰ ἀπὸ 10ης καὶ 11ης ἔνδοξα γράμματά σας, δπου διὰ
τῶν 2 πεζῶν ἐστείλατε, ἔφθασαν εἰς τὸ Μινιστέριον τῆς οἰκο-
νομίας καὶ ἀνέγνωσεν ὁ Μινίστρος μετ' εὐχαριστίας τὰ ἐν αὐ-
τοῖς, καὶ ὑπερεπινέσας τὴν δοπίαν δειχνύετε προθυμίαν καὶ
ζῆλον εἰς τὰς ὑποθέσεις καὶ ἀνάγκας τῆς φίλης πατρίδος,
εἶναι εὔελπις καθὼς διὰ τοῦ οἰκονομοῦ σας ἀνεφέρεσθε, δτὶ νὰ
ἀκούσῃ δί' ἄλλου σας τὴν τελείαν ἐκπεράιωσιν τῆς διαληφθεί-
σης ὑπουργίας. Μήν ἔχων λοιπὸν τί ἄλλο πρὸς ἔκτασιν, σᾶς

τὸν αφέρεται καὶ αὗτις ὅτι ἐπειδὴ καὶ ἡ ὑπερτάτη Διοίκησις, εἰπιμένουσα εἰς τὴν προεκδόθεταιν ἀπόφασιν της, διώρισε τὸν Κύριον Νικόλαον Λόντον, νὰ ἀναδεχθῇ τὴν ὑπουργίαν ὡς φροντιστὴς διὰ τὸ ἐν τῇ πολιορκίᾳ Η. Πάτρας στρατόπεδον, διέταξε ταῦτοχρόνως καὶ τὸ Μινιστέριον τοῦτο νὰ τῇ ἐμβάσῃ τινὰς ποσότητας χρυμάτων πρὸς ἔξοικονόμησιν τῶν ἀναγκαιούντων, διὰ τοῦτο ἡ εὐγενεία σας, χωρὶς τινὰ ἀναθολήν θέλεις κάμετε νὰ μετρηθοῦν πρὸς αὐτὸν γρόσια 14000 ἀντὶ τῶν 6) χιλιαδῶν, ὅπου σᾶς εἴχαμεν γράψει, ὅπου προτιθετδημενα εἰς αὐτὰ καὶ γρόσια 5000, ὅπου ὁ ἴδιος μέλλει νὰ δανείσῃ τὴν πατρίδα καὶ γρ. 1000, ὅπου θέλει τοῦ ἐμβάσεις ὁ Κύριος Ἀνδρέας Ζαχίμης, νὰ γεμίσουν 20,000 τὰ δύοτε πρέπει νὰ τοῦ δοθοῦν ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις τῶν ὁμολογιῶν τῆς Πάτρας Γαστούνης καὶ Πύργου. Ἐξ ἐναντίας δὲ καὶ ἔχετε μετρημένα τὰς 6) χιλ. γρόσια, ὅπου σᾶς προεγράφημεν καὶ τὰ λοιπὰ ὡς ἀναφέρεσθε τὰ ἔχετε ξεχινημένα δι'. ἐδῶ, θέλεις φροντίσει τὸ Μινιστέριον νὰ τοῦ τὰ ἐμβάση ἀκολούθως.

Μὲ ἄλλην μας κατὰ τὴν ὕ ἐνεστῶτος ὑπ' ἀριθ. 474 σᾶς εἰδοποιήσαμεν τὴν ἀπόφασιν, ὅπου εἶχε κάμει πρὸς ἡμερῶν ἥ ὑπερτάτη Διοίκησις καὶ ἔχρηγυρώθησαν ὁμολογίαι ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς Μελῶν, καὶ ὅπου εἰς τὴν συνδρομὴν αὐτὴν ἀπεφασίσθητε καὶ ἡ εὐγενεία σας ὡς εἰς τῶν βουλευτῶν νὰ δανείσητε γρόσια 3 χιλιάδ. καὶ σᾶς ἀναφερόμεθα ὅτι νὰ ἔξαποστείλητε τὰ χρήματα, ἐπαναλαμβάνοντες λοιπὸν καὶ αὖθις σᾶς ἀνενθυμίζομεν τοῦτο, καὶ θέλεις φροντίσητε τὴν ἀποστολὴν τῆς διαληφθείστης ποσότητος, διὰ νὰ λάθητε τὰς τακτικὰς ἔθνικὰς ὁμολογίας.

"Ενδοξε πατριώτα! γνωρίζεις τὸ κακτεπείγον τῆς ἀνάγκης διὸ ἐκτέλεσον ταχέως τὰ διαταττόμενα, πλήρωσον ὡς ἀνωτέρω τὰς 14 χιλ. γρ. ἀπόπεμψον τὰ λοιπὰ εἰς τὸ ἔθνικὸν ταμείον, συνενήργησον ἔως οὐ αὐτοῦ εὑρίσκεσαι, καὶ διὰ συλλογὴν καὶ ἀναψυχὴν συνεισφορᾶς, καὶ πανευδαιμονῶν ὑγίαινε.

δ Μινίστρος τῆς Οίκονομίας

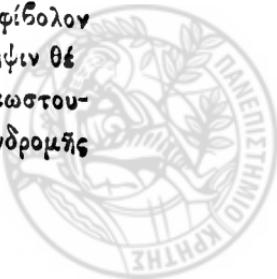
(Τ.Σ.) Π. ΝΟΤΑΡΑΣ.

Ο Γενικὸς Γραμματεὺς
Χ. Π. ΛΑΕΞΟΠΟΔΟΣ.

Τὰ δεινοπαθήματα τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου καὶ αἱ ἔκούσιαι θυσίαι αὐτοῦ συνεχίνησαν, φαίνεται, εἰς τοσοῦτον καὶ αὐτὴν τὴν Κυθέρνησιν, ὡστε αὕτη, καίτοι πιεζόμενη ὑπὸ διαφόρων ἀναγκῶν, ὁσάκις ὅμως ἀπῆτει καὶ παρ' αὐτοῦ ἔγραφε μετὰ δέους καὶ πολλῆς τῆς ἀνδροφροσύνης ὡς ἐξάγετε τοῦτο ἐκ τοῦ ἔκτης ἐγγράφου.

Παρευγερέστατε καὶ φιλογερέστατε!

Καιριώτατα κατέθλιψε τὴν διοίκησιν ἡ τραγικωτάτη περιγραφὴ τῶν συμβεβηκότων σας, τὰ δόποια ὡς πασίδηλα ἦτον καὶ αὐτῇ γνωστά, διὰ τοῦτο ἐφέρθη εἰς τὴν πανευγενείαν σας μὲ τὸν πλέον μετριώτερον τρόπον, ἐπειδὴ ἂν ἡ ἀπαίτησις τῆς συνεισφορᾶς ἐγένετο κατ' ἀναλογίαν τῆς προλαβοῦσης καταστάσεως της, τῆς ὑπολάβεως της, τῶν κτημάτων της, τὰ δόποια καὶ μόνη της ἀπαριθμεῖ, καὶ τελευταῖον τοῦ πατριωτικοῦ ζήλου της, βέβαια ἐπρεπε νὰ συμπληρωθῇ μίας ἀδροτάτη ποσότης· ἀλλὰ διὰ τὰς ζημίας της, διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος κόπους καὶ ἔξοδά της, συνένευσεν εἰς τὴν ζήτησιν αὐτῆς· τῆς μικρᾶς ποσότητος εἰς τοιαύτην μεγαλωτάτην ἀνάγκην, ἐλπίζουσα ὅτι χωρίς τινας ἀντιλογίαν ἐτοιμότατα ἥθελε τὰ οἰκονομήσει, καὶ ἀπορεῖ πῶς ἡ εὐγένεια της ἐξάδεισε τόσους λόγους· διὰ νὰ ἀποφύγῃ μίαν κοινὴν ἀπόφασιν, ἢτις μήτε ἀνατροπὴν ἐπιδέχεται, καὶ τὸν πατριωτισμὸν ἐκάστου καὶ τὴν φιλογένειαν μέλλει νὰ ἀποδεῖξῃ· προβάλλει σύγκρισιν πρὸς τοὺς λοιποὺς πατριώτας; καὶ ἐρωτᾷς ἂν ἄλλος τις ἐπαθεν ὅταν ἡ φιλογένειά της· ἀλλὰ δὲν παρατηρεῖ τὸ δόλον τῆς πατρίδος ὅποια δεινὰ πάσχει, καὶ εἰς ποῖον κινδύνον εὑρίσκεται. Ἡ εὐγένεια τῆς ἐζημιώθη, καὶ ἡ πατρὶς κινδυνεύει, εἰς ποῖον τῶν δύο πρέπει· νὰ ἀποβλέψῃ κάθε ἀνθρώπος λογίκας; καὶ τίνος τὴν θεραπείαν νὰ προμηθεύσῃ; Ἀναμφίβολον ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ἡ εὐγένειά της τὴς πατρίδος ἀντίληψιν θέλει προτιμήσει· πῶς λοιπὸν ἄλλως νὰ λάβῃ τὴν χρεωστουμένην ὑπεράσπισιν καὶ νὰ δικαιωθῇ, εἰμὴ διὰ τῆς συνδρομῆς

τῶν ἐπιλέκτων μείων της; πώς να ἀπαντήσωι τὰ τοσαῦτα
ὑπέρογκα ἔξοδα τῶν στρατευμάτων, ἢν δὲν συνεισφέρωσιν οἱ
εὐκατάστατοι; ἢν θεωρήθωσιν αἱ παρελθοῦσαι ζημίαι, ὅλοι,
κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡτον ἐπαθον· ὅταν λοιπὸν ἡ εὐγενεία
τῆς ἀποφύγηται τὴν συνεισφορὰν, ποιος ἄλλος θέλει πληρώσαι
παραδειγματιζόμενος; Ἐν ἄλλοις Κύριε, ἡ πατρὶς κινδυνεύει,
καὶ ἡ σωτηρία τῆς ἐξ αὐτῆς τῆς συνεισφορῆς ἔξαρτηται, ὅ-
τιν καὶ ἡ ἀνχλογισθεῖσα τῇ εὐγενείᾳ τῆς ποσότης εἶναι ἀνα-
πόρευτος, καὶ τὰ χίλια πεντακόσια γράσια, ὃπου σήμερον τῇ
ἔζητή θυσαν πρόχειρα ἐν τῇς ὅλης ποσότητος, πρέπει νὰ ο-
κονομηθῶσι διὰ νὰ θεραπευθῇ μία κατεπείγουσα ἀνάγκη τῆς
διοικήσεως. Λας δεῖξῃ λοιπὸν καὶ τώρα τὸν πατριωτικὸν ζη-
λόν της, καὶ ὃς φιλοτιμηθῇ νὰ φανῇ προθυμωτέρω παντὸς
ἄλλου πατριώτου, καθὼς καὶ μέχρι τοῦδε ἐφάνη, καὶ νὰ εὐ-
φημηθεῖ κοινῶς ἡ εὐγενεία τῆς, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι, διαστρέφοντες,
θέλουν βιάζεσθαι. Ηεριμένεται πραγματικὸν τὸ ἀποτέλεσμα
τῶν γραφομένων καὶ μένομν

Τρίπολις τῇ 3 Αύγουστου 1822.

(Τ.Σ.) Λ. ΦΩΤΗΛΑΣ ἀντιπρόεδρος.

Ο Ἀρχιγραμματεύς
Ν. ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ.

Ἐπλήρωσε καὶ ταῦτα ὁ Παπαδεαμαντόπουλος κ' ἐ-
σπευσε προθύμως εἰς τε τὴν πληρωμὴν καὶ ἄλλων καὶ
εἰς ἔκτελεσιν τῶν ἔξης σπουδαίων ὑπηρεσιῶν.

Παρεγγένετατε!

Γνωρίζετε τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος καὶ κρίνουμεν περιτ-
τὸν νὰ σᾶς τὰς παραστήσωμεν. Γνωρίζετε διτι χωρὶς χρήματα
δὲν κατορθοῦτε τίποτε, καὶ διτι διφείλοντες νὰ πληρώσωμεν
γράσια 35000 διὰ τὸν Ἰγγλέζον καὶ 100 χιλιάδες διὰ δώ-
δεκα καράβια, ὃπου μέλλουν νὰ ἐκπλεύσουν διὰ τὴν κοινὴν

σωτηρίαν, δὲν ἔχομεν οὐδὲ ὅθιλὸν εἰς τὸ κεντρικὸν ταμεῖον.
 Ἡδη ἐκρίθη εὑλογὸν μετὰ τῶν πανευγενεστάτων Βουλευτῶν
 νὰ γείνῃ καὶ ἄλλος ἔρχνος ἐκ τῆς Πελοποννήσου διὰ γρόσια
125 χιλιάδας καὶ εἰς τοῦτον συμπεριλαμβάνεσθε καὶ ἡ Πα-
 νευγενεία Σας διὰ γρόσια 2500. Οὐέν ή Γερουσία τῆς Πελο-
 ποννήσου Σᾶς προτρέπει πατρικῶς νὰ δείξητε καὶ αὐθις τὴν
 φιλογένειάν Σας καὶ ἡ νὰ πληρώσετε αὐτοῦ τὴν εἰρημένην
 ποσότητα, ἡ νὰ φροντίσητε διὰ νὰ μᾶς σταλθοῦν ἐδῶ, ἀλλὰ
 μὲ κάθε ταχύτητα, διὰ νὰ μπορέσωμεν νὰ κάμωμεν τὸ χρέος
 μας. Δὲν ἐλπίζεται ἀπὸ μέρους Σας ἐλλειψίς προθυμίας, διὰ
 τὴν ἀγάπην τῆς Πατρίδος καὶ ἐν τοσούτῳ ὑγιαίνοιτε.

Τρίπολις 27 Σεπτεμβρίου 1822

(Τ. Σ.) Α. ΦΩΤΗΛΑΣ ἀντιπρεσδρος;

Τὸ Κορινθίας Κύριλλος, Ἀγγγνώστης Παπαγιαννακόπουλος,
 Ἀναγνώστης Κοκοράκης, Νικόλαος Τζανέτου, Δημήτριος Κα-
 ραγιάννης, Ἀναγνώστης Σέρβος, Παναγιώτης Καλογερᾶς.

Πρὸς τὸν Πανευγενέστατον Βουλευτὴν Κύριον Ἰωάννην
 Παπαδιαμαντόπουλον.

Hic "Agior" Ιωάννης

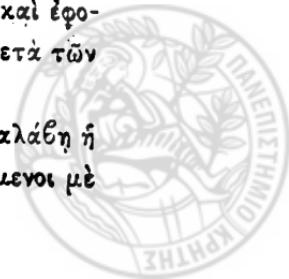
ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΑΛΑΔΟΣ.

Πρὸς τὸν *K. K. Bouleutās* *Ιωάννην* *Παπαδιαμαντό-
 πουλον*, καὶ *Ιωάννην* *Νικολολαζάρον*.

Ἐπειδὴ ἔδωκεν ὁ ὥψιστος Θεὸς τὴν ἐξ ἐφόδου κυρίευσιν τοῦ
 Παλαμιδίου καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, καὶ μπέιδες καὶ ἀγά-
 δες τοῦ Ναυπλίου ἐζήτησαν νὰ συνομιλήσωσι μὲ τὴν διοίκησιν.

ά. Διορίζεσθε οἱ δύο ως ἀπεσταλμένοι τῆς διοικήσεως, πρῶ-
 τον νὰ λάβητε κατχγραφὴν τῶν πολεμικῶν ὀργάνων καὶ ἐφο-
 δίων τοῦ Παλαμιδίου, καὶ ἐπειτα νὰ συνομιλήσητε μετὰ τῶν
 πολιορκουμένων Ναυπλιωτῶν.

β'. Νὰ φροντίσητε μὲ ὅλους τοὺς τρόπους νὰ παραλάβῃ ἡ
 διοίκησις τὸ διγλυγορώτερον τὸ Ναύπλιον, συμβιβαζόμενος μὲ

τοὺς ἔχθροὺς, ἐκ συμφώνου διμως μὲ τοὺς Κυρίους στρατηγοὺς Κωλοκοτρώνην, Νικήταν καὶ Στάτικον, μὲ τὸν ὀφελιμώτερον τρόπον καὶ ταχτικώτερον.

γ'. Ὁποιον συμβίβασμὸν ἐγχρίνητε νὰ καθυποβάλετε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς διοικήσεως.

'Ἐν Ἐρμιόνῃ τῇ ἀ Δεκαεμβρίου φωκῇ.

(Τ. Σ.)   A. ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ ἀντιπρόδοτος

Ίωαν. Ὁρλάνδος, Ἀναγνώστης Μοναρχίδης Θ. Καραπάνου, Φραντζέσκος Βούλγαρις, Χ. Ἀνδρέας Ἀργύρης, Χρῆστος Βλάσσης, Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, Λάμπρος Ἀλεξάνδρου, Χ. Κυριαζῆς, Ἀναγνώστη Ίωαν. Σκανδαλίδης.

'Ο Ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας Μινίστρος τῶν ἔξωτερικῶν ὑποθέσεων

Θ. Νέγρης.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Πρὸς τὸν K. Βουλ. Ἰωάννην Παπαδιαμαντόπουλον.

Τὰ μηνιαῖα τῶν ἔνδεκα πλοίων, σταλέντων κατὰ τοῦ ἔχθροῦ εἰς τὴν Κορινθιακὴν θάλασσαν, προσδιωρίσθησαν νὰ πληρώσῃ ἡ Πελοποννησιακὴ Γερδουσία, ἥτις καὶ ἐπεμψε 23,697 = 7 γρόσια ἡτοι εἴκοσι τρεῖς χειλιαδας ἔξακτοια ἐννενήκοντα ἑπτὰ, καὶ ἑπτὰ καὶ ἑδόθησαν εἰς τὰς νήσους "Υδραν καὶ Σπέτζας, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἑπτὰ πλοίων τῆς "Υδρας καὶ τῶν τεσσάρων τῆς ἄλλης" διωρίσθητε δὲ ἀκολούθως ζώσῃ τῇ φωνῇ νὰ διανείμητε κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ὅσα ἔρχονται απὸ τῆς Γερουσίας μὲ τακτικὰς ἐνδείξεις τῆς Διοικήσεως. Περὶ αὐτοῦ τούτου καὶ ἐγγράφως ἥδη διορίζεσθε καὶ θέλετε δώσει τὸν λο/σμὸν ἐν κατιρῷ, συμπεριλαχμύνων ἐν αὐτῷ καὶ τὰς πρότερον δοθείσας 6,200 γρ. εἰς τὰ Ἰδριωτικὰ πλοῖα τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἐκ τῶν αὐτῶν χρημάτων.

'Ἐν Ἐρμιόνῃ τῇ κγ' Νοεμβρίου φωκῇ.

(Τ. Σ.)   A. ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ ἀντιπρόδοτος

'Ο Ἀρχιγραμματεὺς κλπ.

Θ. Νέγρης.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ.

*Πρὸς τοὺς εὐγενεστάτους κυρ. Ἀραγούστην Μοραγίδην
Ίωάννην Ηαπαθιαγατίπουλον, καὶ Ίωάννην Νικολαζάρον.*

Τὸ ἀπὸ ιδ' οὖν τρέχοντος ἔγγραφόν σας ἔλαβεν ἡ Διοίκησις καὶ ἔγνω τὰ ἐνδιαληχθεῖνόμενα. Ἐχάρη μεγάλως διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν πραγμάτων τοῦ Ναυπλίου, ὥστε ἐντὸς τῆς ἐρχομένης ἑβδομάδος νὰ ἀναχωρήσωσιν οἱ Ὀθωμανοί. Μεγάλως ἐλυπήθη ἡ Διοίκησις διὰ τὴν λογομαχίαν τὴν μεταξὺ Σωτηρίου Χαραλάμπη καὶ Πετιμεζᾶς περικλείονται τρία ἔγγραφα περὶ αὐτοῦ τούτου, ἀπὸ τὰ διοῖτα καὶ θέλετε ἐγχειρίσεις τὸ πρὸς τοὺς στρατηγοὺς, λέγοντες διὰ ζώσης φωνῆς τὰ ἀνάλογα, ὥστε νὰ γνωρίσωσιν δχι μόνον, ὅτι πρέπει νὰ συμβιβάσωσι τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ Πετιμεζᾶς ἀδιεῖτ τὴν πατρίδα διότι ὁ Σωτήρης ἀν στρατολογῆ, σκοπὸν ἔχει νὰ πέμψῃ ἐπικουρίαν εἰς τὸ Μεσολόγγι· δὲ οὐ Πετιμεζᾶς, ἐμποδίζων τὴν στρατολογίαν, ζημιώνει τὸ κινδυνεύον ἐξείνο μέρος χωρὶς νὰ βοηθήσῃ ἔτερον. Θέλετε δὲ πέμψεις τὰ δύο ἔτερα ἐν τάχει καὶ ἀσφαλείᾳ καθὼς καὶ δια λοιπὰ περικλείονται διότι αὐτόθεν εὑρίσκετε συνεχῶς ἀσφαλεῖς εὐκαιρίας διόλα τὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου. Τὸ δὲ πρὸς τὸν Κύριον Ἀσημάκην Ζατμῆν θέλετε τὸ στείλει μὲ ἐπίτηδες πεζὸν χωρὶς ἀναβολὴν.

Προσέχετε νὰ μαλάξητε τὰ δυσχερῆ, νὰ συμβιβάσητε τὰ πράγματα, γνωρίζοντες ὅτι μόνη ἡ πατριωτικὴ σύμπνοια καὶ ἡ ἀδελφικὴ ἔνωσις δύνανται νὰ διασώσωσι τὴν πατρίδα, πολυειδῶς διακινδυνεύουσαν καὶ νὰ παρασταθῆτε εἰς τὴν ἔγκαιρον ἐκλογὴν τῶν διαχρόων παραστατῶν, καὶ νὰ ἀναφέρητε τακτικῶς περὶ παντὸς ἐνταῦθα.

'Ἐν Ἐρμιόνῃ τῇ ιέ. Δεκεμβρίου φωκῆ.

(Τ. Σ.)   Α. ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ ἀντιπρόεδρος

'Ιωάννης Ὁρλάνδος, Γκίκας Καρακατζάνης, Ἀρ. Καραπά-

νος Χρηστ. Βλάσσου, Χ. Ἀνδρέας, Ἀργυρίου, Χ. Κυριακῆς
Ἀναγνώστου.

Ο Ἀρχιγραμματεὺς κλπ.

Θ. Νέγρος

Πῶς δ' ἔξετέλεσε τὰς δυσχερεῖς ταύτας ὑπηρεσίας
δ' Παπαδιαμαντόπουλος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἔξάγεται καὶ
ἐκ τοῦ ἑταῖρος ἐγγράφου.

Διὰ τοῦ παρόντος δηλωποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ἐκ μέρους τῆς
Πελοποννησίας Γερουσίας διωρισμένοι εἰς τὴν παραλαβὴν
τοῦ Φρουρίου Ναυπλίου, ὅτι μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἔλευσίν μας
ἡλθον ἐπομένως καὶ οἱ ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἀπεσταλμένοι παρὰ
τῆς ὑπερτάτης Ἑλληνικῆς Διοικήσεως οἱ εὐγενέστατοι ὅτε
κύριος Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, δικύριος Ἀναγνώστης
Μοναρχίδης καὶ δικύριος Ἄρχοντος Δ. Λαζαρίου, οἵτινες κατὰ
τὸ πατρικὸν χρέος των δὲν ἔλλειψαν εἰς κάθε συνέλευσιν, καὶ
εἰς κάθε περίστασιν νὰ δηλῶσι μὲ ζῆλον, νὰ παραστήσωσι
τὰ δίκαια τῆς πατρίδος, καὶ νὰ ἀγωνισθῶσι πολυειδῶς καὶ
πολυτρόπως διὰ τὴν ὡρέλειαν αὐτῆς προσπαθοῦντες μὲ εὔρη-
μον τρόπον εἰς τὸ νὰ ἀναστέλωσι τὰς ἐπιβλαχεῖς καὶ ζημιώ-
δεις δρμάς, νὰ διευθετίσωσι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην κατὰ τὸ
πρέπον καὶ τὸ δίκαιον καὶ μὲ κοινὴν ὡφέλειαν, φυλάττοντες
καὶ τὸν ἔαυτόν τους ἀνεπίληπτον κατὰ πάντα, καὶ τὸν γκ-
ρακτήρα τῆς Διοικήσεως εἰς δλκ' παρὰ τοσοῦτον μόνον ἀπο-
λειπόμενοι τοῦ χρέους των, παρ' ὅτον δὲν ἄδυνθήσαν ἀπὸ
τὴν ἐναντιότητα τῶν περιστάσεων. Πάντων δὲ τῶν εἰρημέ-
νων αὐτόπται καὶ αὐτέκοοι δύνεις καὶ ἡμεῖς, γνωστοποιοῦμεν
διὰ τοῦ παρόντος καὶ διαμαρτυρόμεθα.

Ναύπλιον 9 Δεκεμβρίου 1823.

Γεώργιος Μπάρμπογλης, Κωνσταντίνος Ζαφειρόπουλος Ἰω-
άννης Γ. Οίκονομίδης.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐγγράφον εἶναι μεταγενέστε-
ρον τῆς παραδόσεως τοῦ Ναυπλίου. Πόσον δὲ συνετέ-

λεσε καὶ ἡ φρόνησις τοῦ Παπαδιαμάτοπούλου εἴτε εἰς τὸ νὰ μὴ ματαιωθῇ ἡ παράδοσις τοῦ Ναυπλίου, ώσπερ καὶ ἀλλοτε ἐματαιώθη, εἴτε εἰς τὸ νὰ μὴ συμβῶσι κατὰ τῶν συνθηκολογησάντων τούρχων, ὅσα καὶ ἀλλοτε ἐπὶ ὁμοίων περιστάσεων δυστυχῶς ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μαχομένων μερῶν συνέθησαν, πόσον, λέγομεν, συνετέλεσε καὶ ἡ φρόνησις τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου εἰς τὸ νὰ προληφθῶσι ταῦτα, ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Τρικούπη, λέγοντος «φόβος μέγας ἐπεκράτει μὴ ἐπάθαιναν εἰς Ναυπλιεῖς (Τοῦρχοι) ὅσα ἐπαθανοῦσαν οἱ συνάδελφοί των ἐν Νεοκάστρῳ, ἐν Κορίνθῳ, καὶ ἐν Ἀθήναις»⁽¹⁾ Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος ἐξετέλεσε καὶ ἄλλας λίαν σπουδαίας ὑπηρεσίας, ώσπερ ἐξάγεται τοῦτο ἐκ τῶν ἐξῆς ἐγγράφων.

‘Ημεῖς οἱ κάτωθεν γεγραμμένοι καὶ λοιποί, διορισθέντες παρὰ τῆς ὑπεροτάτης διοικήσεως, ἵνα ἐκλέξωμεν τὸ παρχεστικὸν μέλος τῆς ἐπαρχίας μας (Πικτῶν), γιγνώσκοντες καλῶς τὸν φιλογενέστατον πατριώτην μας Κύριον Ἰωάννην Παπαδιαμαντόπουλον διὰ τίμιον, εὔσυνειδητον, καλὸν πατριώτην καὶ μὲ προτερήματα φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα, παρεκκλέσαμεν αὐτὸν καὶ ἐδέχθη αὐτὸν τὸ ἐπάγγελμα· διὸ καὶ συνιστῶμεν μὲ τὸ παρόν μας εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν διὰ μέλος παραστατικὸν καὶ πληρεξούσιον. τὴν ἀ Μαρτίου 1823.

(ἐποντας αἱ ὑπογραφαὶ)

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ.

Διαχέρυξις

Ἐπειδὴ αἱ δειναὶ περιστάσεις τῆς πατριᾶς, καταπολεμουμένης φρικτῶς ἀπὸ τὸν τύραννον, ἀπήγτησαν τὴν ἀποσίνην

(1) Ήδὲ Τρικούπη Ιστ. Ελλ. Τόμ. 6'. Σελ. 321.

πολλῶν μελλῶν τοῦ βουλευτικοῦ Σώματος, πρὸ τῆς ἐποίας
ἐσυστήθη κατ' ἀναγκὴν βουλευτικὴ ἐπιτροπὴ διὰ τοῦ νόμου
ἀπὸ ἑ. ιουνίου αὐτοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.

Ἐπειδὴ μετὰ τὴν εὔτυχὴ ἔκβασιν τοῦ πολέμου τῆς Ἀκρά-
ταξ κατετροπώθησαν τέλος οἱ εἰσβαλλόντες ἐχθροὶ, καὶ ἐπανῆλ-
θον δόλοι σχεδὸν οἱ ἀποδημήσαντες βουλευταὶ, ή δὲ βουλευτικὴ
(ἐπιτροπὴ) ἐπιχυσε κατὰ τὴν § ᳚. τοῦ διαληφθέντος νόμου,
καὶ τὸ βουλευτικὸν Σῶμα ἐπανέλαβε τὰς ἐργασίας τοῦ διὰ νὰ
διαρκέσῃ ἄχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς β'. Περιόδου τῆς Διοική-
σεως, καὶ

Ἐπειδὴ ἐν τῇ σημερινῇ πρώτῃ συνελεύσει τοῦ βουλευτικοῦ
Σώματος, πρῶτον μὲν ἀνεγνωσθησαν κατὰ τὴν τάξιν τὰ
πρακτικὰ τῆς Διοικήσεως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιτρο-
πῆς, ἐμφρανισθέντα ἀπὸ τὸν ἀρχιγράμ. τῆς ἐπικρατείας, μινίσρ.
τῶν ἔξωτερικῶν ὑποθέσεων ἀπὸ 19 Μαρτίου ὑπ' ἀριθ. 2821,
ἐθεωρήθησαν ἐπειτα τὰ πρωτόκολλα τῆς βουλευτικῆς ἐπιτρο-
πῆς ἀριθμὸς πρὸς ἀριθμὸν, καὶ ἀρθρον πρὸς ἀρθρον, καὶ μὲ
τὴν δυνατὴν ἀκρίβειαν, καὶ ἐντελῇ τὴν πληροφορίαν ἔλαβε
περὶ παντὸς τὸ βουλευτικὸν Σῶμα ως ὡφειλε.

Διεκηρύττει.

Τὴν μεγάλην τοῦ βουλ. Σώματος εὐχαρίστησιν πρὸς τὴν
ἐπιτροπὴν δι' ὅσην ἔδειξεν ἐμβρίθειαν καὶ καρτερίαν εἰς τὰς
δεινὰς περιστάσεις τῆς πατρίδος, ὑπερεπινεῖ καὶ ἀσμένως
ἀποδέχεται κατὰ τὸ εἰκὸς πανθ' ὅσα ἐθεσπίσατο καὶ ἀπερά-
σισεν εἰςδλον τὸ δεκαμηνιατὸν διατρέξαν δεάστημα τῆς διαρ-
κείας αὐτῆς, ως ἔννομα, ὑπ' ἀκριψιοῦς πατριωτισμοῦ ὑπη-
γορευμένα, δίκαια δὲ καὶ πρόσφορα ἀπαξάπαντα. Χρέος δὲ ἴδι-
αίτερον τοῦ Σώματος τούτου εἶναι νὰ ἀποδώσῃ σήμερον ἐπι-
σήμως τὰν χάριτας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰ δλίγα μά-
λιστα μέλη τὰ διασώσοντα τὴν Διοίκησιν τῆς Ἐλλάδος ἀπὸ
τὸν πολιτικὸν ἐκεῖνον κλύδωνα κατὰ τοὺς παρελθόντας Μῆ-
νας Ἰούλ. καὶ Αὔγουστον τῷ αὐτοῦ. ἔτους, ὃτε εἰσεχώρησαν
οἱ ἔχθροι εἰς τὰ σπάλγχνα τοῦ ἔθνους, καὶ τὰ Ἐλληνικὰ κυ-

μαίνονται τότε πράγματα, τρομεράν ανατροπήν, καὶ φρικτὸν ἐπαπειλοῦσσαν ναυάγιον καὶ κρίνει δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον νὰ γνωστοπότησῃ τὸ βουλ. Σῶμα τὰ τιμαλφῇ ὄνδρατα αὐτῶν εἰς τὸ Πανελλήνιον· ἐκ μὲν τῶν βουλευτῶν οἱ Κ.Κ. Βασίλειος Ν. Μπουδούρης, Ἀντιπρόεδρος τῆς βουλ. Ἐπιτροπῆς, παραστάτης τῆς Ν. "Υδρας· Ἰωάννης Σκανδαλίδης, πρῶτος γραμματεὺς αὐτῆς καὶ παραστάτης· Γκίκας Καραχατζάνης, παραστάτης τῆς Ν. Σπετζῶν· Ἀνχγνώστης Μοναρχίδης, παραστάτης τῶν Ν. Ψαρρῶν· Φώτιος Καραπάνος, παραστάτης Ἀκαρνανίας· Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος καὶ Χρῆστος Βλασόπουλος, παραστάται Πελοποννήσου· Γαβριὴλ Ἀμανίτης τῶν Ν. Πατρῶν· Γρηγόριος Κωνσταντᾶς καὶ Χ. Κυριαζῆς, παραστάται τῶν ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ Μεσημβριῶν ἐλευθέρων μερῶν, καὶ Λάμπρος Ἀλεξανδρίδης, παραστάτης τῆς Ἀταλάντης· ἐκ δὲ τῶν τοῦ ἔκτελεσικοῦ Σώματος ὁ φείμνηστος Ἀντιπρόεδρος Ἀθ. Κανακάρης, καὶ δ σήμερον ἀντιπροεδρεύων Ἰωάννης Ὁρλάνδος, παραστάτης τῆς Ν. "Υδρας, καὶ ἐκ τῶν Μιν. ὁ Θ. Νέγογος Ἀρχιγραμ. τῆς ἐπικρατείας, καὶ Μιν. τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων· Ἰωάννης Κωλέττης Μιν. τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ προσωρίνος τοῦ Πολέμου· ὁ Φραντζέσκος Βούλγαρης, παραστάτης τῆς Ν. "Υδρας καὶ Μέλος τῆς Ναυτικῆς ἐπιτροπῆς· καὶ ὁ χόμης Ἀνδρέας Μεταξᾶς· Μιν. τῆς ἀστυνομίας· ὅλοι δεκαεπτά ἀνθρωποι εἴναι οἱ τὴν ἀναρχίαν μὲ πολυειδεῖς ἀγῶνας ἐμποδίσαντες εἰς τὸ ἔθνος κατὰ ἀλήθειαν, οἱ τὰ ἀνάλογα μέτρα λαβόντες εἰς κατάπαυσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ θορύβου τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπίδειξιν ἐνικοῦ χαρακτῆρος εἰς τ' ἄλλα ἔθνη, οἱ τὰς πολυτίμους καὶ φιλελευθέρους ἀρχὰς τῶν εὔτυχῶν ἐπικρατούντων νόμων, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ προφυλάζαντες καὶ ἀδιλαθεῖς διασώσαντες· αὐτοὺς δὲ τοὺς δεκαεπτά ἀνδρας, ὑπὲρ εὐχὴν τὰ κατ' εὐχὴν ἐνεργήσαντας, ἀγαθῇ τύχῃ διακηρύττει σήμερον τὸ Βουλ. Σῶμα Γρήσια τέκνα τῆς πατρίδος, καὶ ἀξίους πολιτας, τῆς ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος, καὶ ἐγκαρδίως εὑχεται πρὸς τὸν "Ψύστον μιμητὰς πολλοὺς εἰς τὸ ἔθνος νὰ εῦρωσι διὰ τὴν δόξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὄνοματος, καὶ τὴν στα-

Θεράν εύτυχίαν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν· δημοσιευμένη δ' ἡ παροῦσα διακήρυξις, θέλει καταχωρισθῆναι εἰς τὸν Κώδικα τῶν πράξεων τοῦ βουλευτικοῦ Σώματος.

Ἐξεδόθη ἐν Ἀστρει κατὰ Μῆνα μεσοῦντα τὸν Μάρτιον τοῦ χιλιοστοῦ ὁκτακοσιοστοῦ εἰκοστοῦ τρίτου σωτηρίου ἔτους, καὶ τρίτου τῆς ἀνεξχρησίας.

Ἐν ἀποουσίᾳ τοῦ Ηροέδρου
δ' Ἀντιπρόδρος τοῦ βουλ. Σώμ. τῆς πρώτης περιόδου
(Τ. Σ.) Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ.

Προσυπογράφεται δὲ πρῶτος γραμματεὺς τοῦ βουλευτικοῦ
I. Σκενδαλίδης.

ὅτι Ἰσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ
I. Σκενδαλίδης.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ο ΜΙΝΙΣΤΡΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ηρόδος τὸν Βουλ. Κ. Ἰωάννην Παπαδιαμαντόπουλον.

Ἐν Ἀστρει τῇ 24 Μαρτίου 1823.

Ἡ ὑπερτάτη διοίκησις δι' ἐπιταχῆς τῆς ὑπ' ἀριθ. 2833 σχεῖς ἐκλέγει μέλος τῆς διορισθείσης πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς πρὸς διάταξιν τῆς ἐκ τοῦ Μπανκιέρου κυρίου Ρουπεντάλ προθαλομένης περὶ δάνειον ὑποθέσεως, ὅπως συνελθόντες καὶ ἡ εὐγενεία σας μετὰ τῶν λοιπῶν τεσσάρων I. Καρακατσάνη, Ἰωανν. Μοναρχιδίου, Ἰωάννου Ἀξιώτου, καὶ Γ. Μπάρμπογλη ἐνεργήσετε καὶ διατάξητε τὸ αὐτὸ δάνειον κατὰ τὸν δρθέτερον καὶ συμφερώτερον τρόπον, σχεδιάζοντες καὶ τὸν περὶ τούτου νόμον καὶ εἰδοποιοῦντες περὶ τοῦ πρακτέου καὶ τὸ μινιστέριον τοῦτο, χωρὶς ν' ἀπορχασίσητε τι ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ μινιστερίου ἔργωσθε.

(Τ. Σ.) Ο μινιστρος τῆς οἰκονομίας Π. ΝΟΤΑΡΑΣ.

Ο Γεν. Γραμ. Σπ. Παπαλεξόπουλος.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΤΟ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ.

Πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ διαιτησίου.

Παραδόσετε εἰς τοὺς εὐγενεστάτους Κυρίους Ἰωάννην Ηπαδιαμαντόπουλον καὶ Ν. Πονηρόπουλον μέλη τῆς εὐγενοῦς ἐπιτροπῆς σας μετρητὰ γρόσια εἴκοσι χιλιάδας τριάκοντα δύτη, ἀρ. 20038, διοῦ ἔφερεν ὁ Κ. Καλημέρης, ἐπειδὴ Ἐλαζονίδην διαταγὴν νὰ τὰ μετακομίσωσιν εἰς Ὑδρανήν.

Τὴν 15 Αὔγουστου 1823 ἐν Σαλαμῖνι.

(Τ. Σ.)   'Ο ἐπιτροπ. Π ΝΟΤΑΡΑΣ

'Ο Α. Γραμμ. Ι. Σκανδαλίδης.

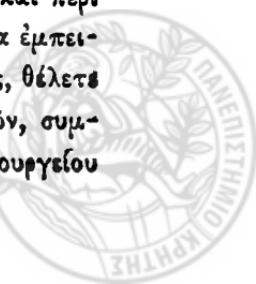
Καὶ ἐν γένει ὁσάχις ἡ Κυθέρηνης εἶγεν ἀνάγκην εἴτε διεπραγματεύσεως ἔνων δανείων, εἴτε συντίξεως νόμων σικονομικῶν, εἴτε διαχειρίσεως χρημάτων, εἴτε τέλος καταπραύνσεως παθῶν καὶ ἔσομαχλύνσεως δυσχερειῶν, ἐνεπιστεύετο ταῦτα εἰς τὴν περίοιαν, εἰς τὸν ἀκραιφνῆ πατριώτισμόν, εἰς τὴν τιμιότητα καὶ εἰς τὸν μειλίχιον τρόπον τοῦ Ηπαδιαμαντοπούλου καὶ τῶν ὄμοιών τούτου, ὥσπερ ἔξαγεται τοῦτο ἔχ τε τῶν προταχθέντων καὶ ἐξ ἑτέρων ἐπισήμων ἐγγράφων.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ.

Πρὸς τοὺς εὐγενεστάτους Κυρίους Ἰωάννην Παπαδιαμαντόπουλον, Ν. Πονηρόπουλον καὶ Ἰωάννην Θεοτόκην.

Ἐπειδὴ τὸ ὑπουργεῖον τῆς οἰκονομίας προβάλλει τινὰ εἰς εὐκολίαν τῆς δημοπρασίας τῶν ἔθνικῶν προσόδων καὶ περὶ τῶν τελωνείων, ἡ Διοίκησις, γνωρίζουσα τὴν εἰς ταῦτα ἐμπειρίαν σας, τὰ διευθύνει πρὸς ἡμᾶς ἡμέτερος δὲ συνελθόντες, θέλετε ἔξετάσει καὶ ἀποφασίσει ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὥρῶν, συμπεριλαμβάνοντες καὶ τὸν Γενικὸν Γραμματέα τοῦ ὑπουργεῖου

τῆς Οἰκονομίας· τὴν δὲ ἀπόφρασίν σας θέλετε γνωστοποιήσετε εἰς τὴν διοίκησιν.

Ἐν Κρανιδίῳ τὴν 12 Φεβρ. 1824.

(Τ. Σ.)   'Ο ΔΑΝΤΙΠΡΟΣΘΕΔΡΟΣ Π. ΜΠΟΤΛΑΣΗΣ

'Ιωάννης Κολέτης, 'Αναγν. Σπηλιωτάκης

'Ο προσ. Γεν. Γραμ.   Π. Γ. 'Ρόδιος

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΤΟ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ

Πρὸς τὸν εὐρε. βουλευτὴν Κ. Ιω. Παπαδιαμαρτόπουλον.

Τὸ βουλευτικὸν βλέπον τὸ δίκαιον αἴτημά σας συγχατέ νευσε νὰ σᾶς δώσῃ τὴν ἄδειαν, ἵνα ἀπέλθητε νὰ φροντίσητε περὶ τῆς οἰκογενείας σας, εἰς ταύτην τὴν περίστασιν ὅμως, δὲν δύναται νὰ ἀποσιωπήσῃ, ἀλλ' ἐκ μέρους τοῦ ἔθνους σᾶς εὔχεται διὰ τοὺς μεγάλους πόνους, διόπου ἡγογκίστως ὑπεφέρετε ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἵεροῦ τούτου ἀγῶνος, καὶ πρὸ τῆς συστάσεως τῆς διοικήσεως, καὶ μετὰ τὴν σύστασιν κατὰ τὴν πρώτην, καὶ δευτέραν ταύτην περίοδόν της χωρὶς νὰ ἀπομακρύνθητε διόλου ἀπὸ τὰς ἐργασίας· ὅθεν καὶ σᾶς εὔχετε εὐόδιον καὶ ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ σας, ἐπιθυμοῦν τοιοῦτοι πατριῶται νὰ παρασταίνουσι πάντοτε ἐπαρχίας, πρὸς ὅφελος τοῦ κοινοῦ καὶ τιμὴν αὐτῶν· ἔρρωσθε!

Τῇ 17 Μαΐου 1824 ἐν Ἀργείῳ.

δ' Ἀντιπρόσθεδρος

ΒΡΕΣΘ. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ.

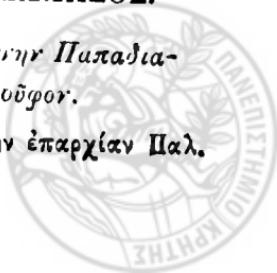
'Ο Α'. Γραμματεὺς

I. Σκανδαλίδης.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Πρὸς τοὺς εὐγενεστάτους Κυρίους Ιωάννην Παπαδιαμαρτόπουλον καὶ Μ. περιέλετον 'Ρούφορ.

Καθ' ἓν, ἔχει πληροφορίας ἡ Διοίκησις εἰς τὴν ἐπαρχίαν Παλ.

Πετρῶν μεσολαβεῖ μεγάλη διχόνοια καὶ ἀσυμφωνία, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ἐνδώσαντες εἰς αὐτὴν καὶ μὴ θέλοντες νὰ δμονοήσωσιν, ἔκαψαν καὶ τοὺς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆς Πάτρας ἐχθροὺς τολμητίας, ὥστε καθ' ἑκάστην εἰσέρχονται εἰς τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας καὶ πυρπολοῦντες καὶ λεπλατοῦντες αὐτὰ καὶ φονεύοντες δσους καὶ ἀν εῦρουν χριστιανοὺς, κάμνουν τόσα ἄλλα φρικιώδη ἔργα. "Οθεν διορίζεσθε ν' ἀπέλθητε εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ὅπου νὰ ἔκτελέσητε τὰ ἔφεζῆς.

Α'. Φθάσαντες ἐκεῖ σπουδαίας νὰ προσπαθήσητε διὰ νὰ ἔξωσθῇ ἢ ἐπάρατος διχόνοια, νὰ ἐμπνεύσητε εἰς τοὺς κατοίκους σύμπνοιαν, δμοφωνίαν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους τους ἀγάπην καὶ νὰ παρεισάξητε εἰς τὴν ἐπαρχίαν τὴν εὐταξίαν καὶ εύνομίαν καὶ τὴν πρὸς τὴν διοίκησιν εὐπείθειν κτλ.

Β'. Νὰ συνεργήσητε νὰ συνέλθουν ἀποχντες οἱ πρόκριτοι τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας, δπου ἐγκριθῆ, καὶ νὰ ἐκλέξουν τοὺς δημογέροντας καὶ ἐπιστάτας κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὸ θέσπισμα τῆς διοικήσεως.

Γ'. Νὰ ἐνεργήσητε εἰς τὸ νὰ ἐκλέξουν κοινῇ γνώμη καὶ ψήφῳ ἀπάντων, καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ὄπλων τῆς ἐπαρχίας τῶν.

Δ'. Νὰ συντελέσητε εἰς τὸ νὰ στρατολογήσῃ (ἄν τιχρις τοῦδε δὲν ἔγινε στρατολογία) δ ἐκλεχθησόμενος οὗτος ἀρχηγὸς των δσουν τάχος πεντακοσίους στρατιώτας, οἱ δποιοις ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν των νὰ παραταχθῶσιν εἰς τὸ ἐκεῖ συγκροτούμενον στρατόπεδον, τοῦ δποιου διευθυντῆς καὶ ἀρχηγὸς διετάχθη δΣτρατ. Α. Λόντος, καὶ νὰ ἐπαγγυπνῶσιν ἀόκνως καὶ μὲ ἐνθερμον ζῆλον διὰ τὰ κινήματα καὶ ἐφόδους τῶν ἔχθρων καὶ τῶν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοὺς δὲ μισθοὺς καὶ τροφάς των θέλουσι λαμβάνει ἀπὸ τὸν διορισθησόμενον μισθοδότην καὶ φροντιστήν.

Ε'. Νὰ ζητήσητε καὶ παραλάβητε ἀπὸ τοὺς ἐπιστάτας τῆς ἐπαρχίας ἀκριβῆ καὶ καθαρὸν λογαριασμὸν τῶν ἔθνικῶν προσδων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τὸν ὁποῖον ἐν καιρῷ νὰ δώσητε εἰς τὸ ιθνικὸν ταμεῖον.

Ϛ'. Νὰ συμβουλεύσητε τοὺς κατοίκους διὰ νὰ μὴν πειρά-

ξουν καταχρώμενοι τὰ ἐθνικὰ εἰσοδήματα ἢ τὰ ἴδια πόρητα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου πατριώτου, ἀλλὰ νὰ τὰ προσέχουν ως ἴδιά των.

‘Η Διοίκησις ἔχει χρηστὰ δύπιθας, οἵτινες καὶ 5 ἐνθερμοὶ πατριωτισμὸς καὶ η γνῶσις, τὴν δύοις περὶ τὰ πραγματα τῆς ἐπαρχίας ἔχειντος ἔχετε, θὰ βάλλει εἰς πρᾶξιν αὐτὰ, ἐφφράζεις τὰς εὐχάς της.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 18 Ιουλίου 1824.

(Τ.Σ.) ‘Ο Πρόεδρος Γεώρ. Κουντουριώτης, Παναγιώτης Μπότασις, Ιωάννης Κωλέτης, Αναγνώστης Σπηλιωτάχης, Πανούτσος Νοταράς. Ο Πρ. Γεν. Γραμματεὺς Η. Γ. Ρόδιος.

‘Αποπερατώσας δημοσίως κάλλιον ἐδυνήθη καὶ τὴν δυσχερῆ ταύτην ἐντολὴν ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, ἐπανήλθεν εἰς Ναύπλιον, ἔδραν τότε τῆς Κυβερνήσεως· ἔκειθεν δὲ ἐγρόντισε καὶ ἐπεμψεν εἰς τὸν συνάρχοντά του ὁ σε δημοσίη χρήματα, πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος, ως ἔξαγεται τοῦτο ἐκ τῆς ἔξης ἀποδείξεως.

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι ἔλαθον παρὰ τοῦ Κυρ. Ιωάννου Παπαδιαμαντοπούλου γρόσ. 2784 20]40, τὰ δημόσια ὑπόσχονται μὲ τὸν πηγαιμόν των νὰ τὰ πληρώσουν τοῦ ἀρχηγοῦ μας Κυρίου Μπενιζέλου Ρούφου, μὲ τὸ νὰ ἤναι ἀπὸ στρατιωτικούς μισθίους καὶ ἐκαρτεροῦν τὴν εὐγενείαν του νὰ τὰ λάθη καὶ ζετω εἰς ἔνδειξιν.

Ναύπλιον τὴν 21 Μαρτίου 1825.

(ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ.)

‘Ἐκ Ναυπλίου ὁ Παπαδιαμαντόπουλος δικρίσθη, ἀρχομένου τοῦ 1825, ν' ἀπέλθῃ ως προεδρεύον μέλος τῆς κατασταθείσης ἐν τῇ δυτικῇ Ελλάδι· κεντρικῆς πολιτείας ἀρχῆς διὰ τῆς ἐπομένης ἀποφάσεως τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ.

ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ.-

«Ἐπειδὴ ἡ σωτηρία καὶ ἀσφάλεια τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας φροντίδας τῆς Διοικήσεως.

Ἐπειδὴ ὁ ἔχθρος, σκοπεύων νὰ εἰσβάλῃ εἰς αὐτὴν, ἐπαπειλεῖ ὅλα ἔκεινα τὰ μέρη καὶ

Ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀπόστασιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς καθέδρας τῆς Διοικήσεως εἶναι δύσκολον νὰ ἀπαντῶνται, καὶ νὰ ματαιώνωνται ἐγκαίρως τὰ σχέδια τῶν ἔχθρων, ἢν δὲν καταστῇ ἐκεῖ μία κεντρικὴ πολιτικὴ ἀρχὴ, ἡ οποία νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐκ τοῦ πλησίου εἰς τὰ πράγματα,

Συναίνεσσι καὶ τοῦ Σ. βουλευτικοῦ σώματος.

Διατάττει.

Α'. Διορίζει προσωρινὴν τριμελῆ ἐπιτροπὴν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, εἰς διεύθυνσιν τῶν πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων αὐτῆς, συγκειμένην ἀπὸ τοὺς βουλευτὰς Κύρ. Ἰωάννην Παπαδιαμαντόπουλον, Γεώργιον Καναθόν, καὶ Δημήτριον Θέμελιν.

Β'. Γενικὸς Γραμματεὺς αὐτῆς διορίζεται ὁ Κ. Φίλιππος Πλητᾶς.

Γ'. Θέλει ἀνταποκρίνεται τακτικῶς μὲ τὴν Διοίκησιν, καὶ μὲ τὸν ἔκλαμπρότατον πρόεδρον τοῦ ἐκτελεστικοῦ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκστρατείας του.

Δ'. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς νὰ ἐνεργήσῃ τὴν παροῦσαν διαταγὴν, δίδων καὶ τὰς ἀναγκαίας δδηγίας.

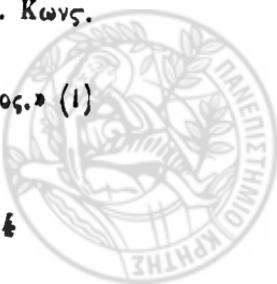
Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 12 Μαρτίου 1825.

Ο πρόεδρος Γ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ.

(Τ.Σ.) Γκίκας Μπότασις, Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης. Κωνσ.
Μαυρομιχάλης Ἰων. Κωλέττης.

«Ο Γεν. γραμματ. Α. Μαυροκορδάτος.» (1)

(1) Ιδὲ, Ελλ. Χρον. Τ. 6'. Σ. 41—42.

‘Αφίκετο δὲ ἡ ἐπιτροπὴ εἰς Μεσολόγγιον τῇ 12 Απριλίου 1825 καὶ ἀνέλαβε τὰ ἐπίπονα καθήκοντα αὐτῆς. (1).

‘Αλλὰ μετ’ ὀλίγον τὸ ἐν τῶν τριῶν μελῶν, δὲ Καναδός, μετέβη πρὸς ἔκτελεσιν ἀποστολῆς δημοσίας εἰς Ναύπλιον καὶ δέν ἐπανῆλθεν. Ἐμειναν δὲ κυβερνῶντες τὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος πράγματα ὃ τε Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος καὶ ὁ Δ. Θέμελις ἐκεῖ δὲ πολλὰ ἔγραψαν καὶ ἔπραξαν ὅτε μὲν προτρέποντες πάντας εἰς ὄμονοιαν ὅτε δὲ τοὺς ὑπὸ φόβου ὑποταγέντας Ἑλληνας, νὰ λένωσιν αὐθις τὰ δηλα. ἀλλοτε δὲ παραινοῦντες καὶ ἐνθρήνοντες τοὺς ἔκτος τοῦ φρουρίου διπλαρχηγοὺς καὶ στρατιώτας Ἀκαρνάνας καὶ Λιτωλούς νὰ ἐμμένωσι πιστοὶ εἰς τὸν ὄρκον αὐτῶν μέχρι θανάτου· πάντοτε δὲ διὰ τοῦ παραδείγματός των πιρηγοροῦντες τὴν ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν κακούχιων πάσχουσαν φρουράν Μεσολογγίου. Καὶ πολλὰ μὲνεῖναι τὰ μαρτυροῦντα περὶ τούτου·⁽²⁾ ἡμεῖς δὲ ἀρκούμεθα νὰ καταχωρίσωμεν τὸ ἐπόμενον ἔγγραφον,

«Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τῶν ὀπλαρχηγῶν Γ. Καραϊσκάκη, Α. Σαράκη, Ζ. Γιολδάση, Εὐαγ. Μ., Κοντογιάννη, Κ. Σαδήμα, Γ., Ηεσλῆ καὶ Χ. Μαζλῆ.

Πρὸς τὴν Λιευθ. τὰ τῆς Δυτ. Ἐ. Ι. Ιάδος Ἐπιτροπὴν, καὶ πρὸς τοὺς δι. πλαρχηγοὺς τῆς ἐν Μεσολογγίῳ φρουρᾶς.

Ἐκ τοῦ ἐν Ἀκαρνανίᾳ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου. Τὴν 29 Αύγουστου 1825.

«Κατὰ τὰς ὥποις ἡ Σεβαστὴ Ἐπιτροπὴ συμφώνως μὲ τοὺς ἀδελφούς μας, διπλοργηγούς, τοὺς ἐν Μεσολογγίᾳ, μᾶς ἐδικασσεῖς ἐπιτραχάς, ἀπαρχλάκτως καὶ ἡκολουθήσαμεν. Χθές ἐφίξαμεν εἰς Μαχαλᾶν, ὅπου συνεκροτήσαμεν μάχην μὲ τοὺς βερβάρους, καὶ προστασίᾳ τοῦ ἀνττήτου Ὅπερμάχου

(1) Τὸ Ελλ. Λρν. Τ. 6'. Σ. 42.

(2) Τὸ Αντόθι Σελ. 93—95.

μας, τοὺς ἐνικήσαμεν· μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν φονευμένων ἔχθρῶν ἡτον καὶ ἐν πολλὰ σημαντικὸν Μπεόπουλον· ἀπὸ τοὺς ζωγρηθέντας δύμας κάνεις δὲν είναι σημαντικός· ἔκαμαν δὲ πλουσιώτατα λάφυρα οἱ Ἐλληνες. Μέγας τρόμος κατεκυρίευσεν δλους τοὺς εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτὸ ἔχθροὺς, ἀπὸ τοὺς δποίους κάνεις βέβαια δὲν ήθελε διαφύγει τὴν Ἑλληνικὴν ρομφαίαν, η τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀν δ ..... προειδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἀφίξεώς μας, δὲν ήθελεν ἰδεάσει δλον τὸ στρατόπεδον· ὥστε μέγα μέρος αὐτῶν ἐκλείσθη εἰς τὸν πύργους, καὶ οὕτω διεσώθησαν κατὰ τὸ παρόν.

Καθημερινῶς διαβάνονταν διάφορα ἔχθρικὰ σώματα, καὶ διευθύνονται πρὸς τὴν Ἀρταν. Ἡμεῖς ἐστρατοπεδεύθημεν εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Πόρτας. Παρακκλείται ἡ Σ. Ἐπιοροπή νὰ διατάξῃ διὰ νὰ μᾶς σταλθῶσιν ὅσον τάχιστα τροφαὶ ἴκαναὶ καὶ πολεμεφόδια. Ὅλοι οἱ ἐν Ἀχαρνανίᾳ ἐνεψυχώθησαν, καὶ Τουρκολατρέας ἵχνος πουθενά δὲν ἔμεινεν. Οἱ Βαλτινοὶ δλος ἐνώθησαν μὲν ἡμᾶς.

Παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἰδεάζητε συνεχῶς καὶ περὶ τῶν αὐτοῦς διατρεχόντων, καὶ πᾶσαν ἀξιοπερίεργον τῆς ἄλλης ἐπικρατείας εἰδησιν.

(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ) (1)

Ἄλλὰ καὶ πικρίας σύx ὀλίγας ἐγεύθη ὁ Παπαδιαμαντάπουλος, ἐνοχλούμενος ἀκαταπαύσως ὑπὸ τῆς ἡρωϊκῆς μὲν καὶ ἀρειμανίου, ἀλλὰ καὶ ἐξηγριωμένης ἔκ τε τῆς πείνης καὶ ἐξ ἀλλων πολλῶν ἀπεριγράπτων στερήσεων φρουρᾶς.

Ποῖα δὲ καὶ πόσα ὑπέστη δεινὰ ἐν τῇ πολυστενάκτῳ ταύτῃ καὶ μακρῷ πολιορκίᾳ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, φρονοῦντες ἐν πεποιθήσει δτι εἶναι αδύνατον νὰ περιγράψῃ ἀνθρώπινος χειρὶ, ἀπέχομεν πάσης λεπτομεροῦς ἀφηγήσεως καὶ ἀρκούμεθα μόνον εἰς δσα ἐδημοσίευσεν ἐπισή-

(1) Ιδὲ Ἐλλ. Χρον.. Τ. 6'. Σ. 92.

μως ἡ Γενικὴ ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως, εἰς ὃσα ὁ Παπαδιαμαντόπουλος ἔγραψεν ἐκ Μεσολογγίου εἰς τὰ τέλη Κυβέρνησιν καὶ εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν μάνην περιαθεῖσαν τῆς Κυβερνήσεως ἀπάντησον. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, καίτιαι περιέχοντα καὶ σίκογενειακά τινα, δὲν διέθετο μεν σῆμας νὰ δημοσιεύσωμεν κατὰ γράμματα, ἵνα ίδωσιν οἱ τε ζῶντες καὶ οἱ μεταγενέστεροι κατὰ πόσων ἀνηκοστών διυσχερεστον ἐπάλαιον οἱ χθὲς μόλις ἀπελθόντες πατέρες ἡμῶν, ὅπως χλυροδοτήσωσιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους πατρίδα ἐλευθέραν.

Ἄρχόμεθα δὲ ἀπὸ τῶν διὰ τῆς Γενικῆς ἐφημερίδος δημοσιευθέντων. «Ἡ πόλις αὕτη, λέγει τὸ ἐπίσημον τοῦτο δρյανον, πολιορκεῖται δικτὼ μῆνας. Οἱ πολιορκούμενοι οἱ ιδίοι μὲ τὸ ἓνα χέρι χρατοῦν τὸ ντουφέκι καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὸ τσαπί καὶ τὸ φτυάρι. Ζοῦν ὑποκάτω ἀπὸ καλύβας, ἀπὸ τὰ ιδιά των χέρια στημένας. Στροῦνται πολλάχις καὶ αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Ηίνουν νερὸν, τὸ ὄποιον ποτὲ δὲν ἔχρησίμευσεν εἰς πόσιν. Αγρυπνοῦν πάντοτε τὸ περισσότερον μέρος τῆς νυκτὸς, πολλάχις καὶ διὰ τὴν νύκτα, ὑποπτευόμενοι τὸ ἄγρυπνον μάτι τοῦ ἐχθροῦ. Ιὔμνοι καὶ ἀνυπόδητοι περιπατοῦν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος, καὶ ξθελέτις τοὺς ἀποστραφῆ, βλέπων τόσον ρυπαρούς καὶ δυσώδεις, ἀν αὐτὰ τὰ κατεσχισμένα φορέματα δὲν τὰ ἔβλεπε τρυπημένα ἀπὸ ἐχθρικὰ βόλια, καὶ σημαδευμένα ἀπὸ μαρτυρικὰ αἴματα.» (1)

Καίτοι δὲ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα πάσχων ὁ ἄλλοτε δλβιος Παπαδιαμαντόπουλος, εἰς πάσας ὅμως τάς τε πρὸς τὴν σύζυγον αὐτοῦ, τὰς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὰς πρὸς ἄλλους ἐπιστολὰς, οὐχὶ μόνον οὐδὲν παράπονον, ὡς θὰ

(1) Ἰδὲ Γενικῆς ἐφημ. 16 Δεκεμβρ. 1825 ἡρ. 25 Σελ. 83.

έδωμεν, ἔκφράζει, ἀλλὰ τούναντίον ἀποπειρᾶται νὰ ἐμ-
πνεύσῃ θάρρος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἥττονα αὐτοῦ πά-
σχοντας. Ἀλλαχοῦ δὲ ἡ αὐτὴ ἐφημερὶς, περιγράφουσα
καὶ αὗθις τὰ ἐν Μεσολογγίῳ δεινά, ὑπαινίττεται καὶ
τὴν ἐμπνεομένην ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς
όμονοιαν καὶ πειθαρχίαν ὡς ἔξτης· «ὅ, τι μάλιστα κάμνει
τὴν φρουρὰν δυνατωτέραν καὶ χαροποιεῖ ὅλον τὸ ἔθνος
εἴναι ἢ ἀκρα ὄμόνοια, γῆτις βασιλεύει μεταξὺ τῶν ὄπλαρ-
χηγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν.»⁽¹⁾

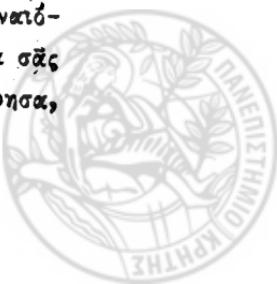
Αἱ δὲ πρὸς τὴν σύζυγόν του ἐπιστολαὶ καὶ ἡ μῶνη,
ῶς εἴπομεν, περισωθεῖσα ἀπάντησις τῆς Κυβερνήσεως
εἰς τὰς πολλὰς ἀναφορὰς τοῦ Ηπαδιαμαντοπούλου
ἔχουσιν οὕτως.

*Φιλτάτημου συμβίᾳ ἀστάζομαι σας εἰλικρινῶς σὺν τοῖς
φιλτάτοις μας.*

Μεσολόγγιον Ἀπριλ. 23. 1825

«Εἰς τὰς 16 ἐνεστῶτος μὲ ἐπὶ τούτου καίκι, ὅπου ἐστάλ-
θη εἰς τὸν αὐτοῦ Κύριον Σεβαστὸν παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς σχε-
ζῆγραψα εἰς πλάτος . . . . Ἡδη δὲ ἀπαντῶ τὸ εὐγενικόν Σας
εἰς τὰς 13 τρέχοντος σημειώμένον ὑπερεχάρην διὰ τὴν ποθη-
τήν μοι καλήν σας ὑγείαν· δὲν πρέπει νὰ λυπησαι, οὔτε νὰ φο-
βησαι, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ χάρεσαι, ὅπου ἐσήμωσα δύοσοῦν ση-
μότερα· καὶ φθάνοντας, ἡ διωρισμένη μοῖρα τοῦ Ἑλληνικοῦ
στόλου διὰ τὰ ἐδῶ παράλια, θέλει χαλασθοῦν ὅλα τὰ σχέδια
τοῦ ἔχθροῦ. Μὴν στενοχωρεῖσθε, ὅταν ἐγὼ διὰ τὴν τιμήν μας
διὰ τὴν ζωὴν σας καὶ ἡσυχίαν σας, ἀπεφάσισα καὶ βασανί-
ζωμαι καὶ κινδυνεύω τὸ ἀτομόν μου, καὶ δι' ἀγάπην τῆς πλ-
στεως καὶ πατρίδος ἀγωνίζομαι, ὅσον δύναμαι, ὅταν ἀκούω
ὅτι ἡ Φαμήλια μου εἶναι εἰς ἀσφάλειαν καὶ ἐν ὑγίᾳ· αὐτὸ μὲ
ρύχαριστει καὶ μὲ ἐμψυχώνει διὰ νὰ ἀγωνίζωμαι μὲ γεννατό-
τητα. Διὰ δὲ τὴν οἰκονομίαν τῶν ἐξόδων σας, ἐλπίζω νὰ σᾶς
ἔμβασεν δ Γεώργιος Κάκος ἀπὸ Γαστούνην τὰ ὅσα τοῦ ἀφησα,

(1) Τὸ Φιλτάτημον τοῦ Μεσολόγγιου Σεβαστοῦ 16.

ώς μὲ τὴν ἀνωτέρω μου σᾶς ἔγραφα. Καὶ πάλιν ἐγὼ ἔχω τὴν ἔγνοιαν σας νὰ σᾶξέμβαζω εἰς τὸν καιρὸν καὶ ήσυχάσατε σᾶς περακαλῶ, καὶ μὴ μὲ κεντάτε μὲ τὰ γραφόμενά σας, διτὶ μὲ σώνει ἡ στέρησις σας καὶ τὰ βάσανά μου τώρα τέσσαρα χρόνια ἐλπίζω εἰς τὸν Θεὸν ἐντὸς δλίγου νὰ λάθον τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας οἱ ἔχθροι καὶ νὰ στείλω νὰ σᾶς φέρω. Ὁ ὅδε λόγος σου δι μεγάλος ἐπῆγεν εἰς τὸν πρόεδρον ὡς τὸν ἔγραφα, καὶ δέκα ημέρας, δπου ἔχει ἐκεῖ, δύο φοράς μάνιν εἶδε τὸν πρόεδρον, ὡς μοῦ γράφει διδίος, καὶ θέλει τὸν στείλουν εἰς τὸν φροντιστὴν τοῦ Νησίου συμβούλου . . .

Ταύτην τὴν στιγμὴν ἐπέστρεψε τὸ καίκι ὄπίσω ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἐλαθον τὸ ἥγαπτόν της, ἀπὸ 20 ἐνεστῶτος σημειωμένον. Ἰδον τὰ δσα σᾶς ἔμβασεν δι Κάκος· καὶ ἀκολούθως θέλει σᾶς ἔμβάσῃ καὶ τὰ ρέστα δμοίως θέλει σᾶς ἔμβάσω καὶ ἐγὼ, ἡ ἀπ' ἐδῶ ἡ διὰ μέσου Κάκου, καὶ μὴν στενόχωρεῖσθε, καὶ χολοπαθῆτε· διότι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐνδσω ζῶ δὲν θέλει ἀφῆσω τὴν φάμηλιαν μου νὰ ὑστερήθῃ. Πλὴν οἰκονομία, οἰκονομία, οἰκονομία, δσον δύνασθε· διότι ἔξοδεύομεν καὶ δὲν εἰσοδεύομεν· καὶ διταν οἰκονομῶμεν δὲν πεινοῦμεν· καὶ δι φρόνιμος ἀνθρωπος κατὰ τὸν καὶ ἡδὺν καὶ τὴν περίστασιν νὰ πορεύηται· καὶ οἱ υἱοίμας ἂς μὴ φαντάζωνται· διότι τὰ ἀγαθά μας ἔμειναν θῦμα εἰς τὴν Πάτρα, καὶ ἐκτὸς τούτου πέντε χρόνια δπου ἔξοδεύομεν τὴν μίαν φερὲλά ἡ ἀρεντία σας καὶ τὴν ἀλλην ἐγὼ ἀδιακόπως καὶ Οησχυροὶ ἀν ητον τοῦ Κροίσου, ηθελον σωθοῦν, καὶ ἂς στοχχεθοῦν διτι δ πατήρ τους δὲν τρέχῃ εἰς ἔμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' εἰς πολιτικὰς καὶ πολεμικὰς διακινδυνεύει· καὶ ἔξοδεύει ἀδιακόπως διὰ τὴν πατρίδα. Δώσατέ τους νὰ διαβάσουν τὴν περίοδον ταύτην διὰ νὰ αἰσθανθοῦν, μάλιστα διούσ μας Ηλαγγιωτάκης, δπου ὑψηλοφρονεῖ, καὶ νὰ ἔχῃ τὴν εὐχήν μου, νὰ δείχνη ταπείνωσιν καὶ εὐπειθείαν καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὰ μαθήματά του, διὰ νὰ διδη καλὸν παράδειγμα καὶ τῶν αὐταδέλφων του καὶ νὰ μὴν τὰ καταφρονῇ καὶ τὰ ἐπιπλήττῃ, μάλιστα τὸν Σπυράκην, δπου είναι πολλὰ αἰσθαντικῆς καὶ πειράζεται μὲ τὸ παραχ-

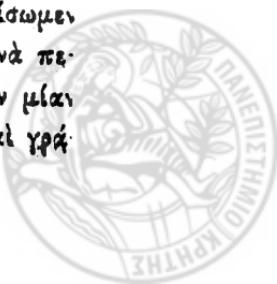
χρόν. Ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀγαπῷ, διὰ νὰ τὸν σέβωνται καὶ αὐτοῖς.
Ταῦτα καὶ μένοι δὲ ἀγαπητές σας σύζυγος.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ.»

«Φιλετάτη μοι συμβίᾳ ἀσπάζομαι σας εἰδικριτῶς σὺν τοῖς
φιλτάτοις μας,

«Τῇ 28 Μαΐου 1825 Μεσολόγγιον.

Ἐλαθον τὸ εὐγενικόν σας 20 ἐνεστῶτος, καὶ ἔχαρην τὴν
περιπόθητόν μοι καλήν σας ὑγείαν. Τὸ πέσιμον τοῦ Νεοκά-
στρου μᾶς ἐφλόγισε τὰ σπλάγχνα· πλὴν ἡ ἀδράνεια καὶ ἡ
κακοήθεια καὶ ἡ αἰσχροκέρδεια καὶ τὰ πάθη αὐτοὺς τοὺς καρ-
ποὺς ἔχουν. Ἐνῷ ἡ Διοίκησις εἶχε διαταγμένα νὰ εἴναι δεκα-
πέντε χιλιάδες στρατεύματα περίου ἀπὸ ἕξω τοῦ Νεοκά-
στρου καὶ δὲν ἦτον οὔτε τρεις, καὶ αὐτὸν τὸ ἔκαμαν οἱ ἀρ-
χηγοὶ, διὸ νὰ καρπῶνται τοὺς μισθοὺς· μόλις ταῦτα ποτὲ
δὲν ἥθελε τὸ πάρον, ἐὰν δὲν ἥθελεν ὑστεροῦνται τροφὰς καὶ
νερόν. Τώρχ ὅμως ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις ἔδοσεν ἀμνηστείαν ὡς
ἡ ἐσώκλειστος διακήρυξις, σχες σφαλῶ, καὶ μὲ αὐτὸν ἔγεινεν
ἴνωσις γενικὴν ὥρκίσθημεν ὅλοι διὰ τὰ συμφέροντα τῆς πα-
τρίδος νὰ λάβωμεν ὅλοι τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας ἐναντίον τῶν
ἐχθρῶν· ἐλπίζω εἰς τὸν ὑψιστὸν Θεὸν νὰ πάρωμεν δύληγορα
τὸ Νεόκαστρον διάσω, καὶ δλα τὰ ἄλλα τὰ φρούρια, ὅπου βα-
στᾷ δὲ ἐχθρὸς· θέλομεν τὸν ἀφανίσει καὶ νὰ τὸν καταδιώξω-
μεν εἰς τὸ πῦρ τὸ ἔξωτερον· διὰ ἐδῶ μὴν φοβησθε, ἀν καὶ
ἥναι τριάντα χιλιόδ. ἐχθροὶ, ὅπου μᾶς πολιορκοῦν, καὶ δὲν τοὺς
στοχαζόμεθα διὰ τὸ οὐδέν, σύντες ἀγρυπνοι καὶ προσεκτικοὶ
διὰ τὴν καλὴν δχύρωσιν τοῦ φρουρίου, καὶ ἔχοντες καὶ ἀνδρείους
"Ελληνας" καὶ ἄλλα στρατεύματα προσμένομεν ἀπὸ τὴν Πε-
λοπόννησον, καὶ ἀμα ὅπου φθάσει δ στόλος μας, ὅπου προσ-
μένομεν, τότε θέλει βγάλωμεν στρατεύματα ἔξω διὰ νὰ τὸν
κτυπήσωμεν ἀπὸ ἐμπρὸς καὶ ἀπὸ πίσω, νὰ τὸν ἀφανίσωμεν
μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ἀν ἔχετε εὐχαρίστεσιν νὰ πε-
ράσσετε εἰς Ἰθάκην, γράψατε εἰς τὸν Κυρ. Βλασσόπουλον μίαν
γραφὴν καὶ ἀν σᾶς δέχωνται, διὰ νὰ περάσητε ἔκει καὶ γρά-

ψετέ μοι τὴν εὐχαρίστησίν σας, διὰ νὰ γράψω καὶ ἔγώ ἀπ' ἐδῶ τοῦ Κυρ. Βλαστοπούλου.

Ἄπὸ τὴν γραφὴν τοῦ Κυρίου Ξένου εἰδότε δπου ἔχει (ἐν Ναυπλίῳ) ἡγόρασσα ἐν όσπιτιον, τὸ δποιὸν εἶναι σημὰ εἰς τὸν αἰγιαλὸν, μὲ δύο πάτους μὲ πέντε Ὀντάδες καὶ μὲ τὸ μαγειρεῖο του, εἶναι χαράπικον, δμως ἔξοδεύοντας δύο χιλιάδες γρόσια, διορθώνεται καὶ διὰ τὴν καλὴν τοποθεσίαν, δπου εἶναι τὸ ἐπῆρχ δ σκοπός μου ἥτον καὶ εἶναι εἰς τὸν Σεπτέμβριον νὰ σᾶς ὑπάγω ἔχει, καὶ ἀμποτες νὰ ἰδῶμεν καλὰς προδούς τοῦ ἔθνους τώρα μὲ τὴν ἀμνηστείαν καὶ ἐνωσιν, ἔγραψε τοῦ Γεώργη διὰ νὰ σᾶς ἐμβάσῃ τὰ ρέστα γρόσια καὶ σφύξετε τον καὶ ἡ ἀφεντία σας, ταῦτα καὶ ξενὰ ἀσπαζόμενός σας εἰλικρινῶς μένω.

Ο ἀγαπητός σας συμβίος

ΙΩΑΝ. ΠΑΠΑΛΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ.»

Φιλάτη μου Κυρία συμβία, ἀσπαζόμεν σας εἰλικρινῶς
σὺν τοῖς φιλάτοις μας.

«Τῇ 8 Ιουλίου 1825 Μεσολόγγιον.

Καὶ μὲ ἄλλα μου διάφορα Σχές ἔγραφον, βίᾳ Γλαρέντσας καὶ δι' αὐτοῦ ἄλλα μὲ ἐν ϕραγγονάκιο καὶ ἄλλα μὲ ἐν τρατούκιον· τὸ ὑστερινόν μου ἐτάιθη εἰς τὰς τρεῖς τρέχοντος, καὶ δλα αὐτὰ μέσον τοῦ Κυρίου Λαδοπούλου. Ήμετες δὲ εἰμι οικοιορκημένοι· ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, μ' δλον ὅτι τοὺς ἐχθροὺς δὲν τοὺς φοβούμεθα, ἀν ἥτον καὶ ἄλλοι τόσοι· ἐχθρόσαρξεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς μπαρούτης· φωνάζουν, γράφουν, παρακαλοῦν, μὲ πεζοὺς μὲ ἐσπρέσσα, μὲ ἀπεσταλμένους πρὸς τὴν Διοίκησιν, πρὸς τοὺς διοιγενεῖς, παρασταίνοντές τους τὴν ἀνάγκην μας, δὲν τιθέλητε κανένας νὰ μᾶς προφθάσῃ καὶ μὲ μπαροῦτε. Διὸ καὶ αὕτης ἀπεφασίσθη πέντε ἔξι ἀνδρεῖοι πατριῶται νὰ ἀπεργοῦν ἀγάμεσσα ἀπὸ τὰ καράβια τοῦ ἐχθροῦ, καὶ δ Θεὸς νὰ τοὺς βοηθήσῃ διὰ νὰ ἀπεράσουν εἰς Γλαρέντζαν, νὰ διευθύνουν τὰ γράμματα τά μας πρὸς τὴν Διοίκησιν καὶ δι' αὐτοῦ. Καὶ μὲ τὴν

έλπιδα ἵσως εὑρουνέτοιμα πιρένην μπαρούτι εἰς Γλαρέντζαν, διὰ νὰ μᾶς φέρουν πολλὴν ἡ δλίγην διὰ νὰ προφθισθῶμεν. Ἡ εὐγενεῖς σου στάχου μὲ μεγχλοψυχίαν, ἔχε τὰς ἐλπίδας σου εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐλπίζομεν νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ νὰ χαθῶμεν ὡς καὶ ἄλλους. Ταῦτα καὶ ἀσπαζόμενός σας εἰλικρινῶς μένω.

Ο ἀγαπημένος σου συμβίος

I. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ.

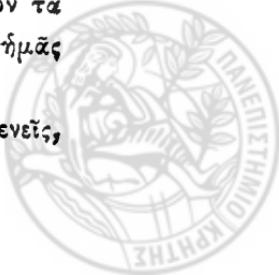
Φιλάτη μου συμβία ἀσπαζόμαι σας εἰλικρινῶς σὺν τοῖς φιλέαστοις μας. Τὴν κυρδα μάρα προσκυνῶ.

Τῇ 24 Ιουλίου 1825 Βασιλάδι.

Ο Θεὸς μεθ' ἡμῶν ἡ ἀπελπισία μας δὲν ἔτο ἀπὸ ἄλλο, εἰμὴ μόνον διὰ τὴν διόλου ἔλλειψιν μπαρούτης ἐκαταντήσαμεν τώρχ εἰς τὸ ὕστερον ἄλλην μπαρούτην νὰ μὴ ἔχωμεν, εἰμὴ μόνον τὰ ντουφέκια γεμάτα καὶ τὰ κανόνια καὶ εὑρέθημεν ὅλοι μικροί τε καὶ μεγάλοι πολιτικοί τε καὶ στρατιωτικοί, ἀμφὶ ὅπου ἥθελε μᾶς κάμει καὶ τὸ τέταρτον ῥεσζέλτον δὲ ἔχθρος, ν' ἀδειάσωμεν κατ' ἐπάνω του τὰ ντουφέκια καὶ κανόνια, καὶ νὰ πετσοκοπῶμεν μὲ τὰ μαχάίρια, καὶ ν' ἀποθάνωμεν ὅλοι μᾶς ἐνδόξως, καὶ ὅχι νὰ ζῶμεν ζωὴν ἀτιμον καὶ βδελυρὴν, καὶ νὰ σώσωμεν τὸ Μεσολόγγι, ὅπου εἶναι τὸ προπύργιον καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς ὅλης Ἑλλάδος.

Ἄλλ' ὁ ἄγιος Σεΐσταθ, ὅπου πάντοτε ἑβοήθησε καὶ βοηθεῖ τὴν Ἑλλάδα, ἔγειλεν εἰς τὰς 23 τὸν ἔλληνικὸν στόλον μας, καὶ ὡς λέοντες ὥρμησαν κατ' ἐπάνω τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου καὶ τὸν κατεδίωξαν ἔκαψαν δύο μπρίκια ἔχθρικά, βουλιάζοντές τα πρῶτον μὲ τὰ κανόνια, καὶ ἀφ' οὗ τὰ ἔγδυσαν, τοὺς ἔδωσαν φωτὶ καὶ τὰ ἔκαψαν καὶ ἀμέσως μᾶς ἐφοδίασαν μὲ πολεμοφόρδια καὶ τροφάς. Ας ἔχῃ δόξαν δὲ θεὸς, ὅπου δὲν μᾶς ἀφῆσε νὰ χαθῶμεν ὅχι ἀπὸ ἄλλην δύναμιν τοῦ ἔχθροῦ, ἀλλ' ἀπὸ ἔλλειψιν μπαρούτης εἰς αὐτὸν καὶ μόνον ἀπέβλεπον τὰ παράπονά μου, ὅπου ἔχανόμεθα ἀδίκως, καὶ κοντὰ εἰς ἡμᾶς ὅλη ἡ Ἑλλάς.

Εἴπε τοῦ Κυρ. Ααδόπούλου, ἃς εἶναι καλὰ οἱ φιλογενεῖς,

δικού δὲν ἐδυνήθησαν ἀναμεταξὺ δύο μῆνας νὰ μᾶς ἔμβάσουν
ὅντα βαρέλι μπαρούτι· καὶ μοῦ γράφει νὰ μὴ σᾶς γράφω παρό^{μοια,} ἐπειδὴ διαδίδονται καὶ εἰς ἄλλους. Βέβαια ἔχει δίκαιον·
ἥμετες νὰ κινδυνεύωμεν, καὶ νὰ κινδυνεύῃ καὶ ἡ πατρὶς νὰ
χαθῇ μόνον ἀπὸ τὴν Ἑλλειψιν μπαρούτης, καὶ οἱ δμογενεῖς
μας νὰ μὴ ἀποφασίσουν νὰ ἔξοδεύσουν διὰ νὰ μᾶς προφθά-
σωσι καὶ μὲ δλίγην μπαρούτη, χωρὶς τὴν παραμικρὰν ζη-
μίαν των· ἐγὼ δὲν μὲ μέλλει διὰ ἀποθνήσκω ἐνδόξως· μὲ
ἔμελλεν δμως δπου ἔχανονταν ἡ πατρὶς, δπου δύο μῆνας δλο-
κλήρους ἔσκούζαμεν διὰ μπαρούτη δλοῦθεν καὶ κανένας δὲν
μᾶς ἤκουσεν.

Ο ἔχθρος ἀπὸ τὴν ξηρὰν μὲ τὰς μηχανάς του, φέρνοντάς
μας βουνὰ τὸ χῶμα, καὶ μὲ τὰς μίνας μᾶς ἔκατασκόρπισε
τὸ κάστρον, καὶ ἵσιαξε, καὶ ἐγίνηκεν δλον δνα στεριᾶ καὶ κά-
στρον· εἰς τότην κατάστασιν μᾶς ἔφερεν, ὅπου οὔτε κανόνι
ἐδούλευεν, οὔτε ντουφέκι, ἀλλὰ μὲ πέτραις ἐπολεμοῦσαν οἱ
“Ελληνες τὸν ἔχθρον.” Ήμετες δμως ἀπὸ μέσα ἐφκειάσαμεν ἄλ-
λο περιτείχισμα, δουλεύοντες ἥμέραν καὶ νύκτα, βλέπομεν
δρθαλμοφανῶς τὸν κίνδυνον· καὶ σώνει ἔκεινος τῆς ξηρᾶς,
ἀλλὰ μᾶς ἐπολιόρκησαν καὶ μὲ σαράντα πλοῖα ἀπὸ τὴν θά-
λασσαν· μᾶς ἔμβασαν σαράντα λαντσόνια καὶ μῆστικα μέσα
εἰς τὴν λίμνην καὶ ἥλθαν καὶ μᾶς ἐπολιόρκησαν καὶ διὰ θα-
λάσσης τύρα ντουφεκιοῦ.

Εἰς τὰς 21 τοῦ παρόντος ὥρμησαν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσ-
σης καὶ μᾶς ἔκαμψαν τὸ τρίτον ρεσάλτον εἰς τὰ ζημερώματα
εἰς τὰς 9 ἡ ὥρα καὶ κουάρτον· ἀλλ’ ἐστάθησαν ἀνδρεῖοι οἱ
ἔλληνές μας καὶ ἐπολέμησαν ἀνδρείως, βαστοῦντας δύ πόλεμος
δύο ὥρας, τοὺς ἔδωσαν τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας των, καὶ ἐ-
πῆγαν σκοτωμένοις καὶ λαθωμένοις περίπου τῶν 150· δότε
δόξαν τῷ ὑψίστῳ, ὡς καὶ ἡμεῖς τὸν ἐδοξάσαμεν δ ἔχθρος
δμως δὲν τραβᾷ χέρι, εἰμὴ περιεργάζεται τὰς μηχανάς του
καὶ φοβερίζει νὰ μᾶς κάμη καὶ τέταρτον ρεσάλτον, καὶ ἔμ-
ποτε νὰ τὸ κάμη μίαν ὥραν ἀρχίτερα, διὰ νὰ λάβῃ τὰ ἐπί-
χειρα τῆς κακίας του, ώς καὶ ἄλλοτε.

Προσέτι μάς ἔφθασε καὶ πέντε χιλιάδες δύναμις διὰ Ἑγράτης καὶ συνχροικήθην, ὡστε οὗτοι ἀπὸ ταῖς πλάταις, καὶ ἡμᾶς ἀπὸ μέσα νὰ τοὺς φίχτον εἰς ἀνδρεῖς ἐλληνές μας, ἐπίζομεν εἰς τὸν ὑψιστὸν Θεὸν νὰ λάβῃ (δ. ἔχθρος) τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας του ἥως τὴν Κυριακὴν, καὶ νὰ φύγῃ κατησχυμένος. Ἐλαύνον τὸ εὐγενεικόν σας, σημειωμένον εἰς τὰς 43 τοῦ ἐνεστῶτος ἔχάρην τὴν ποθητήν μοι καλήν σας ὑγείαν· σταθεῖτε μὲ μεγαλοψυχίαν καὶ γενναιότητα, καὶ τώρα, διου ἔχομεν μπαρούτη, ἐλπίζομεν εἰς τὸν Θεὸν νὰ χαλάσωμεν τὸν ἔχθρον ἀλλὰ καὶ ἀν ἀποθάνωμεν, ἀποθαίνομεν ἐνδόξως ὑπὲρ πάτετας καὶ πατρίδος, ταῦτα καὶ ξανασπάζομεί σας μένω

‘Ο ἀγαπητός σας σύζυγος

ΙΩΑΝ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ,

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

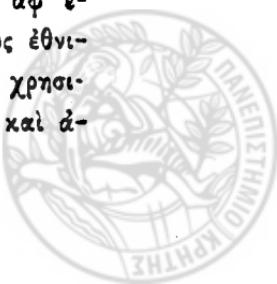
ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν, τὴν Διευθύνουσαν τὰ τῆς Δυτ.

‘Ελλάδος.

«Ἐλήφθη τὸ ἀπὸ 11 Φεβρ. ὑπ’ ἀριθ. 3250 ἔγγραφον τῆς Ἐπιτροπῆς μὲ τὰ ἐσώκλειστα, καὶ ἐπληροφοράθη ἡ Διοίκησις μὲ λύπην της τὴν στενοχωρίαν, εἰς τὴν δποίαν κατήντησε πάλιν αὐτὸ τὸ πολυπαθὲς φρούριον.

Ἡ Διοίκησις, στερουμένη διόλου τῶν χρηματικῶν μέσων, διέτι καὶ τὸ δάνειον ἐξηντλήθη καὶ αἱ πρόσοδοι ἔμειναν δλιγάωταται διὸ τὴν ἐρήμωσιν τῶν ἐπαρχιῶν, ἡναγκάσθη νὰ κάμη βίαιον δάνειον καὶ τὰ πρῶτα χρήματα ἐνεχείρησεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου, ἀφ’ ἑτέρου μέρους ἀπεράσισ τὴν ἐκποίησιν παντὸς εἰδούς ἐθνικῶν κτημάτων. Καὶ ὅσκ γρήγατα ἐμβαίνουν, θέλουν χρησιμεύσει εἰς προμήθειαν τῶν μέσων διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ ἀ-

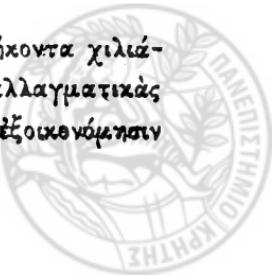
σράλειαν τοῦ Μεσπολογγίου· ἀλλὰ τόσον τὸ δάνειον καθὼς καὶ ἡ ἐκποίησις, δὲν ἦδύναντο νὰ προμηθεύσουν ἀμέτως τὴν ἀναγκαῖαν χρηματικὴν ποστότητα ὡς πρὸς τὴν παρούσαν ἀνάγκην, δι’ αὐτὴν τὴν αἰτίαν δὲν ἐδυνήθη ἡ Διοίκησις μέχρι τοῦδε νὰ πέμψῃ τὴν ἀπαίτουμένην βοήθειαν εἰς τὸ πολυπόθες αὐτὸ δρούριον. Ἐκ τούτων ὅμως βλέπει ἡ Ἐπιτροπὴ, ὅτι ἡ Διοίκησις πρωτίστην καὶ χυριωτέραν φροντίδα τῆς ἔχει κατὰ τὸ παρὸν τὸ πῶς νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ Μεσπολογγίου καὶ νὰ προμηθεύσῃ τὰ μέσα τῆς σωτηρίας καὶ ἀσφαλείας του.

Ἄπὸ τοὺς προρρήθεντας πόρους θέλει ἐξοικονομηθῆ καὶ ἡ Ναυτικὴ δύναμις διὰ νὰ ἐκπλεύσῃ πάλιν καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν αὐτοῦ τοῦ φρουρίου. Ἐν τοσούτῳ θέλει σταλῆ κατ’ αὐτὰς ἀφεύκτως τὸ Καράβι τοῦ Κωνστ. Σεχίνη μὲ τὰ ἐπίλοιπτα πολεμοφόδια, μὲ πέντε χιλιάδας κοιλάκω λαμπόκι καὶ ἐννεακόσια καντάρια περίπου παξιμάδι, τὸ δποῖον ἥδη εύρισκεται ἐδῶ· ἡ ἀποστολὴ αὗτη δι’ αιτίας ἀπροσδοκήτους, ἐνῷ ἥτον νὰ γείνῃ πρὸ ἡμερῶν, ἐμποδίσθη μέχρι τοῦδε, ἀλλ’ ἥδη ἀφεύκτως πέμπεται τὸ εἰρημένον πλοῖον, καὶ ἐπομένως προσπαθεῖ καθ’ ὅλους τοὺς τρόπους ἡ Διοίκησις νὰ ἐτοιμάσῃ ἐν τάχει καὶ νὰ στείλῃ τὴν ἀναγκαῖαν βοήθειαν.

Κατὰ τὸ παρὸν δὲ διέταξε τοὺς στρατηγοὺς Σουλιώτας, δοσοὶ εὑρίσκονται εἰς Σάλωνα, νὰ ἔλθουν αὐτόσε καὶ νὰ ἐμβούν εἰς τὸ φρούριον, διὰ νὰ ἀναπληρώσουν τὴν ἔλλειψιν τῆς φρουρᾶς, ἥτις ἥλλαττοθη ἀπὸ τὰς ἀσθενείας καὶ τὴν καθημερινὴν φθορὰν τῶν ἀνθρώπων.

Ἐγχειρίσθησαν δὲ εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀπεσταλμένους τῆς φρουρᾶς τριακοσίαι (300,000) χιλιάδες γρόσια, τὰ δποῖα θέλουν χρησιμεύσει εἰς ἐξοικονόμησιν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ στρατιωτικῶν σωμάτων, ἐκτὸς τῶν σωμάτων, τὰ δποῖα ἐμβῆχαν ἐσχάτως ἔξωθεν.

Τοῖς ἐγχειρίσθησαν προσέτι καὶ ἔτεραι πεντήκοντα χιλιάδες γρόσια καὶ ὡς αἱ δέκα τρεῖς εἶναι εἰς δύο συναλλαγματικὰς γις Ζάκυνθον· τὰ δποῖα θέλουν χρησιμεύσει εἰς ἐξοικονόμησιν

τῶν ἐσχάτως ἐλθόντων εἰς τὸ δρούγιον στρατιωτῶν διὰ τοὺς
ἔργάτας, διὰ τοὺς πληγωμένους, καὶ διὰ τοὺς Ἰατρούς.

Τῇ 3 Μαρτίου 1826 ἐν Ναυπλίῳ.

‘Ο πρέδρος

(Τ.Σ.) Γ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΣΠΥΓΛΙΟΤΑΚΗΣ.

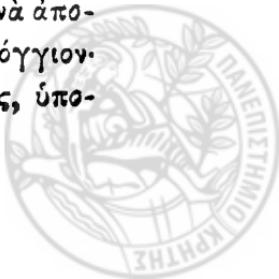
I. ΚΟΛΕΤΤΗΣ.

‘Ο Γενικ. Γραμματεὺς

Α. Μαυροχορδάτος.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ μέγρις Ἱανουαρίου 1826. Κατὰ δὲ
τὸν μῆνα τοῦτον ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, βλέπων δτε
τὸ Μεσολόγγιον πίπτει ἀφεύκτως ὑπὸ τῆς πείνης, ἐξέρ-
χεται μετὰ τῶν ὄπλων αρχηγῶν Γ. Βαλτειοῦ καὶ Ζώη Πά-
νου καὶ διελθὼν ἐν μέσῳ τοῦ περιεκχλοῦντος στενῶς
ἐχθρικοῦ στόλου, φθάνει εἰς Ζάκυνθον· ἐν δὲ τῷ λοιμο-
καθαρτηρίῳ βλέπει διὰ τελευταίαν φόράν τὴν φιλτάτην
σύζυγον καὶ τοὺς ἐξ ἀνηλίκους υἱούς του· πρὸς δὲ τού-
τοις βλέπει ἀπὸ τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου, οὐχὶ ὡς μεμο-
λυσμένος ὑπὸ νόσου τινὸς κολλητικῆς, ἀλλ’ ἵνα μὴ
μολύνῃ διὰ τῶν ἀκραιφνῶν αἰσθημάτων του καὶ τοῦ
ἀμιμήτου καὶ κατ’ αὐτοὺς τοὺς Ἀγγλους παραδείγ-
ματός του τοὺς ἐκεῖ πολλοὺς καὶ πλουσίους φίλους
του, τοὺς ἀλλοτε μὲν θαυμάζοντας αὐτὸν διὰ τὰς με-
γάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις του· νῦν δὲ, ἐκπληττο-
μένους διὰ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἥρωϊκὴν ἀφοσίω-
σίν του.

‘Αλλὰ, ἐλθὼν διὰ τὸ ἀγαπητὸν Μεσολόγγιόν του
καὶ ὅχι δι’ αὐτοὺς, φωνάζει, παρακαλεῖ, ἐξορκίζει, μέμφε-
ται, καταράται πάντας, δσοι δὲν ἦθελον σπεύσει νὰ ἀπο-
στείλωσι διὰ παντὸς τρόπου τροφὰς εἰς Μεσολόγγιον.
Καὶ ἀφοῦ πολλὰς ἔλαβε, ματαιωθείσας δυστυχῶς, ὑπο-

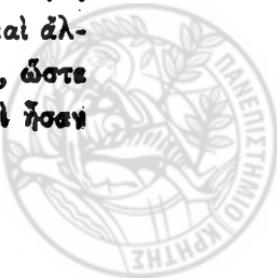

σχέσεις περὶ ἀποστολῆς, παραλαμβάνει δύο μόνον πλοιάρια μὲν ἀραβόσιτον καὶ σῖτον, ἐτοιμασθέντα ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν καὶ κωφεύων εἰς τὰς μετὰ δαχρύων παραχλήσεις τῆς συζύγου, τῶν τέκνων, τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, ἀπαιτούντων νὰ ἀναβάλῃ ἐπὶ δλίγας ἡμέρας τὴν ἐπιστροφήν του διὰ τὸν ἀφευκτὸν κίνδυνον, εἰς ὃν ἔμελλε νὰ ἐκτεθῇ, ἐπανερχόμενος, ἀναχωρεῖ τέλος ἐπὶ πλοίου σημαιοσολίσου ἐν μέσῳ τοῦ ἀλαλαγμοῦ καὶ τῶν ἐπευφημιῶν καὶ εὐχῶν τῶν ἐνθουσιώντων μὲν, ἀλλὰ καὶ δαχρυρρήσούντων Ζακυνθίων· καὶ τὴν νύκτα τῆς ιδίας ἡμέρας **17** Ἰανουαρίου εἰσέρχεται πάλιν εἰς Μεσολόγγιον διὰ τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου, τοῦ πολιορκοῦντος στενῶς ὅλας τὰς εἰσόδους.

Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα δεινοπαθήματα τοῦ ἀνδρὸς μέχρι τῆς **10** Ἀπριλίου, διε τὸ Μεσολόγγιον, εἶναι ὅλως ἀπερίγραπτα. Διότι περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου ἔμεινε μόνος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς φρουρᾶς· ἐπειδὴ ὁ μὲν Θέμιλις, προσβληθεὶς ὑπὸ δξείας νόσου, ἀπεβίωσεν· οἱ δὲ στρατιῶται τῆς φρουρᾶς, ἐξηγριωμένοι, ἐπολιόρκουν ἀκατακύμαστως τὴν οἰκίαν, ἐν τῇ κατώχει δ Παπαδιαμαντόπουλας, ζητοῦντες ἄρτον, ὃν τοῖς εἶχεν ὑπεσχεθῆ, καὶ νομίζοντες διὶ εἶχε τοιοῦτον κεχρυμμένον. Μία δὲ σραΐρα ἐφόνευσεν εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου του εἰσερχόμενον τὸν πλοίαρχόν του Βενδραμῆν καὶ συγχρόνως ἀφήρπασε τὴν τράπεζαν, ἐφ τῆς ἔγραφε καὶ τὸν ἀφῆκε μὲ τὴν γραφιδαν εἰς τὴν χεῖρα ἀπολελιθωμένον ἐπὶ πολὺ. Κατέντησε δὲ νὰ ἔχῃ ἄρτον ὀλιγώτερον καὶ τοῦ ἐλαχίστου στρατιώτου τῆς φρουρᾶς· ὁ δὲ ὑπηρέτης του ἤναγκάσθη τελευταῖον νὰ μαγειρεύσῃ αὐτῷ πρὸς ἕδεσμα ὡς ἐρίφιον δηθεν καὶ αὐτὸς τὸ πεφιλημένον αὐτοῦ κυνάριον φαγὼν· δὲ ἐξ αὐτοῦ, χωρὶς νὴ γινώσκῃ τὴν ποιότητα τοῦ κυρίου, τότε μόνον ἐννόησε μετὰ φρίκης τὸ τέχνασμα,

ὅτε, προσκαλῶν τὸ κυνάριον, ἵνα προσφέρησαύτῷ εἰς ἔδωδὴν τὰ ἴδια αὐτοῦ δστᾶ, δὲν εἰσηκύσθη, ὥσπερ ἄλλοτε. Τελευταῖον προσήνεγκε σμικρὸν πρὸ τῆς ἐξόδου εἰς τροφὴν τῶν πεινώντων στρατιωτῶν καὶ αὐτὸν τὸν ἵππον του, εἰς ὃν καὶ μόνον (πάντη ἐξηντλημένας ἔχων τὰς δυνάμεις ἔχ τε τῆς πείνης, ἔχ τῆς λοιπῆς κακουχίας καὶ ἔχ τῶν βευματισμῶν, οὓς ἐπασχε τότε) ἐστήριζε μικρὰν ἐλπίδα σωτηρίας.

Ότε δ' ἐπέστη ἡ στιγμὴ τῆς ἐξόδου δ Παπαδιαμαντόπουλος, προσκαλέσας τοὺς οἰκείους Φωστηρόπουλον, Ἰωάννην Καφφετζόπουλον καὶ τὸν ἀνεψιόν του Ἰωάννην Κορθινὸν καὶ ἀσπασάμενος μετὰ συγχινήσεως, ἔδωκεν ἐνὶ ἑκάστῳ ἀνὰ ἐν μὲν ἀντίγραφον τοῦ καταστίχου τῆς χρηματικῆς διαχειρήσεως τῆς ἐπιτροπῆς· ἵσως δὲ καὶ τὸ τέταρτον τῆς παρ' αὐτῷ σωζομένης ἔτι χρηματικῆς περιουσίας, ἐπειπὼν «ἐπὶ τῆς ἐξόδου, παρακαλῶ, νὰ μὲ ἀκόλουθῃτε ἐκ τοῦ σύνεγγυς· ὅσον δὲ δύνασθε καὶ νὰ μὲ ὑποστηρίζητε κλονούμενον.» Καὶ δ μὲν Φωστηρόπουλος συναπωλέσθη, μὴ συγχατατεθεὶς οὐδ' ἐπὶ σμικρὸν ν' ἀποχωρισθῆ τοῦ κυρίου του· δ δὲ Ἰωάννης Καφφετζόπουλος ἐσώθη μὲν, ἀλλ' οὐδὲν τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ ἐσωσεν ἡ ἐδήλωσεν· ἐσώθη ἐπίσης καὶ δ ἀνεψιός του Ἰωάννης καὶ παρέδωκε τὸ ἀντίγραφον, ἀλλ' ἐλλειπὲς κατὰ τὰ φύλλα, καθ' ἀριστήν τοῦ ιδιοχείρως τὰ ἐμπιστευθέντα ἐνὶ ἑκάστῳ χρηματικὰ ποσά. Οἱ δύο δὲ οὗτοι διασωθέντες εἶναι καὶ οἱ διηγηθέντες τὰ ἀνωτέρω εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου· προσέθηκαν δὲ εἰς ταῦτα καὶ ὅτι παρηκολούθησαν τὸν πατέρα τῶν μέχρι τῆς γεφύρας, δθεν ἐξήρχοντο ἡδη ὅλα τὰ γυναικόπαιδα, δ ἀρχιερεὺς, δ Καψάλης καὶ ἄλλοι πολίται· ἀλλ' ἡ γέφυρα ἐφορτώθη τοσοῦτον, ὥστε διδυθίσθη ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς, ἀκριβῶς δτε καὶ αὐτοὶ ἤσαν

ἐπ' αὐτὴν, καὶ τότε ἐγένετο μέγας θόρυβος. Ἐκ τούτου δὲ συνέβη νὰ κρημνισθῶσιν οἱ τε προπορευόμενοι καὶ οἱ ὅπισθεν ἐρχόμενοι ὁ εἰς ἐπὶ τοῦ ἀλλοῦ καὶ συσταρευμένοι πέντες νὰ καταπλακωθῶσι καὶ ἀπογωρισθῶσιν. Ἐξῆλθον δὲ τοῦ χάνδακος πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, οἱ δυνατώτεροι, πηδῶντες ἐπὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ἀλλοι μὲν ἔδραμον πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν, ἄλλοι δὲ, στραφέντες πρὸς τὰ δύσιστα, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐφρόντιζεν ἔκαστος περὶ τῆς ἴδιας σωτηρίας.

"Αγνωστον λοιπόν εἶναι τὸ εἶδος τοῦ θανάτου, δν ἔλαβεν ὁ Παπαδιαμαντόπουλος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ· ὅσα δὲ περὶ αὐτῶν ἐγράψησαν εἶναι πιθανὰ μᾶλλον η βέβαια.

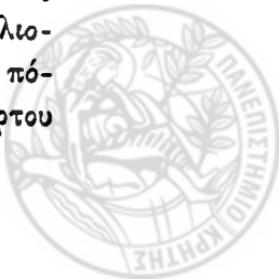
Διότι τινὲς μὲν τῶν ἀπελευθερωθέντων αἰχμαλώτων εἶπον ὅτι ἐπέστρεψεν ὁ Παπαδιαμαντόπουλος μετὰ τῶν εἰρημένων εἰς τὸν μῦλον καὶ ἐκεῖ ἐκάησαν ἀπαντες οἱ ἐν αὐτῷ· ἄλλοι δὲ γυναικεῖς ἐβεβαίωσαν ὅτι τὴν ἐπιστρατηγίαν ἐξόδου, συρόμεναι ὑπὸ τῶν Ἀράβων εἰς αἰχμαλωσίαν, εἶδον ἔξωθεν τοῦ προμαχῶνος τοῦ Νότη τὸν Παπαδιαμαντόπουλον μετ' ἄλλων ἀποχεφαλιζομένους μετὰ βασάνων. Ἔξ δὲ μῆνας μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐστειλεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου Παναγιώτην εἰς τῶν ἐπισήμων Ζακυνθίων, δ Δραγῶν, πρὸς ἀνάγνωσιν χειρόγραφον περιγραφὴν τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Μεσολογγίου, γεγραμμένην Γαλλιστὶ ὑπὸ ἀξιωματικοῦ Γάλλου, ὑπηρετοῦντος παρὰ τῷ Ἰεραίμη· ἀνέγνωσε δὲ ἐν αὐτῇ περὶ τοῦ πατρός του τὰ ἔντις. Τὴν πρωίαν τῆς ἐπιστρατηγίας διαφεύγοντας εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Πασσά οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν διαφόρων σωμάτων, κομίζοντες τὰς ἀναφορὰς περὶ τῶν συμβάντων κατ' ἔκεινην τὴν νύκτα εἰς τὸ μέρος ἔκαστου· εἴς δὲ τούτων ἀνέφερεν ὅτι ἡχμαλωτίσθησαν μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ δώδεκα ἔκτῶν μᾶλλον ἐπισήμων τοῦ Μεσολογγίου, οὐ οἵς καὶ δ Ἰωάννης Παπα-

διαμαντόπουλος, διοικητής τῆς φρουρᾶς καὶ προεστὸς (prīmal) τῆς πόλεως Πατρῶν, δῖς προσβληθεὶς ἐαχάτως ὑπὸ ῥευματισμοῦ, δὲν ἦδυνήθη νὰ σωθῇ. Ζητησάντων δὲ τούτων τὰς περὶ αὐτῶν διαταγὰς, δὲν ἤραμψε μετὰ μικρὰν σκέψιν διέταξε τὴν ἀποκεφάλισίν των».

‘Αλλὰ τοῦτο φαίνεται ἀπίθανον· διότι τοιαύτας διαταγὰς κατ’ ἐπισήμων αἰχμαλώτων δὲν ἔδιδεν εὐχόλως δὲν ἤραμψε προξενήσει αὐτοῖς ἀπερίγραπτον χαρὰν διὰ τὸ πολύτιμον τοῦτο δῶρον. ’Αλλοι τέλος εἶπον δὲ τὸν εἶδον συρόμενον αἰχμάλωτον καὶ μὴ δυνάμενον νὰ βηματίσῃ.

Οἷα δέν πῆρεν ἡ πολιτεία τοῦ Παπαδιαμαντόπουλου ἐν Μεσολογγίῳ, οἵος ὁ ἔνδοξος θάνατος αὐτοῦ, οἷα ἡ περίνοια καὶ ἡ αὐταπάρνησις καὶ οἵαι αἱ θυσίαι του ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἀγῶνος, ταῦτα προτιμῶμεν νὰ δμολογήσωσι τὰ παρὰ πόδας δημόσια ἔγγραφα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐν τοιαύτας φέρον ὑπογραφὰς, εἶναι ἐπίσημον· τὸ δὲ ἔτερον στηρίζεται εἰς ἐπισήμους ἀποδείξεις καὶ ἀδιαφιλονείκητα τεχμήρια. ’Ἐν μόνον θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν· δὲι μέχρι μὲν τῆς 12Φεβρουαρίου 1826 ὁ Παπαδιαμαντόπουλος ἐσημείωνεν ἀκριβῶς εἰς τὸ ἐπίσημον κατάστιχον δσα τε εἰσέπραττε καὶ δσα ἐδαπάνα. ’Εκτοτε δὲ εἰς ἔξωφυλλόν τι εύρεθησαν σημειώσεις τῶν ἐπὶ τινας ἡμέρας δαπανῶν μόνον, διότι αἱ εἰσπράξεις εἶχον παύσει, ὡς γνωστὸν, πρὸ πολλοῦ.

‘Αλλὰ καὶ πόσα ἄλλα ἄρά γε ἐδαπάνησεν ώς ἀνώτατος πολιτικὸς ἄρχων ἐπὶ τῆς διμήνου ἔτι παρατάσεως τῆς πολιορκίας εἰς φρουρὰν, καθ’ ἐκάστην αίματοκυλιόμενην καὶ τῶν πάντων πρὸ πολλοῦ στερουμένην; πόσα εἰς δπαντας τοὺς πεινῶντας καὶ οὐδὲν ψυχίον ἅρτου

ἡ τροφῆς τινὸς ἀλλής ἔχοντας; πότα εἰς τοὺς καθέξα-
σην τραυματίζομένους καὶ οὐδὲν σύτε φύρμακον, σύτε ἀλ-
λο τι πρὸς ἀναψυχὴν ἔχοντας; Καὶ ἄλλοι μὲν πολλοὶ ἐπί-
σημοι ἀνδρες ἀπώλεσαν βεβαιῶς περιουσίας κατὰ τὸ μᾶλ-
λον καὶ ἦτον, μεγάλας· ἔχοντα διμως· ἀλλοὶ δὲ ἀπώλε-
σαν μὲν ἡρωϊκῶς τὴν ζωὴν των, ὅλιγα διμως ἢ οὐδὲν ἔθυ-
σίασαν· δοιεν ἀμφγανοῦμεν μεγάλως, ζητοῦντες νὰ εὑρω-
μεν τὸν παραβίλητέον πρὸς ἄνδρα, καὶ κολοσσιαίαν περι-
ουσίαν ἀπολέσαντα ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ μεγά-
λας χρηματικὰς θυσίας ὑποστάντα καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ
ἡρωϊκῶς θυσιάσαντα. Τὰ δὲ ἔγγραφα ἔχουσιν σύτως.

«Οἱ ὑποφεινόμενοι πιστοποιοῦμεν ἐν βάρει τῆς συνειδήσεώς
μας, ὅτι ὁ Μακαρίτης Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, πρό-
κριτος τῆς πόλεως Ηγλανίων Πατρών, διορισθεὶς ἀπὸ τὰς ἀρ-
γὰς τοῦ 1823 ἔτους μέλος τῆς τριμελοῦς διευθυντικῆς ἐπι-
τροπῆς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐξεπλήρωσε καθ' ὅλην τὴν ἔν-
δοξον καὶ δεινοτάτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τὰ χρέη,
τὰ δποιει ἡ Πατρίς τὸν ἐνεπιστεύθη μὲ δόλον τὸν πατριωτι-
σμὸν, γενναῖοψυχίαν καὶ ἀριλοχέρδειαν.

«Οτι τελευτήσας ὁ συνεπίτροπός του μακαρίτης Δημή-
τριος Θέμελις, καὶ δ ἔτερος συνεπίτροπός του Γεώργιος Κα-
ναβός ἀποσταλεὶς διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πολιορκίας εἰς Ναύ-
πλιον πρὸς τὴν Σεβ. Διοίκησιν, ὁ μακαρίτης Ἰωάννης Παπα-
διαμαντόπουλος διέμεινε μόνος μέχρι τῆς τελευταίας στιγ-
μῆς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, συντελέσας τὰ μέγιστα εἰς δλας
τὰς πλέον δεινὰς περιστάσεις τῆς πολιορκίας, καὶ εὐχαριστή-
σας ἐν γένει δόλους τοὺς δπλαρχηγούς καὶ τοὺς λοιποὺς γεν-
ναίους ὑπερασπιστὰς τοῦ φρουρίου.

«Οτι δ ἀείμνησος· οὗτος πατριώτης εἰς τὰς δύο περιστά-
σεις, καθ' ἃς ἡ φρουρὴ ἔμεινε στερημένη ἀπὸ πολεμοφόδια καὶ
Ζωωτροφίας, κατώρθωσε διὰ τῶν εἰς Ζάκυνθον καὶ ἀλλαχόσε
φίλων του νὰ ἔλθουσιν εἰς Μεσολόγγιον πολλὰ βοηθήματα,

καὶ πολλάκις ἔφερε καὶ αὐτὸς τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸ Μεσολόγγι ίδίαις δαπάναις, μὲ τὰ δποια ἐδυνήθη ἡ φρουρὰ νὰ ἀνθέξῃ ἐπὶ τοσοῦτον.

«Οτι μεταβάτε τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς πολιορκίας διὰ μιᾶς στενῆς μυστικῆς ἑξόδου εἰς Ζάκυνθον, διὰ νὰ κινήσῃ προσωπικῶς τὴν συμπάθειαν τῶν δμογενῶν καὶ νὰ φέρῃ τροφὰς, ἀδιαφρόησεν εἰς τὰ δάκρυα καὶ παρακλήσεις τῆς συζύγου του καὶ τῶν ἔξ ἀνηλίκων τέκνων του, καὶ παραλαβὼν ὅσας τροφὰς ἤδυνήθη, ἐπέστρεψε διὰ τοῦ ίδίου στενοῦ; μὲ μέγαν κίνδυνον, εἰς τὰ χρέον του.

«Βεβαιοῦμεν προσέτι διτὶ δ μαχαρίτης Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, ἀφοῦ ὑπέφερε τὰ δεινὰ τῆς πείνας, τὴν δποίαν πολλάκις ἔθεράπευσε μὲ τὰ πλέον ἀηδῆς ζῶα ἐξ ίσου μὲ πάντα ἀπλούστατον στρατιώτην» ἀφοῦ πρὸς ζωοτροφίαν τῆς φρουρᾶς ἐπρόσφερε καὶ αὐτὸν τὸν ἵππον του, ἀπὸ τὸν δποίον μόνον ἥλπιζε τὴν σωτηρίαν του, διότι ἐπασχεν ἀπὸ ποδαλγίαν, ἔγεινε θῦμα ὑπὲρ Πατρίδος τὴν ίδίαν νύκτα τῆς ἀειμνήστου ἐκείνης ἑξόδου τῆς φρουρᾶς, συναπολέσας καὶ ἱκανὴν χρηματικὴν περιουσίαν του, τὴν δποίαν εἰς χρυσᾶ ἔφερεν εἰς τὸ κεμέρι του.

«Ταῦτα γινώσκοντες ὡς αὐτόπται, σχετικοί, φίλοι καὶ συναγωνισταὶ τοῦ μαχαρίτου Ἰωάννου Παπαδιαμαντόπουλου, χρίνομεν χρέος πατριωτικὸν ἀπαραίτητον νὰ ἐπαφήσωμεν τὸ παρόν μας πιστοποιητικὸν εἰς χεῖρας τῆς οἰκογενείας του, διὰ νὰ τῆς χρησιμεύσῃ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13 Ἰανουαρίου 1844.

Κίτζος Τζαβέλας, Ἄνδρεας Ἰσχος, Χρήστος Ἄνδρεου, Χρ. Φωτομάρας, Μ. Δεληγεώργης, Κωνσταντίνος Βέρης.

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῷ δυσιῶτι καὶ ἀγώνων ἀξεταστικὴν
Ἐπιτροπήν.

«Ο πατήρ τῶν ὑποφαίνομένων Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος ἔκατη-
χήθη μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τὰ μυστήρια τῆς φιλικῆς ἑταίρειας καὶ ἐδια-
ρίσθη εἶς τῶν δρυγηγῶν τῆς Ἀχαΐας καὶ ταμίας γενικὸς αὐτῆς τῆς ἑται-

ρίτες. Εἴδοντα λαρνάρική τὴν ἡ φάνητος περιουσία, τὰ διπόταν εἶχε καὶ ἄκρα λεσσανάς ἐλευθέρων τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ αὐτὸς ὁ Ἅδιος ἐκτραχύψησε πολλάκις ἐνώπιον τοῦ Ἐθνους, διτεν τὸν ἐπεφόρτιζον μὲ δράνους, καὶ ἡμεῖς ἀνεφέραμεν εἰς διαφόρους: συνελεύσεις τοῦ Ἐθνους, καὶ ἡ Σεδ. αὐτὴν ἐπιτροπὴ γνωρίζει καλλιστα· μολονότο, ἐπειδὴ ἐχρεώστε νὰ χάσῃ αὐτὴν διατήρηση Ματτίρ μας διπέρ τῆς ψευθερίτος τοῦ Ἐθνους τοῦ, καὶ τὴν ζητεῖται τεύτην εὐτε τὸν ἡμιπορέοντος ὑποφύγη, γρέωστοιμεν καὶ ἡμέτες νὰ περιστεκόμενον. Ἀλλὰ εἶναι δίκαιον, νομίζομεν, ἡ Σεδ. ἐπιτροπὴ νὰ λαβῇ δότιον τῆς τρίτης τινὰ κεφάλαια, ἀφορῶντα τὴν κινητὴν περιουσίαν του, τὴν διπότην ἀπώλεση.

Α'. Τὰ πρὸς τοὺς Ὁθωμανοὺς δοσμένα παρ' αὐτοῦ δάνεια, σύμφωνα μὲ τὰ διαλογίγες των καὶ τὸν κατάλογον στοιχ. Α'. εἰς γράμ. 90,083,26.

Βουν. Τὴν ἀξένην τῶν πλοίων του θλων, τὰ διπότα σὶ ἐγθροὶ διπρόπολησαν εἰς Γαλαξίδι ἀξένης κατὰ τὰ ἔγγραφα τῶν ἐνογῶν του καὶ τὸν κατάλογο στοιχ. Β. 407,600.

καὶ Γον. Τὰς πραγματείας τῶν ἐμπορικῶν του μαραζείων καὶ τὰ κινητὰ τῶν οἰκιῶν του πράγματα, τὰ διπότα ἔμειναν καὶ ἀπωλέσθησαν ἐντὸς αὐτῶν, ἀναβαίνοντα καὶ ἀ τὰ κατάστοιχά του εἰς αξίαν 300,000.

Καὶ ταῦτα, διότι διατήρη μας ἐγνώριζε τὸ μυστήριον καὶ τὸν γρόνον τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἐδύνατο διὰ αὐτὰ νὰ τὰ σώσῃ, καὶ νὰ τὰ διπορέγῃ, ἀλλὰ ἀν δὲν ἦθελε δανείσης ὡς τ' ἀλλὰ ἔτη τοὺς ὅθωμανούς, αὐτὸς ἦθελεν διπιθεσιώσει τὰς ὑποψίας, τὰς διπότας εἰλον περὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡθελεν ἀνακαλητῷ τὸ μυστήριον.

Καὶ ἂν ἦθελε φέρει τὰς τελευταίας ἡμέρας τὰ διπότα πλοιά του ἀπὸ τὸ Γαλαξίδι, διπού ἡτον ἐπὶ τούτῳ προσωριμούμενα μὲ τὴν ἐλπίδα διτὶ ἡθελον γραμμεύσει, διπλιζόμενα κατὰ τὴν ἐγθρῶν, καὶ εἰς αὐτὰ ἦθελε ψορτώσει διποτὰς τὰς ἀνωτέρων πραγματείας του καὶ κινητά του πράγματα. Ἠθελε θέσπει τὸ μυστήριον εἰς κίνδυνον ν' ἀνακαλυφθῇ καὶ τὴν πατρίδα ἦθελεν ἀφῆσει χωρὶς διπλέως τῆς συνέδρομῆς τῶν πλοίων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς γυμνασμένων ἀνδρῶν ἐνῷ ἀπεννήσεις; ὠδηγοῦσε τὰς τελευταίας ἡμέρας τούς: Ὁθωμανούς καὶ εἰς τὰς ἀπούσιας του καὶ εἰς τὰς οἰκίες του καὶ αὐτοῖς, βλέποντες τὴν ἀκινησίαν θλων τῶν πραγμάτων μας, ἡ πατρίθησαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ταῦτα ἀγηματίη κατ' εἰθεῖτον ἐνεκα τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τὴν ἔννοιάν του ἀρ. 3. τῶν διδημῶν τῆς ἐπιτροπῆς, παχακαλούμεν καὶ νομίζομεν δίκαιον νὰ ληφθοῦν ὑπὲρ δύσιν.

Παρεκτός τούτων ὁ πατήρ μας Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος συνεσέφερε πολυειδῶς καὶ πολλάκις εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος; του ἐκτὸς τῶν διπράκινων ἀρώνων του ἀπ' ἀρχῆς ἔως τέλους καὶ τῆς θυσίας τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς καὶ μεγάλα γερματικὰ ποτὲ εἰς τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, περὶ τῶν διποτῶν ἀνεφέρθησεν πολλάκις εἰς τὰς κατὰ καίσαρος Κοθερνήσεις καὶ

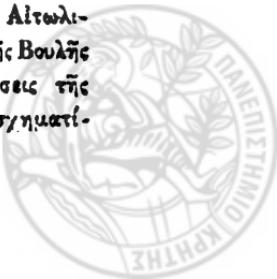
· Ηλή σῶν Έλλ. κατά τὸ 1827 καὶ ἡ τότε ἀντικυβερνητική Ἐπιτροπὴ αξαν τὴν θεώρησιν τῶν λογαριασμῶν μας ὡς τὴν ἐπισυναπτομένην ἀριθ. 159 πρᾶξιν τῆς Βουλῆς στοιχ. X. πλὴν δὲν ἔγεινε τότε τί-
χοτε· οἱ δὲ λογαριασμοί μας οὐτοις συνίστανται εἰς τὰ ἀκόλουθα.

Ιον. Εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς φιλικῆς ἑταῖρίας, εἰς γράμματα καὶ εἰς διά-
φορα τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια διὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν διαφόρων στρατευμάτων, τῶν καταβάντων εἰς Πά-
τρας τὸν Μάρτιον τοῦ 1821 ὡς δ λογαριασμὸς τῆς φιλικῆς ἑταῖρίας στ. Γ' καὶ δ λογαριασμός μας στοιχ. Δ καὶ ἡ ιδίογειρος ἐπιστολή του, τὴν δ-
ποτίν ἔθωσεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1822 καὶ εὑρί-
σκεται εἰς τὰ ἀρχεῖα· διότι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπάντησιν τῆς Διοικήσεως
αὐτῆς, διοῦ τοῦ ἔκμαρε ὑπ' ἀριθ. 1057 τῆς 3 Αὔγουστου 1822 ὑπὸ στοιχ.
Ε, συνεισέρεψε γρόσια Θ4980, 12.

Ζον. Διὰ δύο ἔξωστεν ἀπὸ τὸν Ἀπρίλ. Ἐως τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821,
διοῦ μετέβη εἰς τὰς Ἰονικὰς Νήσους διὰ νὰ παραχινήσῃ ὡς ἡ ιδίογειρος
πρὸς τὸν Γερμανὸν Πλακιῶν Πατρῶν γραφὴν του στοιχ. Ζ τοὺς φιλοπά-
τριδες διὰ συνδρομῆς καὶ εἰς Πέτραι;, 88εν ἔξικίνησε τὰ πλοῖα διὰ τὸν Κο-
ρινθικὸν κόλπον καὶ ἔκαθεν εἰς Ἀγκυρὰν καὶ Τεργέστην, διὰ νὰ ἐπιταχύνῃ
τὸν ἀρχομένον τῶν ἀργαγῆν τοῦ ἔθους; καὶ φέρη τροφὴς καὶ πολεμοφόδια εἰς
τὰ στρεούμενα κάντων στρατεύματα· καὶ ἡ ἀξία αὐτῶν διλαν, τὰ δυοῖς
ἴφερε καὶ ἔθωσε μὲ δύο των διοῦ τὰ ἔσοδα υκύλους, σταλίας, κατίσια,
μετακόμισιν κλπ. ὡς δ λογαριασμὸς στοιχεῖον 17 καὶ τὰ δικτιολογιτικά
στοιχ. ΣΤ, Η, Θ, Ι, ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ καὶ ΙΕ γρος. 89, 915

Ζον. Διὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας καὶ ἔξόδων, ἔως τῆς παραδότεως, δισιν
πολεμοφοδίων ἔρερεν δ Κ. Διονύσιος Φωκᾶς καὶ ἔθωσεν εἰς τὰ στρατό-
περά κατὰ τὴν διαταργὴν τῆς Διοικήσεως στοιχ. Η, εἰς τὰ δυοῖς εἶχεν
ἐνοχὴν δ Παπακιαμνίστοπούλος εἰς τὸ ἥμισυ ὡς δ λογαριασμὸς
του στοιχ. ΙΣΤ καὶ ἡ διολογία του Η ἥτοι τάληρος 4162.21 καὶ περι-
κλέον τάληρα 438.8, τὰ δυοῖς εἶχε δώτει εἰς τὸν ίσιον λόγῳ δινείσου διὰ
νὰ ἔπιληρωσῃ τὸ μετρίδιον του καὶ δὲν τοῦ τὰ ἐπέστρεψε, καὶ ἐπειδὴ οἱ
κληρονόμοι του εἶναι πιθενὸν νὰ ἔχῃ τησσαν, ἔχοντες αὐτοὶ τ' ἀποδεικτικά
τῆς παραδόσεως τοῦ διλού, παραχολοῦμεν νὰ ἔκπεσθοῦν ἀπὸ τὴν πί-
τισιαν των δ καὶ δυοις δήποτε νὰ πιστεωθῶμεν ἡμεῖς μὲ τὴν ἀξίαν αὐτῆς
τῆς συνεισφορᾶς μας ταλλήρων 1600.32 πρὸς γρ. 7 γρ. 41200.

Ζον. Διὰ 50 στρατιώτας, διοῦ ἱμίσθωσ διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ συνο-
δίειν τῶν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων καὶ ἐπειτα εἶχεν ὑπὸ τὴν δόηγίαν του
πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος ἀπὸ Ι. Ιουλίου, διοῦ ἔρθωσεν εἰς Αίτωλι-
ζαν, ἔως τὸ τέλος τοῦ 1821, διοῦ ἔδιωρίσθη μέλλος τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς
καὶ μετὰ ταῦτα διλον τὸ έτος 1822. — εἰς τὰς διωνάς περιστάσεις τῆς
πατρίδος, διοῦ ἥτον μέλλος ἀπὸ τοὺς διλίγους 17 μείναντας καὶ σγηνιατί-

σαντας τὴν Βουλευτικὴν Ἐπιτροπὴν, μείνας πάντοτε εἰς τὴν δημόσιαν τῆς Πετρίδος εἰς τὰ πλέον ἐπικίνδυνα μέρη μέχρι τοῦ Μάρτιου 1823, δηπου ἐγχετεστάθη πάλιν ἡ Βουλὴ ὡς τὰ λαμπρὰ ἀποδεικτικὰ τῆς πατρίδος στοιχ. ΙΘ, Κ, ΚΑ καὶ ΚΒ. — Τοιούτοις 50 στρατιωτῶν πρ. γρ. 25 γρ. 1250 σιτηρέσιον αὐτῶν γρ. 45 γρ. 750, διὸ μῆνας εἰκοσι γρ. 40,000.

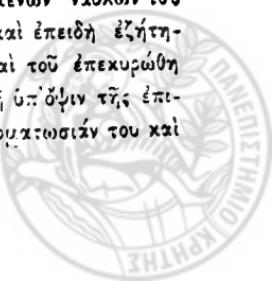
5ον. Διὰ 10 στρατιωτῶν σιτηρέσιον καὶ μισθὸν διοῦ ἥκολούθησε τὰ βιττᾶ ἐνόσῳ διήρκεσεν ἀκόμη τῇ ἀποστολῇ του εἰς Ναύπλιον καὶ Παλαιμῆδι ὡς ἐπιτροπὴ, διοῦ τὸν εἶχε σταλμένον ἡ Διοίησις διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν φρουρῶν ἀπὸ τοὺς διθωμανούς; οἵτοι ἀπὸ τὸν Μάρτιον 1823 μέχρι τοῦ νοεμβρίου 1823, διοῦ ἐτελέσισε τὰ γρέη τῆς ὡς τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχ. ΚΓ, ΚΔ, ΚΕ καὶ ΚΖ οἵτοι μισθοῦν 10 στρατιωτῶν μηνιαίους 250, σιτηρέσιον γρ. 150, διὰ μῆνας 9 γρ. 3,600.

6ον. Διὰ δύοις τῶν αὐτῶν ἀπὸ τὸν 40θριον 1823 ἔως τὸν Αὔγουστον 1824, διοῦ ἐστάλη, εἰς τὴν ἐκτόρτετείν Ηπειρῶν μῆνας 8 γρ. 3200.

7ον. Διὰ μισθοῦς καὶ σιτηρέσια πεντακοσίων στρατιωτῶν, τοὺς διοῖσις ἐπτραπολόγησεν δὲ Ιωάννης; Ηπειροχίμαντόποδος ὡς ἄρχηγὸς τῶν ἀρμάτων τῆς ἐπαρχίας Ηπειρῶν εἰς τὴν κατά τὸ 1824 πολιορκίαν τοῦ φρουρίου Ηπειρῶν, δυνάμει τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἐγγράφου τῆς ἐπαρχίας του καὶ τῆς διαταγῆς ὃν ἀριθ. 2855 τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος ὅπὸ στοιχ. ΚΗ καὶ ΚΘ καὶ ὡς διογχιστήρις στοιχ. ΚΣΤ. οἵτοι δηλ. ἀπὸ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1824, ἔως τοῦ Μάρτιου τοῦ 1825, διοῦ ἐδιωρίσθη ἐπιτροπὴ τῆς στερεᾶς Ἐλλάζος εἰς Μεσολόγγιον γρ. 166,240

8ον. Ἐπειδὴ ὁ πατέρως μας ἐνειχετο εἰς τὴν ἐνοικίσιν τῶν προσόδων τῆς ἐπαρχίας Ηπειρῶν, τοῦ Ι/θυστροφείου Ηάπειρου, καὶ τῶν Τελιωνείων τοῦ Πύργου καὶ Ηυρυγοῦ, τὸ ἔτος 1823 ὑπὸ τὰ δύομικα τῶν Κυρίων Σπυρίδωνος; Ηπεικλεξπούλου καὶ Θεοδώρου Μέγαρος διὰ γράσις 20330, ἐξ ὧν ἐπλήρωσε τὰ ημισι, γωρίς; νὰ συνάξῃ τίποτε διὰ τὴν ἐλευσιν τοῦ Ιμβρού της Ηπειρᾶς εἰς ἐκεῖνά τὰ μέρη ὡς τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχ. Α, ΑΔ, ΑΒ καὶ ΑΓ, παραχαλοῦμεν νὰ λογισθῆ ἐις πίστιν μας καὶ τὸ ημισυ τῆς ἀναλογίας μας, διοῦ ἐπληρώσαμεν, ὡς ἀπεζημιώθησαν καὶ δῆλοι οἱ λοιποὶ τότε ἐνοικιασταὶ γρ. 41,600.

9ον. Ἐπειδὴ ὁ πατέρως μας εἴγεν ἐνοικήν τρίτην ημισυ μερίδια ἐκ τῶν εἰκοσι εἰς τὸ πλοίον τοῦ Κ. Κιονισταντῆ Δεδοῦσι Γαλαξιδιώτου, τὸ διποῖον οὗτος ἀρμάτωσε καὶ ἐπολέμησε τὸν ἑγορὸν μὲν ἐξοδα τῶν μετόχων ἀπὸ γρήματά των, διοῦ εἴγεν ἀναγεῖρες, ἐκ τῶν προηγουμένων ναύλων τοῦ πλοίου ὡς τὸ ἀντίγραφον τοῦ πωλητηρίου στοιχ. ΑΔ καὶ ἐπειδὴ ἐζήτησεν ἀποζημιώσεις ἀπὸ τὰς παρελθόντας συνελεύσεις καὶ τοῦ ἐπεκυρώθη ἔνα πυσόν ἀποζημιώσεως, τὸ ὄποιον θέλει καθυποδηλώθη ὑπὸ ὅψιν τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ κινήτου πλοίου καὶ διὰ τὴν ἀρμάτωσιάν του καὶ τροπῆς διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ κινήτου πλοίου

Εξοδα του πληρώματός του, παρακαλοῦμεν δυνάμει τοῦ βρησκέντος τίτλου μας νὰ ἔκπεσθῇ ἀπὸ τὴν πίστωσίν του τὸ ἀναλογοῦν εἰς ἡμᾶς μερίδιον, τὸ δποῖον ἐξ 84 γιλιάδων γροσίων (νομίζουμεν δτὶ εἶναι τὸ δλον) μᾶς ἀναλογοῦν τὰ 312 εἰκοστά μερίδια γρ. 11,700.

40ον. Ἐπειδὴ κατὰ τὸν Μάρτιον 1821 προσωριμόσθη εἰς τὸν λιμένα Γαλαξιδίου ἐνα πατρός μας τοῦ πλοιάρχου Δρόσου Ἰωάννου, φορτωμένον μὲ διεφόρους πραγματείας, ἐν αἷς εἰς καὶ κοιλὰ 84 ἀραιοσίτι, τὸ δποῖον ἔκφάγησεν ἐκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας ἐκείνου τοῦ μέρους δ. Κ. Κωστ. Δεδουσης; καὶ διεμοίχασε καὶ ἔλαβεν αὐτὸς τὰ ἀποδεικτικὰ ἀπὸ τὴν κοινότητα ἐπ' ὄνοματί του καὶ δὲν τὰ ἔστειλε τοῦ πατρός μας, ἀλλὰ ἔζήτησεν αὐτὸς μὲ αὐτὰ τὴν αὐτὴν ἀποζημιώσιν, διὰ ταῦτα παρακαλοῦμεν, ἐπειδὴ τὸ ἀραιοσίτι ἔχρησιμευσεδίᾳ τού· Ἑλληνας, νὰ πιστοθῶμεν ἡμεῖς μὲ τὴν αἵξιαν του πρὸς γρόσια 45 τὸ κοιλὸν, καὶ ἀν εἶναι τοῦτο περασμένον εἰς τοὺς λογαριασμοὺς; τοῦ Κωστ. Δεδουση, νὰ ἔκπεσθῇ. Μάρτυρας δὲ τῆς ἀληθείας μας ἐπικαλούμεθα τὰ ἔδια μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, δια εἶναι πολῖται τοῦ Γαλαξιδίου· διότι εἶναι πασίγνωστον τοῦτο εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος γρ. 12,225.

41ον. Διὰ δσα ἐπλήρωσεν εἰς τὸν φροντιστὴν τοῦ στρατοπέδου Πατρῶν Κύριον Ἰωάννην Σισίνη μετρητὰ δ πατήρ μας κατὰ τὴν α. Ἀπριλίου 1822 ὡς τὸ ἀποδεικτικὸν στοιχ. ΛΕ. 44,000.

12ον. Ὅσα συνεισφέρεν ὡς ἔρανον δυνάμει τῆς διαταγῆς τῆς Διοικήσεως τῆς 3 Αύγουστου 1822. — στοιχ. Ε. 1,500.

13ον. Ὅσα δμοίως δυνάμει τῆς διαταγῆς τῆς Ιδίας ἀπὸ 27 Τορίου 1822. στοιχ. ΛΖ'. 2,500.

14ον. Ὅσα ἔχει νὰ λαμβάνῃ δυνάμει ἔθνικῶν δμολογιῶν ὑπ' ἀρθ. 59, 289=206, 284=287, 413, 416, 418, 676=694 καὶ 754 τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου τοῦ ἔτους 1823 ὡς δ κατάλογος στοιχ. ΛΣΓ' μετὰ τοῦ διαφερομένου εἰς αὐτὰς τόχου, τῶν ὁποίων ἔχει δι. Ἐπιτροπὴ τὸ στέλεγος γρ. 24,608.

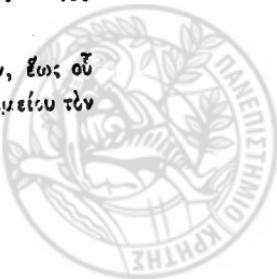
15ον. Ὅσα ἔχει νὰ λαμβάνῃ δι' ἔξαμήνιον βουλευτικὸν μισθόν του ὡς δ διαταγὴ τῆς διοικήσεως τῆς Β. περιόδου δπ' ἀριθ. 379 ὥπο στοιχ. ΛΗ. 3000.

16ον. Ὅσα δμοίως διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1221 στοιχ. ΛΘ. 3,000.

17ον. Ὅσα δμοίως διὰ τὴν ἔξαμην ἀπὸ 25 Ἀπριλίου 1824 ὡς τοῦ τέλους τῆς Β. περιόδου ὡς δ διαταγὴ ἀριθ. 4401 στοιχ. Μ. 3,000.

18ον. Ὅσα ἔχει νὰ λαμβάνῃ διὰ τὴν ἐνοχήν του εἰς τὴν ἀγορὰν δχμῶν καὶ εἰς τὸ τελωνεῖον Ναυπλίου ὡς δ διαταγὴ ἀριθ. 427. — τοῦ 1825 στοιχ. ΜΑ. 1,912.

19ον. Διὰ βουλευτικούς του μισθούς κατὰ τὴν τρίτην περίοδον, ὅως οὖν ἀνεχώρησε διὰ Μεσολόγγιον καὶ ἔδοθη τὸ ἀποδεικτικὸν τοῦ Ταμείου τὸν

Μάρτιου τοῦ 1826 εἰς τὸν Η. Μέγχεν ὡπ' ἡρῷ. 1315 εἰς λογαριασμὸν διὰ νῦν ἀγοράσθη δὶ αὐτοῦ προσόδους στοιχ. ΜΒ. 3,500.

20ον. Διὰ λίτερας γοντέρας 705 λάδι εἴγεν εἰς Νεζερὸν κατὰ τὸ 1822, καὶ ἔκαθισ τὰ στρατεύματα, ὅπου ἐποιοικροῦσαν τὰς Πάτρας διὰ τὰς ἀνάγκας των κατὰ τὸ ἀποδεικτικὸν τοῦ Ανδρέου Ζαΐμη, καὶ Κανέλου Δελιγιάννη στοιχ. ΜΓ πρὸς γρ. 6. 1,230.

21ον. "Οτικ ἔξιδευτεν εἰς τὸ Μεσολόγγι εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς φρουρᾶς ἐξ ἴδιων του ὡς εἰς τὸ κατέστοιχόν του χρίνονται κατ' ὄνομα, ὅπερ ἐπισυνάπτομεν ὅπῃ στοιχ. ΜΔ καὶ ΜΕ διὰ νὰ τὸ θεωρήσουν καὶ βεβιώσουν τὴν ἀκρίβειάν του τὰ Σεβ. μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, ὅπου συνεμέθεξαν εἰς τὸν Τερόν ἔκεινον ἀγῶνα. 164,061.33

22ον. Διὰ μετίσιού του δώδεκα μῆνας εἰς Μεσολόγγι βασιλευτικὸν; 6,000

23ον. Δι' ὅσα εἴγεν εἰς μετρητὴ γρήματα εἰς τὸ κεμέρι του εἰς χρυσᾶ νομίσματα, διὰν ἐγάθη, εἰς τὴν ἔξιδον ὡς τὸ ἀποδεικτικὸν τῶν ἐπιστημοτέρων διπλαργογόν παρόντων ἐν μέρει εἰς τὴν ἐπιτροπὴν στοιχ. ΜΕ 30,000

Τὸ σύνολον γρ. 4,206,122.

Εἰς αὐτὰ, Σεβαστὴ ἐπιτροπὴ, συνίστανται αἱ βασίκαι καὶ αἱ ἀποτιθέσιες μας, στηριζόμεναι δλαι εἰς τὰ ἀνὰ γεῖδάς μας ἀποδεικτικὰ καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ μακαρίου Πατρός μας . . . . .

Ἐν Πάτραις τὴν 15 Νοεμβρίου 1846.

Οἱ μίοι τοῦ μακαρίου Ἰωάννου Παπαδιαμαντόπουλου.

Πηναγιώτης Παπαδιαμαντόπουλος, ὑπογράφω καὶ διὰ τὸν
Ἄδεμάντιον Παπαδιαμαντόπουλον, ἀπόλτε.

Κωνσταντῖνος Παπαδιαμαντόπουλος,

Σπυρίδων Παπαδιαμαντόπουλος.

Δημήτριος Παπαδιαμαντόπουλος.

Ἀναστάσιος Παπαδιαμαντόπουλος.

Ηρὸς τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ βίου τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου σκόπιμον νομίζομεν ν' ἀνακεφαλαιώσωμεν ἐνταῦθα ὅσα διάφοροι συγγραφεῖς Ἑλληνές τε καὶ Εὐρωπαῖοι ἔγραψαν περὶ αὐτοῦ. Ἡ μὲν ἐπίστημος Γενικὴ ἐφημερίς, ἀπαριθμοῦσα τοὺς πεσόντας κατὰ τὴν ἔξιδον ἐπισήμους ἄνδρας, λέγει, «ἔρονεύθη ὁ Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος μέλος τῆς ὁμειούντικῆς ἐπιτροπῆς, μὴ θελήσας καὶ τοι δανίμενος ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς πολιορκίας. Ο δὲ Θέμελις, τὸ λοιπὸν μέλος, εἶχε προ-

λαβόντος ἀποθίνει ἀπὸ ἀσθένειαν.»⁽¹⁾ τὰ δὲ ὑπὸ Γερμανοῦ εἰδομεν τῇδη προηγουμένως ὁ δὲ Τρικούπης, ἀφηγούμενος μὲν τὰ περὶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος ἐν Πάτραις «πρῶτος εἰσῆλθε, λέγει, περὶ τὴν μεσημέριαν (ἐκ τοῦ Ὁμπλοῦ βεβαίως εἰς τὴν πόλιν) ὁ Παπαδιαμαντόπουλος⁽²⁾. ἀφηγούμενος δὲ τὰ τοῦ θανάτου του «έφονεύθη ἐπὶ τῆς ἔξοδου, λέγει, καὶ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος. Καθὼν κατέρρευεν ἡ πόλις, διεβιβάσθη οὗτος εἰς Ζάκυνθον ἐπὶ προμηθείᾳ τροφῶν ὁ κίνδυνος ἐκτρυφάθη μετ' ὀλίγον καὶ οἱ φίλοι του τὸν συνεβούλευσαν νὰ μὴ ἐπανέλθῃ ἀλλ' οὗτος ἐπανῆλθεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν συναγωνιστῶν του, εἰπὼν πρὸς τοὺς ἀποτρέποντας αὐτὸν, ηθὰ σωθῶ ἢ θ' ἀποθάρω μετ' αὐτῷ.»⁽³⁾

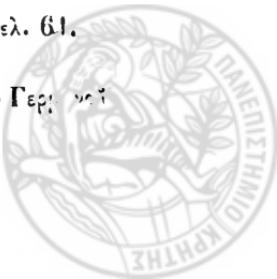
Ο δὲ Φιλέρμων ἐν τοῖς προλεγομένοις τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Γερμανοῦ, ἀφηγούμενος τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ Παπαδιαμαντόπουλου, λέγει «Ποία δόξα ἀθάνατος συνοδεύει τὸ μνημόσιυνόν σου ιερώτατε καὶ διὰ τὴν ἐπαγγελίαν σου καὶ διὰ τὸν πατριωτισμόν σου Μητροπόλιτα! ποία τιμὴ συνοδεύει τὸ μνημόσιυνον ὑμῶν, ὃ ιεραὶ σκιαὶ τοῦ Ἰωάννου Παπαδιαμαντόπουλου καὶ τόσων ἀλλιών! Φερώνυμος τοῦ προδρόμου τῆς παγκοσμίου ιστορίας, ἥχητας ὁ Ἰωάννη! πρῶτος τὴν σάλπιγγα τοῦ πολέμου ἀπὸ τῆς οἰκίας σου, κατὰ τῆς ὁποίας οἱ γέοι Φαραὼ τῆς Ἑλλάδος, αὐταὶ τῆς ἀνθρωπίνου προόδου αἱ μάστιγες, ὥρμηταν μαινόμενοι, διὰ νὰ λάβωσι τὴν κερχλήν σου καὶ νὰ τὴν προσφέρωσιν ἐπὶ πίνακος ὡς τὸν νέον Ἡρώδην τοῦ Βυζαντίου.»⁽⁴⁾

(1) Τὰς Γενικὴς ἐργασίες, 226. Σελ. 386.

(2) Τὰς Σ. Τρικούπη Ιστ. τῆς Ἑλλήν. ἐπ. ἐκδ. 6' Τομ. κα Σελ. 61.

(3) Τὰς Αὐτόρῃ Τομ. κα Σελ. 342.

(4) Τὰς Απομνημον. περὶ τῆς ἐπανάστατης τῆς Ἑλλάδος; ὅπερ Γερ. κα Προλεγ. Σελ. κα.

‘Ο δὲ Σπηλιάδης λέγει, «ἐπεσεν(ἐν Μεσολογγίῳ)καὶ δ τίμιος, δ ἀγαθὸς, δ ἐνάρετος πολίτης, δ πρῶτος μὲ τὸν π. Πατρῶν καὶ λοιποὺς ὑψώσας τὸν Στρυρὸν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν, δ προσενεγκάλων θυσίαν τὴν περιουσίαν του καὶ πολλοὺς τῶν ἀδόπλων δπλίσας μὲ σπλα καὶ ἐφοδιάσας μὲ πυριτό-θοιλα ἵδια Ἰω. Παπαδιαμαντόπουλος, καὶ ἐξεπλήρωσε θεαρέζως τὸν ὄρχον, τὸν δποῖον ἔδωκεν· ἡ ἐλευθερία ἡ θάρατος.»⁽¹⁾

‘Αλλ’ ὅπερ ἐπιστέφει τὴν δόξαν τοῦ Παπαδιαμαντο-πούλου καὶ ἐπικυροῖ πληρέστατα ἀπαντας τοὺς ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ἴσχυρισμοὺς ἡμῶν εἰναι ὅτι οὐδεὶς τῶν Εύρω-παίων ἔγραψε λέξιν τινὰ ψυχρὰν ἢ διφορούμενην περὶ αὐτοῦ· τούναντίον μάλιστα ἀπαντεξέφιλοτι μήθησαν νὰ πλέ-ξωσιν ἐγχώμια ἐπὶ ἐγχωμίων· καὶ ὁ μὲν Γόρδων, ἀπαριθ-μῶν τοὺς πεσόντας ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ὑπολαμβάνων ἐσφαλμένως ὡς προεστὸν ἡ κοτζάμπασην τὸν μεγα-λέμπορον Παπαδιαμαντόπουλον, λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἔξης. «δ Παπαδιαμαντόπουλος, καίτοι ἀνατραφεὶς ὡς Μωραΐτης κοτζάμπασης, ἀπέδειξεν ὅμως τρανώτατα δόσον δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸ ἥθος τοῦ ἀνδρὸς ἡ ἐλευθερία· διότι κατὰ Φεβρουáριον τοῦ 1826, ἐπιβὰς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ ἀφιχθεὶς εἰς Ζάκυνθον ἐπὶ σκοπῷ προμηθείας τροφῶν, ἐπανῆλθεν, ὅτε τὰ πράγ-ματα εύρισκοντο ἐν χειρίστη καταστάσει· διέτρεξε δὲ μυρίους κινδύνους, ἵνα συναποθάνῃ μετὰ τῶν συμπα-τριωτῶν του. Τοιαύτην πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην δυσ-κολώτατα τῇ ἀληθείᾳ ἥθελεν ἀποφασίση τις νὰ μι-μηθῇ. ⁽²⁾

Αὐτὰ ταῦτα αὐταῖς σχεδὸν λέξεσιν ἐκφέρει ὑπὲρ Πα-παδιαμαντοπούλου καὶ ὁ Γερμανὸς Γερβίνος ⁽³⁾.

(1) Ἱδὲ Ἀπομνημονεύματα Ν. Σπηλιάδου Τομ. 6. Σ. 566.

(2) Ἱδὲ Hist. of the Greek revolution by Gordon vol. j. pag. 26

(3) Ἱδὲ Insurrection et régénération de la Grèce par G. Gervi-
nus, tom. ij. pag. 274.

Περιοδεύον δέ τι ἐν Ἀγγλίᾳ σύγγραμμα, ἀφηγούμενον τὰ τοῦ ἑλλήνικοῦ ἄγωνος, ἐδημοσίευσε τὰ περὶ Γερμανοῦ, Καραϊσκάχη, Κανάρη, Μπότσαρη καὶ Παπαδιαμαντόπουλου ώς ἔξῆς. «Εἶμεθα καλῶς πληροφορημένοι, ὅτι ἡ διαγωγὴ τῶν ἑλλήνων δὲν ὑπῆρξε πάντῃ ἀσπιλος· κατηγορήθησαν ἐπὶ πολλαῖς ὡμότησιν, ὃν καὶ δι Τρικούπης μνημονεύει πιστῶς καὶ ἀμερολήπτως. Ἀλλὰ συμφωνοῦμεν πληρέστατα μετὰ τοῦ συγγραφέως τούτου, λέγοντος Λίαν δρθῶς» ὅτι δὲ λαὸς εἶχεν ἀποκτηηνωθῆ ἐκ τῆς προαιωνίου διαφθορᾶς, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν, προσθέτοντος λίαν εὐλόγως, νὰ εὑρωμεν μεταξὺ σκλάβων, ὑπὸ τῶν σκλάβων τοῦ Κορανίου καταπιεζομένων, τὰς ἀρετὰς, δι' ὃν ἐδοξάσθησαν οἱ γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες ὑπὸ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ Σόλωνος· τὰ ἀθεμιτουργήματά των οἱ νέοι "Ἐλλῆνες ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ εἴναι καρπὸι τῆς μακρᾶς αὐτῶν δουλείας." Ἀλλ' ὅμως, ἐπιλέγει ὁ "Ἀγγλος συγγραφεὺς, μεταξὺ αὐτῶν παρέχουσιν ἡμῖν εὐγενῆ παραδείγματα ἀνδρίας, θυσιῶν καὶ αὐταπαρνήσεως δι πατριώτης Ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς, δι Καραϊσκάχης, δι Κανάρης, δι Μπότσαρης καὶ δι Παπαδιαμαντόπουλος· ἐπὶ τῶν δινομάτων τῶν ἀνδρῶν τούτων δικαίως πρέπει νὰ σεμνύνωνται οἱ νέοι "Ἐλλῆνες· διότι τοιαῦται ἀρεταὶ ἥθελον περιποιήσει τιμὴν εἰς οἶον δήποτε ἔθνος καὶ δι ἥθελον ἀπαντηθῆ· ὅτι δὲ πολιορκία καὶ πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου εἴναι ἐφάμιλλοι τῶν ἀρχαίων Θερμοπυλῶν, καὶ δι τῇ γενικῇ ἱστορίᾳ πρέπει νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν.»⁽¹⁾

Ο δὲ Κ. Φίνλαϋ, ὁ πᾶσαν ὠφελούμενος εὔκαιριαν ἡ

ἐνίστε καὶ πλάττων τοιαύτην, ἵνα δήῃ πικρῶς τοὺς Ἑλληνας, ὁ μὴ φεισθεὶς, ὡς εἰδομεν, (1) οὕτε αὐτοῦ τοῦ Λ. Κουντουριώτου, ἔγραψε περὶ Παπαδιαμαντοπούλου τὰ ἑξῆς.

«Ἔπαρχουσιν ἀναντιρρήτως ἐν τῇ ἴσορίᾳ πολλὰ παραδείγματα ἄρωσμον· ἀλλ' ἐν εἴναι ἀξιον ἰδίᾳ μνήμης· οἱ προεστοὶ τῆς Πελοποννήσου δικαιώς ἔστι γματίσθησαν ὡς εἰδός τι χριστιανῶν, μὴ πολὺ διαφερόντων τῶν Τούρκων καὶ ὡς τάξις τις ἀνδρῶν, ὃν ἡ διαγωγὴ ἐφόλου τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἔχαραχτηρίσθη ὑπὸ φιλοδοξίας καὶ ἰδιοτελείας. Τῆς κατηγορίας ὅμως ταύτης πρέπει νὰ ἔξαιρεθῇ εὐγενές τι παράδειγμα καθαροῦ πατριωτισμοῦ ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου. Τὴν ἔξαρίζεσιν ταύτην ἀποτελεῖ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος ἐκ Πατρῶν, ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ μέλος τοῦ ἀποσταλέντος εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐκτελεστικοῦ. Οὗτος κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1826 ἀπῆλθεν εἰς Ζάκυνθον, ἵνα ἐπισπεύσῃ τὴν προμήθειαν πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν. Οἱ φίλοι του τὸν ἐπίεζον νὰ μείνῃ, λέγοντες, στις ὡς μὴ ὣν μὲν στρατιωτικὸς, δὲν δύναται νὰ συντελέσῃ τὸ παράπαν εἰς τὴν παράτασιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Μεσολογγίου. Χρησιμώτερος δὲ ἔσεται ἀν μείνῃ ἐν Ζακύνθῳ, σθεν δύναται νὰ προμηθεύῃ τὰ ἀναγκαῖα. Ἀλλ' ὁ εὐγενῆς οὗτος προεστὸς ἀπεστόμωσε πάντας διὰ μόνης τῆς ἑξῆς ἀπαντήσεως. «Προέτρεψα τοὺς συμπολίτας μου νὰ δπλισθῶσι κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ὥρκίσθην νὰ ζήσω ἢ ν' ἀποθάνω μετ' αὐτῶν· αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ ὥρα τῆς ἐκτελέσεως τῆς ὑποσχέσεώς μου» ἐπανῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ

(1) Εἰς Ηὔρη, Βίον Τοῦ. 2'. Σελ. 243 καὶ 245 καὶ Hist. of the Greek revolution by Finlay vol. ii pag. 39. 233.

ἀπέθανε τῷ ὅντι ἡρωϊκῷς ἐπὶ τῆς πτώσεως τῆς πόλεως ταύτης.»⁽²⁾

Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ βίος τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου καθ' ἄπειτοπίως συνελέξαμεν ὑπὸ διαφόρων ἀξιοπίστων μαρτύρων, καθ' ἄδιάφοροι συγγραφεῖς "Ἐλληνές τε καὶ Εὐρωπαῖοι πέρι αὐτοῦ ἔγραφαν πρὸ ἡμῶν, καὶ καθ' ἄπειτοπίως συνελέξαμεν ὑμῖν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐπίσημά τε καὶ ἔτερα πολύτιμα τῷ ὅντι ἔγγραφα· ἔξεπλάγημεν δὲν τούτοις, διεισελθόντες ποτὲ εἰς τὴν τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν αἴθουσαν, ἐν τῇ ἔχουσιν ἀνηρτημένας τὰς εἰκόνας τῶν ἐνδόξων ἀγωνιστῶν, δὲν εὔρομεν καὶ τὴν τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου· ἀλλ' οὔτε ἐπὶ τῆς εἰκόσιεπνταετηρίδος τοῦ Ὁθωνος εἶδομεν ἀνηρτημένην τὴν εἰκόνα καὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐν τῇ χωρίᾳ τῶν ἐνδόξων ἀγωνιστῶν. Τούτο ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἐπιχείρη τις πικρῶς μὲν; ἀλλὰ λίαν δικαίως διὰ τῆς Ἀθηνᾶς⁽¹⁾ τὴν ἀκηδίαν τῆς Κυβερνήσεως. Ἀγνοοῦμεν ἀν οἱ Μισθολογγίται τούλαχιστον, ὃν τὴν μὲν πόλιν ἐτίμησε διὰ τῶν ἐντίμων ὑπηρεσιῶν του ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, τὴν δὲ γῆν ἐπότισε διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ αἵματός του, ἐτίμησαν πλατειάν τινα τὴν δόδον μεγάλην τῆς ἐνδόξου πόλεως των διὰ τοῦ ἐπίσης ἐνδόξου δόνόματος τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου· ὁ δὲ φιλότιμος Δήμαρχος Πατρέων οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὅσον οὕπω θὰ τιμήσῃ ἐν τῶν περικοσμούντων τὴν πόλιν καθιδρυμάτων τὴν μίαν τῶν ὡραίων πλατειῶν τὴν δόδων διὰ τοῦ δόνόματος τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου. Παρὰ τῷ ἐνδόξῳ ἴεράρχῃ Γερμανῷ καὶ τοῖς ἐνδόξοις προγόνοις του Δημάρχου δικαιον εἶναι νὰ παρακάθηται ζωηρὰ ἐν τοῖς

(1) Ἰδὲ History of the Greek revolution by Finlay vol. i pag. 111

(2) Ἰδὲ Ἀθηνᾶς ἀριθ. 2636 Ιτος κζ' 4 Φεβρουαρίου 1858.

ζῶσι καὶ ἡ μνήμη τοῦ οὐχ ἥττον ἐνδόξου Παπαδιαμαντοπούλου, ἵνα ἔξαίρῃ τὸ αἰσθημα αὐτῶν καὶ διεγείρῃ τὴν φιλοτιμίαν εἰς μίμησιν τῶν ἀρετῶν ἀπάντων τούτων τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν.

Ἐπειδὴ δὲ καθ' ἃς ἔχομεν θετικὰς πληροφορίας, δις μάλιστα ἐπιτοπίως καὶ ἐξ ἐπισήμων πηγῶν συνελέξαμεν, δι Δῆμος Πατρέων εἶναι δὲ εὔπορώτερος τῶν Δήμων τοῦ Κράτους, ὃς ἐσοδεύων μὲν περὶ τὰς τετρακοσίας χιλιάδας δραχμῶν, ἐπαρχῶν δὲ εἰς τὰς ἀνάγκας του διὰ διαχοσίων χιλ. μόνον, διὰ τοῦτο προτείνομεν μία μὲν τῶν μεγαλειτέρων πλατειῶν τῆς πόλεως νὰ δνομασθῇ πλατεῖα τῶν ἐνδόξων ἀγθρῶν, καὶ ἐν αὐτῇ ν' ἀνεγερθῶσιν οἱ ἀνδριάντες τοῦ Γερμανοῦ, τοῦ Θάνου, τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου καὶ τοῦ 'Ρούφου· ἔκάστη δὲ τῶν διαταρουμένων ἐν αὐτῇ μεγάλων ἕδων, νὰ τιμηθῇ διὰ τοῦ δνόματος τῶν μεγάλων τούτων ἀνδρῶν. Οὐδὲν τούτου εὔσεβέστερον, δικαιώτερον καὶ σχοπιμώτερον πρὸς διατώντιν τῆς μνήμης καὶ τῶν ἀρετῶν τῶν μεγάλων τούτων ἀνδρῶν καὶ πρὸς πολλαπλασίασιν τῶν ἀρετῶν τούτων παρά τε τοῖς ζῶσι καὶ τοῖς μεταγενεστέροις.

ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ.

Ο Γεωργάκης Ολύμπιος ἐγεννήθη τὴν 4 Μαρτίου 1772 ἐν Βλαχολειβαδίᾳ, χωμοπόλει κατὰ τὰ μεθόρια Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, ἐκ πατρὸς μὲν Νικολάου, ἐκ τῆς οἰκογενεῖας τῶν περιωνύμων ἀρματωλῶν Λαζαίων καταγομένου· μητρὸς δὲ Νικολέτας, θυγατρὸς ἐνὸς τῶν προύχόντων τοῦ Βλαχολειβαδίου. Οἱ δὲ Λαζαίοι ήτον τόσον ἐπίφοβοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Τουρκικὴν ἔξουσίαν, ὥστε διαβόητος Βελῆς· Πασᾶς, καίτοι πολλὰς διαθέτων δυνάμεις, δὲν ἐτόλμησεν ὅμως βραδύτερον νὰ τοὺς προσβάλῃ ἀναφανδόν· ἀλλ' ἀρματωλοὺς ὄντας καὶ τέσσερα καπετανάτα ἔχοντας, προσχάλεσεν εἰς τὴν ἔδραν τῆς σατραπείας του Τύρναβον, ἵνα συμβουλευθῇ δῆθεν περὶ τινῶν ὑποθέσεων· ἐκεῖ δὲ τοὺς ἐδολοφόνησεν. Κατὰ δὲ τὸ σύνηθες ὁ λαὸς καθιέρωσε καὶ ὑπὲρ αὐτῶν δραματικώτατον καὶ δημοτικὸν ἄσμα, οὗτινος δὲ Ἀραβαντινὸς περιέσωσε μόνον τὴν ἔξτις περικοπήν.

«Ἐκεῖ μοιράζουν τὰ φλωριὰ καὶ τὰ καπετανάτα τοῦ Νίκου πέφτ’ ή ποταμὶα· τοῦ Χρίστ’, ή ‘Ελασσῶνα δ Τόλιας καπετάνευσες ζ’ τὴν Κατερίνα φέτος’ καὶ τὸ μικρὸ Λαζόπουλο πῆρε τὴν Πλαταμῶνα». (1)

(1) Ἰδὲ Χρονολογία τῆς Ἡπείρου Τομ. 4. Σ. 307.

Ο μὲν Φιλήμων θεωρεῖ ώς πατρίδα τοῦ Ολυμπίου τὸ χωρίον Φιέρην τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ Ολύμπου⁽¹⁾, ἀλλ' αἱ ἡμέτεραι πληροφορίαι εἰναι, φρονοῦμεν, ἀσφαλέστεραι ώς δοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ολυμπίου.

Καίτοι δὲ τοιαύτην ἔχων καταγωγὴν ὁ Ολύμπιος, λέγεται ὅμως ὅτι ἦτο τοὺς τρόπους περιποιητικώτατος· δὲν ἦτο δὲ ἵσως καὶ πάντῃ ἀγράμματος· διότι καὶ σχολεῖον διετηρεῖτο ἔκπαλαι ἐν τῇ πατρίδι του, καὶ ἀριστην εἶχον συνήθειάν τινες τῶν τότε ἀρματωλῶν νὰ ἐκπαιδεύωσιν, ὅσον ἐδύναντο, τὰ τέκνα των, πρὶν ἀπασχολήσωσιν αὐτὰ διὰ τῶν ὄπλων. Τὴν εἰς τὰ γράμματα μάλιστα ἐπίδοσιν τῶν υἱῶν ἐθεώρουν πάντοτε προτιμοτέραν τῆς εἰς τὰ ὄπλα· διότι ταῦτα μὲν μετεχειρίζοντο ώς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς ἀμυναν· ἀνευ δὲ γραμμάτων ἀριστα ἐγίνωσκον καὶ οὗτοι, ὅτι οὐδεὶς ἀνὴρ δικαιοῦται νὰ δονομάζῃται λογικός.

Τοιοῦτος ὡν ὁ Γεωργάκης καὶ πατρικὸν κληρονομήσας ἐν τῷ Ολύμπῳ καπετανάτον ἦ ἀρματωλίξι, δὲν ἐβράδυνε νὰ διαχριθῇ ἐν αὐτῷ εἰς τοσοῦτον, ὥστε καὶ νὰ δονομασθῇ Ολύμπιος. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὅμως οὗτος κατήρξατο τοῦ τοιούτου στρατιωτικοῦ σταδίου, εἶχεν ἀναγνωρισθῇ σατράπης τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ὁ διαβόητος Ἀλῆ Πασᾶς. Οὗτος χρηματήσας ἀλλοτε, ώς γνωστὸν, ληστὴς, καὶ ἀναδειχθεὶς μάλιστα σατράπης ἐνεκα τῶν ληστρικῶν κατορθωμάτων του, ἀπεφάσισε νὰ ἔξοντώσῃ ἀπαντας τοὺς πρότερον συναδέλφους του. Τινὰς λοιπόν τούτων ὡνόμασε κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Τούρκων ἀρματωλοὺς καὶ ἀνεγνώρισεν ώς φύλακας τῶν θεμάτων (καπετανέους) τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπεκήρυξε καὶ παντὶ σθένει ἐπέσπευδε τὴν ἔξοντωσιν αὐτῶν.

(1) Ἰδὲ Δολ. Ἰστορ. ὑπὸ Φιλ. Τ. 4. Σ. 93.

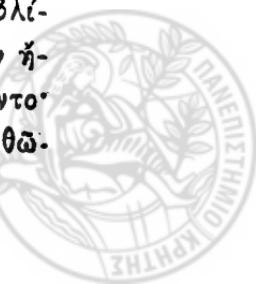

ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ

Μεταξὺ τῶν ἀποχεκηρυγμένων ἡτο καὶ ὁ Νίκος Τσάρας καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ Γεωργάκη Λαζαλοί, καὶ οἱ Μπαχλαβαῖοι, καὶ ὁ Καρατάσος, καὶ ὁ Διαμαντῆς Ὁλύμπιος, καὶ ὁ Ζάχας καὶ οἱ Μπιτζωταῖοι, καὶ ἀπαντες ἐν γένει οἱ μὴ ὄμοιάζοντες τὸν διαβόητον Ἀλῆν κατὰ τὰ ἥθη. Ἀπαντες οὗτοι, ἔξωσθέντες ἐκ τῶν χωρῶν των, κατέρχυγον εἰς τὸν Ὁλύμπον. Ἐνταῦθα δὲ προσέβαλον μὲν πολλάκις καὶ ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἐπὶ τέλους εἰδον ὅτι δὲν δύνανται νὰ παραμείνωσι πλειότερον· διότι δὲν ἔλαβεν ἀπαντα τὰ κατάλληλα μέτρα, ἵνα τοὺς πολιορκήσῃ. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ἐκπατρισθῶσι καὶ νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Σερβίαν, ἵνα πολεμήσωσιν ἐκεῖ μετὰ τῶν ἀγωνιζομένων Σέρβων κατὰ τῶν Τούρκων. Συσσωματωθέντες δὲ εἰς τρισχιλίους, διέρρηξαν ἕιφήρεις τὰς φάλαγκας τῶν πολεμίων καὶ ἔξηλθον τῆς πολιορκίας σχεδὸν ἀβλαβεῖς. Ἀλλὰ τινὲς μὲν, διαφωνήσαντες καθ' ὅδον, ἀπῆλθον εἰς τὸν Ἀθωνα· δὲ Γ. Ὁλύμπιος, συνεννοηθεὶς πρότερον μετὰ τοῦ ἥγεμόνος τῶν Σέρβων Καραγεώργη, καὶ ἀδελφοποιίαν ἔχων μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου αὐτοῦ Βέλκου Πέτροβιτζ, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν λοιπῶν (ἐν οἷς διέπρεπεν ὅτε ὁ Νίκος Τσάρας καὶ ὁ Καρατάσος) ὠδήγησεν ἀπαντας σχεδὸν ἀσφαλῶς εἰς Σερβίαν· ἐκεὶ δὲ ἐπολέμουν τότε τοὺς ἀτυχεῖς Σέρβους ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδες Τούρκων ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Τοπάλ Πασσᾶ· καὶ οὗτος μὲν, ἰδὼν αἴφνης πέριξ αὐτοῦ τὴν ἀφίξιν τοσούτων μαχίμων ἀνδρῶν, μὴ περιμενομένων, ἥρωτησε τὸ αἴτιον τῆς ἐλεύσεώς των. Ὁ δὲ ὅδηγῶν αὐτοὺς Ὁλύμπιος, ἀναλογισάμενος τὸ μὲν, ὅτι δλίγοις δντες οἱ περὶ αὐτὸν ἐπίκουροι Χριστιανοὶ καὶ πρὸς δλίγοις καὶ πολλῶν δεόμενους ἀπερχόμενοι, σμικρὸν ἥθελον ὠφελήσει αὐτοὺς, ἀν ἀπροκαλύπτως προσήρχοντο· τὸ δὲ, βλέπων ἵσως ὅτι ἡτο καὶ δυσχερὲς νὰ συνενωθῶ.

σιν οὗτως οἱ περὶ αὐτὸν μετὰ τῶν Σέρβων, εἰδοποίησε πρότερον τὸ σχέδιόν του εἰς τούτους καὶ ἀπήντησεν εἰς τὸν Ὀθωμανὸν ἀρχιστράτηγον ὃτι ἦλθε πρὸς εὔρεσιν τύχης.⁶ Ο πασσᾶς ἐδέχθη τοὺς προσελθόντας ἐπὶ μισθῷ. Οὗτοι δὲ, ἀγαμείναντες τὴν ἔλευσιν τῶν ἑορτῶν τοῦ Μπαϊραμίου παρὰ τοῖς Τούρκοις καὶ ἰδόντες αὐτοὺς ἀπροφυλάκτους, εἰδοποίησαν τὸ περαιτέρω σχέδιόν των εἰς τοὺς Σέρβους, ἐπέπεσον νύκτωρ συνάμα κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ ἐπήνεγχον τοσαύτην φθορὰν, ὥστε ἡνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν, ἐγκαταλιπόντες ἀπαν τὸ ὄλιχὸν τοῦ πολέμου εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σέρβων. Ἐκτοτε ὁ Ὀλύμπιος ἐκτήσατο δικαιώματα ἀναμφίλεκτα εἰς ἔχαστον τούτων· καὶ οὗτος μὲν παρέμεινε παρ' αὐτοῖς· οἱ δὲ συναρχηγοί του Νίκος Τσάρας καὶ Καρατάσος ἐπανῆλθον ἐκεῖθεν εἰς Ἀθωνα. Ταῦτα δὲ πάντα συνέβησαν πρὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Τῷ δὲ 1803 κατὰ μῆνα Ὁκτώβριον ὁ Γεωργάκης μαθὼν, ὃτι καὶ ὁ ἡγεμὸν τῆς Βλαχίας Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης, περὶ οὗ ἀλλοτε λεχθήσονται τὰ δέοντα, ἐτοιμάζει ἀν σύχῃ τί μεῖζον, τούλαχιστον ὅμιλος κίνημα κατὰ τῶν Τούρκων, ὅμοιον τοῦ Σερβικοῦ, συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου, ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐπελέγθη τοῦ ἔργου· δτε δὲ κατὰ Ὁκτώβριον τοῦ 1805 ἐπέκειτο ὁ ἀγῶν, συγχεντρώσας ἵκανοὺς περὶ ἑαυτὸν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, καὶ μαθὼν τὴν ἀφίξιν τῶν Ρώσων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κουτούζωφ Σμιλένσκην, ὕψωσε πρῶτος τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Συσσωματωθεὶς δὲ μετὰ τῶν Ρώσων καὶ προσβαλὼν τοὺς Τούρκους, ἐπέφερε τοσαύτην κατ' αὐτῶν φθορὰν, ὥστε λέγεται, ὃτι ἐκ τῶν 20,000 ἐχθρῶν, ἡχματιώτης 3,200, οὓς καὶ παρέδωκε τῷ στρατηγῷ Κου-

τούζωφ Σμολένσκη. Ταῦτα δὲ ίδόντες οὗτος τε καὶ δὲ Αρχιστράτηγος Ἰσαΐεφ, ἐξέφρασαν, διὸ ἡμερησίας μὲν διαταγῆς, τὴν πλήρη αὐτῶν εὐαρέσκειαν διὰ τὴν ἀπαράμιλλον ἀνδρίαν καὶ στρατηγικὴν σύνεσιν τοῦ Γεωργάκη· βραδύτερον δὲ διὲπισήμου ἀναφορᾶς των, φερούσης ἀρ 940 προύκάλεσαν καὶ παρὰ τοῦ Αύτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τὸν ἐπίσημον διορισμὸν τούτου εἰς τὸ στρατιωτικὸν ἀξίωμα τοῦ συνταγματάρχου καὶ ἀρχιστρατήγου τῶν Βλαχικῶν στρατευμάτων. Ο Αύτοκράτωρ, ἀποδεξάμενος εὔμενῶς τὴν σύστασιν ταύτην, ἐξέδωκε τὸ περὶ τούτου αὐτοκρατορικὸν δίπλωμα, χοινοποιηθὲν τῷ Ὀλυμπίῳ διὰ τοῦ ἔξῆς ἐπισήμου ἐγγράφου.

Τῷ Κυρίῳ συνταγματάρχῃ Γεωργίῳ Νικολάῳ Ὀλυμπίᾳ.

Ἡ αὐτού ἐκλαμπρότης δὲ Κύριος γενικὸς ἀρχιστράτηγος πρωτοδιατακτὴς τοῦ στρατοῦ καὶ δὲ τῶν διάφρων ταγμάτων ἐπότης δοὺξ Ἀλέξανδρος Προζόροφσκις διὰ τοῦ διατάγματος τῆς πρώτης Νοεμβρίου μὲν εἰδοποίησεν δτι ὑμεῖς κατὰ τὸ τῆς Α. Αύτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος διάταγμα, τὸ ἐκδοθὲν εἰς τὸ Αύτοκρατορικὸν στρατιωτικὸν ὑπουργεῖον τῇ τριακοστῇ τοῦ παρελεύθντος Αύγουστου διὰ τὴν ἔξαιρετον ἀνδρίαν ὑμῶν, ἐκδηλωθεῖσαν ἐν τῇ μάχῃ κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Ὁστροβίου, μετωνομάσθητε ἀπὸ Ἀλβανὸν λοχαγὸν συνταγματάρχης τοῦ στρατοῦ· τὸ ὑψηλὸν τοῦτο διάταγμα διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐγγράφου ἀναγγέλλεται ἥδη εἰς ὑμᾶς· διέταξα δὲ νὰ δρκισθῆτε διὰ τὸν βαθμὸν τοῦτον. Τὰ δὲ χρήματα τοῦ προβιβασμοῦ, τοῦ διπλώματος καὶ τῶν λοιπῶν, διείλετε νὰ πέμψητε εἰς ἐμὲ, διὰ νὰ ἀποστείλω δπου δεῖ.

Τῇ 3 Δεκεμβρίου 1807 Κρατόβ.

‘Ο ὑποστράτηγος
Ι. ΣΜΟΛΕΝΣΚΗΣ.

Τῇ αὐτοῦ ἔξοχότητι τῷ Κυρίῳ ἐτέρογελά συμβούλῳ τῆς ἐπιχρατείσας γερικῷ προξένῳ καὶ πιπότῃ Ἀλεξάνδρῳ Ἀλεξάνδρου Πτην.

Κατὰ συνέπειαν τοῦ ἑγγράφου τοῦ ἐπιθεωρητικοῦ τμήματος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτελείου, πέμπεται μετ' αὐτοῦ πρὸς τὴν Ὑμετέραν ἔξοχότητα δίπλωμα τὸ ἐκδοθὲν διὰ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου ὑπὲρ τοῦ διατριβοντος ἐν Βουκουρεστίῳ Γεωργίου Νικολάου Ὁλυμπίου, ὅπως εὐδοκίσετε καὶ ἀποδώσετε ἀπόδειξιν καὶ ἀποπέμψητε αὐτὴν διὰ νὰ ἀποστείλωμεν, δπου δεῖ.

Ο Τμηματάρχης
Γραφίνης

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Γεωργάκης ἐπέμφθη, φαίνεται, καὶ εἰς τὴν πατρίδα του πρὸς ἀντιπερισπασμόν· ἔχει δὲ ουνέθησαν αὐτῷ ὅσα ἀφηγήθημεν ἡδη ἐν τῷ βίῳ τοῦ Παπαρρήγοπούλου, καὶ οὗτως ἐπανῆλθε.

Βραδύτερον δὲ τῷ 1808ό Γεωργάκης ἐπέμφθη εἰς τὴν μικρὰν Βλαχίαν, ἵνα ἔκδιώξῃ τοὺς ἔκει Τούρκους. Εύδοκίμησε δὲ εἰς τοσοῦτον, ὥστε ὁ ἀρχιστράτηγος Ἰσάεφ διεβεβαίωσε τοῦτο διὰ τῆς ἔξῆς ὑπ' ἀριθ. 67 ἐπισήμου διαταγῆς τῆς ἡμέρας.

Ἀπόδειξις.

Ο τοῦ Ἀλβανικοῦ λόχου λοχαγὸς Γεώργιος Νικολάου Ὁλύμπιος, τοῦ συγχροτηθέντος δι' ἴδιων του ἔξαδων, ὑπηρετῶν εἰς τὸ ἐμπιστευθέν μοι τάγμα εἰς τὴν μικρὰν Βλαχίαν πλησίον τοῦ Δουνάβεως εἶχεν ἴδιαν θέσιν, δπου τινὰ μὲν ἔχθρικὰ τάγματα εἶχον σκοπὸν νὰ ἐπιπέσουν κατ' αὐτοῦ, τὰ δὲ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Κραΐσσην. Διὰ τῆς δραστηριότητός του προλαμβάνει τὸν σκοπὸν των καὶ διαλύων κατεδίωξε πέραν τοῦ Δουνάβεως. Τὸν λόχον αὐτοῦ κατεῖχεν ἐν πειθαρχίᾳ, καὶ πάντα τὰ ἐπιβάλλοντα εἰς αὐτὸν χρέων ἔξεπλήρου ἐπιτυχῶς καὶ

διὰ μίαν μάχην τὸν πάρελθοντὸς ἔτους, πρὸ τοῦ Ὀστροβένιου, γενούμενην τὴν 27 Μαΐου ἡμερίφθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχην. Ταῦτα πάντα διαβεβαιῶν ἐν συνειδήσει. Ἐν τῇ τῆς μικρᾶς Βλαχίας πόλει Κρατίδα.

Τῇ 19 Ιανουαρίου 1808.

Τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορ. Μεγαλειότητος τοῦ πανευμενεστάτου Κυρίου μου δὲ ὑποστράτηγος κυβερνήτης τοῦ τάγματος τῶν στρατευμάτων, τῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ μικρᾷ Βλαχίᾳ, καὶ ἵπποτης

I. Ἰσάιεφ.

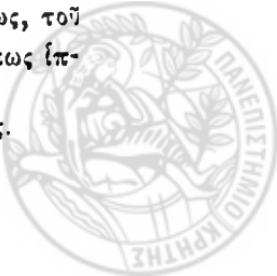
Μαρτυρικόν.

Οἱ ἐμφανίζων τοῦτο δὲ τοῦ Χαρβατικοῦ λόχου συνταγματάρχης Γεώργιος Νικολάου Ὄλυμπιος, ὑπηρετήσας ἀπὸ τὸ 1805 μέχρι τῆς σήμερον μετὰ τῶν Ῥωσσικῶν στρατευμάτων ἐδηλώθη εἰς τὰς πολλὰς μάχας ἀνδρεῖος· κατ' ἔξοχὴν δὲ πρὸ τοῦ χωρίου Ὀστροβένιου, ἥξιώθη τῆς μετωνυμίας κατὰ τὸ ὑψηλὸν τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος διάταγμα, ἐκδοθὲν τῇ 31 Αὐγούστου 1807 ἀπὸ Ἀλβανὸν λοχαγὸν εἰς συνταγματάρχην τοῦ στρατοῦ· ἀπὸ τῆς σήμερον, συμφώνως μὲ τὴν δοθεῖσαν παρ' αὐτοῦ ἀναφορὰν καὶ τὴν Ιατρικὴν ἀπόδειξιν, ἔνεκα τῶν πληγῶν καὶ ἄλλων ἀσθενικῶν συμπτωμάτων, ἀπολύεται τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Χαρβατικοῦ τάγματος καὶ τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ μένῃ εἰς τὸν Ῥωσσικὸν στρατόν. Νὰ φέρητε δόμως συμφώνως μὲ τὸν σεβαστὸν βαθμὸν τοῦ Ῥώσσου ἀξιωματικοῦ, τὸν δποῖον αὐτὸς φέρει.

Πρὸς πιστοποίησιν τούτου ἐδόθη τὸ μαρτυρικὸν τοῦτο μὲ τὴν ὑπογραφὴν καὶ προσθήκην τῆς σφραγίδος μου· ἡ παροῦσα ἀπόδειξις ἐγένετο ἐν τῇ πόλει Κρατίδα τῆς 20 Ἀπριλ. 1811.

Τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ εὐμενεστάτου Κυρίου μου ἀντιστράτηγος τοῦ στρατοῦ, διοικῶν τὸ σῶμα τῶν στρατευμάτων τῆς ἑβδόμης σωματοφυλακῆς διοικητὴς τῆς Περικολάδη, ἀρχηγὸς δορυφορικοῦ τάγματος, καὶ δὲ ταγμάτων τοῦ ἀγίου Ἀλεξάνδρου Νεύσκη, τῆς ἀγίας Ἀννης ἀ. τάξιστας, τοῦ ἀγίου Ἰσαποστόλου ἡγεμόνος Βλαδημήρου πρώτης τάξιστας ἵπποτης

Ἀνδρέας Ζάς.

‘Αλλὰ καίτοι πανταχοῦ εύδοξιμοῦντος τοῦ Γεωργάκη, τὸ ἐν τῇ Δακίᾳ ὅμως ἔκεινον κίνημα κατὰ τῶν Τούρκων δὲν ἐπέτυχε τότε διὰ λόγους, οὓς ἀλλαχοῦ ίσως ἀφηγησόμεθα. Ἀπελθόντος δὲ τοῦ ἡγεμόνος Κ. Ὑψηλάντου εἰς Ρωσίαν, ἦναγκάσθη καὶ ὁ Γεωργάκης νὰ ἐπιχακάμψῃ εἰς Σερβίαν· τοῦτο δὲ ἐπράξε κατὰ τοσοῦτου εὐχριστως, καθ' ὃσον διηνοίγετο αὐτῷ ἐκεὶ ἔτερον στάδιον μαχῶν κατὰ τῶν Τούρκων.

‘Η Ὑψηλὴ Ηύλη, ἐπαρθεῖσα τότε ἐκ τῶν ἐν Δακίᾳ ἐπιτυχιῶν τῆς, ἀπεφάσισε νὰ ὑποτάξῃ καθ' ὄλαχληρίαν ἢ νὰ ἔξοντώσῃ καὶ τὴν Σερβίαν. Ἐπεμψε λοιπὸν δύδοήκοντα χιλιάδας ἐκλεκτοῦ στρατοῦ Γιανιτζάρων ὑπὸ τὴν δδηγίαν τριῶν πασσάδων, οἵτινες καὶ εἰσέβαλον. Οἱ δὲ Σέρβοι, κατέχοντες τὰ φρούρια Ἀλεσενίτζαν, Μπάνι καὶ Ντελιγράδι, ἀπέκρουσαν μὲν καρτερικῶς τοὺς ἔχθρούς, ἀλλ' ἐλθούσης εἰς αὐτοὺς ἐπικουρίας εἶχοσι καὶ πέντε χιλιάδες ἐκλεκτοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς μάλιστα τοῦ ἀσπόνδου τῶν Σέρβων ἔχθροῦ Χασάν Τσαλί πασσᾶ, οἱ Σέρβοι ἦναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθῶσι καὶ συγχεντρωθῶσιν εἰς τὴν ἀριστερὰν δύθην τοῦ ποταμοῦ Μοράβα, ἐνθα εἶχεν ἀφιχθῆ καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν μετὰ τοῦ Γεωργάκη. Ἐκεὶ δὲ, καταλαβόντες κατὰ συμβουλὴν τούτου ἐπίκαιρον τινὰ τοποθεσίαν, ἄγουσαν ἀπὸ Ιαγατίνας εἰς Βελιγράδιον, ἐπολέμησαν τοσοῦτον καρτερικῶς, ὥστε γάγκασαν τοὺς ἔχθρούς των νὰ δισθοχωρήσωσιν. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ὁ Γεωργάκης ἀνέπτυξεν οὐ μόνον ἔκταχτον ἀνδρίαν, ἀλλὰ καὶ οὐ τὴν τυχοῦσαν στρατηγικὴν ἴχανότητα.

‘Αλλ’οὶ Τούρκοι, ἀναλαβόντες νέας δυνάμεις, ἐπετέθησαν καὶ αὕθις κατὰ τῶν Σέρβων, ὑπὸ τὴν δδηγίαν τοῦ λίαν γνωστοῦ τοῦς Ἐλλησι Χουρσίτ-Πασᾶ, τοῦ ἐκπολιορκήσαντος τὸν διαβόητον τύραννον τῆς Ἡπείρου Ἀλῆγον,

ἀλλὰ καὶ τότε οἱ Σέρβοι διεσώθησαν, συναγωνιζομένου περιφανῶς καὶ τοῦ Γεωργάκη καὶ σπεύσαντος εἰς βοήθειαν αὐτῶν καὶ τοῦ Ῥώσου στρατηγοῦ Γράφ-Ορόχου. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τότε ἐπῆλθεν ἡ εἰρήνη, δι' ἣς ἀπενέμετο τῇ Σερβίᾳ εἶδός τι ἡμιανεξαρτησίας.

Ἐκραγέντος βραδύτερου τοῦ μεταξὺ Ναπολέοντος τοῦ Α'. καὶ Ῥώσσιας πολέμου καὶ γνωστῆς οὕσης αὐτῇ τῇς τε ἱκανότητος καὶ τῇς ἀφοσιώσεως τοῦ Γεωργάκη, διετάγη οὗτος ὑπὸ τοῦ Ῥώσου ἀρχηστρατήγου Ἀνδρέα Ζᾶς διὰ τοῦ ὑπὸ ἀριθ. 1093 ἐγγράφου νὰ μένῃ ἐν Βλαχίᾳ μετὰ τοῦ ὑπὸ τὰς διαταγάς του στρατοῦ καὶ νὰ παρέχῃ τὴν συνδρομήν του ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ἐν τε τῇ χώρᾳ, εἰς τὴν Σερβίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώσσιαν, χρείας τυχούσης. Καὶ μαχρυνὴν μὲν ἐκστρατείαν δὲν ἤναγκάσθη νὰ ἔκτελέσῃ τότε ὁ Γεωργάκης παρέσχεν ὅμως διὰ τῇς ἐν τῷ τόπῳ σκοπίμου διαμονῆς του μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ῥώσσιαν. Οἱ Τούρκοι τότε, συμμαχοῦντες μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, συνεκέντρωσαν στρατὸν ἀντικρὺ τοῦ Βιδινίου καὶ ἥτοι μάζοντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὰς ἡγεμονίας, ἵνα ἀπέλθωσιν ὡς ἐπίκουροι τοῦ συμμάχου των. Μαθὼν ταῦτα ὁ Γεωργάκης, ἐματαίωσε καθ' ὀλοκληρίαν τὸ ἐπιχείρημα τῶν Τούρκων. Τοῦτο πληροφορηθεὶς βραδύτερον καὶ ὁ ἀρχιστάτηγος Κουτούζωφ, προύχαλεσεν ἀνάλογον αὐτοχρήτορικήν ἀμοιβήν· ὃ δὲ Αύτοχράτωρ Ἀλέξανδρος ἀμέσως ἐτίμησε τὸν Ἐλλήνα ἦρωα διὰ τοῦ παρασήμου τῆς Ἁγίας Ἀννης, πέμψας αὐτὸν συνωδευμένον διὰ τῶν ὑπὸ ἀριθ. 111 καὶ 248 διπλωμάτων, ἐξ ὧν καταχωρίζομεν μόνον τὸ τελευταῖον.

ΗΜΕΙΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΔΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΠΡΩΤΟΣ ΙΜΠΕΡΑΤΩΡ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΡΩΣΣΙΩΝ.

Τῷ Κ. Ἀλεξανδρῷ συνταγματάρχῃ Γεωργίῳ Ν. Ὁλυμπίῳ.

Πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἐνζήλου ὑπηρεσίας ὑμῶν καὶ τῆς διακρίσεως, ἐπιδειχθείσης ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ 1811 κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἴδιως ἐν τῇ μάχῃ τῆς ἐννάτης 8θρίου εἰς τὴν δεξιὰν δχθην τοῦ Δουνάβεως περὶ τὸ Βιδίνι, δπου ὑμεῖς εὑρισκόμενοι μεταξὺ τῶν ἔθελοντῶν, πρῶτος ἐρρίφητε εἰς τὸ ἔχθρικὸν ἵππικὸν καὶ ἐδηλώσατε τὴν σπανίαν ἀνδρίαν, τὸ θάρσος καὶ τὸν ζῆλον, πανευμενέστατα ἀνηγορεύσαμεν ὑμᾶς τῇ 12 Ἰανουαρίου 1812 ἵπποτην τοῦ τάγματος τῆς ἀγίας Ἀννης τετάρτης τάξεως, τὸ δίπλωμα τοῦτο εἰς ἀπόδειξιν ἐντείλαμεν ἡμεῖς ὑπογράψαι· τῇ σφραγίδι δὲ τοῦ τάγματος ἐπικυρῶσαι καὶ τὰ σημεῖα τοῦ τάγματος ἀποστείλαι.

Τῇ 9 Φεβρουαρίου 1817.

Ἐξεδόθη εἰς τὸ γραφεῖον τῶν Ῥωσσικῶν Αὐτοκρατορικῶν ταγμάτων.

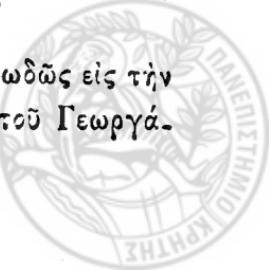
Ἐν Πετρουπόλει 31 Ἰανουαρίου 1818.

Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Καγγελαρίου δι μυστικὸς ἐν ἐνεργείᾳ σύμβουλος Α'. τάξεως.

(Ὑπογραφὴ δυσανάγνωστος.)

"Οτε δὲ διακράτωρ ἐμελλε τὸ 1814 νὰ ἀπέλθῃ εἰς Βιέννην, γινώσκων τὸ καὶ ἐν τοιούτοις; εἰρηνικοῖς συμβουλίοις χρήσιμον τοῦ Γεωργάκη, διέταξεν αὐτὸν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ· ἐκεῖθεν δὲ τὴν 21 Δεκεμβρίου διέταξεν αὐτὸν αῦθις διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 ἐγγράφου νὰ μεταβῇ εἰς Βεσσαραβίαν, κομιστὴς ὅλως ἐμπιστευτικῶν ἐπιστολῶν.

Τὸ περιστατικὸν τοῦτο συνετέλεσεν οὐσιωδῶς εἰς τὴν ἐπὶ τὸ κοινωνικῶτερον βύθισιν τοῦ βίου τοῦ Γεωργά-

χη. Οὗτος μέχρι τῆς ἐποχῆς ἔκείνης ἔνα μόνον ἡγεμόνιον
ἔρωτα, γὰρ μάχηται κατὰ Τούρκων· τότε δὲ γινώσκων ὅτι
ἡ χῆρα τοῦ συναγωνιστοῦ του Βέλχου Πέτροβίτζ δια-
μένει ἐν Μπέλα·Τστέροβα, πόλει τῆς Αὐστρίας, καὶ μα-
θῶν ὅτι ἡ πόλις αὕτη κεῖται κατὰ τὴν διοδόν του, διῃλ-
θεν, ἵνα προσφέρῃ ἀπλῶς τὰ σεβάσματά του εἰς τὴν
σύζυγον τοῦ ἥρωος· 'Ἄλλ' αὕτη, Στάνα καλουμένη,
πλησία καὶ νέα ἔτι οὖσα καὶ ἔκτιμωσα τὰς ἀρετὰς τοῦ
μόνου ἐφαρμίλλου τοῦ συζύγου της, ἦλθεν ἀμέσως εἰς
ἐντίμους συνεννοήσεις, ὡν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε παρα-
χρῆμα ἡ νόμιμος σύζευξις. Ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου
ἐτέχθησαν πλειότερα τῶν δύο τέκνα, ἐξ ὧν ἐπιζῶσιν δ
προμνημονεύθεις Μιλάνος καὶ ἡ ἀξία καλλιτέρας τύχης
Εύφροσύνη, περὶ ὧν κατωτέρω ἔκτενέστερον.

'Ο δὲ Γεωργάκης, ἀποπερατώσας τὴν ἐντολήν του,
βραχεῖαν τινὰ ἄνεσιν ἔλαβεν, ἵνα ἐπιμεληθῇ καὶ τῶν
οἰκογενειακῶν του συμφερόντων· διότι σμικρὸν μετὰ
τὴν ἐποχὴν ἔκείνην εἶχε συστρθῆ, ὡς γνωστὸν, ἡ Φιλι-
κὴ Ἐταιρία, καὶ κατὰ μὲν τὸν Φιλήμονα δ Γεωργάκης
ἐμυήθη τὰ μυστήρια αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου
τῷ 1819⁽¹⁾, ἀλλ' ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς χρονολογεῖ
τὴν κατήχησιν τοῦ Λεβέντου, στενοτάτου φίλου τοῦ Ὁ-
λυμπίου, ἀπὸ τοῦ 1817.⁽²⁾ Κατὰ μῆνα δὲ Μαΐου τοῦ
ἔτους τούτου «ἐνώπιων τοῦ Λεβέντου (λέγει οὗτος ἐν
τῇ αὐτοβιογραφίᾳ)⁽³⁾ δ Ὁλύμπιος κατήχησε τὸν Καρα-
γεώργην μετὰ τοῦ γραμματέως του Ναούμ καὶ ἀνέδειξεν
ἀμφοτέρους ἀδελφοὺς τῆς Ἐταιρίας» δ Ὁλύμπιος ἄρα
ἥτο κατηχημένος ἐνωρίτερον εἰς τὰ μυστήρια τῆς Φι-

(1) Ἰδὲ Δοκίμ. Ιστ. Ἑλλ. ἐπ. Τομ. 2. Σελ. 405.

(2) Ἰδὲ Αὐτόθι Σελ. 399.

(3) Ἰδὲ Κλεοῦς ἐπιφυλλίδων δρ.θ. 215 τοῦ ἔτους 1865. καὶ Βίων
Παραλλ. Τομ. ε. Σελ. 127.

λικής Ἐταιρίας καὶ εἰργάσθη ὑπὲρ αὐτῆς ἐκθύμως· μεταξὺ δὲ τῶν σπουδαιοτάτων ὑπὲρ αὐτῆς ὑπηρεσιῶν του οὗτο καὶ ἡ ἀπαγωγὴ τοῦ πρώην ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Καραγεώργη ἀπὸ τῆς Βασσαραβίας, καὶ ἡ μεταφορὰ αὐτοῦ διὰ τοῦ Αὐστριακοῦ Κράτους εἰς τὴν Σερβίαν. Ταῦτα ὅμως πάντα, ἔκτελεσθέντα μὲν ὑπὸ τοῦ Γεωργάκη, ἀλλὰ σχεδιασθέντα καὶ ὑποβοηθηθέντα ὑπὸ τοῦ Λεβέντη, ἐλέχθησαν ἥδη, λεπτομερέστερον μάλιστα καὶ σαφέστερον, ἐν τῷ βίῳ τούτου.

Ο δὲ Γεωργάκης, καίτοι ἀποτυχὼν τῆς διὰ τοῦ Καραγεώργη ἐνεργουμένης ἐκ μέρους τῆς Σερβίας συνδρομῆς εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἄγωνα, καίτοι γινώσκων ὅτι ἡ δολοφονία τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου ἐκπτώτου ἡγεμόνος ἐγένετο ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ἡγεμονεύοντος Μιλόσχη Ὁμπρένοβιτζ, ίσως δὲ καὶ καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ, δὲν ἔπαισεν ὅμως νὰ κινῇ πάντα λίθον πρὸς εὑρεσιν συμμάχων. Περιῆλθε φαίνεται καὶ εἰς ἐμπιστευτικὰς τινὰς ἑξηγήσεις καὶ ἔπειμψεν ἐπὶ τούτῳ τὸν Γεώργιον Εὐαγγελίδην καὶ εἰς τὸν ἡγεμόνα Μιλόσχην, οὗτος δὲ τῷ ἀπήντησε διὰ τῆς ἑξῆς ἐπιστολῆς.

Τῇ 12 Μαρτίου 1818 Βελιγράδιον.

«Πρὸς τὸν ἀγαπητὸν μοὶ φίλον Γεώργιον Ὀλύμπιον.

«Τὰ ὅσα μοὶ ὡμίλησεν δ Γεώργιος Εὐαγγελίδης περὶ τῆς γνωστῆς ὑποθέσεως διὰ τὴν αὐθεντείαν σας, δταν ἀποφασίστε καὶ κάμετε ἐκεῖνο, ἐγὼ εἴμι σύμφωνος εἰς κάθε τι. Τοῦτο νὰ τὸ ἕξεύρετε βεβίως, ὅτι εἰς κάθε χρεῖαν θέλω σᾶς εὐρεῖν, καὶ ἔσεσθε ἀμέριμνος. Τὴν φαμιλίαν σας, ἀνθελήσητε νὰ τὴν στείλετε εἰς ἐμένα, σᾶς βεβαιῶ, δτι θέλει ἔχει τὴν κάθε ἥτυχίαν της, ὡς καὶ τὸ ἴδιον μου δσπήτιον. Σᾶς ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς καὶ μένω.

‘Ο φίλος σας

ΜΙΛΟΣΗΣ ΟΜΠΡΕΝΟΒΙΚ.

Ἐπιτηρητής καὶ ἀρχιστράτηγος Σερβίας.» (1)

(1) Ι. Δοκίμ. ιστ. Ελλ. Επ. ὑπὸ Φιλήμ. Τόμ. α. Σελ. 140

‘Ο δὲ ἡγεμών Καρατζᾶς, μανθάνων τὰς συχνὰς μεταβάσεις τοῦ Γεωργάκη ἀπὸ τῶν ἡγεμονιῶν εἰς τὴν Βασσαραβίαν καὶ ἔκειθεν εἰς τὴν Σερβίαν καὶ ὑποπτεύομένος μυστικάς τινας συνεννοήσεις αὐτοῦ, κατ’ ἄρχας μὲν τὸν κατεδίωξε καὶ ἀπεφάσισε μάλιστα νὰ τὸν ἀποπέμψῃ (ῶσπερ περιεγράφησαν ταῦτα ἐν τῷ τοῦ προστατεύοντος αὐτὸν Λεβέντη βίῳ): ἀλλὰ πληροφορηθεὶς ἐπειτα τὰ περὶ τοῦ χαρακτῆρός του, μυηθεὶς δὲ ἀκολούθως καὶ τὰ τῆς Ἐταιρίας, διώρισεν αὐτὸν ἀρχηγὸν τῆς σωματοφυλακῆς του. Τοσοῦτον δὲ εὔστόχως καὶ ἐπιτυχῶς ἔξετέλεσε τὰ καθήκοντα ταῦτα ὁ Γεωργάκης, ὥστε λέγεται, ὅτι ἐν τῷ διαστήματι τοῦ ὑπουργήματός του τούτου, ἐφόνευσε καθ’ ὅδὸν τρεῖς δημίους, ἀπερχομένους ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ φέροντας μυστικὰς διαταγὰς, ἵγα ἀποκεφαλίσωσι τὸν ἡγεμόνα, ἀμα ἀφίθωσιν εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρὸ τούτου προλάμβανε καὶ ἐφόνευε καθ’ ὅδὸν αὐτοὺς τούτους τοὺς δημίους διαταγὰς των καὶ ἔσωζεν οὕτω τὸν ἡγεμόνα. Τοῦτο θὰ φανῇ ἵσως παράδοξον καὶ ἀπίστευτον εἴς τε τοὺς Εύρωπαίους, πιθανὸν δὲ καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἐξ ἡμῶν. Ἀλλὰ πλεῖστοι δσοι Εύρωπαιοι συγγραφεῖς μνημονεύουσι καὶ παραδοξοτέρων τούτων, διὰ μυστικῶν ἀποφάσεων γενομένων ὑπὸ τῆς Τούρκιας θανατώσεων· μεταξὺ δὲ τούτων μνημονεύομεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα τῆς τοῦ διαβοήτου καὶ πανισχύρου Χαλέπη· Ἔφένδου, δὲν πάντη ἀδίκαστον, ἀπῆλθεν δὲ δόλμιος καὶ ἐθανάτωσεν. Ἐπὶ τέλους δὲ ἡγεμών Καρατζᾶς, βλέπων ὅτι δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ πλειότερον ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀπῆλθε καὶ διέμεινεν, ὡς γνωστὸν, ἐν Πίση τῆς Ἰταλίας. Πρὸς ἔξασφάλισιν δὲ τῆς τε ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας του ἐνεπιστεύθη καθ’ ὅλοκληρίαν εἰς τὸν Γεωργάκην, ὅστις συνώδευσεν αὐτὸν ἐπιτυχῶς.

μέχρι τῆς Τρανσυλβανίας. Ὁ δὲ Καρατζᾶς, συγχινηθεὶς ἐκ τῆς τοιαύτης ἀφοσιώσεως, ἔδωκεν αὐτῷ τὸ ἔξτης ἔγγραφον.

‘Ο ‘Ημέτερος Γκιονουλλήρ ’Αγασὶ Γεώργιος ’Ολυμπίτης, ἐκτὸς τοῦ δτὶ καθ’ ὅσον διάστημα ἐχρημάτησεν εἰς τὴν δούλευσιν ἡμῶν προσηνέχθη μὲ τρόπον, ὥσε νὰ ἐφελκύσῃ κατὰ πάντα καὶ τὴν ἡμετέραν εὔνοιαν καὶ τὴν κοινὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην, διὰ τὸ εὐθὺ τοῦ τρόπου, καὶ τὸ τίμιον τοῦ χαρακτῆρος του, ἐφ’ ὃ καὶ πρὸ τῆς ἀπὸ Βουκουρεστίου ἀποδημίας μας ἐτιμήθη παρ’ ἡμῶν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ δρφικίου τῆς Σερδαρίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀποδημίαν μας συνηκολούθητεν ἡμῖν μετὰ πάντων τῶν ὑπ’ αὐτῷ Νεφερίων, χρέος ἐκπληρῶν καὶ διάτοντου ὑπηκόου πιστοῦ, καὶ ἀδιασπάστως προσκειμένου τῷ αὐτοῦ εὐεργέτῃ. Διὸ καὶ ἡδη ἐξαιτησαμένῳ παρ’ ἡμῶν ἔγγροφον μαρτυρικὸν τῆς ἡμετέρας εὐαρεστήσεως διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς ζῆλον, καὶ διὰ τὰς πιστὰς αὐτοῦ ἐκδουλεύσεις, δίδοται αὐτῷ τὸ παρὸν ἴδιοχείρως. Παρ’ ἡμῶν ὑπεγράφη, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ σφραγίδι ἐπεχυρώθη, ἵνα φέρῃ αὐτὸ πρὸς μαρτυρίαν καὶ ἔνδειξιν. ’Εν ἔτει αὐτοῦ ’Οκτωβρίου Α’.

(Τ.Σ.) I. ΚΑΡΑΤΖΑΣ.

Τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνον διεδέχθη, ὡς γνωστὸν, ὁ ’Αλέξανδρος Σοῦτσος, δστις μόλις ἰδὼν τὸν ’Ολύμπιον, προσποιηθεὶς τὸν θυμωμένον, «τίς ἀντέπραττεν εἶπεν, εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ’Υψηλῆς Πύλης καὶ δὲν μετεφέρθη ἢ κεφαλὴ τοῦ προκατόχου μου πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, σπιως τρὶς εἶχεν ἀποφασισθῆ τοῦτο;» Δὲν δύναμαι νὰ ἀποκρύψω τὰς ὑπὲρ τοῦ προκατόχου σας συμπαθείας καὶ ὑπηρεσίας μου εἶπεν ὁ Γεωργάκης, ζλλ’ αὐτὰς ταύτας προσφέρω εἰς πάντα ἡγεμόνα, καταδιωκόμενον ἢ ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων. Καταγοητευθεὶς ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ὁ Σοῦτσος, ἀγεγνώρισε τὸ ἀξίωμα τοῦ Γεωργάκη καὶ διώρι-

σεν αύτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Βλαχικῶν στρατευμάτων.

Τοιαύτην κατέχων ἐν ταῖς ἡγεμόναις ἡγεμονίαις θέσιν ὁ Ὀλύμπιος, τοιαύτας προσενεγκών πρότερον εἰς τε τὴν Ῥωσίαν, εἰς τὴν Σερβίαν καὶ εἰς πολλοὺς ἡγεμόνας περιφανεῖς ὑπῆρεσίας, εὐνόητον εἶναι ὅτι ἀμα μὲν γενόμενος ἑταῖρος, κατέστη δὲξιὰ χεὶρ τῆς Ἐταιρίας. Οὐδεμίαν δὲ παρέλειπεν εὐχαιρίαν νὰ καθίσταται χρησιμώτατος. Μεταξὺ τῶν σπουδαίων ἐπιστολῶν ὃσας ὡς ἑταῖρος ἔγραψε καταχωρίζομεν μόνον τὴν παρὰ πόθας.

Περιπόθητε καὶ ἀξιέραστέ μοι κύριε Περφαιιδὲ χαῖροι!

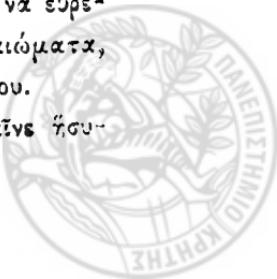
Μολονότι δὲ περίστασις δὲν ἔφερε δεξιῶς νὰ γνωρισθῶμεν προσωπικῶς, δὲ καριβή μου ὄμως γραφή σου τῶν 20 τοῦ Ὁκτωβρίου μηνὸς τοῦ παρελθόντος ἔτους μοὶ ἔκαμε τόσην ἐντίπωσιν, ἀφ' οὗ μοὶ ἔφερε καὶ τὰ εὐαγγέλια τῆς ἐφετῆς μοι ὑγείας σου, ὥστε ἀναγινώσκων αὐτὴν ἐστοχάσθην νὰ βλέπω τὸν εἰλικρινῆ μου φίλον κùρ π. ἐθεράπευσα μὲ τοῦτο τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν μου, καὶ, εὐκαιρίας τυχούσσει, πάντοτε μὴ λείπης νὰ μὲ γράφης πρὸς εὐχαρίστησίν μου.

Τὸ κλεινὸν δνομα τῆς φίλης ἡμῶν πατρίδος μ' ἔχει ἐνθουσιασμένον εἰς τὸ νὰ μετρῷ ἀδελφοὺς τῷδέντι, τὰ τέκνα, τὰ δόποια διεσκόρπισε πάντοι νὰ περιπλανῶνται.

— 'Ο ἄκρος, φάνεται, ἐνθουσιασμός σου πρὸς τὸ δυστυχὲς γένος, καὶ τὸ φίλτρον τῆς φίλης πατρίδος καὶ τῶν τέκνων της, σὲ ἀπεκατέστησαν νὰ μ' ἐπικινῇς. Λόγους ὄμως, διὰ ν' ἀναιρέσω τὰ γραφόμενά σου, δὲν ἔχω εὔχομαι μόνον νὰ ἀποκατασταθῶ τοιοῦτος, καθὼς μοὶ γράφεις.

Παρακαλῶ πρὸ πάντων τὸν δρτῆο τῶν ἀγαθῶν, ν' ἀξιώνῃ ὅλους τοὺς ὄμογενεῖς μας καὶ πιστοὺς πατριώτας, νὰ εὑρθῶσιν, ἀπολαμβάνοντες τὰ τῆς φίλης πατρίδος δικαιώματα, ἢ δποία βέβαια θέλεις δώσῃ ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα του.

Τὰ περικλεισθέντα ἔξαπέστειλα ἀσφαλῶς, καὶ μεῖνε ἦσα-

χος. Πρόσφερε τοὺς ταπεινούς μου προσκυνισμοὺς καὶ τῷ Ἡγεμόνι μας, τὸν δποῖον εὔχομαι ταπεινότατα μακροζωταν πρὸς κοινὴν χαράν.

Ἐν τούτοις σὲ ἀσπάζομαι εἰλικρινῶς, ὑποσημειούμενος.

Τῇ 15 Ιανουαρίου 1820 Βουκουρέστι.

πρόθυμος ἀδελφὸς

Γ. Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΣ (1)

Ο δὲ Υψηλάντης ἐνωρίτατα διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ὅπλων διὰ τοῦ ἔξης κατὰ πρῶτον ἵσως δημοσιευομένου ἐγγράφου.

«Δυνάμει τῆς ἐπιτροπίας καὶ πληρεξουσιότητος, τὴν δποῖαν ἔλαθον παρὰ τῆς σεβαστῆς ἀρχῆς τῆς Ἐπαριέας τῶν φιλικῶν διοιρίων διὰ τοῦ παρόντος μου ἀρχιστράτηγον τοῦ Δουναβικοῦ στρατεύματος τὸν Κύριον Γεώργιον Ὀλυμπίτην, γνωρίσας αὐτὸν ἐνάρετον, πρύθυμον καὶ ἀξιον νὰ τὸ διοικῆ καὶ νὰ τὸ διευθύνῃ κατὰ τὴν περίστασιν καὶ κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν διαταγάς μου. Ὁθεν ὡς τοιοῦτον συσταίνω εἰς ὅλους τοὺς στρατηγοὺς καὶ στρατιώτας τοῦ γένους μας, διὰ νὰ φέρωσι πρὸς αὐτὸν τὸ ἀνήκον σέβης, τιμὴν καὶ εὐπείθειν.

Ἐδθη καὶ ἐσφραγίσθη ἐν Κιοβίῳ τὴν 30 Ιουλίου 1820.

Α. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ. (ἀνέχδοτον)

Ο δὲ Ολύμπιος ἀπήντησεν ὡς ἔξης.

Βουκουρέστι 24 Σεπτεμβρίου 1820.

«Ἐχ. λαμπρότατε !

«Μὲ ἄκραν εὐχαρίστησιν καὶ σέβης ἦκουσα καὶ ἐδέχθην τὰ δσα οἱ κύριοι Ξένθος καὶ Περρχιθός μοὶ ὡμίλησαν συμφώνως ἐκ μέρους τῆς ἐκλημπρότητος σας. Τώρα δὲν μένει ἄλλο νὰ Σᾶς εἰπῶ, παρὰ νὰ Σᾶς βεβεχιώσω καὶ ἐγγράφως τὴν γνώμην

(1) Ιδὲ Δωx. Ιετ. Φιλήμ, Τ. ά. Σελ. 241—242.

μου, δτι, δπόταν κριθῇ ἄρμοδιος δ καιρὸς νὰ μᾶς δοθῇ ή ἀποφασιστική σας προσταγὴ, ὑπόσχομαι νὰ τὴν ἐξακολουθήσω μὲ τὴν ὑστεριὴν ῥανίδα τοῦ αἴματός μου, χωρὶς ποτε νὰ μὲ δειλιάσῃ καμμία ἀνθρώπινος περίστασις. Καὶ μὲ δλον τὸ προσῆκον καὶ εἰλικρινὲς σέβας ὑποσημειοῦμαι

τῆς ὑμετέρας ἐκλαμπρότητος ταπεινότατος
δοῦλος καὶ ἀδελφὸς

ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΣ.»⁽¹⁾

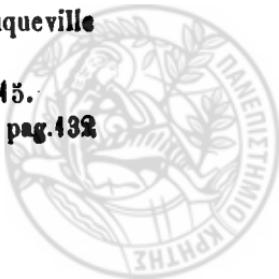
Λυπηρὸν δὲ εἶναι, δτι τοιοῦτος ἀνὴρ δὲν ἔγένετο ἐπειτα καὶ δ πρώτιστος μοχλὸς τοῦ ἐν Βλαχομολδαΐᾳ κινήματος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ ἐν Δακίᾳ πράγματα δὲν ἦθελον λάβει ἵσως οἵαν ἔλαθον οἰκτρὰν λύσιν. Τὴν περὶ τοῦ Γεωργάκη τοιαύτην κρίσιν δὲν ἐκφράζομεν πρῶτοι ἡμεῖς. 'Αλλ' ὁ μὲν Πουκεβίλ «εἰς τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον, λέγει, ἐπεφύλαττεν ἡ θεία πρόνοια ἵνα θεραπεύσῃ εἰς τὰ δυματα τῆς γριστιανωσύνης τὰ λάθη τῶν ἀρχηγῶν.»⁽²⁾. Ο δὲ Χάου, ἀφηγούμενος διὰ βραχέων τὰ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις, δ 'Υψηλάντης, λέγει, μεταξὺ πολλῶν ἀτυχεστάτων χαρακτήρων ἀνδρῶν, μετεχειρίσθη ἔνα, οὗ τινος μόνον τὸ ὄνομα ἐτίμα τὴν ἐπιχείρησιν· οὗτος δὲ ἦν δ Γεωργάκης Ὀλύμπιος⁽³⁾. Ο δὲ Γόρδων, δ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, λέγει, ἡτον δ ἄρμοδιώτερος νὰ ἀναδευθῇ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Δακίᾳ κινήματος· ἡτο ἀληθής ἥρως· ἐνεπνέετο ἐξ εἰλικρινοῦς ἀφοσιώσεως, ὑπερανθρώπου ἀνδρίας καὶ θείου ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος.⁽⁴⁾

(1) Ἰδὲ Δοχ. Ισορ. Ἐλλ. Ἐπ. ὑπὸ Φιλήμ. Τομ. ፭. Σ. 220.

(2) Ἰδὲ Hist. de la régénération de la Grèce par Pouqueville tom. iij. pag. 408.

(3) Ἰδὲ an Historical Sketch by Samuel How. pag. 45.

(4) Ἰδὲ Hist. of the Greek revolution by Gordon. vol. j pag. 432

Ἄποφασίσας δὲ ὁ Ὑψηλάντης τὴν εἰς Μολδαύιαν ἔξοδόν του εἰς τὸν Γεωργίκην κυρίως ἐνεπιστεύθη ἔσυτόν τε καὶ τὸ σύνολον τῆς ἐπιχειρήσεως, τοῦτον διέταξε πρῶτον νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Βουκουρεστίῳ, νὰ καταργήσῃ τὴν αὐτόθι ὑπάρχουσαν διοίκησιν νὰ συλλάβῃ τὸν ἡγεμόνα καὶ συστήσῃ προσωρινὴν κυβέρνησιν ὑπὸ ἀρχοντας ἐντοπίους· τοῦτον προσεκάλεσεν ἐπειτα ν' ἀπέλθη νὰ τὸν παρελάβῃ ἐκ τοῦ Προύτου νὰ τῷ ἀσφαλίσῃ τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰασίου πορείαν καὶ νὰ τὸν συνοδεύσῃ μέχρι Μποζέου. Τοῦτο δ' ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς ἔξῆς ἐπιστολῆς κοινῇ μὲν γραφείσης πρός τε τὸν Σάββαν καὶ Ὁλύμπιον, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον διευθυνθείσης· διότι περὶ τοῦ Σάββα εἶχε διεγερθῆ ἔκτοτε ὑπόνοια ὥσπερ εἴδομεν τοῦτο ἐν τοῖς βίοις τοῦ τε Ξάνθου καὶ ἀλλων.

«Γεραιοὶ Ἀρχιστράτηγοι Κ. Σάββα καὶ Γ. Ὁλυμπιώτη!

«Εἰς τὰς ἐννέα τοῦ παρόντος ἀπὸ Ἰσμαήλ σᾶς ἔγραφα νὰ προδιαθέσητε τὰ πράγματα, ὅστε μετὰ ἐξ ἑδομάδας ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡμέραν νὰ ἔσθε ἔτοιμοι διὰ νὰ κινηθῆτε.

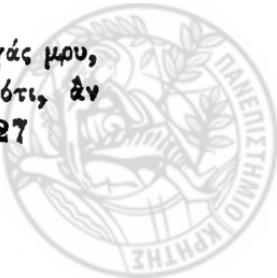
«Τώρα δὲ, ἐπειδὴ ἡ σεβαστὴ Ἀρχὴ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα εἰδήσεις νεωτέρας καὶ διεθρίας, αἱ δοποῖαι ἀναγγέλλουσιν, διτὶ οἱ ἄσπονδοι ἐχθροί μας καταγίνονται νὰ ματαιώσωσι τοὺς σκοπούς μας, μὲ ἐπρόσταξε νὰ ταχύνω ὅσον τὸ γρηγορώτερον τὴν ἔκτελεσιν τῶν ἱερῶν σκοπῶν μας, καὶ νὰ κινηθῶ διὰ ζηρᾶς, ἐπειδὴ ἀπὸ Τριέστι εἰναι πλέον ἀδύνατον, διότι ἡ Ἀγγλία καὶ Ἀουστρία ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Νεαπόλεως. Οθεν ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ μου περιέχει τὰς πρὸς ἡμᾶς τελευταῖς δικταγάς μου, τὰς δοποίας ταχύτατε χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀναβολὴν νὰ ἔκτελέσετε.

«Ἐγὼ διωργάνισα τὰ πράγματα εἰς τὴν Μολδαύιαν, καὶ περνῶ τὸν ἐρχόμενον μῆνα μὲ δλους τοὺς περὶ ἐμὲ εἰς Ἰάσιον.

Σεις δέ, τὴν νύκτα τῆς δεκάτης τετάρτης τοῦ ἐργομένου μηνὸς νοεμβρίου, κινήσατε τὰ μελετημένα αὐτοῦ εἰς Βουκουρέστιον, καταστρέψατε τὴν ὑπάρχουσαν διοίκησιν, πιάσατε τὸν Ἡγεμόνα καὶ διορίσατε προσωρινὴν διοίκησιν ἀπὸ ἄρχοντας ἐντοπίους. Ἀν δέ τις ξένος σᾶς ἐρωτήσῃ, μὲ τίνος ἄδειαν ἐπράξατε ταῦτα; εἰπέτε τον νὰ στείλῃ ἀνθρωπὸν πρὸς με εἰς Ἰάσιον, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἀπόκρισιν. Ἄφ' οὖ δὲ φυλάξετε γλους τοὺς δρόμους καλά, διὰ νὰ μὴν ἔξελθῃ τις ἀπὸ Βουκουρέστιον, διορίσατε ἀνθρώπους μεταξὺ Βιδινίου καὶ Ἀδδᾶ-καλὲ, εἰς ὅποιον μέρος γνωρίζετε ὡφελιμώτερον, διὰ νὰ μᾶς προετοιμάσωσι πόρον τοῦ Δουνάβεως. Ἐπειτα δὲ ἀμέσως ξεκινήσατε καὶ ἔως διακοσίους ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἔλθωσι πρὸς προϋπαντησίν μου, ἔως Μπουζέο, ή καὶ ἐμπροσθότερα, καὶ οἱ λοιποὶ φυλάξατε τὴν ἡσυχίαν τῆς πόλεως, διὰ νὰ μὴν ἀκολουθήσωσιν ἀρπαγὴν καὶ ἀταξίαν ἀπὸ τὸν ὄχλον.

«Ταῦτα εἶναι, ἀδελφοί Ἀρχιστράτηγοι, δσα ἡ δυστυχὴς ἡμῶν Πατρὶς ἀπαιτεῖ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀπὸ τὴν γενναιότητά σας. Είμαι δὲ βέβαιος, ὅτι θέλετε τὰ ἔκτελέσει προθύμως καὶ χωρὶς ἀναβολὴν οὔτε κἄν μιᾶς ὥρας· διότι γνωρίζω, μὲ πόσην ἀνυπομονησίαν προσμένετε τὴν ἐνδοξὸν ἔκείνην στιγμὴν, διὰ νὰ δείξητε εἰς δλον τὸν κόσμον, δτι εἶσθε τέκνα γνήσια τῆς Ἑλλάδος καὶ εὐπειθεῖς ἀδελφοί εἰς τὴν σεβασὴν Ἀρχὴν, πρὸς τὴν δποίαν ἐδώσατε τὰς ἐνέρχους ὑποσχέσεις σας. Τὰ σχέδια ταῦτα εἶναι μόνον γνωστὰ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς σᾶς τοὺς δύο· δθεν φυλάξετέ τα μυστικὰ μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς ἔκτελέσεώς των. Δὲν πιστεύω, δτι θέλεις ἡμπορέσει τις κακόδουλος νὰ σᾶς παρακινήσῃ, διὰ νὰ πατήσετε τοὺς δρόκους καὶ νὰ ξεχλίνητε ἀπὸ τὴν πρὸς με ἐμπιστοσύνην σας. Είσθε γνωστικοὶ καὶ φρόνιμοι, καὶ ἐμπορεύτε εὔκολα νὰ κρίνητε, δτι, ἀν τις δύναται νὰ ἡξεύρῃ καὶ ἄλλα μυστικώτερα, ἔκείνος είμαι ἐγὼ, καὶ, σὺν Θεῷ, δταν ἀνταμωθῶμεν, τὰ μανθάνετε.

«Σᾶς λέγω λοιπὸν πάλιν νὰ ἔκτελέσητε τὰς διαταγὰς μου, ὡς ἀνωτέρω, μὲ τὴν ἐνδεχομένην δραστηριότητα· διότι, ἀν

μίαν στιγμὴν ἀργοπορήσετε, ἢ θελήσετε ν' ἀρνηθῆτε τὴν συνέργησίν σας (τὸ ὅποιον ποτὲ δὲν φαντάζομαι ἀπὸ τὰς φιλοπάτεριδας ψυχὰς σας,) τότε σεῖς μέλλετε νὰ ἀπολογηθῆτε ἐνώπιον δλου τοῦ Γένους, ἐνώπιον τοῦ Κόσμου, ἐνώπιον τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος, καὶ τὰ ὄνόματά σας μὲ κατάρας θέλουν τὰ προφέρεις οἱ μεταγενέστεροι, ώς ἡμεῖς τώρα τὸ ὄνομα τοῦ ἐπικαταράτου Οἰκουμένου.

«Ἐγὼ καὶ ὅλοι οἱ μετ' ἐμοῦ ἐμπιστευόμεθα τὸν ἔχυτόν μας εἰς τὸν ἑλληνικὸν γχρακτήρά σας, διότι σας γνωρίζομεν ἀξίους ταύτης τῆς ἐμπιστοσύνης. Μαζὶ σας θέλομεν ἀναπετάσει τὰς πρώτας ἑλληνικὰς σημανίκας! Μαζὶ θέλομεν βάλει τὰ πρῶτα θεμέλια τῆς εὐδαίμονίκς τῆς Ἑλλάδος, καὶ θέλομεν στεφθῆ μὲ τοὺς ἀκράντους στεφάνους τῆς δόξης! Σεῖς τέλος πάντων μὲ τὰ γεννατιά σας στρατεύματα πρέπει νὰ ἀνοίξητε τὸν ἔκδοξον δρόμουν, καὶ νὰ μὲ ὑπάγητε εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν λοιπῶν δρμογενῶν μας, οἱ ὅποιοι θέλουν σας ὑποδεχθῆ ώς σωτῆρας καὶ ἐλευθερωτάς! Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, Μωρέχν καὶ λοιπὰ μέρη ἑδωσα τὰς ἀναγκαῖας δικταγάς, καὶ τὸν αὐτὸν καὶ φὸν ἀνάπτει παντοῦν ἡ φιωτία.

«Ἴδοι σας περικλείω καὶ γράμματα πρὸς τὸν Μήλοσιν, τὸ ὅποιον, ἀρ' οὖν διαβάσητε, τὸ ξουλόντε καὶ τὸ στέλλετε ὅσον τάχιστα μὲ πιστὸν ἀνθρωπόν σας, γράψουντές τον καὶ ἀπὸ μέρος σας, ὅτι ἐλάβετε προσταγὴν νὰ τῷ εἰπῆτε, διὸ νὰ σηκώσῃ τὸ ἔρματα μίαν ὥραν ἀργήτερα, ἐπειδὴ ἀλλέως κινδυνεύεις ἡ Σερβία κτλ.

«Περὶ ὅλων τούτων νὰ ἔχω ἀρεύκτως εἰς τὰς 8 νοεμβρίου ἀπόκρισίν σας εἰς Σκουλένι μὲ ἀνθρωπόν σας ἐπίτηδες σταλμένον, ὃχι ὅμως ἀργότερα. Υγιαίνετε καὶ καλὴν ἐντάμωσιν.

«Κιτνεύη τὴν 24 ὁκτωβρίου 1820.

Α. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.» (1)

Αἱ διαταγαὶ αὗται τότε μὲν, ώς γνωστὸν, (2) ἀνεστάλησαν· ὅτε δὲ αὗθις ἐπανελήφθησαν ὁ μὲν Ὁλύμ-

(1) Τὸ εἶδος. Τιτ. Ἑλλ. Ἐπην. ὅποιοι Φιλέμ. Τοιμ. α. Σ. 233—235.

(2) Τοιμ. α. Σ. 230.

πιος ἐξετέλεσεν δσα ἐδυνήθη ἐκ τῶν διαταγέντων.¹ Απῆλθεν εἰς Προύθον μὲν ἵππικὸν, συνώδευσε τὸν Ἀλέξανδρον. Υψηλάντην εἰς Ἰάσιον, συνεννοήθη αὐτόσε μετά τε τοῦ ἀρχιστρατήγου τούτου, μετὰ τοῦ ἡγεμόνος Σούτσου καὶ μετὰ τοῦ Ρίζου καὶ ἐξέδωκε διαταγὴν εἰς ἄπαντας τούς τε παρ' αὐτοῦ προπαρασκευασθέντας καὶ τοὺς ἑτέρους νὰ συστήσωσιν ἔτερα στρατιωτικὰ σώματα εἰς τὴν Βλαχίαν. Αὐτὸς ἐὲ παραλαβὼν βραδύτερον τὸν ἡγεμόνα Μιχαὴλ Σούτσον καὶ σύμπασαν τὴν σίκογένειαν αὐτοῦ καὶ τοὺς θησαυροὺς, συνώδευσε ταῦτα πάντα ἀσφαλῶς μέχρι τῶν συνόρων. Ο δὲ Υψηλάντης ἀμέσως ἐξέδωκε καὶ τὸ ἑξῆς πρῶτον ἥδη, νομίζομεν, δημοσιεύμενον σπουδαῖον ἔγγραφον, εὑρεθὲν ἐν τοῖς τοῦ Ολυμπίου.

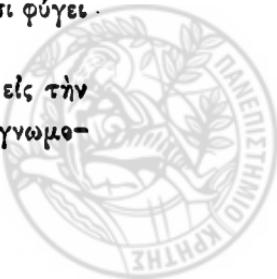
Μάχου ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος.

«Ἡ ὥρα ἥλθεν ὡς ἄνδρες! Πρὸ πολλοῦ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, πολεμοῦντες ὑπὲρ τῶν ἴδιων δικαιωμάτων καὶ ἐλευθερίας αὐτῶν, μᾶς ἐπροσκάλουν εἰς μίμησιν αὐτοῖς, καίτοι δπωσοῦν ἐλεύθεροι, ἐπροσπάθησαν δλαῖς δυνάμεσι, νὰ αὔξησωσι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ δι' αὐτῆς πᾶσαν αὐτῶν τὴν εὐδαίμονίαν!

Οἱ ἀδελφοί μας καὶ φίλοι εἶναι πανταχοῦ ἔτοιμοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Σουλιῶται, καὶ δλη Ἡπειρος δπλοφοροῦντες, μᾶς περιμένουσιν· ἂς ἐνωθῶμεν λοιπὸν μὲ ἐνθουσιασμὸν! ή Πατρίς μᾶς προσκαλεῖ!

Ἡ Εὐρώπη προσηλώνουσα τοὺς δφθαλμούς της εἰς ἡμᾶς, ἔπορει διὰ τὴν ἀκινησίαν μας, ἀς ἀντηχήσωσι λοιπὸν δλα τὰ ὅρη τῆς Ἐλλάδος, ἀπὸ τὸν ἥχον τῆς πολεμικῆς μας σάλπιγγος· καὶ αἱ κοιλάδες, ἀπὸ τὴν τρομερὰν κλαγγὴν τῶν ἀρμάτων μας. Ἡ μὲν Εὐρώπη θέλει θυμάσει τὰς ἀνδραγαθίας μας, οἱ δὲ τύραννοι ὑμῶν, τρέμοντες καὶ ὡχροὶ, θέλουσι φύγει· ἀπ' ἔμπροσθέν μας.

Οἱ φωτισμένοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐνασχολοῦνται εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἴδιας εὐδαιμονίας· καὶ πλήρης εὐγνωμε-

σύνης διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς τῶν προπατόρων μας εὐεργεσίας, ἐπιθυμοῦσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος!

Ἡμεῖς, φαινόμενοι ὅξιοι τῆς προπατορικῆς δόξης καὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰμεθα εὐελπεις, νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν καὶ βοήθειαν πολλοὶ ἐκ τούτων ἐλεύθεροι θέλουσιν ἔλθει διὰ νὰ συνχωνισθῶσι μὲν ἡμᾶς. Κινηθῆτε, ὡς φίλοι! καὶ θέλετε ἴδει μίαν χραταιάν δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαια μας! Θέλετε ἴδῃ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἔχθρῶν μας πολλοὺς, οἵτινες παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν δικαιίαν μας αἰτίαν, νὰ στρέψωσι τὰ νῶτα πρὸς τὸν ἔχθρον καὶ νὰ ἐνωθῶσι μὲν ἡμᾶς· ἀν παρρησιασθῶσι μὲν εἰλικρινὲς φρόνημα, ἢ πατρίς θέλει τοὺς ἔγκολπωθῆ! Ήστος λοιπὸν ἐμποδίζει τοὺς ἀνδρικούς σας βραχίονας, ὡς ἀνδρες; ὁ ἔχθρος μας; εἶναι ἀσθενής καὶ ἀδύνατος. Οἱ στρατηγοί μας ἔμπειροι καὶ ὄλοι οἱ δμογενεῖς γέμουσιν ἐνθουσιασμοῦ! ἐνωθῆτε λοιπὸν, ὡς ἀνδρεῖαι καὶ μεγαλόψυχοι! Ἔλληνες! ἀς σχηματισθῶσι φάλαγγες θύνικαί, ἀς ἐμριχνισθῶσι πατριωτικαὶ λεγεῶνες, καὶ θέλετε ἵδει τοὺς παλαιοὺς ἔκεινους κολοσσοὺς τοῦ δεσποτισμοῦ νὰ πέσωσιν ἐξ ἵδειν, ἀπέναντι τῶν θριχμβευτικῶν μας σημαιῶν! Εἰς τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγός μας ὅλα τὰ παράλια τοῦ Ἰονίου καὶ Αἰγαίου πελάγους θέλουσιν ἀντηχήσῃ. Τὰ Ἔλληνικὰ πλοῖα, τὰ δποῖα ἐν καιρῷ εἰρήνης ἥξευρον νὰ ἐμπορεύωνται, καὶ νὰ πολεμῶσι, θέλουσι σπείρει εἰς ὄλους τοὺς λιμένας τοῦ τυράννου μὲ τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν, τὴν φρίκην καὶ τὸν θάνατον!

Ποία Ἔλληνικὴ ψυχὴ θέλεις ἀδιαφορήσει εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος; Εἰς τὴν Ῥώμην ἔνας τοῦ Καίσαρος φίλος, σείων τὴν αἰματωμένην χλαυδία τοῦ τυράννου, ἐγείρει τὸν λαόν· τί θέλετε κάμη σεῖς, ὡς Ἔλληνες, πρὸς τοὺς δποίους ἡ πατρίς, γυμνὴ, δεικνύει τὰς πληγάς της, καὶ μὲ διακεκριμένην φωνὴν ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῶν τέκνων της; Ἡ θεία πρόνοια, ὡς φίλοι συμπατριῶται, εὐσπλαχνισθεῖσα πλέον τὰς δυστυχίας μας, ηὐδόκησεν οὕτω τὰ πράγματα, ὡστε μὲ μικρὸν κόπον θέλομεν ἀπολαύσει μὲ τὴν ἐλευθερίαν πᾶσαν εὐδαιμονίαν, ἀν λοιπὸν ἀπὸ ἀξιόμεμπτον ἀβελτυφέαν ἀδιαφο-

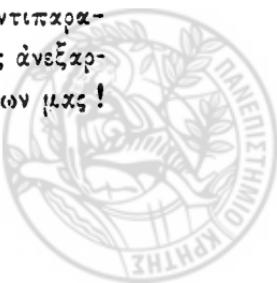
ρίσωφεν, δ τύρεννος, γενόμενος ἀγριώτερος, θέλει πολλαπλασιάσει τὰ δεινά μας, καὶ θέλομεν καταντήσει διὰ παντὸς τὸ δυστυχέστερον πάντων τῶν ἔθνῶν.

Στρέψατε τοὺς ὄφθαλμούς σας, ὃ συμπατριῶται! καὶ λιδέτε τὴν ἐλεεινὴν μας κατάστασιν! ἵδετε ἕδω τοὺς ναοὺς καταπατημένους! ἐκεὶ τὰ τέκνα μας ἀρπαζόμενα διὰ χρῆσιν ἀναιδεστάτην τῆς ἀναιδοῦς φιληδονίας τῶν βαρβάρων τυράννων! τοὺς οἴκους μας γεγυμνωμένους, τοὺς ἀγρούς μας λεηλατημένους καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐλεεινὰ ἀνδράποδα!

Εἶναι καιρὸς νὰ διποτινάξωμεν τὸν ἀφόρητον τοῦτον ζυγὸν, νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα, νὰ κρημνίσωμεν ἀπὸ τὰ νέφη τὴν ἡμισέληνον, διὰ νὰ ὑψώσωμεν τὸ σημεῖον, δι’ οὗ πάντοτε νικῶμεν, λέγω τὸν σταυρὸν, καὶ οὗτω νὰ ἐκδικήσωμεν τὴν πατρίδα, καὶ τὴν Ὄρθοδοξὸν ἡμῶν Πίστιν ἀπὸ τὴν ἀσεβῆ τῶν ἀσεβῶν καταφρόνησιν.

Μεταξὺ ὑμῶν εὐγενέστερος εἶναι, δστις ἀνδρειοτέρως ὑπερασπισθῆ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος, καὶ ὡφελιμωτέρως τὴν δουλεύσῃ. Τὸ έθνος, συναθροίζόμενον, θέλει ἐκλέξη τοὺς δημογέροντάς του, καὶ εἰς τὴν ὑψιστὸν ταύτην βουλὴν θέλουσιν ὑπείκει δῆλαι μας αἱ πράξεις!

Ἄς κινηθῶμεν λοιπὸν μὲ ἐν κοινὸν φρόνημα· οἱ πλούσιοι ἀς καταβάλωσι μέρος τῆς ἴδιας περιουσίας· οἱ Ἱεροὶ ποιμένες ἀς ἐμψυχώσωσι τὸν λαὸν μὲ τὸ ἴδιόν των παράδειγμα· καὶ οἱ πεπαιδευμένοι ἀς συμβουλεύσωσι τὰ ὡφέλιμα. Οἱ δὲ ἐν ξέναις αὐλαῖς ὑπουργοῦντες στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὅμογενεῖς, ἀποδίδοντες τὰς εὐχαριστίας εἰς ἦν ἐκστος ὑπουργεῖ δύναμιν, ἀς δρμήσωσιν δῆλοι· εἰς τὸ ἀνοιγόμενον ἥδη μέγα καὶ λαμπρὸν στάδιον, καὶ ἀς συνεισφέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα τὸν ἥρεωστούμενον φόρον, καὶ ὡς γενναῖοι, ἀς ἐνοπλισθῶμεν δῆλοι, ἀνεύ ἀναβολῆς κακροῦ, μὲ τὸ ἀκαταμάχητον ὅπλον τῆς ἀνδρίας, καὶ ὑπόσχομαι ἐντὸς δλίγου τὴν νίκην, καὶ μετ’ αὐτὴν πᾶν ἀγαθόν. Ποτοὶ μισθωτοὶ καὶ χαῦνοι δοῦλοι τολμοῦν νὰ ἀντιπραταχθῶσιν ἀπίναντε λαοῦ, πολεμοῦντος ὑπὲρ τῆς ἴδιας ἀνεξχρητησίας! Μάρτυρες οἱ ἡρωῖκοι ἀγῶνες; τῶν προπατόρων μικροί!

Μάρτυς ἡ Ἰσπανία, ἥτις πρώτη καὶ μόνη κατετρόπωσε τὰς ἀηττήτους φάλαγγας ἐνὸς τυράννου.

Μὲ τὴν ἔνωσιν ὡς συμπολίται, μὲ τὸ πρὸς τὴν ἴερὰν θρησκείαν σέβας, μὲ τὴν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς στρατηγούς ὑποταγὴν, μὲ τὴν εὐτολμίαν καὶ σταθερότητα, ἡ νίκη μας εἶναι βεβαία καὶ ἀναπόφευκτος· αὐτὴν θέλεις στεφανώσῃ μὲ δάχρνας ἀειθλεῖς τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας μας, αὐτὴν μὲ χαρακτῆρας ἀνεξαλείπτους θέλεις χαράξῃ τὰ ὄνόματα ἡμῶν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας, διὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐπερχομένων γενεῶν. Ἡ πατρὶς θέλεις ἀνταμείψῃ τὰ εὔπειθη καὶ γνήσιά της τέκνα μὲ τὰ βραχεῖα τῆς δόξης καὶ τιμῆς· τὰ δὲ ἀπειθῆ, καὶ κωφεύοντα εἰς τὴν τωρινήν της πρόσκλησιν θέλεις ἀποκηρύξεις ὡς νόθα καὶ Ἀσιανὰ σπέρματα, καὶ θέλεις πάραδόσεις τὰ ὄνόματά των, ἄλλων προδοτῶν, εἰς τὸν ἀναθεματισμὸν καὶ κατάρχην τῶν μεταγενεστέρων.

Ἄς καλέσωμεν λοιπὸν ἐκ νέου, ὡς ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυχοι Ἐλληνες, τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν κλασικὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος. Ἄς συγχροτήσωμεν μάχην μεταξὺ τοῦ Μαραθῶνος, καὶ τῶν Θερμοπυλῶν! Ἄς πολεμήσωμεν εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων μας, οἱ δοποῖοι, διὰ νὰ μᾶς ἀφήσωσιν ἐλευθέρους, ἐπολέμησαν, καὶ ἀπέθανον ἔκει! Γὸ αἴμα τῶν τυράννων εἶναι δεκτὸν εἰς τὴν σκιὰν τοῦ Ἐπαμινώνδου Θηβαίου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Θρασυβούλου, οἵτινες κατετρόπωσαν τοὺς τριάκοντα τυράννους· εἰς ἔκείνας τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, οἱ δοποῖοι συνέτριψαν τὸν Πεισιστρατικὸν ζυγόν· εἰς ἔκείνην τοῦ Τιμολέοντος, δοτὶς ἀπεκατέστησε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Συρακούσας, μάλιστα εἰς ἔκείνας τοῦ Μιλτιάδου, καὶ Θεμιστοκλέους, τοῦ Λεωνίδου, καὶ τῶν τριακοσίων, οἵτινες κατέκοψαν τοσάκις τοὺς ἀναριθμήτους τῶν βαρβάρων Περσῶν στρατοὺς, τῶν δοποίων τοὺς βαρβάρωτέρους καὶ ἀναδροτέρους ἀπογόνους· πρόκειται ήμετις σήμερον, μὲ πολλὰ μικρὸν κόπον νὰ ἔξαφανίσωμεν ἐξ ὀλοκλήρου.

Εἰς τὰ δπλα λοιπὸν φίλοι, ἡ πατρὶς μᾶς προσκαλεῖ!

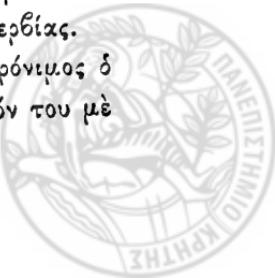
Τὴν 24 Φεβρουαρίου 1821.

Εἰς τὸ γεν. στρατόπεδον τοῦ Ἰασίου Λ. ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.

‘Αλλ’ ὁ γύψηλάντης δυτυχῶς ἔκτοτε ἐνεπιστεύθη καὶ εἰς ἄνδρας, μηδ ἵκανοὺς πρὸς τοιαύτην ἐπιχείρησιν. ‘Ἐνεκα δὲ τῶν ἀκαταλλήλων τούτων διορισμὸν ἐπῆλθον τὰ ὄργια τοῦ Καραβία, οἱ δισταγμοὶ τοῦ Σάββα καὶ τὸ θάρσος ἢ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Βλαδημηρέσκου τὸ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸν μόλις ἀρξάμενον Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἵνα ἀναδειχθῇ διὰ τῶν ἐπ’ αὐτοῦ ἀμφοτημάτων καὶ διὰ τῶν ἐγχωρίων πανδούρων ἡγεμών τῆς Βλαχίας. Τὰ περὶ τούτου περιέγραψεν ὡς ἔξις ὁ αὐτόπτης τότε ‘Ριζός.

«Εἰς τὴν Βλαχίαν εἶναι μέγισται ταραχαί. Θεόδωρός τις Βουλτουρέσκος [Βλαδημηρέσκος] χαλούμενος, τὸν βαθμὸν σουλτζιάρης καὶ χρηματίσσας ἐπὶ Ῥώσσων κομανδάντης τῶν Πανδούριδων, συνάξας ὑπὲρ τοὺς τετρακοσίους Πανδούρίδας ἕως προχθές, ἀναστάτωσεν ὅλα τὰ πέρχν τοῦ Ὁλτου καδδιλίκια, κηρύττων ἐλευθερίαν καὶ ισότητα καὶ κατάλυσιν τῶν προνομίων τῶν εὐγενῶν, διεκδικῶν τοὺς ἀδικηθέντας καὶ ἐπιστρέφων τὰς ἀρπαγὰς καὶ προσκαλῶν μὲ προκηρύξεις δημοσίᾳ ὅλον τὸν Δακικὸν λαὸν εἰς τὰ ὅπλα.. Τὰ πέραν τοῦ Ὁλτού καδδιλίκια, τὰ μὲν ἐσπευσαν, τὰ δὲ μέλλουν. Ὁ Πίνης ἔστειλε πρὸς αὐτὸν ἔνα δρικιάλον τοῦ Κονσολάτου, προσκλῶν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς Βουκουρέστι, διὰ νὰ τὸν διμιλήσῃ ὁ δὲ τῷ ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν τὸν ἀφίνει ὁ λαὸς κατὰ τὸ παρόν· θέλει δὲ ἔλθει εἰς Βουκουρέστι μετὰ τοῦ λαοῦ, καὶ τότε θέλει τὸν ἀνταμώσει. Ὁ κομανδάντης αὐτὸς Βλάχος ἔστειλε μίαν ἀναφορὰν πρὸς τὴν Πόρταν, γράφων μύρια κατὰ τῆς διοικήσεως· συγχρόνως ἀλλην πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ ἀλλην πρὸς τὸν Πίνην, διὰ νὰ τὴν στείλῃ εἰς τὸν Στρωγανώφ. Τί παιγνίδι εἶναι αὐτό; εἰσέτι εἶναι ἀκανάληπτον. Δὲν ἡξεύρω, ἢν ἡ Ἀδελφότης ἡμπορῆ νὰ ὠφεληθῇ ἀπ’ αὐτὴν τὴν περίστασιν. Η ἀποστασία αὐτὴ ἔσπασεν εἰς τὴν γειτονίαν τῆς Σερβίας.

‘Ο Κολοκοτρώνης ἦλθεν ἐδῶ· τὸν ἀντάμωσα· φρόνιμος ὁ ἀγιθρωπός φαίνεται· ὁ τρόπος του καὶ τὸ φέρσιμόν του μὲ

ὑπεράρεσαν· δὲν εἶαις ὡσὰν τοὺς λοιπούς· σᾶς κάμνει τιμήν.
Αἱ περὶ Ἡπείρου εἰδήσεις εἶναι ὅτι οἱ Βασιλικοὶ εἶναι αὐχ
αῦτοις. Προσμένομεν καλαράσην ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ
τότε σᾶς ἴδεαζω. Οἱ ἐν τῇ Λειψαὶ πάχ ἀπεφάσισαν νὰ κτυπή-
σουν τοὺς Νεαπολιτάνους, ἀν δὲν ἀκούσωσι τὰς συμβουλὰς
τῶν συμμάχων δυνάμεων. Ο βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἔγρα-
ψε συγχρόνως τὰ αὐτὰ πρὸς τὸν υἱόν του. Ἡ Ῥωσσία ὑπε-
σχέθη εἰς τὴν Αὐστρίαν νὰ τὴν βοηθήσῃ καὶ μὲ στρατεύματα,
ἀν τὸ καλέσῃ ἢ χρεία.

ΡΙΖΟΣ.» (1)

Ἄλλ' αὐτὸς ἵσως ὁ Ριζός ἔγραφε κατὰ Γόρδωνα ἐξ Ἱα-
σίου τὴν 20' Ιανουαρ. 1820 εἰς τὸν Ὑψηλάντην τὰ ἑξῆς
περὶ Ὀλυμπίου. «Ο καπετάν Γεωργ. Ὁλύμπιος εἶναι
ἄξιόλογος ἀνθρωπος, καλὸς ἀξιωματικὸς καὶ ἀληθῆς
πατριώτης καὶ ὡς τοιοῦτος πρέπει νὰ διορισθῇ ἀρχι-
στράτηγος τῶν ἐν ταῖς ἥγεμονίαις δυνάμεων. Ἐπειδὴ
δὲ γινώσκει καλῶς τὸν ἔχθρον, μεθ' οὐ μέλλει νὰ ἀγω-
νισθῇ, εἶναι δὲ ίκανώτατος νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν χώραν καὶ
ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας τοῦ ἐν αὐτῇ κινήματος». (2)

Ἄλλ' ὅσα ἔγραφεν ὁ Ριζός εἰς τὸν Ὑψηλάντην
περὶ μὲν τοῦ Ὀλυμπίου, καίτοι ἀληθέστατα ὄντα, δὲν
ώφελησαν ὅμως ἐκεῖνον· περὶ δὲ τοῦ Βλαδημηρέ-
σκου ἦσαν προανακρούσματα μόνον τῆς ἐπιβούλης
τοῦ ἐπικινδύνου τούτου ἀνδρὸς. «Τὴν 18 Μαρτίου,
λέγει ὁ Φιλήμων, ὁ Βλαδημηρέσκος εἰσῆλθεν εἰς τὴν
πόλιν (Βουκουρεστίου) μετὰ δισκήλιων περίπου πεζῶν
καὶ ἵππων. . . . τότε (τὴν 19) ὁ Βλαδημηρέσκος προσή-
λωσεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πίλου αὐτοῦ ἔριον λευκόν,
σημαῖνον ἥγεμονικὸν ἀξιωματος καὶ ἤρξατο διοικεῖν ὡς
ἡγεμὼν τὴν ἐπαρχίαν ἀπασαν.» (3)

(1) Ιδὲ Ιστορ. Δωρ. Ἑλλ. ἐπαν. διπλὸν Φιλ. ι. Τ. α. Σελ. 225—326.

(2) Ιδὲ Hist. of the Greek revolution by Gordon vol. j pag. 486.

(3) Ιδὲ Δοκίμ. Ιστ. Ἑλλ. ἐπ. Τοιχ. Ε'. Σελ. 101—102.

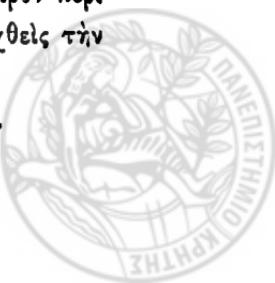
Βραδύτερον περὶ Μάϊον ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀφηγεῖται τὰ ἔτης «Ἐσχημάτιζε δ' ἀληθῶς ὁ Σάββας καὶ ὁ Βλαδημηρέσκος δύναμιν τετρακισχιλίων σχεδὸν καλῶν πολεμιστῶν, τῶν πλείστων ἵππεων καὶ ἐφωδιασμένων διὰ τηλεόβλων (¹). Οἱ ἐπίορχοι οὗτοι ἀντίρ οὐδὲν ἦττον ἐσκόπει κατὰ Φιλήμονα ἥ, ἐὰν μὲν ὁ Ὑψηλάντης εὐδοκιμήσῃ κατὰ τῶν Τούρκων, νὰ διαβῆ οὗτος τὸν Προῦτον, μέχρις οὗ ἴδη τὸ ἀποβητόμενον· ἐὰν δὲ ἔκεινος ἀποτυχών, καταφύγῃ ἐκεῖ, νὰ συλλάβῃ καὶ φονεύσῃ αὐτὸν, συλλάβῃ δὲ ἥ δολοφονήσῃ καὶ τὸν Ὀλύμπιον.

Αλλ' οὗτος ἐστρατοπεδευμένος ὡν ἐν Πετεστίῳ, ἐπέβλεπε καὶ ἐμπαταίου ὅσον ἐδύνατο ἀπαντα τὰ κινήματα τοῦ ἐπιβούλου, ἐξήλεγκεν αὐτοῦ τὴν ἀπιστον διαγωγὴν καὶ ἔλαβεν ὑποσχέσεις ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ ἐνεργεῖ εἰλικρινῶς.

«Αλλ' ὅλα ταῦτα, λέγει ὁ Φιλήμων, ὡς καὶ ἡ ἄμεσος ἀθέτησις τῶν πρὸς τὸν Ὀλύμπιον καὶ τὸν Νικόλαον Ὑψηλάντη δοθεισῶν πανηγυρικῶς νέων περὶ φιλίας καὶ δμοφροσύνης ὑπόσχεσεων, ἀπετέλεσκεν ἐπὶ τέλους τὴν ὄριστικὴν κατὰ τοῦ Βλαδημηρέσκου σύστασιν τῶν ἀρχηγῶν τῶν Σερβούσουλγάρων Πρόδα καὶ Μακεδόνσκη, συμφωνούντων καὶ ἐτέρων διπλαρχηγῶν Πανδούρων. Ἡσαν ἅρα ξένα διὰ τοὺς ἀνθρώπους τούτους τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ τὰ ἔμφυτα μίση κατὰ τῆς ἀγρίας τυραννίας τῶν Τούρκων; Ἐν συμβουλίῳ οὗτοι ἰδίῳ, ἀποφασίσαντες ἀπετάθησαν ἐγγράφως πρὸς τὸν Ὀλύμπιον, δεινῶς ἐξηγούμενοι κατὰ τοῦ Βλαδημηρέσκου ὡς ἐπιόρχου καὶ προδότου, καὶ τὴν θέλησιν ἔσυτῶν ἐκφραζόμενοι, ἵνα τελῶσι τοῦ λοιποῦ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τούτου.

Εἶδεν ἐντεῦθεν δ' Ὁλύμπιος καὶ ὀμετάβλητον τὸν Βλαδημηρέσκον ἐπὶ τουρκοφροσύνη καὶ κατάλληλον τυν καιρὸν περὶ τῆς συλλήψεως τούτου. Μετ' ἐπαίνων λοιπὸν ἀποδεχθεὶς τὴν

(¹) Τοῦ Δοκ. 1οτ. Ἑλλ. ἐπαν. θρ. Φιλ. Τομ. 5'. Σελ. 157.

πρότασιν τοῦ Χατσῆ Πρόδα καὶ λοιπῶν καὶ πολλοὺς γράψας παρηγόρους λόγους, ὡδήγησεν αὐτοὺς, ἵνα μένωσιν ἐν τοῖς ἰδίοις, ὑποχρινόμενοι πρὸς τὸν Βλαδημηρέσκον· τῇ δ' 21 Μαΐου, παραλαβόν ἐφίππους τινὰς καὶ πεζοὺς καὶ διατάξας τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἵνα ἀκολουθῇ μακρόθεν κατὰ σπείρας, διακεχωρισμένας ἕκανῶς τὴν μὲν κατόπι τῆς ἄλλης, ἀπῆλθεν εἰς τὸ Γολέστιον καὶ ἐνέτυχε τῷ Βλαδημηρέσκῳ, περικαθημένων τῶν διπλάρχηγῶν. Καρδίαν ὅλως συγκεκινημένην, πρόσωπον ὡχρὸν ὑπὸ δργῆς καὶ στάσιν σώματος ἀπειλητικὴν συνάμα καὶ ἐπιθετικὴν φέρων, κατηγόρησεν αὐτοῦ, ὡς τινος καθημένου ἐπὶ τῆς ἔδρας τοῦ ὑποδίκου, διὰ φωνῆς λίαν παθητικῆς καὶ βροντώδους· ἐμνημόνευσε τὰ τῆς προτέρας κοινωνικῆς θέσεως τούτου, καὶ ὅσα ὑπὲρ τῆς ὑστέρας ἐπισημότητος αὐτοῦ δὲ ἴδιος ἐπραξεν ἐν Βουκουρεστίῳ· ἀντιπαρέθαλέ τοὺς προτέρους δρκους καὶ τὰς ὑποσχέσεις τούτου πρὸς τὴν ἐπειτα ἐπίορκον καὶ προδοτικὴν διαγωγὴν καὶ ἀναγνώσας τὸ διγγυραφόν τοῦ τελευταίου δεσμοῦ, δις δὲ τὴν περὶ θανατικῆς τιμωρίας παράγραφον, ἐστράφη πρὸς τοὺς διπλαρχηγούς ἐρωτήσας: «Δέχεσθε, ἀδελφοί, τοιοῦτον ἄνθρωπον, θανατοῦντα ὑμᾶς, ἐνα μετὰ τὸν ἄλλον αὐθαιρέτως καὶ ἐπιθούλως; — Οὐχί! οὐχί! ἀπεκρίθησαν οἱ πλείους, καὶ πρῶτοι δὲ Χατσῆ Πρόδας καὶ Μακεδόνσκης. — Θέλετε ἐπομένως ὑμεῖς, πιστοὶ Χριστιανοὶ καὶ τίμιοι στρατιωτικοί, ἵνα διοικήσετε ὑπὸ τοιούτου ἐπίορκου καὶ σκληροῦ προδότου τῆς πίστεως καὶ ἀδελφοσύνης ἡμῶν; — Οὐχί! σὲ θέλομεν ἐφεξῆς ἀρχηγόν.» Ἀφωνος κατεκυρίευσεν ἔκπληξις τὸν Βλαδημηρέσκον καὶ διὰ τὴν τόλμην αὐτὴν τοῦ Ὁλυμπίου, διν ἐφοβεῖτο πάντοτε, καὶ διὰ τὰς ἀπαντήσεις αὐτὰς τῶν διπλαρχηγῶν, ὡν ἄνευ οὐδέν τι γενναῖον ἤδυναντο. Συνελθὼν δὲ πρὸς δλίγον ἐν ταῖς αἰσθήσεσιν ἐσαυτοῦ, ἐψέλλισεν, ἀποδιδοὺς τὰ γενόμενα εἰς τὰς εἰστηγήσεις τοῦ Οὐδρίσκη, καὶ ἐν μετανοίᾳ ἐπεκαλεῖτο τὴν συγχώρησιν παρὰ τοῦ Ὅψηλάντου. «Ἄγωμεν λοιπὸν, εἴπεν δὲ Ὁλύμπιος, πρὸς τὸν Ὅψηλάντην, ὡς ἀρχηγὸν καὶ ἀγαθὸν πατέρα δλων ἡμῶν, καὶ ἐπισεν τὴν συγχώρησίν σου, ὑπὲρ ἣς καὶ ἐγὼ μεσιτεύω». Ὅπως

δὲ μὴ ἐπέλθῃ καὶ η ἐλαχίστη ἐνκυνίωσις, ὅτε δὲ Βλαδημηρέσκος εἶχε τοὺς πιστοὺς σωματοφύλακας ἔσυτοῦ ἐκ Πανδούρων, στρέψεις καὶ πάλιν πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγοὺς δὲ Ὀλύμπιος ἡρώτησε: «Ἐγκρίνετε, καὶ ὑμεῖς ἀδελφοί, τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα ἡμῶν Ὑψηλάντην, ἵνα ἐνωθῶμεν τοῦ λοιποῦ εἰς ἐν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ σῶμα; — Μαλιστα, ἀπήντησαν οἱ πάντες μιὰ φωνὴ, διότι ἀλλως ἀπολλύμεθα». Κατ’ αὐτὴν δὲ τὴν στιγμὴν συβρέσας καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Ὀλυμπίου περὶ τὸ κατάλυμα τοῦ Βλαδημηρέσκου, κατέλαβε τὰ ἔξω τούτου παρακείμενα τηλεόλα, καὶ εἰσδύσας πυκνὸς καὶ δρμητικὸς, παρηγκώνισε τοὺς σωματοφύλακας, τούτου, μόνου ἐγκαταλειφθέντος. Οὕτως ἀρπάζει δὲ Ὀλύμπιος τὸν Βλαδημηρέσκον, φέρει εἰς τὸ Πιτέστιον καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ ταχυδρομικῆς ἀμάξης ἀποστέλλει εἰς τὴν Τέρβιδα, ὅπου κατεδικάσθη οὗτος εἰς θάνατον διὰ πολεμικοῦ συμβούλου.

Τὴν ἐκτέλεσιν τούτου δὲ Ὑψηλάντης ἡθέλησεν ἄνευ τυπικῶν ἐπιδείξεων. Ἐνθυμούμενος ἀφ’ ἕνὸς τὸν δλίγω πρότερον καὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως τόσῳ ὠφέλιμον γενόμενον Βλαδημηρέσκον, καὶ ὑποτασσόμενος ἀφ’ ἐτέρου εἰς τὴν θέλησιν τοῦ νόμου καὶ τῶν πραγμάτων τὴν ἀνάγκην, ἐβάδισε τὴν μέσην ὁδόν. Διαταγέντες λοιπὸν δὲ Ὁρφανὸς, Καραβίας, Κωνσταντῖνος Καραβελλόπουλος καὶ δὲ πασπιστὴς Γαρνόρτκης ἀπήγαγον αὐτὸν περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 26 πρὸς τὴν 27 Μαΐου ἔξω τῶν δχυρωμάτων καὶ κατὰ νῶτον τῆς μητροπόλεως. Ἐκεῖ ἡνεῳγμένον εἶχον τὸν τάφον δύο στρατιῶται Βαρνάθρις καὶ Νικόλαος Πάργας, καὶ ἐκ τούτων δ δεύτερος, σπάσας τὴν μάχαιραν, ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, οὐδὲν ἀλλο φθάσαντος εἰπεῖν, ἢ μόνην τὴν λέξιν «ἀμάν!» ἐμφαίνουσαν τὴν ἐπίκλησιν ἐλέους καὶ εὐσπλαγχνίας.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ Θεοδώρου Βλαδημηρέσκου, ἐπονείδιστον ως ἐπιόρκου καὶ βίαιον ως προδότου. (1)

Ο Γεωργάκης θέλων φαίνεται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν

(1) Ιδε Δωx. Ιστορ. Ἑλ.). ἐπαν. Φιλημ. Τομ. 6 Σελ 165—167.

πρᾶξιν ταύτην ἔγραψε πρὸς φίλον του τινὰ τὴν ἐξής
ἐπιστολὴν, ἦν, μὴ εὑρεθεῖσαν 'Ελληνιστή, μεταφράζο-
μεν ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ.

«Ἐλαβα τὴν τελευταίαν ἐπιστολήν σου καὶ χαίρω
διὰ τὸ αἴσιον τῆς ὑγείας σου, μ' ἐρωτᾷς τὰ περὶ Θεο-
δώρου· ὃ δρκος ἀδελφὲ εἶναι ιερὸς καὶ ἡ θεία πρόνοια
τιμωρεῖ πάντοτε τοὺς παραβάνοντας αὐτὸν. Ἡ θεία
λοιπὸν δίκη ἐτιμώρησε τὸν Θεόδωρον καὶ σύχι ἡμεῖς·
ἐπειδὴ ὁ αἰμοδόρος σύτος ἀνθρωπος ἔχυνεν ἀδελφικὸν
καὶ σύικὸν αἷμα τῶν στρατιωτῶν του, φονεύων αὐτοὺς
χρυφίως διὰ νυκτός, ἐξέλεγε δὲ πρὸς τοῦτο τοὺς καλ-
λιτέρους, ὥσπερ ὁ ἀληθής σφαγεύς.

«Ολίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Θεόδωρος
ἀπεπειράθη ν' ἀπαγγονίσῃ ἐξ ἐκ τῶν καλλιτέρων καπ-
τανέων, καὶ ἀπηγγόνισε τῷ ὅντι ἔνα. Οἱ δὲ λοιποὶ διε-
σώθησαν χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Χατζῆ Πρόδρα
καὶ Μακεδόνσκη· δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ Θεός δίκαιος κριτής.
Καὶ τί ἐδυνάμεθα νὰ περιμένωμεν ἐξ ἀνδρὸς, δστις
θαφε τὰς χειράς του διὰ τοῦ αἵματος τῶν μᾶλλον ἀφω-
σιωμένων αὐτῷ; Τοῦτο ἀφίνω εἰς ὑμᾶς νὰ κρίνητε. Ὁ
Θεός γένεται μᾶς τιμωρήσει, ἀδελφὲ, ἀν ἡμεῖς δὲν ἐτι-
μωρούσαμεν τὸν ἐπίορχον. Γινώσκεις πόσον ἡμεῖς ἡγε-
χόμεθα, πόσον πάντοτε ἡγαπήσαμεν καὶ ἐπροστατεύ-
σαμεν τὸν Θεόδωρον. Ηδὲ γέτο δυνατὸν εἰς ἀνδρα, δστις
ἔλαβε τόσας εὐργεσίας νὰ φανῇ τόσον ἀγάριτος πρὸς
τὸν εὐεργέτην του; καὶ ἐνταῦθα βλέπομεν τὸν δάκτυ-
λο: τῆς θείας προνοίας, προστατεύοντα τὸν ἀθῶν. "Α-
πασσα αἱ σκευωρίαι καὶ αἱ προδοσίαι του ἀπεκαλύφθη-
σαν ἐγκαίρω; καὶ ἐστρίφησαν, ὡς πρέπει, κατὰ τῆς κε-
φαλῆς του. Σᾶς εἰδοποιῶ ἐν τούτοις ὅτι οἱ Τούρκοι,
γενόμενοι κάτοχοι ὅλων ἐκείνων τῶν προμηθεῶν, ἀς
μετ' ἀγῶνος μεγάλου εἶχε συλλέξει ὁ Θεόδωρος, ἀπε-

σύρθησαν, ἐπειδὴ ἔμεθον, ώς φαίνεται, δτὶ αἱ Ῥώσσοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Μολδαύιαν.

Σας ασπάζομαι ὁ ἀδελφός σας
Γ. ΟΛΥΜΠΙΟΣ (¹)

‘Ο αὐτὸς συγγραφεὺς ἡλιόων, λέγει, πληροφορίας παρ’ αὐτόπτου, διηγεῖται δραματικώτερὸν πως τὴν σύλληψιν τοῦ Βλαδημηρέσκου ὑπὸ τοῦ Ὀλυμπίου. « Ηλησιάσας οὗτος τὸ στρατάκεδον ἐκείνου μετέβη εἰς αὐτὸν, συνωδευόμενος ὑπὸ πάντας μόνον τῶν ἀξιωτέρων αὐτοῦ. Άλλανθην· μετὰ δὲ τὰς πρώτας φυλαφρονήσεις, ἀπήγησε νὰ συγέλθωσιν ἀπαντες οἱ ἀξιωματικοὶ, ἐπειδὴ ἔχει τι νὰ τοῖς διακονῶσῃ· ἀμα δὲ ὡς συνῆλθον, ἔξήγαγε τοῦ κόλπου του σύμβασιν, Βλαχιστὸν γεγραμμένην τὴν 20 Δεκεμβρίου 1820, ὑπογραφεῖσαν ὑπ’ αὐτοῦ καὶ τοῦ Βλαδημηρέσκου καὶ ἐπικυρωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Γεωνικοῦ προξενείου τῆς Ῥωσίας. Κατὰ τὴν σύμβασιν ταύτην ὁ Βλαδημηρέσκος ὑπέσχετο πίστιν εἰς τὴν Ἐταιρίαν, ὑπέσχετο νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν μικρὰν Βλαχίαν, βοηθούμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Γεωργάκη, ἀλλ’, ἵνα μὴ διεγείρῃ ὑπονοίας τῶν Τούρκων, καὶ προκαλέσῃ ἀμεσον ἐπέμβασιν αὐτῶν, ὡμολόγει ὅτι τὸ κίνημα τοῦτο δὲν ἥθελε τὸ διευθύνει κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων καὶ τῶν εὐγενῶν Βογιάρων. Καὶ ἐπὶ τέλους ὡμολόγει ὅτι οὐδὲν μέτρον ἥθελε λάβει ἀνευ τῆς συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Γεωργάκη, οὔτε ἥθελε τιμωρήσει τινὰ ἀνευ ταχικῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως.

‘Αφοῦ ἀνέγνωσε τὴν σύμβασιν ταύτην κατ’ ἄρθρον καὶ κατὰ παράγραφον ὁ Γεωργάκης, στραφεῖς πρὸς τοὺς

(1) 'The Hist. of the Greek revolution by Gordon vol j. pag. 140

παρισταμένους, εἶπε «δί' αὐτὸν λοιπὸν ἐγεννήθημεν, ἵνα θυσιαζώμεθα ὑπὸ τοῦ τυράννου τούτου; Εἰς ταῦτα δὲ Χατζῆ Πρόδας, ὁ Μακεδόνσκης καὶ τινες ἄλλοι καπετανέοι τῶν Πανδούρων, μεμυημένοι εἰς τὴν συνωμοσίαν, ἀπήγαγον τῶν τὸν αἴμοβόρον τοῦτον, ὅτι δὲν ἀνέχονται τοῦ λοιποῦ ὡς ἀρχηγόν των τὸν αἴμοβόρον τοῦτον, παραδίδουσιν εἰς τὸ πολεμικὸν δικαστήριον, καὶ ἐπιθυμοῦσιν ὡς ἀρχηγόν των τὸν Ὀλύμπιον. Οὐ Θεόδωρος ἀπεπειράθη νὰ διεγείρῃ τὴν συμπάθειάν των, καὶ ἡτοιμάσθη νὰ ξιφουλκήσῃ· ἀλλ' ἡ φωνὴ του ἐπνίγη ὑπὸ τῶν χραυγῶν «ἄπειλθε ἐπίορκε»· Ο Γεωργάκης τότε ἀφεπλίσας αὐτὸν καὶ δεσμεύσας διὰ τῶν ἴδιων του Ἀλεξανδρίαν, ὠδήγησεν εἰς Πιτέστι, καὶ ἐκεῖθεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης μετέφερεν ὑπὸ ισχυρὰν συνοδίαν εἰς Τεργόβιστον. Οτε δὲ εἰσήχθη ἐνώπιον τοῦ Πρίγκηπος Ἀλεξάνδρου, οὗτος μὲν τῷ ἔξήλεγκε τὴν προδοσίαν, ὃ δὲ Βλαδημηρέσκος διεμαρτύρετο ὅτι ἐνδομύχως ἦτο πάντοτε ἐταιριστής, ἀλλ' ἡναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Βουκουρέστιον, ἐπειδὴ ἐπροδόθη ὑπὸ τοῦ Σάββα· συνενοεῖτο δὲ μετὰ τῶν Τούρκων, ἵνα παγηδεύσῃ τοῦτον· ἀλλὰ δικαίως ἐτιμωρήθη τὴν 4 Ἰουνίου.»⁽¹⁾

Οὕτω λοιπὸν ὁ Ὀλύμπιος δί' ἐνὸς παρατόλμων κινήματος ἔσωσεν ἑαυτὸν, τὸν Ὑψηλάντην, καὶ τὸν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις γιγνόμενον τότε Ἑλληνικὸν ἄγωνα, ἔσωσε, λέγομεν, ἐχθροῦ, δστις ἀπαντα ταῦτα ἐπεβουλεύετο καὶ βεβαίως ἥθελε προδώτει. Εκτοτε ὁ Ὀλύμπιος προεῖδε μὲν τὸ τέλος τοῦ ἄγωνος τούτου, ἀλλ' οὔτε ἐπὶ στιγμὴν ἔσκέφθη οὔτε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ οὔτε νὰ ἀποδειλιάσῃ τούναντίον μάλιστα καὶ τοῦ Ὑψηλάντου ἔδιδεν ἀδικλείπτιως τὰς καλλιτέρας συμβου-

1) Βλ. Hist. of the Greek revolution by Gordon, vol j. p. 112-113

λὰς πρὸς διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων, καὶ πανταχοῦ ἡγωνίσθη ὡς ἥρως· ἐν δὲ τῇ ἀτυχεστάτῃ μάχῃ τοῦ Δραγατσανίου λίαν ἀμφίβολον εἶναι, ἂν οἱ δ.ασωθέντες ἥθελον διαφύγει τὸν θάνατον ἢ τὴν αἰχμαλωσίαν, μὴ προστατεύομενοι ὑπὸ τοῦ Ὀλυμπίου· «εἰς μόνον τὸν ἥθικὸν καὶ γενναῖον χαρακτήρα τοῦ Ὀλυμπίου ἐπεστηρίζετο ὁ Ὑψηλάντης κατὰ τὴν μάχην ἔκεινην» λέγει ὁ Φιλήμων·⁽¹⁾ ἀλλ' ἄλλως ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ὅμολογεεῖ διτι καὶ δ' Ὑψηλάντης καὶ ὁ Ὀλύμπιος ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ ὑπῆρχον (τοῦ τελευταίου σχεδίου τῆς μάχης,) ἢν διέταξεν ὁ Καραβίας, ἵνα μὴ στερηθῇ τῆς δόξης τοῦ μόνου νικητοῦ τοῦ Δραγατσανίου. ⁽²⁾

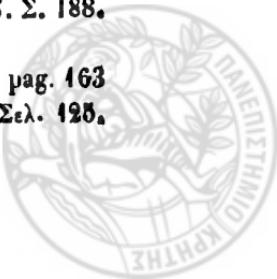
«Καὶ ὁ μὲν Γεωργάκης, λέγει ὁ Φίνλας, ἀποστεῖλας ἴσχυρὸν σῶμα ἱππέων Βλάχων νὰ καταλάβωσι τὴν Κραγιόβαν καὶ κωλύσωσιν οὕτω τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν Τούρκων, ἀνέβαλε τὴν πάλην εἰς τὴν αὔριον.⁽³⁾» Ἄλλ', ἀκουσθείσης αἴρηνης τῆς βοῆς τοῦ πολέμου, λέγει ὁ Τρικούπης, ἔτρεξεν εἰς τὸ παιδίον τῆς μάχης ὁ Γεωργάκης καὶ τινες ἄλλοι ὄπλαρχηγοί, μεθ' ὅσων ἐδυνήθησαν ἐκ τοῦ προχείρου, ἔτουφέκισαν τοὺς Τούρκους, καταδιώχοντας καὶ κατακόπτοντας ἀνηλεῶς τοὺς Ἱερολοχίτας, τραπέντας ἐπὶ τέλους εἰς φυγὴν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐλύτρωσαν τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας πολλοὺς, ἐν οἷς καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ ἀρχιστρατήγου, κινδυνεύοντας νὰ συλληφθῶσιν.⁽⁴⁾ Ὁ δὲ Γόρδων ἀποφαίνεται ἐμφαντικώτερον · ἥ μὲν κατάστασις τῶν Τούρκων, λέγει, ἐφαίνετο ἀπηλπισμένη· οἱ δὲ "Ἐλληνες δι-

(1) Ιδε Δοκ. Ιστορ. Ἐλλ. Ἐπαναστ. ὑπὸ Φιλήμονος Τομ. 6. Σ. 188.

(2) Ιδε Αὐτόδοτ. Τ. 6'. Σ. 181.

(3) Ιδε Hist. of the Greek revolution by Finlay vol. j pag. 163

(4) Ιδε Σ. Τρικούπη Ιστ. τῆς ἑλλην. ἐπ. ἔκδ. 6' Τομ. 4. Σελ. 125.

καίως ἀνέμενον εὔχολον νίκην, ὅτε τὰ πάντα ἀνέτρεψεν
ἡ ἀπερισκεψία τοῦ Καραβία.» (1).

Μετὰ τὴν οἰκτρὰν ταύτην ἀποτυχίαν δὲ ψηλάντης
ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἡγεμονίας, ἐνεπιστεύθη
δὲ τὴν ἀπόφασίν του ταύτην μόνον εἰς τὸν Ὁλύμπιον,
καὶ οὗτος ἐδικαιώσει πληρέστατα τὴν ἐμπιστοσύνην
ταύτην τοῦ ἀρχιστρατήγου. Συνώδευσεν αὐτὸν μέχρι
τῶν μεθορίων καὶ ἐκεῖ περιπτυχθέντες ἀλλήλους περι-
παθέστατα, ἀπελωρίσθησαν. «Ἡ σκηνὴ ἐγένετο συγκι-
νητικωτάτη, λέγει ὁ Φιλήμων, ἐπὶ πολλὰς στιγμὰς
κατεχόμενοι ὑπὸ λυγμῶν, δὲν ἔδυναντο νὰ ἐναρθρώσωσι
τὸ σύνηθες «καλὴν ἢ νὰ τάμωσιν.»

Ἐκ τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου ὁ Γεωργάκης ἀπῆλθεν
εἰς Ἀρζήτζιον, ἐνθα ἥνῳ μετὰ ταῦ κατέγοντος τὴν
Θέσιν ταύτην Φαρμάκη· ἐκεῖ δυστυχῶς ἡσθένησε πιθα-
νώτατα ἐνεκα λύπης. Μαθὼν δὲ ὅτι οἱ Τούρκοι ἐπήρ-
χαντο καὶ μὴ νομίσας τὴν θέσιν κατάλληλον, μετέβη
ἐπὶ φορείου εἰς δχυράν τινα θέσιν τοῦ ὄρους Βριάτσας,
ἐνθα διέμεινε πρὸς ἀνάρρωτιν μέχρις Αύγούστου. Ανα-
λαβὼν δὲ μετέβη περὶ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου εἰς τὴν
Μονὴν Σέκου καὶ τὴν πέμπτην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐπο-
λιορκήθη ἀπροσδοκήτως ὑπὸ πολυαριθμῶν Τούρκων.
Ωχυρώθη ἐν αὐτῇ, δπω; κάλλιστην ἔδυνήθη, καὶ ἀντέσχεν
ἀμυνόμενος ἐπὶ τριάκοντα ὥρας· τρίς κατὰ τὸ διάστη-
μα τοῦτο ἀπέρριψε τὰς περὶ παραδόσεως ἀπατηλὰς
προτάσεις τοῦ Ὁθωμανοῦ Ἀρχηστρατήγου. Ἰδὼν δὲ
ὅτι ἡ θέσις του εἶναι ἀπελπιστική, ἀπηγέθυνε κατὰ Γόρ-
δωνα τὴν ἔξης προσλαλιὰν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν «Ἄδελ-
φοί! ἐν τῇ χριστίᾳ ταύτη περιστάσει, μόνον ἔνδοξον
θάνατον πρέπει νὰ εὐχώμεθα, πιστεύω δὲ ὅτι οὐδεὶς ἔξ-

(1) Hist. of the Greek revolution by Gordon vol j pag. 120

ἡμῶν εἶναι τόσον δειλὸς, ὥστε νὰ λυπηθῇ τὴν ζωὴν του· ἀς μιμηθῶμεν τοὺς ἀληθεῖς ἔχείνους συναδέλφους μας Ἑλληνας, τοὺς ἐν Δραγατσανίῳ καὶ Σκουλένι πεσόντας, ὃν τὸ αἷμα ζητεῖ ἐκδίκησιν· ἐὰν ἀποθάνωμεν ὡσπερ ἔχεινοι, ἐλεύσεται πιθανῶς ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ πατρὶς θέλει συλλέξει τὰ δυτά μας καὶ θέλει μεταφέρει αὐτὰ πρὸς ἐνταφιασμὸν εἰς τὴν κλασικὴν γῆν τῶν πρόγονων μας. (1)

Μόλις ἀποπερατώσας τὴν σύντομον ταύτην προσλαλιὰν, εἶδε μετὰ λύπης, ὅτι πολλοὶ, ἐν οἷς καὶ ὁ Φαρμάκης, διεπραγματεύοντο τὴν παράδοσιν. Τότε περιωρίσθη μετὰ ἔνδεκα πιστῶν του κατά τινας μὲν εἰς τὸ κωδονοστάσιον, κατ' ἄλλους δὲ εἰς ἐν δωμάτιον, ἐνθα εἶχεν ἐναποτεθειμένα πολεμεφόδια. Ἰδὼν δὲ ὅτι οἱ ἔχθροὶ ἔξεβίασαν τὴν μεγάλην θύραν τῆς Μονῆς, καὶ ἐπλημμύρισαν εἰς αὐτὴν «έγώ θὰ καῶ, εἶπεν, ὅστις θέλει ἀς ἀπομακρυνθῇ» (ἀνοίξας δὲ ἰδίαις χερσὶ τὴν θύραν, ἵνα φύγωσιν, δσοι θελήσωσιν ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν, καὶ οὐδενὸς τούτων ἀποχωρίσαντος) καὶ προσευχόμενος, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα, δμοῦ μετὰ πάντων τῶν περὶ αὐτὸν ἥρώων.

Οἱ Τοῦρκοι τότε ἀμέσως, ἀθετήσαντες τὴν εἰς τοὺς παραδοθέντας συνθήκην, τοὺς μὲν στρατιώτας ἀπαντας ἀπεκεφάλισαν· τὸν δὲ Φαρμάκην ἔπεμψαν σιδηροδέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα καὶ οὗτος ὑπέστη τὴν τύχην ἀπάντων, τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις αἰχμαλωτευθέντων, οἵτινες ἀπαντες ἐφονεύθησαν δημοσίᾳ.

«Ο Γεωργάκης Ὀλύμπιος ἦτο ἀληθὴς ἥρως, λέγει δι Γόρδων, ἐνεπνέετο ὑπὸ εἰλικρινοῦς ἀφοσιώσεως καὶ ἀκραίφνοῦς πατριωτισμοῦ.» (2)

(1) I•t Hist. of the Greek revolution by Gordon vol. i p. 131-132

(2) I•t Hist. of the Greek revolution by Gordon vol. i pag. 132

Τὸν ἡρωϊκὸν τοῦτον θάνατον τοῦ Ὀλυμπίου δὲ μὲν Γόρδων, ἵσχυριζόμενος ὅτι ἤκουε τὰ ἀφηγηθέντα ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ ἡρώος, χρονολογεῖ ὡς συμβάντα τὴν 26 (14 καὶ 0' ὥμας) Αὔγουστου. Ἄλλος τε Φιλήμων καὶ ὁ Τικικύπης διαφωνοῦσι πρὸς τὸν Γόρδωνα μεγάλως, οὐχὶ μόνον περὶ τὴν χρονολογίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰ ταῦτα τὰ τότε ἔκει συμβάντα.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι Ἐλληνοὶ συγγραφεὺς, πρὸς δὲ συμφωνεῖ καὶ δὲ Φιλήμων, δὲ Γεωργάκης, λέγει, ἰδὼν τὴν ἀπηλπισμένην θέσιν του, καὶ φιλοθείς μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν ἔχθρῶν, ἐγὼ θὰ καῶ, εἶπεν εἰς ὑπήκοον τῶν συμπολεμιστῶν του σεῖς δὲ ἀνθείητε, φύγετε· ἴδού, σᾶς ἀτοίχω ἐγὼ τὴν θύραν. Οἱ Τοῦρκοι, ἰδόντες ὅτι ἔνδιξεν ἡ θύρα, καὶ ἀγνοοῦντες τὴν ἀληθῆ αἰτίαν, διεχύθησαν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον, καὶ αἴφνης καπνοὶ καὶ φλόγες ἀνερρήσταν ἐνδαθεν· τὸ κωδωνοστάσιον ὡς ξύλινον ἔγεινεν ὅλον διὰ μιᾶς σωρὸς, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ, ἐν οἷς καὶ δὲ Γεωργάκης, κατεστράφησαν ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν ἐκτὸς ἐνδεικτοῖς τὰ γεγονότα· συγκατεστράφησαν δὲ καὶ ἔχθροι δχι ὀλίγοι.

Μετὰ τὸ συμβάν τοῦτο ἔσπευσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ προβάλωσι τοῖς περὶ τὸν Φαρμάκην νὰ προσκυνήσωσιν ἐντὸς τριημέρου ἀνακωχῆς, ὑποσχόμενοι ἀσφάλειαν· ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἀνακωχὴ ἀλλὰ, πάρελθουσαν τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἥρχισεν ἐκ νέου ὁ πόλεμος, καὶ παύων ἐκ διαλειμμάτων ἐπανελαμβάνετο ἐν διαστήματι ἐννέα ἡμερῶν· ἔγεινε καὶ πάλιν μονοήμερος ἀνακωχὴ ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὴν ἐξήρθη μάχη φονικωτέρα. Τὴν δὲ 22 ἥλθε τσαούσμπασης προτείνων, ὅρους συνθήκης εὐπροσδεκτοτέρους· συνώδευε δὲ αὐτὸν ἐν στολῇ καὶ δὲ γραμματεὺς τοῦ αὐτοτριακοῦ προξενείου Οὐδρίσκης, ἔχθρος ἀσπονδος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐγγυήθη τὴν διατήρησιν τῶν ὅρων ἐξ ὀνόματος τῆς αὐλῆς του. Ὑπὸ ταύτην τὴν ἀπάτην ἐδέχθησαν οἱ ἔγχλειστοι τὴν συνθήκην καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ παραχθοῦσι τὴν ἐπαύριον· ἥσαν δὲ τότε ἔως 200,

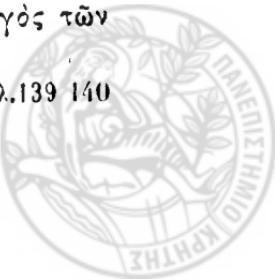
ἔξ ὡν 33, μὴ θελήσαντες νὰ δώσωσι πίστιν, ἔφυγαν ξιφήρεις τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ διεσώθησαν ἐπὶ τῆς αὐστριακῆς γῆς δῶλοι ἀβλαβεῖς παρὰ ἔνα πληγωθέντα· οἱ δὲ ἐνκπομείναντες, παρεδόθησαν τὴν ἐπαύριον, καὶ δῶλοι παρὰ τὴν συνθήκην ἐσφάγησαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἑκτὸς τῶν ὑποπλαρχγῶν, σταλέντων εἰς Σιλιστρίαν, ὅπου ἐθανατώθησαν, καὶ τοῦ διπλαρχῆτοῦ Φαρμάκη, δοτις, σταλεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν σιδηρόδεσμιος, ἀπεκεφαλίσθη ἀφ' οὗ σκληρῶς ἐθατανίσθη.

Ἡ μάχη τοῦ Σέκου εἶναι ἡ τελευταία σκηνὴ τοῦ κατὰ τὰς Δακικὰς ἡγεμονίας πολεμικοῦ δράματος, ἀρξαμένου τὴν 22 Φεβρουαρίου καὶ τελευτήσαντος τὴν 22 οκτευμβρίου, ὅ ἐστι, διαρκέσαντος δλους μῆνας ἐπτά· ἐπεσφραγίσθη δὲ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Γεωργάκη, τοῦ ἐνδοξοτέρου πολεμάρχου, τοῦ τιμιωτέρου ἀνδρὸς, καὶ τοῦ διακαστέρου καὶ πιστοτέρου φίλου τοῦ ἐπταμηνίαν ἀγῶνος. (1)

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν συμβάντων τούτων, ἀτινα καὶ αὐτὸς ὁ Φίνλαϊ Θεωρῶν σκοτεινὰ, παρατέμπει εἰς τε τὴν ἴστορίαν τοῦ Τρικούπη καὶ εἰς τὸ ἴστορικὸν δοχίμιον τοῦ Φιλήμονος. Τὸν δὲ χαρακτῆρα τοῦ Γεωργάκη ἀρχούντως φρονοῦμεν περιεγράψαμεν δι' ὅσων περὶ αὐτοῦ χρίσεων Εύρωπαίων καὶ Ἑλλήνων συγγραφέων μετεφέραμεν ἐνταῦθα. Ἀπολείπεται δὲ ἡδη ἡ περὶ τούτου κρίσις τοῦ Φίνλαϊ, δοτις ὡς γνωστὸν, οὐδένα τῶν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος διαπρεψάντων εὑρεν ἄνευ μεγάλων ἐλαττωμάτων. Πολὺν δὲ τούτων παρὰ ποιῆσις μὲν τῶν Ἑλλήνων, ἀφόβως δύναται τις νὰ εἴπῃ, καὶ διτι ἐπολλαπλασίασε κατὰ γεωμετρικὴν μάλιστα πρόσδον, παρ'ούχη δλίγοις δὲ τῶν Τούρκων ἡ παρέβλεψιν ἡ ἐθερησεν ὡς ἐπουσιώδη. Περὶ δὲ τοῦ Γεωργάκη ἀπορρινεται ὡς ἔξης.

«Ο Γεωργάκης Ολύμπιος, ὑπῆρχεν ἀρχηγὸς τῶν

(1) Ἰδὲ Τρικούπη Ιστορίαν Ἑλλην. ἐπικατ. Τομ. 2, Σελ. 139 140

φυλάκων· Ἀλβανῶν εἰς Βλαχίαν ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου· ὅτο δὲ γενναῖος καὶ ἀγαθός. Εἶχεν ἀποκτήσει ἐμπειρίαν τινὰ στρατιωτικὴν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ρωσίας. Ἡτο ἐνθουσιωδῶς ἀφιερωμένος ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος χωρὶς νὰ σχηματίσῃ ἀχριβῆ τινα ἰδέαν περὶ τῶν μέσων, δι’ ὃν ἐδύνατο νὰ ἔξασφαι λισθῇ ἢ ἐλευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ’ ἀπλῶς κατείχετο καὶ οὗτος ὡσπερ πολλοὶ τῶν πατριωτῶν του, μόνον ὑπὸ μίσους ὀδιαλλάχτου κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐργαζόμενος δὲ πρὸς ἐπιτυχίαν νίκης κατὰ τῶν ἐχθρῶν, προπαρεσκεύαζε τὰ δεσμὰ, δι’ ὃν ἡ Ρωσία ἤθελε δεσμεύσει τούτους τε καὶ τοὺς Ἑλληνας· ὅτο μὲν εἰλιχρινὴς πατριώτης, οὐχὶ ὅμως καὶ πολιτικός· Ἡ ισχύς του ἐπὶ τε τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν σρατιωτῶν τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ὅτο μεγάλη, ἐπειδὴ ὅτον ὁ ἐμπειρότερος καὶ ὁ γενναιότερος μεταξὺ αὐτῶν ἀλλὰ δὲν εἶχε τὰς αὐτὰς συμπαθείας καὶ παρὰ τῷ Ρουμουνικῷ λαῷ καὶ δὲν ἤγαπᾶτο ὑπὸ τῶν αὐτοχθόνων Βοϊγιάρων(1).

Μετὰ τοιαύτην περιγραφὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ολυμπίου ὑπὸ τοῦ Φίνλανδος σκοπον ἵσως δὲν εἶναι νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα καὶ τὰ ἔξης ὑπὸ Φιλήμονος.

«Ἀναντιρρήτως τιμῶσι τὸν Ὁλύμπιον ἡ ἀποτελεσματικωτέρα μεσολάβησις διὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Καρᾶ-Γιώργου εἰς τὴν Σερβίαν, ἡ διοίκησις τῆς ἡγεμονικῆς φρουρᾶς τοῦ Βουκουρεστίου πρὸς μίαν, τὴν ἔθνικὴν, πρόθεσιν, δ ἔξοχος ἐνθουσιασμὸς διὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ ἔμμεσος ἀναστάτωσις τῆς Μικρᾶς Βλαχίας διὰ τοῦ Βλαδημηρέσκου· τιμῶσιν ἐπίσης αὐτὸν ἡ σταθερὰ καὶ ἀπόλυτος πίστις πρὸς τὸν Ὅψηλάντην, ἡ γενναῖα σύλληψις τοῦ προδότου Βλαδημηρέσκου, ἡ γενναιοτέρα παρέμβασις μεταξὺ τῶν νικητῶν Τούρκων τοῦ Δραγασανίου καὶ τῶν νενικημένων οερολογίτῶν,

(1) Ιδεῖ Hist. of the Greek revolution by Finlay vol. ii pag. 150-154

καὶ τὰ στρατηγικὰ σχέδια τιμῶσιν ἐν τέλει αὐτὸν αἱ Ἰδιαι
χρηματικαὶ προκαταβολαὶ καὶ θυσίαι διὰ τὸν ἔθνικὸν ἀγῶνα,
αἱ καθαρώταται ἀδικιῶν χεῖρες, η̄ ἀληθής ὑψηλοφροσύνη ὑπὲρ
πᾶσαν ἐπίδειξιν ματαιίαν, καὶ τὸ βαθύτατον αἰσθημα πρὸς
πᾶν καλὸν καὶ πρὸς πᾶσαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγαθὴν ἰδέαν.
'Αλλ' δμως ὑπεράνω ὅλων τούτων ἀποθανατίζει τὸν ἄνδρα
η̄ ἡρωϊκωτέρα τῶν ἀποφάσεων, δι' ἦς ἐν Σέκω ἐτελειώθη.
Ἐπεισοῦ βεβαίως ἐν τῷ Δραγασανίῳ μὲν δὲ ἵερὸς λόχος, ἐν
τῷ Σκουλενίῳ δὲ δὲ Ἀθανάσιος Καρπενισιώτης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ
πατριῶται ἐθελούσια καὶ γενναῖα θύματα ὑπὲρ τῆς πα-
τρίδος· σὺν τούτοις δὲ ἐνεβαίωσαν σχετικῶς καὶ δὲ στρατη-
γὸς Βλάβεν καὶ δὲ ἀρχιμανδρίτης Σέρβος στρατιωτικὸν ἥ-
ρακτῆρα καὶ ἡρωϊκὴν κατὰ τῶν ἔχθρῶν καρδίαν· τοῦ Ὀλυμ-
πίου δμως η̄ τελευταία ἀπόφασις καὶ τὸ μαρτύριον περιέχει
τι ὑπέρτερον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐμφαίνει θεῖον, δι' δὲ
πιστὸς οὗτος γεωργὸς τῶν μεγάλων ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ
βουλῶν τοῦ Ὑψίστου τιμῆς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀποθανὼν πλέον,
η̄ ὡς ἐτίμα καύτὴν ζῶν (1)

Τὰς δὲ μνημονευομένας ἐνταῦθα προκαταβολὰς τοῦ
Ὀλυμπίου καὶ θυσίας διὰ τὸν ἔθνικὸν ἀγῶνα περιγρά-
φει ἀλίαχοῦ τοῦ συγγράμματός του ὁ αὐτὸς συγγρα-
φεὺς ὡς ἔξης. «Ἐχομεν ὑπ' ὅψιν ἔγγραφον (ἀπὸ 3 φε-
βρουαρίου 1821 ἐν Βουκουρεστίῳ), ἐπιχυρωμένον παρὰ
τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, δι' οὖ ὄμολογεῖται, διε
ἡ Στάνα, σύζυγος τοῦ Ὀλυμπίου, ἐδάνεισε τῇ Ἐται-
ρίᾳ τῶν Φιλικῶν πεντακόσια καὶ πεντακισχιλια φλωρία,
πληρωτέα ἀπὸ τοῦ μέλλοντος ἔθνικοῦ ταμείου. Ἀλλ'
ἐπληρώθησάν ποτε εἴτε τῇ Στάνᾳ, ἀποθανούσῃ ἐν Ἀ-
θήναις, εἴτε τοῖς ἐπιζώσι κληρονόμοις ταύτης; (2)
Ἐπιτραπήτω ἐνταῦθα ν' ἀπαντήσωμεν ἡμεῖς εἰς τὴν ἔρω-

(1) Ἰδὲ Πατορ. Δοκίμιον περὶ Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως ὑπὸ Φιλήμονος Τομ. 6. Σελ. 211—212.

(2) Ἰδὲ Αὐτόθι Σελ. 842.

τησιν ταύτην τοῦ φιλοπάτεριδος συγγραφέως· οὐδέποτε οὔτε ἐπληρώθησαν εύτε θὰ πληροθῶσι· καὶ περὶ τούτων μὲν πιθανὸν νὰ μὴ ἔχωσι καὶ ἀπαίτησιν οἱ κληρονόμοι· λυπηρὸν ἐν τούτοις καὶ σπαραξικάρδιον τῷ δόντι εἶναι ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ προίκησις τοῦ ἔθνους ὑπὲρ τῆς πολυτίμου θυγατρὸς τοῦ Ὀλυμπίου Εὑφροσύνης ἀπέβη αὐτῇ κατὰ συστυχίαν πάντῃ ἀπρόσιτος ἄχρι τοῦδε. Ἡ Εὐφροσύνη ὑπερέβη ἥδη τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας της. Δὲν εἶναι ἄρα δικαιον αὕτη τούλαχιστον ἡ δωρεὰ τοῦ ἔθνους ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ὀλυμπίου νὰ γείνῃ προσιτὴ αὐτῇ καὶ ἀνευ γάμου; Ὅψοῦμεν τὴν ἀσθενὴ ἡμῶν φωνὴν καὶ ἐνταῦθα ὅπως καὶ ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ξάνθου καὶ παρακαλοῦμεν ἐνθέρμως τὴν Κυθέρνησιν νὰ σπεύσῃ νὰ φέρῃ εἰς τὴν Βουλὴν νόμον, καθ' ὃν νὰ καθίσταται προσιτὴ καὶ ἀνευ γάμου ἡ δωρεὰ τοῦ ἔθνους ὑπὲρ πασῶν τῶν θυγατέρων τῶν ἀγωνιστῶν, ὅταν αὗται καταστῶσιν εἴτε ὑπερήλικες, εἴτε ἀνίκανοι πρὸς γάμον· ἡ ὅταν δηλώσωσιν ὅτι δὲν προτίθενται νὰ συζευχθῶσι, διότι ἀλλως τὸ δῶρον καθίσταται ἀδωρον.

Ἐνταῦθα μὲν ἀποπερατοῦται σὺν Θεῷ καὶ ὁ πέμπτος τόμος τοῦ συγγράμματος ἡμῶν. Τοῦ δὲ ἔκτου, ἑτοιμοτάτου δόντος περὶ τὴν ἴστορειχὴν ὥλην, ἡ τύπωσις ἄρχεται μετὰ Αὔγουστον· περιέχει δὲ δ τόμος οὗτος τοὺς ἑξῆς παραλλήλους βίους Ὅψηλατῶν καὶ Μουρουνῶν ἡ Μουρίζων, Ἀλεξάρδου Μαυροχορδάτου ἡ Μαυροχορδάτων καὶ Θ. Νέγρη ἡ Νέγριδων· Μιχαὴλ Σουτζού ἡ Σουτζιδῶν καὶ Πέτρου Μαυρομηχάληη ἡ Μαυρομηχάλιδῶν· Γεωργίου Βούλγαρη καὶ Γεωργίου Πάρου· Ζαΐμη ἡ Ζαΐμᾶν

καὶ Θάρου Καραχάρη, σὺν τῷ νιῷ αὐτοῦ Μπενιζέλω⁹ Ρούφω¹⁰
 Κρεβατᾶ καὶ Χαραλίμπους. Καὶ ἐπιγράφεται πολιτικοὶ
 ἄνδρες. Οἱ τίτλοι εὗτοι τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τόμου
 οὐδόλως θὰ κωλύσῃ ἡμᾶς νὰ περιγράψωμεν ἐν λεπτο-
 μερεῖᾳ καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς, εἰς διας διέπρεψαν εἴτε
 οἱ ἀρχηγοὶ ἔκαστης οἰκογενείας, εἴτε ἀλλὰ μέλη αὐτῆς.
 Ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον καὶ ὁ ἕβδομος τόμος περιέχει
 βίους τῶν ὑπολειπομένων πολιτικῶν ἀνδρῶν.

Ἐπειδὴ δὲ πρὸς συλλογὴν τῆς κυρίως βιογραφικῆς
 ὅλης, ἡς δὲν μνημονεύει ἡ ιστορία καὶ ἣν δὲν δυνάμεθα
 ἡμεῖς νὰ πλάσωμεν, μᾶς ἐπότισε πολλὰς πικρίας,
 ἵδιως ὁ εὐπαίδευτος οὐδὲς τοῦ ἐνδόξου Περραιβοῦ,
 διὰ τοῦτο ἀναγκαζόμεθα νὰ κηρύξωμεν ἀπὸ τοῦδε,
 διτε ὅσοι μέχρι τοῦ προσεχοῦς Ἰουλίου δὲν πέμψωσιν
 εἰς Ἀθήνας καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἡμῶν, καὶ ἀπόντων,
 τό τε οἰκογενειακὸν λεγόμενον δένδρον τῶν προγόνων
 αὐτῶν καὶ τὰ τῆς πάιδικῆς ἡλικίας ἔκαστου τούτων, ἃς
 μὴ αἰτιῶνται ἡμᾶς, ἀν ἔδωσι τοὺς βίους αὐτῶν, εἴτε ἀ-
 τελεῖς κατὰ ταῦτα, εἴτε καὶ καθ' ὀλοκληρίαν παραλει-
 πομένους. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ πάσης ἑτέρας μομφῆς
 καὶ παρεξηγήσεως ἀναγκαζόμεθα νὰ διαχηρύξωμεν καὶ
 διτε δὲν στερούμεθα βίους ἑτοιμοτάτων πρὸς ἀντικατά-
 στασιν τῶν βίων τῶν ἀνδρῶν ἔχεινων, ὡν οἱ ἀπόγονοι
 δικνεύσωσιν ἡ κωφεύσωσι νὰ μᾶς πέμψωσιν ἐγκαίρως
 τὴν ἀπαιτουμένην ἐνταῦθα ἀκατέργαστον ὅλην, ίνα δι'
 αὐτῆς καὶ διὰ πόνων μαχρῶν καὶ δαπάνης οὐ τῆς τυ-
 χούσης ἀνεγείρωμεν τοὺς ἀληθεῖς ἀνδριάντας τῶν ἐν-
 δόξων αὐτῶν προγόνων.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΝΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

